

Przy boku króla
Stanisława
Leszczyńskiego
(1706–1709)

TOM II

W WĘDRÓWKACH PO POLSCE
MIĘDZY GDAŃSKIEM A LWOWEM
W LATACH 1708–1709

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla
Polskiej Akademii Nauk

Przy boku króla
Stanisława
Leszczyńskiego
(1706–1709)

Przy boku króla
Stanisława
Leszczyńskiego
(1706–1709)

TOM II

W WĘDRÓWKACH PO POLSCE
MIĘDZY GDAŃSKIEM A LWOWEM
W LATACH 1708–1709

*Listy królewskiego sekretarza
Józafata Michała Karpia
oraz fragmenty z gazet pisanych i diariuszy*

WYDAŁ
JERZY DYGDAŁA

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla
Polskiej Akademii Nauk

Warszawa 2019

Recenzenci

dr Dorota Dukwicz

dr hab. prof. UAM Michał Zwierzykowski

Redakcja i korekta

Małgorzata Świerzyńska

Indeksy

Jerzy Dygdała

Opracowanie graficzne

Marcin Szcześniak

Projekt okładki

Dariusz Górski

Na okładce

Stanisław Leszczyński, król Polski; akwaforta i miedzioryt, nieznaną grafik, wydawca: Jacques Chiquet, Paryż, 1715–1721; ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, nr inw. MNW 62197

© Copyright by Jerzy Dygdała

© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

ISBN 978-83-65880-63-5

Publikacja dotowana ze środków publicznych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wydanie I, Warszawa 2019

Instytut Historii PAN

Rynek Starego Miasta 29/31

00-272 Warszawa

22 831 02 61-62, w. 44

www.ihpan.edu.pl

<http://ksiegarnia-ihpan.edu.pl>

wydawnictwo@ihpan.edu.pl

Druk i oprawa

Fabryka Druku

Spis treści

Przedmowa	7
Wykaz skrótów	9
Listy, fragmenty z gazet pisanych i diariuszy	11
Wykaz źródeł drukowanych i literatury do I i II tomu	309
Uzupełnienia (errata) do tomu I	315
Indeks osób	317
Indeks miejscowości i starostw	346
Indeks rzeczowy	358

Przedmowa

Niniejsza edycja stanowi drugi tom wydawnictwa źródłowego *Przy boku króla Stanisława Leszczyńskiego (1706–1709)*. Tom pierwszy opublikowany drukiem przez Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN w Warszawie w 2018 r. ma podtytuł *Wyprawy do Saksonii i Litwy w latach 1706–1708. Listy królewskich sekretarzy Samuela Kazimierza Szwykowskiego i Jozafata Michała Karpia oraz fragmenty z gazet pisanych i diariuszy*. W obecnie wydanym tomie znajdują się listy tylko jednego z sekretarzy królewskich, J. M. Karpia (Szwykowski, ciężko ranny w pojedynku z Janem Tarłą, pozostał w Wilnie). Praktycznie jest to diariusz podróży króla Stanisława po ziemiach polskich od lata 1708 r. do jesieni 1709, przeznaczony dla kanclerza wielkiego litewskiego Karola Stanisława Radziwiłła. Tak Szwykowski, jak i Karp pełnili bowiem funkcje półoficjalnych rezydentów radziwiłłowskich przy boku monarchy.

Król Stanisław po powrocie z Litwy przez dłuższy czas przebywał w Prusach Królewskich (kilkakrotnie odwiedzając Gdańsk), po czym bardzo powoli, w towarzystwie kilkutysięcznego korpusu szwedzkiej kawalerii pod dowództwem gen. Ernsta Detlofa Krassowa, posuwał się na południowy wschód, docierając w kwietniu 1709 r. do Lwowa. W czasie tej podróży unikano większych miast, w których występowała epidemia dżumy. Zadaniem korpusu szwedzkiego i sił polsko-litewskich wiernych Leszczyńskiemu miało być rozbicie antystanisławowskiej konfederacji sandomierskiej i wkroczenie na Ukrainę, by udzielić wsparcia oblegającym Połtawę wojskom Karola XII. Sądząc z tempa marszu, ani król Stanisław, ani gen. Krassow, który bardziej nadawał się na kwatermistrza niż na liniowego dowódcę, nie przejawiali zbytnej ochoty do walki z Rosjanami. Niespodziewanie władca, oczekując na szwedzką piechotę, mającą wyruszyć z Pomorza Szczecińskiego na pomoc korpusowi gen. Krassowa, wycofał się ze Lwowa, zajmując kwatery w pobliżu Jarosławia, a następnie, wobec informacji o przesuwaniu się wojsk konfederacji sandomierskiej wspartej przez oddziały rosyjskie na zachód, przeszedł nad Wisłę do Opatowca. Tam dotarły do niego informacje

o całkowitej klęsce Karola XII w bitwie pod Połtawą 8 lipca 1709 r. W tej sytuacji większość stronników Leszczyńskiego opowiedziała się po stronie powracającego do Polski króla Augusta II, a król Stanisław wraz z korpusem Krassowa, dopiero teraz wzmocnionym przez szwedzką piechotę, lawirując między zbliżającymi się wojskami saskimi i rosyjskimi, wycofał się do szwedzkiego jeszcze Szczecina.

Zasady edycji zostały szczegółowo objaśnione we „Wstępie” do tomu pierwszego. Pragnąłbym tylko przypomnieć, iż w szyfrowanych fragmentach swych listów Jozafat Michał Karp nie skracał zwrotów grzecznościowych i tytułów wzmiankowanych osób, więc także i w niniejszym tomie nie stosowałem w tych miejscach skrótów, podając te zwroty i tytuły w wersji pełnej, zgodnie z oryginałem. Rozwiązywałem też często używaną przez Karpię skróconą w dacie formę *psent* jako praesentis (obecnego [miesiąca]), nie zaznaczając uzupełnień w nawiasach kwadratowych. Ujednoliciłem ponadto występujące w listach Karpię formy *wczoraj* i *wczora*, przyjmując obecną pisownię. Zgodnie z sugestią recenzentów dodatkowo uwspółcześniłem pisownię niektórych bardziej znanych miejscowości i krain geograficznych (np. *Białła* jako Biała, *Białey* jako Białej, *Choynice* jako Chojnice, *Hamburk* jako Hamburg, *Kuiawy* jako Kujawy, nieznacznie tylko zmodyfikowałem pisownię *Żmuydź*, *zmuydzki*, jako *Żmujdź* [Żmudź], *zmujdzki*). Nie modernizowałem, ani nie ujednoliciłem natomiast pisowni nazwy Wielkopolska, gdyż występuje ona w rozmaitych formach używanych w ówczesnym języku. Zostawiłem ponadto występującą często w tekście źródłowym łączną formę pisowni *potym*, gdyż równoznaczna jest ona ze słowem potem.

Ponieważ J. M. Karp w relacjach zamieszczonych w tym tomie często podaje odległości, jakie przebył danego dnia król Stanisław i jego otoczenie, już w tym miejscu wyjaśniam, iż w XVIII w. na terenach Rzeczypospolitej stosowano jako podstawowe jednostki długości trzy mile: małą milę (ok. 5700–5900 m), średnią (ok. 6700 m) i dużą (litewską) liczącą od 7700 do 8240 m. Mniejszą jednostką było staje (stajanie) równe ok. 250 m¹.

Indeksy zamieszczone w niniejszym tomie obejmują oczywiście tekst z obu tomów.

Jestem wdzięczny profesorom Andrzejowi Rachubie i Krzysztofowi Mikulskiemu za pomoc przy identyfikacji niektórych osób z terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego i z Mazowsza. Bardzo dziękuję też recenzentom wydawniczym – dr Dorocie Dukwicz i prof. Michałowi Zwierzykowskiemu za niezwykle cenne uwagi szczegółowe i skorygowanie wielu błędów rzeczowych oraz literowych. Dziękuję też prof. Andrzejowi Zakrzewskiemu za pozytywną ocenę tego przedsięwzięcia edytorskiego oraz za sugestie dokonania zmian w odczytach niektórych wyrazów i w objaśnieniach zwrotów prawniczych.

¹ E. Stamm, *Miary długości w dawnej Polsce*, Warszawa 1935, s. 25–28.

Wykaz skrótów

Skróty archiwalne i bibliograficzne

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

APTor. – Archiwum Państwowe w Toruniu

AR – Archiwum Radziwiłłów, zespół w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie

BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie

PSB – *Polski słownik biograficzny*, t. 1–52, Kraków–Warszawa 1935–2018

SGKP – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimirski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 1–15, Warszawa 1880–1902

Skróty w tekście źródłowym i w przypisach

A.D. – Anno Domini – Roku Pańskiego

abp – arcybiskup

bp – biskup (w przypisach)

d. – dawny, dawniej (w przypisach)

d. – dies, diei – dzień, dnia (w tekście źródłowym)

fl. – floren (złp)

gen. – generał

gr – grosz

IMM – Ichmoście, Ichmościom

JKM – Jego Królewska Miłość (Mość)

JM – Jegomość

JMKs. / JKs. – Jegomość Książdz

JMP – Jegomość Pan, Jejmość Pani

JO – Jaśnie Oświecony

JP – Jegomość Pan

KJM – Król Jegomość

kor. – koronny, koronne

kpt. – kapitan

ks. – ksiądz
lejtn. – lejtnant, por.
lit. – litewski
m. – mille, tysiąc
mjr – major
Mr – monsieur – pan
nadw. – nadworny
Najjaśn. – Najjaśniejszy
P – Pan, Pani
płk – pułkownik
PNM – Pan Nasz Miłościwy
pow. – powiat (w przypisach)
PP – Panowie
ppłk – podpułkownik
rtm. – rotmistrz
Rzplta – Rzeczpospolita
św. – święty
tal. – talar
tj. – to jest
tys. – tysiąc
w. – wielki
w-da – wojewoda
WKM – Wasza Królewska Mość
WMP – Waszmość Pan
woj. – województwo
WW MM PP – Waszmość Panowie
WW XX MM – Wasze Książęce Mości
WXL/WXLit. – Wielkie Księstwo Litewskie
WXM – Wasza Książęca Mość
XJM – Książę Jegomość lub Księżna Jejmość
zł pr – złoty pruski
złp – złoty polski

* * *

Soli – do wyłącznej wiadomości.

^{a-a} Pionowo na lewym marginesie strony.

^{b-b} Szyfrem, rozwiązanie nadpisane nad linią wiersza lub na osobnej kartce w kancelarii kanclerza Karola Stanisława Radziwiłła.

^{c-c} Szyfrem, odczytane przez wydawcę.

[///] Uszkodzony fragment tekstu.

Listy, fragmenty z gazet pisanych i diariuszy

Gazety pisane

AGAD, AR, dz. XXXIV, nr 237

[s. 1] Z Gdańska 22 Iunii [VI] 1708

[...] Króla JM Stanisława do Prus [*Królewskich*] obiecują z Grodna. Do Gdańska zbliża [*się*] Królowa JM [Katarzyna] ze Sztetyna [Szczecina], z którą przywitanie będzie pewnie. [...]

[s. 2] Z pewnego listu ekscerpt z Lidy 21 Iunii [VI] 1708

Król JM Stanisław z tej podróży spieszo jedzie do Gdańska. Szuka sposobów pokoju, jeżeli nie dojdzie, pewnie kilkadziesiąt zbrojnych racji sprowadzą, a Polski rujnować nie przestaną. [...]

[s. 2] Z Torunia 2 Iulii [VII] 1708

Zamek malborski na przyjazd Królowej JM [Katarzyny] chędożą [przygotowują, sprzątają]. [...]

Gazeta pisana, Z Grodna 4 Iulii [VII] 1708

AGAD, AR, dz. XXXIV, nr 234

[s. 1] Król JM [Stanisław] stanąwszy tu w przeszłą niedzielę [1 VII], nazajutrz ruszył ku Prusom, którego insecuti [*za którym* postępują, jadą] Ichmości kanclerz kor. [Jan Stanisław Jabłonowski], biskup nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], ks. archidiakon gnieźnieński¹, sekretarz WXL

¹ Feliks Ignacy Kretkowski (1657–1730), kanonik gnieźnieński od 1681, kanonik chełmiński od 1682, archidiakon gnieźnieński od 1699, prepozyt chełmiński od 1711, bp chełmiński od 1723.

[Karol Samuel Poniński] i starosta gnieźnieński [Adam Śmigielski]. Wojsko litewskie ściąga się pod Brzostowice. JMP starosta bobrujski, hetman wielki terażniejszy [Jan Kazimierz Sapieha] tu przybywszy subsistit [pozostaje]. [...]

[s. 2] **Z Torunia 9 Iulii [VII] 1708.** Król JM [Stanisław] d. 6 praesentis [VII] o wtórej po południu stanął w Malborku [s. 3] samotrzeć [z dwoma towarzyszami]. Niedługo bawiąc przeciw Królowej JM [Katarzynie], która stanęła w Człuchowie u XJM kanclerza lit. [Karola Stanisława Radziwiłła], wyjechał. Są tu głosy, że Król JM ma jaki czas zabawić w Prusach [*Królewskich*] i rezydować w Elblągu. [...]

[s. 4] Z Elbląga i Malborka donoszą mi, że Król JM Stanisław die 6 praesentis [VII] o godzinie dziesiątej, in parvo comitatis [w nielicznym towarzystwie], niespodzianie do Elbląga przyjechał, jednakże przestrzeżeni jeszcze tyle czasu znalazł garnizon, że do broni, a magistrat do powitania, zgromadzić się mógł. Jakoż między hukiem dział decenter [odpowiednio] wprowadzili Króla JM. Tamże nad godzinę nie bawiąc, o wtórej popołudniu stanął w Malborku i zjadłszy obiad, o trzeciej z południa wyjechał naprzeciwko Królowej JM [Katarzynie] i Księżnie JM matce swojej [Annie z Jabłonowskich Leszczyńskiej] do Człuchowa. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] do Gdańska pojechał. Oba zaś hetmani [Jan Kazimierz Sapieha i Michał Wiśniowiecki], marszałkowie², podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka], wileński [Kazimierz Jan Sapieha], krakowski [Franciszek Lanckoroński], ruski [Janusz Wiśniowiecki], trocki [Jerzy Stanisław Sapieha], brzeski [lit. Krzysztof Komorowski] wojewodowie zostali się w Grodnie [...].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 84–86

W Elblągu, d. 10 Iulii [VII] 1708

[s. 84] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] wyjechawszy z Grodna dziś tydzień [3 lub 4 VII 1708] (jak już o tym pisał na Wilno) odprawiwszy noclegi: w Kamiennej³ pierwszy, w Hełku⁴ w Prusiech Brandenburskich drugi, w Świętej Lipce trzeci, na czwarty stanął tu w Elblągu. Konie zaś moje i innych wielu, nie mogąc adaequare [nadażyć] spiesznej drodze Króla JM, ledwo pozwolili wczoraj stanąć w Elblągu. Stąd dziś JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński],

² Przypuszczalnie marszałek w. lit. Aleksander Paweł Sapieha (formalnie złożył rezygnację 9 V 1708) i marszałek nadw. lit. Kazimierz Michał Pac.

³ Kamienna, przypuszczalnie obecne wsie Kamionka Nowa i Stara w pow. augustowskim w woj. podlaskim.

⁴ Hełk – Elk (niem. nazwa Lyck), obecnie miasto pow. w woj. warmińsko-mazurskim.

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] jadą do Malborka [s. 85] dłużej tam commoraturi [będą przebywać] z Królem JM. W sobotę [7 VII] Król JM zaraz jechał do JP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa] dla konferencji ad futuras belli operationes [na temat przyszłych działań wojennych].

Król JM i wszyscy ex principalioribus [z dostojników] życzą bardzo przytomności [obecności] WXM Dobrodzieja u dworu, ile kiedy in tam propinque vicinia [w tak bliskim sąsiedztwie] rezydencji WXM Dobrodzieja [Człuchowa] znajduje się teraz Król JM. Ja pro firmo [jako pewną] asekuruję bytność WXM Dobrodzieja [s. 86] inaczej nie tuszając, chyba że indispensabilia obvia [nieprzewyciężone przeciwności] temu przeszkodą by były. Upadam zatem do stop pańskich [...]

Mnie Król JM tu do Prus [Królewskich] kazał jechać z pieczęcią konfederacką na miejscu JMP [Samuela Kazimierza] Szwykowskiego, którego extra omne periculum vitae [bez zagrożenia życia] zostawiłem w Grodnie. [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Andrzej Chryzostom Załuski, *Diarium ab A[nno] 1708 [1707!] usque ad 21 Apr[ilis] 1711*

BN, rkp. IV 3200, k. 24v–25v⁵

[k. 24v] 5 [VII]. Niżem dojechał [z Królewca] do Remiswaldu⁶ dał znać Lamprecht, że KJM [Stanisław] nocował u Ś[więtej] Lipki, a je obiad za Helsberkiem⁷. Nie marudząc tedy posłałem zaraz do Ornety⁸, żeby wieczrę gotowano, do Gutstadu⁹ żeby wina przywieziono. O milę od Helsberka widział[em] K[róla] JM i jechał w mojej kolasce aż do Ornety. Mówił osobliwie o tych odmianach w Litwie, oculenter [naocznie widział, że Karol XII] wyprowadza wojsko z Polski na Ukrainę, ale ludzi z Elbląga [Szwedzi] nie wyprowadzą. [...] K[ról] JM, który zjadłszy wieczrę, moją kolaską z końmi pobieżał do Elbląga.

⁵ Kilka fragmentów z tego diariusza A. Ch. Załuskiego, nie tylko będących przedmiotem tej edycji, zacytował S. Achremczyk w artykule *Stanisław Leszczyński w Prusach Królewskich i w Prusach Księżęcych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2006, nr 1, s. 73–76.

⁶ Remiswald (właśc. Reinerswalde), obecnie wieś Ignalin w pow. lidzbarskim w woj. warmińsko-mazurskim.

⁷ Heilsberg (Lidzbark Warmiński), rezydencja biskupów warmińskich, obecnie miasto pow. w woj. mazursko-warmińskim.

⁸ Orneta, miasto na Warmii, obecnie w pow. lidzbarskim w woj. warmińsko-mazurskim.

⁹ Gutstadt (Dobre Miasto), miasto na Warmii, obecnie w pow. olsztyńskim w woj. warmińsko-mazurskim.

[k. 25] 14 [VII]. Jadłem w Kenixdorfie¹⁰, przyjechałem [do Malborka] o czwartej, byłem na pałacu¹¹ przyjęty niesłychanie dobrze od Państwa [Stanisława i Katarzyny Leszczyńskich], które zaszczyt[?] z P marszałkowej wielkiej¹². Jadłem kolację z P w-dą chełm[iniskim] [Tomaszem Działyńskim]. [...]

15 [VII]. Invitatus [zaproszony] od Króla, po nabożeństwie w kaplicy¹³ jedliśmy u K[róla] JM, ale że było gwałt [dużo ludzi] musieliśmy u drugiego jeść stołu. Pił niemało ks. b[iskup] chełm[iniski] [Teodor Potocki], ja przecie uszedłem obronną ręką, wieczerzę [jadłem] tamże.

16 [VII]. Częstował u księżnej [Anny Leszczyńskiej] ks. b[iskup] chełm[iniski] [Teodor Potocki] i dość pięknie, nie tak jednak pili, jak przedtym. K[ról] JM mi się niesłychanie świadczył. Ks. b[iskup] mi mówił, żeby jego wziąć projekt satysfakcji mojej, a Król JM wszak [to] uzna¹⁴. [...]

17 [VII]. Odjechał ks. biskup chełm[iniski] [Teodor Potocki] do Gdańska z P marszałkiem [Kazimierzem Ludwikiem Bielińskim], gotować się na wesele córki¹⁵, które z P Potocką¹⁶ chce ustanowić. Jadłem obiad u K[róla] JM, wieczerzę u siebie. Odjechał komendant elbląski¹⁷.

18 [VII]. Jeździłem z Królem JM na przejażdżkę do P łęczyckiej¹⁸, kazał [mi] pisać do króla pruskiego [Fryderyka I] o 200 dragonów, żeby mu ich sprzedał i posłał z tym umyślnego. Książę kanclerz lit. [Karol Stanisław Radziwiłł] przyjechał. Deklarował mi K[ról] JM, że i rawskie i wieluńskie starostwa zostaną się u nas. Pokazuje mi wielki afekt.

¹⁰ Königsdorf (Królewo), wieś w pow. malborskim w woj. pomorskim, na wschód od Malborka.

¹¹ Przypuszczalnie w Pałacu Wielkich Mistrzów na zamku malborskim.

¹² Ludwika Maria Bielińska z Morsztynów (zm. 1730), od 1682 żona późniejszego marszałka w. kor. Kazimierza Ludwika Bielińskiego.

¹³ Przypuszczalnie kaplica św. Anny znajdująca się pod kościołem NMP na Zamku Wysokim w Malborku, w 1707 przejęli ją malborscy jezuici, zob. J. Hochleitner, *Dzieje kaplicy św. Anny w czasach staropolskich*, [w:] *Kaplica św. Anny na Zamku Wysokim w Malborku. Dzieje, wystrój, konserwacja*, red. J. Hochleitner, M. Mierzwiński, Malbork 2016, s. 89–90.

¹⁴ A. Ch. Załuski bezskutecznie starał się odzyskać urząd kanclerza w. kor. Między innymi proponował wówczas Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu, by zrezygnował z kanclerstwa i objął urząd podkanclerzego kor.

¹⁵ Katarzyna Bielińska, córka marszałka w. kor. Kazimierza Ludwika Bielińskiego, w 1708 wyszła za mąż za Jakuba Potockiego (1666–1715), brata bp. chełmińskiego Teodora, po zgonie pierwszego męża poślubiła francuskiego posła w Rzeczypospolitej Jeana Victora de Besenval.

¹⁶ Trudno stwierdzić, o której z Potockich jest w tym fragmencie mowa.

¹⁷ Klæs Ekeblad (1669–1737), szwedzki płk (od 1703), dowódca regimentu piechoty, komendant Elbląga od 1704, gen. mjr piechoty od 1710, komendant Stralsundu 1710–1714.

¹⁸ Kasztelanowa łęczycka Teresa Warszycka, córka strażnika kor. Stefana Potockiego.

[k. 25v] 20 [VII]. Życzy K[ról] JM, żeby był generał pruski [*sejmik generalny*]¹⁹ i ma nam to proponować. [...]

21 [VII]. [...] JP Bonak [poseł francuski Jean Luis Bonnac] miał audiencję u K[róla] JM *recognoscendo* [uznając *go*] w imieniu Pana swego [Ludwika XIV], był traktowany [goszczony] na obiedzie u K[róla] JM.

22 [VII]. Miał konferencję o mnie książę kanclerz [Karol Stanisław Radziwiłł] z K[rólem] JM, ale ten *qui pridem nullus respectus mei* [jak przedtem żadnego *nie miał* względu na mnie]. Co wszystko Bogu memu odiluję [*tu*: oddaję, ofiaruję], w którym tylko samym nadzieja moja. Miał Bonak [Jean Louis Bonnac] audiencję u K[róla] JM i Księżnie [Annie Leszczyńskiej] dając [*tytuł*] *Altesse Royale* [Królewskiej Wysokości]. [...]

26 [VII]. Wielki fest był, częstował ks. nom[inat] krak[owski] [Teodor Potocki] rano, a wieczór kolacja była u P w-dy chełm[ińskiego] [Tomasza Działyńskiego]. [...]

Karol Stanisław Radziwiłł, Diariusz czynności

AGAD, AR, dz. VI, t. II – 79, k. 82–82v

Iulius [VII 1708]

[k. 82] 3 [VII]. Żona moja [Anna z Sanguszków] wyjechała spotykać Królową JM [Katarzynę] i Księżną Matkę [Annę Leszczyńską] jadących z Szczecina za mil stąd 10.

5 [VII]. Dowiedziawszy się, że JMKs. biskup chełmiński [Teodor Potocki] przyjechał do Chojnic, jechałem tam na obiad i z nim, jako też z inszą kompanią powróciłem na noc do Człuchowa.

6 [VII]. Wyjechaliśmy o milę spotykać Królową [Katarzynę] i Księżną [Annę Leszczyńską], które stanęły na obiad w Człuchowie, tamże i nocleg. Ks. biskup [Teodor Potocki] tegoż dnia odjechał.

7 [VII]. Wyjechała Królowa [Katarzyna] i Księżna [Anna Leszczyńska] i my z nimi na obiad do karczmy mojej nowej za mil 2 za Chojnicami. Nocleg w Woytalu²⁰.

8 [VII]. Popas w Dzblenie²¹, gdzie Król JM [Stanisław] przyjechał. Nocleg w Stargardzie²².

¹⁹ O przebiegu sejmiku generalnego Prus Królewskich odbywającego się w dniach 6–18 VIII 1708 w Malborku zob. S. Achremczyk, *Konfederacja szlachty Prus Królewskich w latach 1703–1709*, „Zapiski Historyczne” 45, 1980, z. 3, s. 40–41; idem, *Stanisław Leszczyński w Prusach*, s. 74–75.

²⁰ Wojtal, wieś w pow. chojnickim w woj. pomorskim.

²¹ Zblewo, wieś w pow. starogardzkim w woj. pomorskim.

²² Starogard Gdański, miasto pow. w woj. pomorskim.

9 [VII]. Popas w Tczewie²³, po obiedzie przebywszy Wisłę stanęliśmy w Malborku.

11 [VII]. Miasto Gdańsk audiencję miało.

13 [VII]. Jechałem z żoną moją [Anną] do Gdańska, gdzie stanąłem na noc. Tegoż dnia byliśmy u księżnej Rakocyney [Karoliny Amalii Rakoczy].

18 [VII]. Wyjechaliśmy z Gdańska i powróciliśmy do Malborka.

21 [VII]. Miał audiencję recognitionis [uznającą] u Króla JM [Stanisława] envoyé extraordinaire [k. 82v] de France [poseł nadzwyczajny z Francji] Mr marquis Bonac [Jean Louis Bonnac]. Tegoż dnia przyszła wiadomość o przegranej francuskiej we Flandrii pod Odenardem d. 11 praesentis [VII]²⁴.

31 [VII]. Wyjechaliśmy z żoną do Gdańska na noc dla nabożeństwa porciunkuli²⁵.

Gazeta pisana, Z Wilanowa 2 Augusti [VIII] 1708

AGAD, AR, dz. XXXIV, nr 240

[s. 2] [...] Confluxus [napływ *ludzi*] w Malborku wielki, wesołości, bankiety, tańce częste. [...] D. 28 Iulii [VII] Król JM [Stanisław] jeździł konno do Elbląga tegoż dnia kiedy poczta expediebatu[r] [była wysyłana], ale na noc powrócił. [...]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 87–90

W Malborku, d. 2 Aug[ustii] [VIII] o dziesiątej w nocy 1708

[s. 87] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodziejmo mój

Chciałem być eadem methodo [tym samym sposobem] jak z obozu per diarium [w formie dziennika] tutejsze WXM Dobrodziejowi opisywać transakcje [czynności], ale że investigabiles tu viae Domini [niezbadane są tu ścieżki Pana *Boga*], a tym bardziej facta et acta in tanta congerie [czyny i działania w takim tłumie] ludzi inscrutabilia sunt [są nie do zliczenia – przedstawienia], dlatego simplicem [prostą] snujących się tu okkurencji [wydarzeń] wyrażam relationem [relację].

²³ Tczew, miasto pow. nad Wisłą w woj. pomorskim.

²⁴ Bitwa pod Oudenarde w hiszpańskich Niderlandach, w wyniku klęski wojska francuskie, toczące walki z wojskami koalicji antyfrancuskiej podczas wojny sukcesyjnej hiszpańskiej (1701–1714), musiały wycofać się z tej prowincji.

²⁵ Franciszkańskie święto portiuncula (i odpust) – 2 sierpnia, tzw. odpust Porciunkuli.

Król JM [Stanisław] jako obiecywano zapewnie, nie jechał wczoraj do Kiszporka²⁶, będąc od tego odwiedziony remonstracionibus evidentis periculi [przedłożeniami dotyczącymi oczywistego niebezpieczeństwa] powietrza [dżumy], dla concursu [tłumu] tam [s. 88] wielkiego na odpust ludzi et vario ex aere [i przy zmiennym powietrzu]. JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] wczoraj godzinę przed wieczorem tu stanął. Wielkiej trudności zażył in transitu [podczas przejazdu] Prus Brandenburskich. XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JP podstoli WXL²⁷ dziś tu przed obiadem stanęli. Przed mszą immediante [bezpośrednio] dwugodzinową i więcej miał Król JM konferencję na Sali Wielkiej²⁸ z JP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] ratione [w sprawie] ekspedycji [wysłania] JP Polanowskiego²⁹, jako mi mogło constare [być wiadome].

Soli: I już słyszę conclusum [postanowiono], [s. 89] że JP w-da bęłski [Adam Sieniawski] ma być konserwowany [zachowany] przy buławie wielkiej i że na osobę jego przywilej oddany już jest do P Bonaka [Jeana Luisa Bonnaca]. O senatus consilium [radzie senatu] na oddanie buławy coś powiadają, że ma być złożone i że mają construere [wyznaczyć] legację z terażniejszego generału [*sejmiku generalnego pruskiego*] do Króla JM, prosząc nomine provinciae Pruthenicae [w imieniu prowincji pruskiej] o rozdanie pieczęci. JMP marszałek konfederacki [Piotr Bronisz] temu opponitur [przeciwstawia się]. Do ujęcia i satysfakcji XJM [*biskupa*] warmińskiego [Andrzeja Chryzostoma Załuskiego] mają mieć już jakiś sposób.

Od JP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] wczoraj umyślny [s. 90] przyjechał z listem do Króla JM po starostwo preńskie³⁰, a JP Józef Sapieha odezwał się z konkurencją o starostwo drohickie³¹. Prosi także o konsens na starostwo boryssowskie³² in personam suam [na swoją osobę]. XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki] przed obiadem, a XJM wojewodzina ruska [Teofila z Leszczyńskich Wiśniowiecka] przed wieczorem samym dziś tu stanęła. JP podstoli WXL [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki] czynił relację, paucis id credentibus [niewielu w to wierzyło], że

²⁶ Kiszpork (Dziergoń), miasto w d. województwie malborskim, siedziba wojewody i sądu grodzkiego, obecnie w pow. sztumskim w woj. pomorskim.

²⁷ Podstolim lit. z nominacji króla Stanisława sprzed 6 IV 1708 został Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz, tytułu tego używał jednak do swej śmierci w 1711 także poprzedni podstoli, z nominacji króla Augusta II, Michał Potocki.

²⁸ Przypuszczalnie Sala Wielka w Pałacu Wielkich Mistrzów na zamku malborskim.

²⁹ Polanowski, może Jan lub Michał, bracia, oficerowie wojska kor. podczas wyprawy wiedeńskiej z 1683.

³⁰ Starostwo preńskie w d. pow. kowieńskim w woj. trockim.

³¹ Starostwo drohickie w d. woj. podlaskim.

³² Starostwo boryssowskie w d. pow. orszańskim w woj. witebskim.

50 Szwedów gdzieś koło Mohilowa [Mohylewa] tysiąc Moskwy w okopie dobywszy, jednych wycieli, drugich żywcem pobrali. Z Wilna piszą, że król szwedzki [Karol XII] w Mohilowie Moskwę obległ.

^aKról JM [Stanisław] i XJM matka [Anna Leszczyńska] jedli dziś kolację u JP w-dy chełmińskiego [Tomasza Działyńskiego]. XJM Janusz [Wiśniowiecki] jutro do Gdańska deklarował jechać, szczególnie żeby tam na przypadającym jarmarku [*dominikańskim*] asystował WXM Dobrodziejowi. JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] rationale [względem] starostwa drohickiego żadnej jeszcze nie dał rezolucji. Kilku jest o nie konkurentów.

Asygnację na siano JP inowrocławskiego³³ includo [załączam]^a.

Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 37–40; nr 6465/III, s. 91–93

W Malborku, d. 5 Aug[ustii] [VIII] o 11 w nocy 1708

[s. 37] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Po ekspediowanej [wysłanej] ongi poczcie do WXM Dobrodzieja to teraz occurrit [przyszło] do oznajmienia. Królewicz JM Konstantyn [Konstanty Sobieski] z pisarzem polnym WXL [Michałem Józefem Sapiehą] stanęli wczoraj tu przed wieczorem. Stancję ma królewicz JM w zamku nad stacją WXM Dobrodzieja. Do JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] Król JM [Stanisław] wczoraj ekspediował [wysłał] rationale [względem] starostw drohickiego i prańskiego responsum [odpowieź], że późno zaszła rekwizycja [*tu*: prośba]. Konsens ad cedendum [na cesję] starostwa borysowskiego podpisał [s. 38] Król JM, a JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] zapieczętował.

Na jutrzejszy generał [*sejmik generalny Prus Królewskich*] prowincja pruska in notabili numero [licznie] gromadzi się. Król JM jutro ma odjechać, lecz dotąd certitudinem [pewności] wziąć nie mogłem, publicus [powszechna] zaś [*wieść głosi*], że do Tygienenhoffu³⁴, albo do Gniewu³⁵. IMM PP krakowski [Franciszek Wielopolski] i bobrownicki [Józef Narzymski] starostowie dziś tu przybyli.

³³ Uwzględniając ówczesny sposób tytułowania, mogłoby to oznaczać kasztelana inowrocławskiego z nominacji króla Stanisława, Macieja Gembickiego, bardziej jednak prawdopodobne, że dotyczy to wojewody inowrocławskiego (też z nominacji Leszczyńskiego) Wojciecha Dąbskiego, blisko spowinowaconego z K. S. Radziwiłłem.

³⁴ Tygenhof (Nowy Dwór Gdański), miasto pow. w woj. pomorskim.

³⁵ Gniew, miasto w pow. tczewskim w woj. pomorskim.

Soli. P Polanowski zawczora stąd ekspediowany [wysłany] do wojska kor. Te essentialia [sedno] legacji swojej referował mi, że JP w-da kijowski [Józef Potocki] z woli Króla [s. 39] JM pisał do w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] asekurując [upewniając] go, że ustąpi buławy wielkiej, tylko żeby te adimpleret kondycje [wypełnił warunki]: naprzód żeby się zdał na sąd Rzpltej, która nieomylnie jemu adiudicabit [przysądzi] buławę wielką, co uczyni się ad elusionem [dla zmylenia] króla szwedzkiego [Karola XII], że nie Król JM da, ani JP w-da kijowski cedet [ustąpi] buławy, ale Rzplta disponet [przekaze] onę na JP w-dę bełskiego; druga, żeby ad mollificationem saevitiei [dla złagodzenia gniewu] króla szwedzkiego i pozyskania sobie jego benewolencji [łaskawości], uczynił jaki chwalebny [s. 40] eksperyment [przedsięwzięcie] przeciwko Kozakom przed przystąpieniem swoim.

Dziś prezentował list Królowi JM od Cedrielma [Josiasa Cederhielma] do siebie pisany JP Wagszlagier³⁶ his formalibus [tymi słowami]: „Mam dziś wiadomość od króla naszego [Karola XII], że przebywszy pewną rzeczkę dużo nieprzyjaciela przepłoszono i wiele ich trupem padło. Król sam miłą ich gonił, trzech generałów i wszystkie działa z amunicjami nasi wzięli. Z naszej też strony oberszter [płk] Wrangiel na placu poległ. O czym chciej pan donieść Królowi polskiemu, bo osobliwie pisać czas nie pozwala”. Przyszła o tym kon[**nr 6465/III, s. 91**]firmacja [potwierdzenie] od JMP [Stanisława] Poniatowskiego, a potem i JP [poczmistrz Paweł] Gratta z tymże przyjechał ze Gdańska.

JP Butler³⁷ caeco ambitu suo [zaślepiiony ambicją swoją], a bardziej suggesta [radami] domowych swoich dyrektorów inductus [opiekunów prowadzony], żadnej nie zamawiając sobie securitatem [pewności] w otrzymaniu konsensu na starostwo preńskie, przy którym utrzymanie się, jako zrozu miał, bardzo mu trudne będzie i wiele trudności przyniesie, już się rezolwuje [decyduje] dać cztery tysiące talarów bitych [24 tys. złp] za starostwo drohickie. Perswadowałem, żeby z zakończeniem kontraktu zaczekał na WXM [s. 92] Dobrodzieja, ale mi na to odpowiedziano, że JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] urget [nalega] zakończenie onego i nie chce, żeby hoc negotium differratur [tę sprawę odłożyć] do przyjazdu WXM Dobrodzieja.

XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki] kazał mi upewnić WXM Dobrodzieja, że we wtorek [7 VIII] pewnie będzie jadł obiad u WXM Dobrodzieja w Gdańsku. JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] ustawicznie mnie pyta, jak prędko WXM Dobrodziej tu przybędziesz, bardzo sobie życzy prędkiego z WXM Dobrodziejem przywitania. [s. 93] Na miecznikostwo nowogródzkie mam przywilej napisany, jeno wolnego

³⁶ Georg Wachsclager (1648–1731), pochodzący z toruńskiej rodziny patrycjuszowskiej szwedzki urzędnik i dyplomata, poseł Karola XII przy boku króla Stanisława.

³⁷ Marek Antoni Butler (syn Aleksandra Butlera, starosty preńskiego i drohickiego od 1690) ostatecznie utrzymał się przy starostwie preńskim, był nim w 1711.

czasu nie mogę upatrzeć u Króla JM do podpisu. List od XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] oddany mi od XJM w-dy ruskiego [Janusza Wiśniowieckiego] includo [załączam], oraz upadam do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński] JMKs. Golemowski³⁸ dziś kazał [wygłosił kazanie] z wielkim wszystkich ukontentowaniem.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 98–100

W Malborku, d. 6 Aug[ustii] [VIII] o godzinie 3 z południa 1708

[s. 98] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Listy dwa, które mi oddał XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki] includo [załączam]. Król JM [Stanisław] z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim] rano, przed dziesiątą godziną odjechał do JP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa]. Generał [sejmik generalny Prus Królewskich] tu jeszcze się nie zaczynał. JMP Grabowski³⁹ dziś stanął, o czwartku [9 VIII] obiecuje powrócić ad propria [do własnych dóbr] na Gdańsk. Pisał z Kurlandii JMP Medum [Heinrich Wilhelm Medem] starosta mitawski do pewnego tu swego korespondenta de [z] 28 Iulii [VII], że Moskwy [s. 99] kilkanaście tysięcy o mil 4 od Rygi stanęło i że tegoż dnia z Kurlandii pobiegł JMP Lauenhauwt [gen. Adam Ludvig Lewenhaupt] do wojska swego, które ciągnęło ku Smorgoniom i tam miało czekać na dalszy ordynans króla szwedzkiego [Karola XII], lecz JMP Lawenhawt tuszył [spodziewał się], że przyjdzie ordynans, żeby się nazad wrócił do Polski. W Kurlandii 2 regimenty tylko szwedzkie zostały i te miały się umknąć ku [s. 100] Rydze.

Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 94–97

W Malborku, d. 6 Aug[ustii] [VIII] o 11 w nocy 1708

[s. 94] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

³⁸ Mikołaj Golemowski (1658–1730), jezuita, kaznodzieja (misjonarz dworski) Radziwiłłów od 1704, kapelan króla Stanisława 1708–1730.

³⁹ Zapewne Andrzej Teodor Grabowski (1653–1737), sędzia ziemski człuchowski, dobry znajomy księcia K. S. Radziwiłła. Dobra Grabowskiego graniczyły ze starostwem człuchowskim.

Generał tutejszy⁴⁰ zaczął się dziś na ratuszu o godzinie czwartej z południa. Zagał JMP [kasztelan] chełmiński⁴¹. Głosy różni w różnych materiach zabierali, jedni pytając się de fundamento et fine [o podstawę i koniec] terażniejszej obrady, drudzy uskarżając się, że gospód nie mają, trzeci protestujący się przeciwko indygenatom. Najbardziej acclamabatur [krzyczano] przeciwko XJM [biskupowi] warmińskiemu [Andrzejowi Chryzostomowi Załuskiemu]. JMP [kasztelan] elbląski [Jan Chryzostom Czapski] i JP podkomorzy chełmiński⁴² promowali [s. 95] legację do Króla JM [Stanisława] prosząc Króla JM, ażeby non indigenis [nieindygenom] nie były dawane starostwa i inne wakanse i jeśli wyszły na jakie wakanse z kancelarii przywileje, żeby onych kasację wydał Król JM. Stańło tedy na tym, żeby nie wprzód przyjmować posła królewskiego⁴³ i IMM PP senatorów [pruskich] do przysięgi przypuścić, aż JMP chełmiński [Stanisław Konopacki], jako prezydent expediet [wyśle] dnia jutrzejszego imieniem całego [s. 96] zgromadzenia ekspostulację [prośbę] prywatną do Króla JM o manutentię [utrzymanie] praw Prowincji Pruskiej i nie odbierze od Króla JM diploma takowe, że in futurum [na przyszłość] nie będzie dawał żadnych wakansów, tylko terri-genis Prussiae [mieszkańcom urodzonym w Prusach Królewskich], wydane zaś in antecessum [uprzednio] przywileje wszelkie non indigenis ut cassentur et annihilentur [nieindygenom aby zostały skasowane i unieważnione]. I na tym solwowano [przełożono] sesję na jutro na godzinę 2 popołudniu. O te diploma urgent [naciskają] PP Czapscy spe [w nadziei] otrzymania biskupstwa chełmińskiego na [s. 97] ks. opata peplińskiego⁴⁴, a JP podkomorzy chełmiński [Olbracht Kawęczyński] względem utrzymania się przy starostwie lipnickim⁴⁵, przeciwko JP marszałkowi konfederackiemu [Piotrowi Broniszowi].

O owej akcji nad Dnieprem minuuntur particularitates [pomniejszają ją szczegółowe informacje], bo powiadają, że król szwedzki [Karol XII] tylko

⁴⁰ Szczegółowo przedstawił przebieg tego sejmiku generalnego G. Lengnich, *Geschichte der Lande Preussen, Polnischen Theils*, Bd. 9, Danzig 1755, s. 227–236; zob. też S. Achremczyk, *Konfederacja szlachty*, s. 40–41.

⁴¹ Stanisław Konopacki (ok. 1652–1710), kasztelan chełmiński od 1699, marszałek prostańslawowskiej konfederacji starogardzkiej z 1703.

⁴² Olbracht Kawęczyński (zm. 1714), podkomorzy chełmiński od 1703.

⁴³ Legatem królewskim na sejmik generalny był Michał Zdzisław Zamoyski (1680–1735), starosta gniewski od 1699, łowczy w. kor. od 1714, w-da smoleński od 1732.

⁴⁴ Tomasz Franciszek Czapski (ok. 1680–1733), opat cystersów w Pelplinie od 1702, bp chełmiński od 1730.

⁴⁵ Dotyczyło to starostwa lipienieckiego w d. woj. chełmińskim. Olbracht Kawęczyński był wówczas od 1698 starostą brodnickim, a nie lipienieckim, choć w rzeczywistości mógł trzymać także i to starostwo po śmierci w 1692 poprzedniego starosty, kasztelana chełmińskiego Kazimierza Zawadzkiego.

te działka pobrał, któremi przejścia Moskwa broniła z szańców, cum pauca clade [z małą szkodą] nieprzyjaciela, lecz poszedł w pogoń za uciekającymi, zaczym maior [większość] onych speratur strages [spodziewają się zniszczyć].

^aDziś z południa pisałem przez JMP Rychlickiego⁴⁶ i list XJM w-dy ruskiego [Janusza Wiśniowieckiego] odesłałem^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Karol Stanisław Radziwiłł, Diariusz czynności

AGAD, AR, dz. VI, t. II – 79, k. 82v

Augustus [VIII 1708]

1 [VIII]. Nocowałem u reformatów⁴⁷ dla przygotowania się na spowiedź.

8 [VIII]. Powróciliśmy do Malborka rozsazonemi końmi, zjadłszy obiad u księżnej Rakocyney [Karoliny Amalii Rakocy].

21 [VIII]. Wyjechaliśmy do Gdańska dla zgodzenia XJM [Pawła Karola] Sanguszka stolnika WXLit. z JMP wojewodą sieradzkim⁴⁸.

27 [VIII]. Wyjechaliśmy ze Gdańska do Człuchowa. Żona moja [Anna] nocowała w Skarzowie⁴⁹, a ja o milę ode Gdańska z książętami Wiśniowieckimi [Januszem i Michałem], którzy mnie przeprowadzali.

Gazeta pisana, Z Malborka 11 Augusti [VIII] [1708]

AGAD, AR, dz. XXXIV, nr 235

[s. 2] My tu jeszcze z tydzień [*ja*]ki pomieszkamy. Solenizowaliśmy [uroczyście świętowaliśmy] tu triumf pobitej pod Hołowczynem Moskwy przez króla szwedzkiego [Karola XII]⁵⁰. Była wotywa przez JMKs. biskupa chełmińskiego [Teodora Potockiego] śpiewana, exorta [kazanie] przez JMKs. [s. 3] Lemowskiego jezuitę [Mikołaja Golemowskiego], Te Deum laudamus

⁴⁶ Bazyli Krzysztof Rychlicki, cześnik nowogródzki, plenipotent wojewodziny witebskiej (Anny Teresy Pocijowej lub Racheli Kryszpinowej Kirszensztejn, wdowy po w-dzie witebskim Andrzeju), rezydent hetmana w. lit. Jana Kazimierza Sapiehy przy boku króla Stanisława.

⁴⁷ Klasztor Reformatów na przedmieściu Gdańska – Chełmie (Pohulance).

⁴⁸ Jan Chryzostom Pieniżek (ok. 1630–1711/1712), w-da sieradzki od 1683.

⁴⁹ Najprawdopodobniej w Skarszewach, ówczesnym ośrodku starostwa grodowego, obecnie miasta w pow. starogardzkim w woj. pomorskim.

⁵⁰ Bitwa pod Hołowczynem odbyła się 15 VII 1708, zakończyła się rozbiem głównych sił rosyjskich, które jednak zdołały się wycofać.

śp[iewano], z armat huczno bito, tak podczas solenizacji w kościele⁵¹, jako też gdy Król JM [Stanisław] częstował. [...] Przysięgali Ichmoście senatorowie [pruscy], począwszy od XJM biskupa warmińskiego [Andrzeja Chryzostoma Załuskiego] i JMKs. biskupa chełmińskiego [Teodora Potockiego] na tutejszym generale [sejmiku generalnym], agitującym się super indigenatum [zajmującym się przyznaniem indygenatu], do którego tandem admissi [w końcu przypuszczeni]. Królowi JM z tegoż generału naznacza prowincja [Prusy Królewskie] pewną sumę znaczną⁵². O ruszeniu się z Prus militiej [wojsk] szwedzkiej jeszcze głucho. O gen. Levenhaupcie [Adamie Ludwigu Lewenhauptcie] fertur [mówią], że do Polski ma obrócić. Cztery regimenty maszerują do Polski od Pomeranij [Pomorza Szwedzkiego] [...]. [s. 4] XJM Janusz Wiśniowiecki dziś stąd wyjeżdża. Inni Ichmoście jeszcze tu morantur [znajdują się]. Wesele JMP Jakuba Potockiego starosty kozienieckiego [i czehryńskiego] jutro tu ma się odprawić, któremu JMKs. biskup chełmiński [Teodor Potocki] dobra swoje Maciejowice⁵³ donavit [darował].

Gazeta pisana, Z Gdańska, d. 18 Aug[ustii] [VIII] 1708

APTor, Kat. II, dz. XIV, nr 78, k. 57–57v

[k. 57] Od granic moskiewskich co dzień niemal ponowy [nowiny] przychodzą o tej utarczce Szwedów z Moskwą srodze [bardzo] krwawej⁵⁴. JMP N z Królewca tu przybył, a za nim list od przedniejszego ministra status [stanu] z Królewca, w którym z pewnej korespondencji z Inflant piszą prawie stupanda [zdumieni], jako się Moskwa nieporównanie dystyngwowała [dobrze sprawowała], którą nic nie ustraszyło i do ucieczki nie przywiodło, tylko praesentia [obecność] turni [gwardii?] króla szwedzkiego [Karola XII], za którym najlepszy żołnierz iść musiał. Rejterowała się Moskwa w takim porządku, że co 30 kroków się stawiała cofając się, a ognia dawała okrutnie. Drabantów królewskich na to co uszło, pierwszy ogień niesłychanie

⁵¹ Zapewne w kościele pod wezwaniem NMP na Zamku Wysokim, użytkowanym od 1666 r. przez malborskich jezuitów, zob. J. Hochleitner, *Kościół NMP w okresie nowożytnym*, [w:] *Rewitalizacja zespołu kościoła Najświętszej Marii Panny w Malborku*, red. J. Hochleitner, Malbork 2016, s. 90–101.

⁵² Na sejmiku generalnym uchwalono podatki na rzecz króla Stanisława w wysokości 100 tys. florenów (zł pr, czyli 200 tys. złp).

⁵³ Maciejowice, wieś w pow. garwolińskim w woj. mazowieckim; od pocz. XVIII w. własność Teodora Potockiego, ok. 1714 przeszła na Stefana Potockiego.

⁵⁴ Najprawdopodobniej jest tu mowa o bitwie pod Hołowczynem z 15 VII 1708. Według oficjalnych danych straty Rosjan wynosiły ok. tysiąca żołnierzy (w rzeczywistości były większe), straty szwedzkie obliczano na ok. 300 zabitych i tysiąc rannych.

okrutny być miał. Moskwy jako żywo tyle nie zginęło, ani tysiąca trupów doliczyć się nie mogło, ale Szwedów na 8000 padło najwyborniejszego wojska. Obaczmy jeżeli się odważą p[ano]wie Szwedzi za Dniepr. Obawiam się, że ta klęska wielkie motus [trwogę] za sobą pociągnie w Polsce, bo jeżeli kiedy tedy teraz pars contraria [strona przeciwna] [Adama] Sieniawski[ego] o zgodzie nie myśli. A z Pomorski [Pomorza Szwedzkiego] wchodzi 6000 Szwedów z tymi co pod Hamburgiem byli.

Tu w Malborku się wszystko spokojnie toczy. Status Prussiae [Stany Pruskie] pozwalają Królowi [k. 57v] [Stanisławowi] na cztery beczki złota, sub hac conditione simpliciter [pod tym warunkiem zwyczajnie], jeżeli kwatierowanie ustanie. Ekspostulował hoc nomine [omawiał tę sprawę] Król Stanisław z gen. Crassauem [Ernstem Detlofem Krassowem] i dysponował go, aby masierował [maszerował]. On odpowiedział, że na to orderu [rozroku] nie ma i de facto [faktycznie] na 3 miesiące wypisał nowe kontrybucje. Egzekucję straszną wszędzie czynią i wkrótce do tego przyprowadzą, że w Prusiech [Królewskich] taką solitudinem [pustynię] uczynią, jako uczynili w Litwie. Skąd jeden przedny [zacny, ważny] człek przyjechawszy w tych dniach referował, że na 50 mil takie pustki i carristia [niedostatek] była robotnego, że oczyma swemi widział, jako chłopci w pług zaprzęgają żony i dzieci dorosłe. Horrendum [straszenie]!

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 101–104

W Malborku, d. 22 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 101] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj po południu jeździł Król JM [Stanisław] do tego folwarku, w którym stoi JMP [Władysław] Czarnkowski. Gdzie w ogrodzie z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] więcej niżeli na dwie godziny sekretna była konferencja. Uniwersały do województw i powiatów⁵⁵ wszystkie wczoraj zapieczętowane są et ex potiori parte [w większej części] już się porozsyłały curam et dispositione [staraniem i dyspozycją] JMP podkanclerzego WXL, który z szabli darowanej sobie od WXM [s. 102] Dobrodzieja srodze [bardzo] był kontent i bardzo dziękował za nią WXM Dobrodziejowi. Królowa JM [Katarzyna] dnia wczorajszego z łóżka

⁵⁵ Przymuszalnie uniwersały króla Stanisława zwołujące sejmiki deputackie i nadzwyczajne na 11 IX 1708.

nie wstawiała dla indyspozycji zdrowia. Ugoda JMP Kotowicza⁵⁶ z JP pisarzem polnym WXL [Michałem Józefem Sapiehą] bardzo uporem idzie, bo JP pisarz deklarował się wczoraj na pokojach z tym, że od 40 m. [tys. złp?] starostwa grodzieńskiego nie ustąpi.

O powietrzu [dżumie] szerzącym się ustawiczne dochodzą wiadomości, Płock i kilka miejsc w Kujawach i w żuławach toruńskich⁵⁷ noviter [nie-dawno] ta contagio [dżuma] zaraziła. O [s. 103] Auguście [II] są tu rumores [pogłoski], że d. 7 p[rae]sen[tis] [VIII] widziano go z Flukiem [Augustem Ferdynandem Pflugiem – marszałkiem dworu] we Wrocławiu i że wojska jego awansowały ku Gurom Tarnawskim⁵⁸. JMP ablegat zaś szwedzki⁵⁹ miał toto caelo contrarium [zupełnie przeciwną wiadomość] od rezydenta szwedzkiego w Holandii⁶⁰ będącego, że August wcale o Polsce nie myśli i że ma być gubernator[em] [cesarskim] we Flandrii.

Stancję WW XX MM Dobrodziejstwa tutejszą zajęła JP marszałkowa w. kor. [Ludwika Maria Bielińska]. W stajni zaś postawiono konie JP kancle-rza w. kor. [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Kwarcciani⁶¹ znajdowali się już w [s. 104] Kujawach i koło Bydgoszczy, gdzie zabrano coś ludzi Gronkowa⁶².

⁵⁶ Hrehory Józef Kotowicz, od 1706 starosta grodzieński z nominacji Augusta II; w 1707 to starostwo nadał król Stanisław Michałowi Józefowi Sapieże.

⁵⁷ Wsie należące do Torunia, leżące w dolinie Wisły, po prawej stronie rzeki.

⁵⁸ Tarnowskie Góry, miasto na ówczesnym Śląsku cesarskim, tuż przy granicy z Rzecząpo-spolitą, obecnie miasto pow. w woj. śląskim.

⁵⁹ Zapewne Georg Wachschrager.

⁶⁰ Przypuszczalnie od Johana Palmquista, który był szwedzkim posłem nadzwyczajnym w Holandii w latach 1703–1715.

⁶¹ Wojsko kwarcciane, początkowo w XVI w. oddziały stałego wojska utrzymywane z podatków (kwarty) z królewszczyzn, potem regularne wojsko kor. otrzymujące żołd i podlegające hetmanom.

⁶² Anonimowy autor pamiętnika, tzw. Erazm Otwinowski (*Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II*, wyd. [A. Mułkowski], Kraków 1849, s. 118), określa go jako płk Grondhoffa i twierdzi, że jego regiment konnych grenadierów króla Stanisława zagarnęli Rosjanie w Bydgoszczy w 1707. Najprawdopodobniej był to ktoś z rodziny von Grumbkow, wywodzącej się z Pomorza Brandenburskiego i mającej swe posiadłości m.in. w okręgu słupeckim. J.J. Przebendowski w jednym ze swych listów użył spolszczonej formy tego nazwiska Gran-kow (zob. „...Jako sobie pościelemy na tym sejmie tak spać będziemy...” *Listy Jana Jerzego Przebendowskiego podskarbiego wielkiego koronnego do Jana Szembeka podkanclerzego i kanclerza wielkiego koronnego z lat 1711–1728*, wyd. A. Pełakowski, Kraków 2010, s. 178). Gronbkau, Grumkow, Grumbkau, Grąbkowski są to kaszubskie formy nazwiska Grumb-kow, zob. P. Pragert, *Herbarz szlachty kaszubskiej*, t. 4, Gdańsk 2015, s. 96–99. Mógłby tym Grumbkowem być płk (od 1703) Friedrich Wilhelm (1678–1739), ale w tym czasie na czele swego regimentu uczestniczył w wojnie sukcesyjnej hiszpańskiej u boku księcia Marlborough i w 1709 awansował na gen., w 1713 został pruskim ministrem. Ewentualnie może chodzić o jednego z jego braci, młodszego Philippa Ottona (1684–1752), później-szego pruskiego feldmarszałka (w 1708 był chyba jednak za młody, by mieć rangę płk.),

Sam P [Jakub Zygmunt] Rybiński pod Skrzynnem⁶³ stoi, przeciwko któremu poszedł podjazdem JP [Adam] Śmigielski, który pisał, że idąc mimo Warszawę przez trupy zapowietrzone [zadzumionych] musiał się przebijać. Zabrał już chorągiew P Rybińskiego na furwachcie [straży] stojącą, tak że i jeden człowiek nie umknął.

Dziś rano długą miał konferencję Król JM na Sali [Wielkiej] z JP Wagszlagerem [Georgiem Wachsclagerem]. Po mszy nawiedzał Król JM JP marszałka konfederackiego [Piotra Bronisza]. Prezenty oddane do mnie od JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] (który dziś rano z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] odjechał do Gdańska) odsyłam. Upadam z tym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]
^aPrzypominam WXM Dobrodziejowi list za JKs. Wilczyńskim, bo mię umyślny jego ustawicznie o n[iego] kłóci. Dyploma [dokumentów] nie przynoszą jeszcze do pieczęci.

Wczoraj wysłał Król JM umyślnego do JP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], żeby wojsko trzymał w kupie i nie rozdzielał na części^a.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 105–III

W Malborku, d. 23 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 105] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj po obiedzie Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] jeździło do Gronfeldu⁶⁴, skąd już zmrokiem samym powróciło. XJM olsztyński⁶⁵ dnia wczorajszego także tu stanął. Dziś rano sekretne miał konferencje Król JM z JP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JP Bonakiem [Jeanem Louistem Bonnac]. Na kolacji było Królestwo IMM, XJM matka

lub starszego Ottona Christiana, nie mamy jednak żadnych informacji o jego służbie wojskowej. W 1723 w armii pruskiej służyło ponadto dwóch kapitanów, braci Grumbkówów, trzeci Jan Ludwik był wówczas kpt. w wojsku polskim. Pułkownik Grumbkow dowodził przybocznym regimenterem dragonii króla Stanisława, liczącym podobno ok. 800 żołnierzy, który został rozproszony w Bydgoszczy przez oddziały komputowe wojska kor. dopiero w połowie sierpnia 1708.

⁶³ Skrzynno, wówczas miasto, obecnie wieś w pow. przysuskim w woj. mazowieckim.

⁶⁴ Gronfeld, czyli Grünfelde, obecnie Zielonki, wieś w pow. malborskim w woj. pomorskim.

⁶⁵ Fryderyk Wilhelm, książę Holstein-Beck (holsztyński) (zm. 1749), żonaty (po 1695) z Ludwiką Felicjaną z Łosiów 1 v. Działyńską, 2 v. Czartoryską. Posiadali dobra na Pomorzu Brandenburskim, gdzie w czasach wojny północnej odwiedzali ich Karol Stanisław i Anna Radziwiłłowie.

[Anna Leszczyńska], królewicz JM [Konstanty Sobieski], księżę olsztyński [s. 106] u JP [Władysława] Czarnkowskiego w folwarku jezuickim.

Soli. Dziś rano JP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] kazawszy do siebie przynieść pieczęć konfederacką, rozkazał z woli Króla JM zapieczętować blankiet przywilejowy i list zapisany, lecz mi go czytać nie dał, mieniąc go być sekretnym. ^cTak mi się zda, że to ekspedycja [przesyłka] do pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego], bo tu jest umyślny od niego z rezolucją [s. 107] na punkta przez pana [płk.?] Polanowskiego posłane, których pan wojewoda bełski nie akceptował i już teraz [na] wszystko mu akordują [się zgadzają], jako mi w sekrecie powiadano^c. Przyjechał też tu sekretnie JP Borch⁶⁶ z JP Sołtanem⁶⁷ dla enundacji [wyrażenia myśli] swojej i utrzymania się przy starostwie lucińskim⁶⁸, lecz JP podkanclerzy magnas [wielkie] w tym słyszę opponit difficultates [sprawia trudności]. Powiadał mi JP Sołtan (który jutro obiecał się być w Gdańsku u WXM Dobrodzieja), że JP [Mikołaja] Korffa starostę rzeżyckiego [s. 108] extremis vitae laborantem [cierpiącego, u kresu życia] zostawił. Trzeba tedy będzie WXM Dobrodziejowi o posesji i manutencji [utrzymaniu] tego starostwa obmyślić zawczasu media [sposoby] i do JP podkanclerzego napisać, żeby in contrarium [przeciwnie] nic nie pieczętował.

Ekspedycję [przesyłkę] JKs. Kulczyckiego⁶⁹ nie przez umyślnego, lecz przez pocztę toruńską od JP w-dy mińskiego [Władysława Jozafata Sapiehy] miałem do siebie adresowaną, eadem viam [tą samą drogą] i WXM Dobrodzieja do niego odeśle. Królewiczowi JM [Konstantemu] wyrażoną [przez] WXM Dobrodzieja ratione [z powodu] niepożegnania, ekskuzę [usprawiedliwienie] [s. 109] wespół z JKs. opatem lubieńskim⁷⁰ doniosłem, który wszelkie z tego pokazawszy ukontentowanie [zadowolenie] deklarował zastać jeszcze WXM Dobrodzieja we Gdańsku i tam się pożegnać.

Zaraz po wyjeździe WXM Dobrodzieja ominowano de non propenso animo [wspomniano o niechęci] do tej mediacji JP w-dy sieradzkiego [Jana Pieniżka] i stąd rationabantur [rozważano, że] bardziej convenire [odpowiadałoby] sprowadzenie jego tu, gdzie validiora [lepsze] obudwóm stronóm mogłyby się subministrari [s. 110] consilia [udzielać rady] i skuteczniejsze przyjacielskie perswazje, niżeli zjeżdżać do niego, z czego niektórzy potioritatem causae adspirabunt[?] [pierwszeństwo sprawy zażądają]

⁶⁶ Fabian Kazimierz Borch (zm. 1710), gen. mjr, podkomorzy inflancki, starosta luciński co najmniej od 1707.

⁶⁷ Przypuszczalnie Jan Sołtan (zm. 1726), chorąży starodubowski, chorąży inflancki od 1711.

⁶⁸ Starostwo lucińskie (lucimskie) w d. woj. inflanckim.

⁶⁹ Piotr Porfiry Kulczycki (zm. 1716), bp unicki piński od 1703, archimandryta ławryszowski i leszczyński, nominat metropolita kijowski od 1708?

⁷⁰ Jan Antoni Rozrażewski (zm. 1731), opat benedyktynów w Lubiniu od 1699, referendarz w. kor. od 1722, sekretarz w. kor. od 1728.

onemu i niby znajdowanie onego z ugodą⁷¹. Z zapieczętowaniem diplomatis [dokumentów] sprawię się według informacji WXM Dobrodzieja, lecz wcale z onym zapadli [skryli się] i nie odzywają się. Archimandrię leszczyńską⁷² dam do podpisu przez JP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], który, jakom już [s. 111] pisał bardzo był kontent z szabli darowanej sobie od WXM Dobrodzieja. Mowę, którą miał mieć JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] oddawając JP staroścince czehryńską⁷³ includo [załączam], lecz suplikuję, ażebyś miał onę w sekrecie. Upadam zatym do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozałat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Od króla pruskiego [Fryderyka I] jest respons, w którym pozwala comercium [handel] z swemi państwami Litwie, Prusom [*Królewskim*] i innym, prócz zarażonych [zadzumionych] miejsc i prowincji.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 112–115

W Malborku, d. 25 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 112] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Jest to nieomylny dokument, że Król JM [Stanisław] był kontent z listu terażniejszego do siebie WXM Dobrodzieja i z komunikacji gazet berlińskich i listu XJM podczaszynej⁷⁴, kiedy dziś rano, nad zwyczaj swój i nad spodziewanie moje, do gospody odesłał mi respons do WXM Dobrodzieja, który includo [załączam] wespół z gazetkami berlińskimi.

Wczoraj z rana miał Król JM konferencję z JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JP Wagszlagierem [Georgiem Wachsclagerem]. W południe [s. 113] sam nawiedzał JMP marszałka konfederackiego [Piotra Bronisza], który lepiej się już ma. Zjadłszy, przed wieczorem jeździł na

⁷¹ Informacja ta dotyczy przypuszczalnie sporu między Janem Pieniążkiem a Pawłem Sanguszką.

⁷² Archimandria leszczyńska, unickie opactwo bazylikańskie w Leszczach (Leszczu), przedmieściu Pińska, zob. W. Walczak, *Unicka eparchia turowsko-pińska w XVII–XVIII wieku. Struktura organizacyjna*, Białystok 2012, s. 83–87.

⁷³ Przypuszczalnie mowa wygłoszona z okazji ślubu Katarzyny Bielińskiej z Jakubem Potockim, kasztelanem kamienieckim, starostą kozienickim i czehryńskim.

⁷⁴ Identyfikacja tej osoby może nastroczać pewne trudności, najprawdopodobniej jest to Marianna Towiańska, córka hetmana w. kor. Hieronima Augustyna Lubomirskiego (dlatego też tytułowana przez Karpia jako księżna), żona podczaszego kor. Krzysztofa Towiańskiego. Istnieje jednak możliwość, iż informacja ta dotyczy Izabeli z Morsztynów Czartoryskiej (1671–1758), od 1693 żony podczaszego lit., księcia Kazimierza Czartoryskiego, który jednak od 1707 był już podskarbis w. lit. (tak też tytułował go Karp).

przejażdżkę za miasto z JKs. [Janem Antonim] Rozrażewskim. JP [Fabian Kazimierz] Borch witał już Króla JM, obiecuje do WXM Dobrodzieja do Człuchowa jechać w interesach swoich. JMP [Jan?] Sołtan srodze [bardzo] malkontent [niezadowolony] z JP podkanclerzego, z którym dużo się wczoraj, słyszę, przymówili. Wszystko to ex occasione [z przyczyny] [s. 114] starostwa lucińskiego. JMP podskarbiemu w. kor. [Władysławowi Czarnkowskiemu] cyfrę [szyfr] dałem taką, jaką tu includo [załączam].^c Com zawczora pieczętował na kształt listu był to ordynans królewski do pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego], żeby z wojskiem szedł pod Łuck, supponitur [przyпуска się] tedy z tego, że już accessit [przystąpił] do Króla Jegomości^c. Dziś rano długą miał konferencję Król JM z JP podkanclerzym WXL i różne pisał ekspedycje. ^c Jest tu jakiś Francuz, który od pana [s. 115] wojewody bełskiego do Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] przyjechał, tu też słyszałem, że pan krajczy koronny⁷⁵ zapewnie tu jedzie^c.

Archimandria leszczyńska już podpisana, którą sam ma odesłać JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] WXM Dobrodziejowi. Ustawnie mnie JP podkanclerzy męczy, jeśli pewne ius communicativum⁷⁶ na Preny⁷⁷. Dla większego wyvodu i poparcia tej prawdy, suplikuję, żebyś WXM Dobrodziej notacyjkę z rejestru wypisaną quo anno, mense et die [którego roku, miesiąca i dnia] te ius communicativum otrzymane et quo folio [i na której karcie] w księgach [Metryki Litewskiej] znajduje się, przysłać rozkazał. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[oza]f[ati] M[icha]ł K[ar]p P[odstoli] S[moleński]

^a Dziś przysłał P [płk Andrzej] Skórzewski do Króla JM z tym, że już 2 razy z kwarcianami bił się, 40 żywcem wziął ich, lecz oni wzajemnie wzięli mu majora z kilką oficerów, kilkunastu żołnierzy zabito, tyłóż drugie raniono. Wzięci refferunt [zeznają], że P Brzuchowski⁷⁸ idzie pod Leszno, a JP Chomentowski [Stanisław Chomętowski] i [Jakub Zygmunt] Rybiński po Zawisłu, sześć zaś tysięcy Kozaków i drugie tyle Polaków środkiem mają iść, pod czyją komendą nie wiedzą^a.

Zjawił się tu list P [Krzysztofa Kazimierza] Sienickiego do JKs. Narewicza⁷⁹ pisany de [z] d. 8 Apr[ilis] [IV], o który postaram się, jeśli WXM Dobrodziej nie masz go.

⁷⁵ Stefan Potocki (zm. 1730), krajczy kor. od 1703, referendarz kor. od 1710, marszałek nadw. kor. od 1726.

⁷⁶ *Ius communicativum* – prawo wspólnoty majątkowej, prawo korzystania z królewskiej przysług przez żonę tenentariusza.

⁷⁷ Preny (Priemai), starostwo w d. pow. kowieńskim, obecnie miasto w Litwie, na południe od Kowna.

⁷⁸ Józef Antoni Brzuchowski (zm. 1730), płk, chorąży halicki od 1706, strażnik w. kor. od 1724.

⁷⁹ Andrzej Narewicz (1658–1731), jezuita, nauczyciel i prefekt szkół jezuitkich w Wilnie od 1693, kaznodzieja (misjonarz dworski) Wiśniowieckich 1700–1711 i 1716–1730.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 116–119

W Malborku, d. 26 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 116] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj popołudniu ordynowałem [wysłałem] respons Króla JM [Stanisława] i gazety berlińskie do WXM Dobrodzieja przez JP Kamińskiego do cel i innych skarbowych interesów należącego, który że bez zawodu miał oddać listy do WXM Dobrodzieja, firmiter [mocno] mnie w tym upewnić JP Bobrowski. Przed wieczorem jeździł wczoraj Król JM na przejażdżkę, powróciwszy odebrał wiadomość, jakoby [s. 117] Szeremet [Borys P. Szeremietiew] z swoją dywizją pod Mohilowem miał dać Szwedom batalię i onę przegrać, a to przez zdradę 2 oficerów moskiewskich natione [narodowości] Sasów, którzy przedarli się do króla szwedzkiego [Karola XII] ostrzegli, że regimenta moskiewskie w tył wojsku szwedzkiemu były ordynowane; wzajemnie tedy król szwedzki wołoszę [lekką jazdę] swoją w tył Moskwie posłał, która to wołosza [s. 118] najwięcej miała contribuere [przynosić się] do wiktorii Szwedom, o czym czeka jeszcze Król JM konfirmacji [potwierdzenia]. Od króla pruskiego [Fryderyka I] przyszedł respons, w którym wszystkim prowincjom polskim pozwala commercium [handlu] z państwami swemi, prócz tych, gdzie contagio pestilentiae [zaraza dżumy] znajduje się.

Jest tu umyślny od JP kasztelana żmujdzkiego [Eustachego Wilhelma Grotthusa], który reffert [donosi], że d. 16 praesentis [VIII] druga była na Żmujdzi [s. 119] elekcja starosty i obrany jest P Połubiński⁸⁰, lecz wielkie zaszły kontradykcje [sprzeczności] i protestacje. JP Maniecki młodszy⁸¹ przybiegł tu po dzierżawę nazwaną Biała Soroka⁸² po ks. [Józefie] Szumlańskim episkopie lwowskim, którą otrzymał. Jest ekspediowany dziś cum comissis [ze zleceniem] od Króla JM, czy do Mazepy⁸³, czy do JP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], wiedzieć pewnie nie możemy. Kazano mu znajdować Króla JM pod Brześciem [Litewskim?].

^aList WXM Dobrodzieja wczoraj pisany odebrałem. XJM matka [Anna Leszczyńska] ratione [względem] podstolstwa WXL odpowiedziała, że jest zaręce [zaręczenie] dane JP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu], także i województwa sieradzkie i braclawskie, jak będzie

⁸⁰ Jan Połubiński (zm. po 1713), podkomorzy lit. w 1709 z nominacji króla Stanisława.

⁸¹ Przypuszczalnie Ludwik Maniecki (zm. 1723), chorąży czernihowski od 1681, podkomorzy czernihowski od 1718, młodszy brat Andrzeja Krzysztofa, w AGAD, AR, dz. V zachowały się jego listy z 1716–1718.

⁸² Biała Soroka, miejscowość nieodnotowana w SGKP.

⁸³ Iwan Mazepa (1639–1709), hetman kozacki Ukrainy Lewobrzeżnej od 1687.

wakowało w ten czas ma być oddane WXM Dobrodziejowi. U JP podkancelerzego [Stanisława Antoniego Szczuki] nie byłem^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 120–130

W Malborku, d. 27 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 120] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

W sobotę na niedzielę [25/26 VIII] z północy jadł Król JM [Stanisław] z mięsem kolację u JMP marszałkowej w. kor. [Ludwiki Marii Bielińskiej] i tam aż do czwartej z rana tany [tańce] trwały, gdzie nie znajdowali się tylko Król JM, królewicz JM [Konstanty Sobieski], JMKS. [Jan Antoni] Rozrażewski, JP starosta krakowski [Franciszek Wielopolski], JP Rozrażewski⁸⁴, JMP marszałkowa w. kor., JMP marszałkówna⁸⁵ i JP starościanka [s. 121] różańska⁸⁶. Rano o godzinie dziewiętej przyszła wiadomość do Króla JM od ks. Humańskiego⁸⁷ niejakiego z Studziannej⁸⁸, że JP [Adam] Śmigielski d. 18 praesentis [VIII] napadłszy na P [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego pod Skrzynnem⁸⁹, zabrał mu wszystkie tabory i większą część ludzi, trupem nie mała na placu położywszy. Sam P Rybiński cum exiua [z małą] bardzo swoich [s. 122] manu [gromadą] miał się rejterować ku Wiśle. Za którym poszedł w pogoń victor [zwycięzca]. Doskonalszej o tej akcji et de particularitibus [i o szczegółach] onej czekamy relacji.

Słuchał Król JM w kościele [zamkowym NMP] lekty [mszy czytanej], po której były obozowe suplikacje, potym miał kazanie JKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Cum esset in via occurrerunt ei decem viri leprosi” [gdy byli w drodze wyszło przeciw Niemu dziesięciu trędowatych (Łk 17, 12)]. Przez trędowatych tłumaczył grzeszników i dowodził, że najprędzej [s. 123] P Chrystus zmiłowanie czyni, kiedy zanurzeni w grzechach kupą cisną się

⁸⁴ Przypuszczalnie Franciszek Rozrażewski (zm. 1734), płk regimentu pieszego, starosta puzdrski, kasztelan rogoziński od 1731.

⁸⁵ Teresa lub Urszula Bielińskie.

⁸⁶ Maria Józefa Wessłówna (ok. 1685–1761), starościanka różańska, od 18 XI 1708 żona Konstantego Sobieskiego, który próbował potem unieważnić to małżeństwo.

⁸⁷ Przypuszczalnie ks. Jan Alojzy Humański (zm. 1737), późniejszy kanonik (od 1719?) i oficjał (od 1731) warszawski.

⁸⁸ Studzianna, wieś w pow. opoczyńskim w woj. łódzkim.

⁸⁹ Skrzynno, d. miasto w woj. sandomierskim, obecnie wieś w pow. Przysucha w woj. mazowieckim.

do niego grzesznicy. Po obiedzie wyjeżdżało Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] na przejażdżkę, lecz oboje osobno.

Soli [podkreślenie w oryginalu]. Przyszedł list do Króla JM od P Szpillowskiego⁹⁰, który dla windykowania [ściągnięcia] z Kurlandii należącej sumy in vim homagii [z racji hołdu] jest tam posłany. Ten pisze, że status Curlandiae [stany kurlandzkie] dla namówienia modum contribuendi [sposobu opodatkowania] złożyło congres [zjazd, sejmik], lecz [s. 124] wicegubernator tameczny, na miejscu Lawenhawta [Adama Ludwiga Lewenhaupta] tam będący, wydał surowe swoje uniwersały, żeby szlachta kurlandzka nie ważyła się kupić [gromadzić] i żadnego zjazdu czynić, deklarując ich znosić i tak traktować jak nieprzyjaciół. Rzekł słysząc na to JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] do Króla JM: „Dla Boga, Mości Królu wierzyliśmy dotąd słowom WKM, ale teraz widzimy inszą mieć mentem [myśl] o Kurlandii króla szwedzkiego [Karola XII], trzeba koniecznie, żebyś WKM pisał do [s. 125] króla szwedzkiego o to ekspostulując [interweniując]”. ^cOdpowiedział na to Król: „Nie mogę pisać bo się boję, żeby się o to nie rozgniewał król szwedzki”^c. Mówił Król JM w tym z JP Wagszlagierem [Georgiem Wachsclagerem], który powiedział, że nic o tym nie wie, deklarował jednak informować się stamtąd skąd będzie należało i dać replikę.

P Ecamblot [płk Klaës Ekeblad] komendant elbląski zakazał wydawać Warmii postanowionych na generale pruskim [sejmiku generalnym Prus Królewskich] dla Króla JM pieniędzy, aż wprzód zakazana [nakazana] na Szwedów będzie wypłacona [s. 126] kontrybucja, która tak jest wielka, że nie wiem póki nie wypłaci Warmia. Pisał Król JM, żeby należących na Króla JM nie przeszkadzał wydawać pieniędzy, lecz pod wątpieniem, żeby ta rekwizycja [prośba] skutek swój wzięła.

^cPo wieczerzy był Król u pani marszałkowej [Ludwiki Marii Bielińskiej] et consequenter [i następnie] u pani podkomorzyny litewskiej [Marianny Denhoffowej], gdzie więcej godziny bawił, jakoż często tam bywa. Królewicz [Konstanty Sobieski] ustawicznie konwersuje z panną starościanką różańską [Marią Józefą Wesslówną], już ją i publicznie wodzi^c.

Dziś rano miał Król JM konferencję [s. 127] z marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem]. Potym był w kościele na mszy, po której zwyczajne obozowe odprawiły się suplikacje.

⁹⁰ Józef Szpillowski (zm. po 1716), skarbnik rawski, sekretarz prymasa Michała Radziejowskiego do 1705, potem sekretarz w kancelarii króla Stanisława, zob. J. A. Gierowski, *W cieniu ligi północnej*, Wrocław 1971, s. 58, 182; H. Ciechanowski, *Między istnieniem a nieistnieniem. Metryka Koronna Stanisława Leszczyńskiego*, [w:] *Belliculum diplomaticum V Lublinense. Dokumenty, kancelarie i archiwa między wschodem i zachodem Europy*, red. A. Górak, M. Szabaciuk, Lublin 2014, s. 260.

Soli. Podczas mszy przyszła Królowa JM [Katarzyna] do kościoła i nie zastawszy nagotowanego stołka i wezglówka do klęczania, bo tego gotować Księżna Matka [Anna Leszczyńska] nie kazała, bardzo gniewliwą pokazała minę i lubo onę Księżna Matka wzięwszy pod rękę do ławki chciała wprowadzić, lecz niemal wydarłszy się od księżnej, poszła do kraty i tam klęczała póty, aż rozesłano aksamit i wezglówek położono. Po obiedzie jeździł Król JM konno na przejażdżkę z królewiczem JM [Konstantym], JKs. [s. 128] [Janem Antonim] Rozrażewskim i JP starostą gniewskim [Michałem Zdzisławem Zamoyskim].

Zapewnie tu powiadają, że w Prusiech Brandenburskich koło Turowa⁹¹ pokazało się powietrze [dżuma]. O półtorej tylko mile stamtąd są dzieci JP starosty gniewskiego [Zamoyskiego], posłała tedy dla odzyskania onych z paszportem Króla JM JMP wojewodzina chełmińska⁹².

JMP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] przywilej na starostwo rzezyckie pokazywałem, deklarował wszelką swoją służenia w tym WXM Dobrodziejowi ochotę. Sam odpisuje. [s. 129] Doszło mię pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 26 p[rae]sen[tis] [VIII]. List za JKs. Wilczyńskim pisany oddałem tu plenipotentiarowi [pełnomocnikowi] jego, który niechybnie ma on przesłać do niego. JP w-dy sieradzkiego [Jana Pieniążka] bardziej podobno jemu samemu zaszkodzi, kiedy nie będzie mógł przyjść do posesji dóbr. Trybunały zaś i inne subsellia [urzędy] nie tak prędko otworzą się.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 130] JP [Marek Antoni] Butler jest tu ale pieniędzy z sobą nie przywiózł, uprosił jeszcze dwuniedzielny fryszt ad exsolutionem [zwłokę na wypłatę] JP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 132–134

W Malborku, d. 29 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 132] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

O Auguście [II] znowu tu rumores [pogłoski] wznawiają się, że już powrócił do Saksonii z Flandrii i że wszystkie praeparamenta [przygotowania]

⁹¹ W Prusach Brandenburskich były trzy miejscowości o nazwie Turowo, w obecnym pow. piskim (Turau), w pow. nidzickim (Thurau) i w pow. ełckim (Thurowen).

⁹² Teresa Działyńska z Bielińskich (zm. po 1714), teściowa Michała Z. Zamoyskiego; wspomniane w tekście dzieci to najprawdopodobniej Ludwika (późniejsza Wielhorska) i Anna Teresa (późniejsza Czapska).

przechodu jego do Polski są gotowe w Szląsku. Inni zaś twierdzą, że jechał do Anglii i że nie masz go jeszcze w Saksonii. Nowiny o Kozakach, że do Litwy przebijają się srodze [bardzo] wszystkich tu trwożą, augurantibus [przeczuwających], że ta irruptia impediēt [agresja wstrzyma] marsz Króla JM [Stanisława] do Ukrainy, ile jeśli jeszcze i JP w-da bełski [Adam Sieniawski] nie przystąpi, lubo accessus [przystąpienie] [s. 133] onego firma [pewne] jest u dworu naszego.

JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] ductus proprio affectu [powodowany własnym uczuciem] i z pamięci veteris [dawniej] z JP [Krzysztofem Kazimierzem] Sienickim amicitiae [przyjaźni] pisał zelotissime et obligatissime [jak najgorliwiej i jak najbardziej zobowiązująco] do [Olofa] Hermelina prosząc, żeby autoritate sua [swoim autorytetem] wyjednał u króla szwedzkiego [Karola XII] zamianę za niego.

Starostwo zakroczymskie oddane jest JP Weszłowi⁹³ starościcowi różańskiemu, bo o JP Lasockim⁹⁴ była wiadomość, jakoby z powietrza [dżumy] miał [s. 134] umrzeć. Powietrze na przedmieściu toruńskim powiadają, że się pokazało.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Powiadano mi sekretnie, że Król JM po przyszłej niedzieli [2 IX] pewnie stąd wyjedzie i tak sekretnie et inopinato [i niespodziewanie], że ledwo kto ma o tym wiedzieć.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] wszystkie już dyspozycje uczynił podróżne, sama Jejmość [Konstancja Maria Szczukowa] do Szczuczyna ma jechać na rezydencję.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 135–140

W Malborku, d. 31 Aug[ustii] [VIII] 1708

[s. 135] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 29 Aug[ustii] [VIII]. Z rana odjechał królewicz JM [Konstanty Sobieski] do Gdańska dla przysposobienia podobno necessarium [rzeczy koniecznych] na terazniejszą kampanię, podczas której deklarował asystować Króla JM [Stanisława]. XJM matka [Anna Leszczyńska] wyjeżdżała

⁹³ Informacja dotyczy jednego z trzech synów starosty różańskiego Stanisława Wessła: Wojciecha, Franciszka albo Jana.

⁹⁴ Ludwik Lasocki (zm. 1709), starosta zakroczymski od 1690, po jego śmierci starostwo zakroczymskie objął 17 X 1709 Stanisław Młocki.

na przejażdżkę. Przed wieczorem wyjeżdżał Król JM konno do ogrodu tu pewnego z JKs. [Janem Antonim] Rozrażewskim i JP starostą gniewskim [Michałem Zdzisławem Zamoyskim], gdzie znajdowały się także JMP marszałkowa [s. 136] w. kor. [Ludwika Maria Bielińska], JMP marszałkówna [Katarzyna Bielińska] i JP starościanka różańska [Maria Józefa Wessłówna]. Grała tam muzyka Króla JM niedawno z Tykocina przybyła. Po wieczery było Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna], XJM matka [Anna Leszczyńska] i wszystkie damy na Sali tutejszej Wielkiej, gdzie więcej półgodziny słuchali oboistów Króla JM, którzy są wraz trębaczami i skrzypkami. Służyli przedtym u Króla [s. 137] Augusta [II]⁹⁵.

D. 30 [VIII]. Z rana miał Król JM konferencję z JP marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem] i JP marszałk[*iem nadw. Stanisławem Tarłą?*], czytano także drukowany projekt owego apostaty reformata, który się nazwał Lubomirskim, w którym to projekcie wywodzi, że jest prawdziwym Lubomirskim oraz profitetur [publicznie wyznaje] wiarę lutherską. Po mszy prezentował JP Wagschlagier [Georg Wachsclager] listy z obozu szwedzkiego do siebie pisane, w których to singulare [wyszczególniono]: Że jadącego [s. 138] na rewizję pewnego regimentu króla szwedzkiego [Karola XII] w małej kupie, przerznięli [*tu: zaatakowali*] byli Kałmucy i zabiwszy niektórych Szwedów, także Horna kapitana śmiertelnie raniwszy, pannico periculi metu [panicznym przerażeni strachem] uciekli, alias non evaderet hoc periculo [inaczej nie uniknęły tego niebezpieczeństwa] król szwedzki. Moskwa wzięła jakiegoś chłopca Szweda. Tego gdy [feldmarszałek Henryk] Goltz pytał co Szwedzi mawiają o Moskwie odpowiedział: „Powiadają, że wielcy błaznowie i uciekają jak błoto”. Obróciwszy się tedy Goltz do stojących oficerów moskiewskich [s. 139] rzekł: „Słyszycie co o was Szwedzi mówią i prawda”. Bardzo Moskale niemiło na tego chłopca pooglądali, niby go zjeść chcąc.

Po obiedzie był Król JM [Stanisław] u JP starosty gniewskiego [Michała Zdzisława Zamoyskiego] i u JMP marszałkowej [Ludwiki Marii Bielińskiej], skąd w karecie XJM matki [Anny Leszczyńskiej], końmi temi co wiązał [darował] XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], z JKs. opatem łubieńskim [łubińskim Janem Antonim Rozrażewskim] i JP Klingsztetem [Henrikiem Klingstedtem] odjechał do P gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa]. Stamtąd ma być we Gdańsku, bo słyszę nie chcą dać gdańszczanie pieniędzy bez bytności u siebie Króla JM.

Wczoraj zjawiły [s. 140] incertis authoribus [niepewnych autorów] relacje, jakoby P [Adam] Śmigieński miał być zniesiony od P [Jakuba Zygmunta]

⁹⁵ Pierwsza kapela królewska Augusta II została formalnie rozwiązana 12 IV 1707 r., zob. A. Żórawska-Witkowska, *Muzyka na dworze Augusta II w Warszawie*, Warszawa 1997, s. 80–81.

Rybińskiego. JMP wojewodzina podlaska⁹⁶ już powróciła ze Gdańska. Książęta IMM [Janusz i Michał] Wiśniowieccy jutro mają przybyć. JP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] niedobrze miał przez te kilka dni, który wielce żaloszny na JP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], że konsensu na starostwo grodzieńskie z okienkiem nie chciał pieczętować. Archimadrię leszczyńską includo [załączam], oraz upadam do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Gazeta pisana, Z Malborka 1 Septembris [IX] 1708

AGAD, AR, dz. XXXIV, nr 237

[s. 3] JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] wyjechał stąd do Gdańska i wielu Ichmościów, osobliwie [s. 4] senatorii ordinis [stanu senatorskiego] rozjeżdża się w różne miejsca, drudzy też in variis lega[ti]on[i]-b[us] [w różnych misjach] wysłani. Die 29 praesentis [tu: VIII] przybiegł tu kurier ekstraordynaryjny [nadzwyczajny] z Wielkiej Polski do Króla JM z tą wiadomością, że JMP Garbowiecki⁹⁷ pod Les[z]nem napadł insperate [niespodzianie] na Francuzów Szwedów⁹⁸, których nabrał, naranił i nazabi-jał; dwóch kapitanów wziął, potym do Les[z]na divertit [skierował się]. [...]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 141–151

W Malborku, d. 3 Septembris [IX] 1708

[s. 141] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] d. 31 Aug[ustii] [VIII] o godzinie 10 w nocy powrócił od JMP gen. Crassaw [Ernsta Detloffa Krassowa], który jest chory i u którego Król JM nocował i cały dzień piątkowy [31 VIII] tam strawił, nie będąc w Gdańsku, jako powiadano, że miał tam być.

D. 1 Septembris [IX]. Król JM miał różne z rana konferencje. Po obiedzie przejeżdżał się w pole. Przed wieczorem powrócili książęta IMM

⁹⁶ Katarzyna Branicka z Sapiehów (zm. 1720), od 1686 żona Stefana Mikołaja Branickiego.

⁹⁷ Michał Garbowiecki (zm. po 1726), płk wojska kor. przed 1708, nobilitowany na sejmie 1726, zob. *Volumina legum*, t. 6, Petersburg 1860, f. 176, 232.

⁹⁸ Żołnierze francuscy w służbie szwedzkiej z regimentu płk. Gustafa Zülicha (1666–1743), oficera w polskiej służbie w 1687, w saskiej od 1698, w szwedzkiej od 1700, ppłk. od 1703, od 1707 płk. regimentu dragonii francuskiej, gen. mjr. od 1711, od 1729 szwedzkiego dyplomaty, m.in. na dworze saskim i polskim.

[Janusz i Michał] Wiśniowieccy z Gdańska. PP Wielkopoleanie srodze [bardzo] skarżą się na Szwedów i na zakazane [nakazane] teraz przez nich mieścienne [s. 142] kontrybucje, które za rok z dwóch województw poznańskiego i kaliskiego wyniosą więcej szesnastu milionów [złp?]. Przyszła wiadomość z Kurlandii, że Szwedzi P Meduma [Heinricha Wilhelma von Medem] starostę mitawskiego, za to że jeździł do królów IMM [Stanisława i Karola XII] vindicando iura et libertates [upominając się o prawa i wolności] Kurlandii w areszt w Rydze wzięli. Mówił o to Król JM z JP Wagschlagierem [Georgiem Wachsclagerem] i prosił, żeby procuraret liberationem [doprowadził do uwolnienia] P Meduma.

Tegoż dnia JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] z woli Króla JM rozkazał mi pieczętować starostwo zakroczymskie z okienkiem dla JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], a to żeby mógł komu chcąc zbyć. [s. 143] Za którego to starostwa zapieczętowanie deklarował JP w-da kijowski WXM Dobrodziejowi szłapaka [konia] głównego i miał w tym pisać ze Gdańska do WXM Dobrodzieja. JMP Wessel starosta makowski⁹⁹ srodze malkontent [bardzo niezadowolony], że te starostwo cessit dispositioni [przypadło do dyspozycji] JP wdy kijowskiego, bo onemu był deklarował Król JM ad instantiam [za wstawieniem] królewicza JM [Konstantego Sobieskiego].

D. 2 Septembris [IX]. Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] razem oboje było w kościele na mszy. Kazanie miał JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Nemo potest servire Deo et mamonae” [Nikt nie może służyć Bogu i mamonie (*Łk 16, 13*)]. Wywodził, że mamona wszystkie cnoty korumpuje i [s. 144] szedł tego próbując przez wszystkie cnoty theologiczne i kardynalne. Po obiedzie przejeżdżało się Królestwo IMM, XJM matka [Anna Leszczyńska] i damy niemal wszystkie tu znajdujące się do ogroda za miasto.

JP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] przymówił się trochę z JP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] względem niewyrażenia w konsensie ad cedendum [na ustąpienie] starostwa grodzieńskiego, wójtostwa grodzieńskiego, które współ z starostwem ma sobie konferowane [nadane] JP pisarz. JP podkanclerzy zaś te wójtostwo był otrzymał na domowego swego P Skrodzkiego¹⁰⁰ i chciał go przy nim utrzymać. [s. 145] Rzekł słyszę JP pisarz do JP podkanclerzego te formalia [słowa]: „Teraz widzę żeś WMMP niesprawiedliwy”. Na co JP podkanclerzy był srodze [bardzo] żałosny, że trzeciemu już Panu służy, a jeszcze tej obiekcji ni od kogo nie miał. Słyszałem, że JP podkanclerzy już odstępuje wójtostwa grodzieńskiego.

⁹⁹ Po śmierci w 1703 Stanisława Wessla, starosty różańskiego i makowskiego, starostwo makowskie przypadło Kazimierzowi Ludwikowi Bielińskiemu, marszałkowi w. kor., który w 1704 zrzekł się go na rzecz Pawła Przeradowskiego. Widocznie jeden z synów Stanisława Wessla (Wojciech, Franciszek albo Jan) tytułował się starostą makowskim.

¹⁰⁰ Michał Skrodzki (zm. 1709), stolnik wiski od 1705.

JP Myszkowski¹⁰¹ kasztelan sandomierski stanął tu.

D. 3 Septembris [IX]. Z rana odjechał JP Wagschlagier [Georg Wagschlagier] do JP Crassawa [Ernsta Detlofa Krassowa] z woli Króla JM, ażeby go do prędkiego induceret [skłonić] marszu. Interponował [wstawiał] się Król JM do JP pisarza [Michała Józefa Sapiehy] za JP [Hrehorym Józefem] Kotowiczem o przedanie starostwa grodzieńskiego, lecz JP pisarz [s. 146] persistit [pozostał] w dawnej swej deklaracji, nie odstępując od 40 m. [tys. złp?] i tak nullus effectus subsecutus est [żadnego efektu to nie przyniosło].

Srodze [Bardzo] tu wszyscy in metu [w strachu] powietrza [dżumy] zostają. Było już ogłoszono, że się pokazało w Kczewie [Tczewie] i w inszych publicznych miejscach, lecz to z łaski Bożej evanuit [zniknęło]. XJM matka [Anna Leszczyńska] najbardziej się go obawia, kazała wszelki prowiant posłać tym ludziom P Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca], którzy z Warszawy wodą wyjechali i na pewnej wyspie o kilka mil stąd subsistunt [pozostają]. O których jedni asserunt [twierdzą], że są zapowietrzeni [zadzumieni], drudzy zaś powiadają być ich zdrowych. JMP pisarz polny [Michał Józef Sapieha] jutro stąd odjeżdża do Gdańska, a stamtąd do [s. 147] Retowa¹⁰². Do którego pisała JMP hetmanowa [w. lit. Ludwika Maria z Opalińskich Sapieżyna] z Wielkiej Polskiej, że stamtąd prędko do Królewca przenosi się z tych racji: naprzód, że jedne majątności są powietrzem zarazone; druga, że insze dobra, które są a contagione immunia [od zarazy wolne], Szwedzi devastant sine ullo respectu [pustoszą nie mając dla nikogo względów]. Tenże JP pisarz powiadał mi, że słyisał od Millera [płk. Wilhelma Müllera], iż regimenta szwedzkie tu w Prusiech stojące, ledwo za niedziel trzy wygotują się ze wszystkim do marszu; nie tuszył [przewidywał] zatym prędszego ruszenia się stąd Króla JM, chyba aż po św. Michale [29 IX]. Szwedzi z Pomeranii idący stanęli już pod Punicen¹⁰³. Którzy mają się ściągać pod Grudziądz. Także i tutejsze [s. 148] regimenta tamże będą się ściągały, już i most kazano stawiać pod Grudziądzem. JP [Ernst Detlof] Crassaw ad instantiam [za wstawieniem] Króla JM [Stanisława] tę dał in favorem [na korzyść] województw wielkopolskich deklarację, że póty mają się zatrzymać z egzekucją nakazanej kontrybucji, póki nie przyjdzie w tym ostatnia rezolucja od króla szwedzkiego [Karola XII], do którego ma pisać Król JM prosząc o allewiację [ulgę] tej kontrybucji. Interim [tymczasem] życzył sobie JP Crassaw, żeby województwa wielkopolskie ad demonstrationem [dla okazania], że nie są refragarii [przeciwnie] woli pryncypała jego [Karola XII], na terazniejszych

¹⁰¹ Józef Władysław Gonzaga Myszkowski (zm. 1727), kasztelan sandomierski od 1697.

¹⁰² Retów (Rietavas), miasteczko w północnej Litwie, zob. t. 1, przyp. 1070.

¹⁰³ Poniec, miasto w pow. gostyńskim w woj. wielkopolskim, na północny wschód od Leszna.

sejmikach benevole [dobrowolnie] uchwalili jakową kontrybucję i onę złożyli, a to żeby mógł tym suplementem [wspomożony] ruszyć regimenta na terażniejszą kampanię.

[s. 149] Powiadał mi XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki], że stanął tu jakiś ks. Wysocki¹⁰⁴ od JKs. [biskupa kujawskiego] [Konstantego Felicjana] Szaniawskiego i JKs. nuncjusza [Juliusa Piazzzy], lecz de contentis commissorum [o treści zlecenia] onemu nie wiedział, ale od drugich in secreto [w sekrecie] słyzałem, jakoby z tą propozycją przyjechał, żeby i JP w-da bełski [Adam Sieniawski] i JP w-da kijowski [Józef Potocki] ustąpili buławy w. kor. XJM hetmanowi [Michałowi Wiśniowieckiemu], lecz vix credibile [trudno wierzyć] żeby się to miało wyrobić i żeby na to partes interessatae [zainteresowane strony] miały zezwolić, osobliwie JP w-da bełski. I że tenże ks. Wysocki miał ekspostulować [domagać się], żeby kto ex parte [ze strony] Króla JM zjechał do Szczecinka na konferencję, dokąd i JKs. [Konstanty Felicjan] Szaniawski [s. 150] deklaruje się zjechać. XJM Janusz [Wiśniowiecki] z tymże ks. Wysockim dziś po obiedzie wyjechał do Gdańska, bo ten ks. Wysocki miał list od JKs. Szaniawskiego i wiele in commissis [w zleceniach] do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego].

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] uprasza WXM Dobrodzieja, żeby na wieś Bolcie¹⁰⁵ w grodzieńskim powiecie, którą pieczętował dla domowego swego P [Michała] Skrodzkiego stolnika wiskiego, nic nie wychodziło z kancelarii WXM Dobrodzieja, bo ktoś o przywilej, czy kasację na nią ma się starać.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 151] PS JP sędzia grodzki gostyński¹⁰⁶ powiadał mi, że tej nocy umyślny kurier przybiegł od króla szwedzkiego [KarolaXII], zagrzewając jakoby do prędkiego stąd ruszenia się. Dziś tedy rano z kilkanaście listów różnie rozpisał Król JM.

Z tej sumy, która we Gdańsku odbiera się, ma być wypłacono JP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] 2 m. [tys.] talarów bitych [12 tys. złp].

XJM matka [Anna Leszczyńska] po wyjeździe stąd Króla JM w Elblągu ma rezydować.

¹⁰⁴ Franciszek Ignacy Wysocki (1678–1728), ksiądz od 1702, kanonik włocławski i warszawski od 1710, chełmiński od 1713, oficjał pomezński od 1726, bp sufragan chełmiński w 1728.

¹⁰⁵ Bolcie, królewszczyna w d. pow. grodzieńskim, obecnie wieś w pow. suwalskim w woj. podlaskim.

¹⁰⁶ Seweryn Kamiński (Kamiński) (zm. po 1730), sędzia grodzki gostyński od 1704.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 152–155

W Malborku, d. 3 Septembris [IX] 1708

[s. 152] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Tylko co po ekspediowanych moich listach do WXM Dobrodzieja przez JP Stawianowskiego¹⁰⁷ odebrałem pisanie WXM Dobrodzieja de [z] 1 prae-sentis [IX]. Królowi JM [Stanisławowi] domówienia względem notyfikacji o ruszeniu stąd, czasu dziś upatrzeć nie mogłem. XJM nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu] gazetę, a JP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu] książkę, za powrotem onych ze Gdańska [s. 153] oddam. JMP wojewodziny łęczyckiej [Konstancji Towiańskiej] nie masz, jak przyjedzie opowiem konsyderację [respekt, wzgląd] WXM Dobrodzieja strony [dotyczącą] manuskryptu. Paczek[!] listów oddałem w ręce JP Chalińskiej¹⁰⁸. JP koniuszemu WXL [Danielowi Wyhowskiemu] kłaniałem [się] od WXM Dobrodzieja. Który deklarował korespondować z WXM Dobrodziejem. Teraz to tylko powiedział, że żadnej nie masz jeszcze apparencji [poзору] do ruszenia stąd Królowej JM [Katarzyny]. [s. 154] JP [Władysławowi] Czarnkowskiemu jutro list oddam, bo dzisiaj odjechał na noc do folwarku jezuickiego. JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] deklarował nie pieczętować nikomu archimandrii kobryńskiej¹⁰⁹, na rekwizycję WXM Dobrodzieja. Przyjechał tu dziś przed wieczorem P Owsiany oberszterlejtnant [ppłk] P podkomorzego kor. [Jerzego Dominika Lubomirskiego], ten co brał w niewolę JP podkanclerzego WXL. Ten refert [mówi], że JP w-da bełski [Adam Sieniawski] stanął z wojskiem pod Lublinem. O innych sekretniejszych relacjach [s. 155] jeszcze ignotum [nie wiem].

JKs. [Janowi] Dłużewskiemu deklarował dziś Król JM arcybiskupstwo lwowskie in spe [w razie] wakowania onego¹¹⁰.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

O JP podkomorzym brasławskim¹¹¹ powiadają że vixit [żyje].
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

¹⁰⁷ Stawianowski, od końca października 1708 był dworzaniem króla Stanisława.

¹⁰⁸ Chalińska, od końca września 1708 ochmistrzyni dworu królowej Katarzyny Leszczyńskiej.

¹⁰⁹ Unickie opactwo bazylikańskie (archimandria) w Kobryniu.

¹¹⁰ Dotychczasowy abp lwowski, Konstanty Józef Zieliński, został uprowadzony przez Rosjan i przebywał w niewoli, zm. w Moskwie 17 II 1709, zob. S. Szydelski, *Konstanty Zieliński, arcybiskup lwowski*, Kraków 1910.

¹¹¹ Wiadomość o śmierci Konstantego Aleksandra Woyny Jasienieckiego, podkomorzego brasławskiego dotarła do Malborka kilka dni później. W rzeczywistości zm. on dopiero w 1713.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 156–167

W Malborku, d. 6 Septembris [IX] 1708

[s. 156] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 4 Septembris [IX]. Z rana Król JM [Stanisław] różne miał konferencje, a mianowicie z JP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. JP [Władysławowi] Czarnkowskiemu oddałem list od WXM Dobrodzieja. Który deklarował *secretiora quaeq[ue]* [sekrety wszelkie] wyrazić w swoim responsie. Po obiedzie Król JM odjechał do JP gen. Crassawa [Ernsta Detlofa Krassowa]. Wszyscy już tu o prędkim marszu mówią, nawet i sami Szwedzi. Gadałem z jednym kapitanem szwedzkim, który powiadał, że już przyszły [s. 157] ordynanse od króla szwedzkiego [Karola XII], żeby regimenta były gotowe do marszu. Te dwa regimenta konne, Melina¹¹² pomerkański i Horna¹¹³ bremski, które przyszły teraz z Pomeranii bardzo chwalił, że mają być we wszystko dobre. Tenże powiadał, że w krótkim czasie ma się objawić jakaś rzecz wielka. Kiedym go pytał, co to za rzecz ma być, nie chciał powiedzieć, tylko twierdził, że nic złego, ale dobrego coś [s. 158] ma być. ^cZ strony księdza [Franciszka Ignacego] Wysockiego lepszą teraz mam informację, jest to ekonom księdza [Konstantego Felicjana] Szaniawskiego i nie jedzie prosto od niego, ale miał ekspedycję tu do Kujaw do siebie przysłałą i nie miał on tych propozycji *ratione* [względem] buławy, ale to Król Jegomość to był zlecił, żeby jechał do księdza Szaniawskiego z tym, żeby ksiądz Szaniawski nakłonił do tego perswazją swoją pana wojewodę bełskiego [Adama Sieniawskiego], żeby [s. 159] ustąpił buławy wielkiej na księcia [Michała] Wiśniowieckiego, deklarując, że pan wojewoda kijowski [Józef Potocki] obódwóch [obu] ustąpi^c.

JP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] darował złotą szablę JMP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce], drugą złocistą JP Radunskiemu [Adamowi Radońskiemu]. Królowa JM [Katarzyna] cały dziś dzień z łóżka nie wstawała.

D. 5 Septembris [IX]. Z rana odjechał JP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha]. Królowa JM [Katarzyna] kazała się starać o furmanów, co jest znakiem prędkiego stąd ruszenia się. Wczoraj przodem pocztą jest wyprawiony [s. 160] do Szczecina JP Sierputowski. XJM matka [Anna Leszczyńska] bierze do usług swoich JP Meszka¹¹⁴, który niby służył Królowi JM, w samej

¹¹² Jürgen Friedrich Mellin (1666–1719), płk szwedzki, komendant regimentu dragonii z Pomorza.

¹¹³ Informacja ta może dotyczyć płk. Gustafa Horna (1648–1728), który jednak uprzednio dowodził północnoskańskim regimentem kawalerii.

¹¹⁴ Stanisław Konstanty Meszek (ok. 1657 – 10 VI 1747), udał się potem z królem Stanisławem na emigrację, używał tytułu barona (kurlandzkiego?), od 1714 marszałek (ochmistrz)

zaś rzeczy był rezydentem od księcia kurlandzkiego [Ferdynanda Kettlera]. Przyjechał tu z Tykocina P Turski rotmistrz janczarski Króla JM, który refert [mówi], że od Tykocina o 4 i 8 mil znajduje się powietrze [dżuma], które i w Toruniu pewnie jest¹¹⁵ i dlatego poczta stąd do Torunia nie będzie już więcej chodziła.

W przyszłą niedzielę [9 IX] JP Bonak [Jean Louis Bonnac] ma traktować [gościć] [s. 161] Królestwo IMM [Stanisława i Katarzynę]. JKs. [Karolowi Samuelowi] Ponińskiemu sekretarzowi WXL rozkazał Król JM mieć kazanie w dzień Najświętszej Panny [8 IX], a JKs. Wesslowi¹¹⁶ w niedzielę, a to z tej okazji, że ci dwaj prałaci na prywatnym gdzieś posiedzeniu kontrowali z sobą de potioritate talenti concionandi [o pierwszeństwo w umiejętności głoszenia kazań], o czym dowiedziawszy się Król JM wprzągnął obudwóch w tę pracę, chcąc być sędzią kaznodziejskiego między nimi talentu. Siedzą tedy od tygodnia obadwa nad kazaniem, co z niewymowną jest za ich mortyfikacją [umartwieniem]. JP kuchmistrza zaś kor.¹¹⁷ benedykują [s. 162] maledictionibus [błogosławią złorzeczając], bo on o tej ich dyspucie Królowi JM powiedział.

Król JM dziś w nocy powrócił z książętami IMM [Januszem i Michałem] Wiśniowieckimi. Był wczoraj w Gdańsku, gdzie przy strzelaniu z armat jest przyjmowany.

D. 6 Septembris [IX]. Z rana miał Król JM konferencję z IMM PP Wielkopolanami, po której pożegnali Króla JM JMP kasztelan szrzemski¹¹⁸ i JP chorąży nadw. kor. [Franciszek Radzewski]. Podpisał Król JM list do króla pruskiego [Fryderyka I] prosząc go o wolnego pozwolenie przejścia przez Prusy z regimentami szwedzkimi ku granicom WXL, stąd nieomylna sequella [wniosek] dwuniedzielnego, jeżeli nie dłużej zabawienia się tu Króla JM.

Opowiedziałem [s. 163] Królowi JM contenta [treść] onegdajszego listu WXM Dobrodzieja względem ruszenia się stąd Króla JM. Te mi formalia [słowa] odpowiedział: „Sam jeszcze nie wiem, dam ci znać kiedy będę miał

dworu królewskiego w Księstwie Dwóch Mostów, we Francji i w Lotaryngii, zob. S. Gaber, *Polacy na dworze Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville w latach 1737–1766*, Częstochowa 1998, s. 47, 52–55, 59, 82, 165, 190.

¹¹⁵ O dżumie w Toruniu zob. K. Pękacka-Falkowska, *In lugubri mortalis theatro. Epidemia dżumy w Toruniu w trakcie wielkiej wojny północnej*, Poznań 2019 [w druku].

¹¹⁶ Zapewne Augustyn Adam Wessel (1678–1735), starościc różański, kanonik inflancki od 1706, opat cystersów w Jędrzejowie 1711–1723, bp inflancki od 1724, bp kamieniecki od 1733.

¹¹⁷ Po nominacji Stanisława Tarły na marszałkostwo nadw. kor., król Stanisław mianował (w 1707?) na urząd kuchmistrza kor. Marcina Leopolda Zamoyskiego (1681–1718), syna Marcina, podskarbiego w. kor.

¹¹⁸ Adam Aleksander Naramowski (1661 – ok. 1723), kasztelan śremski od 1697, starosta ujsko-pilski i kościański.

wyjeżdżać”. JMKs. sufragan gnieźnieński¹¹⁹ będzie asystował przez terazniejszą kampanię Króla JM.

Od JP [Samuela Kazimierza] Szwykowskiego mam tą pocztą wiadomość, totalissime [całkowicie] jest zdrow już. Który pisze do mnie, że mu jeden oficer szwedzki recentissime [dopiero co] od króla szwedzkiego [Karola XII] do Wilna przybyły in secreto [w tajemnicy] powiadał, że wielki głód i choroby w wojsku szwedzkim znajdują się.

JMP podskarbina [s. 164] w. kor. [Anna Kazimiera Czarnkowska] dziś tu stanęła. JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] o przysłym wtorku [11 IX] wybrać się ma stąd przodem do Szczucina z Jejmością swoją [Konstancją], która rezydencję sobie zakłada w Sidrze. XJM hetman [Michał Wiśniowiecki] w sobotę [8 IX] stąd obiecuje wyjechać. Dziś po obiedzie obadwa książęta IMM [Janusz i Michał Wiśniowieccy] odjechali do Gronfeldu [Zielonek] do JP [kasztelana] łączyckiego [Jerzego Antoniego Warszyckiego]. JMP Wisniewskiemu¹²⁰ dawał Król JM kasztelanię lubaczewską¹²¹, lecz onej nie chciał przyjąć na siebie, tylko na krewnego swego niejakiego P Kamińskiego¹²². Vulgatur [rozpowszechnia się] tu fama [wieść] o zabranych niby wozach JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] [s. 165] dywizji przez kwarcianych i że ciż kwarciani 4 chorągwie wojska WXL wzięli, o czym czekamy confirmacji [potwierdzenia]. W Litwie jakieś złożne [epidemiczne] zagaściły się choroby tak dalece, że całemi wsiami ludzie wymierają.

P [płk Michał] Garbowiecki był słyszę pod Brodnicą, gdzie zabrawszy kapitana i kilkunastu żołnierzy, a kilku zabiwszy od regimentu Marszałka [Karła Gustafa Marschlacka], umknął się w Dobrzyńską [Ziemie]. Tenże napadł na resztę wozów dywizji JP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] przeprawiające się przez Wisłę i one zabrał, lecz drugie wozy maioris [s. 166] consequentiae [w większości kolejno] już się były przeprawiły i tak evaserunt periculum [uniknęły niebezpieczeństwa]. Przeprować się zaś za nimi P Garbowiecki nie śmiał, ex quo [gdyż] wiele niewolników przy sobie miał, mianowicie Francuzów [w służbie szwedzkiej]¹²³.

Z pewnego tu listu in secreto [poufnie] pisanego constat [wynika] to, że piętnaście pułków Moskwy od Smolan¹²⁴ przeprowiło się na tę stronę Dniepru

¹¹⁹ Stefan Antonin Mdzewski (zm. 1718), bp sufragan łucki, kanonik gnieźnieński od 1699, bp sufragan gnieźnieński od 1700, zaufany człowiek prymasa Michała Radziejowskiego.

¹²⁰ Może Antoni Wiśniowski, który w 1713 trzymał w zastawie dobra werbkowickie Aleksandra Michała Łaszczka, w-dy bełskiego.

¹²¹ Kasztelanem lubaczowskim w latach 1697–1709 był Michał Liniewski (zm. 1714), awansowany na kasztelanię wołyńską.

¹²² Może Michał Stanisław Kamiński, w 1728 tytułujący się chorążym buskim.

¹²³ Zob. przyp. 98.

¹²⁴ Smolany (Smaliany), miasto w obwodzie witebskim (na zachód od Orszy i Dniepru) w Białorusi.

chcąc podobno przerznąć Lawenhawpta [Adama Ludwiga Lewenhaupta]. Król szwedzki [Karol XII] pisał urgentissime [nagłąco] do JP w-dy trockiego [Jerzego Stanisława Sapiehy], żeby we 40 chorągwiach polskich przybywał do niego; znać tedy musi być ciężko Szwedom bez Polaków. Wozy wszystkie, tak króla [s. 167] szwedzkiego, jako i Reinszelda [Karła Gustava Rehnskiölda] Kałmucy zabrali. Król szwedzki dał komendę nad wołochami [lekką jazdą] swemi na miejscu wziętego [do niewoli] [Gabriela] Kanifera JP [Stanisławowi] Poniatowskiemu. ^cPowiadano mi w sekrecie, że Król nie ruszy się stąd aż vigesima septima [27] presentis [IX]^c. Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] po obiedzie i XJM matka [Anna Leszczyńska] jeździli do Gronfelda [Zielonek] do JP [kasztelana] łączyckiego [Jerzego Antoniego Warszyckiego], skąd aż w nocy powrócili. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] przed samym wieczorem stanął tu i zaraz był u JMP marszałkowej w. kor. [Ludwiki Marii Bielińskiej], ^cgdzie znajdowała się panna starościanka różańska [Maria Józefa Wessłówna]^c. Upadam zatym do stóp Pańskich [...] [datacja] [ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Gazeta pisana, Z Malborka, d. 9 Sept[embris] [IX] 1708

APTor, Kat. II, dz. XIV, nr 78, k. 63v

Primores nostri [dostojnicy nasi] obiecują nam krótką tu subsystemę [pobyt]. Król JM [Stanisław] był w Gdańsku onegdajszego dnia, wjechał incognito do miasta, wyjeżdżał cognitus a populo [poznany przez lud]. Nie bawił tylko przez noc i nazajutrz do południa. In plausum [na chwałę] jego bito z dział na wszystkich stronach miasta. O [Gabrielu] Kaniferze pułkownika wołoszy szwedzkiej confirmatur [potwierdziło się], że wzięty od Moskwy i że wołoszy szwedzkiej przy nim dużo nagięło, nie zostało się tylko 12 chorągwi, nad którymi wziął komendę JMP [Stanisław] Poniatowski płk drabantów Króla JM naszego [Stanisława]. Piszą i to z obozu szwedzkiego, że król szwedzki [Karol XII] jeszcze nie przebył Dniepru, zaś z Litwy posteriori data [pod późniejszą datą] mamy, że już actu [teraz] przeszedł tę rzekę i że przeprawy Szwedom Moskwa nie broniła, chcąc experiri [zmierzyć się z nimi], co daj Boże, aby tym prędzej sint finita bella [skończyła się wojna]. Król szwedzki pisał do JMP w-dy trockiego [Jerzego Stanisława] Sapiehy w województwie nowogródzkim bawiącego się, invitando [zapraszając] onego z ludźmi jego do obozu [szwedzkiego] ad danda represalia [dla dania odporu] Kałmukom i Kozakom, którzy ustawicznie infestują [napastują] Szwedów i konie im na paszach kradną i samych żywcem często urywają. Teraz de recenti [niedawno] przybiegł umyślny wołoszyn od króla szwedzkiego z listami do naszego Króla

[Stanisława] i do gen. Krassau [Ernsta Detlofa Krassowa]. Contentia [treści] jeszcze nie wiemy.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 168–182

W Malborku, d. 10 Septembris [IX] 1708

[s. 168] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 7 Septembris [IX]. Z rana nic osobliwego nie było, bo Król JM [Stanisław] ex quo [ponieważ] późno bardzo wrócił z Gronfelda [Zielonek], długo się wczasował. Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] wspólnie mszy słuchało w kościele. Król JM obiad dzisiejszy piątkowy o czwartej z południa jadł u JP starosty gniewskiego [Michała Zdzisława Zamoyskiego]. Prezentowano Królowi JM nowy buńczuk w Sali Wielkiej, tu robiony nową manierą: nad szkoffą¹²⁵ orzeł srebrny jedną stroną drzewce trzymający przy samej szkofii, drugą miecz, a na końcu drzewca, które przez skrzydło orła przemyka się, korona królewska.

^aConclusum [postanowiono] już, że XJM matka [Anna Leszczyńska] we Gdańsku będzie rezydowała. Conqueritur [informujący się] słyszą, że Królowa JM [Katarzyna] nie prosi z sobą jej do Szczecina^a.

[s. 169] **D. 8 [IX].** Król JM rano słuchał mszy na Sali, podczas której komunikował. Potem był na śpiewanej mszy w kościele razem z Królową JM. Miał kazanie JKs. [Karol Samuel] Poniński sekretarz WXL super thema [na temat]: „Liber generationis” [Księga Rodzaju]. Wywiódł Najświętszą Pannę być Księgą Żywota, w którą kiedy się kto wpisze, nigdy wygłozowany [tu: usunięty] być nie może. Niezłe kazał, skoro zaś na ambonę wlaź, wszyscy palcami na niego pokazywali, z niego śmiejąc się [s. 170] tak dalece i że jego przed zaczęciem kazania do śmiechu pobudzono, czego żeby nie pokazał po sobie, Ewangelią zaślaniał się.

[ze s. 169]^{a-c} Poobiednego i wieczornego czasu Króla stricte [dokładnie] dlatego nie opisuję, bo ten jednym stylem zawsze schodzi na procesji do pani starościny gniewskiej¹²⁶ i czechryńskiej [Katarzyny z Bielińskich Potockiej], do pani marszałkowej [Ludwiki Marii Bielińskiej], gdzie się często dobrze z północy przesiedzi się^{c-a}.

Była wiadomość, że podjazd JP [Adama] Śmigielskiego przerznął [przeciął drogę] P [Michała] Garbowieckiego i insperacie [niespodziewanie]

¹²⁵ Szkofa, skofia – ozdoba na górze chorągwi (buńczuku), także futerał.

¹²⁶ Anna z Działyńskich (1686–1719), wojewodzianka chełmińska, od 1703 żona Michała Zdzisława Zamoyskiego.

napadłszy na niego zniósł go. Więźniów szwedzkich odbił i wszystkie bagaże zabrał. O czym czekamy konfirmacji [potwierdzenia]. [*u dołu strony:*] P [Jan] Grudziński miał to jakoby przerznąć koło Ciechanowca¹²⁷ P Garbowieckiego i znieść.

^a-Król JM chce, żeby JP [Samuel Kazimierz] Szwykowski przy XJM matce [Annie Leszczyńskiej] mieszkał i kazał mi już o to do niego pisać^a.

Przed wieczorem samym powrócili ze Gdańska XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JP kanclerz kor. [Jan Stanisław Jabłonowski]. ^cSoli: Powiadano [s. 171] mi in secreto [poufnie], że Król diffidit [nie ufa] już panu kanclerzowi i że kanclerzem nie ma być, lecz ma obiecaną kasztelanię krakowską. Z kanclerstwem słyszę potykają [kuszają] pana podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], ale on nie chce przejąć ex quo [gdyż] Król był deklarował one przed panem Jabłonowskim, a nie dotrzymał^c.

D. 9 [IX]. Ranny czas przeszedł na konferencjach z Książętami IMM [Januszem i Michałem] Wiśniowieckimi, marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem], XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. O godzinie dziesiątej [s. 172] szedł Król JM na mszę do kościoła, gdzie po lekcje miał kazanie JKs. Weszel [Augustyn Adam Wessel?] wzięwszy thema: „Cum appropinquarent portae urbis, ecce mortuus efferebatur” [Gdy zbliżył się do bramy miejskiej, właśnie wynoszono umarłego (Łk 7,12)], miał różne na swoim kazaniu materie. Naprzód wywodził, że miłosierdzie Boskie wtenczas nas znajduje, kiedy my najmniej onego spodziewamy się, jako ta ewangeliczna niewiasta. Potym przez zmarłego figurował grzech śmiertelny i jako ciężko jest powstać z niego. Lepiej daleko kazał niż wczorajszy kaznodzieja i miał od wszystkich [s. 173] pochwałę.

Po obiedzie przyjechał z Wirmanu¹²⁸ jakiś generał szwedzki nazywający się Ryterhelm¹²⁹. Jest to człowiek słysząc pobożności wielkiej i sumienia dobrego w swojej wierze, przy tym surowy wielce. Przyjechał tu za rozkazem króla szwedzkiego [Karola XII] na rewizję stojących tu regimentów. Miał zaraz długą z Królem JM [Stanisławem] konferencję. Jadł wieczerzę z Królestwem IMM, po francusku mówi dobrze. Po [s. 174] wieczerzy przyjechała ze Gdańska JMP kanclerzyna w. kor. [Joanna Jabłonowska] i JP marszałek w. WXL [Aleksander Paweł Sapieha], któremu, jako słyszał, bodaj laska znowu nie będzie przywrócona. Król JM wcale [istotnie] tego chce i XJM hetman [Michał Wiśniowiecki] nakłania się do tego z tej racji, że żadnego do niej

¹²⁷ Ciechanowiec, miasto w pow. Wysokie Mazowieckie w woj. podlaskim.

¹²⁸ Wismar, miasto znajdujące się wówczas pod władzą szwedzką, obecnie w Niemczech w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie.

¹²⁹ Hans Isak Ridderhielm (zm. 1709), szwedzki por. od 1677, płk od 1696, gen. mjr od 1700, gen. lejtn. i gubernator Wismaru od 1704.

nie ma subiectum [kandydata] kiedy JMP [Ludwik Konstanty] Pociey non accedit [nie przystąpił] i podobno nie myśli accedere [przystępować].

Do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] ks. nuncjusz [Julius Piazza] pisał suavissimas literas [najuprzejmiejsze listy] życząc sobie z księciem JM [Teodorem Potockim], gdzie na granicy widzieć się, [s. 175] deklarując oraz mediację Ojca Świętego [Klemensa XI] między Królem JM i malkontentami [niezadowolonymi] z niego. Lecz ta wielu tu nie zdaje się, ex quo [gdyż] sprawa między królem a poddanymi i żeby przez to nie wprowadzić sequellam [na przyszłość] interesowania się na zawsze in negotia [w sprawy] Rzpltej Rzym. Reprehendunt [zarzucają] niektórzy, że i P Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] zażywano ad mediationem [do mediacji] będąc tego rozumienia, że to displicebit [nie spodoba się] królowi szwedzkiemu.

D. 10 Septembris [IX]. Przede mszą miał Król JM konferencję z JP Ozgą [Ozga?] i przybyłym świeżo ks. trynitarzem od księżnej [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej [s. 176] w gabineciku nowym za stancją XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] przeszłą. Potym [miał] drugą konferencję. Była w stancji XJM nominata krakowskiego z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], z której szedł Król JM na mszę do kościoła. Obiad jadł Król JM u XJM Janusza [Wiśniowieckiego], który niektórych tylko Ichmościów był do siebie zaprosił. Króla zaś JM i nie prosił i nie spodziewał się, lecz Król JM sam spontaneé [samorzutnie] zaprosił się i dosyć był tam wesół, bo kilka sporych pełnych [kielichów] wina wypił.

Przed wieczorem [s. 177] stał się tu w mieście tumult. Szwedzi bez dania sobie żadnej okazji, idących 4 husarskich towarzystwa i piątego pancernego XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] z przedmieścia do miasta, wzięli pod areszt i gdy onych prowadzili przez miasto in praesentia [w obecności] XJM hetmana patrzącego na to z okna, srodze exarsit [bardzo wzburzył się] XJM hetman i porwawszy się do szabli biegł sam na dół, chcąc odbić arestatos [aresztantów], lecz wielkim szczęściem, że prędko przybiegł XJM Janusz [Wiśniowiecki] i zatrzymał [s. 178] persvasione sua impetum [swoją perswazją gniew] księcia JM. I tak odwrócony od tej imprezy szedł do Króla JM XJM hetman, któremu cum summo cordolio [z najwyższym ubolewaniem] takową swoją doniósł opresję. Zaraz tedy Król JM posłał P Klinkszteta [Henrika Klingstedta], żeby te towarzystwo wypuszczono, lecz oni sami nie chcieli spod warty wyiść ad deductionem inquisitione [dla stwierdzenia w śledztwie] niewinności ich. Dużo są słyseż posturchani od Szwedów. Obaczemy jutro co będzie za koniec tej tragedii.

Mr Blosset dopiero dziś tu stanął, z którym zaraz byłem u Króla JM i u JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Listy [s. 179] WXM Dobrodzieja oddał on sam, tak do Króla JM, jako i do JP kanclerza. Rezolucjęonego interesu odłożono do jutra. JMP podkanclerzemu [Stanisławowi

Antoniemu Szczuce] list od WXM Dobrodzieja oddałem; przeprasza, że dla nagłych swoich zabaw [zajęć] nie odpisuje WXM Dobrodziejowi, przyszłą pocztą deklaruje to nagrodzić. JMP kanclerz obiecał podstolstwo WXL odesłać WXM Dobrodziejowi, ja zaś dopilnuję, żeby było okienko na ascens [awans] terażniejszego JP podstolego [Jerzego Wawrzyńca Szymkowicza lub Michała Potockiego]. Do starostwa rzeżyckiego też [bez] żadnej dyskwyzycji indubitatum [szukania wątpliwości], [s. 179^a] WXM Dobrodziej masz indubitatum ius [niewątpliwe prawo]. Życzy zaś teraz JP [Jan?] Sołtan, żebyś WXM Dobrodziej dał mu mandat, żeby się nie ważył towarów żadnych przedawać i do Rygi spławiać (których wielką ma moc), a to że bez konsensu królewskiego w puszczach do starostwa rzeżyckiego należących one robił.

^aDociera się tu także kontrakt małżeński JP starosty wołpiańskiego¹³⁰, syna JP marszałka w. WXL [Aleksandra Pawła Sapiehy] z księżniczką JM hetmanówną¹³¹, quo subsecuto [co nastąpiło], ma i to subsequi [nastąpić], że JP marszałek w. WXL jak był, tak i będzie marszałkiem^a.

JP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] w wielkiej zgodzie rozjechał się z JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], który z okienkiem zapieczętował konsens ad cedendum [na odstąpienie] starostwa grodzieńskiego, które bodaj nie minie JP [Hrehorego Józefa] Kotowicza, gdyż JP [s. 180] [Kazimierz Franciszek] Kryszpin [Kirszensztein] starosta pługiański in tacitos [w cichy] wszedł słyse contractus [kontrakt] o też starostwo z JP pisarzem. Tenże JP Kryszpin przy oświadczeniu się z wielkimi swemi ku WXM Dobrodziejowi życzliwościami na zawsze, obligował mię, żebym tę jego WXM Dobrodziejowi doniósł ratione [względem] leśnictwa jurbońskiego ekspostulację [prośbę], że ponieważ onego ustąpić WXM Dobrodziej nie możesz, przynajmniej żebyś WXM Dobrodziej nie z kim innym, tylko z nim o nie [s. 181] kontrahencję uczynił.

JP w-da kijowski [Józef Potocki] dziś o samym południu odjechał do Gdańska, lecz wkrótce ma powrócić. Za powrotem tedy oddam onemu list WXM Dobrodzieja i o respons upomnę się. Względem P Gronkowa [płk. Grumbkova] nie przyszło jeszcze mi mówić ani Królowi JM, ani JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu].

^aMiałem dziś honor pokomplanowania [pogodzenia] JP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] z JP [Fabianem Kazimierzem] Borchem o starostwo lucińskie. JP Borch daje in paratis [w gotówce] 700 tal. [4200 złp] i konia, a 300 tal. [1800 złp] za kilka niedziel ma odesłać i in

¹³⁰ Kazimierz Leon Sapieha (1697–1738), starosta wołpiański, gen. artylerii lit. od 1725, ostatecznie ożenił się w 1727 z Karoliną Teresą Radziwiłłówną.

¹³¹ Hetman lit. Michał Wiśniowiecki miał dwie córki: Annę (1700–1732), która wyszła za mąż za Józefa Ogińskiego, i Elżbietę (1701–1770), późniejszą żonę Michała Zdzisława Zamoyskiego.

super [ponadto] na 1000 tal. [6 tys. złp] daje oblig. Wcale JP Borch z niszczym [niczym?] miał być już odjechać^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 182] PS P [ppłk] Owsiany z tą deklaracją przyjechał od JP podkomorzego kor. [Jerzego Dominika Lubomirskiego], że skoro Król JM zbliży się ku kwarcianym, większą zaraz część wojska kor. oderwie JP podkomorzy.

O JP kasztelanie krakowskim¹³² fertur [mówią], że umarł. Po którym kasztelania destynowana [przeznaczona] XJM Januszowi [Wiśniowieckiemu].

Ten trynitarz co przyjechał od księżnej [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej powiada, że JP w-da belski [Adam Sieniawski] z wojskiem pod Łomazami¹³³ stanął. Z Tykocina de [z] d. 1 praesentis [IX] piszą, że już tam blisko powietrze [dżuma] znajdowało się.

JP Batler [Marek Antoni Butler] oddał już 3 m. [tys.] tal. [18 tys. złp], lecz nowa res intercedit [rzecz zaszła], swatają mu JP Szczuczankę¹³⁴, synowicę JP podkanclerzego, po której nie tylko drohickie bez dotyku [obrazy?], ale i drugie jakieś starostwo i coś trzeciego ma się onemu dostać.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 183–197

W Malborku, d. 13 Septembris [IX] w nocy 1708

[s. 183] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wziętych wczoraj towarzystwa sprawa na tym się skończyła, że ich wypuszczono spod aresztu. Kapral zaś ten, który onych pod wartę pobrał ma być exemplariter [przykładnie] karany; jakoż biegał już przez różgi.

D. 11 Septembris [IX]. Ranny czas na prywatnych zszedł konferencjach, mianowicie z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], ^cktóry in iistem favoribu[s] regii [w tych samych faworach króla] co i przedtym, i ontpię[!] [wątpię] żeby się to sprawdziło com pisał wczoraj do WXM Dobrodzieja^c.

[s. 184] Król JM [Stanisław] jadł obiad u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] przed pokojem XJM [Anny Leszczyńskiej]. Tamże się znajdowali XJM matka [Anna Leszczyńska], księżęta IMM [Janusz i Michał] Wiśniowieccy, JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JP marszałek w. WXL [Aleksander Paweł Sapieha], JMP wojewodzianka chełmińska

¹³² Informacja przedwczesna, kasztelan krakowski (od 1706) Marcin Kazimierz Kątski zm. dopiero w początkach 1710.

¹³³ Łomazy, wieś w pow. białskim w woj. lubelskim.

¹³⁴ Franciszka, córka Gracjana Michała Szczuki, starszego brata podkanclerzego S. A. Szczuki.

[Anna Działyńska], JMP wojewodzina podlaska [Katarzyna Branicka], JMP kanclerzyna [Joanna Jabłonowska], JMP starościna czechryńska [Katarzyna z Bielińskich Potocka]. Gdzie po obiedzie pili za zdrowie koligacji Domu Sapieżyńskiego z Wiśniowieckich, ojcowie nowo umówionego [s. 185] małżeństwa strictissime [ciasno] obłapiali się z sinceryzacjami [zapewnieniami] nierozzerwalnej przyjaźni, potem pili kolejno po 3 kieliszki na dewizę wynalezioną od JP kanclerza: „Aimez-Vous pour l’amour de Dieu ou diable Vous emporte” [kochajcie się dla miłości Boga, albo niech was diabeł porwie]. Król JM swoją kolej wypijając zapłakał in demonstrationem [dla okazania] prawdziwego pragnienia zgody między poddanymi swymi. Dopijali jeszcze za pozwoleniem XJM [Anny Leszczyńskiej] w pokoju jej. Najbardziej napili byli [s. 186] XJM nominat krakowski, księżęta IMM Wiśniowieccy i JP marszałek w. WXL.

D. 12 [IX]. Z rana miał Król JM długą konferencję z JP Ekamblotem [płk. Klaësem Ekebladem], XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Druga konferencja była z księżętami IMM Wiśniowieckimi w stacji JP kanclerza, skąd szedł Król JM na mszę. Po mszy zamknął się Król JM także na konferencji u XJM nominata krakowskiego z JP Millerem [płk. Wilhelmem Müllerem] i JP kanclerzem. Po obiedzie Królowa [s. 187] JM [Katarzyna] i XJM matka [Anna Leszczyńska] jeździły na przejażdżkę. XJM hetman [Michał Wiśniowiecki] pożegnał Króla JM w stacji JP w-dy chełmińskiego [Tomasza Działyńskiego] i odjechał do Kamiennej¹³⁵. Od którego oddany mi na odjezdnym list do WXM Dobrodzieja includo [załączam]. Powiadał mi XJM hetman, że ledwo za niedziel dwie ruszy się stąd Król JM. Deklarował [Król] być w Kamiennej u księcia JM [Michała Wiśniowieckiego], znać tedy, że ku Litwie wprzód pomaszujemy. XJM Janusz [Wiśniowiecki] jechał na nocleg przeprowadzając XJM hetmana.

^cKsiężciu Januszowi [Wiśniowieckiemu] podpisał Król Jegomość dobra biskupstwa [s. 188] kujawskiego, a to per conductum [przez zastaw] dla ochrony od Szwedów^c.

JP [Adam] Śmigielski umyka się od Łowicza ku Kołu¹³⁶, bo 4 podjazdy z wojska kwarcianego wyprawione są przeciwko niemu. Poczta dzisiejsza litewska nic osobliwego nie przyniosła, prócz tego, że król szwedzki [Karol XII] nie atakując Smoleńska, ani w okopach pod Horkami¹³⁷ Moskwy, prosto in viscera [do środka] moskiewskich państw maszeruje.

¹³⁵ Kamienna, najprawdopodobniej wieś w obwodzie mińskim w Białorusi, na wschód od Wilejki, albo wspomniane wcześniej wsie Kamionka Nowa i Stara (por. przyp. 3).

¹³⁶ Koło, miasto pow. w woj. wielkopolskim.

¹³⁷ Horki, miasto w obwodzie mohylowskim w Białorusi, na południowy zachód od Smoleńska.

Przybyli tu dziś JP kasztelan elbląski [Jan Chryzostom Czapski], JP kasztelan chełmiński [Stanisław Konopacki] i JMP pisarzowa polna WXL¹³⁸.

[s. 189] JMP referendarz kor. [Władysław Poniński] był podpisał administrację metropolii kijowskiej na JKs. Winnickiego¹³⁹, to jest nim przyjdzie z Rzymu sawa [salwa?] JKs. [Piotrowi Porfiremu] Kulczyckiemu, żeby on był administratorem spiritualium [w sprawach duchownych], a bardziej podobno temporalium [doczesnych]. O której to administracji zapieczętowanie, gdy był rekwirowany [usilnie proszony] JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] wymówił się tym, że WXM Dobrodzieja zaszedł rozkaz, żeby nic in praeiudicium [na szkodę] JKs. Kulczyckiego nie pieczętował. Prosił także JP referendarz o zapieczętowanie archimandrii kobryńskiej, lecz i w tym repulsum [porażkę] odniósł. Wielu tu chciało [s. 190] wyrobić metropolię na JMks. Winnickiego, ale nic wskórać nie mogli, mianowicie u pieczęci.

D. 13 [IX]. Z rana Król JM dwie konferencje miał z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], pierwszą w stancji JMP kanclerza, druga u XJM nominata krakowskiego. Po mszy przyjechał umyślny z listami od JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], z których znać niekontent był Król JM, kiedy JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] rzekł do JP [Bazylego Krzysztofa] Rychlickiego te formalia [słowa]: „Niewiadomego stylu ma P hetman pisarza”.

Obiad jadło Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] u XJM matki [Anny Leszczyńskiej]. Ten umyślny od JP [s. 191] hetmana to reffert [mówi], że wojsko litewskie pod samym Brześciem stoi. Dywizja jedna onego poszła w kraj piński pod komendą JP kasztelana brzeskiego [Hrehorego Kopcja] i zabrała cztery chorągwie JMP starosty żmujdzkiego [Hrehorego Ogińskiego]. Druga z JP Chmarą¹⁴⁰ w kraj nowogródzki, nad którą ma mieć komendę JP w-da trocki [Jerzy Stanisław Sapieha]. JMP referendarz kor. [Władysław Poniński] i JP podstoli WXL [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki] dziś stąd ad propria [do siebie] odjechali, lecz brevi rediture [wkrótce powracając], pierwszy do obozu do Króla JM, drugi do XJM matki [Anny Leszczyńskiej] z Jejmością swoją [Joanną Florencją Szymkowiczową lub Barbarą Potocką].

Przywilej na podstolstwo WXL odebrany od JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] odsyłam. Który [s. 192] obliguje WXM Dobrodzieja, żeby o oddaniu onego do WXM Dobrodzieja Król JM nie wiedział, bo per

¹³⁸ Maria Teresa Sapieżyna z Wielopolskich (1683–1721), od 1700 żona Michała Józefa Sapiehy.

¹³⁹ Jerzy Winnicki (1660–1713), unicki bp przemyski od 1700, administrator metropolii kijowskiej od 1708, metropolita kijowski od 1710.

¹⁴⁰ Mikołaj Chmara, płk wojsk lit.

expressum [wyraźnie] miał sobie iniunitum[?] [zastrzeżone] JP kanclerz, żeby tego przywileju nie oddawał, aż do wakowania podstolstwa. ^cO Gronkowie [płk. Grumbkowie] refleksje WXM Dobrodzieja opowiedziałem tak Królowi Jegomości, jako jegomości panu kanclerzowi, ale jakom zrozumiał surdis fabula narratur [jakby głuchym bajkę opowiadać], tylko pan kanclerz rzekł: „Niech go książę bić każe, kiedy zechce Człuchów rabować”.

Pan podstoli litewski [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki] na [s. 193] odjezdnym powiedział mi, że już jest conclusum [postanowione], że Król Jegomość nazajutrz po świętym Matheuszu [21 IX] ruszy się stąd do Tykocina^c. JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] we sobotę [15 IX] stąd odjeżdża do Szczuczyna, także i JMP wojewodzina podlaska [Katarzyna Branicka] do Tykocina, od którego niedaleko na kilku miejscach już powietrze [dżuma] actu [teraz] pokazało się. W Prusiech Brandenburskich i w Litwie onego obawiają się, gdzie już znaczne huius contagionis species [tej zarazy znaki] znajdują się, kiedy bardzo ludzie mrą z łóżnych [epidemicznych] chorób.

^cKsiążdz [s. 194] [Konstanty Felicjan] Szaniawski jest tu in respectibus [cieszy się względami], księżna matka [Anna Leszczyńska] najbardziej go utrzymuje. Podpisał książę Janusz [Wiśniowiecki] administrację kluczków biskupstwa kujawskiego per conductum [jako zastaw] dla ochrony od Szwedów.

Drudzy asserunt [zapewniają], że nie będzie determinacji marszu aż przyjdzie ostatnia od pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego] rezolucja jeśli przystąpi albo nie. Której przez umyślnego spodziewają się dziś albo jutro^c.

JMP [Fabian Kazimierz] Borch wczoraj odjechał, wziąwszy za sobą gorące instancje Króla JM do [Karla] Pipera, Reinszelda [Karla Gustava Rehnskiölda] i Lawenhawpta [Adama Ludwiga Lewenhaupta], także rekomendację do JP [Stanisława] Poniatowskiego. XJM [s. 195] matka [Anna Leszczyńska] jutro ma jechać do Gdańska z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] dla obaczenia przyszłej swojej tam rezydencji. Mr Blosset otrzymał abzeit [dymisję, zwolnienie] od Króla JM i ma go JP Tarło [marszałek nadw. Stanisław, albo płk Michał] z woli Króla JM rekomendować JP w-dzie bełskiemu [Adamowi Sieniawskiemu].

List do JP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] od WXM Dobrodzieja odsyłam na ręce JP [Jana] Dzikowskiego, bo tu do Malborka onego docze-kać się nie mogę. Odebrałem pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 10 prae-sentis [IX]. Listy komu należały pooddawałem. Kaduku¹⁴¹ pieczętowa-nego na dobra P Rudominy nie masz i u JP podkanclerzego [Stanisława

¹⁴¹ Kaduk – spadek po osobie zmarłej bezpotomnie, która nie zostawiła testamentu.

Antoniego Szczuki], [s. 196] znać tedy, że to zmyślone rzeczy dla wydarcia czego z tych dóbr, jednakże kasację napisawszy i podpisawszy, przyszlą pocztą do pieczęci WXM Dobrodzieja odeśle. Listu JP Połubińskiego¹⁴² nie prezentowałem Królowi JM, bo JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] powiadał mi, że przywilej jemu na starostwo żmudzkie nie będzie podpisany i z tym słyżę umyślony jego jest odprawiony. Dwór nasz bardziej w tym pisze się za P [Andrzejem Kazimierzem] Giełgudem, albo też trzecie do tej senatorii chce wynaleźć subiectum [kandydata]. Resposa [odpowiedzi] od JP [kasztelana] łączyckiego [Jerzego Antoniego Warszyckiego] i JMP [Jana?] [s. 197] Tarła odsyłam oraz upadam do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

JP [Konstanty Aleksander] Woyna podkomorzy brasławski wcale [na pewno] umarł.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 198–199

W Malborku, d. 13 Septembris [IX] 1708

[s. 198] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Sługa JMP starosty uzwętskiego [uzwętskiego Michała Woyny] oddał do mnie tysiąc dwieście [złp] obawiając się z niemi podczas terażniejszego czasu do Człuchowa przebierać się. Które to pieniądze przez jak najpewniejszą okazję do Gdańska, do rąk JMP [Jana] Dzikowskiego odeśle. Pocztę ordynaryjną dziś na Gdańsk w nocy ordynuję [wysyłam], in hoc [w tym] będąc supposito [przypuszczeniu], że haec via [tą drogą] prędzej dojdzie rąk [s. 199] WXM Dobrodzieja, niżeli przez tego umyślonego na znużonych jadącego koniach.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...].

Panegiryk przypisany Królowi JM [Stanisławowi], który teraz zjawił się¹⁴³ posyłam.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

¹⁴² Jan Połubiński był kandydatem szlachty żmudzkiej na urząd starosty generalnego żmudzkiego (wybrany 16 VIII 1708).

¹⁴³ Karol Estreicher w swojej *Bibliografii polskiej* nie odnotowuje panegiryku ku czci króla Stanisława, wydane go wówczas drukiem (przez jezuitów malborskich?).

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 200–207

W Malborku, d. 15 Septembris [IX] 1708

[s. 200] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 14 [IX]. Król JM [Stanisław] długą miał konferencję u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], gdzie non intrabant [inni nie weszli] tylko JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] i XJM nominat. Tamże czytano listy z obozu szwedzkiego i listy od JP [Stanisława] Poniatowskiego, z którymi umyślnie książdz jeden świecki przyjechał. Co zaś w nich zawiera się ignotum [nie wiadomo], musi być jednak co pociesznego, kiedy po przeczytaniu onych Król JM [s. 201] znaczne po sobie pokazywał ukontentowanie. Książdz zaś ten powiadał, że król szwedzki [Karol XII] z całym swoim wojskiem od Mohilowa w prawo udał się, zostawiwszy Moskwę w okopach pod Horkami w lewie [po lewej stronie]. Wszystkich tu unanimis sens [jedna myśl], że ku Ukrainie będzie się przerzynał [przebijał], dla snadniejszego stamtąd do Moskwy przejścia. W wojsku szwedzkim wielka victualium [żywności] drożyzna, garniec¹⁴⁴ wina zamorskiego po 40 [s. 202] tynfów [złp], garniec wódki po tyn[fów] 12 [złp], garniec piwa po tynfowi, bułka chleba trzygroszowa po złotemu [tj. 30 gr].

Podczas obiadu samego więcej godziny Król JM w swoim pokoju z JP kanclerzem i JP podkanclerzym konferował. Potym szedł do JMP marszałkowej w. kor. [Ludwiki Marii Bielińskiej]. Stamtąd był na obiedzie piątkowym o godzinie czwartej u JP starosty gniewskiego [Michała Zdzisława Zamoyskiego]. Wieczorem samym był u JP podkanclerzego z JP kanclerzem. Po [s. 203] wieczerzy w stancji JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej] więcej niż godzinową miał konferencję z JP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac].

Z prywatnych holenderskich listów to constat [stwierdzono], że książę Wandome¹⁴⁵, za złączeniem się z Berwickiem¹⁴⁶ o mil półtorej tylko znajdował się od Malborouga [Johna Churchilla ks. Marlborough], żadnej nie mając przeprawy. Książę d'Orleans¹⁴⁷ bliski był także wojsk karolowych¹⁴⁸. Spodziewają się tedy, że na obudwóch miejscach experimenta [tu: bitwy] będą i co się tam stanie impatientissime [niecierpliwie] tu wszyscy wiadomości czekają.

^{a-c-}Co wieczór Król z królewiczem [Konstantym Sobieskim] bywają u pani marszałkowej [Ludwiki Marii Bielińskiej]. Król do pierwszej tylko

¹⁴⁴ Garniec – miara pojemności, ok. 3,77 l.

¹⁴⁵ Louis Joseph Vendôme, książę de Bourbon (1654–1712), francuski gen.

¹⁴⁶ James Stuart, książę Berwick (1671–1734), francuski marszałek.

¹⁴⁷ Filip Bourbon (1683–1746), książę orleański, jako Filip V król Hiszpanii.

¹⁴⁸ Wojsk króla Hiszpanii Karola III Habsburga.

z północy bawi się, lecz królewicz często przesiedzi do białego dnia z panną starościanką różańską [Marią Józefą Wesslówną]^{-c-a}.

[s. 204] D. 15 [IX]. Rano ekspediowano do Porty [Turcji] ekspedycję. Król JM o godzinie dziewiątej miał konferencję u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], dokąd był wołany ten ksiądz, który wczoraj z obozu szwedzkiego powrócił. Zaraz z południa odjechał JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] cum tota sua familia [z całą swoją rodziną] do Szczuczyna. List od niego do WXM Dobrodzieja include [załączam]. JMP wojewodzinę podlaską [Katarzynę Branicką] do wtorku [11 IX] jeszcze zatrzymała Królowa JM [Katarzyna]. JMP Łoski¹⁴⁹ podczaszy zakroczymski z żoną i ze wszystkimi domowemi absumptus e vita [zakończył życie] [s. 205] powietrzem [przez dżumę], które całe już niemal Mazury [tj. Mazowsze] opanowało, po zagraniczu rozciągnęło się ku Joanzburkowi [Piszowi], in summo periculo [w najwyższym niebezpieczeństwie] są Prusy Brandenburskie ab eadem fatali sorte [od tegoż fatalnego losu]. Wziął królewszczyzną nazwaną Szropy¹⁵⁰, o mile stąd leżącą post fata [po śmierci] pomienionego J P Łoskiego JP kasztelan łęczycki [Jerzy Antoni Warszycki].

Pisano do dworu naszego ostrzegając, że tu w Malborku jest szpieg moskiewski. Jakoż weryfikowało się to, po uczynionym opycie [śledztwie], lecz przed kilką dni do Gdańska stąd zemknął.

[s. 206] XJM matka [Anna Leszczyńska] z XJM nominatem krakowskim [Teodore Potockim] i JP kanclerzem kor. [Janem Stanisławem Jabłonowskim] jutro pewnie wyjeżdża do Gdańska dla obaczenia rezydencji swojej przyszłej, którą ma mieć w tej kamienicy, gdzie stała księżna Rakoczyna [Karolina Amalia Rakoczy].

JMP [Marek Antoni] Butler odjechał z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Z którego synowicą [Franciszką] wcale [rzeczywiście] się żeni, ma tylko zbiec do matki swojej¹⁵¹ do Pren dla wzięcia błogosławieństwa, a potem do Szczuczyna powrócić na akt weselny.

Zachodziła tu promocja JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] za księdzem jakimśi [s. 207] Sulimirskim o kanonię warszawską po księdzu Wadowskim¹⁵², o czym się ja dowiedziawszy eo motivo [z tego powodu], ażeby za dyspozycją pieczęcią konfederacką WXM Dobrodziejowi partycypowali z wakansów koronnych osoby do promocji WXM Dobrodzieja należące.

¹⁴⁹ Wiadomość mylna, Franciszek Alojzy Łoski, podczaszy zakroczymski od 1691, chorąży warszawski od 1709, podkomorzy warszawski od 1717, zm. dopiero w 1728.

¹⁵⁰ Szropy, wieś królewska w d. woj. malborskim, obecnie w pow. sztumskim w woj. pomorskim.

¹⁵¹ Konstancja z Krassowskich, podkomorzanka mielnicka, żona Aleksandra Butlera.

¹⁵² Kanonik o tym nazwisku nie występuje w „katalogu prałatów i kanoników warszawskich” umieszczonym w pracy L. Królika, *Kapituła kolegiacka w Warszawie do końca XVIII wieku*, Warszawa 1990, s. 183–203.

Otrzymałem prezentę na pomienioną kanonię na JMKs. Suchockiego¹⁵³ i one odsyłam na ręce WXM Dobrodzieja, to zaś notandum [do odnotowania], że ta kanonia promotis [zaleconym] tylko należy personis [osobom]. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

^a-Tynfów 1200 [złp] jutro odsyłam przez marszałka XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] do JP [Jana] Dzikowskiego^a.
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 208–211

W Malborku, d. 17 Septembris [IX] 1708

[s. 208] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 16 Septembris [IX]. Król JM [Stanisław] zaraz po ósmej szedł na mszę, drugiej mszy po Królu JM słuchała Królowa JM [Katarzyna]. Po której XJM matka [Anna Leszczyńska] wyjechała do Gdańska, którą przeprowadzała Królowa JM do popasu do Paliczewa¹⁵⁴. Król JM obiad jadł w mieście u JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac], gdzie siedziały z Królem JM u stołu te osoby: Królowa JM, JMP marszałkowa w. kor. [Ludwika Maria Bielińska], JMP podkomorzyna [s. 209] WXL¹⁵⁵, JMP marszałkówna w. kor. [Teresa lub Urszula Bielińska], JMP starościanka różańska [Maria Józefa Wessłówna], JP starosta gniewski [Michał Zdzisław Zamoyski], JP Gronkow [Grumbkow] płk i JP Bonak. Bawił się tam Król JM aż do czwartej godziny z południa, po której powróciła Królowa JM. Książę zaś Janusz [Wiśniowiecki] traktował [gościł] u siebie wszystkich znajdujących się tu Ichmościów.

D. 17 Septembris [IX]. Rano Król JM na pisaniu i ekspediowaniu różnych listów [s. 210] czas strawił. Na mszy oboje Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] wespół było. Z obiadem więcej niż kwadrans czekano na królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] nim się ubrał, bo haniebnie późno kładzie się, a śpi do samego obiadu, mszy zaś bardzo rzadko słucha. Po obiedzie rozszadzonemi końmi kolaską jechał Król JM do JMP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa] i mnie z pieczęcią za sobą kazał jechać, jakoż zaraz wyjeżdżam. [s. 211] Ma się Król JM przez jutrzejszy cały dzień u JMP Krassawa zabawić.

¹⁵³ Kanonik o tym nazwisku nie występuje w „katalogu prałatów i kanoników warszawskich”, zob. L. Królik, *op. cit.*, s. 183–203.

¹⁵⁴ Palczewo, wieś w pow. malborskim w woj. pomorskim, na prawym brzegu Wisły, na północ od Tczewa.

¹⁵⁵ Marianna Denhoffowa z Bielińskich (1688?–1730), zwana „La Belle”, od 1703 do 1719 żona podkomorzego w. lit. Bogusława Ernesta Denhoffa (zm. 1734), metresa Augusta II, potem żona Jerzego Ignacego Lubomirskiego.

Kasację JMP [Janowi Kazimierzowi] Bartoszewskiemu służącą odsyłam.
Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

JP Miller [płk Wilhelm Müller] za powrotem swoim ze Gdańska obiecałą tabakę deklarował do mnie odesłać.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Gazeta pisana, Z Malborka, d. 18 Septembris [IX] [1708]

APTor, Kat. II, dz. XIV, nr 78, k. 68

U nas tu pauca [mało] do oznajmienia obveniunt [przychodzi] nad to, że wszyscy ze Szwedami gotujemy się do marszu. Od króla szwedzkiego [Karola XII] przybiegł posłaniec dnia wczorajszego z listami sekretnymi. Ten refert [mówi], że król szwedzki actualiter [obecnie] przeszedł Dniepr i obrócił się z całym wojskiem ku Kijowu, minąwszy w okopach Moskwę pod Horkami, która porzuciła te okopy i poszła ku granicom swoim. Więcej osobliwości żadnych nie znajduję.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 212–215

We Gdańsku, d. 18 Septembris [IX] 1708

[s. 212] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] dzisiejszą noc nocował u JMP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa]. Dziś rano różne miał konferencje, naprzód z JMP [Józefem] Poniatowskim i JMP płk. [Michałem] Tarłem, potem z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kancle rzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], także z JP gen. Krassawem, JP gen. Rytelheimem [Hansem Isakiem Ridderhielmem], JP Wagschlagierem [Georgiem Wachsclagerem] i JP Milerem [płk. Wilhelmem Müllerem].

[s. 213] ^aWczoraj na odjezdnym samym we 3 godzinach przybiegła JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka] ze Gdańska do Malborka do Króla JM starając się o pewne dobra post fata [po zgonie] czyjaś [tu: kogoś] w ekonomii¹⁵⁶ malborskiej, lecz nic nie wskórała. Te formalia [słowa] rzekł Król JM: „Duszę chcecie ze mnie wydrzeć”^a.

¹⁵⁶ Ekonomie, dobra (królewskiej), z których dochody szły do skarbu królewskiego (nadwornego) i były przeznaczone na utrzymanie monarchów.

Przed obiadem samym wszczęła się dysputa między JP Wagschlagierem [Georgiem Wachsclagerem] i posłem francuskim Bezewelim [Jeanem Victorem Besenvalem] o preponderację [pierwszeństwo] u stołu. JP Wagschlagier dawał rację, że jest posłem [szwedzkim] do króla polskiego i nie powinien in praesentia [w obecności] onego, inszego monarchy ekspediowanemu ablegatowi [tu: rezydentowi] ustępować miejsca, chyba do tego samego [tj. tej samej rangi], jako to P Bonakowi [Jeanowi Louisowi Bonnac]. Sopitum [uspokojono] to persvasione [perswazją] Króla JM, że [s. 214] JP Wagschlagier odjechał do miasta nie będąc na obiedzie, na którym u pierwszego stołu te siedziały osoby: Król JM, księżna JM matka [Anna Leszczyńska], królewicz JM [Konstanty Sobieski], JP wojewodzina chełmińska [Teresa Działyńska], JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka], JMP Krassawowa¹⁵⁷, XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP marszałek w. WXL [Aleksander Paweł Sapieha], JP Bezewal [Jean Victor Besenval] poseł francuski. U drugiego stołu siedzieli: JP gen. Rytelheim [Hans Isak Ridderhielm], JP gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow], JKs. opat lubieniecki [Jan Antoni Rozrażewski], JP [Józef] Poniatowski, JP Miler [płk. Wilhelm Müller], JP Gronkow [płk Grumbkow] i inni oficerowie [s. 215] różni. Przy obiedzie grali oboistowie. Po obiedzie przyjechał poseł bawarski¹⁵⁸, z którym miał konferencję Król JM, potem zaraz odjechał z JKs. [Janem Antonim] Rozrażewskim do Malborka i księżna JM matka [Anna Leszczyńska]. Inni Ichmoście wszyscy jechali do Gdańska.

Mnie darmo zwłóczono, miałem to być pieczętować jakąś asekurację gdańszczanom, ale z nimi o pieniądze nie skończyli nic, bo ciężkie jakieś podali kondycje et in principali [i głównie], żeby z Żuławów ex nunc [zaraz] sprowadzeni byli Szwedzi. Jutro tu mają z nimi jeszcze docierać XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^aPo przeszłej niedzieli [23 IX] obiecują się Szwedzi ruszyć, lecz powiadał mi jeden oficer, że Millera [Wilhelma Müllera] i Marszala¹⁵⁹ regimenta nie ze wszystkim jeszcze gotowe. Ze wszystkich tych trzech regimentów po dwiestu ludzi ma się zostać w Elblągu a na te miejsce ekzercytowani [wycwiczeni] żołnierze z Elbląga mają być dani^a.

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

¹⁵⁷ Augusta Wilhelmina z domu Wollfradt, od 1687 żona gen. Ernsta Detlofa Krassowa.

¹⁵⁸ W *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden* (Bd. 1, Oldenburg 1936) nie uwzględniono dyplomatów bawarskich z końca XVII i początków XVIII w.

¹⁵⁹ Karl Gustaf Marschlack (zm. 1726), szwedzki por. od 1686, kpt. od 1688, płk dragonii od 1700, gen. mjr kawalerii od 1710, gen. lejtn. od 1713.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 216–223

W Malborku, d. 20 Septembris [IX] 1708

[s. 216] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] wokowany [wezwany] listem JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] dla acquietowania prezencją [uspokojenia obecnością] swoją zachodzących ratione [z powodu] liczenia pieniędzy od gdańszczan trudności, dziś o godzinie dziesiątej, zjadłszy ranny obiad u JMP starosty gniewskiego [Michała Zdzisława Zamoyskiego] pobiegł konno do Gdańska, lecz podobno w samym mieście nie będzie, tylko w bliskości gdzie onego.

[s. 217] Do prędkiego stąd marszu znowu wszystkie ustały apparencje [pozory] i coś powiadają o dłuższym tu naszym pomieszkaniu. JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] we wtorek ten [18 IX] stanął tu, Wisłą płynął z samego Otwocka¹⁶⁰ z wielkim niebezpieczeństwem mimo Warszawę i inne miejsca zapowietrzzone [zadzumione]. JMP marszałek konfederacki [Piotr Bronisz] miał wiadomość z Wielkiejpolki, [s. 218] że się tam haniebnie szerzy powietrze [dżuma], które i na Podlaszu [Podlasiu] poczyna augeri [wzmagać się]. JMP wojewodzina podlaska [Katarzyna Branicka] stąd odjechała, którą JMP starosta gniewski [Michał Zdzisław Zamoyski] i JMP kuchmistrz kor. [Marcin Zamoyski] (który konkuruje o JMP wojewodziankę podlaską¹⁶¹) odprowadzali aż do Elbląga.

Przyjechał tu zawczora ksiądz świecki od JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] z temi jakoby ad accessum [do przystąpienia] [s. 219] kondycjami: żeby na buławę wielką tam do niego przysłano przywilej i żeby Król JM totaliter [całkowicie] porzucił protekcję szwedzką. Który to ksiądz pojechał wczoraj do Gdańska do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Jest tu umyślny od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] z brzeskiego [litewskiego] kraju, który refert [mówi], że P [płk Mikołaj] Chmara noviter [dopiero co] zabrał P staroście żmujdzkiemu [Hrehoremu Ogińskiemu] i że tegoż P starostę żmujdzkiego circa [około] 10 praesentis [IX] idącego w [s. 220] półtrzecia tysiąca [2500] kozaków do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] przerznął [przeciął drogę] JMP kasztelan brzeski [lit. Hrehory Kopeć] we 30 chorągwiach wojska litewskiego pod komendą swoją będących i już był o mil dwie tylko od niego. Niechybnie miało tam przyjść do conflictum [starcia], jeśli P starosta żmujdzki retro non movebit pedem [nie

¹⁶⁰ Otwock Stary, wieś w pow. otwockim w woj. mazowieckim, w XVII–XVIII w. jedna z głównych rezydencji Bielińskich.

¹⁶¹ Stefan Mikołaj i Katarzyna z Sapiehów Branicy mieli cztery córki: Katarzynę, Konstancję, Elżbietę i Urszulę. Marcin Zamoyski ostatecznie ożenił się z Konstancją Drucką Podbereską.

cofnie się z piechotą], bo złych bardzo słyszę ludzi ma przy sobie i sam jeno brak kozacki [jazdy kozackiej].

[s. 221] Pisanie WXM Dobrodzieja doszło mnie de [z] d. 14 praesentis [IX]. Od JP [Samuela Kazimierza] Szwykowskiego względem rezydowania przy XJM matce [Annie Leszczyńskiej] żadnej jeszcze nie mam rezolucji. ^cO wuju królewskim [Janie Stanisławie Jabłonowskim] zgadłeś WXM Dobrodziej presaga mente [przenikliwym umysłem], że trudno go zrujnować na faworach królewskich, w których jak zostawałem[!], tak i zostaje sine ulla alteratione [bez żadnej zmiany]^c.

Mandat według informacji WXM Dobrodzieja przeciwko P [Mikołajowi] Korfowi napisawszy i Obojga Narodów pieczęciami za zjechaniem się [s. 222] z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] zapieczętowawszy, odeśle do JP Wawrzeckiego, bo JP [Jan?] Sołtan z tej funkcji różnymi sposobami namawiającemu mnie, absolute wymówił się. JP [kasztelan] krakowski [Marcin Kazimierz Kątski] ożył, jednakże XJM Janusz [Wiśniowiecki] ma podpisany przywilej na tę pierwszą senatorię. JMP [Marek Antoni] Butler odjechał z JP podkanclerzym, z którego synowicą [Franciszką] niechybnie ożeni się, gdyż z skończonemi już in maiore parte [w większej części] sąd rzeczami wyjechał i pewnie in vim dotis [na mocy posagu] prócz drohickiego i [s. 223] preńskiego, trzecie weźmie starostwo wąwolnickie¹⁶², albo uszpolskie¹⁶³. Papiery JP Tuchołkowi¹⁶⁴ służące, skoro będą gotowe, odeśle WXM Dobrodziejowi. A teraz upadam do stóp Pańskich [...]

JMP [kasztelanowa] międzyrzeczka [Marianna Bleszyńska] wczoraj tu stała z Szczecina. List JMP w-dy mińskiego [Władysława Jozafata Sapiehy] dla informacji WXM Dobrodzieja posyłam, XJM podskarbiego [Kazimierza Czartoryskiego] moje[!] [do mnie?] ordynowany [przysłany].
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 224–235

W Malborku, d. 25 Septembris [IX] 1708

[s. 224] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 21 [IX]. Z rana miał u Króla JM [Stanisława] audiencję P Politański towarzysz świeżo przybyły z wojska WXL od JMP hetmana [Jana Kazimierza

¹⁶² Starostwo wąwolnickie w d. woj. lubelskim.

¹⁶³ Starostwo uszpolskie w d. pow. wilkomirskim w woj. wileńskim.

¹⁶⁴ Tuchołkowie mieli znaczne dobra w pow. człuchowskim graniczące ze starostwem człuchowskim.

Sapiehy]. Potym miał konferencję JMP marszałek konfederacki [Piotr Bronisz], po której szedł Król JM do kościoła na mszę. Miał kazanie Nowotny¹⁶⁵ kaznodzieja, jezuita, na theme: „Vindit Iesus hominem in te-
nio sedentem nomine Matheum” [Ujrzał Jezus człowieka w komorze celnej
siedzącego imieniem Mateusz (Mt 9, 9)] i wywodził, że św. Matheusz na cle
[s. 225] zyskał P JEZUSA [tak w tekście]. Po mszy była audiencja posłów
drohickich, przed pokojem XJM matki [Anny Leszczyńskiej], którym odpo-
wiała JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] prolixo sermone
[długą mową] wywodząc curas et sollicitudines [troski i starania] JKM wkoło
dobra pospolitego. Obiad dzisiejszy piątkowy jadł Król JM u JMP starosty
gniewskiego [Michała Zdzisława Zamoyskiego]. JMP [Mikołaj] Kempiski
[s. 226] w-da mazowiecki stanął tu dziś. XJM nominat krakowski [Teodor
Potocki] i JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] przed samym wieczorem
powrócili ze Gdańska.

Narratur [mówi się], iż się pokazało powietrze [dżuma] w Prusiech
Brandenburskich o 5 mil stąd, lecz o tym pewniejszej czekamy wiadomo-
ści. JMP [Ludwik] Lasocki starosta zakroczymski i JMP [Franciszek Alojzy]
Łoski ożyli, z wielkim nieukontentowaniem tych, którzy pobrali byli po
nich [s. 227] wakanse. JMP [Jan] Połubiński elekt żmudzki [na starostwo
żmudzkie] przyjechał dziś tu do dworu.

D. 22 [IX]. Rano byli na konferencji u Króla JM PP marszałkowie w. kor.
[Kazimierz Ludwik Bieliński] i konfederacki [Piotr Bronisz] Po mszy wstę-
pował Król JM do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], gdzie
z godzinę bawił na prywatnej z XJM pomienionym i JP kanclerzem [Janem
Stanisławem Jabłonowskim] konferencji. Tamże rozkazał mi Król JM pisać
imieniem swoim [s. 228] do JMP [Samuela Kazimierza] Szwykowskiego,
żeby do tych wiosek na Rusi do starostwa uswiackiego¹⁶⁶, quondam [nie-
gdyś] odłączonych, nie tylko żadnego pretekstu nie słał i nie miał, lecz
ażeby i przywilej na też wioski sobie służący XJM podskarbiemu w. WXL
[Kazimierzowi Czartoryskiemu] odesłał. JMP w-da kijowski [Józef Potocki]
i JMP graf Donna¹⁶⁷ przed wieczorem stanęli tu.

[s. 229] **D. 23 Septembris [IX].** Król JM skoro ubrawszy się szedł do
XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], gdzie godzin ze dwie
bawił. Tamże się najdowali XJM Janusz [Wiśniowiecki], JMP w-da kali-
ski¹⁶⁸ świeżo przybyły, JMP w-da chełmiński [Tomasz Działyński], JMP

¹⁶⁵ Nowotny, jezuita, nie występuje wśród jezuitów malborskich i gdańskich; potem towa-
rzyszył królowi Stanisławowi podczas pobytu w woj. ruskim i sandomierskim.

¹⁶⁶ Wsie należące do starostwa uświackiego, zob. wcześniej t. 1, s. 125.

¹⁶⁷ Najprawdopodobniej Friedrich Christoph Dohna (1663–1727), dyplomata prusko-bran-
denburski, doradca Karola XII.

¹⁶⁸ Franciszek Zygmunt Gałęcki (ok. 1645–1711), w-da kaliski od 1703, stronnik saski, w latach
1704–1706 w niewoli szwedzkiej, w-da poznański od 1709.

kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski], IIMMPP marszałkowie w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] i konfederacki [Piotr Bronisz]. Stamtąd szedł Król JM do pokoju swego, gdzie zamknąwszy się na Sali [*Wielkiej?*], godzinę dobrą bawił się na konferencji z JP kasztelanem gnieźnieńskim¹⁶⁹, dziś przybyłym od JP [s. 230] w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], XJM nominatem krakowskim i JP kanclerzem.

Potym słuchał [*król*] mszy w kościele. Kazał przeszły kaznodzieja piątkowy [jezuita Nowotny] na theme: „Quod est magnum mandatum, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo” [To jest przykazanie największe, będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem (*Mt 22, 37–38*)]. Miał materię, że dlatego P JEZUS [*tak w oryginalne*] in futuro [w przyszłości] powiedział diliges [będziesz kochać], żeby zawsze kochać P Boga i nigdy nie mieć wymówki, że nie można było kochać P Boga. Królestwo IMM [Stanisław i Katarzyna] i XJM matkę [Annę Leszczyńską] traktował [gościł] dziś XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] przed pokojem księżny JMci. Po mszy [s. 231] była audyencja posłów brzeskich i inowrocławskich w pokoju XJM matki. JP Zakrzewski¹⁷⁰ poseł tychże województw zwawo mówił o presji przez Gronkowa [płk. Grumbkowa]¹⁷¹ i innych ludzi tejże faryny [tego pokroju]. Odpowiadał JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński], eodem [tym samym] niemal styło [stylem] jak posłom drogickim [drohickim].

JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] solenną dziś sprawował kolację, na której miał Królestwo IMM, XJM matkę [Annę Leszczyńską] i wszystkich Ichmościów i damy tu znajdujące się. Trzy stoły były, jeść bardzo dobrze dano i cukry piękne były, wszyscy one chwalili. Po jedzeniu tańce polskie trwały aż do jedynastej godziny. XJM [s. 232] matka raz po raz pięć tańców tańcowała. Wszczęła się tam była zwada między JMP starostą czechryńskim [Jakubem Potockim] a JP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim]. Tę racją tej zwady dano, że jakoby P staroscina czechryńska [Katarzyna z Bielińskich Potocka] miała się o coś skarżyć na męża przed bratem [Franciszkiem]. Ten tak był impatiens [niecierpliwy, porywczy], że zaraz przyszedłszy do starosty czechryńskiego, bez dania sobie najmniejszej okazji rzekł mu: „Bzduras” [bzdury]. Exarsit [wzburzył się] na to JP starosta czechryński i byłoby do złego przyszło, gdyby się nie włożył był

¹⁶⁹ Adam Gruszczyński (zm. 1712), kasztelan gnieźnieński od 1702, kasztelan kaliski od 1710.

¹⁷⁰ Przypuszczalnie Antoni Zakrzewski (zm. 1736), podczaszy brzeski kujawski od 1703, chorąży brzeski kujawski od 1716.

¹⁷¹ Regiment dragonii płk. Grumbkowa przeszedł ze starostwa człuchowskiego na teren Kujaw. Tam też, w Bydgoszczy został w połowie sierpnia 1708, a nie 1707 jak podaje starsza literatura, rozproszony przez oddziały wojska kor. konfederacji sandomierskiej, zob. G. A. Nordberg, *Histoire de Charles XII, roi de Suede*, t. 2, La Haye 1748, s. 256–257.

w to XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], który srodze [bardzo] [s. 233] był malkontent [niezadowolony] z tej akcji JP starosty malborskiego, jako też i XJM matka [Anna Leszczyńska] i zaraz mówili rodzicom [Bielińskim] ut composcant ho[vi]saurus [aby uspokoił gwałtownika] syna napomnieniem swoim.

D. 24 Septembris [IX]. Z rana był na konferencji JMP kasztelan gnieźnieński [Adam Gruszczyński] u Króla JM, po której był Król JM godzinę i więcej u JP w-dy chełmińskiego [Tomasza Działyńskiego], potem szedł na mszę. O czwartej godzinie z południa w kaplicy św. Anny in praesentia [w obecności] Królestwa IMM [Stanisława i Katarzyny] dał ślub XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] JMP Sulimirskiemu¹⁷² marszałkowi [s. 234] swemu z damą JMP starościny czehryńskiej [Katarzyny Potockiej], JP Rykaczewską. Sprawował kolację XJM nominat w stancji JP w-dy chełmińskiego [Tomasza Działyńskiego], na której Królestwo IMM i wszyscy tu znajdujący się ex principalioribus [z dostojników] i z dam byli. Do trzech stołów dawano jeść; u pierwszego siedziało Królestwo IMM, z strony od Króla JM JP marszałkowa w. kor. [Ludwika Maria Bielińska], JP [generałowa Augusta Wilhelmina] Krasawowa, JP pisarzowa WXL [Maria Teresa Sapieżyna], JP Besewal [Jean Victor Besenval], od Królowej JM królewicz JM [Konstanty Sobieski], XJM Januszowa [Teofila Wiśniowiecka], JP Bonak [Jean Louis Bonnac], JP wojewodzina chełmińska [Teresa Działyńska] [s. 235] i JP [kasztelanowa] międzyrzecka [Marianna Błęszyńska]. P[annie] młodej ledwo u trzeciego stołu dostało się siedzieć.

^a[s. 234] JP pisarz WXL [Michał Józef Sapieha] zgodził się już o starostwo grodzieńskie z JP starostą płungiańskim [Kazimierzem Franciszkiem Kryszpinem Kirszenszteinem]^a.

[s. 235] JP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] przed samym wieczorem stanął tu. JP kasztelan gnieźnieński [Adam Gruszczyński] ma być u WXM Dobrodzieja, to mi tylko per compendium [w skrócie] powiedział, ^cże pan wojewoda bełski [Adam Sieniawski] jest inclinatissimos [bardzo skłonny] do przystąpienia, tylko proponit [proponuje], żeby Król porzucił wojnę i protekcję szwedzką i żeby nieospale koło uspokojenia ojczyzny chodzono twierdząc, że wielkie potym nastąpią rewolucje^c. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^aO dalszym marszu cale [zupełnie] głucho, coś powiadają, że tu mamy zimować. JP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] deklarował pisać do WXM Dobrodzieja a listu nie przysłał. ^cKtóry assertit [twierdzi] o wielkich przyszłych rewolucjach na pana kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]^{-c-a}.

[datacja]

[[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

¹⁷² Może Piotr Antoni Sulimirski, chorąży braclawski, w 1725 deputat do Trybunału Kor.

[*Na górze stron 234–233, obróconych o 180 stopni*] ^cZa powrotem pana [*kasztelana*] gnieźnieńskiego [Adama Gruszczyńskiego] miało się pokazać, że pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i pan Bonak [Jean Louis Bonnac] mała fide [w złej wierze] ku interessom królewskim traktowali z panem wojewodą bełskim [Adamem Sieniawskim], co słyszę wymawiał onym Król^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 236–243

W Malborku, d. 25 Septembris [IX] 1708

[s. 236] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Po wyprawionych dziś rano przez pocztę listach na Gdańsk do WXM Dobrodzieja, powtórnie piszę przez jadącego umyślnie do WXM Dobrodzieja JMP [Ignacego?] Karasia w interesie XJM podskarbiego [Kazimierza Czartoryskiego] za jakimś przywilejem do pieczęci, który ażebyś WXM Dobrodziej rozkazał zapieczętować bardzo uprasza WXM Dobrodzieja XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], mieniając, iż w tym jest Króla JM [Stanisława] wielki interes i że za [s. 237] zapieczętowaniem onego będzie miał Król JM pieniądze, których srodze [bardzo] jest potrzebny.

Dziś, na pokojach będącemu, pocztarz tutejszy, przy innych listach do różnych Ichmościów z poczty, oddał mnie pakiet od WXM Dobrodzieja, który że tam źle rozpieczętowałem spectantibus multis et videntibus [wielu obecnych widziało] list WXM Dobrodzieja do Króla JM. Dla tego z onym według informacji WXM Dobrodzieja postąpić nie mogłem [s. 238] obawiając się konsekwencji, lecz post deliberationem [po namyśle] kilku godzin oddałem go Królowi JM, ^cale gdyby był namienił co o sprowadzeniu księżnej analskiej¹⁷³ do Człuchowa, miałem być powiedzieć, że się Wasza Księżęce Mość Dobrodziejstwo ze wszystkim do Belgarda¹⁷⁴ przenieśliście się i że stamtąd już dotąd wyjechałeś WXM Dobrodziej do Białej. Ale z łaski Bożej nic o tym nie mówił, tylko kazał sobie dać znać, kiedy będę miał [s. 239] okazję do WXM Dobrodzieja^c.

Bardzo był kontent z tej poczty od WXM Dobrodzieja i z przysłanego obrazka, który wszystkim niemal pokazywał, XJM nominat krakowski [Teodor Potocki]. Przez pocztę drugą ma odpisać WXM Dobrodziejowi. Konsens służacy JMP Szczawińskiemu¹⁷⁵ wziął do siebie i deklarował pod-

¹⁷³ Maria Eleonora księżna Anhalt-Dessau, bratowa K. S. Radziwiłła.

¹⁷⁴ Belgard, miasto na ówczesnym Pomorzu Brandenburskim, obecnie Białogard, miasto pow. w woj. zachodniopomorskim.

¹⁷⁵ Przypuszczalnie Jakub Szczawiński, wojewodzie inowrocławski, rtm.; konsens ten mógł dotyczyć starostwa gąbińskiego trzymanego przez jego matkę Zofię.

pisać. W interesie pieczęci konfederackiej serissime ekspostulował [jak najpoważniej rozmawiał] z Królem JM. Te formalia [słowa] odpowiedział Król JM: „Nie trzeba się o to turbować, jest to robota [s. 240] P [Adama] Radońskiego, ale się on wkrótce ze mną doigra”. I mnie toż samo niemal odpowiedział, kiedy o toż samo mówił Królowi JM.

P oberszterlejtant [ppłk] JP [Michał] Tarło od dawnego już tu czasu jest, a nic mi o tym liście WXM Dobrodzieja przez siebie pisanym, który teraz odebrałem, nie wspomniał, według którego co poczta wyrażonym osobom kłaniając się od WXM Dobrodzieja będą.

JMP starosta gniewski [Michał Zdzisław Zamoyski] z IMM PP Zamoyskimi od kilku dni do Gniewu odjechał. Prezent [nominacji] na plebanie w [s. 241] diecezji wileńskiej napisawszy kilka, dam do podpisu Królowi JM i tym wezmę próbę, jeżeliby będzie łatwy w podpisywaniu onych więcej. Napisawszy przywileja na urzędy brasławskie dam także do podpisu, lecz dobrze by było, żebyś WXM Dobrodziej napisał do Króla JM prosząc o podpisanie onych. JMP [Jan] Połubiński jutro stąd odjeżdża, ten w interesie swoim odebrał deklarację, że za powrotem Króla JM do Tykocina, plene [zupełnie] ma być [s. 242] satisfactus [zaspokojony, usatysfakcjonowany].

O wielkiej kontetacji [zadowoleniu] unitów z konferowanej metropolii JKs. [Piotrowi Porfiremu] Kulczyckiemu powiadałem Królowi JM. Chcieli tu coś przeciwnego tej dystrybucie uczynić, ale nie można [nie można było], bo JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] obstitit [sprzeciwił się] temu. O laski oddaniu JMP marszałkowi [Aleksandrowi Pawłowi Sapieżę] znowu cicho i coś powiadają, że do sejmu ad decisionem [z decyzją] onego z tym deklarował zatrzymać się Król JM i XJM hetman [Michał Wiśniowiecki]. ^aList od JMP wojewodziny witebskiej¹⁷⁶ do WXM Dobrodzieja includo [załączam]^a. O diploma nie pisałem do WXM Dobrodzieja, bo też z onym ni razu nie odzywano się i nie rekwirovano [zabiegano] o pieczęć, [s. 243] jeśli się odezwą, niechybnie według informacji WXM Dobrodzieja poczną sobie. JMP [Marek Antoni] Butler z tą się żeni JP [Francyszką] Szczuczanką, która tu w Malborku była przy Królowej JM [Katarzynie], także i w Szczecinie.

O naszym marszu poczynają znowu mówić dziś, że wkrótce ma nastąpić. Z Kurlandii piszą, że pod Narwą tysiąc czterysta Szwedów Moskwa zniosła. JMP Chalińska odstała od XJM matki [Anny Leszczyńskiej], na której miejscu jest jakaś P Przybyszewska, a P Chalińska będzie u górnego froncymeru [fracycymeru] Królowej JM ochmistrzynią. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

¹⁷⁶ Przymyślalnie Rachel z Brzostowskich Krysypinowa Kirszensztejnowa (zm. 1710), wdowa po w-dzie witebskim Andrzeju Kazimierzu, ewentualnie Anna Teresa z Lettowów, już przed 1707 żona w-dy witebskiego Kazimierza Aleksandra Pocięja.

Dziś była po mszy audiencja posłów dobrzyńskich. Konsens dla JP Tuchołki odsyłam.

[*daticja*]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/II, s. 132–135; 6465/III, s. 248–251

W Malborku, d. 26 Septembris [IX] 1708

[s. 132] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Dziś rano Król JM [Stanisław] najpierw miał konferencję z JMP gen. Krassawem [Ernstem Detlofem Krassowem], potem z różnemi Ichmościami, jako to XJM nominatem [krakowskim Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP w-dą kaliskim [Franciszkiem Zygmuntem Gałęckim]. Przed mszą samą nawiedzał Król JM JMP marszałka konfederackiego [Piotra Bronisza], który dużo słaby jest. Obiad jadł Król JM i XJM matka [Anna Leszczyńska] u XJM nominata krakowskiego. Wczoraj wieczór mówił mi Król JM, że będzie u WXM Dobrodzieja w Człuchowie; gdym prosił o determinację [określenie] dnia, deklarował potym [s. 133] mnie w tym przestrzec, lecz od niektórych słyszałem, że w sobotę albo w niedzielę [29 lub 30 IX] pewnie w Chojnicach będzie lustrował regiment JMP [płk. Michała] Tarły.

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] przy oddaniu listu do WXM Dobrodzieja to mi zlecił wyrazić *soli, soli*, ^c-że ów książdz Germeni, który podczas bytności tu jeszcze Księcia Dobrodzieja¹⁷⁷ był wyprawiony do pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego], powrócił z tą deklaracją od pana wojewody bełskiego, iż tych propozycji, z którymi ten książdz był ordynowany [posłany] i o których Wasza Książęca Mość Dobrodziej [s. 134] wiesz dobrze, nie przyjął pan wojewoda bełski, dając te racje, iż ma to od pana hetmana wielkiego litewskiego [Jana Kazimierza Sapiehy], że pan hetman litewski ma listy do siebie od króla szwedzkiego [Karola XII] i od [szwedzkiego kanclerza Karla] Pipera upewniające, że król szwedzki pozwala naszemu Królowi [Stanisławowi], żeby z panem wojewodą bełskim co chciał uczynić i dlatego fundamentaliores [zasadniczych] spodziewa się od Króla Jegomości propozycji. Posłał tedy Król Jegomość do pana hetmana litewskiego dowiadując się o tych listach i o takowym pozwoleniu króla szwedzkiego. I jeśli w samej [s. 135] to będzie się weryfikowało, niechybnie zupełnie nastąpi uspokojenie Polski, ^a-bo się już securissimo [spokojnie, bezpiecznie] będzie mógł posłać przywilej na buławę wielką panu wojewodzie bełskiemu^a.

¹⁷⁷ K. S. Radziwiłł przebywał w Malborku w dniach 9–13 oraz 18–31 VII 1708.

Druga [rzecz] kazał mi pan kanclerz to donieść, że Król Jegomość prędko stąd do Tykocina rusza się, życzy tedy żebyś Wasza Książęca Mość Dobrodziej jechał wespół z Królem Jegomością, deklarując to wyrobić, że nie kto inszy, tylko Wasza Książęca Mość Dobrodziej będziesz komisarzem do wojska koronnego i przez to immortalem [nieśmiertelną] będziesz miał glorię [chwałę] uspokojenia całej Polski. I dlatego chce pan kanclerz, żebyś albo Wasza Książęca Mość Dobrodziej sam [6465/III, s. 248] zbliżył się do Malborka, albo pocztę rozłożył dla przedszej o marszu wiadomości^c.

XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] względem konsensu JP Szczawińskiej¹⁷⁸ to powiedział, że prosił usilnie o podpisanie onego Króla JM [Stanisława], lecz nie tylko Król JM nie chciał podpisać, ale i ofuknął się na księcia JM i tak oddał mnie nie podpisany, który tu include [załączam], będąc tego mniemania, że azali Król JM podpisze on podczas bytności swojej u WXM Dobrodzieja, lubo powątpiewam poniekąd o skutku, gdyż zachodzi w tym interes JMP chorążego nadw. kor. [Franciszka Radzewskiego]. Dosyć tu [s. 249] przez XJM matkę [Annę Leszczyńską] i inne osoby sama JMP Szczawińska, mieszkając przez niedziel dwie i więcej, wyrabiała ten konsens, a nie mogła wyrobić. Mać ona konsens, którego przysyłam kopię, lecz wyszła nań kasacja, a do tego nie wszystkie w nim wyrażone dzierżawy. Chciano żebym poprawił coś w nim, ale ja tego bez rozkazu i woli WXM Dobrodzieja uczynić nie mogłem.

Pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 24 praesentis [IX] dziś mię doszło. XJM Janusz [Wiśniowiecki] lekarstwo dziś brał, nie mogłem tedy być u niego. JMP starosta [s. 250] krakowski [Franciszek Wielopolski] jeszcze z Gniewu nie powrócił. Nie omieszkam według rozkazu WXM Dobrodzieja obudwóch [także Janusza Wiśniowieckiego?] animować do jechania do Człuchowa.

Trzech tysięcy talarów bitych [18 tys. złp], które dał JMP [Marek Antoni] Butler, nie oddał JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka], lecz ma oddać po ślubie [Butlera z siostrzenicą Szczuki Franciszką]. P Gronkow [płk Grumbkow] przed tygodniem stąd odjechał, nie wiem tedy co będę miał uczynić z pozwami, jeśli one do mnie odeśle JP Paszkowski. XJM podskarbi [Kazimierz Czartoryski] chciał być otrzymać kasację przeciwko przywilejowi JP [Samuela Kazimierza] Szwykowskiego na wsi od [s. 251] starostwa uświackiego i u WXM Dobrodzieja zapieczętować, lecz conclusum [stwierdzono], że onej nie potrzeba. Województwo brzeskie [lit.] i starostwo wołkowyskie przypomnę Królowi JM jak upatrzę czas i porę po temu.

¹⁷⁸ Może Zofia Szczawińska, wdowa po w-dzie inowrocławskim Jakubie Olbrachcie Szczawińskim, żona Jana Żółtowskiego, wraz z którym trzymała starostwo gąbińskie co najmniej do 1710/1711.

Król JM w ten piątek [28 IX] jedzie do Gdańska i mnie za sobą kazał jechać. XJM nominat [Teodor Potocki] i JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] tamże dziś odjechali. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^aPrzed wieczorem samym był Król JM u JMP Millera [płk. Wilhelma Müllera]. ^cKrólewicz Jegomość [Konstanty Sobieski] dzień i noc przesiaduje u panny starościanki różańskiej^{179-c}. Ten list adresuję przez jadącego do Chojnic JP Rzewuskiego^a.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 252–255

W Malborku, d. 28 Septembris [IX] 1708

[s. 252] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Dnia wczorajszego determinował [zdecydował] się dziś wcale [zupełnie] Król JM [Stanisław] wyjechać do Gdańska, skąd jutro, albo w niedzielę [30 IX] ma wyjechać do Chojnic dla lustracji i widzenia regimentu swego [płk. *Michała Tarły*], niechybnie tedy będzie i u WXM Dobrodzieja w Człuchowie. Na przyszłym tygodniu pewnie mamy się ruszyć stąd do Tykocina. JMP koniuszy WXL [Daniel Wyhowski] powiadał mi, że Królowa JM [Katarzyna] nie jedzie na Człuchów, ale na Gdańsk, Stolpę [Słupsk], Kieslin [Koszalin] i Stargard¹⁸⁰. Rzeczy wszystkie [s. 253] Królowej JM w ten wtorek [2 X] furmanami idą do Szczecina. Regiment gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa] stanął już w polu obozem. O regimentach z Pomorskiej [*Pomorza Szwedzkiego*] przybyłych głoszą, że tu w Prusiech [*Królewskich*] na zimową mają zostać konsystencję. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] przeprowadziwszy stąd Króla JM ma się powrócić do Olawy¹⁸¹, skąd prędko deklaruje się stanąć w Żółkwi^{182 c} i tam czekać Króla Jegomości, bo powiadają, że w Żółkwi będzie zimował Król Jegomość, [s. 254] a Szwedzi na Wołyniu i na Rusi^c.

¹⁷⁹ Półtora miesiąca później 18 XI 1708 Konstanty Sobieski potajemnie poślubił w Gdańsku starościankę różańską Marię Józefę Wesslównę, zob. W. Roszkowska, *Konstanty Sobieski królewicz polski*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia 47” Wrocław 1984, s. 144–147.

¹⁸⁰ Słupsk, Koszalin i Stargard (Szczeciński), miasta te leżały na ówczesnym Pomorzu Brandenburskim (pruskim).

¹⁸¹ Oława, wówczas miasto na cesarskim Śląsku, rezydencja udostępniona przez cesarza królewiczom Sobieskim, zob. K. Piwarski, *Królewicz Jakób Sobieski w Olawie*, Kraków 1939; W. Roszkowska, *Oława królewiczów Sobieskich*, Wrocław 1984.

¹⁸² Żółkiew (Żółkwa), miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie; w XVII–XVIII w. ośrodek dóbr należących do Sobieskich.

JMP w-da kaliski [Franciszek Zygmunt Gałęcki] i JMP kasztelan gnieźnieński [Adam Gruszczyński] wczoraj pożegnali Króla JM i odjechali ad propria [do siebie]. XJM Janusz [Wiśniowiecki] deklarował się być u WXM Dobrodzieja w Człuchowie. Te regimenta, co z Pomeranii, pod Gniew ściągają się mają. Instrukcję ziemi dobrzyńskiej i respons includo [załączam]. Na punkt pieczęci byłem odpisał rigorosius [ostro], lecz JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] kazał mi [s. 255] mollifikować [złagodzić]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 256–276

W Gdańsku, d. 3 Octobris [X] 1708

[s. 256] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] d. 28 Septembris [IX] wyjechawszy z Malborka o godzinie 11 z JMP marszałkiem w. kor. [Kazimierzem Ludwikiem Bielińskim] i JKs. opatem łubienieckim [lubińskim Janem Antonim Rozrażewskim] i odmieniwszy świeże konie w Palczewie stanął tu we Gdańsku o godzinie 4 z południa. Ten wieczór wszystek zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] względem pieniędzy, które miasto ma dać. Stanął Król JM w kamienicy JMP [Pawła] Gratty, przy której wartę garnizonu tutejszego [s. 257] zaprowadzono¹⁸³.

D. 29 Septembris [IX]. Ranny czas wprzód na konferencji in eadem materia [w tej samej sprawie] co i wczoraj z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] zszedł, a potem z JMP marszałkiem w. kor. [Kazimierzem Ludwikiem Bielińskim], JP [gen. Michałem] Brantem i innemi różnemi. Mszy słuchał Król JM w pokoju. Po której konferował z JMP gen. Krassawem [Ernstem Detlofem Krassowem]. Obiad jadł na dole w tejże kamienicy, kosztem XJM nominata krakowskiego sprawiony. U wielkiego stołu z Królem JM siedzieli: [s. 258] JMP kanclerzyna kor. [Joanna Jabłonowska], JMP Krassaw, XJM nominat krakowski, JMP marszałek w. kor., JP w-da kijowski [Józef Potocki], JP gen. Brant, JKs. [Jan Antoni] Rozrażewski, JP kanclerz, JP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i JMP [Józef] Poniatowski, JP Klinkstet [Henrik Klingstedt – *dopisany nad linią wiersza*]. U drugiego mniejszego

¹⁸³ Kamienica przy Długim Targu nr 1–3, zob. I. Fabiani-Madeyska, *Gdzie rezydowali w Gdańsku królowie polscy?*, Wrocław 1976, s. 68–69.

stołu siedzieli różni oficerowie, jako to JP Gronkow [płk Grumbkow], JP [płk Andrzej] Skórzewski i inni. Po obiedzie jeździł Król JM nad morze w kolasce. Wielki tu zawsze tumult [zbiegowisko] pospółstwa biegającego za Królem JM kiedy dokąd jedzie, jako też przed kamienicą, [s. 259] w której stoi Król JM, cały dzień patrzającego się na okna.

Wieczorem samym ekspostulował [rozmówił się] serio Król JM z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim] o P Gronkowa [płk. Grumbkova], żeby go oddał Królowi JM i z ludźmi. Czego gdy po długim certamencie [sporze] JP w-da uczynić nie chciał, deklarując się wprzód go w obozie generalnym za ekscesa [wykroczenia] sądzić, a potym Króla JM woli satisfacere [zadość uczynić], indignabunde [z gniewem] przyjął to Król JM i bardzo był malkontent [niezadowolony]. Jak zadzwoniono do bramy [miejskiej], [s. 260] zaraz wszyscy Ichmoście co na przedmieściu stoją musieli odjechać, bo nie chciano z bramą otwartą czekać, [o] co srodze [bardzo] królewicz JM [Konstanty Sobieski] był zły na gdańszczanów, chłopami ich nazywając.

D. 30 Septembris [IX]. Z rano toż samo niemal actum [czyniono] co i wczoraj, mianowicie in negotio [w sprawie] pieniędzy. Mszy słuchał Król JM w pokoju. Po mszy w tejże kamienicy krzczono [chrzczono] syna JMP marszałka w. WXL [Aleksandra Pawła Sapiehy], mającego pół roku i więcej¹⁸⁴. ^aDano mu imię Stanisław Jan Józef Julian^a. Trzymał do krztu Król JM z JMP kanclerzyną kor. [Joanną Jabłonowską]. Krzcił XJM [s. 260, *powinno być 261*] nominat krakowski [Teodor Potocki]. Asystowali tej ceremonii rodzice [Aleksander P. Sapieha i Maria Katarzyna] i wszyscy Ichmoście tu praesentes [obecni], których Król JM jako ociec krzestny traktował [gościł]. JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] dużo się spił i począł dawać okazję do zwady JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu], lecz ten będąc trzeźwym ustępował pijanemu.

Po obiedzie przejeżdżał się Król JM o ćwierć mili za miasto do ogroda P Rebindera¹⁸⁵, gdzie jadł podwieczorek. Jadącemu do ogroda Królowi JM zastąpiła drogę jakaś białygłowa i wlaźszy importunissime [najbezczelniej] do kolaski [s. 262] oblaśniała Króla JM i w ręce całowała. Nie kontentując się jeszcze tym, zawołała córki swojej, która wlaźszy także do kolaski pocałowała w policzek Króla JM. Ledwo się pozbył tych importunek [natrętek] Król JM.

^cPosyłał Król Jegomość pana Luberskiego do pana [Ernsta Detlofa] Krassawa perswadując mu, żeby ustąpił z Żuławy Gdańskiej. Odpowiedział pan Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] te formalia [słowa]: „Nie myślę

¹⁸⁴ Józef Stanisław Sapieha, ur. w Gdańsku 16 I 1708, zm. 4 XII 1754, od 1727 proboszcz katedralny wileński, od 1737 bp koadiutor wileński.

¹⁸⁵ Przymuszalnie do ogrodu w kwaterze szwedzkiego płk. Jerzego Andrzeja Rehbindera, oficera w służbie króla Stanisława w latach 1704–1709 oraz 1733–1735, potem w służbie rosyjskiej.

nikogo słuchać, mam swego pryncypała [Karola XII]”. W wielkich był o to cholerach pan Krassaw^c. Przysyła JMP w-da połocki [Dominik Michał Słuszk] jakiś partykularz [o drobiazg, o niewielką tenutę?] [s. 263] do podpisu na siebie. Odpowiedział Król JM posłanemu, że to mała rzecz dla JP wojewody, przyda się ona któremukolwiek z chudych pacholków i nie chciał onego podpisać.

D. 1 Octobris [X]. Król JM z rana miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] względem transakcji tutejszej pieniężnej, która uporem jakoś idzie, bo i niewiele pieniędzy dają i kondycje takie podają, których JP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] nie akceptuje, mianowicie o ewakuację Żuławy. Mszy słuchał Król JM [s. 264] w pokoju, po której jechał na obiad do królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], mającego stancję na Zantbrudzu pod Polakami¹⁸⁶. Tamże jedli XJM nominat krakowski, JMP kanclerz, JP w-da kijowski [Józef Potocki], JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] i inni Ichmoście inferioris ordinis [niższego stanu]. Jeść dano bardzo dobrze, wino było dobre, antałowe [beczkowe]. Po obiedzie był Król JM w ogrodzie P Szwarcfelta¹⁸⁷ tutejszego mieszczanina, gdzie miał konferencję z JP Krassawem, także z XJM nominatem krakowskim i JP kanclerzem i zabawiwszy więcej godziny wrócił się nazad do [s. 265] stancji królewicza JM, w której coś pisał. Potym jechał do JMP kanclerza i tam kolację jadł, gdzie nie znajdowali się tylko: XJM nominat krakowski, JMP marszałek w. WXL [Aleksander Paweł Sapieha] ze swoją Jejmością [Marią Katarzyną] i gospodarze.

Rozgłoszone tu są od kilku niedziel niedobre o Szwedach wiadomości, jakoby siedm regimentów onych Moskwa zniosła i że o królu samym [Karolu XII] nie wiedzą gdzie się podział. ^cPan Wagszlagier [Georg Wachsclager] powiadał niektórym in confidentia [w zaufaniu], że do niego pisano jakoby Galiczyn [Golicyn] jakiś miał przebić [s. 266] szpadą samego króla szwedzkiego^c.

Bawił się Król JM [Stanisław] u JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] aż do godziny jedynastej w noc, potym chodził w kilku osobach po ulicach.

D. 2 Octobris [X]. Z rana powrócił z Opawy od JMKs. nuncjusza [Juliusa Piazzy] JKs. Sołtyk¹⁸⁸, z którym Król JM, także z XJM nominatem krakowskim

¹⁸⁶ Zantbrudz – późniejsza ul. Sand-Grube (Na Piaskach, wzdłuż kanału Raduni) i znajdująca się tam gospoda „Pod Polakami”.

¹⁸⁷ Zapewne u któregoś z patrycjuszowskiej rodziny gdańskiej Schwartzwaldów, może Johanna Karla lub Ernesta.

¹⁸⁸ Maciej Aleksander Sołtyk (1679–1749), kapelan i zaufany człowiek bp. T. Potockiego, kanonik chełmiński od 1700, bp sufragan chełmiński od 1729.

[Teodorem Potockim] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] zamknąwszy się w osobliwym pokoju miał konferencję do godziny jedynastej i nie wyszedł, aż na mszę. Po mszy był obiad w tejże kamienicy. Po obiedzie, immediatissime [bezpośrednio] przed wtórą [drugą] godziną, odjechał Król JM z JMP marszałkiem w. kor. [Kazimierzem Ludwikiem Bielińskim] i JKs. [Janem Antonim] Rozrażewskim, w kolasce JMP marszałka, nad [s. 267] Wisłę, widzieć regiment szwedzki JP [gen.] Krassawa. Stamtąd do Malborka, cum spe [z nadzieją] jednak reditus [powrotu] tu, jeśli succedet transactia [dojdzie transakcja] o pieniądze, lecz bardzo mała nadzieja, żeby tak wiele miasto miało dać, ut praetenditur [jak się żąda].

Dziś dwa listy niemal razem odebrałem od WXM Dobrodzieja, jeden de [z] 29 Septembris [IX] przez JMP [Ignacego?] Karasia, drugi przez pocztę de 1 praesentis [X]. Zadziwiłem się znalazłszy rację [powód] poselstwa XJM podskarbiego [Kazimierza Czartoryskiego] do WXM Dobrodzieja, bo tu altum silentium de fatis [po staremu milczenie o zgonie] JMP w-dy brzeskiego¹⁸⁹ in hanc usque horam [aż do tej pory]. [s. 268] JKs biskup wileński [Konstanty Kazimierz Brzostowski] punctualissime [jak najbardziej regularnie] do mnie pisuje, a nic o tym nie wyraził. Nawet i dziś odebrałem od niego pisanie de [z] 27 Septembris [IX], a najmniejszej w nim nie masz wzmianki śmierci JP w-dy brzeskiego. Był tu umyślny towarzysz JMP w-dy połockiego [Dominika Michała Słuszki] i ten nic nie powiadał o tym. Jakożkolwiek jest, ja według ordynansu WXM Dobrodzieja o województwo brzeskie na JMP w-dę mińskiego [Władysława Jozafata Sapiechę] agam [działam]. XJM nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu] po dwakroć chciałem referre contenta [przedstawić treść] listu WXM Dobrodzieja, ale się wymówiwszy zatrudnieniem, jutro rano kazał [s. 269] przyjść do siebie. Konsens na arendowanie [dzierżawę] puszczy puńskiej¹⁹⁰ odebrał plenipotentcjariusz JMP wojewodziny witebskiej [Racheli Kryszpinowej Kirszensztein lub Anny Teresy Pocijowej] JP [Bazyli Krzysztof] Rychlicki, który asekurował mię, że JMP wojewodzina witebska ma konsensa zapieczętowane tak na arendę starostwa puńskiego, jako i na wolne robienie towarów leśnych i upewnił, że onych nie potrzeba, a zatym nie sprawowałem konsensu na wolne robienie towarów.

Królowi JM przypomnę respons [odpowieź] do XJM podczaszyny [Marianny Towiańskiej], za powrotem o jutrze, da Bóg, do Malborka, bo mi tu kazano jeszcze zostać dla pieczętowania jakiegoś miastu, jak da pieniądze.

[s. 270] Upominając się o „Świętych od chorób” kilka razy chodziłem do JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]; ledwo tę ostatnią odebrałem

¹⁸⁹ Krzysztof Komorowski, w-da brzeski lit., zm. 21 IX 1708.

¹⁹⁰ Puńsk, d. miasto (ośrodek starostwa) w pow. kowieńskim w woj. trockim, obecnie wieś w pow. sejneńskim w woj. podlaskim.

rezolucję, że dziś wieczorem sam JMP kanclerzynie [Joannie Jabłonowskiej] każe przepisać i oddać. Przyszłą tedy pocztą odeślę WXM Dobrodziejowi.

JMP marszałek konfederacki [Piotr Bronisz] z łaski Bożej lepiej się ma, u którego według rozkazu WXM Dobrodzieja będę często bywał. Król JM dopiero po tej niedzieli [7 X] ma wyjechać do Chojnic za odebraniem wiadomości od JMP [płk. Michała] Tarło o gotowości regimentu. Niechybnie na tym [s. 271] tygodniu miał być tam, gdyby go negotium [sprawy] tutejsze nie zatrudniło.

Punkt instrukcji dobrzyńskiej *directissime pugnabat* [bezpośrednio jest skierowany] przeciwko JP [Adamowi] Radońskiemu i ja w response byłem położył *expresse* [wyraźnie], że prywata jego *usurpatio in sua Maiestate* [to nadużycie w swojej sprawie powagi Majestatu], wszystkich *errorów* [błędów] i *kolizji causa et origo* [przyczyna i początek], ale, jakem już pisał do WXM Dobrodzieja, JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] kazał mi *mollifikować hanc rigorem* [złagodzić to wyrażenie] w response. Żeby zaś dwa przywileja na jedną rzecz konfederacką pieczęcią były pieczętowane, nigdy to się nie pokaże i nie dowiedzie. [s. 272] Że JP Działyńskiego¹⁹¹ nazwałem w response kasztelanem brzeskim kujawskim, sprawiła to *ignorantia* [niewiedza], lecz nie może nic przez to *optimo iuri derogari* [lepszemu prawu zaprzeczyć] JMP Iwańskiego¹⁹².

JMP [Samuel Kazimierz] Szwykowski jeszcze nie po księsku [księżowski] chodzi i znać nie kwapi się *ad hunc habitum* [teraz do tego stroju], kiedy pisał do mnie prosząc o kupienie sukna i atlasu świątłego [jasnego] na kilka par sukien dla siebie.

Ja bym rad asystował Króla JM do Chojnic, ale że straszą nas prędkim marszem, dlatego muszę w tym *supersedować* [tego zaniechać], obawiając się, ażeby bocznymi bieganiami zmordowane konie nie były [s. 273] okazją pozostania się od Króla JM w tykocińskiej drodze.

^cPan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] kłania [się] WXM Dobrodziejowi, a uprasza, żebyś WXM Dobrodziej o komisarstwie do wojska koronnego *per indirectum* [bezpośrednio] wspomniął przed Królem Jegomością *non implicendo* [nie mieszając] onego w to i tylko namienił tak, że jeśliby *cum ultimariis punctis* [z ostatecznymi propozycjami] posłał Król Jegomość, podjął by się onego *exenuo* [misji] będąc bratem¹⁹³ pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego] mógłby siła [wiele] *dopomóc persvasione sua* [swoją perswazją] interesom królewskim^c.

¹⁹¹ Michał Działyński (zm. 1713), chorąży pomorski od 1677, kasztelan bydgoski od 1702, kasztelan brzeski kujawski z nominacji Augusta II od 1706.

¹⁹² Adam Iwański (zm. 1717), stolnik łęczycki od 1700, kasztelan brzeski kujawski z nominacji króla Stanisława od 1708.

¹⁹³ Jan Stanisław Jabłonowski był w rzeczywistości tylko powinowatym Adama Sieniawskiego, gdyż jego brat, chorąży w. kor. Aleksander Jan, był żonaty z Teofilą z Sieniawskich, siostrą hetmana A. Sieniawskiego.

XJM matce [Annie Leszczyńskiej] kłaniałem [się] od WW XX MM Dobrodziejstwa, która wzajemnie kazała kłaniać się [s. 274] WW XX MM Dobrodziejstwu i upraszać, żeby deklarowany antał wina był odesłany tu do Gdańska do P [Pawła] Gratty. P Gronkowi [płk. Grumbkowowi] pozew już podany, mówiłem o tym z JP w-dą kijowskim [Józefem Potockim], który rigidissime [jak najbardziej surowo] deklarował go sądzić, tylko mówił, żeby kogo wysłano za nim do obozu, do którego w sobotę tę [6 X] ma wyjechać z Malborka. JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] cum summis sincerisationibus [z największą szczerością] kłania [się] WXM Dobrodziejowi i chce wszelkich WXM Dobrodzieja rozkazów być tu u dworu particeps [wykonawcą], jako exerceans ministerium [pełniący urząd] WXM Dobrodzieja.

[s. 275] JKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk opportuna tempore [w sprzyjającym czasie] deklarował mi powiedzieć essentialia [istotę] negocjacji swojej. Ad praesens [na razie] to tylko namienił, że o uniwersał ostatni nuncjusz [Julius Piazza] gniewa się, mieniać być to in barbam [tu: przeciwko, na obrazę] Rzymowi.

JMP Ważyński¹⁹⁴ jest tu, który jedzie do Francji i z żoną swoją po jakąś sukcesję.

^cPan [Zygmunt] Unrug jest posłany na kształt szpiega do Berlina dla wyrozumienia intencji dworu tamecznego, także do Lipska dla wzięcia pełnej i fundamentalnej relacji, jeśli myśli August co o Polsce^c. Upadam [s. 276] zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[oza]fat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 277–284

W Gdańsku, d. 6 Octobris [X] 1708

[s. 277] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

^a-JKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk to też powiadał, że JKs [Konstanty Felicjan] Szaniawski tego poniżenia książąt Wiśniowieckich bardzo żałuje i to mówił, że ma jeszcze sposoby ad erectionem [do podniesienia] książąt, byle go słuchano^a.

Król JM [Stanisław] d. 3 praesentis [X] powtórnie z Malborka tu do Gdańska zbiegł o godzinie dziewiątej w nocy. Nocował u JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego]. Nazajutrz, to jest d. 4 praesentis [X], tamże w stancji JMP w-dy kijowskiego, ranny cały czas przeszedł na konferencjach

¹⁹⁴ Aleksander Nestor Ważyński, kuchmistrz lit., albo Michał Ważyński, starosta tyrkiszlewski.

z IMM PP posłami, francuskimi [Jeanem Louisem Bonnac i Jeanem Victorem Besenvalem] i szwedzkim [Georgiem Wachsclagerem], z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JP [gen. Michałem] Brantem i innemi. Msza była [s. 278] tamże w pokoju, po której jechał Król JM do pewnego folwarku o ćwierć mile od miasta na obiad, który kosztem XJM nominata krakowskiego był sprawowany.

Po obiedzie przyjechał P Gieret¹⁹⁵ sekretarz tutejszy, z tą deklaracją, że miasto nie chce dać pieniędzy, czym srodze [bardzo] był zirytowany Król JM i zaraz odjechał do JMP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa], gdzie przenocowawszy, wczoraj rano odjechał stamtąd do [s. 279] Malborka. Pozostali jeszcze tu XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i JMP Wagschlagier [Georg Wachsclager] i traktują z miastem, ażeby faventiora [życzliwsze kroki] przedsięwzięło. Jakoż inclinatur [nakłania się] już do lepszej rezolucji i dziś ma być ultima decisio [ostateczna decyzja] wiele będzie miasto liczyło pieniędzy i dlatego dotąd tu bawię się z woli Króla JM. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] spodziewa się i samego Króla JM dziś, albo jutro, tu do Gdańska.

Regiment JMP [s. 280] gen. Krassawa, po prezentowaniu się onegdajszym przed Królem JM, rozszedł się z pola na kwatery swoje, co dużo obywatelów tutejszych alteruje [martwi], obawiających się, ażeby na zimowej nie został tu konsystencji [kwaterach]. Spargitur [rozwłoszono] tu także, jakoby most pod Grudziądzem wystawiony Szwedzi rozebrali. XJM Janusz [Wiśniowiecki] dziś tu stanął i dziś znowu stąd powraca do Malborka.

XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] deklarował za przybyciem swoim do Malborka, [s. 281] na rekwizycję [nalegania] WXM Dobrodzieja wyrobić, żeby województwo brzeskie [lit.] cederet [przypadło] JMP w-dzie mińskiemu [Władysławowi Jozafatowi Sapieże], hoc jednak praecauto [z tym jednak zastrzeżeniem], jeżeli onego nie będzie akceptował JMP [Ludwik Konstanty] Pocię. Mińskie województwo na JMP kasztelana mińskiego [Michała Szczukę], a kasztelanię po nim na JMP Wańkowicza¹⁹⁶. Z strony [w sprawie] konsensu JMP [Zofii?] Szczawińskiej i teraz ekskuzował [tłumaczył] się XJM nominat krakowski, że się usilnie o podpis onego starał, ale otrzymać nie mógł, bo Król JM firmissime [bardzo mocno] zachodzący w tym interes [s. 282] JMP chorążego nadw. kor. [Franciszka Radzewskiego] trzyma. In occurrentiis [w okolicznościach] starostw obiecał być pamiętnym WXM Dobrodzieja i o to się wszelkimi sposobami starać, ażeby za staraniem jego ukroila się znaczna jaka partio panis bene meritorum [częstka chleba dobrze zasłużonych] na osobę WXM Dobrodzieja.

¹⁹⁵ Lorentz Gereth (1667–1715), sekretarz Rady Gdańska od 1697, ławnik w 1715.

¹⁹⁶ Może Teodor Antoni Wańkowicz (zm. 1716), stolnik miński, wielokrotny deputat do Trybunału WXL od 1682, kasztelan miński z nominacji Augusta II (po 1709?).

„Świętych od różnych chorób” dzisiaj dopiero ledwo odebrałem od JMP kanclerzynej [Joanny Jabłonowskiej], których odsyłam.

Zawczora wieczór odebrałem pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 3 praesentis [X]. O Królu JM jużem przeszłą oznajmił pocztą, że aż za odebraniem [s. 283] wiadomości od JMP [płk. Michała] Tarła ma zjechać do Chojnic.

JMKs [Feliksa Ignacego] Kretkowskiego niepotrzebnie umorzono [uśmiercono], zdrowiusieńki jest tu we Gdańsku i współ ze mną w Królewieckiej stoi gospodzie. Ten mi czynił relację, że kanonia warszawska, którą trzymał JKs. Drozdowski¹⁹⁷ i po którym dawno już wziął JKs. [Augustyn Adam?] Wessel, per electionem capituli [przez wybór kapituły] idzie. O JMKs. Wadowiskim [Wadowskim?] nic nie wie, jeżeli [czy] ex supernumerario [z nadliczbowych] został instalowanym inter actuales [między *kanonikami* rzeczywistymi].

Żeby powietrze [dżuma] miało być w Łosicach¹⁹⁸ vix credibile [mało wiarygodne], ponieważ przyjeżdżają ci [s. 284] umyślni od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] spod Brześcia [*Litewskiego*], nic o tym całe [zupełnie] nie powiadają i JMP referendarz WXL [Jan Fryderyk Sapieha] co pocztą do mnie pisuje, a żadnej o tym wzmianki w swoich listach nie czyni.

^cDe clade [o klęsce] Szwedów dotąd jeszcze nie ustają rumores [pogłoski]^c, dlatego impatientissime [bardzo niecierpliwie] pewnej jakiej od Rusi wiadomości wszyscy czekają.

^aSoli. ^cSłyszałem in secreto [w sekrecie], że toż samo miało się pokazać na księcia nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], co i na pana kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]^{c-a}.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 285–288

W Gdańsku, d. 9 Octobris [X] 1708

[s. 285] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Ledwo też dzisiaj z uczciwego gdańskiego więzienia powracam do Malborka. Miasto tutejsze [*Gdańsk*] sto pięćdziesiąt tysięcy [zł] dobrej monety [300 tys. złp] w kilku dniach ma wyliczyć. Pieczętowałem kilka

¹⁹⁷ Kanonik o tym nazwisku nie występuje w „katalogu prałatów i kanoników warszawskich” zamieszczonym w pracy L. Królika, *op. cit.*, s. 183–203, jednak w *Gazecie* pisanej z 9 VIII 1708 jest informacja, że w Warszawie podczas epidemii dżumy zmarł kanonik warszawski Drozdowski, zob. *Nowiny z r. 1706, 1707, 1708, 1709*, wyd. S. Barącz, [w:] idem, *Pamiętnik dziejów polskich*, Lwów 1855, s. 148.

¹⁹⁸ Łosice, miasto pow. w woj. mazowieckim.

papierów dla miasta, lecz nie wiem cuius naturae [jakiego rodzaju] one są, bo mi onych czytać nie pozwolił JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], przy którego prezencji [obecności] działo się wszystko. [s. 286] XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JMP kanclerz dziś stąd jadą do Malborka. Król JM [Stanisław] dziś miał wyjechać do Chojnic, ale XJM nominat tuszy [przypuszcza], że nie wyjedzie aż jutro, bo pisał do Króla JM donosząc, że munderunku [mundurów, wyposażenia] regimentu JMP [płk. Michała] Tarły nie mało jeszcze tu we Gdańsku jest i nie może się sprowadzić do Chojnic, chyba za dni [s. 287] kilka.

Królowa JM [Katarzyna] dużo ma być słaba, wczoraj o godzinie już ósmej w nocy powieziono stąd doktora do Malborka. ^cSłyszałem od kilku, że w Tykocinie ma być generalna całej Litwy komplancja [ugoda] i honorów dystrybuta [podział], gdzie książęta [Janusz i Michał] Wiśniowieccy i panowie Sapiehowie i inni mają się zjechać. Życzą tedy [s. 288] niektórzy, żebyś i Wasza Książęca Mość Dobrodziej tam był presens [obecny], żeby zaś co tam in preiudicium [na szkodę] interesów WXM Dobrodzieja nie stało się^c.

W sobotę przeszłą [6 X] rozgłosił się był tu rumor [pogłoska], jakoby Fixtuna augustowskiego¹⁹⁹ miano widzieć w tym mieście, co potem evanuit [zniknęła].

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Karol Stanisław Radziwiłł, Diariusz czynności

AGAD, AR, dz. VI, t. II – 79, k. 83–83v

[k. 83] October [X 1708]

9 [X]. Obiad jadłem w Potulicach²⁰⁰ u JMP kasztelana gnieźnieńskiego [Adama Gruszczyńskiego]. Na noc powróciłem do Debrzna²⁰¹. Tegoż dnia wyjechał Król JM [Stanisław] z Malborka do Chojnic.

10 [X]. Powróciłem do Człuchowa. Potem dowiedziawszy się o przybyciu Króla JM do Chojnic jechałem tam na noc.

11 [X]. Z Królem JM powróciłem do Człuchowa, gdzie Król mszy słu-chał, św. Jozafata ciało widział²⁰² [podkreślenie w oryginalu] i obiad jadł.

¹⁹⁹ Friedrich Vitzthum von Eckstädt (1675–1726), bliski współpracownik Augusta II, szambelan.

²⁰⁰ Potulice, wieś w pow. nakielskim w woj. kujawsko-pomorskim.

²⁰¹ Debrzno, miasto należące do starostwa człuchowskiego, obecnie w pow. człuchowskim w woj. pomorskim.

²⁰² Ciało św. Jozafata Kuncewicza spoczywało u bazylianów w Połocku, w związku ze zbliżaniem się wojsk rosyjskich bazylianie przekazali te relikwie w 1705 kanclerzowi Karolowi

Potym odprowadzałem go do Chojnic, gdzie był popis regimentu gwardii, po którym płk [Michał] Tarłło[!] dał podwieczorek Królowi. Tegoż dnia Król JM odjechał do Malborka do Królowej swojej [Katarzyny]. Ja zaś z JMP kasztelanem gnieźnieńskim [Adamem Gruszczyńskim] i Działyńskim²⁰³ wojewodzie kaliskim powróciłem na noc do Człuchowa.

22 [X]. Był u mnie JMP kasztelan gnieźnieński [Adam Gruszczyński] jadąc do Króla JM.

26 [X]. Król JM wyjechał z Malborka do Tykocina.

28 [X]. Był u nas JMP [Zygmunt] Unrug jadący od Króla JM [Stanisława] do dworu berlińskiego z powinszowaniem nowego ożenienia królowi pruskemu²⁰⁴.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 289–296

W Malborku, d. 12 Octobris [X] 1708

[s. 289] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Powróciwszy tu we wtorek przeszły [9 X] nie zastałem Króla JM [Stanisława], odjechał już był do Chojnic. Przyjechał tu był in crastinum [nazajutrz] po odjeździe Króla JM JP gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow] dla ostatniej determinacji marszu, bo noviter [dopiero co] odebrał ordynans od pryncypała swego [Karola XII] do ruszenia się. Tenże JP gen. Krassaw powiadał o tych z obozu szwedzkiego pisanych [s. 290] do siebie nowinach, że po rozdzieleniu się moskiewskiego wojska na kilka części, rozdzielił także król szwedzki wojsko swoje na trzy partie. Nad jedną dał komendę Lawenhawtowi [Adamowi Ludvigowi Lewenhauptowi], nad drugą gen. Lubekierowi²⁰⁵, niedawno przybyłemu ze Szwecji, a nad trzecią Reinszeldowi [Karlowi Gustawowi Rehnskiöldowi], przy [s. 291] którym i sam in persona [w swojej osobie] został i każda z tych partia osobną część wojska moskiewskiego insequebatur [ściga]. Gen. Lubekier napadł na swoją, z której cztery tysiące pięćset Moskwy na placu położono, jednego generała wzięto, a drugiego zabito.

Stanisławowi Radziwiłłowi, który przeniósł je do Człuchowa, po wojnie północnej znalazły się one w radziwiłłowskiej Białej Podlaskiej, zob. D. Wereda, *Rozwój kultu Jozafata Kuncewicza w XVIII wieku*, [w:] *Śladami unii brzeskiej*, red. M. Dobrowolski, M. Zemło, Lublin–Supraśl 2010, s. 257–260.

²⁰³ Jakub Działyński (zm. 1730), wojewodzie kaliski.

²⁰⁴ Król pruski Fryderyk I po raz trzeci ożenił się w 1708 z Zofią Ludwiką księżniczką Meklemburg-Schwerin (1685–1735).

²⁰⁵ Informacje nieścisłe, gen. Georg Lybecker dowodził wówczas armią szwedzką w Finlandii, na przełomie 1708/1709 bezskutecznie próbował zdobyć Petersburg.

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] zawczora tu stanął i skoro doczeka Króla JM, zaraz wespół z XJM w-dą [s. 292] ruskim [Januszem Wiśniowieckim] ma jechać do obozu swego. O marszu prędkim wszyscy generaliter [powszechnie] powiadają i tak tuszą [przypuszczają], że po tej niedzieli [14 X] pewnie ruszemy się stąd, lecz nie wątpię, że ustną i doskonalszą masz WXM Dobrodziej od samego Króla JM w tym informację. JMP kanclerz kor. [Jan Stanisław Jabłonowski] z Jejmością swoją [Joanną] kilką dniami praecedet [poprzedzi] Króla JM i [s. 293] zaraz po niedzieli ma się ruszyć ku Tykocinowi.

^cSłyszałem a parte [na stronie, na boku], że województwo brzeskie [lit.] disponitur [przeznaczono] na pana starostę mińskiego [Krzysztofa Zawiszę], ale ja tego pilnuję i skoro powróci Król Jegomość, ustawicznie ten interes będą przypominał księciu nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu]^c.

Królowej JM [Katarzynie] przez wczorajszy dzień z łaski Bożej polepszyło się, lecz zawczora bardzo było źle.

Regiment JMP płk [s. 294] Millera [Wilhelma Müllera] w ten poniedziałek [15 X] ma przechodzić przez te miasto, marszem idąc ku Tykocinowi. W przeszłą niedzielę [7 X] posłowie wielkopolscy²⁰⁶ mieli audiencję, serio promowali interes JP Raduńskiego [Adama Radońskiego], lecz mam relację, że to Królowi JM nie miło było, bo potym narzekał in privato [prywatnie] do P [Stefana] Urbanowskiego posła wielkopolskiego te formalia [słowa]: „Wolałbym, żebyś mi [s. 295] nożem głębę przerznął, niż in publico [publicznie] ten interes promował”.

U JMP marszałka konfederackiego [Piotra Bronisza] byłem, nawiedzając od WXM Dobrodzieja. Środze [Bardzo] to mile przyjął i kazał kłaniać [się] WXM Dobrodziejowi i podziękować za tę łaskę. Już jest zdrów wcale.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]
[s. 296] PS Tę mam relację, że wszystkie regimenta szwedzkie w ten poniedziałek [15 X] mają się ruszyć pod Brodnicę i tam się gromadzić, a potym ku Tykocinowi maszerować.

List XJM podkanclerzego [Kazimierza Czartoryskiego] includo [załączam], który pisze do mnie, że wszelkim WXM Dobrodzieja rozkazom in omni [we wszystkim] zawsze teneritudine [jak najlepiej] chce obsequi [być posłusznym]. JMP [Władysław] Czarnkowski nie odpisuje, bo zawczora zachorował i dotąd jeszcze jest słaby.

²⁰⁶ Sejmik województw wielkopolskich w Środzie z 11 IX 1708 wysłał do króla Stanisława dwóch posłów, Piotra Koźmińskiego, podsędką ziemskiego wschowskiego, i Stefana Urbanowskiego, pisarza grodzkiego wschowskiego i podwojewódzkiego poznańskiego, zob. *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1696–1732*, wyd. M. Zwierzykowski, Poznań 2008, s. 518–520.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 297–308

W Malborku, d. 15 Octobris [X] 1708

[s. 297] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] zawczora samym zmrokiem stanął tu i zaraz w stancji XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] jadł. Po jedzeniu przed pokojem Królowej JM [Katarzyny] miał długą konferencję z JMP Millerem [płk. Wilhelmem Müllerem], potym szedł do Królowej JM [Katarzyny] i tam inseram usque noctem [włącznie aż do nocy] bawił się. Z regimentu swego bardzo Król JM kontent, mille attribuit [tysiąc przypisuje] onemu depraedicationes [pochwał].

D. 13 Octobris [X]. Z rana Król JM kilka ekspedycji pisał, potym miał konferencję [s. 298] z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] o wyprawie obozowej i o innych prywatnych interesach, po której był u Królowej JM i stamtąd szedł na mszę. Po mszy obiad, po obiedzie, około czwartej godziny, był Król JM w mieście u XJM w-dy ruskiego [Janusza Wiśniowieckiego], gdzie na sali wielkiej z JP w-dą kijowskim [Józefem Potockim], JMP kanclerzem i księciem JM [Januszem Wiśniowieckim] zamknął się na konferencji blisko godzinowej. Skąd powróciwszy do zamku miał w swoim pokoju drugą konferencję z XJM [s. 299] nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem i JMP marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem].

O godzinie siódmej w nocy przyjechał jakiś P Leleweł²⁰⁷, który ma być na rezydencji u Króla JM naszego od króla pruskiego [Fryderyka I] i witał Króla JM prywatnie w stancji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], gdzie nie bawił się Król JM z nim nad kilka pacierzy. Po wieczery, aż do późna był Król JM u Królowej JM. ^cPan wojewoda chełmiński [Tomasz Działyński] protestuje się przeciwko rezydentowi pruskiemu i nomine [s. 300] publico instat [publicznie nalega], żeby był przyjęty nie jak od króla pruskiego, ale jak od elektora brandenburskiego^c.

Odebrałem wczoraj wieczór pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 8 prae-sentis [X]. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] z strony Gronkowa [płk. Grumbkowa] to deklarował, że jeśli non comparebit [nie stawia się] przed sądem hetmańskim, tedy za wypadłym jednym i drugim dekretem ma go kazać szelmować [pozbawić czci]. Królewszczyzną nazwaną [*puste miejsce*] w województwie połockim leżącą, po P Szczycie jakimśi wakującą (po którą JMP w-da połocki [Dominik Michał Słuszka] dla siebie przysyłał) [s. 301] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] tamże we Gdańsku na

²⁰⁷ Georg Friedrich Loelhoeffel, rezydent i poseł pruski w Polsce 1704–1717.

JMP koniuszego WXL [Daniela Wyhowskiego] podpisał, o czym JP koniuszy posłanemu JMP w-dy powiedział. Dopiero tedy wielkie będzie crucifige [wyrzekanie] na JMP kanclerza od JMP wojewody.

O króla szwedzkiego [Karola XII] sukcesach są tu kilkakrotne z samego obozu szwedzkiego relacje i że znacznie we trzech okazjach Szwedzi Moskwę bili. Jeden żołnierz szwedzki wpadłszy na błota za uciekającym mnóstwem Moskwy wydarł im chorągiew i swemu królowi oddał. Za co kazał mu król dać sto [s. 302] talarów.

Województwo brzeskie [lit.] obiecuje XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] wyrobić na JP w-dę mińskiego [Władysława Jozafata Sapiehę] tą kondycją [pod tym warunkiem], jakom pisał ze Gdańska. JMP marszałkowi konfederackiemu [Piotrowi Broniszowi] powinszowałem od WXM Dobrodzieja redintegracji [powrotu do] zdrowia, gratissimus [bardzo wdzięczny] był tej łaski WXM Dobrodzieja, jeszcze jednak skarży, że słaby i że w nocy czasem sypiać nie może.

O gdańskiej transakcji doniosłem WXM Dobrodziejowi zaraz ze Gdańska, lecz jakoś niesporo adimplent promissae [wypełniają obietnice] [s. 303] PP gdańszczanie, bo dopiero pięndziesiąt tysięcy [zł pruskich?] tylko wypłacili. Ks. Wadowski jeśli był kanonikiem aktualnym [rzeczywistym], czy tylko de mensa [nadliczbowym], wziąć tu wiadomości nie mogą. JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] od kilku dni do Gdańska odjechał, któremu za powrotem będą kłaniał [się] od WXM Dobrodzieja.

Powrócił przed kilką dni pokojowy Króla JM P Buczyński z obozu litewskiego. Który to reffert [mówi], że JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha] powrócił nazad z komunikiem [jazdą] do Brześcia, a to tylko kozaków na odwodzie pozostałych wyciąwszy pod Dubienką²⁰⁸, same [s. 304] zaś korpus [siły główne] onych ad famam [na wieść] zbliżającego się JMP hetmana rejterowało się aż za Lwów. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] niechybnie dałby był in tempore sukurs [na czas odsiecz] kozakom, tylko że 8 m. [tys.] komenderowanych z JMP miecznikiem kor. [Stanisławem Denhoffem] poszło było w województwo sandomierskie. Rewokował [przywołał z powrotem] ci był onych JMP w-da bełski i sam in persona [osobiście] ruszył się był na sukurs kozakom, lecz z wziętych kilkunastu towarzystwa z wojska litewskiego informowawszy się, że JMP hetman [Sapieha] powrócił już do Brześcia, musiał dać pokój imprezie swojej. Te zaś [s. 305] towarzystwo z całym munderunkiem [wyposażeniem] odesłał do wojska litewskiego. Są actu [teraz] przy JMP w-dzie bełskim: [Hrehory] Ogiński, [Ludwik Konstanty] Pociej i [Kazimierz] Zaranek. Powiadał o tym także P Buczyński, bo był w ten czas w obozie kwarcianym, kiedy się to działo. Ks. [Krzysztofa] Białożora jakiś rotmistrz Drozdowski złapawszy w kraju mozyrskim przyprowadził

²⁰⁸ Dubienka, wieś w pow. chełmskim w woj. lubelskim.

do obozu litewskiego pod Brześć, gdzie pod wielkimi wartami ekskuzuje [usprawiedliwia] się, że ni[eboszczy]ka JMP podkoniuszego²⁰⁹ nie uderzył, ale potrafił i to wtenczas, kiedy nieboszczyk [s. 306] chciał mu w gębę dać.

Król JM mówił mi dziś, żebym doniósł WXM Dobrodziejowi, że Król JM w ten poniedziałek, to jest d. 15 [X] zapewne stąd ruszy się do Tykocina. Książę zaś JM nominat krakowski [Teodor Potocki] i inni asserunt [twierdzą], że d. 15 praesentis [X] regimenta szwedzkie ruszą się, a Król JM chyba w dni kilka po nich. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i wszystkie wozy Króla JM d. 17 praesentis pewnie mają się ruszyć. Król JM będzie w Szczuczynie na weselu JMP [Marka Antoniego] Butlera, które [s. 307] powiadają, że będzie d. 24 praesentis.

^a-Szwedzi od Brodnicy mają się przerzynać województwem płockim ku Podlaszowi [Podlasiu]^a.

D. 14 Octobris [X]. Z rana ekspediował [wysłał] Król JM JMP [płk.] Owsianego JMP podkomorzego kor. [Jerzego Dominika Lubomirskiego], JMP Orzeckiego [oficera], JMP łowczego w. WXL [Antoniego Nowosielskiego] i P Arnolda do Wielkiej Polski do JMP podskarbiego nadw. kor. [Atanazego Miączyńskiego]. Była potym konferencja z XJM w-dą ruskim [Januszem Wiśniowieckim] i z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim], po której szedł Król JM do Królowej JM [Katarzyny], stamtąd na mszę. Po mszy był powtórnie u Królowej JM, gdzie mało co zabawiwszy odjechał do JP Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa]. Obiad [s. 308] miał jeść w Palczewie. O czwartej godzinie z południa powrócił Król JM, bo JP Krassawa zastał w Palczewie i tam z nim się widział. Za powrotem miał konferencje z IMM PP Wachsclagerem [Georgiem Wachsclagerem], Ekamblotem [płk. Klaësem Ekebladem] i Millerem [płk. Wilhelmem Müllerem], a najdłuższa była konferencja w pokoju JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] z XJM nominatem krakowskim [Teodorez Potockim] i JP Bonakiem [Jeanem LouiSEM Bonnac]. ^c-Słyszałem, że Bonak dziś ma wyjechać stąd in privata legatione [w prywatnej misji] od Króla naszego^c. XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JMP w-da kijowski [Józef Potocki] dziś odjechali do obozu swego.

^a-Wczoraj po południu źle się miała Królowa JM [Katarzyna], na bok najbardziej skarży się i boją się doktorowie, żeby nie recydywa [nawrót choroby] to była. Książę Janusz [Wiśniowiecki] powiadał mi, że Król JM nie będzie bawił w Tykocinie nad kilka dni, a Szwedzi nie mają ustawać aż na Wołyniu. Ta alteracja [tu: choroba] Królowej JM przytrzyma jeszcze tu dobre kilka dni Króla JM.

JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] pisał do Króla JM, do Królowej JM i do XJM matki [Anny Leszczyńskiej] prosząc o błogosławieństwo

²⁰⁹ Informacja ta dotyczy Michała Franciszka Sapiehy, koniuszego, a nie podkoniuszego lit., zabitego przez szlachtę po bitwie olkienickiej w 1700.

synowicy [bratanicy] swojej [Franciszki], w których listach wyraża, że akt weselny jest naznaczony pro [na] d. 21 praesentis [X]^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 309–316

W Malborku, d. 16 Octobris [X] 1708

[s. 309] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj rano przez odchodzącą stąd umyślną okazję do Gdańska wyraziłem dostatecznie, co się tu działo od przyjazdu Króla JM [Stanisława] z Chojnic, ordynowawszy [wysławszy] te listy na ręce JMP [Pawła] Gratty.

D. 15 Octobris [X]. Rano ekspediował [wysłał] Król JM JP płk. [Andrzeja] Skórzewskiego. Wyjeżdżał potym w pole dla widzenia regimentu JMP Millera [płk. Wilhelma Müllera], który to regiment przechodził tędy przez miasto tym porządkiem: szły [s. 310] naprzód konie powodne [prowadzące, kierujące], potym jechał dobosz bijąc w kotły, za doboszem oboistowie, za nimi pułkownik na cudnym koniu gniadym siedzący, po którym solito ordine [zwyczajnym porządkiem] po dwu, ciągnął się regiment, lecz nie było tylko cztery chorągwie, każda po stu dwudziestu ludzi. Braku ni w koniach, ni w ludziach, ni w munderunku [umundurowaniu] nie było. Ciągnęły się zatym tabory więcej dwóch godzin. Inne chorągwie tegoż regimentu bokiem przeszły.

Powróciwszy [s. 311] z pola słuchoł Król JM mszy, po której był u Królowej JM [Katarzyny], skąd wyszedłszy miał długą konferencję w swoim pokoju z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem] względem ekspedycji [odesłania] posłów wielkopolskich. Obiad jadł Król JM u XJM matki [Anny Leszczyńskiej], gdzie trzy stoły były. U pierwszego siedzieli: Król JM, XJM matka, JMP wojewodzina chełmińska [Teresa Działyńska], JMP marszałkowa w. kor. [Ludwika Maria Bielińska], JMP podkomorzyna WXL [Marianna Denhoffowa], JMP pisarzowa polna WXL [Maria Teresa Sapieżyna], [s. 312] IMM PP posłowie francuscy [Jean Victor Besenval i Jean Louis Bonnac] i JMP Miller [płk. Wilhelm Müller]. U drugiego stołu: JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], oberszterlejtant [ppłk od] JP Millera i damy różne. U trzeciego stołu: XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i różni IMM equestris ordinis [szlachta]. Król JM bardzo był wesół, trzy kielichy duże, prócz innych mniejszych, wina wypił i trochę był sobie podpił.

Po obiedzie był u Królowej JM [Katarzyny], potym w swoim pokoju kawę pił i tiutiun [tytoń] kurzył, gdzie powiadał JMP kanclerz [Jan Stanisław

Jabłonowski], o ochocie WXM Dobrodzieja w przyjęciu siebie w Człuchowie, w tym tylko nieukontentowanie [s. 313] swoje kładł, że nie mógł tam długiej komitywy z WXM Dobrodziejem zażyć, dla choroby Królowej JM. Ze dwóch rzeczy najbardziej drogę człuchowską chwalił, że ciało Świętego Jozaphata miał sobie prezentowane i że tak piękną i miłą widział rodzinę WW XX MM Dobrodziejstwa, której innumera attribuebat elogia [niezliczone przypisuje pochwały], „gradusikami” onę zowiąc. Człuchowa sytuację srodze [bardzo] także Król JM chwalił.

Respons [odpowiedź] posłom wielkopolskim kazano mi tylko przepisać i zapieczętować, gdy się [s. 314] na tym słowie przy konfederacji [podkreślenie w oryginale] in puncto [w punkcie] o JP [Adamie] Radońskim zasadził i prosiłem o eliminację onego, JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] asekurował, że to szkodzić interesowi WXM Dobrodzieja nie będzie i żadnego w tym skrupułu mieć nie kazał. PP posłowie nie byli z tego punktu kontenci i gdy prosili Króla JM distincioem [o odmianę] w tym resolutionem [postanowieniu], Król JM indignabundus [zagniewany] rzekł: „Nie przykrzcie się mi WMM w tym, bo do tego mię przywieździecie, [s. 315] że i pokojową mu odbiorę pieczęć”.

Wieczerzy Król JM nie jadł, tylko XJM [Anna Leszczyńska] siedziała u stołu z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JP starostą krakowskim [Franciszkiem Wielopolskim], JMP wojewodziną chełmińską [Teresą Działyńską], JMP pisarżową polną WXL [Marią Teresą Sapieżyną] i JMP [kasztelanową] międzyrzecką [Marianną Błeszyńską]. Królowej JM [Katarzynie] znacznie dziś poprawiło się, wczoraj zaś niemal konała i porwawszy się ze snu krzyknęła na XJM [Annę Leszczyńską], że widziała [s. 316] nieboszczyka JMP podskarbiego litewskiego [Benedykta Sapiechę], który kazał się gotować w drogę, wpadła była w desperację życia i ledwo to uchodzili.

Ruszenie się znowu odciąga, bo JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i wozy Króla JM o czwartku [18 X], albo o piątku [19 X] mają się ruszyć. Sam zaś Król JM w kilka dni potym. Mnie dziś proprio ore [własnymi ustami] Król JM kazał, żebym z JMP kanclerzem jechał.

^aXJM nominat krakowski [Teodor Potocki] mówił Królowi JM racione [w sprawie] województwa brzeskiego i tę odebrał deklarację, że jeśli ^cPociej^c [Ludwik Konstanty lub Kazimierz Aleksander] nie będzie akceptował, niechybnie cedet [przypadnie] one dispositioni [do dyspozycji] WXM Dobrodzieja^a.

Upadam zatym do stóp pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]
[Na górze stron 314–315, obróconych o 180 stopni:] Czynił Król JM relację JMP szrzemskiemu [kasztelanowi śremskiemu Adamowi Aleksandrowi Naramowskiemu], że WXM Dobrodziej zelotissime instabat [bardzo gorliwie

wstawiał się] za interesem JP Gembickiego²¹⁰, z czego byli malkontenci [niezadowoleni] niektórzy, a mianowicie XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JMP [Władysław] Czarnkowski i obligowali mię ci obadwa, żebym wyraził ich prośbę WXM Dobrodziejowi, a to żebyś WXM Dobrodziej nie dawał żadnej promocji i protekcji JP Gembickiemu. Ja zaś ekskuzuję [tłumaczę] w tym WXM Dobrodzieja tym, że WXM Dobrodziej musiałeś do Króla JM instare [wstawiać się], kiedy o to proszono, a Królowi JM wolno było annuere [przychylić się do tej] instancji, albo nie.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 317–324; nr 6465/IV, s. 13–15, 32–35

W Malborku, d. 19 Octobris [X] 1708

[s. 317] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 16 Octobris [X]. JMP w-da mazowiecki [Mikołaj Kępski] rano pożegnał Króla JM [Stanisława] i ad propria [do siebie] powrócił. Rozgłoszono to było przed kilką dni o śmierci JMP Dąbskiego marszałka nadw. kor.²¹¹ i niejaki P Zakrzewski kujawianin²¹² przesłał był prosząc o starostwo inowrocławskie na siebie, lecz znać, że się to odmieniło, kiedy totaliter [zupełnie] ten rumor [pogłoska] już evanuit [zniknęła].

^{a-c-}O zjeździe w Tykocinie pan marszałek litewski [Aleksander Paweł Sapieha] powiadał mi^{c-a}.

Immediate [bezpośrednio] przed mszą, w pokoju tym, gdzie królewicz JM [Konstanty Sobieski] stał, w którym teraz sypia Król JM, mieli audiencję [s. 318] posłowie żmujdzcy, jeden P Piestrzecki, a drugi P Uwoyń²¹³. Cała series [zawartość] instrukcji onych zawierała się in quaerimonia [w skargach] na nieznośne kontrybucje szwedzkie, które exiguntur [ściąają] w tamecznym Księstwie et in instantia [i we wstawiennictwie] za niektórymi obywatelami tegoż Księstwa w Sztok[h]olmie w niewoli zostającymi. Odpowiadał od tronu JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] bardzo godnie i z wielką od wszystkich pochwałą.

²¹⁰ Przypuszczalnie Maciej Gembicki, kasztelan łęczycki, starosta nakielski od 1701, nominację na to starostwo w 1702 otrzymał też Andrzej Dąbski.

²¹¹ Wojciech Dąbski, starosta inowrocławski, marszałek nadw. kor. od 1702, zm. dopiero 14 V 1725.

²¹² Może wspomniany wcześniej poseł województw kujawskich Antoni Zakrzewski.

²¹³ Najprawdopodobniej Michał Krzysztof Piestrzecki, konsyliarz konfederacji żmudzkiej z 1704 oraz Władysław Uwoyń, horodniczy żmudzki 1708–1709, deputat do Trybunału WXL w 1708, sąsiad ojca J. M. Karpi.

Po audiencji była msza przed pokojem Królowej JM [Katarzyny]. Po [s. 319] której szedł Król JM do stancji JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca], będąc od niego na obiad zaproszony. Tamże byli XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP kanclerzyna [Joanna Jabłonowska], JMP wojewodzina chełmińska [Teresa Działyńska], JMP pisarzowa polna WXL [Maria Teresa Sapieżyna], JMP starościna gniewska [Anna Zamoyska]. Gdzie bawił się Król JM aż do wtórej z południa. Powróciwszy do zamku niemal cały czas u Królowej JM (która coraz bardziej z łaski Bożej do perfekcji zdrowia przychodzi) przesiedział. Wieczere jadł Król JM i XJM matka [Anna Leszczyńska] u JMP [s. 320] kanclerza.

Dziś z rana odjechała XJM wojewodzina ruska [Teofila Wiśniowiecka] na Gdańsk do Litwy do XJM hetmanowej [Katarzyny Wiśniowieckiej]. JMP hetmanowa w. WXL [Ludwika Maria Sapieżyna] dziś popołudniu stanęła tu, której najpierwszą oddał wizytę JMP marszałek konfederacki [Piotr Bronisz], a potem inni Ichmoście. Odjeżdżającemu dnia dzisiejszego z zamku do siebie JMP Wachsclagierowi [Georgowi Wachsclagerowi] po audiencji posłów żmujdzkich, konie się zbiegały i wywróciły go z karetą, lecz żadnego, osobliwym szczęściem, nie odniósł szwanku. JMP marszałek w. [s. 321] kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński] samym wieczorem powrócił ze Gdańska.

Wczoraj wieczór stał się tu jeden hałas. Rezydent brandenburski [Georg Friedrich Loelhoeffel] nowo przybyły do dworu miał u siebie na warcie kilku żołnierzy brandenburskich. Nie podobało się to oberszterlejtntantowi [ppłk.] szwedzkiemu, nad tutejszym garnizonem komendę mającemu. Posyłał kilka razy do pomienionego rezydenta z remonstracją [pretensją], że nie godzi się w tym mieście nikomu inszej warty mieć, tylko garnizonową i prosząc go, żeby tych ludzi z warty sprowadził. Lecz rezydent tego uczynić nie chciał, allegując [twierdząc], że rezydenci brandenburscy zawsze swoje [s. 322] warty miewali. Samym tedy wieczorem przyszedłszy oficer szwedzki z kilkudziesiąt ludzi do stancji rezydenta brandenburskiego, stojących na warcie żołnierzy brandenburskich pod wartę wziął, także lokaja i kamerdynera, których zaraz wypuszczono, ale żołnierzy całą noc pod wartą trzymano, a potem dziś rano wyprowadzono za miasto, gdzie konie swoje mieli i zakazano, żeby do miasta wchodzić nie ważyli się. Srodze [Bardzo] był poalterowany [zirytowany] tym dyzgustem rezydent i zaraz słysząc pisał do pryncypała swego [Fryderyka I] [s. 323] donosząc o tej konfuzji. Malkontent [niezadowolony] był i JP Wachsclagier [Georg Wachsclager] z tej akcji oberszterlejtntanta i że nie dołożywszy się go, to uczynił. Lecz tę sprawę amicabiliter [polubownie] chcą componere [ułożyć], gdyż ten rezydent bywa często na konferencjach u JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], także u JP Wachsclagiera.

D. 17 [X]. Z rana Król JM miał długą konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JP kanclerzem [Janem Stanisławem

Jabłonowskim] w stacji XJM nominata. Administracja wielkorządów [krakowskich] oddana jest JMP staroście krakowskiemu [Franciszkwowi Wielopolskiemu], a żup wielickich i bocheńskich [s. 324] JP staroście duninowskiemu [Stefanowi Morsztynowi]. JMP Wachsclagier popołudniu zaraz odjechał do Królewca. JMP podstoli WXL [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki] i z Jejmością swoją [Joanną Florencją Szymkowiczową lub Barbarą Potocką] stanął tu wczoraj samym wieczorem. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] ze Gdańska powrócił.

D. 18 [X]. Miał Król JM z rana w stacji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] konferencję prywatną, dokąd intrabant [weszli] XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i PP posłowie francuscy [Jean Victor Besenval i Jean Louis Bonnac]. Szedł potym na mszę. Po mszy był na obiedzie u JMP w-dy chełmiń[*nr 6465/IV, s. 32*]skiego [Tomasza Działyńskiego], gdzie znajdowali się także XJM matka [Anna Leszczyńska], królewicz JM [Konstanty Sobieski], XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP marszałek w. kor. [Kazimierz Ludwik Bieliński], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP marszałkowa w. kor. [Ludwika Maria Bielińska] ze wszystkimi córkami swemi²¹⁴, JP starościanka różańska [Maria Józefa Wessłówna]. Po obiedzie jeździł Król JM [Stanisław] widzieć swoje namioty, które we Gdańsku robiono. JMP hetmanowa w. WXL [Ludwika Maria Sapieżyna] pożegnawszy Królestwo IMM odjechała traktem do Tykocina, a stamtąd do Brześcia [*Litewskiego*] ma się przebierać, bo umyślny wczoraj [s. 33] przybiegł pokojowy od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] z listem, żeby do Brześcia JMP hetmanowa przyjeżdżała.

Czytałem dziś pewnego IMM PP Sapiehow człowieka pisany list, w którym to in secreto [w sekrecie] wyraża, że P Limont²¹⁵ rezydent IMM PP Sapiehow u dworu szwedzkiego pisze, iż wielki w wojsku szwedzkim głód, stof²¹⁶ gorzałki 36 tynfów [złp], wina i piwa u samego króla [Karola XII] nie masz, żołnierze zaś uparzone żyto tylko jedzą, bo inszego pożywienia nie mają.

[s. 34] Odebrałem wczoraj [15 X] dopiero pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 12 praesentis [X] względem województwa brzeskiego, mówiłem XJM nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu], który powtórnie to ekspostulował [omawiał] z Królem JM i takąż jak ongi odebrał deklarację, że jeśli ^c[Ludwik Konstanty lub Kazimierz Aleksander] Pocij^c akceptować nie będzie, nikomu inszemu, tylko JMP w-dzie mińskiemu [Władysławowi

²¹⁴ Obok wspomnianych wcześniej Katarzyny Potockiej i Marianny Denhoffowej były to Urszula, później żona Antoniego Czermińskiego, kasztelana małogoskiego, oraz Teresa, późniejsza żona Bogusława Łubieńskiego, kasztelana sandomierskiego.

²¹⁵ Florian Limont (zm. po 1716), starosta sokołowski, dworzanin Jana Kazimierza Sapiehy, zob. J. A. Wiśniowiecki, *Ilias Polski (1700–1710)*, wyd. P. P. Romaniuk, J. Burdowicz-Nowicki, Warszawa 2018, s. 102, 227.

²¹⁶ Stof – miara pojemności, odpowiadająca 2,78 l.

Jozafatowi Sapieże]. Lecz ten interes ^c najlepiej spodziewam się wyrobić przez pana podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], u którego będzie Król Jegomość, bo pisał prosząc, żeby jeden taniec [na weselu Franciszki, bratanicy Szczuki] zatrzymany był dla Króla Jegomości^c. Względem [s. 35] podpisania confirmacji [potwierdzenia] konsensu wymówił się XJM nominat, obawiając się takowegoż połajania od Króla JM, jak i ongi kiedy prosił o podpisanie konsensu, a najbardziej dlatego, że nic pewnie nie wskórałby, gdyż zrozumiał z Króla JM, że w tym bardzo utrzymuje Król JM interes JP chorążego nadw. kor. [Franciszka Radzewskiego].

XJM Janusz [Wiśniowiecki] już odjechał, dlatego nie mogę ni u kogo dowiedzieć, co za beneficjum podpisał u Króla JM na Ks. Procewicza²¹⁷, non obstante [bez względu] jednak hoc [na to] będę się starał według rozkazu WXM Dobrodzieja podpisać episkopię [nr 6465/IV, s. 13] pińską z okienkiem. List do tegoż księcia JM [Janusza Wiśniowieckiego] od WXM Dobrodzieja odeśle za okazją. List od XJM olsztyńskiej [Ludwika z Łosiów księżny Holstein] oddałem JKs. sufraganowi gnieźnieńskiemu [Stefanowi Mdzewskiemu], lecz responsu [odpowiedzi] doprosić się nie mogłem. Z Mr du Vaux widzieć mi się nie przyszło, za obaczeniem się exequar [wypełnić] rozkaz WXM Dobrodzieja.

Co Król JM bardzo chwalił przyjęcie i traktament [gościnę] WXM Dobrodzieja, jako już o tym wyraził, i wszyscy ludzie Króla JM, którzy byli w Człuchowie, odchwalić się nie [s. 14] mogą ochoty WW MM XX Dobrodziejstwa. Regimenta szwedzkie nie będą zimować w Prusiech [Królewskich], lecz podobno eadem onera tolerabit [taki sam ciężar będzie ponosiła] ta prowincja, jakby i byli, kiedy po dwie kompanie od każdego regimentu zostaje się tu, dla egzekucji podatków co miesiąc. Szwedzi mają coś zarwać marszem Prus Brandenburskich koło jakiegoś Neymarku²¹⁸. Gazetkę litewską includo [załączam].

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] miał być dziś wyjechać, lecz sama Jejmość [Joanna] zachorowała, dlatego chyba w niedzielę [21 X] ruszy się, a Król JM we wtorek [s. 15] ten [23 X] zapewne obiecuje wyjechać. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

O zapiecztowanie inkludowanego [załączonego] ciwuństwa dla JP [Władysława] Uwoynia, sąsiada ojca mego, jako najuniżeniej WXM Dobrodziejowi suplikuję, ręczę, że będzie ten człowiek obligowany WXM Dobrodziejowi.

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

²¹⁷ Bazyli Procewicz, ihumen (przełożony) klasztoru Bazylianów w Chełmie.

²¹⁸ Neumarkt, przypuszczalnie wieś Nowy Targ, w połowie drogi między Sztumem a Dzierzgoniem, znajdująca się wówczas jeszcze na terenie woj. malborskiego, w pobliżu granicy z Prusami Brandenburskimi; obecnie w pow. sztumskim w woj. pomorskim.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 16–19, 9–12, 20–27, nr 6465/VI, s. 211–212

W Malborku, d. 22 Octobris [X] 1708

[s. 16] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 19 Octobris [X]. Z rana nil particulare actum [nic specjalnego się nie działo], tylko posłowie żmujdzcy pożegnali Króla JM i odebrawszy ekspedycję odjechali. Dał im Król instantiales [listy polecające] do króla szwedzkiego [Karola XII] za Księstwem Żmujdzkim, żeby wolne było od kontrybucji. Pisał drugi list do gen. Klota²¹⁹, który jest na miejscu Lawenhawta [Adama Ludwiga Lewenhaupta] w Kurlandii, ażeby z egzekucją włożonych na Księstwo Żmujdzkie kontrybucji, do rezolucji króla szwedzkiego zatrzymał się.

Po ekspedycji [odesłaniu] posłów żmujdzkich szedł Król [s. 17] JM na mszę, po której in perambulationibus [spacerem] do Królowej JM [Katarzyny], XJM matki [Anny Leszczyńskiej] i różnie czas spędził aż do obiadu zwyczajnego piątkowego, który u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] jadł.

Przed samym wieczorem stanął tu JP Ancuta²²⁰ z listami WXM Dobrodzieja. Najpierwej tedy oddaliśmy list od WXM Dobrodzieja XJM matce [Annie Leszczyńskiej], która bardzo malkontenta [niezadowolona] była z takowej starostwa człuchowskiego opresji^c i te formalia [słowa] rzekła: „Bodaj z [s. 18] piekła nie wyrzął kto ten regiment [Michała Tarły] radził Królowi”^c. Potym oddaliśmy list Królowi JM w stancji XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego]. Nie czytał onego zaraz Król JM, ale tylko ustnie JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] opowiedział o agrawacjach [obciążeniach] starostwa człuchowskiego. ^cZnać zaraz było, że bardzo był gniewliwy i w wielkiej cholery. Kiedym się potym pytał JMci pana kanclerza o rację tej cholery królewskiej, powiedział mi to: „Jak nie ma choleryzować, kiedy [Michał] Tarło powiada, że [s. 19] ludzie nie mają czego jeść i z głodu umierają, a z drugiej strony wielkie dochodzą skargi o egzakcje [wymuszania] i zdzierstwa”. Książę nominat krakowski [Teodor Potocki] także to mówił przede mną, że ja kocham Króla i jestem mu życzliwy, ale srodze [bardzo] z tego gorsze, że Szwedom pod swoją komendą będącym także opresje czynić pozwala, a tym bardziej jeszcze regimentowi swemu^c.

D. 20 Octobris [X]. Sam Król JM rano wychodząc z pokoju swego powiedział JP [Wojciechowi Kazimierzowi] Ancucie, żeby na JP [Michała] Tarła [s. 9] powrót od regimentu poczekał, ponieważ bez niego i responsu dać WXM Dobrodziejowi nie może i żadnej allewiacji [ulgi] Człuchowowi

²¹⁹ Johan Adolf Clodt (1650–1720), szwedzki ppłk od 1694, płk od 1702, gen. mjr piechoty od 1706, komendant Rygi 1709–1710, gen. lejtn. 1720.

²²⁰ Wojciech Kazimierz Ancuta, komisarz radziwiłłowski, późniejszy marszałek dworu Anny Radziwiłłowej.

pozwolić. Idąc na mszę wstąpił Król JM do królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], który był trochę indispositus [niedysponowany] i cały dzień z stacji nie wychodził. Po obiedzie wszystkich niemal tych, którzy mając acces [dostęp] do Pana obszedliśmy, prosząc o remonstrację [wstawiennictwo] przed Królem JM, że powrót JMP Tarła może tardare [się opóźnić], tymczasem egzekucje rujną starostwo, a zatem prędkiej trzeba łaski Króla JM ad occurrendum [dla zapobieżenia] ruinie [s. 10] tego starostwa, lecz niemal wszyscy życzyli, żeby według woli Króla JM czekać na JMP Tarła.

Wozy wszystkie Króla JM dziś po obiedzie układano, na co sam Król JM patrzył. Przysyłał P. Ekamblot [płk Klaës Ekeblad] do Króla JM, iż ma tę wiadomość, że P [Jakub Zygmunt] Rybiński z dywizją swoją idzie do Warmii. XJM matka [Anna Leszczyńska] dla afekcji [choroby] katarowej i wczoraj, i dziś nie wychodziła z pokoju swego.

^cDziś w stacji pana kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] pieczętowałem z woli Króla [s. 11] Jegomości dwa jakieś instrumenta, których mi czytać nie dano i trzeci list do papieża [Klemensa XI], który czytałem; w tym piśmie, że [wysyła] księżęcinę nominatą krakowskiego [Teodora Potockiego] do Opawy, do księdza nuncjusza [Juliusza Piazzę], dla omówienia kondycji ratione rekognicji [warunków w sprawie uznania] od Ojca Świętego^c.

Wieczorem samym przyjechał JP Stawianowski, od którego odebrałem list WXM Dobrodzieja de [z] d. 16 praesentis [X]. Z wielkiej to WXM Dobrodzieja pochodzi przestrogi, że masz metum powietrza [obawę przed zarazą] i nie chcesz WXM Dobrodziej zostawować XJM [s. 12] Dobrodziejki w Człuchowie, infekcji powietrznej zawsze podległemu, ale zamyślasz lokować in ditionibus Brandenburgicis [pod panowaniem brandenburskim], w których wszelka jest przestroga od powietrza²²¹. W polskich zaś krajach coraz bardziej invalescit hoc malum [szerzy się to zło] i chyba mrozy postępujące one extirpabunt [wykorzenia].

Tu inter primates [między dostojnikami] wielka affulget [pojawia się] pokój nadzieja, ex occasione [z powodu] dobrego przyjęcia od króla szwedzkiego [Karola XII] kuriera carskiego. JMP Wachsschlagier [Georg Wachschrager] przed kilką dni odjechał do Królewca, lecz ma być w Tykocinie, gdzie oddam mu przysłany [s. 20] skrypt, observatis omnibus gradibus [przestrzegając wszystkich kolejnych] informacji WXM Dobrodzieja. List z Paryża JMP [Samuelowi Kazimierzowi] Szwykowskiemu odeślę. JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] już zdrow dawno. JMKs.

²²¹ W tym czasie, mimo podjętych przez władze środków ostrożności, zaraza objęła także i dawne Prusy Książęce, zob. J. Wijaczka, *Epidemia dżumy w Prusach Brandenburskich w latach 1708–1711*, [w:] *Dżuma, ospa, cholera. W trzechsetną rocznicę wielkiej epidemii w Gdańsku i na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1708–1711*, red. E. Kizik, Gdańsk 2012, s. 133–143.

[Karolowi Samuelowi] Ponińskiemu i JMP koniuszemu WXL [Danielowi Wyhowskiemu] opowiedziałem o indygnacji [irytacji] WXM Dobrodzieja względem niepunktualności w korespondencji, deklarowali oba w tym się poprawić.

Episkopię pińską oddawałem do podpisu, lecz zaraz Król JM reposuit [odpowiedział], że już onę podpisał na instancję XJM Janusza [Wiśniowieckiego] i świadczył się JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], który to approbavit [pochwalił]. Kiedym powiedział, że JKs. [s. 21] Kiszka²²² jest capiatior [godniejszy] tej episkopii, ten zaś ksiądz, na którego podpisał XJM Janusz, może czym mniejszym kontentować się, do episkopii non est habilis [nie jest zdatny]. Odpowiedziano: „Jeśli non habilis, ksiązę Janusz za to odpowie in conscientia [w sumieniu] na co takiego promowuje, a ja raz podpisawszy, drugi raz teź episkopii podpisywać nie mogę”. Lecz JMP podstoli WXL [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki] asserit [stwierdził], że ani JKs. [Łukasz] Kiszka, ani JKs. [Bazylii] Procewicz nie mogą mieć tej episkopii, bo choć są ludzie godni i uczeni, tylko że sunt Vilmenses et personae [s. 22] ignobiles [są wilnianami i osobami nieszlacheckimi], dlatego tiaram episcopalem non possunt pervenire [tiary biskupiej nie mogą uzyskać].

D. 21 [X]. Z rana był na konferencji u Króla JM rezydent brandenburski [Georg Friedrich Loelhoeffel]. Potym agitowała się sprawa o zabranie rzeźnikom gdańskim, za przemycenie, wołów sto kilkadziesiąt. Król JM jest na tym, żeby były powrócone te woły i posyłał JMP marszałka konfederackiego [Piotra Bronisza] z tą ekspostulacją [życzeniem] do JMP [Władysława] Czarnkowskiego, bo gdańszczanie nie chcą liczyć reszty deklarowanej Królowi JM sumy, aż będzie zupełna satysfakcja rzeźnikom. [s. 23] Przytrudno zaś dużo JMP podskarbiemu wracać, kiedy jedne woły porozdawały się, drugie zjadły się, a trzecie poprzedawały się. Szedł zatem nie bawiąc Król JM na mszę, po której był promulgowany [ogłoszony] Jubileusz²²³ z Rzymu.

Obiad jadł Król JM i XJM matka [Anna Leszczyńska] i wszyscy Ichmoście i damy primi ordines [najważniejsi] tu będący. Po obiedzie dużo zapijali za zdrowie Króla JM et pro prosperitate armorum [i za pomyślność wojska]. Wszyscy byli podpili sobie zacząwszy od Króla JM. Szedł potym Król JM do Królowej JM [Katarzyny] i tam aż do wieczora bawił się. [s. 24] Przed samym wieczorem miał konferencję przed pokojem Królowej JM z JMP marszałkiem konfederackim [Piotrem Broniszem], w tym nadeszła JMP

²²² Łukasz Kiszka (1668–1728), bazylianin od 1683, dr teologii, protoarchimandryta (generał) bazylianów od 1703, administrator unickiej diecezji połockiej od 1707, bp włodzimiersko-brzeski od 1711, metropolita kijowski od 1713.

²²³ Rok jubileuszowy ogłoszony przez papieża Klemensa XI.

podskarbina [Anna Kazimiera Czarnkowska], z którą serio Król JM eks-postulował [mówił, prosił] o wrócenie zabranych wołów rzeźnikom gdańskim, ^ci te formalia [słowa] rzekł: „Wnet tu stanie się historia, jak nie wróci zabranych wołów”^c.

Pytałem Mr de Vaux o zdaniu P Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] ratione [w kwestii] traktamentu [ugoszczenia *przez*] WW XX MM Dobrodziejstwa Króla JM. Powiadał, że P Bonak nie mógł się odchwalić aparencji [okazałości] WW XX MM Dobrodziejstwa w przyjęciu Króla JM. Najbardziej zaś mu rezydencja człuchowska [s. 25] i sytuacja [położenie] onego [zamku] podobała się.

D. 22 Octobris [X]. Z rana oddał Król JM respons do WXM Dobrodzieja JMP [Wojciechowi Kazimierzowi] Ancucie, asekurowawszy [zapewniwszy], że będzie ad satisfactionem [z satysfakcją] WXM Dobrodzieja. Potym był u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], skąd szedł do XJM matki [Anny Leszczyńskiej], gdzie w pokoju słucał mszy, po której brał benedykcję [błogosławieństwo] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i sama Jejmość [Joanna]. XJM nominat krakowski dziś odjeżdża do Gdańska, ekwipaż [powozy] wszystek jego idzie z wozami Króla JM do obozu. JMP kanclerz ma dziś [s. 26] nocować o mil dwie stąd, jutro cały dzień w Elblągu zabawi. Wozy wszystkie Króla JM dziś także wychodzą. Królowa JM [Katarzyna] i XJM matka [Anna] we środę tę [24 X], albo we czwartek mają się przenieść do Gdańska, dokąd Król JM będzie [je] przeprowadzał, a stamtąd prosto do Tykocina pojedzie.

Jest tu wielka spes [nadzieja] pokoju między Szwedem a Moskwą. Piszą z Królewca, że zapewne miało stanąć armistitium [zawieszenie broni] między królem szwedzkim [Karolem XII] a carem [Piotrem I] i że już zaczęty jest traktat [pokojowy].

List XJM podczaszyny [Marianny z Lubomirskich Towiańskiej] w koperocie [s. 27] swojej inkludował [załączył] Król JM. Ja Deo volante [jeśli Bóg pozwoli] jutro za JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] myślę wyjechać, jeśli nie odbiorę contre ordru [przeciwnego rozkazu] Króla JM. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Konfirmację [Potwierdzenie] daną do mnie od JP koniuszego WXL [Daniela Wyhowskiego] dla JMP [Jana?] Scypiona includo [załączam] oraz drugą dla JMP Nagurskiego²²⁴ adiecto [przyłączam], jako najuniżeniej WXM Dobrodziejowi suplikując o zapieczętowanie onej.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

²²⁴ Nagurski (Franciszek Władysław?) (zm. 1752), regent Trybunału Lit., ciwun Małych Dyrwian 1710–1739, sędzia grodzki żmudzki 1711–1715, sędzia ziemski żmudzki od 1724, zob. dalej list Karpia z 24 XII 1708 w którym jest mowa, iż tenże Nagurski oferuje K. S. Radziwiłłowi swe usługi w Trybunale.

JP Stawianowski chciał być przystać do XJM matki [Anny Leszczyńskiej], ale nie akceptowano, przyjął go tedy Król JM i za sobą do obozu kazał jechać, lecz mu jakoś nie chce [się] wojować.

[nr 6465/VI, s. 211] PS U XJM matki [Anny Leszczyńskiej] responsu doprosić się nie mogłem. Podobno dla ustawicznych lamentów i płaczów ex occasione [z powodu] odjazdu Króla JM pisać nie mogła. Z tym wszystkim onej dokuczać będę i jeśli co otrzymam jutrzejszą pocztą odeślę, a teraz grodzana²²⁵ z ekspedycją Króla JM nie bawię.

XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] o wyjeździe Króla JM to mi powiadał, że Król JM w czwartek ten [25 X] obiecuje zapewne wyjechać, ale bodaj do tego przyjdzie, bo gdańszczanie skoro po odjeździe Króla JM przestaliby liczyć pieniądze i dlatego [s. 212] XJM nominat jedzie do Gdańska, żeby ex successu [z powodzenia] tam rerum [spraw], mógł wyrozumieć, jeśli będzie mógł Król JM we czwartek [wyjechać], albo nie.

List JMP pisarza lemburskiego²²⁶, przez JMP Piekarskiego oberszterlejtanta [ppłk.] przysłany, odsyłam. Relacja pocztarza leszniąńskiego [leszczyńskiego] istotne jest comentum [wymysł] i wierutna bzdura, bo tu o tym absolute [zupełnie] nic nie słyhać.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 28–31, 6465/VI, s. 209–210

W Malborku, d. 23 Octobris [X] 1708

[s. 28] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Po wyrażonych wczoraj przez jadącego stąd grodzanina człuchowskiego tutejszych nowinach, to tylko occurrit [nastąpiło] do oznajmienia: JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] wczoraj o godzinie trzeciej z południa wyjechał stąd z Jejmością swoją [Joanną]. Przy którym wszystkie wozy Króla JM [Stanisława] poszły. Król JM w ten czwartek [25 X] zapewne obiecuje ruszyć się. Królowa JM [Katarzyna] i XJM matka [Anna Leszczyńska] [s. 29] na tym tygodniu przenoszą się do Gdańska, także i królewicz JM

²²⁵ Grodzanin – kurier, mieszczanin (albo tylko sługa zamkowy, grodowy) człuchowski, zob. dalej w następnym liście.

²²⁶ Najprawdopodobniej Jan Teofil Sikorski (ok. 1650–1742), pisarz grodzki łęborski 1676–1733, jednocześnie od 1726 pisarz grodzki pomorski. Sądy grodzki i ziemski w pow. łęborskim i bytowskim, leżących w granicach państwa pruskiego, działały często razem, a w 1751 doszło do ich formalnego połączenia, zob. M. Dzięcielski, *Organizacja i funkcjonowanie sądownictwa szlacheckiego w ziemi łęborsko-bytowskiej w XV–XVIII wieku. Urzędnicy*, Gdańsk 2006, s. 118–119, 189–190.

[Konstanty Sobieski], który dotąd jeszcze zostaje in indispositione [w niedyspozycji] zdrowia.

JMKs. biskup wileński [Konstanty Kazimierz Brzostowski] tentował [próbował], za promocją JMP podstolego WXL [Jerzego Wawrzyńca Szymkowicza lub Michała Potockiego] przez XJM matkę [Annę Leszczyńską] podpisać sobie gratias [łaski – *tu: jakieś nadania?*], lecz Król JM i słowa nie dał sobie mówić o to. JMKs. sufragan gnieźnieński [Stefan Mdzewski] i JMP [s. 30] podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski] za niedziel kilka obiecują dognać Króla JM.

Mnie wczoraj Król JM postrzegłszy po odjeździe JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] powtórnie kazał z nim jechać, dawszy funkcję, ażebym furmanów z munderunkiem [mundurami, wyposażeniem] i strzelbą doprowadził do Elbląga. Za godzinę tedy stąd wyjeżdżam. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 31] PS XJM matka [Anna Leszczyńska] zleciła odpisać do WXM Dobrodzieja JMP podstolemu WXL [Jerzemu Wawrzyńcowi Szymkowiczowi lub Michałowi Potockiemu], który przez pocztę ma pisać do WXM Dobrodzieja. XJM matka we czwartek [25 X] stąd wyjeżdża. Królowa JM [Katarzyna] w sobotę [27 X].

Pisano do królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] z Berlina, że armistitium [zawieszenie broni] pewnie stanęło między Moskwą a Szwedami. Pod Grudziądzem most miał się rozerwać Szwedom.

[nr 6465/VI, s. 209] PS²²⁷ Zaczawszy od jedynastej aż do wpół do wtórej przechodzili tędy: najprzód Francuzów [w służbie szwedzkiej] chorągwi 4, było ludzi wszystkich 400; potym regiment dragoński JMP gen. Krassawa [Ernsta Detłofa Krassowa], mający chorągwi 8, pod każdą było ludzi sto dwadzieścia, albo koło stu trzydziestu; po nim regiment pomerański rajtarski, kornetów 8, pod każdym ludzi koło 70 liczyło się; na końcu przechodził regiment bremski [bremeński] rajtarski, tyło kornetów i tyło ludzi mający. W tych dwóch ostatnich regimentach ludzie wszystko słuszni, bez żadnego braku.

JMP [Wojciech Kazimierz] Ancuta kilkadziesiąt koni odebrawszy odjeżdża do Człuchowa. Resztę ma oddać do mnie JP [płk Michał] Tarło, jeśli jeno dotrzyma. Trzeba tedy będzie żebyś WXM Dobrodziej rozkazał JMP [Michałowi] Jankowskiemu kilku bojarów²²⁸ [s. 210] przysłać dla odprawienia onych [koni] do Białej.

²²⁷ Ewentualnie może to być drugi dopisek do poprzedniego listu z 22 X 1708 r.

²²⁸ Bojarzy – kategoria ludności służebnej na terenach WXL, która zamiast pańszczyzny pełniła funkcje wojskowe i pocztowe w dobrach prywatnych.

Andrzej Chryzostom Załuski, *Diarium ab A[nno] 1708 [1707!] usque ad 21 Apr[ilis] 1711*

BN, rkp. IV 3200, k. 29–29v

[k. 29] 29 [X 1708]

[...] Dano mi znać, że KJM [Stanisław] za Ornetą spał, nie jadł w Ornecie w zamku ale na przedmieściu²²⁹, interea [tymczasem] po którego[?] z zamku [k. 29v] niesiono. Przyjechał [król] wieczorem [...] [Prosił], aby ja do Tykocina przyjechał. Ja obiecałem [że jestem] gotów i za świat jechać, byle się to przydało Ojczyźnie. Przeciw w-dzie bełskiemu [Adamowi Sieniawskiemu] manifest w-da kijowski [Józef Potocki] oddał mi [...]

30 [X] [...] Dla mnie K[ról] był bardzo content [uprzejmy], a do Ś[więtej] Lipki pojechał na noc. [...]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 36

W Tykocinie, d. 5 Novembris [XI] 1708

[brak początku listu]

[s. 36] Stancja u bernardynów od kilku dni zajęta na JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiechę] i na JMP podskarbiego nadw. WXL [Józefa Franciszka Sapiechę], dlatego gdzie indziej musimy się starać o stancję dla WXM Dobrodzieja. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

JMP hetman w. WXL jutro, albo pojutrze ma tu stanąć.

[datacja] Joz[afat] M[ichał] Karp P[odstoli] S[moleński]

Karol Stanisław Radziwiłł, *Diariusz czynności*

AGAD, AR, dział VI, t. II – 79, k. 83v

November [XI 1708]

[k. 83v] [...] 9 [XI]. Popas w Szczuczynie, gdzie mi był bardzo rad JMP podkanclerzy lit. [Stanisław Antoni Szczuka], tamże i nocleg. Tamże wziąłem wiadomość, że Król JM [Stanisław] d. 3 praesentis [XI] stanął w Tykocinie.

10 [XI]. Bez popasu stanąłem na noc w Trzscianie²³⁰ o mil 6.

²²⁹ To zdanie cytuje S. Achremczyk, *Stanisław Leszczyński w Prusach*, s. 76.

²³⁰ Trzcianne, wieś w pow. Mońki w woj. podlaskim.

11 [XI]. Stałem na nabożeństwo w Tykocinie. Król JM z drogi, którą czynił do regimentów szwedzkich powrócił do Tykocina samym wieczorem.

12 [XI]. Była audiencja posłów drogickich [drohickich].

13 [XI]. Często wałem Króla JM.

14 [XI]. Jechałem z Królem JM do Białego Stoku, w pół drogi popasowaliśmy.

17 [XI]. Wyjechaliśmy z Białego Stoku jednym cugiem do Tykocina.

22 [XI]. Wyjechałem do Białej z JM Panią [Joanną] Jabłonowską wojewodzina ruską, z domu Bethunianką, popas w Sokołach²³¹, nocleg w Pietkowie²³².

23 [XI]. Popas w Boćkach²³³, nocleg w Milejczycach²³⁴ moich.

24 [XI]. Popas w Niemirowie²³⁵, nocleg w Janowie²³⁶. Tegoż dnia wyjechał Król JM z Tykocina.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/III, s. 325–328; nr 6465/IV, s. 41–48

W Kostkach²³⁷, d. 28 Novembris [XI] 1708

[s. 325] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Po odjeździe WXM Dobrodzieja d. 22 [XI] przechodzili po południu drabanci przez miasto [Tykocin], których Król JM [Stanisław] lustrował w polu. Było ich koło dwuchset, we wszystko arcydobrze munderowni. Przed samym wieczorem inopinate [niespodziewanie] stanął JMP marszałek nadw. kor. terazniejszy [Stanisław Tarło], mile jest przyjęty od Króla JM i zaraz jest wzięty na prywatną konferencję. Quo succesu [z jakim powodzeniem] szła negocjacja turecka jeszcze occulto [tajemnica]. Dało mi się tylko a parte [na osobności] słyszeć, że Turcy tak mieli odpowiedzi[ec]: [s. 326] My pakt[ów] z Moskwą rwać nie możemy, ale chcieliśmy sekretnie wam dać ludzi i pod waszą komendę, lecz wy to zaraz rozgłosiliście, sekretu w tym nie dotrzymując, o czym już i Moskwa wie, i z nami ekspostulowała [miała pretensje] o to. Dlatego ludzi teraz, jakośmy obiecali wam, dać nie możemy.

Wieczorem samym Król JM grał w karty u JMP w-dy podlaskiego [Stefana Mikołaja Branickiego] i wicherzę tamże jadł. Inter alia [między innymi]

²³¹ Sokoły, wieś w pow. Wysokie Mazowieckie w woj. podlaskim.

²³² Pietkowo, wieś w pow. Wysokie Mazowieckie w woj. podlaskim.

²³³ Boćki, miasto w pow. Bielsk Podlaski w woj. podlaskim.

²³⁴ Milejczyce, wieś w pow. siemiatyckim w woj. podlaskim.

²³⁵ Niemirow, miasteczko, obecnie wieś w pow. siemiatyckim w woj. podlaskim.

²³⁶ Janów Podlaski, miasto, obecnie wieś w pow. bialskopodlaskim w woj. lubelskim.

²³⁷ Kostki, obecnie Koski, wieś w pow. ciechanowieckim, w woj. podlaskim, na północ od Drohiczyzna.

to też powiadał JMP marszałek [Stanisław Tarło], że się zjechał z pewnym towarzyszem w drodze, który tę mu czynił relację, jakoby miał biec kurier od cara [Piotra I] do JP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] pytając się go, co ma czynić car z królem szwedzkim [Karolem XII], czy go [s. 327] żywcem wziąć, czy też zabić. Srodze [bardzo] Król JM [Stanisław] i wszyscy śmieli się z tej bajki.

D. 23 Novembris [XI]. Z rana słuchał Król JM w kościele mszy. Koło południa wozy wszystkie Króla JM i całego dworu ruszyły się z Tykocina. Wóz jeden Króla JM zapadł na moście, tylko że na suchym miejscu, dlatego bez żadnej szkody wywindowali go. Chodził Król JM na te miejsce, gdzie wóz był zapadł. Obiad piątkowy jadł Król JM u JMP w-dy podlaskiego [Stefana Mikołaja Branickiego], tamże cały czas wieczorny zs[zedł] na kartach i na dyskursach.

D. 24 Novembris [XI]. Z rana była audjencja posła gro[dzień]skiego, która his ceremonialibus [przy tych ceremoniach] odpraw[iała] się: zawoławszy mnie Król JM kazał [s. 328] odebrać instrukcję i na nią odpisać, dawszy informację rezolucji na punkta. Msza była w pokoju, po której zjadłszy obiad u JMP w-dy podlaskiego [S.M. Branickiego] i pożegnawszy się z JMP w-dą wileńskim [Kazimierzem Janem Sapiehą] (który pojechał do Zabłudowa²³⁸, stamtąd ma być w Rozanney²³⁹ i Sielcu²⁴⁰, tandem [wreszcie] do Terespoła zmierza) i z gospodarzami [Stefanem Mikołajem i Katarzyną Branickimi], jechał Król JM z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], JP kuchmistrem kor. [Marcinem Zamoyskim], JP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim], JP starostą bobrownickim [Józefem Narzymskim], JP Klinksztetem [Henrikiem Klingstedtem] i innemi, konno, jednym cugiem, pięć mil do Wysokiego²⁴¹, gdzie samym zmrokiem stanął. Stancja była we dworze.

D. 25 Novembris [XI]. Rano oddał list od XJM neyburskiego²⁴² Królowi JM JP Stryjeński²⁴³ wojski grodzieński, w którym instat [wstawia się] [nr 6465/IV,

²³⁸ Zabłudów, miasto w pow. białostockim w woj. podlaskim.

²³⁹ Różana, dobra K. J. Sapiehy, miasto w d. pow. słonimskim w woj. nowogródzkim, obecnie w obwodzie brzeskim w Białorusi.

²⁴⁰ Sielec, dobra Sapiehów, miasteczko w d. pow. brzeskim lit., obecnie wieś w obwodzie brzeskim w Białorusi.

²⁴¹ Wysokie Mazowieckie, miasto pow. w woj. podlaskim.

²⁴² Karol III Filip (1661–1742), książę neuburski, żonaty z Ludwiką Karoliną z Radziwiłłów Hohenzollern.

²⁴³ Paweł Stanisław Stryjeński (1657 – po? 1715), wojski grodzieński, administrator (ekonom?) dóbr birzańskich, zob. M. Sawicki, *Listy Pawła Stanisława Stryjeńskiego, wojskiego grodzieńskiego z czasów Wielkiej Wojny Północnej*, [w:] *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej*, t. 6: *Stulecia XVI–XIX, nowa perspektywa historyczna i językowa*, red. P. Borek, M. Olma, Kraków 2015, s. 239–251.

s. 41] za dobrami córki swojej [Zofii Elżbiety]²⁴⁴, żeby nie były dalej dezolowane [pustoszone] i one protekcji Króla JM oddaje. Mszy Król JM słuchał w pokoju, po której dano jeść. Po obiedzie circa undecimam [około jedenastej] ruszył się Król JM do Klokowa²⁴⁵, dóbr JMP Kuczyńskiego²⁴⁶, tego co był posłem z ziemi mielnickiej i tam nocował. Gdzie przybiegł Tatarzyn od XJM Janusza [Wiśniowieckiego] jadącego do dworu, z tą nowiną, że JMP w-da kijowski [Józef Potocki] z JP [Adamem] Śmigielskim i z dywizją litewską, jutro dwie niedziele [temu] zniósł funditus [całkowicie] [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego, jedne chorągwie poddały się, a drugie zbite i rozpłoszone²⁴⁷. XJM Janusz nie był w tej akcji.

D. 26 Novembris [XI]. Z rana przyjechał JMP [Michał] Tarło płk, z którym miał Król JM konferencję [s. 42] prywatną na kilka pacierzy. Potym przyjechali XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński]. Po nich przyjechał P Owsiany płk z listem od JMP podkomorzego kor. [Jerzego Dominika Lubomirskiego] do Króla JM. Mszy słuchał Król JM w pokoju, po której wziął na konferencję do osobliwej izby XJM Janusza. Obiad za tym dano, podczas którego przybył JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka]. Po obiedzie była konferencja Króla JM z JP podkanclerzym. Koło pierwszej ruszył się Król JM do Zebrowa²⁴⁸ na noc, o pół mile od mostu na Bugu. Połowę drogi konno jechał, a połowę w kolasce z JMP podkanclerzym.

O JMP w-dzie kijowskim [Józefie Potockim], za przybyciem XJM Janusza [Wiśniowieckiego] odmienia się relacja, bo [s. 43] to tylko teraz asseritur [twierdzi się], że poszedł JMP w-da kijowski ze wszystkim swoim wojskiem przeciwko P [Jakubowi Zygmunтови] Rybińskiemu, koło Koniecpola znajdującemu się. Przy którym, pro certo [dla pewności] był JP [Ludwik Konstanty] Pocię z tysiącem kozaków i z chorągwami litewskimi. Musiało tedy zapewne już tam co się stać, lecz żadnej o tym jeszcze wiadomości nie masz.

²⁴⁴ Tzw. dobra neuburskie w Wielkim Księstwie Litewskim stanowiące spadek po córce Bogusława Radziwiłła, księżnej neuburskiej Ludwice Karolinie.

²⁴⁵ Klukowo Podlaskie, wieś w pow. Wysokie Mazowieckie w woj. podlaskim.

²⁴⁶ Wiktoryn Kuczyński (1668–1737), łowczy mielnicki od 1692, podstoli mielnicki od 1701, podkomorzy drohicki od 1713, kasztelan podlaski od 1730, pamiętnikarz. W swych pamiętnikach tak pisze o wizycie króla Stanisława: „Powraca KJM z Malborka do Tykocina w Oktobrze [X 1708], do którego jako i insze ziemie, tak i ziemia mielnicka wysłała posłów: JMP [Jana Władysława] Wyrozębskiego instygatora koronnego ze mną. I nie bawiąc tamże, ruszył się ku wojsku szwedzkiemu [...]. Nocował u mnie w Klukowie, a z wojskiem szwedzkim złączył się w Zuzeli”, W. Kuczyński, *Pamiętnik 1668–1737*, wyd. J. Maroszek i in., Białystok 1999, s. 39.

²⁴⁷ Wiadomość całkowicie mylna, zob. dalej w tym i następnym liście informacje o bitwie pod Koniecpolem.

²⁴⁸ Obecnie Żebry-Laskowiec, wieś w pow. Ostrów Mazowiecka w woj. mazowieckim, na północ od miejscowości Nur.

JMP [Hrehory] Ogiński starosta żmujdzki w Krzemieńcu²⁴⁹ na Wołyniu założył rezydencję, a Kozaków przy sobie będących tamże in circumferentia [wokół] rozłożył. Posyłam relację batalii Lawenhawta [Adama Ludwiga Lewenhaupta] z Moskwą, z strony moskiewskiej skomponowaną. Czytał onę Król JM et ex figmentis [i z kłamstw] w onej insertis [włożonych] bardzo się śmiał. XJM Janusz [Wiśniowiecki] skoro przyjechał, zaraz mnie [s. 44] pytał o WXM Dobrodzieja i gdym powiedział o rezydencji WXM Dobrodzieja w Białej, bo nie wiedział o bytności WXM Dobrodzieja w tych krajach, deklarował wkrótce znajdować WXM Dobrodzieja.

Król JM skoro stanąwszy w Żebrowie, w kwadrans jechał zaraz do JMP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa] do Kossowa²⁵⁰, gdzie bawiwszy do dziesiątej w noc, jechał na noc do kwatery JMP płk [Michała] Tarła. Dzisiejszej nocy w Żebrowie zgorzało pięć koni rosłych JMP gen. [adiutantowi] Klinksztetowi [Henrikowi Klingstedtowi] i niemało przy tym rzeczy, rachuje szkody na tysiąc talarów. Ludzie ledwo salwowali [ratowali] się z tego ognia, który znać stąd się wziął, że wiatr wielki z łomów [suchych drew] na podwórzu złożonych iskrę wniósł na strzechę stajni.

D. 27 Novembris [XI]. Mszy słucał Król JM na noclegu swoim, tamże i obiad jadł. Przed [s. 45] obiadem przyjechał ks. Piotrowski, który z Ukrainy od króla szwedzkiego [Karola XII] i Lawenhawta [Adama Ludwiga Lewenhaupta], stojącego jeszcze w Czerei²⁵¹, z ordynansem posłany. I tak affirmat [potwierdził], że Lawenhawt nie przegrałby, gdyby był za ordynansem intymującym [rozkazem zalecającym] dniem i nocą maszerować, ruszył się. A to po ordynansie dziesięć dni w Czerei stał na wybieraniu kontrybucji. Tym zaś czasem Moskwa skupiła się. O batalii²⁵² relacji skutecznej nie umiał uczynić, bo był odesłany w pół onej od Lawenhawta nazad do króla szwedzkiego, ale się przebrać [przedostać] nie mógł, dla zależonych [zata-rasowanych] wszędzie pasów [przejść] i tak aż tu się przybłąkał. O Mężyku [Aleksym D. Mieńszykowie] powiada, że w kilkanaście tysięcy poszedł na Ukrainę dla utrzymania Kozaków in obsequio [w posłuszeństwie], którzy wespół z [Iwanem] Mazepą przedsięwzięli rezolucję, nie dopuszczając [s. 46] Moskwie palić i pustoszyć Ukrainy, prowiant wydawać Szwedom.

Po obiedzie jechał Król JM w kolasce do Kostek [Kosek] na noc, gdzie JMP gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow] in assistentia [w asyście] kilkunastu

²⁴⁹ Krzemieniec (Kremenec), miasto w obwodzie tarnopolskim w Ukrainie.

²⁵⁰ Kossowo, przypuszczalnie obecna wieś Kossaki, na wschód od wsi Żebry-Laskowiec.

²⁵¹ Czereja (Careja), d. miasteczko w pow. orszańskim w woj. witebskim, własność Sapiehów; obecnie miejscowość w obwodzie witebskim w Białorusi.

²⁵² Bitwa pod Leśną, stoczona 9–10 X 1708, w której gen. Lewenhaupt utracił większość swej armii spieszącej z Infant do Karola XII (w tym tabory z zaopatrzeniem dla głównych sił oraz artylerię) i tylko z częścią swoich oddziałów udało mu się dotrzeć do króla szwedzkiego.

oficerów był u Króla JM i zabawiwszy więcej godziny odjechał nazad do kwatery swojej do Kossowa. Schowen [Joachim Christian Schewen] kwartmistrz przeszły, we 300 Szwedów i 100 wołoszy poszedł na podjazd ku Łukowowi.

^aList od JP [Pawła?] Stryjeńskiego includo [załączam], od którego jest tu umyślny, czekający na respons od WXM Dobrodzieja^a.

D. 28 [XI]. Dziś rano miał konferencję Król JM z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], potem była msza.

^aJMP w-da podlaski [Stefan Mikołaj Branicki] na samym wyjeźdny z Tykocina obligował mię, żebym trzy papiery dla P Budwiły, a czwarty dla P Moczarskiego marszałka swego odesłał do WXM Dobrodzieja, deklarowawszy po nie umyślnego swego do WXM Dobrodzieja przysłać. Odsyłam tedy one WXM Dobrodziejowi^a.

JMP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] przysyłał do Tykocina jeszcze, do Króla JM, dając znać, że P [Mikołaj] Korff starosta rzeżycki umarł²⁵³ i prosząc o te starostwo na siebie, lecz Król JM nie dając onemu, podpisał JMP podkanclerzemu WXL [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] i posłał przywilej podpisany [s. 47] przez JKs. Rostkowskiego²⁵⁴ JMP podkanclerzemu do Wizna²⁵⁵. O czym gdy mi wczoraj sam JMP podkanclerzy powiedział zaraz, że Jegomości przypomniał litispentiam [spory] WXM Dobrodzieja z P Korffem przez kilka sejmów i gdyby jeszcze jeden był sejm, WXM Dobrodziej miałbyś rem evictam [sprawę załatwioną], a do tego i od terazniejszego Króla JM powiedziałem, że masz WXM Dobrodziej przywilej na też starostwo. Były i inne w tej materii contestationes [sprawie świadectwa], lecz JMP podkanclerzy na tym zakończył, że nie może tą łaską królewską gardzić i sam z niej się wybijać, lecz kazał mnie o to agere [działać] z Królem JM i z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Do mówienia o tym z Królem JM nie miałem pory. ^cZ jegomością panem kanclerzem mówiłem, który te formalia [słowa] powiedział mi: „Niech książę ni na co nie uważając swego prawa trzyma się”^c. [s. 48] Dziś rano byłem także u JMP podkanclerzego [Szczuki] i prezentowałem przywilej WXM Dobrodzieja. Odesłał mię, jak i wczoraj, z tym do Króla JM, ^clecz ja Królowi boję się pokazywać tego przywileju, żeby nie odebrał, i już powiadam, że go odesłał do WXM Dobrodzieja. Ja zaś życzę żebyś WXM Dobrodziej jak najprędzej posłał kogo do Brasławia²⁵⁶ do pana Wawrzeckiego, żeby on cum

²⁵³ Informacja mylna, Mikołaj Korff, starosta rzeżycki zm. dopiero 24 X 1709.

²⁵⁴ Przypuszczalnie Adam Franciszek Rostkowski (1660–1738), kanonik płocki i prepozyt warszawski od 1693, bp sufragan łucki od 1700; mógł pełnić wówczas urząd sekretarza w. kor. z nominacji króla Stanisława.

²⁵⁵ Wizna, miasto, obecnie wieś w pow. łomżyńskim w woj. podlaskim.

²⁵⁶ Brasław, miasto w obwodzie witebskim w Białorusi.

adminiculo [z pomocą] pana [Jana?] Sołtana i pana [Fabiana Kazimierza] Borchy życzliwych XJM Dobrodziejowi zajechał te starostwo na WXM Dobrodzieja. Drugiego umyślnego życzę wysłać do księcia podskarbiego [Kazimierza Czartoryskiego] dla podawczych listów^c.

My jutro mamy się stąd ruszyć na Łuków ku Wieprzowi. Na JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehę] tu ma zaczekać Król JM. Jest już w Boćkach i jutro obiecuje się przybyć do Króla JM. Upadam zatem do stóp Pańskich [...].

^aJMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] wspominał, że chyba sam jeden Król JM będzie w Białej u WXM Dobrodzieja i to jeśli niedaleko będzie od traktu^a.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 49–61

W Kostkach [Koskach], d. 3 Decembris [XII] 1708

[s. 49] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Po wyprawionym rajtarze w przeszłą środę [28 XI] do WXM Dobrodzieja, to accedit [przybyło] do wyrażenia.

D. 28 [XI]. Po przejściu tedy, przeszłą pocztą wyrażonych regimentów szwedzkich, JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow], JMP Melin [płk Jürgen Friedrich Mellin] i inni oficerowie jedli obiad u Króla JM [Stanisława]. JMP Krassaw, JMP Melin i dwóch oberszterlejtantów [podpułkowników] siedziało z Królem JM u stołu, dwóch zaś oficerów traktował [gościł] JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] w tej izbie, gdzie sypia Król JM. Po obiedzie JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP Melin i kilku oficerów szwedzkich grali w hebetę²⁵⁷, bank trzymał JMP Klinsztet [Henrik Klingstedt], nie [s. 50] było wielkiej ani wygranej, ani przegranej. JMP Melin przegrał ze 30 czerw. zł [320 złp]. Godzinę w noc JMP Krassaw i inni z nim Szwedzi odjechali, po których odjeździe grał Król JM w lumbrę [lombra] z JMP płk. [Michałem] Tarłem i JMP [Kazimierzem] Włostowskim i z JP Klinsztetem. Potym była wieczerza.

D. 29 [XI]. Z rana były zwyczajne prywatne konferencje. Mszy słuchał Król JM w pokoju. Po której przysiągł na instygatorię koronną JMP Krasnodębski podstoli podlaski²⁵⁸, czytał rotę juramentu JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka].

²⁵⁷ Hebeta, gra w karty.

²⁵⁸ Kazimierz Władysław Krasnodębski (zm. 1731), podstoli podlaski od 1699, instygator kor. 1708–1709, sędzia ziemski drohicki 1713–1727.

Solj: ^c Pan Sosnowski²⁵⁹ pułkownik jechał odprowadzając więźniów kwarcianych do [s. 51] niejakiego pana Złotnickiego²⁶⁰ regimentarza kwarcianego, mając oraz informację i ordynans [rozkaz], żeby go pertrahet in partes regias [przeciągnąć na stronę królewską]^c.

Był potym obiad, po którym przyjechali JMP [Ernst Detlof] Krassow i JMP Miller [Wilhelm Müller] i zabawiwszy z godzinę na konferencji u Króla JM powrócili do kwater swoich. Miał potym Król JM konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], wieczorem samym grał w lumbra [lombra], tak jak i wczoraj.

D. 30 [XI]. Z rana przyjechał JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha] in asistentia [w towarzystwie] IMM PP starosty rzeżyckiego [Mikołaja Korffa, lub jego syna starościca rzeżyckiego, też Mikołaja], chorążego brasławskiego [Jozafata Antoniego Mirskiego], [Krzysztofa] Urbanowicza, Szemiotha, [Michała Jana] Alexandrowicza, [Antoniego Karola?] Nowosielskiego, [s. 52] starosty ilujskiego²⁶¹, płk. Bronowa [Brunnowa] i Estki²⁶². Wszedł tylko sam JMP hetman do Króla JM z JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] (który jeden tylko o pół mile stąd spotykał JMP hetmana). Ustąpili w kilka pacierzy wszyscy z pokoju Króla JM, sam tylko JMP hetman został i trwała tam inter duos [między dwoma] koło dwóch godzin konferencja. Po której słuchoł Król JM mszy w pokoju. Zaraz po niej jechał z JMP hetmanem do kwatery JMP [gen.] Krassawa, skąd aż po trzeciej z południa powrócił. W pół godziny dano obiad piątkowy. Siedzieli u stołu Król JM, JP hetman, JP płk [Michał] Tarło, JP [s. 53] starosta bobrownicki [Józef Narzymski] i JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński]. Po jedzeniu odprawiło się nabożeństwo wieczorne obozowe, które dnia wczorajszego dopiero zaczęło się. Była potym konferencja w pokoju JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], po której odjechał JMP hetman do kwatery swojej o milę. Po odjeździe JMP hetmana była potym sekretna druga konferencja tamże u JP kanclerza, gdzie non intrabant [nie weszli] tylko Król JM, XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki], JMP kanclerz, JMP podkanclerzy i JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło].

D. 1 Decembris [XII]. Rano JMP starosta nurski [Krzysztof Godlewski] witał Króla JM, potym nadjechał JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha], z którym Król JM zrazu z samym tylko zamknął się pokoju, potym intrabant [weszli] tamże [s. 54] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i JP

²⁵⁹ Marcin? Sosnowski, płk, dowódca regimentu piechoty wojska kor.

²⁶⁰ Aleksander (Adam?) Złotnicki (zm. po 1711), płk, regimentarz wojsk kor.

²⁶¹ Takie starostwo nie występuje w ówczesnych spisach starostw, zob. H. Palkij, *Kancelaryjne spisy starostw w czasach saskich*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. 3, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Radzyń Podlaski 2010, s. 77.

²⁶² Może stolnik kowieński Michał Jakub Estko?

podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka]. Była zatem msza, po której mieli audiencję IMM PP posłowie brześciańscy, JMP [Mikołaj] Machwic podsedek perorował, a JP Tyszkowski²⁶³ czytał instrukcję. Odpowiadał a Maiestate [od tronu] JMP podkanclerzy. Po audiencji poszedł Król JM do pokoju swego, gdzie JMP hetman po krótkiej konferencji pożegnał Króla JM i odjechał nazad do obozu swego pod Brześć [Litewski]. ^cConclusum [postanowiono], że wojsko litewskie linią ma się wyciągnąć ku Włodzimierzowi^{264-c}.

Po odjeździe JMP hetmana [Sapiehy] dano zaraz obiad, po którym podpisał Król JM papiery zostawione od JP hetmana, których było więcej 50. ^cKról Jegomość nie [s. 55] podobna jak wielkie swoje affekta [uczucia] pokazywał ad apparentiam [na pozór] panu hetmanowi^c.

XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki] prosił mnie, żebym żal jego do JP referendarza WXL [Jana Fryderyka Sapiehy] doniósł WXM Dobrodziejowi, który ma stąd, że ów listek do P [Kazimierza Aleksandra] Pocieja dany pod kopertę WXM Dobrodzieja w Malborku, miasto odesłania onego do P Pocieja, oddał JMP referendarz JMP hetmanowi [Janowi Kazimierzowi Sapieże] i podobno teraz przed Królem JM prezentował ten listek JP hetman, ^ctak jest tym procederem jegomości pana referendarza zirytowyany książę Janusz, że nie życzy sobie z nim się spotkać^c.

JMP płk [Michał] Tarło powiadał przede mną, że JMP [Wojciech Kazimierz] Ancuta nie tylko wszystkie konie swoje cicho uprowadził, lecz in super [ponadto] jego własnych [s. 56] dwadzieścia jakoby miał wziąć. Wielką pomstę z tego afrontu obiecywał, gdyby mógł poścignąć P Ancutę. Nie trzeba tedy już przysyłać nikogo dla odprowadzenia koni do Białej.

P Bronikowski niejaki otrzymał był przywilej na wójtostwo mielejczyckie²⁶⁵ i dużo się naprzykrzał JMP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] o pieczęć, lecz nic wskórać nie mógł, bo dawno byłem dał notację do kancelarii, że one cessit dispositioni [przypada do dyspozycji] WXM Dobrodzieja. ^cPowiadał mi jegomość pan podkanclerzy, że mu mówił Król Jegomość, jeśli posłał kogo dla zajazdu starostwa rzeżyckiego^c.

D. 2 Decembris [XII]. Z rana przyjechał JMP [płk Józef] Poniatowski, który przyniósł niepokojącą [s. 57] nowinę o przegranej JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] z kwarcianami i z P [Ludwikiem Konstantym] Pocijem pod Koniectolem²⁶⁶. Takową czynił ustnie JMP Poniatowski relację, że i prawe i lewe skrzydło przeciwnych już byli przełamali ludzie JMP w-dy kijowskiego i gdy się zapędzili za nimi, sześć chorągwi kwarcianych wypadłszy z za piechoty, którą komenderował JMP [płk Marcin?] Sosnowski,

²⁶³ Stanisław Tyszkowski, podstoli brzeski lit.

²⁶⁴ Włodzimierz (Wołodimir) Wołyński, miasto rejonowe w obwodzie wołyńskim w Ukrainie.

²⁶⁵ Mielejczyce, zob. przyp. 234.

²⁶⁶ Zob. Ł. Pabich, *Bitwa pod Koniectolem 21 listopada 1708*, Zabrze 2014.

uderzyły na samego JMP w-dę kijowskiego i na P [Jana] Grudzińskiego i złamały tak dalece, że i te chorągwie, które górę miały nad przeciwnem, pierzchać musiały. Książę zaś JM Janusz [Wiśniowiecki] powiadał mi, że sromotnie przegrał JP w-da kijowski, buńczuk mu wzięto, szkatułę z pieniędzmi, w której i przywilej był [s. 58] na buławę wielką i tabory wszystkie, które tam były i działka zabrano i że 70 koni kwarcianych całe wojsko JP w-dy kijowskiego pędziło półtorej mili. Numerum [liczby] zabitych nie wiedzą, lecz najwięcej w rozsypkę poszło. Samemu JP [Adamowi] Śmigielskiemu 300 dragonów nie dostaje. Inkluduję [załączam] list i relację tej potyczki, którą mi sam JP w-da kijowski przysłał.

W stancji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] miał Król JM konferencję z JP kanclerzem, JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] więcej niż godzinę. Potym słuchał mszy, po której przyjechał JM [gen.] Krassaw, dano zatym obiad. Po obiedzie [s. 59] ekspediował Król JM do JP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy]. Wieczorem samym grał w lumbrę [lombra] z JP [Michałem] Tarłem pułkownikiem, z JP Klinskstetem [Henrikiem Klingstedtem] i JP [Kazimierzem] Włostowskim. Jest tu P Grabowski ekonom międzyrzecki²⁶⁷, stara się o libertację, lecz pod wątpieniem, żeby co wskórał, obiecuje prędką w Międzyrzeczu bytność JMP wojewodziny bełskiej [Elżbiety Sieniawskiej]. Dziś przed wieczorem przybyli JMP [Władysław] Czarnkowski i JKs. sufragan gnieźnieński [Stefan Mdzewski]. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] już jest w drodze, pisał z Heilzberka [Heilsberga, Lidzbarka Warmińskiego] prosząc o naznaczenie kwatery dla siebie.

Dziś kilka poczt gdańskich przywiózł JP Frezer²⁶⁸. Listy do WXM Dobrodzieja należące odsyłam, także do JMP wojewodziny kijowskiej²⁶⁹, gdyż tu ten odgłos, że stanęła już Jejmość w [s. 60] Białej. Dziś przed wieczorem dwa listy od WXM Dobrodzieja, jeden przez pocztę JP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] de [z] d. 26 Novembris [XI], drugi przez umyślnego rajtara de d. 30 eiusdem [XI]. Listy obadwa w ręce oddałem JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu], który nie kazał mi nic mówić z Królem JM ratione [w sprawie] starostwa rzezyckiego. Przez pocztę hetmańską, według woli WXM Dobrodzieja, pisywać będę. Do brata mego [Jana Karpią] stosując się do rozkazu WXM Dobrodzieja napiszę, żeby pieniądze wekslem odsyłał do XJM Dobrodziejki [Anny Radziwiłłowej].

Król JM pewnie będzie u WXM Dobrodzieja w Białej, tylko kiedy, jeszcze determinacja nie stanęła, pytał mnie kilka razy jak [s. 61] daleko stąd do Białej. JMP [płk Michał] Tarło powiada, że ze wszystkimi końmi

²⁶⁷ Przypuszczalnie Międzyrzecza Podlaskiego, miasta w pow. bialskim w woj. lubelskim.

²⁶⁸ Może Franciszek Frezer, pisarz grodzki krakowski.

²⁶⁹ Wiktoria Potocka z Leszczyńskich (zm. 1732), przed 1696 została żoną Józefa Potockiego.

i podwodami umknął JP [Wojciech Kazimierz] Ancuta, jakom już wyżej o tym namienił. Dlatego jednego bojara teraz odsyłam z listami, a drugiego i rajtara zatrzymuję, póki odbiorę respons [odpowiedź] od JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego].

^cNa Rzeżycę [starostwo rzeżyckie] jest u mnie przywilej, terazniejszego Króla Waszej Książęcej Mości jeszcze pod Targowicą podpisany²⁷⁰, ale nie pieczętowany^c. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

Jutro mamy się stąd ruszyć do Krzeslina²⁷¹, gdzie kilkuniedzielny ma być alt [postój].

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 62–65

W Kostkach [Koskach], d. 4 Decembris [XII] 1708

[s. 62] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj rano, po wyprawionym już do WXM Dobrodzieja bojarzynie, zawoławszy mnie Król JM [Stanisław] te mi formalia ratione [słowa względem] starostwa rzeżyckiego mówił: „Książę [Karol Stanisław Radziwiłł] popisał na mnie culmina [tu: wyrzuty] o starostwo rzeżyckie, a ja tak wiedziałem, że książę do niego ma jaki interes, jak wiem, co się dziś dzieje w Paryżu et in eo supposito [i w tym przypuszczeniu] deklarowałem one JP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce], alem przywileju jeszcze nie podpisał, obliguję tedy księcia, żeby uczynił to dla mnie, [s. 63] a ustąpił tego starostwa JP podkanclerzemu, upewniam księcia, że z pierwszych wakansów nagrodzę mu to i jaką chce dam na siebie asekurację”. Po kilkakroć toż samo powtarzał i kazał do WXM Dobrodzieja o to pisać. JP podkanclerzy aequanimiter [spokojnie] w tym interesie postępuje, bo się deklarował nie interesować do tego starostwa, aż chyba, że mu go WXM Dobrodziej ustąpisz.

Dnia wczorajszego z rana była konferencja prywatna z JP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] [s. 64] i JP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Przyprował niezaki P Brzostowski szlachcic ziemi wiskiej, jedynastu dezertarów, między którymi był jeden kapral, spod regimentu JMP płk. [Michała] Tarła i oddał Królowi JM. Których odesłał Król JM do regimentu. Nastąpiły potem msza i obiad. Przed wieczorem zacząwszy aż do wieczery grał Król JM w zwyczajnego swego we 4 lumbrę [lombra].

²⁷⁰ Stanisław Leszczyński przebywał w Targowicy w pierwszej połowie lipca 1706 r.

²⁷¹ Krześlin, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim, na północ od Siedlec.

Pytałem się Króla JM, jeśli prędko będzie w Białej u WXM Dobrodzieja i powiedziałem, że WXM Dobrodziej, lubo byś miał gdzie w sąsiedztwie [s. 65] o mil kilka wyjechać, nie możesz nigdzie wychylić się z Białej, będąc in spe [w nadziei] bytności Króla JM u siebie. Odpowiedział his formalibus [tymi słowami]: „Będę u księcia, a księżę niech siedzi w Białej, niech nie odjeżdża stamtąd”.

Wozy wszystkie dziś stąd odchodzą do Krześlina, a Król JM jutro dopiero ma się ruszyć. Listy od XJM Dobrodziejki [Anny Radziwiłłowej] pilno mi zalecone, które odebrałem od JKs. sufragana gnieźnieńskiego [Stefana Mdzewskiego] odsyłam. Ściele się oraz pod stopy Pańskie [...]

^aLibertację dla P Ossolińskiego²⁷², o którą pisał do mnie imieniem WXM Dobrodzieja JP [Andrzej Jozafat] Jeziernicki, odsyłam^a.
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 66–73

W Krześlinie, d. 6 Decembris [XII] 1708

[s. 66] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Po ekspediowaniu zawczora poczty przez JP łowczego nadw. WXL²⁷³, wysyłam dziś bojarzyna do WXM Dobrodzieja, zostawiwszy dwóch rajtarów przy sobie.

D. 4 Decembris [XII]. Miał Król JM [Stanisław] rano konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Szedł potym na mszę, po której w stancji JMP kanclerza ex occasione [z powodu] tego, że XJM Janusz [Wiśniowiecki] powiedział Królowi JM, iż pisał do WXM Dobrodzieja w sprawie JMP w-dy sieradzkiego [Jana Pieniążka], różni czynili Królowi JM relację de terminis [o zakończeniu] [s. 67] tej sprawy i wszystkich niemal sentymenta propendebant [zdania przeważały] za JMP w-dą sieradzkim. Dano zatym obiad. Po obiedzie przyjechał umyślny od JMP w-dy podlaskiego [Stefana Mikołaja Branickiego] do Króla JM cum quaerimonia [ze skargą], że JMP [płk Franciszek] Rozrażewski z ludźmi swemi ultro [samowolnie] chce się

²⁷² W tym czasie w województwie sandomierskim swe posiadłości miało co najmniej pięciu Ossolińskich.

²⁷³ Szymon Zabięło (zm. po 4 IX 1721), podczaszy kowieński od 1692, przed 26 XI 1708 łowczy nadworny lit. (po Samuelu Kazimierzu Szwykowskiem), zob. M. Jusupović, *Prowin-cjonalna elita litewska w XVIII wieku. Działalność polityczna rodziny Zabięłów w latach 1733–1795*, Warszawa 2014, s. 23–24.

wedrzeć do fortecy tykocińskiej²⁷⁴ i lokować w niej praesidium [załogę]. Odpisał Król JM, że to jest mimo wołą i ordynans [wbrew woli i rozkazowi] jego, pozwalając znosić in quantum [o ile] zechce vim [siłę] jaką inferre [użyć] JP Rozrażewski.

Wieczorem samym odprawiło się nabożeństwo zwyczajne obozowe, po którym [s. 68] grał Król JM w lumbra [lombra] z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], JP Klinsztetem [Henrikiem Klingstedtem] i JP [Kazimierzem] Włostowskim.

W okazji [bitwie] pod Koniecpolem między innymi zabito JMP Siemianowskiego²⁷⁵, który porucznikował u JP [Jana] Szembeka podkanclerzego kor. Wieś Lubienicę²⁷⁶ oddano po nim JP [Adamowi] Śmigielskiemu stolnikowi kor.

D. 5 [XII]. Równy ze dniem ruszył się Król JM z Kostek [Kosek], konno wszystko przejechał. Wstępował po drodze do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] stojącego we wsi Nakorach²⁷⁷ o pół mile stąd, u którego z pół godziny bawił. Stanąwszy w Krześlinie słuchał mszy, po której nie bawiąc nadjechali JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], [s. 69] JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] i XJM Janusz [Wiśniowiecki] w królewskiej kolasce i JP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] w swojej jadący. W pół godziny dano obiad, podczas którego przyjechała JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka], która nie mogła wychwalić się przed Królem JM przyjęcia swego od WXM Dobrodzieja w Białej. Poobiedny czas cały zszedł na dyskursach z JMP wojewodziną. Zmrokiem samym było nabożeństwo zwyczajne, potem grał Król JM w karty z temiż Ichmościami co i wczoraj. Podczas kart oddała Królowi JM JMP wojewodzina kijowska gazetkę o poddaniu się [Karolowi XII] Mazeppy [Iwana Mazepy], którą miała od WXM Dobrodzieja. Bardzo był [s. 70] z niej kontent Król JM i wszyscy inni Ichmoście impatientissime [bardzo niecierpliwie] czekając na konfirmację [potwierdzenie] tego. Miał także JP Klinsztet [Henrik Klingstedt] gazetkę z Mitawy o batalii Lawenhawta [Adama Ludviga Lewenhaupt], gdzie specyfikuje, że 4 m. [tys.] Szwedów tylko zginęło, a Moskwy 18 m. [tys.] i że w pięć dni potym Reiszeld [Karl Gustav Rehnskiöld] napadłszy niespodzianie na Szeremeta [Borysa P. Szeremietiewa], zniósł z dywizji jego 4 m. [tys.] Moskwy.

²⁷⁴ O ówczesnym zamku tykocińskim zob. K. Łopatecki, *Plan przebudowy twierdzy w Tykocinie z 1708 roku*, „Zapiski Historyczne” 74, 2009, z. 2, s. 63–76.

²⁷⁵ Przymyślnie Mikołaj Siemianowski, starosta sochaczewski (kasztelan wieluński?), który uczestniczył w tej bitwie, dowodząc częścią jazdy. Zm. jednak po 1721, kiedy jako pułkownik otrzymał konsens na cesję starostwa sochaczewskiego.

²⁷⁶ Łubienica, wieś w pow. pułtuskim w woj. mazowieckim.

²⁷⁷ Nakory, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim, na północ od Krześlin.

List WXM Dobrodzieja przez JP Olenckiego²⁷⁸ doszedł, zaraz ekspostulowałem [rozmawiałem] z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] ratione [względem] starostwa człuchowskiego. Daje list swój JMP kanclerz do JP [gen. Michała] Branta, żeby się nie interesował do tego starostwa, mnie zaś to tylko ustnie powiedział, że P Brant nie dla konsystencji [kwaterunków] zesłał podobno ludzi swoich do Człuchowa, ale dla [s. 71] wybierania podatku pewnego z włóki po talaru [6 złp], czy po dwa na rekruty JP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], który uchwaliła ta prowincja pruska.

Król JM jeśli będzie i kiedy będzie w Białej, ani od samego Króla, ani od pryncypałów dworu pewnej wiadomości wziąć nie mogę. Tak Król JM, jako i principales asserunt [dostojnicy potwierdzają] bytność, lecz sine determinatione [bez określenia] dnia i czasu. ^cJegomość pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] to mi powiedział: iż wątpi, żeby tak prędko Król Jegomość był w Białej i chyba to będzie natenczas jak jejmość pani kanclerzyna [Joanna Jabłonowska] da znać, quid sperandum erit [czego należy się spodziewać] od pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego]^c.

Tuszą [przypuszczają] niektórzy, że tu przez [s. 72] Święta [Bożego Narodzenia] dwór będzie stał, drudzy zaś twierdzą, że za kilka dni ruszemy się stąd do Wiszniewa²⁷⁹, o mil trzy stąd i że tam świętować będziemy, ^cale to dependet [zależy] od dyspozycji [gen] Krassawa, do którego dziś po obiedzie ma jechać pan kanclerz [Jabłonowski] dla doskonałego o wszystkim namówienia się, a najbardziej ratione [względem] kwater, bo i teraz Szwedzi wypędzili z jednej wsi ludzi królewskich^c. P Chwałkowski²⁸⁰, gdy się domawiał, że mało naznaczają wiosek na Króla JM, przy którym nie mało teraz senatorów znajduje się i coraz więcej przybywa, odpowiedział na to P Krassaw: „A po co oni jeżdżą za Królem, wszak oni nie chronią Króla”. [s. 73] JP Klinkenstrom²⁸¹ jest tu przy Królu JM in caractere [w charakterze] rezydenta od pryncypała swego [Karola XII]. Ten bardzo agre fert [kwaśno odnosi się do tego], że tak mizerne wydziela JP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] kwatery na Króla JM i deklarował domówić się w tym u JP Krassawa.

Ja według ordynansu WXM Dobrodzieja o niedzieli tej [9 XII] zbiegnę do Białej, a teraz upadam do stóp Pańskich [...]

²⁷⁸ Może Wojciech Olędzki, starosta szmeltyński.

²⁷⁹ Wiśniew, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim, na południe od Siedlec.

²⁸⁰ Chwałkowski, stanowniczy, czyli kwatremistrz króla Stanisława, był dworzaninem (pokojowym) jego ojca, Rafała Leszczyńskiego, towarzyszył mu w poselstwie do Turcji w 1700.

²⁸¹ Leonard Klinckowström, w maju 1709 wysłany z powrotem do Karola XII, zob. J. A. Gierowski, *op. cit.*, s. 81.

^aPosłowie wielkopolscy, P Gruszczyński ślepy i P Rossen²⁸² mieli dziś prywatną audiencję u Króla JM. De contentis [o treści] instrukcji onych jeszcze nie wiem^a.

^cKról obawiając się kwarcianych nie chce ni dokąd oddalić się od Szwedów^c.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 5–8, 74–77

W Wiszniowie [Wiśniewie], d. 13 Decembris [XII] 1708

[s. 5] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Skoro stanąwszy tu, zaraz szedłem do dworu, do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], którego zastałem w pokoju Króla JM [Stanisława] i tam list od WXM Dobrodzieja oddałem. Król JM zaraz mnie pytał, jeśli WXM Dobrodziej będziesz tu w Wiszniowie [Wiśniewie]. Odpowiedziałem, że już dawno byłbyś WXM Dobrodziej, gdyby nie egzekucja JP Marschala [płk. Karła Gustafa Marschlacka] w dobrach WXM Dobrodzieja, pretendująca [domagającego się] prowiantów nie zatamowała drogi. Na co JMP kanclerz powiedział, że poszedł list od JP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] do JP Marschala, który za libertację stanie i że w nim wszelka [s. 6] Szwedom przykazana jest modestia [skromność, umiarkowanie] i żeby więcej nie pretendowali nad to, co się może wziąć prowiantu. Gdym odpowiedział, że w dobrach WXM Dobrodzieja wielka ruina, niepodobna żeby co mogły wydać, chyba ostatni kęs chleba ludziom wezmą, zakończył tym JMP kanclerz, że sam książę JM [Karol Stanisław Radziwiłł] jak przyjedzie tu, resztę dorobi, jam co mógł to czyniłem i życzy, żebyś WXM Dobrodziej nie bawiąc zjechał tu do dworu. Kwaterę obiecał prokurować [przygotować] dla WXM Dobrodzieja i pewnie będzie. Królewicz [s. 7] JM [Konstanty Sobieski] (który zlecił mi kłaniać WXM Dobrodziejowi) zaprasza samego WXM Dobrodzieja do swojej stacji, którą ma we dworze, w bliższym budynku stacji Króla JM. Król JM pytał mnie, co WXM Dobrodziej robisz, w jakich pokojach stoisz WXM Dobrodziej, kto u WXM Dobrodzieja był i jest z gości i o innych różnych rzeczach. Życzy bardzo, żebyś WXM Dobrodziej tu do niego przyjechał.

JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu] gdym powiedział, że niemniej tardat [opóźnia] pośpiech WXM Dobrodzieja do dworu

²⁸² Wojciech Gruszczyński i podstoli wschowski Mikołaj Rosen, posłowie do króla Stanisława z sejmiku województw wielkopolskich odbytego 29 X 1708.

interes starostwa rzeżyckiego, zaraz namienił to Królowi, Król JM nic na to [s. 8] nie rzekłszy, tylko się rozśmiał, ^cale jegomość pan kanclerz asekuruje [upewnia] XJM Dobrodzieja, że Król będzie musiał o nie [mówić?] WXM Dobrodziejowi, lecz non urgebit [nie będzie nalegał] i nie będzie się gniewał, choć odmówisz^c.

Jak długo tu zabawi dwór nie chciał mi powiedzieć JP kanclerz [Jabłonowski], tylko to powiedział, że jeśli na tę niedzielę [16 XII] staniesz tu WXM Dobrodziej, zastaniesz jeszcze Króla JM. Lecz najmniejszej nie masz apparencji [przesłanek] do prędkiego ruszenia się i wszyscy to powiadają, że nie tylko przez Święta [Bożego Narodzenia], ale i po Świętach dobrze zabawi tu dwór.

Nadjechał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i JP Melin [płk Jürgen Friedrich Mellin] [s. 74] do Króla JM, z którymi pilna ma być konferencja i dlatego JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] prosi o wybaczenie, że nie pisze do WXM Dobrodzieja. To tylko pisać mi zlecił do WXM Dobrodzieja, że od JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej] stanął we wtorek [11 XII] tu umyślny. Ten to podobno sam, który był w Witarozu²⁸³. Z tym przysłała JMP kanclerzyna, że nad spodziewanie jej JP w-da bełski [Adam Sieniawski] nie chciał przyjąć posłanej buławy zaraz i propozycji słu chać, wszystko zwleka. Gdy trzy dni wyszły, a żadnego skutku nie odebrała JMP kanclerzyna, przysłała tu po rezolucję, co ma z tym dalej czynić, ^cod wtorku tedy ustawicznie tu nad tym consilia [narady]^c. Powiedziałem JP kanclerzowi, że ten [s. 75] umyślny będąc w folwarku WXM Dobrodzieja powiadał, że o królu szwedzkim [Karolu XII] niedobrze sły chać. Odebrałem ten respons [odpowiedź], że zwyczajnie we Lwowie cudowne o Szwedach prawią nowiny i niemal za zabitego tam mają króla szwedzkiego, ale kto by temu wierzał.

W Lublinie powietrze [dżuma] zapewne jest. Jeżeli się stąd pomkniemy, wszyscy tuszą, że w Międzyrzeczy²⁸⁴ wejdziemy, z której teraz gotowe pieniądze Szwedzi egzekwują. Pytał JP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] JP [Michała Jakuba?] Estki, jeśli Międzyrzecz albo Biała większe dobra. Odpowiedział JP Estko, że Biała wcale [zupełnie] zrujnowana, a Międzyrzecz i większy, i niezrujnowany. XJM Janusz [Wiśniowiecki] wcale [faktycznie] na Święta [s. 76] do Białej intendit [zamierza przybyć]. Demisit de rigore [Mniej ostro występuje] przeciwko JP referendarzowi [Janowi Fryderykowi Sapieże], szczególnie incusat [zarzuca] tylko non proditioem [nie zdradę], ale nieostrożność, że przez głupiego człowieka posłał ten list.

²⁸³ Witoroż, folwark w radziwiłłowskich dobrach wokół Białej, zob. J. Flisiński, *Hrabstwo bialskie w pierwszej połowie XVIII w.*, „Rocznik Białkopodlaski” 2, 1994, s. 23.

²⁸⁴ Okolice Międzyrzecza Podlaskiego, zaliczającego się wówczas do największych miast na Podlasiu.

Soli. ^cPan referendarz [Sapieha] przysyłał po starostwo trembowelskie allegando [twierdząc], że exemplo [przykładem] WXM Dobrodzieja może trzymać dwa starostwa sądowe [grodowe], jedno w Koronie, a drugie w Litwie, ale pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] powiedział mi, że nie będzie nic z tego, bo insza księciu per respectum [na skutek] zasług może to ująć, non item [nie zaś] panu referendarzowi^c.

JP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] oddałem list, ale co miałem in comissis [w zleceniu] opowiedzieć nie mogłem, ex quo [gdyż] siła [wielu] miał gości u siebie. ^cGdym czynił relację Królowi o negocjacji pana referendarza [Jana Fryderyka Sapiehy] [s. 77] we Lwowie, bardzo był malkontent [niezadowolony] i wielki pokazywał resentment [niechęć] przeciwko panu wojewodzie bełskiemu [Adamowi Sieniawskiemu]^c. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Jutro na całą noc drugiego wyślę stąd rajtara do WXM Dobrodzieja, bo dziś doskonale o wszystkim wywiedzieć się nie mogłem. ^cBardzo Król malkontent [niezadowolony], że dyspozycję pan hetman [Jan Kazimierz Sapieha] odmienił^c. JP Klinckenstrom [Leonard Klinckowström] upił się dziś z JP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], listu nie mogłem mu oddać. [datacja] J[ozałat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 78–84

W Wiszniowie [Wiśniewie], d. 15 Decembris [XII] 1708

[s. 78] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 14 Decembris [XII]. Dziś rano była audiencja posłów czerskich²⁸⁵, in iisdem consistens postulatis [zawierająca te same postulaty] legacja, jako i drugie, ażeby byli wolni od przechodu i stanowisk wojsk. Odbiorą pewnie in ampla forma [we wspaniałej postaci] respons, na który JP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] nieomylnie nie będzie uważał. Na kwaterę Królowi JM [Stanisławowi] naznaczono Latowicz²⁸⁶, znać tedy, że tu zabawiemy dłużej. ^cDo pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego] wczoraj

²⁸⁵ Posłami ziemi czerskiej byli Wawrzyniec Franciszek Rakowski (ok. 1660/1670–1729), cześnik wiski 1700–1723, pamiętnikarz, i Zygmunt Opacki (zm. przed 1720), cześnik warszawski 1695–1711. Rakowski tak pisze o tym wydarzeniu: „Ja z jm. panem Zygmuntem Opackim cześnikiem warszawskim byliśmy w poselstwie od ziemi czerskiej wspaniale przyjęci od króla w Wiśniewie”, *Pamiętnik wielkiej wojny północnej*, wyd. M. Nagielski, M. Wagner, Warszawa 2002, s. 105.

²⁸⁶ Latowicz, wieś w pow. mińskim, w woj. mazowieckim, na zachód od Siedlec.

wyprawiono pana Mirzejewskiego²⁸⁷ z ostatnią rezolucją jeżeli ma przystąpić, albo nie^c.

Obiad zwyczajny [s. 79] piątkowy jadł Król JM w stacji królewicza [Konstantego Sobieskiego], jakoż zawsze niemal tam jada. Gdy miano wstać od stołu przyszły dwie poczty razem ze Gdańska, które laetum attulerunt nuntium [wesołą przyniosły wiadomość] o zniesieniu Moskwy w Ukrainie. P [Paweł] Gratta his formalibus [tymi słowami] pisze: „D. 1 Decembris [XII]. Przysłał P Ecamblot [Klaës Ekeblad] komendant elbląski do P Bezenwala [Jeana Victora Besenvala] d. 30 Novembris [XI] z tym, iż piszą do niego z Staroduba²⁸⁸ de [z] d. 18 Novembris, iż wojsko moskiewskie totaliter jest zniesione, liczy się zginionej Moskwy na 60 m. [tys.]”. JP podstoli lit. [Michał Potocki] zaś pisze, że de [z] 8 non de [nie z] 18 Novembris pisano o tym z Staroduba. Impatientissime [bardzo niecierpliwie] czekają tu tego [s. 80] konfirmacji [potwierdzenia]. W listach prywatnych i to piszą, że August [II] z Malborukiem [Johnem Churchillem Marlborough] pobiegł do Anglii dla zawarcia kontraktu o 12 m. [tys.] wojska swego z królową angielską [Anną], która teraz owdowiała, bo umarł jej mąż, książę de Dannemark²⁸⁹. Życzy tedy Król JM [Stanisław], żeby JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski] starał się o nią, jako o damę stateczną i według lat swoich.

XJM w-dy ruskiego [Janusza Wiśniowieckiego] podjazd dziś powrócił i przyprowadził kilku kompanii i kilku draganów [dragonów] z wojska kwarcianego. Pierwszych oddano do JMP płk. [Michała] Tarła, a drugich do JP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa. Conferunt [mówią, zeznają], że kwarciane chorągwie mają ordynans od [s. 81] JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], ażeby Szwedów nie zaczepiali i że JMP wojewodzina bełska [Elżbieta] zapewne ma być na Święta [Bożego Narodzenia] w Międzyrzeczu.

Wieczorem samym przyjechał JMP starosta wiski²⁹⁰ ze Lwowa, z którym miał Król JM konferencję w stacji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] na kilka pacierzy. ^cDało mi się słyszeć, że przywiózł dobrą nadzieję przystąpienia pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego]. Pani kanclerzyna [Joanna Jabłonowska] wyjechać miała w przeszłą sobotę [8 XII] z skończonym już niemal traktatem^c. XJM Janusz [Wiśniowiecki] srodze [bardzo] jest żaloszny, że mu zwinął [rozwiązał] chorągiew JM [s. 82] P hetman [Jan Kazimierz Sapieha]. JMP Klinckenstromowi [Leonardowi

²⁸⁷ Mierzejewski, rotmistrz jazdy wołoskiej w służbie szwedzkiej.

²⁸⁸ Starodub, miasto i forteca, od 1667 w granicach Rosji, obecnie w obwodzie briańskim w Federacji Rosyjskiej.

²⁸⁹ Georg Oldenburg, książę duński (zm. 1708), od 1683 mąż Anny Stuart, królowej Anglii.

²⁹⁰ Michał Puzyna (zm. 1730), starosta wiski od 1699, pisarz w. lit. 1707–1709 z nominacji króla Stanisława.

Klinckowströmowi] oddałem list od WXM Dobrodzieja, deklarował mówić JP [gen.] Krassawowi za dobrami WXM Dobrodzieja, lecz bardziej życzył, żebyś WXM Dobrodziej ujął P Marschala [płk. Karla Gustafa Marschlacka], a on żeby napisał do JP Krassawa, że nie może mieć subsystemy [utrzymanie] z dóbr WXM Dobrodzieja ex quo [gdyż] są zdezelowane [zniszczone] bardzo. JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt] ceremonialiter [uprzejmie] także mi odpowiedział i deklarował służyć WXM Dobrodziejowi, ale jakom zrozumiał, nie może być salvatio [ocalenie] Białej, chyba za bytnością samego WXM Dobrodzieja tu u dworu. Kwatera jeszcze [s. 83] dla WXM nie wydzielona, bo JMP [kwaterymistrz] Chwałkowski odjechał gdzieś za kilka mil, na niego czekają.

Listy dwa od JMP [Pawła] Gratty odsyłam, w których inkludowane [załączone] są listy od XJM Dobrodziejki [Anny Radziwiłłowej]. Pisze do mnie XJM Dobrodziejka, żebyś WXM Dobrodziej cugów [zaprzęgów konnych] już nie posyłał, że się może obejść bez nich. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 84] Z rana dziś, to jest d. 15 Decembris [X] miał konferencję Król JM z JMP starostą wiskim [Michałem Puzyńą], który bene sperare [dobrze spodziewać się dla] nas iubet [życzy] o zgodzie uniwersalnej. ^cStarostwo trembowelskie oddane, czy obiecane panu marszałkowi nadwornemu koronnemu [Stanisławowi Tarle]-^c.

Karol Stanisław Radziwiłł, Diariusz czynności

AGAD, AR, dz. VI, t. II – 79, k. 84

December [XII 1708]

9 [XII]. Przyjechał do mnie [do Białej] JMP [Jan Fryderyk] Sapięha referendarz WXL. Tegoż dnia wyprawilem konie po żonę moję [Annę].

15 [XII]. Wyjechałem do Króla JM [Stanisława] z XJM w-dą nowogródzkim [Janem Mikołajem Radziwiłłem], popas w Kownatkach²⁹¹, nocleg w Kozuszkach²⁹².

16 [XII]. Pod Zbuczynem²⁹³ spotkałem się z Królem JM i królewiczem Konstantym [Sobieskim], którzy jechali o pół mile na obiad do JMP płk. [Michała] Tarłła. Wysłuchawszy mszy Św. wróciłem się do płk. Tarłła. Tamże jadłem obiad z Królem JM, gdzie był i gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow].

²⁹¹ Kownaty, wieś w pow. łosickim w woj. mazowieckim.

²⁹² Kozuszki, wieś w pow. białskopodlaskim w woj. lubelskim.

²⁹³ Zbuczyn, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim, na wschód od Wiśniewa.

Po obiedzie Król JM odjechał do kwatery do Wiśniowa [Wiśniewa], a ja do mojej, do Jarzemiów wsi, alias Poduchów²⁹⁴.

17 [XII]. Byłem u Króla w Wiśniowie, ćwierć mili ode mnie.

18 [XII]. Był Król i królewicz u mnie z wielą innemi i wieczerzę jedli.

22 [XII]. Wyjechałem z księciem [Michałem] Wiśniowieckim hetmanem polnym WXL do Białej, obiad w Międzyrzeczu, nocleg w folwarku moim Woroncu²⁹⁵.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 85–92

W Wiszniowie [Wiśniewie], d. 23 Decembris [XII] 1708

[s. 85] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 22 Decembris [XII]. Po wyjeździe WXM Dobrodzieja, skoro powróciłem tu do Wiśniewa, zaraz JMP krajczy kor. [Stefan Potocki] przyjechał do Króla JM z JMP podkanclerzym lit. [Stanisławem Antonim Szczuką], gdzie trwała konferencja aż do samej mszy. Z razu zamknęli się we 4, to jest Król JM, JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP podkanclerzy i JMP krajczy, potym wchodzili królewicz JM [Konstanty Sobieski] i JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło]. Po mszy zaraz dano obiad, przy którym pił Król JM do JMP krajczego kor. za zdrowie JP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], ale cicho. Wypili kolejno za [s. 86] tegoż zdrowie królewicz JM i JMP kanclerz.

Po obiedzie znowu była konferencja, która trwała do wieczora niemal samego. Wcale już zmrokiem pożegnał JMP krajczy [Stefan Potocki] Króla JM i odjechał w drogę. To mi się dało słyszeć a parte [na osobności] o negocjacji JMP krajczego, że naprzód Król JM wielu punktów propozycji nie akceptował JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] i to miał rzec: „Niech Jegomość poprzestanie takowych propozycji, dosyć Jegomości tego honoru, że ja proszę JM o pokój, nie JM mnie, bo ja jak podam swoje propozycje i gęby otworzyć JM na nie nie będzie mógł”. Mianowicie nie akceptował punktu poparcia elekcji, dawszy [s. 87] tę replikę, że traktaty warszawski²⁹⁶ i altrandsztadzki zawierał jako król i od wszystkich niemal monarchów jest przyznany za króla, a zatym wszystko to in dubium

²⁹⁴ Obecnie Paduchy, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim, na północ od Wiśniewa.

²⁹⁵ Woroniec, obecnie wieś w pow. białkopodlaskim w woj. lubelskim.

²⁹⁶ Traktat między stanisławowską Rzeczpospolitą a Szwecją podpisany w Warszawie 26 XI 1705, zob. J. Feldman, *Polska w dobie wielkiej wojny północnej*, Kraków 1925, s. 128–132.

vocaretur [poddano by w wątpliwość], gdyby miał pozwolić na poparcie elekcji. Reiectum [odrzucono] i to, żeby nie iść przeciwko Moskwie, bo by to samo powróciło króla szwedzkiego [Karola XII] do Polski dla upomnienia się zawartej przeciwko Moskwie aliansy. Nie przyjęto i tego, ażeby wszyscy przeciwni circa honores et bona konserwowani [w swoich urzędach i dobrach zachowani] byli, a mianowicie Szembekowie. Owo zgoła na tym wszystka rzecz zawisła, jeśli JMP w-da bełski odstąpiwszy inszych pryncypałów, sam przystąpi i stanie komplanacja [ugoda], in [s. 88] quantum [o ile] nie zechce tego uczynić, to niechybnie wszystko ruet [runie] i nie będzie nic ze zgody. Prosił Król JM bardzo JMP krajczego, żeby prędką przysyłał od JMP w-dy bełskiego rezolucję. Powiadają i to, że położono inter conditiones [między warunkami] JMP w-dzie bełskiemu, żeby JMP w-da kijowski [Józef Potocki] miał osobliwą swoją dywizję i żeby wszystkie szkody w dobrach poniesione nagroził mu JMP w-da bełski.

Po odjeździe JMP krajczego [Stefana Potockiego] grał Król JM w lumbra [lombra] z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], JMP [Kazimierzem] Włostowskim i kawalerem królewicza JM aż do wieczery. Po wieczery także grał w karty.

JMP krajczemu [Stefanowi Potockiemu] nie przyszło mi tego powiedzieć [s. 89] coś WXM Dobrodziej był zlecił, bo insperatissime [niespodziewanie] odjechał. JMP [kasztelan] halicki²⁹⁷ ekskuzował [przepraszał] z drogi bialskiej do WXM Dobrodzieja, ex quo [gdyż] współ z JMP krajczym i na jednym powozie musiał jechać do Lwowa.

JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] proboszczem nazywał JMP w-dę bełskiego [Adama Sieniawskiego] his formalibus [tymi słowami]: „Rzekę ten proboszcz ma dobre wojsko, a nie umie go zażyć”. Dlatego zaś dał te przewisko, że się JMP w-da bełski opasuje wysoko.

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] deklarował pożegnać Króla JM od WXM Dobrodzieja i od XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego], lecz znać Król JM niekontent z tego pożegnania, kiedy serio dziś mi rzekł: „A cóż to XJM kanclerz [Karol Stanisław Radziwiłł] nie żegnawszy mnie odjechał, bardzo to piękna[!]”.

[s. 90] Przywilej na Rzezyce [starostwo rzezyckie] odsyłam. Sam upadam do stóp Pańskich [...].

Gazetkę z Wołynia, którą mam od JMP kasztelanowej żm[udzkiej] [Marii Anny Grotthusowej] posyłam.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] Karp P[odstoli] S[moleński]

JMP starosta zakroczymski [Antoni Lassocki] przed dwoma niedzielami pewnie umarł, toż samo powiadają o JMP staroście warszawskim²⁹⁸.

²⁹⁷ Władysław Skarbek (zm. 1713), kasztelan halicki od 1706.

²⁹⁸ Starosta warszawski Stanisław Bonifacy Krasieński zm. dopiero w 1717.

[s. 91] PS Dzisiejszy cały poranek zszedł na ekspedycji lwowskiej, z którą dziś jedzie JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] do Lwowa et cum commisione [z zaleceniem] traktowania cum adversa parte [z przeciwną partią]. Na miecznikowstwo przemyskie wyszedł już przywilej niejakiemu P Chmieleckiemu²⁹⁹. Teraz JP krajczy [Stefan Potocki] otrzymał one na porucznika swego P Brześciańskiego³⁰⁰ i przysłał do pieczęci, ale ja wymówiłem się, że wyszedł już ten urząd. Dziś tedy JP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] przysłał z karteczką, żebym zapieczętował też miecznikowstwo, lecz też rację dałem co i JP krajczemu. Tandem [w końcu] zawoławszy [mnie] do siebie takowe przede mną czynił egzageracje [wyjaśnienia], jakoby na tym wszystka pendere [zależać] miała moles [moc, podstawa] traktatu i że wszystko rueret [runie], żebym nie miał tego urzędu pieczętować, a do tego podjął się [s. 92] ewinkować [usprawiedliwiać] w tym mnie przed WXM Dobrodziejem i wszędzie et in super [i wyżej] obligował się windykować [odzyskać] pierwszy przywilej od P Chmieleckiego. Nolens volens [chcąc nie chcąc] tedy musiałem zapieczętować. Co jeśliby displiceret [nie podobało się] WXM Dobrodziejowi, racz WXM Dobrodziej o to napisać do JMP kanclerza i żeby mnie do takowej rzeczy nie necessitował [przymuszał], bo ja się obawiam bardzo, żeby tego więcej nie było.

Gazetkę, którą mam od JP [Pawła] Gratty posyłam WXM Dobrodziejowi do przeczytania. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] suplement [więcej] gazet obiecał dać, jak odbierze od Króla JM. XJM Janusza [Wiśniowieckiego] ludzi pobili kwarciarzami i porucznika jednego szwedzkiego wzięli. JMP starosta i podczaszy łukowscy³⁰¹ są tu w poselstwie od województwa lubelskiego.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 93–96

W Wiszniowie [Wiśniewie], d. 24 Decembris [XII] 1708

[s. 93] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 23 Decembris [XII]. Przed obiadem samym była audiencja posłów drohickich uskarżających się na opresje i wiolencje [gwałty] szwedzkie. Pisał tedy JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] do PP pułkowników, ażeby

²⁹⁹ Przypuszczalnie Franciszek Chmielewski, który uzyskał ponowną nominację na ten urząd zapewne później, występował z tym tytułem dopiero 10 XII 1733.

³⁰⁰ Stanisław Brześciański (zm. 1735), miecznik przemyski w 1713, kasztelan lubaczowski od 1731.

³⁰¹ Jan Nowosielski (zm. po 1711), łowczy mielnicki od 1682, stolnik podlaski od 1692, starosta łukowski 1699–1711, i Michał Ryszkowski (zm. po 1720), podczaszy łukowski 1696–1720.

wysadzili [wyznaczyli] komisarzy swoich ad inquisitionem kryminałów [zbadań nadużyć]. Po obiedzie jeździł Król JM [Stanisław] do JMP Krassawa, skąd powróciwszy cały wieczór bawił się w stacji JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej], gdzie grali w nową jakąś grę kartową angielską Król JM, królewicz JM [Konstanty Sobieski], JMP [s. 94] wojewodzina, JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP graf [Friedrich Christoph] Dohna, JMP płk [Michał] Tarło, JMP starosta makowski³⁰², JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski], JMP [Kazimierz] Włostowski, JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt] i kawaler królewicza JM. Wygrała wszystkie pieniądze JMP wojewodzina kijowska, ale z krzywdą JMP Włostowskiego, bo miał kilka jeszcze sztonów i był in spe [w nadziei] wygrania, a pieniądze pobrano non attento hoc [nie zważając na to]. Tamże Król JM wieczrę jadł.

^aP Crassaw [gen. Krassow] tę dał deklarację posłom chełmskim, żeby po 6 tal. [36 złp] z dymu wydali redimendo securitatem [wykupując bezpieczeństwo] w domach swoich. Wojnę zaś służący [żołnierze], żeby powracali do domów i przysięgli Królowi JM [Stanisławowi], bo inaczej dobra ich w popiół mają być obrócone^a.

Powiadali też tu ludzie kwarciani, że car [Piotr I] wie o tym, że traktuje [prowadzi rokowania] JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] i [s. 95] tak powiada, że byłbym nie chrześcijaninem, gdybym wam zgody nie życzył, owszem gódcie się, a ja to deklaruję, że skoro się pogodzicie zaraz wszystkich moich ludzi z granic waszych wyprowadzę, byle jeno i Szwed też samo uczynił.

^aJutro [24 XII] w nocy, albo rano we środę [26 XII], będę ekspediował [wysyłał] jednego rajtara, a drugiego jeszcze zatrzymam. Ten list przez okazję XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] ordynuję [wysyłam]^a.

D. 24 Decembris [XII]. Rano był u Króla JM P Crassaw [gen. Krassow], który z regimentem swoim już się dziś ruszył. Król JM zapewne w tę środę [26 XII] ruszy się do niejkiej Woli Domaszowskiej³⁰³ o mil trzy stąd. Po mszy Król JM zamknął się w stacji JMP [s. 96] kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] na konferencji, która trwała aż do obiadu. Dziś tu przyjechał JP [płk] Żabka i mile bardzo jest przyjęty od Króla JM. Uniwersał, żeby dywizja XJM Janusza [Wiśniowieckiego] nemine excepto [bez wyjątku] szła pod komendę w. hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] jest już posłany JP hetmanowi [Sapieże], do którego pisano usilnie wokując [wzywając] samego do dworu.

³⁰² Formalnie starostą makowskim od 1704 był Paweł Przeradowski (zm. przed 1729), ale tego tytułu używał też jeden z synów poprzedniego starosty Stanisława Wessla: Wojciech, Franciszek albo Jan.

³⁰³ Wola Domaszowska, obecnie wieś Wólka Domaszewska w pow. łukowskim w woj. lubelskim.

List od XJM Dobrodziejki [Anny Radziwiłłowej], który oddał mi JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] odsyłam, także wakanse dwa ruskie, a trzeci jeszcze nie podpisany. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^aO zapieczętowanie inkludowanego [załączonego] konsensu jako naj-unieżeniej WXM Dobrodzieja suplikuję. Tenże P [Franciszek Władysław?] Nagurski chce być agentem u WXM Dobrodzieja i jest zgodny do tego, bo był raz trybunalskim regentem^a.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 97-102

W Wiszniowie [Wiśniewie], d. 26 Decembris [XII] 1708

[s. 97] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 24 [XII]. Po obiedzie Król JM [Stanisław] w stancji królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] bawił się. JMP [Kazimierzowi] Włostowskiemu zamrużonemi oczami kazano na kształt zmurek³⁰⁴ chwytać, a stołki pod niego kładziono, na które padał i inne różne przykrości wysadzono. Samym wieczorem kucję³⁰⁵, czy to kolację jadł Król JM u JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej]. Królewicz zaś JM zebrawszy kompanię, jako to JMP płk. [Michała] Tarła, JMP starostę malborskiego [Franciszka Bielińskiego], JMP starostę [s. 98] bobrownickiego [Józefa Narzymskiego], JMP [Józefa] Poniatowskiego i innych, tamże u JMP wojewodziny po północy zaraz z mięsem jadł.

D. 25 [XII]. Przede dniem tu w kaplicy odprawiły się najpierw dla ludzi trzy mszy, potym skoro na dzień poczęło zabierać się, przyszedł Król JM. Zaczęła się jutrznia, którą chorałem śpiewano, po jutrzni trzy mszy consequenter [kolejno] odprawił JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński]. Miał zatym kazanie JMKs. [Karol Samuel] Poniński sekretarz WXL na theme: „Annuntio vobis gaudium” [Ogłaszam wam radość³⁰⁶]. [s. 99] Wywodził, że Chrystus Pan przez narodzenie swoje wszystkie światu przywraca pociechy. Dosyć dobrze kazał, daleko lepiej nad insze czasy. Po kazaniu wyszedł Król JM z kaplicy do stancji swojej, gdzie nad ekspedycją jakąś więcej godziny siedział. Po skończonej ekspedycji winszowali

³⁰⁴ Żmurki – zabawa w ciuciubabkę.

³⁰⁵ Kutia (kucja) – tradycyjna na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej potrawa wigilijna z maku i miodu.

³⁰⁶ Jest to formuła używana przy ogłaszaniu wyboru papieża.

Królowi JM Świąt: najpierwej królewicz JM [Konstanty Sobieski], a potem JMKS. nominat poznański od senatu prolixiori [obszerną] trochę sermone [mową], a od ministrów status [stanu] JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] paucissimis verbis [najkrótszymi słowami]. Dano zatym obiad, na którym cały praesens [obecny] [s. 100] tu senatus był. Po obiedzie grał Król JM w grand tryktraka³⁰⁷ z JMP [Kazimierzem] Włostowskim. Przed wieczorem zamknął się Król JM w stancji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] na konferencji z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym, która trwała z półtorej godziny. Po konferencji bawił się Król JM w stancji swojej różnemi dyskursami z królewiczem JM, JMP wojewodziną kijowską [Wiktoria Potocką] i JMP kanclerzem aż do wieczery samej. Śmiał się także z Imbraima³⁰⁸ pijanego, który lada co prawił, Francisem nazwał JMP starostę malborskiego [Franciszka Bielińskiego], JMP [s. 101] Włostowskiego przyrównywał do gwiazdy i powiedział, że tak baby lubi jak i on.

JMP starosta warszawski [Stanisław Bonifacy Krasiński] zapewnie umarł³⁰⁹, po którym wieś Leszna³¹⁰ w czerskiej ziemi oddano JP Czarneckiemu pułkownikowi³¹¹. ^cStarostwo warszawskie było deklarowane panu kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu], ale bodaj się to nie odmieni, bo królewicz [Konstanty Sobieski] wchodzi w to i chce one otrzymać i pewnym kontraktem panu marszałkowi wielkiemu koronnemu [Kazimierzowi Ludwikowi Bielińskiemu] ustąpić, ale musi być w tym jakieś insze misterium [tajemnica?]^c.

Z Ukrainy dotąd nic nie masz. To tylko głoszą, że [Iwan] Mazepa darował królowi szwedzkiemu [Karolowi XII] ośm tysięcy wołów, dwanaście tysięcy [s. 102] owiec i czternaście tysięcy koni. ^cZe Lwowa piszą do dworu, że rozpuszczenie wojska litewskiego dużo na harde wsadzało pana wojewodę bełskiego [Adama Sieniawskiego]^c. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Dziś, to jest d. 26 Decembris [XII] z rana ruszają się wozy. Król JM po obiedzie ruszy się, mil dwie za Łuków, do Woli Domaszowskiej [Wólki Domaszewskiej].

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]
Rajtara z chorym koniem odsyłam.

³⁰⁷ Grand tryktrak, gra planszowa, zob. t. 1, s. 173, przyp. 700.

³⁰⁸ Imbrahim, przypuszczalnie ktoś ze służby króla Stanisława.

³⁰⁹ Stanisław Bonifacy Krasiński zm. dopiero w 1717.

³¹⁰ Leszno, wieś w pow. warszawskim zachodnim w woj. mazowieckim.

³¹¹ Antoni Józef Czarnecki (zm. 1717), podkomorzyc braclawski, starosta sinicki, płk wojska kor., sędzia ziemski braclawski po? 1711.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 52–59

W Domaszewicach³¹², d. 29 Decembris [XII] 1708

[s. 52] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] d. 26 Decembris [XII] o godzinie dwunastej ruszywszy z Wiśniowa [Wiśniewa] i wszystkie cztery mile jadąc konno pod buńczukiem, stanął w Domaszowskiej Woli, mil 2 za Łukowem, w dobrach JMP starosty łukowskiego [Jana Nowosielskiego], samym wieczorem. Dokąd zaraz przybył JMP gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow], o milę stojący w Sentkach³¹³, majątności JMP chorążego łukowskiego³¹⁴ i więcej godziny konferował z Królem JM. Po której konferencji grał Król JM w grand tryktraka.

W marszu tym zląklszy się [s. 53] konie strokate [pstre] XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] wielbłądów, na szmaty roznieśli kolaskę polową, na szczęście stało się, że JKs. kapelan, postrzegłszy lękające się konie, zawczasu wysiadł. Pewnie byłby na złych, strzeż Boże, przenosinach [zginąłby]. W tej wsi, gdzie Król JM ma kwaterę, tylko postawiono JMP podkancle-rzego [Stanisława Antoniego Szczukę], ludzi XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Insi Ichmoście wszyscy w tej tu wsi stoją i ja z nimi, co z wielką jest koni i samych niewygodą, co dzień jeździć pół mile wielkie do Króla JM.

D. 27 [XII]. Król JM mszy słuował w kościółku o kilka staj³¹⁵ od dworu w lesie będącym. Stanął dziś o południu rajtar [s. 54] WXM Dobrodzieja. Zaraz tedy po dwa razy jeździłem do kwatery JMP [gen.] Krassawa, alem go nie zastał, odjechał był dokądś. Samym wieczorem był u Króla JM i w nocy już stamtąd odjechał. Trudno zatym było mu oddawać tego dnia WXM Dobrodzieja listu.

Tegoż dnia było tu rozgłoszono, jakoby kwarciani mieli coś Szwedów utraćić, ale się to nie weryfikowało. ^aZ Ukrainy ta u dworu nowina, że król szwedzki [Karol XII] na zimę lokuje się koło Baturyna³¹⁶, a car [Piotr I] koło Czernihowa^{317-a}.

³¹² Domaszewnica, wieś w pow. Radzyń Podlaski w woj. lubelskim, na północ od Wólki Domaszewskiej.

³¹³ Sentki, obecnie takiej wsi na tym terenie nie ma, może to wieś Kępkki, na wschód od Domaszewnicy.

³¹⁴ Stanisław Rozwadowski (zm. 1720), podczaszy łukowski od 1683, stolnik łukowski od 1686, chorąży łukowski od 1694.

³¹⁵ Staje – miara długości, ok. 250 m.

³¹⁶ Baturyn, miasto w obwodzie czernihowskim w Ukrainie.

³¹⁷ Czernihów, miasto obwodowe w Ukrainie.

Podług listu WXM Dobrodzieja winszowałem Świąt Królowi JM [Stanisławowi], królewiczowi JM [Konstantemu Sobieskiemu], JMP kancierzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu] i JMP podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce]. Królewicz JM i JMP podkanclerzy deklarowali odezwą swoją reciprocari [odwzajemnić] tę WXM Dobrodzieja kongratulację, lecz jeszcze mi listów [s. 55] swoich nie oddali.

Podwodnik [woźnica] z piwem i daniem³¹⁸ po wyjeździe już Króla JM z Wiśniowa [Wiśniewa] stanął był tam i dlatego z przydanym ode mnie człowiekiem, aż tu musiał na dziś stawać. Bardzo był Król JM kontent z tego WXM Dobrodzieja obesłania i sam widział na wozie to wszystko i rozkazał JMP [Kazimierzowi] Włostowskiemu odebrać. Piwa tylko jedną beczkę bez szpuntu przywiózł, słomą zatkawszy, dlatego dużo się wychlustało i wywietrzało. ^aJMP [gen.] Krassawowi, gdym namieniał, że wkrótce odbierze wina beczkę od WXM Dobrodzieja deklarowaną, odpowiedział, że nie trzeba, lecz to mówił podobno specie recusantis [jakoby odmawiając]^a.

D. 28 [XII]. Skoro dzień jeździłem do JMP Krassawa, do którego ledwo w godzin dwie puszczono. Oddałem tedy list WXM Dobrodzieja, po którego przeczytaniu, zaraz [s. 56] mnie pytał o taryfę [spis podatkowy], którą pokazałem i opowiedziałem wiele już wybrano z dóbr WXM Dobrodzieja. Rachował naprzód dymy, potym pytał [z] którego roku taryfa dymowa, powiedziałem ze 1690. Odpowiedział, że ta zła taryfa, trzeba żeby była Anni [z roku] 1684. Na com rzekł, że znać to prawdziwa taryfa i inszej gród nie ma, kiedy tę tylko wydał. Replikował na to, że trzeba przysiąc jako prawdziwa ta taryfa i że inszej gród nie ma. Pytał potym, jeśli są w dobrach WXM Dobrodzieja kwitacje szwedzkie z branych kontrybucji. Odpowiedziałem, że muszą być. Rzekł na to, trzeba tedy będzie [s. 57] pokazać one. Skończył zatym, że nie może teraz odpisać dla następującego nabożeństwa i kazał mi po obiedzie do siebie przyjeżdżać. Skoro popołudniu zaraz jechałem do niego, alem go zastał grającego w warcaby. Jak tylko mnie postrzegł zaraz spotkał z tym, że już przed godziną pisał przez umyślną okazję do Marszala [płk. Karla Gustafa Marschlacka], żeby nad taryfę grodową nie pretendował z więcej dymów prowiantu z dóbr WXM Dobrodzieja. Jam na to odpowiedział, że mam umyślnego od WXM Dobrodzieja i że nie mogę odprawić bez skutecznej jego deklaracji i responsu [odpowiedzi]. Kazał mi tedy jutro rano przyjeżdżać.

[s. 56] ^{a-c} Panu podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] na wszystkie dobra dał Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] libertację, nawet i na Lublin miasto, że jest tym starostą^c. JMP podkanclerzy posyłał dwa

³¹⁸ Daniele hodowano wówczas w Polsce, m.in. wiele sztuk miał w swoim zwierzyńcu w Żółtkwi król Jan III Sobieski, zob. K. Sarnecki, *Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Diariusz i relacje z lat 1691–1696*, wyd. J. Woliński, Wrocław 1958, s. 115.

razy konia P Krassawowi, nie chciał przyjąć, [/// mówiąc, że jest?] bez interesu przyjacielem^{a319}.

[s. 57] Dziś wieczorem przyszła poczta gdańska, z której list XJM Dobrodziejki [Anny Radziwiłłowej] pilno mnie zalecony odsyłam. Gazety francuskie do przeczytania WXM Dobrodziejowi posyłam^a.

Powracało dziś tedy z podjazdu ze dwieście ludzi [s. 58] regimentu Marszala [Karla Gustafa Marschlacka], powiadano tedy, że trzydziestu z nich kwarciarzami utracili. Jakoż musiało coś być, lubo to drudzy negebant [negują], ponieważ dziś po obiedzie większe już były warty u generała [Ernsta Detlofa Krassowa], nawet i konnych kilkadziesiąt stało pode wsią. To zaś pewna, że pięciudziesiąt wołochów P Szaszковского napadłszy sześćset koni kwarciarzami i godzin dwie broniących się, dobywszy, ze wszystkiego odarli, tak że nago niemal puścili. Co słyszałem od tego Szweda, co przy P Szaszkowskiem zawsze jest.

^aZa zapiecztowanie konsensu jako najuniższej WXM Dobrodziejowi dziękuję. Ten P [Franciszek Władysław?] Nagurski był regentem w Trybunale Litewskim, a zatym do Litewskiego Trybunału jest zgodny. Ma być niezadługo, to go będą ordynował [wysyłał] do Białej, jeśli będzie rozkaz WXM [Dobrodzieja]^a.

D. 29 Decembris [XII]. Ranusieńko jechałem do JMP [gen.] Krassawa, do którego ledwo o godzinie dziewiątej puszczono. Był zatrudniony ekspedycjami, koło drugiej z południa za ledwie oddał mi list do WXM Dobrodzieja, przy którego odebraniu, gdym się [s. 59] in praesentia [w obecności] PP Klinckenstroma [Leonarda Klinckowströma] i Bibera³²⁰ upominał o ordynans do Marszala [Karla Gustafa Marschlacka], toż samo mi powiedział co i wczoraj, że już przez umyślnego pisał, żeby według taryfy tylko egzekwował [pobierał] prowiant. Co i sekretarz jego asseverebat [potwierdził], ale się o honorarium mordicus [mocno] upominał, które obiecywałem mu, jeśli skutek deklaracji JMP generała subsequetur [potwierdzi się]. O Wisznice³²¹ i JKs. proboszcza, gdym namienił, także twierdził, że według taryfy i stamtąd będzie wybierany prowiant.

Król JM dużo dziś zachorował na kaszel, królewicz JM [Konstanty Sobieski] ciężko od kilku dni na zęby choruje. W Lublinie od dwóch niedziel już ustało powietrze [dżuma], też i w Warszawie coraz już diminitur [zmniejsza się]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

³¹⁹ Pionowo na marginesie strony poprzedniej – 56.

³²⁰ Gottlieb Biber, osobisty sekretarz Stanisława Leszczyńskiego, w rzeczywistości był zaufanym człowiekiem dworu saskiego, od 1706 aż do 1726 szpiegującym króla Stanisława, zob. M. Durbas, *Sekretarz króla Stanisława Leszczyńskiego – agent czy wierny sługa*, [w:] *Władza i polityka w czasach nowożytnych*, red. Z. Anusik, Łódź 2011, s. 31–32.

³²¹ Wisznice, dobra K. S. Radziwiłła, obecnie wieś w pow. bialskim w woj. lubelskim, w połowie drogi między Białą Podlaską a Włodawą.

[s. 59] ^a-My na tym miejscu kilka niedziel mamy zabawić. Dziś wydano wszystkim palety [rozpisanie dostaw], żeby posłano po furaz na te kwatery, które w Wiszniowie [Wiśniewie] będąc mieli. ^c-Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i inni bardzo na Króla narzekają, że się [z *Wisznio*]-wa ruszył, bo Krassaw nie chciał z tam[///, *stamtąd się?*] rusz[*ać*]-^{c-a}.
[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 103–117

W Domaszewicach [Domaszewnicy], d. 2 Jan[uarii] [I] o północy, 1709
[s. 103] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 30 Decembris [XII 1708]. Z rana prywatna była konferencja, po której słuchał Król JM [Stanisław] mszy św. w pokoju. Dano zatym obiad w stancji królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], gdzie ordinarie [zazwyczaj] Król JM jada. Po obiedzie Król JM grał w warcaby. Samym wieczorem przyjechał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow], z którym za interpozycją [wstawiennictwem] Króla JM JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] zgodził się ogółem za województwo lubelskie i ziemię łukowską za 7 m. [tys] [s. 104] tal. bitych [42 tys. *złp*], z których województwo powinno wypłacić 5800 talarów, a Łuków 1200 tal.

W nocy już stanął rajtar WXM Dobrodzieja, ex occasione [z powodu] którego namieniłem Królowi JM, że jeszcze WXM Dobrodziej żadnej, obiecanej od JMP [gen.] Krassawa nie uznajesz w dobrach swoich allewacji [ulgi], na co to mi odpowiedziano, że i dziś będąc tu P Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] wspomniał, że dał już ordynans Marszałowi [płk. Karłowi Gustafowi Marschlackowi], ażeby [s. 105] dobra księcia JM mieli distinctię [odróżniali] od innych. ^c-Wspominałem i o Janowie księdza biskupa³²², ale mi na to nie odpowiedziano^c.

D. 31 Decembris [XII 1708]. Rano miał Król JM konferencję w gabinecie JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], po której była msza w pokoju. Po tej obiad. Było tu dziś na kształt trwogi, bo powiedziano było, że nocny podjazd o kilku tysięcy z kwarcianego wojska [s. 106] przeciwko nam jest wyprawiony. Dlaczego [dlatego] zaraz wysłano letkie podjazdy na różne strony. I ten był także rumor [pogłoska], jakby P [Jakub Zygmunt] Rybiński niedaleko stąd miał przeprować Wisłę.

³²² Janów Podlaski, rezydencja biskupów łuckich; biskupem łuckim był wówczas Aleksander Wyhowski.

Przeprosił dziś JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] JMks. [Karol Samuel] Poniński, bo go był uraził dużo w przeszły piątek [28 XII] upiwszy się, czyniąc inwektywę [zarzut], że JMP kanclerz Domich [Ponińskich] w łasce Króla JM rujnuje i że Królowi JM złe rady daje. Przed [s. 107] wieczorem samym przejeżdżającym przez dworek, w którym stał JP podkomorzy [województwa] kaliskiego [Andrzej Przyjemski], pies jakiś pogryzł nogę JMP [gen.] Krassawowi, kazał w niego strzelić oficerowi swemu, lecz nie trafił.

D. 1 Ianuarii [I] 1709. Równy ze dniem słuchał Król JM mszy w pokoju i na niej komunikował. W godzinę potym trąbili trębaczce po kolędzie. Koło godziny jedynastej był Król JM w kościółku na kazaniu, które miał JMks. Szczaniecki³²³ [s. 108] rektor lubelski na thema: „Vocatum nomen eius Iesus” [Nazwano je imieniem Jezus (Łk 2,21)]. Wywodził krótkość życia ludzkiego. Po kazaniu jechał Król JM z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] na obiad do JMP [gen.] Krassawa, gdzie była także JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka].

Książęta IMM [Janusz i Michał] Wiśniowieccy dziś rano powrócili. Nie mogą się odchwalić, jako dobrej chwili zażyli u WXM Dobrodzieja. Powiadali także o agrawacji [uciemieniu] dóbr WXM Dobrodzieja przed Królem JM i innymi [s. 109] Ichmościami, wszyscy serdecznie compatientur [współczują] tej nieszczęśliwości, a mianowicie królewicz JM [Konstanty], który po dwakroć prosił Króla JM, ut propitietur [by był łaskawy] w tym [dla] WXM Dobrodzieja. Deklarował Król JM interpozycję [pośrednictwo] swoją, skoro się obaczy z JMP [gen.] Krassawem. Przed samym wieczorem przyszli janczarowie i muzyka janczarska grała po kolędzie. Potym grali w pokoju oboistowie i dama JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej] na skrzypcach. Król JM [s. 110] kazał tańcować po francusku P staroście bobrownickiemu [Józefowi Narzymskiemu], P [Józefowi] Poniatowskiemu, P Klinskstetowi [Henrikowi Klingstedtowi] i innym, potym po kilku par w polskiego tańca kazał pójść, co że się działo w gabineciku małym, dlatego wielkie discordines intercedebant [zamieszanie nastąpiło] w tańcu. W nocy już przyjechali JMP w-da kijowski [Józef Potocki] i JMP referendarz kor. [Władysław Poniński].

D. 2 Ianuarii [I]. Z rana była konferencja, po której Król JM rozmawiał długo z JMP referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim], mianowicie o Wielkiej Polsce. Potym była [s. 111] msza przed pokojem Króla JM. Po której był Król JM u królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] z pół godziny.

³²³ Stefan Szczaniecki (1658–1737), jezuita od 1673, rektor kolegium jezuickiego w Lublinie 1708–1710, potem w Kaliszu, Poznaniu i we Lwowie, prowincjał jezuitów 1720–1723, pisarz religijny.

Dano zatym obiad. Po obiedzie jeździł Król JM z królewiczem JM, JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim] do JMP [gen.] Krassawa, gdzie nad pół godziny nie zabawiwszy powrócił nazad.

Książęta IMM [Janusz i Michał Wiśniowieccy] powróciwszy tu wczoraj, srodze [bardzo] wszystkich życzliwych WXM Dobrodzieja tą relacją poalterowali [podenerwowali], że WXM Dobrodziej bardzo aprehendujesz [źle przeżywasz] proceder szwedzki z dobrami swemi, [s. 112] z czego interebant [wynikają] nieomylnie choroby. Ja lubo dobrze wiem, że WXM Dobrodziej wszelkie adversa colloca in Deo [przeciwności powierzasz Bogu], śmiej z tym wszystkim suplikować [prosić], ażebyś miał WXM Dobrodziej wzgląd na zdrowie swoje, tak bardzo potrzebne całej Polsce i z okazji ruiny dóbr, które zawsze będą, nie rujnował onego [zdrowia]. Tej tedy książąt IMM relacji ductus motivo [przyczyna, że], dnia wczorajszego po kilkakroć przypominałem interes WXM [s. 113] Dobrodzieja Królowi JM ^cusque ad importunitatem^c [aż do natręctwa], także królewiczowi JM [Konstantemu Sobieskiemu] i JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu]. Odebrałem deklarację, że za obaczeniem się z P [gen.] Krassawem miały być dobra WXM [Dobrodzieja] zalecone P Krassawowi. Cały zatym dziś dzień pilnowałem Króla JM, aż póki jechał do P Krassawa, u którego będąc, wspomniał interes WXM Dobrodzieja, najbardziej zaś on wywiódł i zalecił JMP kanclerz, któremu tym się ekskuzował [tłumaczył] P Krassaw, że WXM Dobrodziej powiedziałeś [s. 114] o kilkadziesiąt tylko dymach w dobrach swoich, a P Marszał [płk Karl Gustaf Marschlack] pisał oznajmując, że się więcej pięciuset znajduje. Ten tedy dał sposób P Krassaw, żebyś WXM Dobrodziej za wszystkie dobra swoje tu do niego samego oddał kontrybucję według taryfy. Deklarował przyjąć to w rachunku co P Marszał wybrał, do którego pisze, żeby do Białej już się nie interesował. Życzę tedy per omnia [na wszystko], żebyś WXM Dobrodziej jak najprędzej te pieniądze tu przysyłał, gdyż i list (na który godzin z 5 czekałem) oddając serio mówił, żeby nie był w [s. 115] tym zawiedziony. Chciał był mnie niby pro obside [jako zakładnika] zatrzymać, alem się uprosił asekurowawszy go, że się od Króla JM nie oddalam i nie oddalę. Pod kopertą Marszala jest list inkludowany [załączony] od P Krassawa do P referendarza WXL [Jana Fryderyka Sapiehy], żeby sprawiedliwą taryfę województwa brzeskiego [lit.] wydał. ^cDla Boga żeby inszej nie wydawał i żeby się gdzie schronił, bo go żeby potym Marszał nie wziął^c. O sobocie [5 I 1709] najdalej będę czekał na pieniądze z Białej.

XJM [s. 116] Dobrodziejka [Anna Radziwiłłowa] d. 8 Decembris [XII] wcale [rzeczywiście] ruszyła się z Człuchowa ku Królewcowi. Pisze mi o tym P [Jan] Dzikowski ze Gdańska. Ów też apostata Ostrowski w Frankfurcie umarł, ale dwoma niedzielami przed śmiercią rewokował [powrócił do katolicyzmu] prywatnie przed JMKs. [Stefanem] Ponińskim jezuitą.

Salvum conductum [list żelazny, glejt] odsyłam, także i reskrypt za lasami przemyskimi³²⁴, w którym wielom takowy zdał się asumpt [wątpliwość], to jest że od drugich królów konfirmacji [potwierdzenia] nie masz. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 117] W-da bełski [Adam Sieniawski] już jest w Jarosławiu. Wojska kwarcianego wielka część miała pójść ku Krakowu. Starostwa zakroczymskiego ustąpił JMP w-da kijowski [Józef Potocki] JMP [Adamowi] Śmigielskiemu. Wojsko JMP w-dy kijowskiego dziś ruszyło się z Smarzewa³²⁵ tu ku nam. P kasztelanowi połanieckiemu [Felicjanowi Czermińskiemu] każda chorągiew kwarciana ma dać po dwa tysiące za niewolę³²⁶.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/I, s. 143–158

W Domaszewnicy, d. 5 Jan[uarii] [I] 1709

[s. 143] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książe Panie i Dobrodzieju mój

D. 3 Ianuarii [I]. Dziś z rana miał Król JM [Stanisław] prywatną z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] konferencję, po której słuchał mszy w pokoju. Po mszy dano obiad. Po obiedzie grał w warcaby. Przed samym wieczorem zaczęło się nabożeństwo obozowe zwyczajne, za powrotem teraz z JMP referendarzem [Władysławem Ponińskim], JMKs. [Stefana] Ponińskiego jezuitę. Po nabożeństwie grał Król JM w karty, w które [s. 144] nie chciał być pójść JMP [Kazimierz] Włostowski, ale go gwałtem przyprowadzono.

O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] głoszą, że się już znajduje w Jarosławiu i że całe [zupełnie] o przystąpieniu nie myśli, owszem większą część wojska posłał ku Krakowu, dokąd i sam zmierza. JMP [płk Franciszek] Głogowski przeprowił się także przez Wisłę in tractu [w drodze do] Krakowa. JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] zapewne stanął już we Lwowie. O [s. 145] Węgrzech głoszą, że się mieli pogodzić z cesarzem [Józefem I] i że Rakoci [Franciszek II Rakoczy] będzie hetmanem wojsk węgierskich i cesarza.

³²⁴ Karol Stanisław Radziwiłł był starostą przemyskim.

³²⁵ Smarzewo, przypuszczalnie informacja ta dotyczy wsi Smardzewa w pow. płońskim w woj. mazowieckim.

³²⁶ Feliks Czermiński w 1706 dostał się do niewoli szwedzkiej, był przetrzymywany w Kalmarze, skąd pod koniec 1708 uciekł.

D. 4 Ianuarii [I]. Z rana był Król JM zabawny [zajęty] ekspedycją ^cdo Ukrainy do pana [Stanisława] Poniatowskiego. Którą z Pińska ma odeśłać przez popa jakiegoś ksiązę hetman [Michał Wiśniowiecki]^c. Słuchał potym Król JM mszy, po której cały czas strawił z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] aż do nabożeństwa zwyczajnego obozowego. Po którym przyszli Książęta IMM [Janusz i Michał] Wiśniowieccy i JMP w-da kijowski [Józef Potocki] od JMP [s. 146] podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] dużo pod [h]elmem³²⁷ do Króla JM, który konferował z JP grafem [Friedrichem Christophem von] Dohna i dla nacisku w gabineciku swoim. Wyszedł z nim przed pokój konferując, na którą to konferencję nadszedł XJM hetman [Michał Wiśniowiecki] i usłyszawszy (jako sam assuit [dołączył]), że P Dohna mówił przed Królem JM o zabrane jakieś rzeczy przez P [płk. Łukasza] Baranowicza siostrzeńcowi swemu, odezwał się na to, że bardziej swoich interesów pilnuje niż królewskich, [s. 147] od czego przyszło do dalszych przymówek tak dalece, że jeden do szabli, a drugi do szpady porwali się i gdyby nie JMP kanclerz [Jabłonowski] porwał był XJM hetmana [Wiśniowieckiego], pewnie ciąłby P Dohnę. Dał z tym wszystkim odpowiedź XJM hetman do jutra i zaraz odjechał do siebie. ^cPo zamówieniu się z Do[h]ną immediate [bezpośrednio] zaraz rzekł ksiązę hetman do pana kanclerza i pana podkanclerzego te formalia [słowa]: „Waszeć z nami sub dole [w złej wierze, podstępnie] idziecie”^c. Wielkie to było szczęście, że nie był na ten czas XJM Janusz [Wiśniowiecki], [s. 148] do większego niechybnie przyszłoby było [h]armideru. Zaraz po tym hałasie siadł Król JM do obiadu swego piątkowego. Znać było z tym wszystkim wielkie nieukontentowanie [niezadowolenie] Króla JM z tego tumultu. Siedzieli u stołu królewicz JM [Konstanty Sobieski], JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka], JMP w-da kijowski [Józef Potocki], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i JMP graf [Friedrich Christoph] Dohna.

Przyszła dziś wiadomość, że kwarciანი zabrali JMP Sznobka³²⁸ z kilką chorągwiami, w czym konfirmacji [potwierdzenia] i pewniejszej czekamy relacji. JMP [s. 149] w-da kijowski [Józef Potocki] destynował [przeznaczył] był do starostwa człuchowskiego jakichś ludzi, lecz ja będąc w tym praemonitus [przestrzeżony] cały dziś dzień kuczyłem [naprzykrzałem się] o to sam przez się, przez książąt IMM [Janusza i Michała Wiśniowieckich]

³²⁷ Prawdopodobnie zniekształcony zapis słów: pod chmielem, czyli podchmieleni.

³²⁸ Dalej nazwisko to występuje też w formie Szrodek i Szrzobek. Według pamiętnika tzw. Erazma Otwinowskiego (*op. cit.*, s. 133 i 135) był to płk Żróbek (Zróbek) z wojska lit., 25 XII 1708 podjazd wysłany przez J. Z. Rybińskiego „w Strzębowie za Płockiem zabrał pułkownika Żróbka z 40 chorągwiami”. K. Niesiecki w swoim *Herbarzu polskim* (t. 10, Lipsk 1845, s. 191) odnotowuje rodzinę Zrzobek na Podlasiu.

i JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę] JMP w-dzie kijowskiemu, aż tandem [wreszcie] otrzymałem deklarację, że cały ten rok obiecał nie interesować się do Człuchowa. JMP [Jan] Grudziński ze dwunasta chorągwi poszedł w Warmię za asygnacją JMP w-dy kijowskiego. Niechybnej spodziewają się tam zatargi [s. 150] ze Szwedami.

JMP [Ludwik Konstanty] Pocięz zapewne żeni się z JMP Warszycą³²⁹ miecznikową kor. Słyszałem z ust JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] tę relację, że in prasentia [w obecności] pewnego jakiegoś towarzysza jego, P [Jakub Zygmunt] Rybiński odebrał list od [Jakuba Henryka] Fleminga i to w nim głośno czytał „posyłam do złączenia się teraz z WMM Panem sześć tysięcy, a sam wkrótce z resztą przybędę”, skąd inferunt reditum [wnoszą powrót] Augusta [II]. I to tu divulgatur [rozgłoszono], że król francuski [Ludwik XIV] zapewne już miał umrzeć. [s. 151] W nocy już posyłał Król JM [Stanisław] do księcia JM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] prosząc, aby pod bokiem jego nie czynił nic P [Friedrichowi Christophowi] Dohnie. Deklarował to XJM hetman uczynić.

Marsz nasz o wtorku [8 I 1709] przyszłym obiecują, lecz nie jest to pewna.

Pisanie WXM Dobrodzieja zawczora [3 I] wieczorem odebrałem. List JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu] wczoraj rano oddałem i to wszystko, co WXM Dobrodzieja affligit [dręczy] ustnie opowiedziałem. Życzy WXM Dobrodziejowi JMP kanclerz z tej racji o księżną JM Dobrodzicę [Annę Radziwiłłową] [s. 152] nie turbować [martwić] się, że jeśli nie przepuszczą przez Prusy Brandenburskie, niechybnie księżna JM Matka [Anna Leszczyńska] weźmie XJM Dobrodzicę do siebie, gdzie in plena securitate [w pełni bezpieczna] od zarazy powietrznej [dżumy] będzie.

Kasztelanię międzyrzecką XJM Janusz [Wiśniowiecki] wyprawuje na P kasztelana nakielskiego³³⁰, a nakielską po nim na P Jemielskiego³³¹.

Z JMP [gen. Ernestem Detlofem] Krassawem nic nie expostulowałem [dyskutowałem], bo on już rozumie, że najwięcej uczynił, kiedy tu do siebie kazał przywozić kontrybucję według taryfy z Białej i że do niej [s. 153] Marszałowi [płk. Karłowi Gustafowi Marschlackowi] nie kazał interesować się. Czekam tedy na te pieniądze i dlatego nie śmiem mu pokazywać się.

³²⁹ Agnieszka Emercjanna (zm. po 1732), miecznikówna, a nie miecznikowa kor., córka Stanisława Warszycy (od 1693 miecznika kor., zm. 1704), od lutego 1709 żona Ludwika Konstantego Pocięz, podskarbiego w. lit. i hetmana, potem metresa Augusta II, 24 IX 1730 po raz drugi wyszła za mąż za saskiego gen. lejtn. Josepha hr. de Montmorency.

³³⁰ Jan Kazimierz Grabski (zm. po 1714), nominację na kasztelanię nakielską otrzymał od króla Stanisława 30 VIII 1708.

³³¹ Stanisław Jemielski (zm. po 1710), wojski inowrocławski od 1676, był kasztelanem nakielskim z nominacji Augusta II od 1704.

Wcale nie wiem skąd on sobie wziął w głowę taryfę 1684, a wszędzie według niej każe wybierać i przy wypłaceniu kontrybucji każe szlachcie przysięgać, jako inszej taryfy nie masz.

Król JM cum millenis obligationibus [z tysięcznymi obligacjami] kazał mi pisać do WXM Dobrodzieja, żebyś tu do niego raczył zjechać WXM Dobrodziej choć na moment. Przepisuje i sam swoją [s. 154] ręką Król JM na liście JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] i ja życzę, żebyś WXM Dobrodziej satisfacere [zadowolić] chciał w tym woli Króla JM z tych racji: naprzód, że usilnie tego Król JM pragnie i po kilkakroć mówił mi o to, żebym pisał do WXM Dobrodzieja; druga, że się podobno wkrótce odemkniemy opodal od Białej, a zatym teraz póki w bliskości, trzeba żebyś WXM Dobrodziej zaskarbił sobie afekt Króla JM na zawsze i pokazał skutkiem, że ordynacji [życzeniom] jego dosyć czynisz. A nade wszystko [s. 155] przy bytności WXM Dobrodzieja będzie faciliior [skłonniejszy] JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] do przyjęcia kontrybucji z Białej według terażniejszej taryfy, alias [inaczej] nieomylnie plurimas difficultates et dubia movebit [wystąpią liczne trudności i wątpliwości] względem taryfy. Et pro conclusionem [i na koniec] będziesz WXM Dobrodziej extra metum et periculum arresti [uwięziony między strachem a niebezpieczeństwem], którego strzeż Boże.

Ordynans [rozkaz] do JMP [płk. Andrzeja] Skórczewskiego i list prywatny do niego JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] includo [załączam]. Przez tutejszą pocztę nie śmiałem tego ordynować [wysłać], [s. 156] bo jest niepewna. Piszą ze Gdańska, że od 5 niedziel ode dworu poczty nie mają, a stąd co tydzień, a czasem i dwa razy na tydzień ekspedycja idzie, znać w Joanzburku [Jansborku, Pizzu] osiadają listy. Najlepiej żebyś WXM Dobrodziej do P Glötchiera [Glochtitera] ordynował [wysłał pocztę] do Wilna, najpewniej dojdzie stamtąd do Gdańska.

Król JM [Stanisław] obiecał w ten czas pisać do P [Andrzeja] Skórczewskiego jak WXM Dobrodziej tu będziesz, także [s. 157] i tiutiun [tytoń] deklarowany oddać. Tegoż sentymentu jest i królewicz JM [Konstanty Sobieski] ratione tiutiunu [względem tytoniu]. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] virginii [tytoniu z Wirginii?] nie ma, której dostawszys pakić u P [Friedricha Christoph] Dohny posyłam WXM Dobrodziejowi. P Dohnie powiedziałem to, co WXM Dobrodziej rozkazałeś donieść.

Książęta IMM [Michał i Janusz Wiśniowieccy] deklarowali nie mijać WXM Dobrodzieja.

Upadam zatym do nóg Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]
[s. 158] PS Tylko co po napisaniu listu przyjechał JMP Gutowski. Wysyłam tedy rajtara do Łukowa, a sam jadę starać się o kwaterę.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 118–125

W Tulnikach³³², d. 12 Jan[uarii] [I] 1709

[s. 118] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

[D. 10 I] Książęta IMM [Janusz i Michał Wiśniowieccy] tego dnia wyjechawszy z Radzyna³³³ nie dojechali do Siemienia³³⁴, lecz nocowali w Suchejwoli³³⁵ u JMP starosty wiskiego [Michała Puzyny]. Nazajutrz przed południem stanęli u Króla JM [Stanisława]. Była tedy zaraz msza, po której miał Król JM konferencję z książętami IMM, JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Dano zatem obiad, po którym [s. 119] jeździł Król JM do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] o letką [małą] stąd milę w Glinstoku³³⁶ stojącego. Wieczorem samym więcej niż dwugodzinną miał Król JM konferencję z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym, wchodzili tamże będąc wokowani [wzywani] XJM Janusz [Wiśniowiecki] i JMP starosta wiski, ^cktórego podobno do Lwowa ekspediować będą^c.

Przed wieczorem [s. 120] przyjechał JMP referendarz WXL [Jan Fryderyk Sapieha], mile jest przyjęty od Króla JM. Po skończonej konferencji grał Król JM w grand tryktraka z JMP wojewodziną kijowską [Wiktoria Potocką]. JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] niewymowny pokazuje żal do JMP Krassawa, ex ratione [z powodu] zrabowanych wszystkich niemal swoich wiosek, lubo był asekurowany [zabezpieczony] daną od niego liberacją; przegraża się nieopowiednie deserere [bez słowa opuścić] dwór.

D. 11 Januarii [I]. Z rana były różne konferencje, po których [s. 121] [Król] słuchał mszy. Po mszy stanęła kombinacja [ugoda] między książętami IMM [Januszem i Michałem Wiśniowieckimi] a JP Dhona [Friedrichem Christophem Dohną], ratione [względem] interesu królewieckiego, o czym nie wątpię, że XJM w-da ruski [Janusz Wiśniowiecki] doskonale ustnie uczyni WXM Dobrodziejowi relację. Jak się wszyscy rozjechali trwała konferencja więcej godziny z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP starostą wiskim [Michałem Puzyną], który tegoż dnia wyjechał zaraz do Lwowa. ^cPowiadał mi pan Bobrowski, że przy nim pan wojewoda bełski [Adam Sieniawski] [s. 122] będąc u księżnej [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej to rzekł: „Pan

³³² Tulniki, wieś w pow. parczewskim w woj. lubelskim.

³³³ Radzyń Podlaski, miasto pow. w woj. lubelskim.

³³⁴ Siemień, wieś w pow. parczewskim w woj. lubelskim.

³³⁵ Suchowola, wieś w pow. radzyńskim w woj. lubelskim.

³³⁶ Glinstok, obecnie Glinny Stok, wieś w pow. parczewskim w woj. lubelskim.

strażnik koronny [Stefan Potocki] nie odzywa się do nas i wszystkie nadzieje położył w tamtej stronie, ale za kilka niedziel obaczy co się stanie z królem Stanisławem”^c.

JMP Klinckenstrom [Leonard Klinckowström] dziś będąc u JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] prezentował list do siebie pisany z Królewca, w którym te były contenta [treści], że król pruski [Fryderyk I] księcia Ferdynanda kurlandzkiego, któremu kazał być wyjechać z Berlina w ten czas kiedy król szwedzki [Karol XII] wszedł do Saksonii, rewokował [przywołał] teraz do dworu swego i że wszedł w ligę z królem duńskim [Fryderykiem IV], [s. 123] pour l'établir dans le Duché de Curlande [aby osadzić go w Księstwie Kurlandzkim].

Przed wieczorem był u Króla JM JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] z Jejmością swoją [Augustą Wilhelminą], która stamtąd jechała z wizytą do JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej]. Samym zmrokiem jadł Król JM zwyczajny swój obiad piątkowy, po którym grał w karty z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], JMP [Kazimierzem] Włostowskim i JMP Klinskztetem [Henrikiem Klingstedtem]. Dało się też mi słyszeć, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] dziś przysłał wolny pas [paszport] jechania do dóbr swoich JMP w-dzie kijowskiemu [Józefowi Potockiemu] i z Jejmością. W liście tę tylko klauzulę przyłożył, że ręczy [s. 124] za ludzi do swojej komendy należących, a za drugich nie.

Ochronne uniwersały dla XJM stolnika WXL [Pawła Karola Sanguszki] odsyłam. O P [Michale?] Eperyaszym odmieniło się, żeby miał pójść in adversas parties [do przeciwnej partii]. XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] dziś tu spodziewają się, powiadają że o mil pięć tylko stąd znajdował się.

Ongi sam nie wiem jakom w kwartale moim [płacy kwartalnej] przerachowałem nad to fl. [złp?] dwadzieścia, które będą u mnie do dyspozycji WXM Dobrodzieja. Upadam zatem do nóg Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] S[moleński]

[s. 125] PS Królewicz JM [Konstanty Sobieski] oddał do mnie dla WXM Dobrodzieja tiutiunu [tytoniu] papuz [papusz – wiązek, pęczków] dużych pięć, cybuchów trzy i lulki trzy, co wszystko odsyłam przez JMP Brodowskiego³³⁷. JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] tej nocy zachorował, okazja choroby niechybna z apprehencji [obaw] o dobra. Dziś z rana absolute [zupełnie] nic nie było godnego do oznajmienia. Powiadają coś o zbliżających się ku nam podjazdach wojska kwarcianego.

³³⁷ Brodowski, dworzanin pokojowy i zaufany człowiek księcia Michała Wiśniowieckiego, przypuszczalnie Stanisław Michał (zm. 1729?), w 1722 sekretarz pieczęci wielkiej lit., od 1722 miecznik wołkowyski, zob. J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 293.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 237–244 i 126–127

[s. 127] W Tulnikach, d. 15 Jan[uaru] [I] 1709

[s. 237] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Po ordynowanych [wysłanych] listach moich do WXM Dobrodzieja w przeszłą sobotę [12 I] przez P Brodowskiego, pokojowego XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego], to accedit [dochodzi] do oznajmienia: Król JM [Stanisław] jest zawsze zabawny [zajęty] konferencjami, a mianowicie z rana; po obiedzie zaś różnie przejeżdża się, jako to do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], do JMP podkanclerzego [s. 238] WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] (który dotąd łóżka trzyma się), do JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego]. W sobotę wieczór prezentowała JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka] przysłany sobie wolny pas [paszport] do dóbr JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], w którym ta klauzula jest wyrażona: byłe Jejmość w praktyki żadne nie wchodziła interesom publicznym szkodliwe [podkreślenie w oryginale], na co ta była refleksja Króla JM, że to jest dołożono dlatego, żeby za najmniejszym dokumentem, albo karteczką [s. 239] przejętą wzięto za łeb JMP wojewodzinę, lecz JMP wojewodzina deklarowała, że wszelkich korespondencji będzie unikała. I zapewnie w tych dniach wyjeżdża stąd do Leżajska³³⁸.

W niedzielę [13 I] rano przyjechał JMP w-da miński [Władysław Jozafat Sapieha], serenissimo vultu [z najjaśniejszym obliczem] jest przyjęty od Króla JM, jako nie wątpię, że sam obszerniejszą w tym uczyni WXM Dobrodziejowi relację. Tegoż dnia samym wieczorem przyjechał P Brodzicki, sługa JMP ordynata [Tomasza Józefa] Zamoyskiego [s. 240] i powiedział, że się podjazd mocny o kilku tysięcy wojska kwarcianego znajduje się pod Łęczną³³⁹ o mil 6 stąd. Superaddit [dodał] jeszcze to, że taki ma ten podjazd ordynans [rozkaz], żeby na sam Siemien [Siemień] uderzył. Wielka tedy stąd trwoga stała się. Zaraz posłał Król JM pana [Józefa] Poniatowskiego do JP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], który sto kilkadziesiąt ludzi swoich przysłał pro praesidio [na załogę, osłonę] Królowi JM. Sprowadzono 400 piechoty tarłowskiej³⁴⁰, janczarów i drabantów. Ci wszyscy [s. 241] ludzie całą noc vigilabant [czuwali] we dworze i koło dworu, w którym stał Król JM w Siemieniu. I wszyscy assistentes [towarzyszący] dworowi po różnych wsiach stojący, poukładane wozy mieli et insomnem noctem duxerunt [i spędzili bezsenłą noc]. Aż dopiero wczoraj, około dziesiątej godziny evanuit

³³⁸ Leżajsk, miasto pow. w woj. podkarpackim.

³³⁹ Łęczna, miasto pow. w woj. lubelskim.

³⁴⁰ Z regimentu piechoty płk. Michała Tarły.

ten rumor [zniknęła ta pogłoska] i pokazało się, że tylko kilkadziesiąt ludzi kwarcianych było pod Łęczną i rejterowali się nazad za Lublin. Wszystkich tedy ludzi, którzy wartowali, dyspensowano [zwolniono], żeby się [s. 242] powrócili na kwatery. Z tym wszystkim przyjeżdżający ludzie od Lublina affirmant [potwierdzają], że się gwałt [bardzo dużo] kwarcianych znajduje koło Lublina i Bełżyc³⁴¹ i że zapewne wielki podjazd ma pójść ku nam.

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] wyjechał ze Lwowa do Jarosławia nie widząc się z Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac], napisał tylko do niego deklarując prędko swój powrót nazad do Lwowa.

Wczoraj samym wieczorem pożegnali Króla JM JMP w-da miński [Władysław Jozafat Sapieha] i JMP referendarz [s. 243] WXL [Jan Fryderyk Sapieha]. U JMP [gen.] Krassawa nie otrzymali tego, żeby przy taryfie byli konserwowani, ale tylko pisał do Marszała [płk. Karla Gustafa Marschlacka], żeby w rewizji pofolgował. Gdy exponebant [przedstawiali], że WXM Dobrodziej miałeś ten respekt, że według taryfy zapłaciłeś kontrybucję, reposuit [odparł] JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw, iż to uczynić musiał dla usilnej Króla JM interpozycji [interwencji]. Powiadają, że tu na tym miejscu długo mamy się zabawić i już słyszę naznaczone są furazowe kwatery: Włodawszczyzna na JMP Krassawa, [s. 244] Kodeńszczyzna³⁴² na JMP [płk. Michała] Tarłę, Kijowiec³⁴³ na Melina [płk. Jürgena Friedricha Mellina], lecz drudzy to negant [negują] i prędkie nam stąd ruszenie się obiecują.

Posłano wczoraj stąd do JMP pisarza polnego kor. [Michała Potockiego], ażeby nie będąc u dworu dla suspicji [podejrzeń] jechał do Sędziszowa³⁴⁴ swego i tam będąc spraktykował [pozyskał] P [Aleksandra] Złotnickiego z dywizją. ^cKtóry obiecał się już in partes regias [na stronę królewską przejść]^c i P Głowackiego, deklarowawszy mu poruczeństwo pancerne u Króla JM. ^cPrzysłał tu pan Bonak [Jean Louis Bonnac] skarżąc [s. 126] się na panią kanclerzynę [Joannę Jabłonowską], że nie umiając traktować rzeczy, mu psuje wszystko, co bardzo niemiło słyszę przyjął pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski]^c. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] jutro, albo pojutrze zapewne tu stanie; de [z] d. 9 praesentis [I] pisał z Szczuczyna do JMP kanclerza.

JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] ma wydać uniwersał swój, iż ktobykolwiek intra spatium [w ciągu] dwóch niedziel nie miał przystąpić

³⁴¹ Bełżyce, miasto w pow. lubelskim, na zachód od Lublina.

³⁴² Kodeń, miasto i ośrodek dóbr należący do wówczas do Jana Fryderyka Sapiehy, obecnie wieś w pow. białskim w woj. lubelskim.

³⁴³ Kijowiec, królewszczyzna trzymana wówczas przez K. S. Radziwiłła, obecnie wieś w pow. białskim w woj. lubelskim.

³⁴⁴ Sędziszów Małopolski, miasto w pow. ropczyckim w woj. podkarpackim.

do Króla JM [Stanisława], takowego dobra w popiół mają być obrócone i sam pro hoste Patriae haberi [za nieprzyjaciela Ojczyzny będzie uważany]. Wczoraj przed [s. 127] wieczorem przyszły listy ze Lwowa od JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej], w których czyni nadzieję traktatu, ^cale pan podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] przed pewnym człowiekiem powiedział, że żadnej aparencji [pozoru] i nadziei nie masz do traktatu^c. Gazety includo [załączam] i list JMP podstolego WXL [Jerzego Wawrzyńca Szymkowicza lub Michała Potockiego] oraz upadam do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 128–139

W Tulnikach, d. 18 Jan[uarii] [I] 1709

[s. 128] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Nim umyślnego wyprawię rajtara, przez jadącego teraz do Białej JMP Piszczalę piszę. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] tę od nuncjusza [Juliusa Piazzy] odebrał rezolucję, że byle uniwersalna w Polsce stanęła zgoda, zaraz wszystkie ekspedycje z Rzymu na biskupstwa, bez żadnej trudności przysłane będą. Miałem też relację, że JMKs. [Konstanty Felicjan] Szaniawski magnificentissime [jak najlepiej] [s. 129] tam żyje, traktował [gościł] kilka razy solenniter [uroczyście] XJM nominata krakowskiego, lecz gdy przychodziło do picia za zdrowie królewskie inaczej nie pił, tylko vivat Republica [wiwat Rzeczpospolita], Króla JM [Stanisława] nie wspominając.

We środę [16 I] cały niemal dzień zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim]. Przed wieczorem nawiedzał Król JM JP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], który lepiej się już ma. Wieczór cały i podczas grania w karty i podczas wieczerzy grali trębacz i oboistowie. [s. 130] ^cPowiałał mi graf [Friedrich Christoph] Do[h]na, że słyszał to od [Ernsta Detlofa] Krassawa, iż tamta strona z tym się deklarowała, że nie wprzód przystąpi do traktatu, aż będą osobliwi ad hunc solum actu [osobni do tego tylko aktu] naznaczeni plenipotentarii [pełnomocnicy] od królów francuskiego [Ludwika XIV] i szwedzkiego [Karola XII]^c.

Wczoraj z rana był Król JM [Stanisław] u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], od którego powróciwszy ekspediował listy na pocztę gdańską. Była potem msza, a zatym prędko i obiad, po którym jeździł Król JM saniami z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] do JMP gen. Krassawa. [s. 131] Wieczorem grał w karty z królewiczem JM, XJM nominatem krakowskim i JMP [Kazimierzem] Włostowskim. Po kartach przysłał JMP podkanclerzy

[Stanisław Antoni Szczuka] list pisany do siebie z Zamoyscia [Zamościa] od JMP starosty wiskiego [Michała Puzyny], w którym to continebatur et his formalibus [zawarte było i tymi słowami]: „Już to tu publicum [wiadome], że Moskwy 20 m. [tys.] zginęło, a król szwedzki [Karol XII] dwa regimenta stracił, Kozacy na głowę do Mazepy wracają się, niedawno razem ich przyszło 12 m. [tys.]”. JMP Juszyński wczoraj redux [powrócił] od Mohilowa, reffert [mówi] także o wiktorii szwedzkiej [s. 132] i że sama Moskwa głosi, cum his particularitatibus [z tymi szczegółami], że 40 m. [tys.] Moskwy zginęło, Mężyk [Aleksy D. Mieński] zabity, car [Piotr I] postrzelony, i że po tej batalii prosto król szwedzki [Karol XII] poszedł do stolicy [Moskwy]³⁴⁵.

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] kłania [się] WXM Dobrodziejowi i to kazał mi wypisać do WXM Dobrodzieja, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] wyjeżdżając ze Lwowa taki dał skrypt na siebie, do którego i JMP w-da podolski [Stefan Humiecki] podpisał się, a JMP miecznik [Stanisław Denhoff] verbałem assensum [słowną zgodę] na toż praebuit [wyraził], iż po 20 dniach miał złożyć konferencję, która [s. 133] będzie niby pro praeliminari [dla przygotowania] traktatu i choćby JMP miecznik nie chciał na to pozwolić, JMP w-da bełski deklarował to uczynić. Szczególnie te 20 dni dlatego założyli, żeby in hoc spatio [w tym okresie] czasu można [można było] posłać do Szembeków i ostatnią od nich odebrać rezolucję. Wymówił jednak sobie JMP w-da bełski, żeby do owego terminu Król JM [Stanisław] dalej nie pomykał się i żeby Szwedzi od wybierania kontrybucji abstineant [powstrzymali się].

JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] pisał wczoraj do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] urgentissime [s. 134] requirendo [jak najpilniej żądając], żeby wojsko litewskie ruszył. Jeśli uczyni to albo nie, curiosum [ciekawie] będzie usłyszeć, bo wielu jest co asserunt [twierdzą], że non obtemperabit [że nie posłucha] tej rekwizycji [żądania] JMP hetman. ^cPowiadano mi to in secreto [w sekrecie], że pan hetman pod tytułem podjazdu przeciwko Kozakom dosłał dwadzieścia chorągwi dla zabierania dywizji litewskiej, która jest przy panu wojewodzie kijowskim [Józefie Potockim]^c.

Wczoraj przed wieczorem razem trzy listy odebrałem od WXM Dobrodzieja de [z] d. 14, 15 et [i] 16 praesentis [I]. Względem soli [do wyłącznej wiadomości] nie radzono mi, żebym ekspostulował [rozmawiał] z JMP [gen.] Krassawem, ale [s. 135] dlatego, że nie masz żadnej jeszcze krzywdy, kiedy obiecuje one Marszałk [płk Karl Gustaf Marschlack] oddać, albo zapłacić, lecz dopiero, jak tego nie uczyni, albo płacąc pretio iusto deerit [słusznej ceny nie da], expediet [trzeba będzie] donieść do generała [Krassowa] i o to ekspostulować [domagać się], a teraz jego kłócić o nagrodę [wynagrodzenie] tego.

³⁴⁵ Informacja mylna.

Ratione [względem] drabantów mówił JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] Królowi JM. Zaraz tedy Król JM zawołał Antvara³⁴⁶ generał adiutanta JMP [płk. Józefa] Poniatowskiego i serio o to narzekał, lecz JMP Antwarm eiurabit per omnia [przysięgał na wszystko], że tak daleko drabanci po furaz nie zabiegają i chyba inni jacy ludzie pod tytułem drabantów ten rabunek [s. 136] popełnili. Pytał się mnie P Antvar o imieniu oficera, który tam był, jam na to odpowiedzieć nie umiałem, trzeba tedy w tym informacji od WXM Dobrodzieja. Jeśli tu długo zabawiemy, niechybnie częste tu od obozu będą zabiegi ku Białej, potrzeba żebyś WXM Dobrodziej rajtarię swoją postawił w poblizszych od nas wsiach dla rozgromienia swawolnych kup.

JMP [Bazyli Krzysztof] Rychlicki twierdzi, że w Białej nie stoi już pocztarz JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], ale w Łomazach³⁴⁷, tam tedy ordynuj [wyślij] kogo WXM Dobrodziej dla odbierania [s. 137] listów moich. Podług ordynansu [polecenia] WXM Dobrodzieja oddam zł 20 najpierwszym bernardynom pro animabus suffragio carentibus [za dusze wstawiennictwa pozbawione]. XJM podskarbi [Kazimierz Czartoryski] pisał do mnie de [z] d. 30 Decembris [XII 1708] z Istruci [Wystrucia], że XJM Dobrodziejka [Anna Radziwiłłowa] z XJM Rakocyną [Karoliną Amalią Rakoczy] w Helzberku [Lidzbarku Warmińskim] odprawowała Święta i że prędko miała stanąć w Tylży. XJM podskarbi z XJM swoją³⁴⁸ deklarował się jechać do XJM Dobrodziejki, skoro stanie w Tylży. Królewiczowi JM [Konstantemu Sobieskiemu] list oddałem, dziś deklarował nań odpisać. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] [s. 138] deklarował dać list do JMP [Adama] Śmigielskiego za dobrami WXM Dobrodzieja i uniwersały surowe na ołyckie księstwo. Za JMP w-dą mińskim [Władysławem Jozafatem Sapiehą] deklarował pisać list JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] do JMP [gen.] Krassawa, z którym sam pojedę i według mojej możności będę się starał co pomyślnego eficere [uskutecznić], lecz JMP kanclerz i inni incusant [oskarżają] samego JMP wojewodę, że nic nie sprawiwszy stąd odjechał. Trzeba było znowu prosić o instancję Króla JM, który i sam mógłby był dojechać do JMP Krassawa dla otrzymania folgi [ulgi] dobrom wiśnickim³⁴⁹ i niechybnie [s. 139] vacuus non rediret [nie wróci z pustymi rękami]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Niektórzy obiecują, że mamy się tu zabawić ad ultimas Februarii [do końca lutego].

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

³⁴⁶ Może Pierre d'Anthouard, szwedzki oficer w służbie króla Stanisława, kpt. od 1711, mjr od 1713.

³⁴⁷ Łomazy, wieś w pow. białskopodlaskim w woj. lubelskim, na południe od Białej.

³⁴⁸ Izabela z Morsztynów (1671–1758), od 1693 żona Kazimierza Czartoryskiego.

³⁴⁹ Dobra wiśnickie należące do K. S. Radziwiłła, położone wokół wsi Wisznice, zob. przyp. 321.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 140–147

W Tulnikach, d. 21? Jan[uarii] [I] 1709

[s. 140] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 18 Jan[uarii] [I]. Zaraz popołudniu przyjechał JMP Maniecki³⁵⁰ i z nim Kozak, który jutro będzie pięć niedziel jak z Ukrainy wyjechał. Ten reffert [mówi], że d. 17 Decembris [XII 1708] była pod Hadziaczem bitwa między 20 m. [tys.] Moskwy pod komendą Męzyka [Aleksego D. Mieńszykowa] a 10 m. [tys.] Szwedów, którzy szli w sukurs Kozakom w Hadziaczu będącym, gdzie Moskwa ad internecionem [do szczętu] jest zniesiona³⁵¹. Także i Szeremet [Borys P. Szeremietiew] w 7 m. [tys.] na posiłek Męzykowi idący, przerżnięty [przecięty] [s. 141] od Reinszelda [Karla Gustava Rehnskiölda], na głowę zbity, ledwo w 50 koni umknął. Szwedów w tych dwóch potyczkach niewiele miało zginąć, ale Kozaków na 4 m. [tys.] legło. Teraz moskiewskie wojska wszystkie gromadziły się pod Putwilem³⁵² i Doliną Lipową³⁵³. Tam tedy miała być batalia, po której król szwedzki [Karol XII] recta [prosto] do stolicy [Moskwy] obiecał się pójść.

JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] nie chciał więcej nic czynić dla JMP w-dy mińskiego [Władysława Jozafata Sapiehy] nad defalkę [nie uwzględnienie] pustych i zrujnowanych domów. Na WXM Dobrodzieja niby quaerulatur [uskarżano się], że rozgłosiła [s. 142] się jego łatwość w pozwoleniu na taryfę i to tylko iuvat [sprzyja], że wyrażone w ekstrakcie [wyciągu] nowogródzkim dymy nie zgadzają się z taryfą JMP referendarza [Jana Fryderyka Sapiehy], w której mniej jest dymów położonych w dobrach WXM Dobrodzieja, niż w ekstrakcie. Jest tedy tym convictus [przekonany] JMP generał [Krassow], że WXM Dobrodziej sprawiedliwą taryfę podałeś, a JMP referendarza za fałszywą ma.

Po obiedzie piątkowym Król JM [Stanisław] miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], ^cpodczas [s. 143] której pan Juszyński oddał Królowi oryginalny skrypt króla szwedzkiego [Karola XII] z pieczęcią, który dał Królowi naszemu zaraz po koronacji, iż ma manutenere [utrzymywać, wspierać] Rzeczpospolitą i pakta oliwskie. Srodze [Bardzo] dziękował za

³⁵⁰ Może Andrzej Krzysztof Maniecki (zm. 1732?), podczaszy kijowski od 1704.

³⁵¹ Pod Hadziaczem (Gadjacz, miasto w obwodzie połtawskim w Ukrainie), zajęтым już przez Szwedów i Kozaków Mazepy nie doszło wówczas do bitwy. Rosjanie, podchodząc pod miasto, spalili magazyny z żywnością i zdążyli wycofać się przed nadejściem Karola XII.

³⁵² Putywl (Putivl), miasto w obwodzie sumskim w Ukrainie.

³⁵³ Dolina Lipowa (Lypowa Dolina), miasto w obwodzie sumskim w Ukrainie, na północny zachód od Hadziacza.

ten skrypt Król Jegomość panu Juszyńskiemu i zaraz z tej okazji rzekł Król Jegomość: „Otóż mi zadawano, że ja z królem szwedzkim osobliwy jaki mam traktat” i zaklinał się palce złożywszy, że prywatnego nic nie postanawiał z królem szwedzkim oprócz tego skryptu. Ten zaś skrypt pan [Stanisław] Poniatowski pod Hołowczynem oddał panu Juszyńskiemu^c.

[s. 144] **D. 19 Janu[arii]** [I]. Z rana była konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], potym msza, po której grał Król JM w szachy z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim]. Dano zatym obiad, po którym jeździł Król JM do JMP gen. Krassawa. ^aOd drabantów [szwedzkich] będzie satysfakcja, byle podstarości witoroski³⁵⁴ przyjechał i poznał którzy tam rabowali^a.

Mówiłem sam dziś z JMP [Andrzejem Krzysztofem?] Manieckim, od którego tę mam relację, że ten Kozak nie spod Hadziacza, ale z Romna³⁵⁵ jedzie, gdzie stoi [Iwan] Mazepa i do którego o tej wiktorii przyszła wiadomość. Król szwedzki [Karol XII] na 4 części swoje wojsko rozdzielił, sam stoi w Hadziaczu, Reinszeld [Karl Gustav Rehnskiöld] w Przyłuce³⁵⁶, Lewenhawt [Adam Ludvig Lewenhaupt] koło Lipowej Doliny, a Mazepa w Romnie. Baturyn, [s. 145] w którym było in presidio [załogi] Kozaków 6 m. [tys.] Moskwa dobyła i w pień wycięła. Szwedzi szli w sukurs, lecz już post excidium [po wycięciu] przyszli.

D. 20 Jan[uarium] [I]. Z rana zwyczajna była konferencja. Słuchał potym Król JM mszy i kazania, które miał JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Primum Christus fecit miraculum convertes aquam in vinum” [Pierwszy cud Chrystus uczynił przemieniając wodę w wino]. Całe kazanie miał figurując przez wodę utrapienia, a przez wino konsolacje [pocieszenia] i że P Chrystus uczynił tę tajemnicę na to, że do nieba przez trybulacje [zmartwienia] trzeba cisnąć się. Po kazaniu zaraz zawołałszy mnie Król JM wielkie swoje wyrażał żale na JMP referendarza WXL [Jana Fryderyka Sapiechę], że nie takiej po nim spodziewał się wdzięczności za [s. 146] tak wielkie swoje łaski, a to ex ratione [z powodu] pisanego do siebie listu od JMP referendarza, trochę urażliwie, względem naznaczonej w Kodniu kwatery na piechotę, drabantów i janczarów Króla JM. W którym jako się mi dało słyszeć a parte [na osobności] to było offendens [obraźliwe], że napisał haec formalia [te słowa]: „Jako widzę pod szczęśliwym panowaniem WKM przydzie mi się zebrać chleba”. W liście także do JMP referendarza

³⁵⁴ Z folwarku Witoroż koło Białej Podlaskiej.

³⁵⁵ Romny, miasto w obwodzie sumskim w Ukrainie, na północny zachód od Lipowej Doliny i Hadziacza, przez krótki czas (29 XI – 28 XII 1708) kwatera Karola XII.

³⁵⁶ W SGKP nie odnotowano takiej miejscowości w okolicy Hadziacza. Wieś o nazwie Przyłuka (Priłuka) jest położona w obwodzie winnickim w Ukrainie, na zachód od Kijowa, jest także wieś Przyłuki w pobliżu Mińska.

kor. [Władysława Ponińskiego] te formalia były wyrażone: „Czy dlatego opprimit [uciska] mnie Król JM, zem Sapięha” [podkreślenia w oryginale]. Kazał mi tedy Król JM ten swój żal in lenimentum [dla uśmierzenia] słusznego swego resentymentu donieść WXM Dobrodziejowi. Zlecił także JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu], żeby to samo wyraził do JMKs. [s. 147] nominata chełmińskiego³⁵⁷.

^a[s. 146] Uniwersału na ochronę Ołyki nie chciał dać JMP w-da kijowski [Józef Potocki] tę dając rację, że z Wołynia nie opędził by się proszących o także uniwersały, ale deklarował sam jechać wkrótce do wojska i pamiętać o Ołyce^a.

[s. 147] Obiad dziś jadł Król JM u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], skąd zaraz po obiedzie jeździł do JMP gen. Krassawa. I wczoraj i dziś mówił mi Król JM, żebym pisał do WXM Dobrodzieja, żebyś WXM Dobrodziej, podczas tak dobrej teraz drogi, letko [bez wozów] choć na moment chciał przyjechać tu do Króla JM; ma być wielka jakaś potrzeba bytności tu WXM Dobrodzieja. Kijowiec oddany jest wczoraj na kwatery furazowe [ludziom] dworskim, jadę tedy zaraz z listem JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] do JMP Krassawa ekspostulując [prosząc o] odmianę, a rajtara dlatego odsyłam, żebyś WXM Dobrodziej chłopom kijowieckim z byłem przynajmniej do Białszczyzny³⁵⁸ umknąć kazał, bo dziś wszyscy wysyłają po furaz tam. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]. [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

^{a-c}Coś gruchają, że ksiązę nominat krakowski [Teodor Potocki] ma za kilka dni do Lwowa jechać^c. Muzykant pieśni ruskich nie chce dać bez 3 czerwonych zł [54 złp], trzeba tedy prędkiej WXM Dobrodzieja w tym rezolucji, bo o środzie [23 I] ma jechać^a.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, 6460, s. 5–8, 60–63

W Siemieniu, d. 24 Jan[uarii] [I] 1709

[s. 5] Jaśnie Oświecony Miłościwy Ksiązę Panie i Dobrodzieju mój

Rajtara z listami z Białej zawczora wieczór stanął, którego wczoraj zaraz bym odprawił, lecz JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] do dnia dzisiejszego kazał się przytrzymać dla ekspedycji swojej do XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego]. O wyjeździe Króla JM [Stanisława], a bardziej jeszcze

³⁵⁷ Biskupem nominatem chełmińskim, po nominacji Teodora Potockiego na biskupstwo krakowskie był opat paradycki Paweł Franciszek Sapięha.

³⁵⁸ Dobra radziwiłłowskie wokół Białej Podlaskiej.

dokąd, absolutissime [absolutnie] nikt nie wiedział, oprócz XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i JMP kanclerza. I ci zostawionemi do siebie od Króla JM karteczkami (w których powrót swój prędko obiecuje, a nie pisze dokąd jedzie) składali się; naprzód, że w nocy w niedzielę [20 I] wyjechał, a potym że insperacie [niespodzianie] i teraz ledwo kto wie, że ku Brześciowi [s. 6] jechał, różne dyspozycje były, lecz poczyna się powoli misterium [tajemnica] odkrywać i już to niechybna, że dla widzenia się z JMP hetmanem [Janem Kazimierzem Sapiehą] w Kosowie³⁵⁹, albo gdzie bliżej za Brześciem. Jechali z Królem JM królewicz JM [Konstanty Sobieski], IMM PP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i [Józef] Poniatowski i kilku dworzan. P Klinsztet [Henrik Klingstedt] z drogi od JMP Millera [płk. Wilhelma Müllera] powrócił się.

U JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] za listem JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] nic nie wskórałem. Odpowiedział, jeśli Polacy nie będą w Kijowcu stali, to Szwedów postawię, gdy przypomniałem temu szalbierzowi, że za wypłaconą kontrybucję do żadnych ciężarów nie miały być pociągane dobra WXM Dobrodzieja, odpowiedział: „Co inszego kontrybucja, a co inszego furaz”. I sam JMP kanclerz będąc u niego o toż ekspostulował [prosił], lecz żadnego [s. 7] skutku otrzymać nie mógł. Żal się jeno Boże, com po kilka razy jeżdżąc, namarzył się na warcie stojąc i czas darmo stracił. Szkoda z tym bezdusznikiem i o sławatyckie³⁶⁰ agrawowacje [obciążenia] traktować. Satius [dosyć] życzę WXM Dobrodziejowi z temi pułkownikami mieć sprawę, którym te dobra są eksdywidowane [przydzielone].

Listy od książąt IMM [Janusza i Michała Wiśniowieckich] pooddawałem komu należały i responsa [odpowiedzi] pod kopertą XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] odsyłam, nie wątpiąc bynajmniej, że WXM Dobrodziej masz do Pińska³⁶¹ okazję, albo prędko onę mieć będziesz.

Tu pozostali Ichmoście bez Króla JM wizytami wzajemnymi bawią się. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] in separati socii alternatim [w różnym towarzystwie wzajemnie] bywają u siebie na obiadach. Wieczór zaś w karty grają w pikietę we czterech. Zawczora [s. 8] przyszła ze Gdańska poczta, która to przyniosła, że król duński [Fryderyk IV] i August [II] in personis suis [w osobach swoich] znajdują się w Wiedniu. Księżna [h]olsztyńska wdowa³⁶², siostra króla szwedzkiego [Karola XII] umarła z ospy, szóstego dnia po zachorowaniu. Kwarciani do Grudziądza zbliżali się, przed którymi

³⁵⁹ Kossów (Kosów Poleski, Kosawa), miasto na północy obwodu brzeskiego w Białorusi.

³⁶⁰ Sławatycze, miasto, ośrodek dóbr radziwiłłowskich, obecnie wieś w pow. bialskim w woj. lubelskim.

³⁶¹ Pińsk, miasto na Polesiu w obwodzie brzeskim w Białorusi.

³⁶² Jadwiga Zofia (1681 – 22 XII 1708), od 1698 żona księcia Fryderyka Holstein-Gotorp (1671–1702).

Szwedzi do Malborka zbierali się i tam zawrzeć się mają. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] jutro tydzień, jak z Jarosławia do Tarnowa odjechał, tamże i wojsko całe ściąga się. Tenże JMP wojewoda uniwersały swoje, ażeby wojskowi intra octiduum [w ciągu 8 dni] do generalnego obozu pod wielkimi penami [karami] przybywali, szlachcie zaś inhibit [zakazał], ażeby Szwedom kontrybucji wydawać nie wazyli się.

JMP starosta wiski [Michał Puzyna] w przeszły poniedziałek [21 I] powrócił z Jarosławia, czyni dobrą nadzieję jedności i że tamta strona pewnie wysadzi [mianuje] komisarzy do traktatu, lecz niektórzy interpretatur [sądzą], z których [s. 62] liczby jest i JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka], że to uczynią oni, bardziej dla protrakcji [zyskania] czasu niżeli dla zawarcia traktatu. JMP wojewodzina bełska [Elżbieta Sieniawska] ze Lwowa do Skolego³⁶³ oddaliła się. JMP starosta duninowski [Stefan Morsztyn] zawczora tu do dworu przybył. W Warszawie totaliter [zupełnie] ustało powietrze [dżuma] i poczta z Cieciszewa³⁶⁴ do miasta przeniosła się.

JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] jeszcze decumbit [choruje], u którego byłem i przy ukłonie pytałem de statu [o stan] zdrowia od WXM Dobrodzieja. Wdzięczen był bardzo tego i zlecił mi wzajemnie kłaniać [się] WXM Dobrodziejowi. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] z nie przepomnienia siebie był kontent, cordialissime [jak najserdeczniej] rozkazał mi kłaniać WXM Dobrodziejowi. Miał być i sam pisać do WXM Dobrodzieja, ale jakoś nie przyszło do tego.

Z P Chwałkowskim [królewskim kwatermistrzem] mówiłem ratione exorbitancji [względem nadużyć], [s. 63] które ludzie jego czynią w Kijowcu. Deklarował dać ordynans, ażeby jak najsekretniej tam się obchodzili.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[oza]f[ata] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]
[s. 60] PS Tylko co miałem ekspediować [wysłać] te listy, aż przyjechał rajtar od WXM Dobrodzieja i dlatego aż do dzisiaj to jest ad [do] **d. 25 Jan[uar]ii** [I] [!] przytrzymałem się z ekspedycją. Przyznam się WXM Dobrodziejowi, że i mnie dużo to affligebat [martwi], że Król JM kazawszy mi pisać zapraszając WXM Dobrodzieja do siebie, insperatissime [zupełnie nieoczekiwanie] potym wyjechał do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], w czym ja wcale nie jestem culpabilis [winny] i jeśli mi w tym fides deest [nie wierzy], wolno będzie WXM Dobrodziejowi samemu, za obaczeniem się, spytać Króla JM o to. Z tym wszystkim zaraz w poniedziałek [21 I] pisałem do JMP w-dy mińskiego [Władysława Jozafata Sapiehy] prosząc, żeby oznajmił WXM Dobrodziejowi o drodze Króla JM do JMP hetmana. Że zaś WXM Dobrodzieja nie wokował [wezwał] Król JM z sobą w tę drogę,

³⁶³ Skole, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na południe od Drohobycza.

³⁶⁴ Cieciszew, wieś na południe od Warszawy, koło Konstancina-Jeziorny.

stało się to podobno, że prywatnie i w sekrecie jechał. Na co i [tu] wielu jest Ichmościów uskarżających się. JMP [s. 61] Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] idem qui pridem [tak samo jak poprzednio] tym responsem wszystko zbywa: „patientia [cierpliwości], nie może być inaczej, odmiany dać nie mogę”. JMP Chwałkowskiego zawoławszy do siebie JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] mówił, żeby ludzi swoich poskromił i wszelką dyskrecję w dobrach WXM Dobrodzieja rozkazał, lecz P Chwałkowski tym argumentem konwinkował [przekonał] JMP kanclerza, że ludzie głodni muszą brać vivendę [żywność], co ekstrawagancji żeby nie czyniono, miał przykazać. JMP kanclerz wszystką winę kładzie na P Krassawa, że dla łakomstwa swego wprzód wybrał pieniądze, stawia potym ludzi królewskich, a jeszcze w dobrach przyjaciół Króla JM, czyniąc na złość niby Królowi JM, żeby wszystkich przyjaciół od niego odstręczył.

^aRajtara drugiego wyprawę do WXM Dobrodzieja jak powróci Król JM, którego o niedzieli [27 I] spodziewają się. Dobra JM łowczego w. WXL³⁶⁵ po 700 tynfów [złp] Szwedzi [///]ują [rujnują?]^a.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 148–155

W Tulnikach, d. 28 Jan[uar]ii [I] 1709

[s. 148] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] d. 25 Ian[uar]ii o godzinie ósmej z wieczora powrócił po mianej konferencji z JMP hetmanem [Janem Kazimierzem Sapiehą] w Tewelach pod Kobryniem³⁶⁶.

D. 26 Ian[uar]ii [I]. Po wysłuchanej mszy miał Król JM konferencję prywatną z JMP starostą wiskim [Michałem Puzyną] względem negocjacji, którą miał do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego]. Dano zatym obiad, po którym jechał Król JM zaraz do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], gdzie zastał JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehę]. Była tedy tam konferencja kilkugodzinowa, z [s. 149] której co za rezultatum jeszcze in abdito [w ukryciu]. Przed wieczorem samym był Król JM u JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], potym u JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki]. Od których powróciwszy już z powrotem

³⁶⁵ Przepuszczalnie Stanisław Władysław Potocki (zm. 1732), łowczy w. lit. 1704–1710, lub Antoni Nowosielski, łowczy nadw. lit., który w 1707 otrzymał deklarację króla Stanisława o awansie na łowiectwo w. lit.

³⁶⁶ Kobryń, miasto obwodzie brzeskim w Białorusi, na wschód od Brześcia; Tewełe (Teuli), wieś na północ od Kobrynia.

do stancji swojej, zamknął się na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Immediate [bezpośrednio] przed samą wieczerzą grał w lumbrę [lombra] z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], XJM nominatem krakowskim i JP [Kazimierzem] Włostowskim.

Królewicz JM [Konstanty Sobieski] nie może się wypowiedzieć quanta aviditate cupiebat [jak bardzo pragnie] być u WXM [s. 150] Dobrodzieja w Białej. Namawiał Króla JM, żeby był wstąpił, lecz irritato conatu [próżny wysiłek] i z tym się oświadcza, że gdyby miał swój osobliwy pojazd, niechybnie divertisset [skierowałby się] do WXM Dobrodzieja. JMP starosta ostrzeszowski³⁶⁷ wczoraj tu stanął, dziś Króla JM witał, od którego amaenissimo vultu [z najmiłym obliczem] jest przyjęty. JMP starosta krakowski [Franciszek Wielopolski] w wilię nowego lata [31 XII 1708] próbując w polu szczęścia szwankował z konia i nogę złamał.

O Sasach ustawiczne rumores [pogłoski], że do Polski idą, lecz to od przeciwnej podobno strony divulgata [rozpowszechniają].

[s. 151] D. 27 Ian[uarium] [I]. Z rana Król JM był zabawny [zajęty] ekspedycją do Gdańska. Potym miał konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką], który dziś pierwszy raz pokazał się in publicum [publicznie]. Po konferencji słuchał Król JM mszy, po której miał kazanie JKs. kaznodzieja ordynaryjny [Karol Samuel Poniński] na theme: „Murmurabat contra patrem familias et respondens dixit uni et illis, amice non facio tibi iniuriam” [Szemrali przeciw gospodarzowi i w odpowiedzi rzekł jednemu z nich, przyjacielu nie czynię ci krzywdy (*kompilacja z Mt 20, 11–13*)]. Wywodził, że P Chrystus nie czyni złym krzywdy, że ich na wieki karze. Po kazaniu była audiencja posłów bełskich: IMM PP Rzeczyckiego łowczego nadw. kor., [s. 152] Łosia i Bielskiego³⁶⁸. Series [treść, punkty] instrukcji była: podziękowanie pro curis et sollicitudine [za troskę i starania] JKM oraz ekspostulacja [postulat], ażeby województwo było wolne od przechodu i kontrybucji wojska szwedzkiego. Odpowiadał JMP podkanclerzy in exaggeratione aplikacji [w przesadny sposób chwając pilność] i starania Króla JM circa restabilimentum internae quietis [dotyczące przywrócenia wewnętrznego spokoju]. Prędko zatym obiad dano.

Dziś rano zawoławszy mnie Król JM zlecił mi te formalia [słowa] do WXM Dobrodzieja, że „w sam pyszczek całuje WXM Dobrodzieja Król JM”

³⁶⁷ Stefan Leszczyński (zm. 1722), daleki kuzyn króla Stanisława, starosta ostrzeszowski 1697–1716, w-da kaliski od 1712.

³⁶⁸ Z sejmiku ziemi bełskiej odbytego 12 I 1709 wysłano do króla Stanisława łowczego nadw. kor. Stanisława Rzeczyckiego, cześnika bełskiego Antoniego Dramińskiego, podstolego lubelskiego Gabriela Bielskiego i sędziego grodzkiego bełskiego Jacka Łosia.

[*podkreślenie w oryginale*]. Kiedym namienił, że WXM Dobrodziej jesteś żaloszny o to, że Król JM minął Białę i że w Wisniczach [Wisznicach] nie zaczekał [s. 153] na WXM Dobrodzieja, odpowiedział uznając słuszny żal WXM Dobrodzieja, ale się ekskuzował [usprawiedliwiał] tym, że inaczej być nie mogło dla śpiesznej podróży.

Zaraz po obiedzie jechał Król JM z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim] do JMP gen. [gen.] Krassawa, a stamtąd do Sucheywoli [Suchowoli] do JMP starosty wiskiego [Michała Puzyny] na kolację i chrzciny córki jego³⁶⁹, którą będzie trzymał do krztu[!] Król JM z JMP wojewodziną kijowską [Wiktoria Potocką], a będzie krzcił XJM nominat krakowski [Teodor Potocki].

Pełno tu tego, że na Wołyniu gwałt Moskwy i Kozaków z P [Hrehorym] Ogińskim. Prosi WXM Dobrodzieja Król JM [s. 154] i JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], żebyś WXM Dobrodziej posłał kogo do Ołyki i rozkazał któremukolwiek z ludzi swoich w Ołyce mieszkających, żeby się aż o obóz moskiewski oparł i na swoje oczy widział potencję moskiewską i WXM Dobrodzieja o wszystkim dostatecznie informował, a WXM Dobrodziej Króla JM.

JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] cum omni teneritudine [ze wszelką delikatnością] kłania [się] WXM Dobrodziejowi, a uprasza bardzo o wybaczenie, że dla zabaw [zajęć] swoich nie odpisuje. W podpisaniu przysłanego papieru wypełnił rozkaz WXM Dobrodzieja, lecz powiada, że miał trudność, ex quo [gdyż] Król JM skrupulizował nad tym, że to [s. 155] rekompensa zasług i strat WXM Dobrodzieja, które maiora merentur [na więcej zasługuje], a ten wakans przydałby się jakiemu chudemu pachółkowi. Na co JMP kanclerz odpowiedział, że nie może być chudszy pachółek nad niego, a zatym żeby dla niego to uczynił i podpisał ten papier. I tak przyszło ad effectum [do skutku]. Z P Sobolewskim, według informacji WXM Dobrodzieja, już mówiłem i tak się niechybnie stanie, jak WXM Dobrodziej w liście swoim wyrażasz. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] wczoraj do obozu swego odjechał. Upadam do stóp Pańskich [...]

^aKról JM dziś [28 I] stąd rusza się do Uiscimowa³⁷⁰, mil trzy stąd. Jutro mamy pójść do Swiercewa³⁷¹ o mil pięć od Chełma³⁷², traktem na Chełm idziemy. Asekurował JP kanclerz [Jabłonowski], że z dóbr WXM Dobrodzieja wszyscy ustąpią, i Szwedzi i Polacy^a.

Rajtara wyprawię do WXM Dobrodzieja o czwartku [31 I], albo jeśli gdzie zahaltujemy [zatrzymamy się].

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

³⁶⁹ Przypuszczalnie Teresy Anny, późniejszej zakonnicy, wizytki.

³⁷⁰ Uścimów, wieś w pow. lubartowskim w woj. lubelskim.

³⁷¹ Świerszczów, wieś w pow. chełmskim w woj. lubelskim.

³⁷² Chełm, miasto pow. w woj. lubelskim.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 156–167

W Swirszczewie [Świerszczowie], d. 1 Febr[uaru] [II] 1709

[s. 156] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Król JM [Stanisław] d. 28 Ian[uaru] [I] ruszył się z Siemienia o godzinie dziewiątej, konno wszystko jechał aż do Uiscimowa [Uścimowa], mając in assistentia [za towarzyszy] królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], JMKs. nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego] i dworzan wszystkich. Inni Ichmoście w kolaskach jechali. Nim się Król JM z Siemienia ruszył była relacja, że podjazd kwarciany tejże nocy wpadłszy do Radzyna³⁷³ i nie zastawszy tam nikogo prócz jednego Szweda, którego potężnie nacieli kańczukami [biczami] często [s. 157] powtarzając to: „Von z Polski” [*podkreślenie w oryginale*]. Rejterował się [*podjazd*] ku Łukowowi pozabierawszy niemało rzeczy u rzemieślników w robocie będących, naszych ludzi.

Stanąwszy w Uiscinowie [Uścimowie] słuchał Król JM zaraz mszy, po której dano obiad. Wieczorem samym grał Król JM w karty. Koło północy napadł podjazd kwarciany na Cilicha [płk. Gustafa Zülicha], półtrzeciej [dwie i pół] mile od Uiscinowa stojącego, lecz we dworze, gdzie miał stancję Król JM słysząc było strzelanie, jakoby o pół mile tylko strzelano. Posłał [s. 158] tedy Król JM zaraz P [Kazimierza] Włostowskiego i kilku dworzan dla wzięcia wiadomości o tym strzelaniu, którzy o mil dwie u płk. Melina [Jürgena Friedricha Mellina] zastali już tę informację, że podjazd kwarciany napadł był na Cilicha i onemu koni jego własnych na 40 zabrał, a żołnierskich 20. Sam się bronił we 20 osobach na podwórzu wprzód, a potem w izbie i pewnie by go było dobyto, gdyby placowa straż szwedzka nie przypadła była. Zrazu zaś gdyby nie kwapiąc się na rabunek, zaraz uderzyli byli Polacy na stancję pułkownika, niechybnie byłiby go samego wzięli. [s. 159] Zginęło kilku Polaków i jednego żywcem wzięto. Szwedów także kilku zginąć miało, ^clecz to Szwedzi tają^c. ^aTen wzięty w niewolę powiadał, że było tego podjazdu tysiąc koni pod komendą P Pawłowskiego porucznika P miecznika kor. [Stanisława Denhoffa], lecz sami Szwedzi z szlaku nie sądzili, żeby ich więcej miało być nad 300^a.

D. 29 Ian[uaru] [I]. Ruszył się Król JM z Uiscinowa [Uścimowa] o godzinie ósmej. Jechał także wszystkie trzy mile konno pod buńczukiem et in eadem assistentia [i w tej samej asyście] co wczoraj. Milę tylko jedną asystowali na koniach XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński] i JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski]. Stanąwszy w Swirszczewie [Świerszczowie] o samym południu słuchał Król

³⁷³ Radzyń Podlaski, miasto pow. w woj. lubelskim.

JM mszy. Potym dano zaraz obiad. Po obiedzie był JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i zabawiwszy na konferencji więcej godziny [s. 160] odjechał do kwatery swojej.

Wieczorem samym przyprowadzono dwóch wołoszy, których gdy Król JM sam pojedynkiem egzaminował [pojedynczo wypytywał] powiadali się, że są spod chorągwi JMP kasztelana łączyckiego [Jerzego Antoniego Warszyckiego] i że byli wzięci w niewolę od kwarcianych, od których z terazniejszego podjazdu uciekłszy, jadą do chorągwi, lecz że w kilku rzeczach nie zgadzali się, dla lepszego wyvodu et ob metum [i z obawy], żeby nie byli szpiegowie, wzięto ich pod wartę. Ci tota caelo[?] [całkiem utajoną] inszą relację czynili o podjeździe przeszłej nocy. Naprzód powiadali, że ten podjazd był P [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego pod komendą P [płk. Michała] Garbowieckiego, który zza Wisły wyszedł [s. 161] w szesnastu chorągwiach, w ośmiu pancernych, a w ośmiu wołoskich, z tą intencją, żeby napaść gdzie na ludzi JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], których gdy poścignąć nie mogli, mieli consilium [naradę] swoje pod Łukowem. Z którego wybrakowało [wydzieliło] się pięćset koni, a chorągwie wszystkie odesłano nazad ku Pułtowskiemu [Pułtuskowi]. Ci wybrakowani rozdzielili się na kilka partii, poszli jedni ku Woiniowi³⁷⁴, drudzy z P Peplowskim rotmistrzem do Kocka³⁷⁵, a z resztą sam P Garbowiecki był pozostał koło Łukowa i stamtąd wysłał podjazd do Radzyna, gdzie gdy nic nie wskórano, chciał się być P Garbowiecki nazad wrócić, lecz P Peplowski [s. 162] pochwyciwszy jednego Szweda w Kocku i powziąwszy wiadomość, że Cilich [płk Gustaf Zülich] niedaleko stoi, posłał po P Garbowieckiego, z którym złączywszy się, uderzyli na Cilicha, ut supra scriptum [jak wyżej napisane].

Po egzaminie [przesłuchaniu] tych dwóch wołoszy grał Król JM w karty z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i P [Kazimierzem] Włostowskim. Potym grał XJM nominat [krakowski] z JMP Włostowskim, nim wieczerzę dano, w tranta karanta³⁷⁶. XJM nominat przegrał.

D. 30 [I]. Z rana jeździł Król JM konno do JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], skąd powróciwszy miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Po mszy był Król JM na obiedzie u księcia [s. 163] nominata krakowskiego, gdzie dużo podpijali wszyscy, lecz Król JM średnio był podpiał. Przed wieczorem przyszedł XJM nominat, dużo podpity, do dworu do stancji Króla JM, z muzyką JMP wojewodzinej kijowskiej [Wiktorii Potockiej], która grała z godzinę i więcej. Wieczorem samym grał

³⁷⁴ Przypuszczalnie Wojnów, wieś w pow. siedleckim w woj. mazowieckim.

³⁷⁵ Kock, miasto w pow. lubartowskim w woj. lubelskim.

³⁷⁶ Francuska gra w karty trente et quarante (trzydzieści i czterdzieści).

Król JM w lumbrze [lombra] z temiż graczami co wczoraj. Po lumbrze grali Król JM, królewicz JM [Konstanty Sobieski], ksiązę nominat [Teodor Potocki], P [Kazimierz] Włostowski, JMP Klinskstet [Henrik Klingstedt] w tranta karanta, wszystkich ograł XJM nominat krakowski. Dano zatym wieczerzę.

Dziś [30 I] przysła poczta ze Gdańska i z innych miejsc. Zewsząd piszą, że król szwedzki [Karol XII] w dzień Mikuły ruskiego [6 XII *starego stylu*, czyli 17 XII 1708] pod Konotopem³⁷⁷ znaczną wygrał batalię z Moskwą cum ingenti clade [z ogromną stratą] onej [s. 164] i że zaraz po tej wiktorii magnis passibus [szybkim marszem] poszedł na stolicę [Moskwę]. O czym zupełniejszej z Ukrainy z obozu szwedzkiego czekamy konfirmacji [potwierdzenia]. O carewiczu³⁷⁸ jedni piszą, że się w kilkunastu tysięcy wojska poddał królowi szwedzkiemu, drudzy że na stolicy buntuje Moskwę przeciwko ojcowi [Piotrowi I].

W Joanzburku [Piszu] powietrze [dżuma] pokazało się. Poczta ode dworu nie będzie już chodziła do Gdańska, bo kwarciani infestują [atakują] ten trakt którą poczta chodzi i kilku ludzi na niej stojących zabrali, a kilku ze wszystkiego obdarli. Przysła tu też wiadomość o zabiciu JMP Gembickiego podkomorzycy³⁷⁹, co się tak miało stać: JMP w-da kaliski [Franciszek Zygmunt Gałęcki] ex odio [z nienawiści] ku osobie JMP kasztelana inowrocławskiego³⁸⁰ i że z nim swoje zawody miał, podjął się funkcji [s. 165] komisarskiej ex parte [ze strony] JMP kasztelana szrzemskiego [śremskiego Adama Aleksandra Naramowskiego] na odebranie starostwa ujskiego i uprosiwszy chorągiew kwarcianą u JMP [Wojciecha] Dąbskiego marszałka nadw. kor. (który w Wielkiejpolszcze dwadzieścia chorągwi miał pod komendą swoją), szczególnie tylko pro securitate [dla bezpieczeństwa] osoby swojej, bo na zajazd po kilkakroć prosił o ludzi JMP [kasztelan] szrzemski, lecz JMP marszałek nie chciał tego uczynić. Wziąwszy tedy tę chorągiew, pod którą kilkadziesiąt ludzi JMP [kasztelana] szrzemskiego podszło się, prosto JMP w-da kaliski do tej wsi, gdzie obiad jadł JMP podkomorzyc, a należącej do starostwa ujskiego, divertit [skierował się]. Zaraz tedy ci ludzie JMP szrzemskiego w okna stancji JMP podkomorzycy zaczęli strzelać, gdzie siedzącego u stołu trafiła [s. 166] kula, że zaraz na tymże miejscu trupem padł.

³⁷⁷ Informacja błędna, w tym czasie nie doszło do żadnej bitwy z Rosjanami.

³⁷⁸ Aleksy Piotrowicz (1690–1718), syn cara Piotra I i Eudoksji Łopuchiny.

³⁷⁹ Maciej Gembicki, kasztelanic łęczycki, starosta nakielski, kasztelan inowrocławski z nominacji króla Stanisława. Rzeczywiście zginął on podczas incydentu z udziałem oficerów wojska kor. (zob. *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1696–1732*, s. 597, 834). Podkomorzy poznański Andrzej Gembicki miał tylko córkę Helenę.

³⁸⁰ Zapewne tegoż Macieja Gembickiego. Tytułu kasztelana inowrocławskiego używał wówczas też Franciszek Grzybowski (zm. 1713), chorąży czerski od 1692, kasztelan inowrocławski od 1694.

D. 31 Ian[uarii] [I]. Z rana miał Król JM konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], po której słuchał mszy. Po obiedzie przyjechał umyślny pokojowy [dworzanin] od XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] do Króla JM i do innych Ichmościów z listami, w których querulatur [skarży się] na JMP kasztelana brzeskiego [Hrehorego Kopcia], że więcej dziesięciu tysięcy talarów bitych [60 tys. złp] wybrał z dóbr XJM hetmana, z czego srodze [bardzo] był Król JM malkontent [niezadowolony] i pisał zaraz do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], ażeby resarcire [wynagrodzić] przykazał te szkody XJM hetmana. Pisał także, aby ekonomia grodzieńska nie była tak agrawowana [obciążana], [s. 167] jako teraz jest aggravatar [obciążona]. P Giedroyć [od] JMP referendarza WXL [Jana Fryderyka Sapiehy] dziś wieczorem będąc tu przysłany dla otrzymania ordynansu [rozkazu] na ustąpienie z Kodnia drabantów, to retulit [doniósł] przed Królem JM, że kwarciani dziś rano zapewne przyszli do Wisnicz [Wisznic].

Wieczorem samym grał Król JM w szachy z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim]. Zjawił się też tu jakiś Rayski na kształt błazna, który cały wieczór przed Królem JM dumy różne śpiewał i inne błazeństwa wyprawiał.

Mają prędko wyniść uniwersały drukowane na kształt manifestu, że nie Król JM winien tych wszystkich nieszczęśliwości, ale ci, którzy nie chcieli accedere ad unanimitatem [przystąpić do jedności]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

^a-Poznań oblegli kwarciani^a.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 168–172

W Swirszczewie [Świerszczowie], d. 3 Febr[uarii] [II] 1709

[s. 168] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Zawczora przyjechał tu umyślny z Wołynia, przez którego pisał JMP podkomorzy krzemieniecki [Stanisław Ledóchowski], że od Połonnego³⁸¹ i z innych miejsc, gdzie znajduje się Moskwa, przyjeżdżający ludzie refferunt [donoszą], że sama Moskwa palam [otwarcie] to powiada, iż król szwedzki [Karol XII] pod Hadziaczem wielką wygrał batalię³⁸² i że na cztery części rozdzieliwszy wojsko swoje tendebat [zmierza] ku stolicy [Moskwie]. [s. 169] Po której to wyprawie Szeremet [Borys P. Szeremietiew] z piechotami był się rejterował

³⁸¹ Połonne, miasto w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

³⁸² Informacja mylna.

w las i tam broniwszy się dzień i noc zdał się potym na dyskreję króla szwedzkiego. Car [Piotr I] postrzelony w lewą nogę, Mężyk [Aleksy D. Mienszykow] wzięty, a Szeremet młody³⁸³ zabity. Lecz non adhibentus [nie daje się] jeszcze temu fides [wiary], aż z samego obozu szwedzkiego będzie wiadomość.

Wczoraj ranny czas wszystkim na nabożeństwie zszedł. Po obiedzie przyjeżdżał JMP gen. Krassaw [Ernst Detlof Krassow] do Króla JM [Stanisława], nie bawił się nad pół godziny. Była [s. 170] dziś wiadomość, że kwarciani koło Wiszniewa [Wiśniewa] gdzieś mieli zabrać kilku drabantów Króla JM. Pokazują się wkoło Kurowa³⁸⁴ ludzie kwarciani. Królowi JM inflamacja [zapalenie] jakaś padła na oko prawe, cały dziś dzień kitajką [chustą jedwabną] zieloną zawiązawszy te oko chodził. Deklarował się dziś Król JM być na obiedzie we wtorek przysły [5 II] u JMP [Władysława] Czarnkowskiego.

D. 3 Februarii [II]. Z rana miał Król JM konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], po której zlecił pewną komisję [s. 171] Król JM do WXM Dobrodzieja JMP pisarzowi dekretowemu WXL³⁸⁵, który ustną w tym uczyni WXM Dobrodziejowi relację. Confidit [wierzy] Król JM magna et incomparabili activitati et prudentiae [wielkiej i niezrównanej aktywności i roztropności] WXM Dobrodzieja, że hoc opus fortunatissime perficietur [to dzieło najwspanialej skuteczn]. Z swej strony deklaruje Król JM do zdania WXM Dobrodzieja we wszystkim aplikować [stosować] się i jeśli co denotavit[?] ad autoritate Regiae [z uszczerbkiem będzie autorytetu Króla], wszystko to impertiri et approbare [darować i zaakceptować] za rekwizycją [wstawiennictwem] WXM Dobrodzieja przyrzeka, byle jeno exoptatam tranquillitatem et unimitatem [pożądany spokój i jedność] za kooperacją [współpracą] WXM Dobrodzieja w [s. 172] Litwie mógł widzieć.

Dziś tu będzie wesele sługi tego JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej] co gra na skrzypcach, z damą także na tym instrumencie grającą, które swoim kosztem sprawuje XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i w prezencie tysiąc tynfów [złp] deklarował dać, a Król JM sto czerwonych złotych [1 800 złp].

Ruszenie się nasze na tym tygodniu obiecują ku Chełmowi. Tamta strona żeby miała accedere [przystąpić] żadnej nie masz nadziei. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

³⁸³ Michał Borysowicz Szeremietiew (1672–1713), syn feldmarszałka Borysa Piotrowicza Szeremietiewa, płk od 1706, gen. mjr od 1711?, dyplomata rosyjski.

³⁸⁴ Kurów, miasteczko w pow. puławskim w woj. lubelskim.

³⁸⁵ Dotychczasowy pisarz dekretowy lit. Kazimierz Karol Woydziewicz zm. przed XII 1707, następny Samuel Juriewicz (Jurewicz) wojski wołkowyski otrzymał nominację (powtórną?) od Augusta II 16 XI 1709.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 173–192

W Swirszczowie [Świerszczowie], d. 10 Febr[uarii] [II] 1709

[s. 173] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 3 Februarii [II]. Wesela dzisiejszego, sługi JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej], z damą co gra na skrzypcach, taka była ceremonia. Nagotowano były zrazu owe stoły, czekając na ks. plebana Wereszczyńskiego, o jedynastej godzinie w nocy powiedział ktoś, że nie będzie ksiądz, zebrano tedy owe dwa stoły, a zwyczajną wieczerzę dano Królowi [Stanisławowi]. W pół [s. 174] wieczerzy przyjechał ksiądz, który po wieczerzy, w bokuwej [bocznej] dużej izbie, przy pokoju w którym sypia Król JM i królewicz JM [Konstanty Sobieski], dawał ślub. Skoro zaczęto „Veni Creator” śpiewać, wszyscy ni z tego ni z owego zaczęli śmiać się. Dopomagali kompanii i PP Młodzi. Po ślubie PP Młodzi pojechali do gospody swojej, a Król JM w grę kartową nazywającą się triton³⁸⁶ w kilkunastu osobach grał.

D. 4 Febr[uarii] [II]. Z rana zabawny [zajęty] był Król JM ekspedycją do JMP hetmana WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], [s. 175] z którą jechał JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski]. Czynił relację Królowi JM o zabiciu JMP podkomorzycy poznańskiego [*kasztelanica łączyckiego i kasztelan inowrocławskiego* Macieja Gembickiego] sługa JMP kasztelan inowrocławskiego [Macieja Gembickiego, *albo* Franciszka Grzybowskiego], że się to stało w dzień Trzech Królów [6 I 1709]. Nie był w tej akcji ani JMP w-dalicki [Franciszek Zygmunt Gałęcki], ani JMP [starosta] szrzemski [śremski Adam Aleksander Naramowski], ale tylko synowiec [bratanek] JMP w-dykalickiego z chorągwią kwarcianą tegoż Jegomości najechał na wieś, gdzie był JMP podkomorzycy poznański, który usłyszawszy tumult i zakazał swoim ludziom strzelać, wsiadł sam na konia i podjechałszy [s. 176] ku kwarcianym, pytał się, co za ludzie są. Którzy gdy wzajemnie pytali się nie znając go, czyjby był. Gdy powiedział, że jest JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], zaraz strzelono do niego, lecz chybiono. Kazał tedy wzajemnie swoim ludziom strzelać JMP podkomorzycy i gdy nacierał dużo na kwarcianych, jest postrzelony mimo pacierze, że aż piersiami kula wyleciała. Żył po tym razie aż do soboty, dni siedm i dopiero w sobotę [12 I] umarł. Tenże sługa powiadał, że ta kwarciana chorągiew bez ordynansu [rozkazu] JMP [Wojciecha] Dąbskiego [*była*].

[s. 177] Po obiedzie jeździł Król JM do JMP gen. Krassawa, o mil dwie stąd stojącego. Od którego powróciwszy konferował wprzód z JMP

³⁸⁶ Triton (tryton) – może bardzo popularna w Polsce w XVIII w. hazardowa gra w karty zwana tryszak?

podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], a potem grał w lumbrą [lombra] we czterech. Przyprawdżono dziś kilku ludzi JMP [Hrehorego] Ogińskiego, których podjazd JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] wziął w Leśniewie³⁸⁷. Oni powiadają, że JMP Ogiński d. 25 Ian[uarii] [I] ruszył się z ludźmi swemi (bez Moskwy i jednego [*Rosjanina*] ani przy nim, ani na Wołyniu nie masz) z Brześcia [*Lit.*] ku Kamieńcowi [*Podolskiemu?*].

W nocy już dano znać, że kwarcciani pod [s. 178] komendą JMP Błędowskiego³⁸⁸, w niedzielę [3 II] rano, o godzinie szóstej, wpadłszy do Lublina przez fortę Jezuicką³⁸⁹, bo bramy były zamknięte, w przechożej [przechodniej] kamienicy wzięli komisarza Lindę³⁹⁰ i wszystkich przy nim będących Szwedów. Także zabrali rotmistrza szwedzkiego wołoskiego P Mierzejewskiego i całą niemal chorągiew jego. W mieście żadnego rabunku nie czynili, prócz jednej kamienicy Zagrzewskiego, którą zrabowali, bo w niej wołosza była się zawarła i broniła się. Powiadają, że przy komisarzu wszystkie srebra [s. 179] kościelne i pieniądze, które wybrał był z Lublina zabrano. JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] winę tego kładzie na dominikanów³⁹¹, że do nich jakoby komisarz chciał się rejterować i bronić się tam, a oni nie chcieli go przyjąć.

D. 5 Febr[uarii] [I]. Z rana miał Król JM długą konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Słuchał potem mszy, po której była audiencja posłów ziemi chełmskiej. JMP Sługowski chorąży chełmski³⁹² wprzód miał mowę, a potem JMP Olendzki starosta szmeltyński³⁹³ i instrukcję czytał, która consistebat in expostulatione [składała się z postulatami], ażeby jak najprędzej Król [s. 180] JM wyprowadził z ziemi chełmskiej wojska auxyliarne [sojusznicze, tj. szwedzkie]. Że zaś pierwszy poseł w mowie swojej powiedział tę sentencję, że metus parit amorem [strach rodzi miłość] aplikując [stosując] to niby do Króla JM, Król JM prosił JMP podkanclerzego, żeby na to odpowiedział. Odpowiedział tedy in hunc sensum [w tym sensie]: „Dokazuje nad JKM nie metus pariens amorem [strach powodując miłość], ale szczyra Ojczyzny

³⁸⁷ Leśniew, ówczesny folwark, osada w pow. włodawskim w woj. lubelskim.

³⁸⁸ Stefan Remigian Błędowski (zm. 1729), płk jazdy od 1705, podczaszy trembowelski od 1720.

³⁸⁹ Zabudowania klasztoru i kolegium jezuickiego w Lublinie, przy obecnym pl. Katedralnym, przylegały do murów miejskich. Szerzej o tym incydencie zob. W. K. Zieliński, *Monografia Lublina*, t. 1, Lublin 1878, s. 153–154.

³⁹⁰ Magnus Lind, szwedzki komisarz wojenny w Małopolsce.

³⁹¹ Klasztor i kościół Dominikanów w Lublinie, przy obecnej ul. Klonowica, usytuowany przy dawnych murach miejskich, w pobliżu kolegium jezuickiego.

³⁹² Andrzej Sługocki (zm. 1720), chorąży chełmski od 1699.

³⁹³ Wojciech Olędzki (zm. 1724), starosta szmeltyński, kasztelan chełmski od 1717.

miłość, że dla konserwacji onej poświęcił życie swoje in mille discrimina [w tysiącu niedogodności] i jeśli dotąd non restant mala [nie sprzeciwiają się złu], nie Król JM, ale odrodni tej Ojczyzny synowie, że obrali [go] magis turbida, quam paccata [bardziej burzliwie (gwałtownie), niż spokojnie]. Po publicznej audiencji mieli prywatną ciż PP posłowie chełmscy [s. 181], po której miał Król JM konferencję z JMP [gen.] Krassawem, który i obiad jadł u Króla JM.

Przyjechali tu dziś PP posłowie wołyńscy: JMP [Ludwik] Maniecki chorąży czernihowski, JMP Wilczopolski podczaszy kijowski³⁹⁴, JMP Olszański młody starosta owrucki³⁹⁵ i JP Leduchowski kasztelanik wołyński³⁹⁶. Bawił się JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] aż do godziny trzeciej u Króla JM na konferencji, z której jedno tylko resultatum wiemy, że wszystkie dobra królewicza JM Konstantyna [Konstantego Sobieskiego] uwolnił od kontrybucji i prowiantów. Przed wieczorem samym Król JM [pojechał] do kwatery JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] o pół mile stąd. [s. 182] Powróciwszy stamtąd grał w lumbra [lombra].

D. 6 Febr[uar]ii [II]. Z rana przysłała poczta ze Gdańska, której czytaniem bawił się Król JM aż do mszy. Po której była audiencja posłów wołyńskich. JMP [Ludwik] Maniecki perorował [przemawiał], a JMP [Aleksander Kazimierz] Wilczopolski czytał instrukcję i po przeczytaniu onej kilka periodów allocatus est [zdań pocieszyło] Pana; series [treść] instrukcji: po complemencie, representatio [przedstawienie] ruiny województwa wołyńskiego przez wojska moskiewskie, kałmuckie, kozackie i litewskie do komputu nie należące, subintelligitur [domyślnie, przypuszczalnie] P [Hrehorego] Ogińskiego, prośba przy tym, ażeby od auxiliarnych [sprzymierzonych] szwedzkich respirium [odetchnienie] miało. [s. 183] Odpowiedział od Króla JM JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] in eundem sensum [w tym sensie] jak wczorajszym posłom chełmskim. Po obiedzie przyjeżdżał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i więcej dwóch godzin bawił się na konferencji z Królem JM.

Ze Gdańska piszą, że pokój między Szwedem a Moskwą stanął, że avulsa [utracone ziemie] od Polski przy Moskalu zostaną, za co Rzpltej 66 milionów [złp?] ma car [Piotr I] dać. Item [tamże] piszą, że rezydent szwedzki we Gdańsku będący³⁹⁷ rozgłosił, że król szwedzki [Karol XII] d. 26 Decembris

³⁹⁴ Z tytułem podczaszego kijowskiego występowali wówczas Andrzej Krzysztof Maniecki i Franciszek Borowski. Aleksander Kazimierz Wilczopolski, tytułował się w 1701 podczaszym owruckim.

³⁹⁵ Starostą owruckim w 1684–1709 był Franciszek Potocki; Jerzy Olszański (zm. 1756), płk i chorąży owrucki od 1713, był starostą owruckim dopiero od 1730.

³⁹⁶ Przypuszczalnie Stefan Ledóchowski (zm. 1732), podstoli wołyński od 1720, lub jego brat Adam (zm. 1754), płk, starosta krzemieniecki od 1720, kasztelan wołyński od 1746.

³⁹⁷ Per Cuypercrona, rezydent szwedzki w Gdańsku w latach 1688–1711.

[XII 1708] zupełną otrzymał nad Moskwą wiktoryę, po której spieszno zaraz do stolicy [*Moskwy*] poszedł.

Ks. Wincentego owego, co z dzwonkiem [s. 184] jakby do chorego jadąc, przejeżdżał z listami królewskimi przez wszystkie niebezpieczeństwa, zaskoczywszy teraz kwarciani w Lublinie, dużo go nabili i konie JMP [Władysława] Czarnkowskiego, które był z nim przysłał dla sprowadzenia wina, zabrali.

Ten umyślny JMP kasztelana inowrocławskiego [Macieja Gembickiego, albo Franciszka Grzybowskiego] powiadał mi, że nie JMP marszałek nadw. kor. [Wojciech Dąbski], ale ten JMP Dąbski, który chciał być starostą nakielskim³⁹⁸, miał komendę nad kwarcianami w Wielkiej Polsce.

Dziś tu u nas była trwoga, bo głoszono o wielkim podjeździe przeciwko nam wyprawionym. Dlaczego warty gęsto wszędzie [s. 185] porozstawiane były.

D. 7 Febr[uaru] [II]. Ranny czas wszystek zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po mszy jechał Król JM do stacji XJM nominata, u którego obiad jadł. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP [gen.] Krassawa, stamtąd był na kolacji u JMP płk. [Michała] Tarła, skąd powtórnie jechał do JMP Krassawa i tam nocował.

Przyjechał dziś umyślny od JMP kanclerzyny kor. [Joanny Jabłonowskiej] ze Lwowa, który powiadał, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] zapewne miał być we Lwowie, albo w Jarosławiu w zapusty [10–12 II], z czego znowu [s. 186] tu reviviscit [ożyła] nadzieja przystąpienia JMP w-dy bełskiego. Jest też tu od kilku dni sekretarz Rakoczego [Franciszka II], z czym zaś przyjechał ignotum [nie wiadomo]³⁹⁹.

D. 8 Febr[uaru] [II]. Król JM rano powrócił od JMP [gen.] Krassawa. Dzisiejszy dzień, tak ranny, jako i poobiedni zatrudniony był konferencjami. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] przed wieczorem zachorował nagle. Przyszła dziś gazetka ze Lwowa, w której to piszą, że w owe mrozy wielkie dwa dni Moskwa z Szwedami biła się pod Kijowem cum ingenti ab utrinque clade [z wielkimi z obu stron stratami], lecz wiktoria przy Szwedach, którzy piętnaście mil [s. 187] gonili Moskwę i że zaraz po

³⁹⁸ Andrzej Dąbski (zm. 1734), podkomorzy od 1714, kasztelan od 1715 i w-da brzeski kujawski od 1726; w 1702 został starostą nakielskim, mimo że wcześniej, w 1701, przywilej na to starostwo otrzymał Maciej Gembicki.

³⁹⁹ Pełnomocnikiem (rezydentem) księcia Rakoczego przy królu Stanisławie był wówczas Herbaix, jednocześnie Rakoczy wysłał wówczas do hetmana Adama Sieniawskiego swego doświadczonego dyplomata ks. Brennera, zob. J. Perényi, *Franciszek II Rakoczy i tron polski (1707–1709)*, [w:] *Mediaevalia. W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego*, red. J. Garbacik i in., Warszawa 1960, s. 458–459.

tej batalii poszedł król szwedzki [Karol XII] na stolicę [Moskwę]⁴⁰⁰, o czym miał pisać JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] do Jejmości swojej [Teofili], we Lwowie będącej naówczas, lecz po tej wiadomości zaraz wyjechała ze Lwowa ku Krakowu. W drugich zaś gazetach nic nie wspominając o tej wiktorii to tylko piszą, że król szwedzki od kwatery swojej dawnej był już o 40 mil in tractu [w drodze] ku stolicy [Moskwie].

Kilka dni temu JMP [Józef] Poniatowski pojechał do JP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], a stamtąd i dalej podobno ku Ukrainie będzie się przebierał. Ten powiósł uniwersały trzy do Ukrainy in una forma [w jednej postaci] [s. 188] pisane. Chwali Król JM akces [Iwana] Mazepy, deklaruje Kozakom wolności onych konserwować i nowe nadać, przy tym hortatur [zachęca], żeby gromadzili się do JMP [Jana] Grudzińskiego starosty rawskiego, którego z partią wojska posyła do Ukrainy.

D. 9 Febr[uarium] [II]. Disseminatum [rozpowszechniono] dziś, nie wie-dzieć quo authore [kto tego autorem], że między Moskwą a Szwedem cale [zupełnie] pokój stanął i że vim avulsorum [za utracone ziemie] od Polski, ma car [Piotr I] dać ośmdziesiąt milionów [złp?]. Rozgłoszono także, że w batalii ze Szwedami miał się poddać carewicz [Aleksy] w 9 regimentach pieszych królowi szwedzkiemu [Karolowi XII], i że [s. 189] toż miał uczynić Szeremet stary [Borys P. Szeremietiew].^a [s. 190] Kozacy bardzo słyszą kradną Moskwę, bo onych król szwedzki zachęcał, płacąc za oficera po 6, żołdata [sołdata] po 3 tyńfy [złp]^a.

[s. 189] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] dziś już jest zdrowszy. Król JM po obiedzie przechadzał się do stajen. Wieczorem grał w lum-bra [lombra], po graniu konferował z pół godziny z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim] i JMP kanclerzem. Dano zatym wieczere, lecz onej Król JM nie jadł.

Dziś samym wieczorem oddał mi list do WXM Dobrodzieja sekretarz XJM Rakoczego, mieniać być bardzo pilnym i że pod kopertą jego inkludowany [załączony] jest list od pryncypała onego. Strasznie obligował mnie, żebym jak najprędzej odesłał do WXM Dobrodzieja. [s. 190] Odważyłem się tedy rajtara przy mnie będącego ruszyć, ponieważ JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] tu do dworu nie masz rozłożonej poczty i nie wiem kiedy będzie. Z czego bardzo jestem sollicitus [zatroskany] nie wiedząc qua via [jaką drogą] mam ordynować [przesyłać] listy moje do WXM Dobrodzieja, a najbardziej w ten czas, jak się WXM Dobrodziej oddalisz z Białej. Król JM po kilkakroć pytał mnie, jeśli mam jaką wiadomość od WXM Dobrodzieja. Gdy odpowiedziałem negative [przecząc], rzekł że WXM Dobrodziej zapomniałeś już o Królu JM. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] i JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] z [s. 191] wielkiemi

⁴⁰⁰ Informacja mylna.

serdecznościami zlecili mi kłaniać [się] WXM Dobrodziejowi. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Kwarciani już są w Łomzie⁴⁰¹, z dóbr szczuczyńskich JMP podkanczerzego [Stanisława Antoniego Szczuki] po 5 tal. [30 złp] nakazali wydać kontrybucji z dymu.

JMP kasztelan inowrocławski [Franciszek Grzybowski] przysłał na siebie, albo na P kasztelana kaliskiego⁴⁰², prosząc o starostwo rayskie⁴⁰³, lecz podobno nic z tego nie będzie.

[s. 192] Cwilich [płk Gustaf Züllich] z swemi Francuzami [w służbie szwedzkiej] był poszedł na podjazd za Lublin, lecz nic nie sprawiwszy od Bełżyc wrócił się do Lublina, gdzie i Melin [Jürgen Friedrich Mellin] z regimentem swoim znajduje się. O naszym marszu absolute nic nie słyhać. Warty tu gęste co noc rozstawione bywają. Ludzie JMP [płk. Michała] Tarła i janczarowie wartują.

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] z Hrochowa⁴⁰⁴ odezwał się do dworu, dotąd ma być już w Brodach⁴⁰⁵. Powiadano też to mi, że jakoby umyślny od króla szwedzkiego [Karola XII] jechał do Króla JM naszego [Stanisława] z wiadomością wiktorii, ale go miał przejąć JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] i znalazłszy przy nim paszport Skoropackiego⁴⁰⁶ hetmana nakaźnego, udał go [doniósł? o nim] do cara i jest jakoby wzięty do więzienia.

^aRezydent [Bazyli Krzysztof Rychlicki] JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] nie mając żadnej okazji do pryncypała swego, oddał do mnie listy swoje in supposito [przypuszczając], że WXM Dobrodziej będziesz miał do Kossowa okazję^a.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 193–196

W Swirszczowie [Świerszczowie], d. 16 Febr[uaru] [II] 1709

[s. 193] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

⁴⁰¹ Łomża, miasto pow. w woj. podlaskim.

⁴⁰² Jan Malechowski (zm. 1709?), od 1704 kasztelan kaliski.

⁴⁰³ Początek wyrazu nieczytelny, możliwa też lekcja *royskie*, bądź *koyskie*, *kayskie*; starostwo o takiej lub podobnej nazwie nie zostało odnotowane, może dotyczy to jakiejś niewielkiej tenuty.

⁴⁰⁴ Przypuszczalnie Horochów (Gorochiw), miasto w obwodzie wołyńskim w Ukrainie, na zachód od Łucka.

⁴⁰⁵ Brody, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na północny wschód od Lwowa.

⁴⁰⁶ Iwan Ilicz Skoropadski (1646–1722), kozacki hetman lewobrzeżnej Ukrainy od 1708.

Niespodzianie zastawszy odjeżdżającego stąd JMP [Bazylego Krysztofa] Rychlickiego do Kossowa, krótkim stylem, advolutus [ścieląc się] stopom Pańskim donoszę, że dziś rano tu stanąwszy oddałem zaraz list Królowi JM [Stanisławowi], który bardzo jest kontent z deklarowanej WXM Dobrodzieja aplikacji [gotowości] do pokombinowania hetmanów i prosi o uwiadomienie, kiedy się ruszysz WXM Dobrodziej z Białej. Pytał się mnie Król JM, jeśli go WXM Dobrodziej kochasz, asekurowałem, że [s. 194] intimo amore prosequeris [najgłębszą miłością darzysz] WXM Dobrodziej Króla JM. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i królewicz JM [Konstanty Sobieski] z wielkimi afektami oświadczyli się ku WXM Dobrodziejowi. JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] ^cwziąwszy blankiet z pieczęcią jeden i drugi jakiś skrypt^c, zawczora odjechał do Jarosławia. ^cDo pana hetmana litewskiego [Jana Kazimierza Sapiehy] wysłał Król Jegomość zaklinając, żeby pana wojewodę kijowskiego [Józefa Potockiego] nie infestował [niepokoił]^c.

Król JM jutro z całym dworem rusza się stąd [s. 195] do Chełma, gdzie i P Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] ma stać. List z poczty lubelskiej od P w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] odsyłam. Drugi volanti sigillo [po zapieczętowaniu] do XJM w-dy ruskiego [Janusza Wiśniowieckiego], który przeczytawszy racz WXM Dobrodziej odesłać temuż księciu JM. Wyprawiono dziś do XJM hetmana [Michała Wiśniowieckiego] JMP starostę łomżeńskiego⁴⁰⁷, a do JP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], JMP podkomorzego kaliskiego⁴⁰⁸.

Przez JP [Mikołaja?] Mirowickiego obszerniej o wszystkim wyrażę, bo się teraz jeszcze nie [s. 196] rozpatrzyłem się i JMP [Bazyli Krzysztof] Rychlicki spieszo odjeżdżał. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Dwoje listów zastałem tu od WXM Dobrodzieja do siebie, te co przez P [sekretarza] Krzesza, czytał JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 197–208, nr 6465/II, s. 1–4

W Chełmie, d. 21 Febr[uaru] [II] 1709 [wysłany 22 II 1709]
[s. 197] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

⁴⁰⁷ Starostą łomżyńskim od 1685 był Paweł Prażmowski; 30 IV 1706 starostwo łomżyńskie, po śmierci Prażmowskiego otrzymał w dożywocie podkanclerzy kor. Jan Szembek (z nadania Augusta II), przebywał on jednak w Opawie. Nie mamy żadnych informacji, komu nadał to starostwo król Stanisław.

⁴⁰⁸ Andrzej Przyjemski (zm. 1724), podkomorzy kaliski od 8 X 1708.

D. 17 Februarii [II]. Król JM [Stanisław] rano o godzinie ósmej ruszył się z Swirszczowa [Świerszczewa]. W kolasie całą drogę jechał z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Mszy słuchał i obiad jadł o milę stąd. Samym wieczorem tu stanął. Zła bardzo jest przeprawa i mostek wąski przed samym miastem [*na rzece Uherce*], skąd wiele dziś historii narobiło się. Naprzód Król JM, jak się zatamowały wozy na przeprawie, impatiens [niecierpliwy] długiego czekania, chciał lodem już wątlm, przez który wprzód był [s. 198] przeszedł chłop, przejść, wpadł po pas w wodę, ledwo go stamtąd wydzwignęli i zaraz stanąwszy w zamku⁴⁰⁹, w którym stoi Król JM i dosyć wygodnie, bo jest rum [budynek] drewniany dobry i kilka pokojów pięknych mający, musiał się rozebrać i cały wieczór w rubdeszambrze [szlafroku, podomce] tylko chodził. Druga [*historia*] JMP Krassawowej damy z kolaską z mostku wyrzuciły się w wodę, że po pas brodząc musiały z niej wydzwignąć się. Wóz także JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] i podobno z pieniędzmi, bo ledwo nie kilkadziesiąt Szwedów w wodę po pas wchodząc wywindowali, z tegoż mostku wpadł był. [s. 199] Samego zaś JMP Krassawa tak nagle były dziś zdjęły kolki, że mało nie umarł, aż musiano we wsi pewnej stanąwszy, rozgrzewać go. JMP [Friedricha Christopha] Dohny similiter [podobnie] kareta wyrzuciła się, lecz sam przecie uchronił się od wody. JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] wóz eodem sortem dubiist [doświadczył tego losu] i innych wielu. Panu [J. Mandli] Chevaliemu [*lekarzowi*] koń powodny utonął. Z gwardii kilku ludzi od przemarznięcia umarło.

Wieczorem samym grał Król JM we 4 w lumbra [lombra], po którym prędko układał się, wieczery nie jedząc. W mieście tu cały dwór stoi, wygodne mając stancje, lecz o pokarm dla koni bardzo trudno. JMP [s. 200] Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] o milę stąd stoi w Uerze⁴¹⁰, dobrach JMP Wyżyckiej chorążyny braclawskiej⁴¹¹. Naznaczono 6 tylko wsi na kwatery dworowi, które mają za kilka dni rozdać. Skąd colligitur [wnioskuję się], że tu jaki czas zabawiemy. Ruszenia się nagłego z tamtej kwatery ta przyczyna, że za nastąpieniem rezolucji [odwilży] wody takby nas oblali, że ani my stamtąd wyjechać, ani do nas nikt przyjechać nie mógłby i od samych wód bylibyśmy w oblężeniu.

D. 18 Februarii [II]. Słuchał mszy Król JM w cerkwi katedralnej zamkowej⁴¹². Po mszy było nabożeństwo obozowe, które przedtym wieczorem

⁴⁰⁹ Nieistniejący dwór starostów chełmskich, zbudowany na miejscu dawnego zamku książąt halickich, zniszczonego w poł. XVII w.

⁴¹⁰ Przypuszczalnie w obecnej wsi Uher, na południe od Chełma w woj. lubelskim.

⁴¹¹ Przypuszczalnie Wyżycka z Żaboklickich, żona Jana (zm. 1713), starosty braclawskiego i chorążego kijowskiego.

⁴¹² Katedra unicka NMP w Chełmie na Górze Zamkowej, obecnie kościół rzymskokatolicki.

odprawować się zwykło [s. 201] było, a teraz podczas mszy, albo po mszy. Obiad Król JM jadł u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] w rezydencji episkopa⁴¹³ stojącego, tamże przy cerkwi. Po obiedzie przyszedłszy do stancji miał konferencję z generałem starym szwedzkim, niedawno z Rygi przybyłym, nazywającym się Frelich⁴¹⁴. Nadeszli potym posłowie bełscy, z którymi konferował Król JM w stancji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Wieczorem samym grał Król JM w lumbra [lombra] z królewiczem JM [Konstantym], JMP [Kazimierzem] Włostowskim i JMP Szumskim⁴¹⁵, bo XJM nominat krakowski zachorował. Samym już zmrokiem zgorzała gospoda JMP [s. 202] Dąbrowskiego buńczucznego, lecz ni w czym szkody nie było.

D. 19 Febrarii [II]. Słuchał Król JM służby śpiewanej w cerkwi przed Cudownym Obrazem Najświętszej Panny⁴¹⁶. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw, z którym miał Król JM konferencję w stancji JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego]. Potym nawiedzał XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], gdzie na konferencji prywatnej zabawił z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką] z pół godziny. Po której szedł do cerkwi na nabożeństwo zwyczajne obozowe. Skąd powróciwszy do stancji swojej grał w lumbra z temiż gracjami, co i wczoraj. JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymiski] powrócił dziś po obiedzie z Kossowa od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], [s. 203] który z całym wojskiem wkrótce deklarował przyjść do Króla JM.

D. 20 Febrarii [II]. Ranny czas na ekspedycjach różnych zszedł, po których nawiedzał Król JM XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], skąd szedł na mszę do cerkwi. Powróciwszy ze mszy dano prędko zaraz obiad. Przed wieczorem był Król JM u XJM nominata krakowskiego, gdzie z godzinę bawił. Samym wieczorem grał w karty, lecz bardzo niedługo. Po wieczerzy zamknął się Król JM z JMP [Józefem] Poniatowskim starszym, dziś samym zmrokiem z Wołynia przybyłym, który reffert [mówi], że o progresach [zwycięstwach] na Ukrainie, nic tam absolute pewnego nie masz. Różni różnie powiadają, jedni successum attribuendo [sukces przypisują] Szwedowi, a drudzy Moskalowi. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] w Dubnie⁴¹⁷ jeszcze subsistit [przebywa], a dywizje [s. 204] litewskie koło Kowla⁴¹⁸.

⁴¹³ Pałac biskupów unickich chełmskich na południe od katedry; biskupem chełmskim od 1693 był Gedeon Woyna-Orański, zm. 22 IX 1709.

⁴¹⁴ Karl Gustaf Frölich (1637–1714), szwedzki mjr od 1676, płk od 1678, gen. mjr piechoty od 1693, gubernator Rygi 1700–1706, gen. lejtn. od 1702.

⁴¹⁵ Może Kazimierz Szumski, sędzia wojskowy i horodniczy wileński.

⁴¹⁶ Cudowny Obraz NMP Chełmskiej w ołtarzu głównym katedry.

⁴¹⁷ Dubno, miasto w obwodzie wołyńskim w Ukrainie, na południe od Łucka; dawna twierdza i ośrodek administracyjny ordynacji ostrogskiej.

⁴¹⁸ Kowel, miasto w obwodzie wołyńskim w Ukrainie, na północny zachód od Łucka.

Przywiózł z sobą JMP Poniatowski pocztę przejętą JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] do cara, w której co continetur [zawiera] nikt jeszcze nie wie, bo najwięcej listów po niemiecku i po rusku pisanych. O będących w Lublinie Szwedach turbował się JMP [gen.] Krassaw, żeby ich kwarciarz nie przejęli, ile kiedy Wieprz puścił i żaden stąd sukurs dać się nie mógłby, ale dziś przyszła wiadomość, że wyszli już Szwedzi z Lublina i do Krasnegostawu⁴¹⁹ zbliżali się.

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] w Tarnowie odprawował zapusty [10–12 II] i teraz jeszcze tamże znajduje się. Wozy zaś wszystkie jego i armaty stanęły w Jarosławiu. W Warszawie powietrze [dżuma] odnowiło się, dwóch ludzi na nowiu cum signis pestilentiae [z objawami zarazy] umarło. JMP [płk. Michała] Tarły ludzie zrabowali pewne dobra JMP starosty czulczyckiego⁴²⁰, siostrzeńca [s. 205] XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], o co księżę JM niewypowiedziane jest zły na JMP [płk.] Tarłę i lubo kazano wszystko wrócić, z tym wszystkim pokazuje księżę JM znaczny w tym resentyment [urazę].

List WXM Dobrodzieja pisany przez P [sekretarza] Krzesza, przeczytany, odebrałem. Przywileju na starostwo sinińskie⁴²¹ uprasza JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], żebyś WXM Dobrodziej JMP Czaplicowi⁴²² nie wydawał, bo ma relację, że wcale nie należało one do Korsunia⁴²³. Biskupstwo wołoskie [bakowskie] i probostwo ostrowskie [ostrogskie] otrzymał JMP kanclerz na JKs. Karszę dominikanina⁴²⁴ wprzód nim rekwizycja [protekcja] WXM Dobrodzieja zaszła za JMKs. [Ignacym] Kownackim i JKs. [Michałem?] Koszuckim.

JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] wysłuchawszy tego wszystkiego in omni modestia [w pełnym poszanowaniu] co od WXM Dobrodzieja miałem in commissis [zlecone], taką mi dał [s. 206] replikę. Naprzód względem listu JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], żeby miał komunikację onego, jako wszystkim już nietajnego, WXM Dobrodziejowi bronić, niepamięcią ekskuzuje [usprawiedliwia] się. Co zaś strony [w sprawie] instrukcji danej JMP krajczemu kor. [Stefanowi Potockiemu] zna się do tego, że był obligowany od Króla JM, żeby onej nie pokazywał nikomu,

⁴¹⁹ Krasnystaw, miasto pow. w woj. lubelskim, na południowy zachód od Chełma.

⁴²⁰ Czulczyce stanowiły małą tenutę (królewską) w ziemi chełmskiej, starostą czulczyckim był wówczas Franciszek Rzewuski (ok. 1688–1730), płk wojska kor.

⁴²¹ Sinin, wieś królewska (tenuta) w d. woj. czernihowskim.

⁴²² Przypuszczalnie Jerzy Andrzej Czaplic (zm. 1721), podwojewodzi kijowski, stolnik wołyński od 1703, podkomorzy kijowski od 1710.

⁴²³ Korsuń, miasto w obwodzie czerkaskim w Ukrainie, dawne starostwo niegrodowe; starostą korsuńskim był wówczas Aleksander Jan Jabłonowski, chorąży kor.

⁴²⁴ Najprawdopodobniej ks. Ludwik Karsza, prowincjał franciszkanów, zob. t. 1, przyp. 460, s. 118.

lecz gdybyś WXM Dobrodziej ursisses [nalegał] na ten czas o to, pewnie by WXM Dobrodziejowi komunikował onej. Co do pieczętowanych uniwersałów aenigmatice et bivio [zagadkowo i dwuznacznie] odpowiedział, raz deklarował się resilire [odstąpić] od tego, kiedy się to nie zda WXM Dobrodziejowi; drugi raz asseruit [twierdził], że one pieczętował ad probandos sensus [dla wypróbowania wrażenia] województw i powiatów, jak przyjmą obsigillationem [opieczątowanie] litewską pieczęcią.

^aJMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] przy ukłonie swoim uprasza WXM Dobrodzieja, żeby na stolnikostwo oszmiańskie po JP Poźniaku⁴²⁵ nie wychodził przywilej z kancelarii WXM Dobrodzieja, bo ten urząd otrzymał JMP podkanclerzy na JMP Kaszczyca^{426-a}.

Królewicz JM [Konstanty Sobieski] intime [poufnie] zlecił mi kłaniać się WXM Dobrodziejowi, odjeżdża w tych dniach do Żółkwi na kilka niedziel, z której to okazji przypomina obietnicę jakąś [s. 207] sobie daną od WXM Dobrodzieja. JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] plenum sinceritatis cultum [pełne szczerości uszanowanie] przesyła WXM Dobrodziejowi, a prosi o wybaczenie, że ob defectum materii [z braku tematów] nie pisze do WXM Dobrodzieja. JMP [Władysław] Czarnkowski i JMP referendarz kor. [Władysław Podoski] mieli byli pisać do WXM Dobrodzieja, ale dla niespodziewanie odchodzącej okazji nie przyszło mi ich praemonere [uprzedzić]. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

JMP pisarz polny WXL [Michał Józef Sapieha] dziś, albo jutro ma tu do dworu przybyć.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] nic jeszcze nie mówiłem dla niedyspozycji jego terazniejszej. [s. 208] Król JM uprasza WXM Dobrodzieja o uwiadomienie, jak się ruszysz WXM Dobrodziej z Białej ku Litwie.

JMP Mirowicki⁴²⁷, wsiadającemu już na koń w przeszłą niedzielę [17 II], dał znać o swoim odjeździe, dlatego nie mogłem nic pisać do WXM Dobrodzieja przez niego. Głoszą coś, że jutro stąd ruszamy się.

[nr 6465/II, s. 1] D. 21 Februarii [II]. Z rana Król JM idąc na mszę wstępował do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], gdzie godzinę dobrą bawił na konferencji. Słuchał mszy Król JM w cerkwi, po której powróciwszy do stancji miał Król JM konferencję z JMP gen. Krassawem. Potym w karecie z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP generałem

⁴²⁵ Antoni Franciszek Poźniak (zm. 1708/9), stolnik oszmiański od 1703.

⁴²⁶ Stanisław Koszczyk, stolnik oszmiański z nominacji króla Stanisława, 7 IV 1710 uzyskał ponowną nominację od Augusta II.

⁴²⁷ Może Mikołaj Mirowicki, w AGAD, AR, dz. V jest dziewięć jego listów z 1700.

jechał do klasztoru oo. piarów⁴²⁸, u których traktował [gościł] królewicz JM [Konstanty]. Wieczorny czas zszedł na różnych ekspedycjach, naprzód ekspediował [wysłał] Król JM JMP gen. [Friedricha Christopha] Dohnę z niejakim kapitanem Wildą w drogę wiadomą WXM Dobrodziejowi, potym JMP regenta kor. [Adama Radońskiego] z JMP Szumskim do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], urgendo [ponaglając], ażeby jak najprędzej pośpieszał z wojskiem.

Przysłał dziś umyślnego JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] prosząc o starostwo stryjskie post fata [po zgonie] JMP Żebrowskiego⁴²⁹, lecz cedet [przypadło] [s. 2] podobno one JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu]. JMP Grabowski⁴³⁰ administrator międzyrzecki zawczora przyjechał od JMP wojewodziny bełskiej [Elżbiety Sieniawskiej]. Ten za pewną rzecz reffert [mówi], że 15 m. [tys.] Moskwy i 21 m. [tys.] Kozaków z feldmarszałkiem [Henrykiem] Goltzem idzie na Wołyń i z niemi ma się łączyć wojsko kwarciane. IMM PP [Jan i Stanisław?] Szembekowie i JMKS. [Konstanty Felicjan] Szaniawski byli na Wiśniczu⁴³¹ i mieli konsylium z IMM PP hetmanami [Adamem Sieniawskim i Stanisławem Mateuszem Rzewuskim].

W listach owych niemieckich, które przywiózł JMP [Józef] Poniatowski to było: pewny oberszterlejtant [ppłk] pisał do jakiegoś oficera moskiewskiego asekurując, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] favet [sprzyja] Moskwie, lecz siła [wiele] było w cyfrach [szyfrach], czego dojść nie można [można było].

Na obraz tutejszy cudowny [*NMP w katedrze unickiej*] żebrował [żebrał] u pryncypalniejszych JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i zebrał 39 czerwonych zł [702 złp], a u pomniejszych wyzebrał ks. sekretarz WXL [Karol Samuel Poniński] 21 czerw. zł [378 złp] i [s. 3] kilkanaście tal., lecz ten pośledni kwestarz bardziej rabował niż żebrował, bo gdzie zastał w karty grających gwałtem brał wiele mu się podobało.

D. 22 Febr[uaru] [II]. Król JM wysłuchawszy mszy w cerkwi o godzinie dziewiątej ruszył się z Chełma do Woli Leszczańskiej⁴³², leżącej od Rubieszowa⁴³³ o 4, a od Wł[o]dzimierza⁴³⁴ o 7 mil.

⁴²⁸ Klasztor i kościół Pijarów w Chełmie.

⁴²⁹ Andrzej Żebrowski (zm. 1708/9), starosta stryjski od 1698, pisarz ziemski lwowski.

⁴³⁰ A. Grabowski był administratorem dóbr międzyrzeckich na Podlasiu w latach 1707–1726, zob. D. Bąkowski-Kois, *Zarządcy dóbr Elżbiety Sieniawskiej. Studium z historii mentalności 1704–1726*, Kraków 2005, s. 35–36.

⁴³¹ Wiśnicz, miasto w pow. bocheńskim w woj. małopolskim; tamtejszy zamek był wówczas rezydencją Lubomirskich.

⁴³² Obecnie wieś Wólka Leszczańska w pow. chełmskim w woj. lubelskim, na południowy wschód od Chełma.

⁴³³ Obecnie Hrubieszów, miasto pow. w woj. lubelskim.

⁴³⁴ Włodzimierz Wołyński (Wołodimir Wolinskij), miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na wschód od Hrubieszowa.

Mieli byli Żydzi białscy wczoraj wziąć listy moje do WXM Dobrodzieja, lecz nieopowiednie [nie opowiadając się, bez słowa] odjechali, więc przez JMP Grabowskiego administratora międzyrzeckiego one ordynuję [wysyłam].

[s. 4] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] w interesie JMP [Krzysztofa Kazimierza] Sienickiego to powiedział, że go król szwedzki [Karol XII] przy traktacie nie zapomni, a teraz niepodobna go eliberować [uwolnić].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 1–13

W Krasnym⁴³⁵, o milę od Woli [Wólki] Leszczańskiej, d. 2 Martii [III] 1709 [s. 1] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 23 Febr[uarium] [II]. Nie mając inszej okazji do WXM Dobrodzieja, ponieważ poczta JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], jak nie stała tu do dworu, tak i dotychczas nie stoi, uprosiłem JMP Grabowskiego administratora międzyrzeckiego, dziś stąd do Międzyrzecza odjeżdżającego i że listy moje, które mu dałem deklarowałem skoro stanąwszy na miejscu odesłać do Białej.

Dzisiejszy cały dzień na konferencjach strawiony jest, z rana z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], gdzie i królewicz JM [Konstanty Sobieski] często znajdował się, po obiedzie zaś z JMP Krassawem [gen. Ernestem Detlofem Krassowem]. Przysłał wczoraj JMP w-da kijowski [Józef Potocki] przejętego z listami [s. 2] moskiewskimi do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] jadącego, niejakiego Pisarskiego kapitana wojska kwarcianego, który był egzaminowany [przesłuchany] od Króla JM [Stanisława]. Powiadał tedy, że był w samym obozie moskiewskim u cara [Piotra I] przed dwiema niedzielami. Car z królem szwedzkim [Karolem XII] o mil trzy ukraińskich od siebie stoją. Batalii żadnej nie było, tylko podjazdami czasem się infestowali [atakowali], Szwedzi zawsze victores [zwycięzcy] byli. Moskwa strasznie Szwedów boi się, a bardziej żeby Polacy nie pogodzili się, co gdyby miało subsequi [nastąpić] zaraz car w traktaty ma wnieść z królem szwedzkim i Peterburka [Petersburga], przy którym chciał się [s. 3] iure belli [prawem wojny] utrzymać, królowi szwedzkiemu ustąpić. Szwedzi é contra [przeciwnie] pełni animositatis [odwagi]. Król szwedzki widząc consternatum [przysłabienie] [Iwana] Mazepy, że Kozacy od niego poczęli się rwać [odchodzić], miał rzec: „Nie masz się o co turbować, gdyż ja o sto tysięcy twoich

⁴³⁵ Krasne, przypuszczalnie przysiółek koło Leszczan, w którym miał kwaterę J. M. Karp.

Kozaków tak dbam, jak o swoich dziesięć Szwedów, mam jeszcze dosyć wojska i Lawenhawtowi [Adamowi Ludvigowi Lewenhauptowi] należało z temi ludźmi, których do mnie uprowadził na placu batalii polec, a choćbym nie miał i jednego żołnierza, tobym sam na sam wyzwał cara i spróbowalibyśmy, który z nas lepszy pacholek”. Moskwy jedna partia, podczas bytności tam tego Pisarskiego [s. 4] nie ruszyła się do Polski, lecz już w drodze słyszał, że z generałem Inflantem⁴³⁶ ośm regimentów na Wołyń idzie, z którymi JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] ma się łączyć. JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] w Lubarze⁴³⁷ subsistit [przebywa] mając przy sobie prócz polskich ludzi półtora tysiąca ognistego ludu [piechoty]. Przed samym wieczorem odesłał Król JM tego Pisarskiego przy ks. trynitarzu nazad JMP w-dzie kijowskiemu.

D. 24 [II]. Z rana odjechał królewicz JM [Konstanty Sobieski] do Żółkwi, a XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] ku Jarosławiu, lecz aż do Zamoyscia [Zamościa] wespół mieli jechać. Mszy słuchał Król JM w pokoju, miał kazanie po mszy [s. 5] JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Assumpsit tres Petrum, Ioannem et Iacobum” [Wziął trzech, Piotra, Jana i Jakuba (Łk 9, 8)]. Wywodził problematice [wątpliwie, dwuznacznie], że i zła i dobra jest rzecz wiele mieć przyjaciół. Zakończył tym, że najpotrzebniejsza przyjaźń P Boga, a najbardziej w ten czas, kiedy nastąpi przemienienie nasze z tego życia do wiecznego.

D. 25 Februarii [II]. Rano miał długą konferencję Król JM z JMP gen. Frelichem [Karlem Gustafem Frölichem] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Druga potym była z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką] aż do mszy, po której dano zaraz obiad. Przed wieczorem konferował Król JM z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzem. Wieczorem samym grał w grand tryktraka z JMP [Kazimierzem] Włostowskim.

[s. 6] **D. 26 Februarii [II].** Dziś o trzeciej godzinie z północy przysły listy od XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], w których haec formalia [te słowa] wyraził: „To też zapewnie wiem, że JMP podkomorzy kor. [Jerzy Dominik Lubomirski] jedzie cum votiva [z upragnioną] do WKM declaratione [deklaracją] od tamtej strony, który z czym przyjedzie racz mnie WKM informować, ażebym wiedział jak się komportować [zabrać] do danej sobie comisii [zlecenia]”. Srodze [Bardzo] był z tej wiadomości kontent [zadowolony] Król JM i zaraz wstawszy zbudził JMP Włostowskiego, z którym grał w grand tryktraka aż do dnia. Potym wysłuchawszy mszy jechał do kwatery JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, gdzie cały dzień bawił się. Powróciwszy stamtąd zastał u JMP kanclerza [Jana Stanisława

⁴³⁶ Nikołaj Inflan (Ifflant, Iffland), rosyjski płk dragonii (w 1703), gen. mjr od 1707.

⁴³⁷ Lubar (Liubar), miasto w obwodzie żytomierskim w Ukrainie.

Jabłonowskiego] niejakiego grafa [s. 7] Maryniego⁴³⁸ z Moskwy jadącego, z którym semotis arbitris [bez świadków] kilka pacierzy konferował. Ten graf Marini jeszcze in Decembris [w grudniu] wyjechał z moskiewskiego obozu, nie zabawiwszy u cara [Piotra I] nad półczwarta [trzy i pół] dnia, bo mu szarzy tej, którą było obiecano, nie dano. Musiał przebierać się ex mandato [z polecenia] cara na Smoleńsk, Wielkie Łuki i Siebież⁴³⁹. Powiadał, że Phlug⁴⁴⁰ i innych wielu oficerów cudzoziemskich podziękowało carowi, nie będąc kontentem z akomodacji [dyspozycji] despotycznej moskiewskiej.

Wieczorem samym grał Król JM w grand tryktraka z JMP [Kazimierzem] Włostowskim, JMP Klinksztetem [Henrikiem Kligstedtem] i JMP [Józefem] Poniatowskim alternatim [na przemian]. Ograł ich wszystkich JMP Klinksztet. Po grze nie [s. 8] jedząc wieczerzy pokładł się Król JM.

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] wydał uniwersały naznaczając koło generalne wojsku w Tarnowie pro d. [na dzień] 26 Febr[uarui] [II], a komisię hibernową pro 2 Martii [III] w Jarosławiu. Które to uniwersały cum omni discretionem [ze wszelką powściągliwością] są pisane, bez żadnej (jako przedtym bywało) na partię Króla JM fulminacji [złośliwości], co sumunt [uważają] niektórzy pro bono omine inklinacji [jako dobry znak skłonności] do zgody i jedności. JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich] generał zachorował dziś. Książd ów Wincenty powrócił, który powiada, że bijąc kwarciანი exprobrabant [złorzeczyli], że polutrzwał [stał się luteraninem], potym pytali się jeśli są biskupi przy Królu JM, w czym usłyszawszy affirmativae [potwierdzenie] [*ostatnia linijka nieczytelna*].

⁴³⁸ Hrabia Maryni (Marini), identyfikacja tej osoby nastrocza trudności. Jakiś hr. Marini towarzyszył poselstwu Rafała Leszczyńskiego do Stambułu w 1700. Z początkiem 1707 w Berlinie kontaktowali się z dyplomatami rosyjskimi saski minister Jakub Henryk Fleming i hr. Marini. Zdaniem J. Burdowicz-Nowickiego (*Piotr I, August II i Rzeczpospolita 1697–1706*, Kraków 2010, s. 730–731), który powołuje się na pracę J. R. Danielsona (*Zur Geschichte der Sächsischen Politik 1706–1709*, Helsingfors 1878, s. 34, 56) Marini był neapolitańczykiem zmuszonym do ucieczki z Neapolu (jego brat, zamieszany w jakiś spisek, został nawet stracony), który inspirował potem Augusta II w kierunku uzyskania korony neapolitańskiej. Mogłoby z tego wynikać, że jako sekretny wysłannik Wettyna próbował działać na jego rzecz na dworze rosyjskim, w tej sytuacji jego pobyt u boku króla Stanisława miałby może charakter szpiegowski. Jest jednak bardziej prawdopodobne, że podobnie jak i liczni jego włoscy koledzy szukał po prostu zatrudnienia i fortuny na dworach różnych europejskich władców, z tym też może się wiązać jego pobyt w Rosji i następnie w Polsce u boku Leszczyńskiego. Z tego okresu znanych jest kilku włoskich dyplomatów o tym nazwisku, są to genueńczycy Paolo Marini przebywający w Paryżu w 1682–1685 i Vincenzo Marini czynny w Rzymie 1688–1692, a także weneccjanin Mario Marini (zm. po 1718), sekretarz poselstwa weneckiego w Polsce od 1716.

⁴³⁹ Wielkie Łuki (Wielikije Łuki) i Siebież, miasta w obwodzie pskowskim w Rosji.

⁴⁴⁰ Informacja mylna, płk Gebhard Pflug dowodził od 1703 rosyjskim pułkiem dragonii, był gen. od 1706, uczestniczył w bitwie pod Połtawą w 1709.

[s. 9] **D. 27 Februarii [II]**. Rano kilkugodzinową mieli konferencję u Króla JM JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski], JMP starosta sochaczewski⁴⁴¹ i JMP podkomorzy sochaczewski⁴⁴². Po której słuchał Król JM mszy, po mszy były suplikacje zwyczajne obozowe. Dano zatym obiad. Wieczorem samym grał Król JM w warcaby z JMP Klinskstetem [Henrikiem Klingstedtem]. Przyjechał dziś od JMP pisarza polnego WXL [Michała Józefa Sapiehy] JMP Gordon z listem do Króla JM, którym ekskuzuje się, że sam dla złej drogi do dworu przebrać się nie może. Ten JMP Gordon konkuruje o starostwo w Inflanciech na pryncypała swego, in spem [w nadziei] prędkiej śmierci JMP Kątskiego kasztelana krakowskiego⁴⁴³.

[s. 10] **D. 28 Februarii [II]**. Król JM dziś dopiero aż o dziesiątej godzinie wstał. O godzinie jedynastej słuchał mszy, po której były suplikacje. Imediate [bezpośrednio] przed obiadem zamknął się Król JM na konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po obiedzie przyjechał JMP [gen.] Krassaw, który bawił się aż do czwartej godziny. Po odjeździe jego była konferencja z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym. Dziś wieczorem powrócił JMP starosta łomżeński od książąt IMM [Janusza i Michała] Wiśniowieckich, których zostawił na Wołyniu w Czartorysku⁴⁴⁴, powiadał, że są dispositissimi [bardzo skłonni] do zgody i zabrania konfidencji [porozumienia] z JMP hetmanem WXL [Janem Kazimierzem Sapiehą]. XJM hetman [Michał Wiśniowiecki] prędko miał powrócić z Czartoryska [s. 11] do Lubieszowa⁴⁴⁵.

D. 1 Martii [III]. Rano ekspediował Król JM do królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] i XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], który jechał z królewiczem JM do Jaworowa⁴⁴⁶ i tam będąc dopiero ma adresować się ad capita [do przywódców] tamtej partii przez brata swego JMP krajczego kor. [Stefana Potockiego] i z niemi traktować. Był potym [król] na konferencji w osobliwym [osobnym] pokoju z JMP starostą bobrownickim [Józefem Narzymskim] i z JMP Gordonem, sługą JMP pisarza polnego WXL [Michała Józefa Sapiehy].

Imediate [bezpośrednio] przede mszą konferował [król] z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem

⁴⁴¹ Władysław Izbiński (zm. 1711), starosta sochaczewski co najmniej od 1700.

⁴⁴² Maciej Łajszczewski (zm. 1715), podkomorzy sochaczewski od 1701, kasztelan sochaczewski od 1714.

⁴⁴³ Marcin Kątski, gen. artylerii kor. od 1665, kasztelan krakowski od 1706, zm. dopiero w 1710, trzymał w Inflantach starostwo marienhauskie.

⁴⁴⁴ Czartorysk, d. miasteczko, w XVII i XVIII w. własność Leszczyńskich i Wiśniowieckich, nad Styrem, w pow. łuckim, obecnie w Ukrainie.

⁴⁴⁵ Lubieszów (Lubeszów), miasteczko w obwodzie wołyńskim w Ukrainie.

⁴⁴⁶ Jaworów (Jaworiw), miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, dawne starostwo w pow. lwowskim w woj. ruskim, trzymane przez Sobieskich od 1633.

Antonim Szczuką], po której to konferencji witała Króla JM grafowa Maryni [hrabina Marini]. Po mszy rozmawiał Król JM kilka pacierzy z grafem Maryni i z [s. 12] żoną jego. Że Król JM dziś tylko raz jada i to wieczorem, kazał JMP [Kazimierzowi] Włostowskiemu, żeby do siebie wziął na obiad te małżeństwo. Po obiedzie ucieszna rzecz stała się, ta grafowa alias [zresztą] Włoszka gadatliwa i presumtywa [zarozumiała], ni z tego ni z owego napała się w bassetę⁴⁴⁷ grać, na którą dał jej mąż 4 tal., którymi była wygrała kilkanaście talarów u P Kalkszeteta [Henrika Kalkstedta] bank trzymającego. Nie kontentując się tym dalej grę kontynuowała, lecz insensibilissime [w sposób niepojęty] przegrała 216 tal. na kredyt, ale pod wzięciem, żeby w skutku sufficeret [wystarczyło] do zapłacenia, bo bardzo cienko koło nich.

Precise [dokładnie] o czwartej Król JM jadł. Stanęła dziś determinacja, że jutro marsz; mamy maszerować pół piątej [4 i pół] mili do niejakiego [s. 13] Czerna⁴⁴⁸, o mil dwie od Zamoyscia [Zamościa] będącego, gdzie jedną noc mamy tylko przenocować, na drugim zaś noclegu mamy stanąć na kilkuniedzielną subsystencję [postój].

Jutro tydzień [jak] ekspediowałem listy moje do WXM Dobrodzieja przez JMP Grabowskiego administratora międzyrzeckiego, a terazniejsze pisanie ordynuję [wysyłam] przez JMP Gordona na ręce JP Dareckiego⁴⁴⁹, bo na Sławatycze jedzie stąd do Wysokiego [Mazowieckiego], oraz upadam do stóp Pańskich [...]

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 14–21

[W Typinie 5 III 1709]

[s. 14] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 2 Martii [III]. Dnia wczorajszego ordynowałem [wysłałem] diariusz mój na ręce JMP [Aleksandra] Dareckiego do Jabłecznej⁴⁵⁰, przez powracającego stąd do Wysokiego JMP Gordona. Dalej jak będę miał adresować listy moje aniceps haereo [pozostaję w niepewności]. Szczególna nadzieja

⁴⁴⁷ Baseta (z franc. *bassette*) – popularna wówczas gra w karty.

⁴⁴⁸ Czerne – informacja ta dotyczy wsi Czermino w pow. tomaszowskim w woj. lubelskim, leżącej ok. 26 km na wschód od Zamościa.

⁴⁴⁹ Aleksander Darecki, administrator dóbr radziwiłłowskich Jabłeczna i Sławatycze 1700–1709.

⁴⁵⁰ Jabłeczna, wieś w pow. bialskim w woj. podlaskim, ówczesna własność Radziwiłłów.

w poczcie JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], jeśli będzie rozłożona tu do dworu, albo jeżeli zbliżemy się ku Ołyce będą one odsyłał do JMP Troianowskiego⁴⁵¹, do którego trzeba, żebyś WXM Dobrodziej napisał, żeby po kilku bojarów ołyckich do mnie do obozu przysyłał.

Dziś [s. 15] rano ruszył się Król JM [Stanisław] z Woli [Wólki] Leszczańskiej. Zrazu w kolasce jechał, lecz miłą z miejsca ujechawszy, w lesie gęstym zatamowały się wozy, których nie mogąc minąć kolaską, wsiadł Król JM na konia i jechał pod buńczukiem konno aż tu do Czermna, dóbr JMP Piaseckiego, o mil 12 ode Lwowa. Mszy słuchał i obiad jadł Król JM w Woysławicach⁴⁵² o mil dwie z Woli Leszczańskiej. Skoro tu w Czermnie stanął, zaraz przyjechał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i bawił się aż do zmroku u Króla JM. Przyszedł przed wieczorem list przez umyślnego od XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] [s. 16] z Jaworowa, ultimi elapsi [ostatniego dnia poprzedniego miesiąca] datowany. Kwarciani, królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] i XJM nominata krakowskiego wszędzie po drodze honorificentissime [jak najgodniej] przyjmowali.

D. 3 Martii [III]. Mszy słuchał Król JM w pokoju. Kazanie miał ordynaryjny [zwyczajny] kaznodzieja [Karol Samuel Poniński] na theme: „Omne Regnum in se divisum desolabitur, et domus super domum cadet” [Każde Królestwo wewnętrznie skłócone pustoszeje i dom na dom wali się (Łk 11, 17)]. Wywodził, że niezgoda jest najczęstsza i najcięższa rzecz na świecie. Probował także, że i z niezgody pożytki duszne i cielesne mogą być. Po mszy dano zaraz obiad. Siedziały u stołu inter assiduos comensates [między stałymi stołownikami], JMP Zahorowska kasztelanowa wołyńska⁴⁵³, która [s. 17] przyjechała starając się o paszport Króla JM secuae ubique commorationis [a także o drugi *na* pobyt] dla JMP Wołłowiczowej z domu Zahorowskiej⁴⁵⁴ i otrzymała, i JMP Guyska starościna korytnicka z domu Kołudzka⁴⁵⁵. Po obiedzie zaraz, jechał Król JM do kwatery JMP [gen.] Krassawa, skąd powróciwszy miał konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], potem z samym tylko JMP kanclerzem zamknął się.

Dziś spargibantur [rozszerzyły się] nowiny, że idzie do Polski na Wołyń feldmarszałek [Henryk] Goltz z dziewiętnastą tysięcy Moskwy, jedynastą tysięcy piechoty, a ośmią tysięcy kawalerii, lecz [s. 18] ta nowina od przeciwnej

⁴⁵¹ Stanisław K. Trojanowski, gubernator ołycki 1700–1729.

⁴⁵² Wojsławice, ówczesne miasto, obecnie wieś w pow. chełmskim w woj. lubelskim.

⁴⁵³ Jadwiga z Saczków Zahorowska (zm. ok. 1725), podkomorzanka mielnicka, wdowa po kasztelanie wołyńskim Stefanie Zahorowskim, zm. 1696.

⁴⁵⁴ Antonina Wołłowiczowa z Zahorowskich, żona Marcjana Dominika Wołłowicza, marszałka w. lit.

⁴⁵⁵ Wiktoria Gojska z Kołudzkich (zm. po 1714), druga żona starosty korytnickiego Antoniego Gojskiego.

strony wyszła i dlatego bez żadnego fundamentu do wiary jest. Wczoraj poszedł podjazd szwedzki pod komendą płk. Millera [Wilhelma Müllera] ku Jarosławiu w półtora tysięcy ludzi. Spodziewamy się szczęśliwego skutku tej ekspedycji. O JMP oboźnym kor. [Jerzym Aleksandrze Lubomirskim] ta tu jest wiadomość, że assumpto nomine [po przyjęciu imienia] kawalera maltańskiego [po wstąpieniu do zakonu maltańskiego] zajechał wszystkie dobra do opactwa tyńieckiego należące i z nich prowenta wszelkie na siebie obraca. Fertur [mówią] także, że z pewną partią ludzi swoich udał [się] w Węgry tenże JMP oboźny pod tytułem generała cesarskiego przeciwko [Franciszkowi II] Rakoczemu. [s. 19] Frelich [Karl Gustaf Frölich] generał bardzo chory i bodaj nie zamrze.

D. 4 Martii [III]. Godzina na dzień ruszył się Król JM z Czerмна, połowę drogi jechał w kolasce, a drugą połowę na koniu pod buńczukiem. Stanął tu w Tepinie⁴⁵⁶, zamczku JMP Stoińskiego⁴⁵⁷ o godzinie circiter [około] dziesiątej, gdzie słuchał mszy. Ten Tepin ode Lwowa mil 12, od Jarosławia mil także 12, od Żółkwi 9, od Zamoyscia [Zamościa] siedm, od Tomaszowa 1. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa, o ćwierć milę tylko stojącego od kwatery Króla JM. O podjeździe P Millera [płk. Wilhelma Müllera] przysła wiadomość, że o mil trzy stąd stanął, [s. 20] ponieważ kilkadziesiąt chorągwi kwarcianych, na które szedł, umknęły się ku Jarosławiu.

JMP podkomorzy kaliski⁴⁵⁸ dziś powrócił z Wołynia, refert [mówi], że JMP w-da kijowski [Józef Potocki] założył kontrybucję dymową na Wołyn wynoszącą dwa miliony ośmiokroć sto tysięcy zł, usque ad impossibilitatem [aż do niemożliwości] wypłacenia. Dywizje litewskie mają być także magno oneri [wielkim ciężarem] temuż województwu in exactionibus [w wybieraniu] ciężkich prowiantów. JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] trzy chorągwie dywizji JMP w-dy kijowskiego w Zasławiu⁴⁵⁹ stojące, na przeszłym tygodniu zniósł. JMP w-da łączycycki [Jerzy Towiański] Kryłów⁴⁶⁰ zajechał i tam teraz rezyduje, był przed tygodniem u Króla JM. [s. 21] JMP Prażmowska⁴⁶¹ z domu Tarłówna, wdowa, fatis cessit [zmarła].

D. 5 Martii [III]. Z rana listów kilka Król JM pisał swoją ręką do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa za życzliwemi sobie, jako to za JMP [Maciejem]

⁴⁵⁶ Obecnie Typin, wieś w pow. tomaszowskim w woj. lubelskim, na wschód od Tomaszowa Lubelskiego.

⁴⁵⁷ Przypuszczalnie Antoni Stoiński (zm. 1731), podstoli łukowski od 1686.

⁴⁵⁸ Andrzej Przyjemski, zob. przyp. 408.

⁴⁵⁹ Zasław (Zasławje), miasto w obwodzie mińskim w Białorusi albo też Zasław (Iziasław) w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

⁴⁶⁰ Kryłów, wówczas miasto, obecnie wieś w pow. hrubieszowskim w woj. lubelskim.

⁴⁶¹ Helena Prażmowska z Tarłów, starościanka goszczyńska, starościana łomżyńska i zambrowska.

Łayszczewskim podkomorzym sochaczewskim, za JMP Łosiem podstolim lwowskim⁴⁶², za JMP Potocką kasztelanową krakowską⁴⁶³ i za innemi, żeby respekt [względ] w ciężarach na wojsko szwedzkie mieli. Po dziewiątej zaraz mszy słuchał, po której były zwyczajne suplikacje, przy których nową mówił dziś kapłan modlitwę contra inimicos [przeciw nieprzyjaciołom], na kształt tej dawnej modlitwy: „Nieprzebrany w dobroci i miłosierdziu Boże” [*brak zakończenia listu*].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 22–28

W Hopkach⁴⁶⁴, d. 6 Martii [III] 1709

[s. 22] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 6 Martii [III]. Dziś rano ekspediowałem listy moje do WXM Dobrodzieja przez pocztę JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] i w dalszy czas do onejże komportować [stosować] się będę. Dnia dzisiejszego z rana nic osobliwego nie było. Król JM [Stanisław] słuchał mszy w pokoju, w którym stoi JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], po mszy odprawiły się suplikacje. Podczas obiadu samego przyjechał JMP [płk Jan] Grudziński starosta inowrocławski⁴⁶⁵ od JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], który ruszył się z Dubna i ku nam zbliża się. ^aJutro rusza się stąd Król JM za Tomaszów ku Jarosławiu. Dziś przyjechał umyślny z Jarosławia, który refert [mówi], że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] w ten wtorek [5 III] ruszył się z Tarnowa do Jarosławia^a.

[s. 23] Ten JMP [Jan] Grudziński takową czynił relację akcji pod Ostrogiem, że tam napadłszy z trzema tysiącami Moskwy gen. [Nikołaj] Inflant na JMP [Macieja] Dobrosołowskiego, poparł był go dużo, lecz jak nadszedł z boku z ośmiu chorągwiami JMP [Antoni Józef] Czarnecki pułkownik in aequali [nierozstrzygnięta] była bitwa. Z tym wszystkim nasi ustąpić musieli, jako inferiores numero [w mniejszej liczbie], straciwszy koło sta ludzi. Z tamtej strony major clades [większa strata] ma być.

Po obiedzie jeździł Król JM do gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa], który jest chory, gdzie godzin ze 4 bawił się. Wieczorem samym przysła pocztą. Z Królewca piszą, że do niektórych swoich [s. 24] przyjaciół

⁴⁶² Wojciech Łoś (zm. 1716), podstoli lwowski od 1692, chorąży sanocki od 1713.

⁴⁶³ Konstancja Róża Potocka z Łosiów (zm. 1752), od 1700 żona Feliksa Potockiego (zm. 1702), hetmana w. kor. i kasztelana krakowskiego.

⁴⁶⁴ Hopkie, wieś w pow. tomaszowskim w woj. lubelskim, na północny wschód od Typina.

⁴⁶⁵ Pomyłka J. M. Karpia, Jan Grudziński był starostą rawskim, a nie inowrocławskim.

pisał feldmarszałek [Henryk] Goltz, iż całe [zupełnie] między królem JM szwedzkim [Karolem XII] a carem moskiewskim [Piotrem I] stanął traktat i że Lawenhawt [Adam Ludvig Lewenhaupt] o tym dając znać, umyślnego posłał do Rygi. Niektórzy zaś tłumaczą, że to nie traktat ale armistycjum [zawieszenie broni] stanęło. P [Paweł] Gratta gazet nie przysłał, ekskuzuje [tłumaczy] się, że z Holandii przez dwie poczty onych nie miał. Między papieżem [Klemensem XI] a cesarzem [Józefem I] zapewne pokój stanął.

Przyjechał dziś ze Lwowa JMP [Jan] Tarło wojewodzie lubelski, który refert [mówi], że do Lwowa wprowadzono trzysta ludzi na presidium [załogę, garnizon], a drudzy twierdzą, że 500 piechoty a 400 jazdy pod gen. Granowskim⁴⁶⁶ ma być tam na garnizonie, z czego [s. 25] miasto nie jest kontente i posłało delegatów do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] (który jeszcze nie stanął z Tarnowa w Jarosławiu), prosząc o ewakuację miasta, ex metu [z obawy] ażeby do tejże nieszczęśliwości nie przyszło, którą ucierpiało przed kilką lat za gubernii JMP w-dy kaliskiego [Franciszka Zygmunta Gałęckiego]⁴⁶⁷. JMP Guyski⁴⁶⁸ starosta korytnicki dziś tu przybyły do Króla JM czynił relację, że z Zamoyscia [Zamościa] praesidium JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] wyszło.

Przy wieczery pytał mnie Król, jeśli nie mam jakiego pisania od WXM Dobrodzieja do Króla JM, albo do siebie i dziwował się bardzo, że z Kossowa nic WXM Dobrodziej nie pisałeś przez pocztę JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], przez którą miał Król JM od JMP [hetmana]. [s. 26] Po obiedzie przyjechał JMP [Bazyli Krzysztof] Rychlicki z Kossowa, z którym więcej godziny miał konferencję Król JM. Nadszedł potem JMP [gen.] Krassaw, z tym także konferencja była długa. JMP Rychlicki przywózł mi ustny ordynans [polecenie] WXM Dobrodzieja, żebym do niego listy moje do WXM Dobrodzieja pisane, oddawał, dla adresy przez pocztę JMP hetmana, co cum omni exactitudine [z wszelką dokładnością] wypełniać będę, exemplo [za przykładem] terażniejszego listu mego, który na ręce tegoż JMP Rychlickiego oddaję.

Wczoraj o mil trzy stąd we wsi Kotlicach⁴⁶⁹ zabili chłopci jednego służącego drabańskiego. [s. 27] Dziś także dwóch pacholików po furaz [paszę] jadących zabili chłopci niedaleko stąd.

JMP [Stanisław] Rzeczycki łowczy nadw. kor. czynił dzisiaj relację, że Moskwa napadłszy na Ostrog w przeszły czwartek [28 II] miała znieść dywizję JMP [Macieja] Dobrosołowskiego, która tam stała, o czym konfirmacji

⁴⁶⁶ Franciszek Hieronim Granowski (zm. 1735), gen. mjr wojska kor.

⁴⁶⁷ Wzmianka ta dotyczy oblężenia Lwowa i zdobycia go przez wojska szwedzkie Karola XII w 1704.

⁴⁶⁸ Antoni Gojski (zm. 1714), starosta korytnicki (w ziemi bełskiej).

⁴⁶⁹ Kotlice, wieś w pow. zamojskim w woj. lubelskim.

[potwierdzenia] czekamy. O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] varii varie [różni różnie] powiadają. Jedni, że się ruszył z Jarosławia i poszedł ku Lwowowi; drudzy, że jeszcze jest w Jarosławiu; a trzeci, że ma pójść offensive [zaczepnie] przeciwko nam. Nam tu na tej kwaterze tuszą [spodziewają się] zabawić czas niemały, lecz od samego Swirszczowa [Świerszczowa] niewygodne miewamy [s. 28] kwatery, a najbardziej, że dalekie nam dają stancje, o mil dwie, o półtoiej od Króla JM. I teraz o milę opętaną wołyńską⁴⁷⁰ stojemy od Tepina [Typina]. JMP kasztelana bełskiego [Aleksandra Łaszczu] blisko tu wielkie dobra są, w których Szwedzi stoją i to wszystko exercent [wyprawiają], co i po inszych. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 137–140, nr 6460, s. 64–67

W Tepinie [Typinie], d. 8 Mar[tii] [III] 1709

[brak początku listu]

[6465/V, s. 137]⁴⁷¹ comperta cognomina [znane nazwiska] generałów i pułkowników i że effictive [rzeczywiście] 9 m. [tys.] kawalerii, a 6 m. [tys.] infanterii [piechoty] z niemi idzie. Dotychczas miała już ta Moskwa stanąć na Wołyniu. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] jeśli ku Tarnowu, albo ku Stryjowi poszedł jeszcze nie masz pewności. To zaś pewna, że miał przy sobie actu [teraz] więcej 4 m. [tys.] rajtarii i dragonii, a wołoszy swojej nadwornej koło 2 m. [tys.], której bardziej confidit [ufa] niżeli cudzoziemskiemu ludowi. Przy tym polskich chorągwi niemało, ale bardzo kusych. To też mi referował ^c-ksiądz [Jan Antoni] Humański^c, że kilka dniami przed odjazdem JMP w-dy [s. 138] bełskiego z Tarnowa przybiegł tam niejaki Goltz⁴⁷² od króla Augusta [II], od którego przywiózł różne donaria principalioribus [dary dla dostojników], ale pieniędzy wcale nie. JMP w-dzie bełskiemu między innemi galanteriami przywiózł szklanek bardzo misternej roboty et magni pretii et summae aestimationis [i wielkiej wartości i wielce ceną], szklaną i cienką

⁴⁷⁰ Przymuszczenie tzw. wielką milę litewską liczącą 8240 m.

⁴⁷¹ Ten fragment listu może też być częścią wcześniejszego listu J. M. Karpia, pisanego w Typinie 5 III 1708.

⁴⁷² Frantz Joachim von der Goltz (Franciszek Golcz) (zm. 1717), przed 1700 oficer wojska kor., potem gen. mjr, który w imieniu Augusta II utrzymywał kontakty z A. Sieniawskim, poseł sasko-polski w Turcji 1712–1714, zob. F. Goltz, *Nachrichten über die Familie der Grafen und Freiherrn von der Goltz*, Strassburg 1885, s. 233; J. A. Gierowski, *op. cit.*, s. 52; J. Matzke, *Gesandtschaftswesen und diplomatischer Dienst Sachsens 1694–1763*, Leipzig 2011, s. 338.

bardzo, a złotem nabijaną; z jednej strony herb Augusta cum insignibus Regiis [z insygniami królewskimi], z drugiej strony herb JMP w-dy bełskiego cum insignibus ducis [z insygniami hetmańskimi]. Zaraz tedy wszyscy tam na ten czas przytomni pili z niej za zdrowie Augusta. Z [s. 139] tym zaś Goltzem JMP w-da bełski, JMP miecznik kor. [Stanisław Denhoff] i JMP w-da mazowiecki [Stanisław Chomętowski] mieli konferencję więcej godzin 4.

Po tej konferencji z XJM nominatem [Teodorem Potockim] Król JM [Stanisław] golił się, potem słuchał mszy, przed którą immediate [bezpośrednio] przyjechał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i jadł obiad z Królem JM. Po obiedzie miał Król JM długą konferencję z JMP Krassawem, JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP stolnikiem kor. [Adamem Śmigielskim]. Po której przyjechał ze Lwowa JMP [Stanisław] Tarło marszałek nadw. kor., z nim tedy z godzinę konferował Król JM, potem znowu zamknął się z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzem. Immediate [bezpośrednio] przed wieczerzą konferował więcej godziny z samym [s. 140] tylko XJM nominatem krakowskim.

Przed wieczorem samym stanął z listami WXM Dobrodzieja z Berezyny⁴⁷³ JMP Zdzitowiecki. Po oddaniu listów JMP kanclerzowi [Janowi Stanisławowi Jabłonowskiemu] od WXM Dobrodzieja, zaraz czytał Król JM list JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] do siebie pisany, srodze niekontent [bardzo niezadowolony] był, że data położona w Kossowie jeszcze, a nie w marszu. Z strony [w sprawie] dywizji asseverat [twierdził] Król JM, że już odesłana do P [Stanisława] Rusieckiego, co i JP [Adam] Śmigielski pod przysięgą affirmabat [potwierdził] przed Królem JM. Prawda, że kilku pryncypałów, jako to [płk] Żabka i inni umknęli do JMP [Hrehorego] Ogińskiego i coś ludzi z sobą mieli oderwać, ale temu Król JM wcale nie winien jest.

[*brak strony?*] [nr 6460, s. 64] [Adama] Radońskiego regenta kor. list, w którym pisze, że z WXM Dobrodziejem mówił względem ugody książąt IMM [Janusza i Michała Wiśniowieckich] z JMP hetmanem [Janem Kazimierzem Sapiehą] i że WXM Dobrodziej dojsčia onej nie tuszyłeś [przypuszczałeś], ob duras propositiones [z powodu twardych warunków], które podali książęta IMM. Extollebat [wynosił] potym Król JM [Stanisław] millenis depraedicationibus qualitates [w tysiącach pochwał zalety] WXM Dobrodzieja, a najbardziej dulci[tu]dinem [wdzięk] w konwersacji i przypomniał transakcję WXM Dobrodzieja w Białymstoku z JP Klinksztetem [Henrikiem Klingstedtem], który z namowy Króla JM uczynił się był zapowietrzonym [zadzumionym] przed WXM Dobrodziejem.

D. 7 Martii [III]. Z rana miał Król JM konferencję z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim

⁴⁷³ Najprawdopodobniej Bereza Kartuska (Bjaroza), miasto w obwodzie brzeskim w Białorusi.

Szczuką], JMP referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim] [s. 65] i JMP starostą rawskim [Janem Grudzińskim], po której słuchał mszy. Był na obiedzie u Króla JM JMP płk Miler [Wilhelm Müller] redux [który powrócił] z podjazdu bez żadnego skutku. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego powróciwszy ekspediował ks. Mułaszewskiego do Jaworowa, do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego]. Wieczorem samym była długa konferencja z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym.

Rozgłoszono dziś, jakoby JMP [Hrehory] Ogiński miał zabrać P [Macieja] Dobrosołowskiego z kilką chorągwiami. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] zmyka się ku nam z Wołynia, gdzie mają być generałowie [Dmitryj M.] Goliczyn i [Nikołaj] Inflan z kilką tysięcy [s. 66] Moskwy nowozacieżnej. JMP Cetner⁴⁷⁴ starosta trembowelski dziś tydzień umarł, po którym starostwo oddane [Janowi] Tarłowi wojewodzie lubelskiemu, lecz conditionate [pod warunkiem], że jeśli JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] przy traktacie zechce one wziąć na którego z przyjaciół swoich, tedy ma go ustąpić JMP Tarło i dlatego JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] wziął do siebie przywilej zaręce [w zastaw]. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] wczoraj dopiero jeszcze miał stanąć w Jarosławiu. Ten tu jest odgłos, że się z wojskiem ma umknąć ku Sandomierzowi; kwarciane chorągwie bardzo kuse, po dziesięciu koni ledwo jest pod chorągwią.

List WXM Dobrodzieja de [z] 20 Febr[uar]ii [II] dziś przez umyślnego odebrałem z Jabłecznej. Ex imis visceribus indoleo [z głębi wnętrzości współczuję], tak częstym [s. 67] i ciężkim turbacjom i dolegliwościom WXM Dobrodzieja, które żeby P Najwyższy in millenas [na tysiące] obrócił consolationes fidei voto et corde [radości, szczerze i całym sercem] życzę WXM Panu et Dobrodziejowi memu. Król JM sumieniem [swoim] praeferabat indicium doloris [okazywał ból] ze wszystkich aflikcji [udręczeń], któremi WXM Dobrodzieja dotyka Ręka Boska, a najbardziej ze straty Księżniczki JM⁴⁷⁵. Przywilej skoro będzie podpisany odeślę. Tego umyślnego przetrzymam póki nie będę miał czego osobliwego donieść WXM Dobrodziejowi. Teraźniejszy list ordynuję [wysyłam] przez pocztę JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], oraz upadam do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

^aJMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] tenerrime [z czułością] kłania WXM Dobrodziejowi. Zlecił oraz wyrazić anxietatem suam [troskę swoją], którą ma stąd, że nie widzi jeszcze końca uspokojenia ob ob[iec?]tiam [z powodu wybiegów, wykrętów] JP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego]^a.

⁴⁷⁴ Informacja błędna, Aleksander Cetner, starosta trembowelski od 1704, zm. w 1712 jako starosta szczurowiecki. Król Stanisław 7 III 1709 nadał starostwo trembowelskie Stanisławowi Tarle, który 9 marca zrezygnował z niego na rzecz Jana Tarły.

⁴⁷⁵ Krystyna Helena, córka Karola Stanisława Radziwiłła i Anny z Sanguszków, ur. w 1709.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 29–44

W Machnowie⁴⁷⁶, d. 14 Mar[tii] [III] rano 1709

[s. 29] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 9 Martii [III]. O godzinie ósmej z rana ruszył się Król JM [Stanisław] z Tepina [Typina] tu do Machnowa, dóbr JMP Dzierzka, o mil 4 od przeszłej kwatery na trakcie lwowskim, ^{a-9}mil stąd do Lwowa^a. Z miejsca samego jechał Król JM w kolonie wszystko z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim] i JMP [Józefem] Poniatowskim. Stanąwszy tu koło jedynastej godziny słuchał mszy. Po obiedzie jeździł do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], o ćwierć mili stąd kwatere mającego. Wieczorem samym bawił się w stacji JMP [s. 30] [Kazimierza] Włostowskiego z godzinę, przypatrując się grze w grand tryktraka JMP Klinsksteta [Henrika Klingstedta] z JMP Włostowskim.

Dziś była wiadomość, że trzy podjazdy kwarciane niedaleko stąd znajdują się. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] zawczora wyjechał z Jaworowa do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], a królewicz JM [Konstanty Sobieski] do Żółkwi. Praesidium [załoga] ze Lwowa wyszło w przeszły czwartek [7 III] ku Przemyślowi.

D. 10 Martii [III]. Z rana nic osobliwego nie było. Mszy słuchał Król JM w pokoju. Miał kazanie JMKs. [Karol Samuel] Poniński kaznodzieja ordynaryjny [zwyczajny] na theme: „Dixit Dominus ad Philippum unde ememus panem” [Rzekł Pan do Filipa: Skąd kupimy chleba (J 6, 5)]. [s. 31] Materia całego kazania ta była: „Ubi humana deficiunt Divina succurrunt” [Gdzie człowiek odczuwa brak, Bóg pomaga]. Po obiedzie przyjechał JMP [Adam] Śmigielski stolnik kor. JMP w-dę kijowskiego [Józefa Potockiego] zostawił w Warężu⁴⁷⁷, o mil 4 stąd. JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] był popołudniu u Króla JM. Wieczorem samym długa była konferencja z JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], podczas której czynił relację negocjacji swojej JMKs. [Jan Antoni] Humański dziś redux [powrócił] od tamtej strony. O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] ta jest pewna wiadomość, że w przeszły czwartek [7 III] przybył do Jarosławia, a stamtąd wczoraj przed południem ruszył się ku Przemyślowi, Samborowi⁴⁷⁸ i Stryjowi, mając comites [za towarzyszy] marszu IMM PP [s. 32] hetmana polnego kor. [Stanisława Mateusza Rzewuskiego], w-dę lubelskiego [Adama Piotra Tarłę]

⁴⁷⁶ Obecne wsie Machnów Stary i Nowy, w pow. tomaszowskim w woj. lubelskim.

⁴⁷⁷ Waręż, d. miasto, obecnie wieś w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

⁴⁷⁸ Sambor, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

i mazowieckiego [Stanisława Chomętowskiego], kasztelanów lubelskiego⁴⁷⁹, lubaczewskiego [Michała Liniewskiego], podskarbiego nadw. kor.⁴⁸⁰, krajczego kor. [Stefana Potockiego], a JMP miecznik kor. [Stanisław Denhoff] z Tarnowa do żup [solnych] pojechał. JMP w-da bełski stanąwszy w Jarosławiu nie chciał się widzieć tego dnia z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i miał być bardzo niekontent [niezadowolony] z jego przybycia. Nazajutrz oddał wizytę XJM nominat krakowski JMP w-dzie bełskiemu, podczas której trwała konferencja godzin ze cztery. Wzajemnie JMP w-da rewizytował XJM nominata, u którego powtórnie był na samym wyjezd[nym]. XJM nominat jutro zapewne ma tu [s. 33] stanąć. JMKs. nominatowi poznańskiemu [Janowi Pawłowi Gomolińskiemu] nie dał passu [paszportu] jechania do probostwa jarosławskiego JMP w-da bełski, owszem his[tymi] niemal formalibus [słowami] odpisał: „Nie życzę WM Panu jechać do Jarosławia, bo się obawiam żebyś nie odwiedził WMP w schyłce [zsyłce] JMKs. arcybiskupa lwowskiego [Konstantego Józefa Zielińskiego]”.

Starostwo szczurowieckie po JMP Cetnerze⁴⁸¹ p[ost] incorporationem [po włączeniu] do starostwa buskiego, uti quondam avulsum [jako niegdyś odpadłe] od onego, oddane jest JMP chorążemu kor. [Aleksandrowi Janowi Jabłonowskiemu]. Z Zamoyscia [Zamościa] żeby miało wyjść praesidium [załoga], falsum [fałsz].

D. 11 Martii [III]. Z rana przyjechał XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], z którym i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] zamknął się zaraz Król JM [Stanisław] na konferencję, na której co było nie wiem. [s. 34] Negocjacji zaś XJM nominata krakowskiego ex relatis [z relacji] te mam notitia [notatki]: Naprzód skoro stanął we czwartek [14 III] w Jarosławiu XJM, zaraz wstąpił do JMP [Stanisława Mateusza] Rzewuskiego hetmana polnego kor., gdzie ledwo zabawił się z kilka pacierzy, dano znać, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] przyjeżdża z Tarnowa. Zmieszał się dużo tym JP Rzewuski, a to ob metu [z obawy], żeby nie zastał u niego XJM, co postrzegłszy XJM poszedł do stancji swojej, bo też był o to requisitus [poproszony] od JMP hetmana polnego. JMP w-da bełski prosto zaraz zajechał do JMP hetmana polnego, u którego wzięwszy wiadomość o bytności w Jarosławiu XJM, dużo był malkontent usque ad indignationem et [s. 35] iram [niezadowolony aż do oburzenia i gniewu] i te miał rzec formalia [słowa]: „Jaka to levitas [nieroztropność] księdza biskupa przyjeżdżać tu i podjąć się być spektatorem naszych rzeczy”. I żadną miarą tego dnia widzieć się z XJM nie chciał, ^a-nawet i przyjaciołom swoim zakazał

⁴⁷⁹ Adam Szaniawski (zm. 1725), kasztelan lubelski od 1705.

⁴⁸⁰ Atanazy Miączyński (1639–1723), od 1684 łowczy kor., od 1687 krajczy kor., od 1688 podskarbi nadw. kor., od 1713 w-da wołyński.

⁴⁸¹ Aleksander Cetner zm. dopiero w 1712.

być u księcia JM^a. Nazajutrz nie uważając XJM na indygnacje [oburzenie] JMP w-dy [Adama Sieniawskiego] posłał do niego z komplementem JMKs. [Macieja Aleksandra] Sołtyka, że się chce mu kłaniać. Przyjął ten komplement honestissime [jak najuprzejmie] i samego XJM aż przed wschodami w sieniach [s]potkał. Zamknęli się tedy sami dwaj i godzin ze dwie konferowali. Nadjechali potym IMM PP hetman polny [Stanisław Mateusz Rzewuski], mazowiecki [Stanisław Chomętowski] i lubelski [Adam Piotr Tarło] wojewodowie i przerwali dyskurs. Z ust XJM [Teodora Potockiego] słyszałem to, że póki in occluso [w zamknięciu] z nim samym był JMP w-da bełski, [s. 36] familiarissime et amicissime [jak najbardziej rodzinnie i przyjacielsko] o wszystkim rozmawiał, jak drudzy nadeszli, zaraz począł mutare stylum et fulmina iacere [zmieniać styl i pioruny rzucać] na naszą partię, a mianowicie na Szwedów. Tegoż dnia oddawał wzajemnie wizytę XJM [Teodorowi Potockiemu] JMP w-da bełski, podczas której nadszedłszy JMP Kalinowski⁴⁸², w głos rzekł: „To tak, mnie zakazał tu być, a sam wlaź”, aplikując [stosując] to do JMP hetmana w. kor. [Adama Sieniawskiego]. W sobotę [9 III] rano odjeżdżając JMP w-da bełski z Jarosławia był u księcia JM.

Podczas bytności JMP krajczego [Stefana Potockiego] u XJM [Teodora Potockiego] oddano mu list z Wołynia, którego nie odpieczętowując sam, dał XJM, asserendo [zapewniając], że w nim includitur [dołączona] relacja o Moskwie idącej na Wołyń, po odpieczętowaniu. [s. 37] XJM nominat krakowski przywiózł liberum passum [paszport wolnego przejazdu] JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] dla JMP [Augusty Wilhelminy] Krassawowej, ażeby bezpiecznie do Prus mogła przejechać. Tenże XJM uprosił u JMP w-dy bełskiego libertationem [uwolnienie] z niewoli doktora JMP Krassawa i przywiózł go tu z sobą.

D. 12 Martii [III]. Cały poranek zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Po której słuchał Król JM mszy. Po obiedzie przyjechał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i bawił się długo na konferencji u Króla JM. Wieczorem samym grał Król JM w lumbra we 4.

Dziś mocny podjazd szwedzki poszedł ku kwarcianym pod [s. 38] komendą Marszala [płk. Karla Gustafa Marschlacka], do którego przydany jest od Króla JM JMP [Józef] Poniatowski.

D. 13 Martii [III]. Rano różne były konferencje, naprzód z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], potym z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarło], postremo [ostatnia] z JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po których [konferencjach] słuchał Król JM mszy.

⁴⁸² Przypuszczalnie Marcin Kalinowski (zm. 1738), regimentarz, kasztelan kamieniecki od 1712.

Przed samym obiadem pożegnał Króla JM JMP marszałek nadw. kor. i odjechał na Żółkiew do Lwowa. Z którym pojechał JMP [Michał] Tarło pułkownik wzięwszy od Króla JM ordynans [rozkaz], żeby z regimentem swoim szedł do Lwowa na praesidium [załogę]. Dokąd dziś rano pomaszerował już regiment. O JMP w-dzie kijowskim [Józefie Potockim] spargebatur [rozgłaszano], [s. 39] że dziś zapewne ma stanąć pode Lwowem, jakoż tak ma być w samej rzeczy.

Starostwo stryjskie zatrzymał Król JM na Królową JM [Katarzynę], a interim [tymczasem] dał administrację onego JMP marszałkowi nadw. kor. [Stanisławowi Tarle]. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP gen. Krassawa. Wieczorem samym przypatrywał się grającym: XJM nominatowi [Teodorowi Potockiemu] i P [lekarzowi J. Mandli] Chevaliemu w pikietę polską⁴⁸³. Po wieczery bawił się u JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], który dziś na głowę ciężko zachorował, dlatego nie mógł pisać do WXM Dobrodzieja, w czym prosi o wybaczenie, deklarując za inszą okazją to nagrodzić. Dziś JMP starosta łomżeński uganiając się w polu za sarną szwankował [s. 40] z konia i jedną kość w goleni złamał. Nocy dzisiejszej dwóch wołochów jakichci przyjechawszy do kwaterach JMP w-dy krakowskiego [Franciszka Lanckorońskiego] i wypytawszy się o kwaterach Króla JM i JMP Krassawa, odjechali. Sami powiadali o sobie, że z pilnemi listami jadą od króla szwedzkiego [Karola XII] do Króla JM naszego [Stanisława]. Te tedy tu jest rozumienie, że to byli szpiegowie i narzekano bardzo, że ich nie przytrzymało. JMP [Adam] Śmigiełski wczoraj miał pójść podjazdem na znaczną jakąś imprezę.

Z podjętej fatygi WXM Dobrodzieja circa restaurandam amicitiam [względem przywrócenia przyjaźni] między hetmanami bardzo jest kontent Król JM, [s. 41] jako też że WXM Dobrodziej inducebat [nakłaniał] JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiechę] ad accelerandas suppelias [do przyspieszenia pomocy] Królowi JM, co i JMP hetman w liście swoim do Króla JM przyznaje. Konfirmację [Potwierdzenie] dla JMP Jarochońskiego odsyłam, także konsens na starostwo domanowskie⁴⁸⁴ i kasację przywileju na Żykowicze⁴⁸⁵, lecz żaden przywilej w metryce JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki] nie znajduje się na one, chyba że nie jest ingrosowany [wpisany] w metrykę, czego nie rozumiem, ale bardziej suppono [przypuszczam], że JMP regent⁴⁸⁶ per favorem [na korzyść] bratu swemu

⁴⁸³ Pikietą – gra w karty dla dwóch osób.

⁴⁸⁴ Prawdopodobnie starostwo domianowskie w d. woj. podolskim.

⁴⁸⁵ Najprawdopodobniej starostwo niegrodowe zykowickie (Żykowicze) w d. pow. oszmiańskim w woj. wileńskim.

⁴⁸⁶ Regentem lit. z nominacji Augusta II był wówczas Kazimierz Karol Woydziewicz, w 1707 funkcję tę sprawował w imieniu Stanisława Leszczyńskiego Samuel Kazimierz Szwykowski.

zapeczętował przywilej pieczęcią pokojową, a datą owego czasu, kiedy ta pieczęć miała jako i w litewskich wakansów, ale takowy [s. 42] przywilej jak przyjdzie przed sąd WXM Dobrodzieja pewnie annihilabitur [zostanie unieważniony], ponieważ w oddanym od JMP regenta regestrze pieczętowanych wakansów litewskich pieczęcią pokojową nie znajduje się. Marszałkostwa i podkomorstwa słonimskich nie chciał Król JM podpisać, póki elekcja non praesentabitur [nie zostanie przedstawiona], lecz JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] wolniejszego czasu deklarował one dać do podpisu.

JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] pewnie będzie malkontent [niezadowolony], jak się dowie, że WXM Dobrodziej promowujesz na stolnikostwo oszmiańskie JMP [Dominika Michała] Poźniaka, gdyż ten urząd zapeczętował już JMP podkanclerzy JMP [s. 43] Koszczycowi⁴⁸⁷ i prosił był WXM Dobrodzieja za nim, jakom już o tym dawniej pisał.

Reskrypt JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] na uniwersał JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa posyłam, także i gazetę od tamtej strony przywiezioną. Najbardziej adversarii [przeciwnicy] słyszę źli na uniwersały JMP Krassawa i na ten, co pieczętował JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka]. List JMP [Fabiana Kazimierza?] Borchy includo [załączam], w którym wyraża interes starostwa rzeżyckiego. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 44] PS O JMP hetmanie w. WXL [Janie Kazimierzu Sapieże] dziś była wiadomość, że się już znajduje koło Dubinki⁴⁸⁸. Przez pocztę JMP hetmana dwa razy pisałem do WXM Dobrodzieja z Tepina [Typina]. Umyślnego z Sławatycz jeszcze zatrzymuję. Pisał do JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki] JMKs. [Maciej Józef] Ancuta prosząc o archiepiskopię połocką na JMKs. Pieszkiewicz⁴⁸⁹, za którym pisał także JMKs. biskup inflancki [Mikołaj Popławski] et Sacra Congregatio⁴⁹⁰, alem ja powiedział, że ten wakans już WXM Dobrodziej pieczętowałeś na kogo inszego.

Regentem kancelarii mniejszej lit. był Michał Puzyna (zm. 1723), też z nominacji Augusta II. Informacja ta może jednak dotyczyć również i regenta kor. Adama Radońskiego, stronnika króla Stanisława.

⁴⁸⁷ Stanisław Koszczyk, ponieważ nie był posesjonatem w pow. oszmiańskim i nie uzyskał akceptacji szlachty, zrezygnował w 1710.

⁴⁸⁸ Najprawdopodobniej Dubienka, d. miasto, obecnie wieś w pow. chełmskim w woj. lubelskim.

⁴⁸⁹ Sylwester Pieszkiewicz (ok. 1670–1714), przed 1690 zakonnik bazylikański, od początku XVIII w. przebywał w Rzymie jako prokurator bazylianów, kandydat na archimandrytę wileńskiego w 1707, od 1710 abp unicki połocki.

⁴⁹⁰ Najprawdopodobniej rzymska Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, już w 1707 S. Pieszkiewicz cieszył się jej poparciem.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 45-51

W Machnowie, d. 17 Mar[tii] [III] 1709

[s. 45] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 14 Martii [III]. Ranny czas zabrała konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim]. Po konferencjach słuchał Król JM [Stanisław] mszy. Po mszy była powtórna konferencja z XJM nominatem, JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] z XJM nominatem. Wieczorem samym przyjechali: królewicz JM [Konstanty Sobieski], JMP kanclerzyna [Joanna Jabłonowska] i JMP starosta wyszyński z domu Rzewuski⁴⁹¹ [s. 46] porucznik [chorągwi] królewicza JM. Cały tedy wieczór zszedł na konwersacji z pomienionemi gośćmi.

O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] była dziś wiadomość, że wczoraj z całym swoim wojskiem stanął pod Samborem, dawszy surowy ordynans [rozkaz] dywizjom JMP Kunickiego⁴⁹² i JMP [Aleksandra] Złotnickiego, ażeby tamże wczoraj na godzinę dziewiątą precise [dokładnie] stanęły. JMP hetman w. WXL [Jan Kazimierz Sapieha] w Kowlu miał już stanąć. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] otarłszy się o Lwów lokował się z całą swoją dywizją wczoraj w żółkiewszczyźnie, cum summo gravamine [z największym uciemieniem] tamecznych dóbr. O JMP kasztelanie brzeskim [Hrehorym Kopciu] [s. 47] spargitur [rozgłoszono], że dobrze gdzieś koło Ostroga gościł nad Moskwą, o czym czekamy ponowy [potwierzenia]. JMP [Adam] Śmigielski wespół z Marszałem [płk. Karlem Gustafem Marschlackiem] poszedł na podjazd.

D. 15 [III]. Rano w stancji XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] była konferencja z XJM nominatem, JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], intrabant [weszli] tamże per interstitia [podczas przerwy] królewicz JM [Konstanty Sobieski] i JMP kanclerzyna [Joanna Jabłonowska]. Słuchał po niej [konferencji] mszy Król JM. Po mszy w ogrodzie konferował Król JM z królewiczem JM, XJM nominatem i JMP starostą wyszyńskim [Adamem Rzewuskim]. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw, z którym konferencja trwała czas niemały. Przed wieczorem jadł Król [s. 48] JM, wieczorem samym grał w lumbrę [lombra] z królewiczem JM, XJM nominatem i JMP [Kazimierzem] Włostowskim.

⁴⁹¹ Adam Rzewuski (zm. 1717), starosta wiszeński przed 1696, kasztelan podlaski od 1710.

⁴⁹² Michał Kunicki (zm. po? 1712), płk wojska kor., regimentarz od 1707.

Dziś była wiadomość, że hetmani obadwa [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] stanęli w Dorobiczy⁴⁹³ za Lwowem mil ośm, tendunt [zacierają] ku Stryjowi. O Szeremecie [Borysie P. Szeremietiewie] była gazeta, że cum toto robore [z całą potęgą] wojska moskiewskiego ciągnie ku Kijowu, skąd ta tu jest illacja [przypuszczenie], że znać i król szwedzki [Karol XII] ku temuż miastu zmierza. Od [Iwana] Mazingy umyślny jechał do Polski z listami, mając one w szlei [szorach, uprzęży] i chomacie zaszyte i wszędzie secure [bezpiecznie] przejechał, dopiero w Połonnym⁴⁹⁴ przejęła go Moskwa.

Na XJM [Annę Wiśniowiecką] Dolską car [Piotr I] zły i tak powiedział, [s. 49] że gdyby tę babę złapał, kazałby na stus [stos] drew włożyć i spalić, a to za to, że ma suspicję [podejrzenie], jakoby ona miała sfomentować [podburzyć] Mazingę, co in parte [częściowo] ma być prawda⁴⁹⁵. Srodze aprehenduje [Bardzo obawia się] XJM Dolska tę przegrózkę carską, dwa dni płakała i wszystkie rzeczy swoje ze Lwowa powywoziła.

D. 16 Martii [III]. Rano była konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po obiedzie przyjeżdżał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] i bawił się godzin ze dwie. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] dziś odjechał do Żółkwi z JMP starostą wiszyńskim [Adamem Rzewuskim]. Była tu dnia dzisiejszego pewna wiadomość, że Moskwy trzy tysiące actu [teraz] złączyło się z JMP starostą żmudzkiem [Hrehorym Ogińskim], [s. 50] a 6 regimentów infanterii [piechoty] a 6 kawalerii niedaleko już Połonnego znajdowały się.

D. 17 Martii [III]. Rano vulgabatur incerto autore [rozgłoszono wiadomość niepewnego autorstwa], że podjazd Marszala [płk. Karla Gustafa Marschlacka] dobrze gościł nad kwarcianami, kilkanaście chorągwi i 500 niewolnika miał zabrać z dywizji JMP Brzuchowskiego⁴⁹⁶, o czym czekamy confirmacji [potwierdzenia].

Niespodziewanie odjeżdża dziś JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] do Gdańska na Białą, co bardzo mi nie na rękę, bo nic nie będę wiedział ac secretioribus [z rzeczy poufnych] do oznajmienia WXM Dobrodziejowi. Życzyłbym tedy, żebyś WXM Dobrodziej zaczął korespondencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], który jako zawsze dobrze affectus [usposobiony] ku [s. 51] WXM Dobrodziejowi, nie wątpię, że

⁴⁹³ Dorobicza, miejscowość nieodnotowana w SGKP.

⁴⁹⁴ Połonne, miasto w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

⁴⁹⁵ Podejrzewano ją, iż chce przeciągnąć hetmana Iwana Mazingę na stronę Szwedów i króla Stanisława, aby przyłączyć wschodnią Ukrainę do Rzeczypospolitej i odzyskać przy tym zadnieprzańskie dobra Wiśniowieckich, utracone po powstaniu Bohdana Chmielnickiego w poł. XVII w.

⁴⁹⁶ Przypuszczalnie Józef Brzuchowski (zm. ok. 1730), płk wojska kor., regimentarz, starosta owrucki od 1709, chorąży halicki 1706–1709.

uczyni WXM Dobrodzieja participem [uczestnikiem] sekretniejszych rzeczy. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Regiment JMP [Michała] Tarły wczoraj wszedł do Lwowa na praesidium [załogę].

[datacja] J[ozałat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

JMP Zdzitowiecki w przeszlą środę stąd odjechał do Białej.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 52-55

W Machnowie, d. 18 Mar[tii] [III] 1709

[s. 52] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

List WXM Dobrodzieja de [z] d. 10 praesen[tis] [III] przez pocztę JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] wczoraj samym wieczorem odebrałem. Stolnikostwo oszmiańskie satius [lepiej], że sam hetman podpisze za przybyciem swoim do dworu, a do tego może inflectere [nakłonić] i JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], że odstąpi swojej promocji i tak peragetur negotium [załatwi się sprawa] bez żadnej ni od kogo inwidii [zazdrości, niechęci]. Ja zaś do podpisu podawać nie mam przez kogo, za odjazdem JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego].

Dziś wieczorem przyjechał XJM chorąży [s. 53] w. WXL [Józef Czartoryski], który miał to referować, że na Wołyń zapewnie [Henryk] Goltz feldmarszałek idzie. Od podjazdu przez umyślnego jest wiadomość, że JMP [Adam] Śmigieński napadłszy na odwód wojska kwarcianego, chorągiew husarską JMP w-dy podlaskiego [Stefana Mikołaja Branickiego], piechotę węgierską JMP [Stanisława Mateusza] Rzewuskiego hetmana polnego kor. i innych przy tym kilka chorągwi zabrał, wozów zaś więcej 300 ludzie jego zrabowali. Szwedzi tylko na to patrzali, bo nie było żadnej potrzeby, żeby dopomagali JMP [s. 54] Śmigiełskiemu. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] do Skolego rejterował się. O drugim hetmanie [Rzewuskim] gdzie się podział nie wiedzą. Komenda wojska kwarcianego przy JP [Franciszku] Głogowskim zostawiona. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] hoc successu animowany [tym sukcesem pobudzony] dziś poszedł za Lwów. Przysłał zaś umyślnego do Króla JM o wyjednanie u [gen.] Krassawa ordynansu [rozkazu], żeby Marszał [płk Karl Gustaf Marschlack] dalej z nim awansował [szedł naprzód], deklarując całe wojsko JMP w-dy bełskiego znieść. Miał też to mieć JMP w-da kijowski z Ukrainy, że była tam batalia i wszystka w niej [s. 55] miała zginąć Moskwa, a połowa Szwedów. Z akceleracji [przyśpieszenia] wojska litewskiego srodze [bardzo] jest Król JM kontent. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Suplikuję WXM Dobrodziejowi, ażeby na wójtostwo powentskie⁴⁹⁷ nie wychodziło nic po JMP [Michale Kazimierzu?] Kniaziewiczzu w kancelarii WXM Dobrodzieja, bo mi oddał one Król JM i mam już upewnioną pieczęć u JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki].

[*dacaja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Dziś JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] pojechał na Białą do Gdańska.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 56–59

W Machnowie, d. 19 Mar[tii] [III] 1709

[s. 56] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 18 Martii [III]. Dziś przez pocztę JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], a wczoraj przez jadącego do Gdańska na Białą JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] pisałem do WXM Dobrodzieja i wszelkie tutejsze wyraziłem okkurencje [okoliczności]. Ranny czas dzisiejszy zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], po której słuchał Król JM [Stanisław] mszy. Po obiedzie był u Króla JM JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow]. Wieczorem samym różnemi bawił się Król JM dyskursami, mianowicie JMP Michał Missiuna [*podczaszy połocki*] czynił relację Królowi [s. 57] JM o sejmikach żmujdzkich, na których IMM PP Sapiehowie bywali, także o akcjach ks. Szachny przeciwko złym duchom.

Przysłał dziś JMP w-da kijowski [Józef Potocki] Królowi JM list JMP [Adama] Śmigielskiego sobie w ten sens pisany: „Masz WMP czego żałować, żeś mi więcej ludzi nie dał, niechybnie nagrodziłaby się przegrana koniecpolska, bo w moich oczach kilkadziesiąt chorągwi kwarcianych uciekało, a nie miałem onych kim zabierać, gdyż Szwedzi z miejsca, na którym stanęli i kroku dalej nie chcieli pomknąć się”. Kopię listu JMP [Stanisława?] Rusieckiego posyłam.

^aŻyczę per omnia [na wszystko], żebyś WXM Dobrodziej zaczął korespondencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], bo jest wielkim WXM Dobrodzieja przyjacielem, a dalej i ja w interesach WXM Dobrodzieja in absentia [pod nieobecność] JP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] do niego mu[///]^a.

⁴⁹⁷ W SGKP występuje tylko Powentów, folwark koło Łęczycy; może informacja ta dotyczy wójtostwa preńskiego w woj. trockim.

[s. 58] **D. 19 [III]**. Z rana była konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i XJM chorążym w. WXL [Józefem Czartoryskim], po której słu-chał Król JM mszy. Miał kazanie Nowotny, jakiś jezuita⁴⁹⁸ na theme: „Surge vade” [Wstań, idź (Mt 2, 13)]. Wziął propozycję, że święty Jozeph posłuszny był rozkazom Boskim. Nie bardzo do smaku było kazanie, znać się na nie nie miał czasu przygotować.

Przyjechali wczoraj posłowie z Wielkiej Polskiej, JMP chorąży nadw. kor. starosta wschowski [Franciszek Radzewski] i JMP Gurowski⁴⁹⁹ miecznik poznański. Po obiedzie odjechał w kraj krakowski XJM chorąży w. WXL [Józef Czartoryski].

[s. 59] Odebrałem dziś pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 25 Febr[uarii] [II] przez JMKs. dominikanina, przez którego teraz niniejszy mój list adre-suję. JMP Sosnowskiego⁵⁰⁰ w Chełmie raz tylko w cerkwi widziałem, z któ-rym nie przyszło mi nic nie mówić, Jegomość zaś tak był łaskaw, że nie chciał mnie praemonere [uprzedzić] o swoim odjeździe w kraj brzeski. My jutro stąd mamy się ruszyć i stanąć na czas kilkuniedzielny między Lwowem a Jarosławiem. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

^{a-c}Wczoraj wyprawił Król Jegomość umyślnego dworzanina do pana hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], dało mi się słyszeć, jakoby potrzebując po nim, żeby szedł na Moskwę, o co i Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] miał pisać^{c-a}.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 60–65

W Machnowie, d. 22 Mar[tii] [III] 1709

[s. 60] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 20 Martii [III]. Po mszy była audiencja posłów wielkopolskich. JMP chorąży nadw. kor. [Franciszek Radzewski] miał mowę i niezłą, do Króla JM [Stanisława], a JMP [Aleksander] Gurowski miecznik poznański, czytał instrukcję, której kopię posyłam. Odpowiadał JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka], deklarując od tronu skuteczną na desideria [postulaty] województw wielkopolskich rezolucję. Po obiedzie inspertissime [zupełnie

⁴⁹⁸ Nowotny, jezuita, występował u boku króla Stanisława już w Malborku latem 1708, zob. przyp. 165.

⁴⁹⁹ Aleksander Gurowski (zm. 1725), miecznik poznański od 1697.

⁵⁰⁰ Informacja ta raczej nie dotyczy płk. Marcina Sosnowskiego.

niespodziewanie] Król JM wyjechał do Żółkwi, mając z sobą comites [s. 61] itineris [towarzyszy drogi] XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i JMP podkanclerzego WXL [Szcukę].

D. 21 Martii [III]. Samym wieczorem powrócił Król JM z Żółkwi. Przybyli tu noviter [co dopiero] z Królem JM JMP chorąży w. kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] i JMP Wapowski⁵⁰¹. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] miał zabrać 500 piechoty, która była na praesidium [załodze] we Lwowie i kilka chorągwi et hoc succesu animowany [i tym sukcesem zachęcony], poszedł dalej ku kwarcianym. Moskwy więcej nie masz na Wołyniu nad ośmset, która subsistit [stoi tam], a JMP [Hrehory] Ogiński o mil pięć od niej w Lachowicach⁵⁰². Spodziewa się [s. 62] tamta partia ośmiu tysięcy świeżej Moskwy, która jeszcze nie przysła i nie słychać o niej.

D. 22 Martii [III]. O zabranii piechoty non verificatur [nie potwierdziło się], o tym zaś przez umyślnego przysła wiadomość, że JMP w-da kijowski [Józef Potocki] o milę od Halicza, [z?] całą dywizją JMP [Stefana] Błędowskiego. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] w Horodnicy⁵⁰³ o mil 6 od Kamieńca znajdował się i tam Dniestr miał przepawić. JMP [Hrehory] Ogiński na tak wielkiej w Lachowcach ma się ostrożności, że i prowiantów nawet non permittit [nie pozwala] tam przywozić, ale one o milę od miasta każe odbierać i przez swoich ludzi wprowadzać.

Odesłał mi wczoraj list de [z] [s. 63] d. 15 praesentis [III] WXM Dobrodzieja JMP administrator lewartowski⁵⁰⁴, któremu paszport na statki XJM marszałkowej w. kor.⁵⁰⁵ podpisany i zapieczętowany, według ordynansu WXM Dobrodzieja odsyłam, lecz z trudnością wielką podpisał Król JM i to szczególnie dla WXM Dobrodzieja uczynił, mieniąc być nieprzyjaciółką swoją XJM marszałkową.

Król JM jutro rano stąd rusza się do Brusna Nowego⁵⁰⁶, mamy maszerować incessanter [bez zatrzymywania się] do Wysocka⁵⁰⁷, o milę od Jarosławia, gdzie Król JM będzie miał kwaterę swoją i tam do trawy, tuszą [przypuszczają], że zabawiemy [zatrzymamy] się. Przemyśl in tanta vicina [w bliskim

⁵⁰¹ Karol Wapowski (zm. 2 VII 1716), stolnikowicz kor.

⁵⁰² Lachowce (Biłohirja), miasteczko w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

⁵⁰³ Horodnica (Gorodnica), wieś w obwodzie tarnopolskim w Ukrainie.

⁵⁰⁴ Lewartów, obecnie Lubartów, miasto pow. w woj. lubelskim, w początkach XVIII w. należało do Lubomirskich.

⁵⁰⁵ Teofila Ludwika Lubomirska z Zasławskich (zm. 1710), wdowa po Józefie Karolu Lubomirskim (1638–1702), marszałku w. kor.

⁵⁰⁶ Nowe Brusno, wieś w pow. lubaczowskim w woj. podkarpackim.

⁵⁰⁷ Wysocko, wieś w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim, ok. 15 km na wschód od Jarosławia, własność królowej Marii Sobieskiej. Pałac przebudowany w latach 20. XVIII w. w stylu późnobarokowym. O pobycie króla Jana III w tamtejszym pałacu i ogrodzie w 1694 zob. K. Sarnecki, *op. cit.*, s. 149–150.

sąsiedztwie] będący, do ostatniej [s. 64] niechybnie przyjdzie ruiny. Będę czynił co będę mógł dla ochrony onego, lecz tenent me exempla [odstraszałą mnie inne przykłady], ażebym co sprawił, kiedy i na jarosławskie probostwo JMKs. nominatowi poznańskiemu [Janowi Pawłowi Gomolińskiemu] nie dał JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] salw[a]gwardii [listu żelaznego, uwolnienia z obciążeń] swojej.

Lwów agravant [obciążają] kontrybucjami i JMP w-da kijowski [Józef Potocki] i JMP [Michał] Tarło i Szwedzi, z przedmieścia ludzie nawet pouciekali. O JMP hetmanie w. WXL [Janie Kazimierzu Sapieże] żadnej wiadomości nie masz, co bardzo mortyfikuje [martwi] Króla JM. JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] nie mając czasu sam pisać do WXM Dobrodzieja, zlecił mi, żebym jego submisję [oddanie] wyraził WXM Dobrodziejowi, a najbardziej, że ściska brzuch WXM Dobrodzieja, ex quo [skąd] i on sam poczyna do niego [s. 65] przybierać się, bo znacznie począł już grubieć. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

JMP chorąży kor. deklarował przysłać Królowi JM cudownego konia, a JMP [Karol] Wapowski smycz chartów.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Umyślny ze Sławatycz trzeci dzień temu, jak niepowiednie [bez słowa] odjechał stąd nazad do domu.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 66–76

W Lubaczewie⁵⁰⁸, d. 27 Mar[tii] [III] 1709

[s. 66] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

Wczoraj [22 III] przez powracającego do Lewartowa bojarzyna z paszportem na wolną defluitację [spław] ordynowałem [wysłałem] pisanie moje do WXM Dobrodzieja na ręce tamecznego administratora, który nie wątpię, że one prześle do Białej.

D. 23 Martii [III]. Ruszył się Król JM [Stanisław] rano z Machnowa, pół drogi jechał w kolasie, a pół drogi konno pod buńczukiem. Stanąwszy tu w Brusnie Nowym, dzierżawie JMP Kurdwanowskiego, o mil 3 od przeszłej kwatery, słuchał mszy. Po obiedzie [s. 67] dwie były wiadomości o kwarcianych; jedna o JMP [Jakubie Zygmuncie] Rybińskim, że wspólnie JMP [Ludwikiem Konstantym] Pocijem znajdowali się już koło Łańcuta; druga o JP [kasztelanie] połanieckim [Feliksie Czermińskim], że o mil tylko

⁵⁰⁸ Lubaczów, miasto pow. w woj. podkarpackim.

4 z podjazdem był i kwatermistrza JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] ze czterema Szwedami wziął.

Dziś [23 III] umyślny z Rubieszowa [Hrubieszowa] referował, że JMP hetman w. WXL [Jan Kazimierz Sapieha] zapewne ma stanąć na Święta [31 III] we Włodzimierzu, gdzie stajnie wyprzątają i inne praeparamenta [przygotowania] na przybycie jego czynią.

D. 24 Martii [III]. Cały poranek zabrała konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [s. 68] WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], po której słuchoł Król JM mszy. Po mszy miał kazanie tenże jezuita, który kazał na św. Jozeph [19 III] [tj. *Nowotny*], miał theme: „Venit tibi Rex mansuetus” [Oto Król do ciebie przychodzi łagodny (*Mt 21, 5*)], wywodził, że P Chrystus wszystkie pompy [przepych] świata wzgardziwszy, na osiełku wjeżdżał do Hierozolimy [Jeruzolimy]. Nie ze wszystkim mu się udało kazanie, za mało miał czasu do przygotowania się na nie. Po obiedzie był u Króla JM JMP [gen.] Krassaw.

Była dziś wiadomość, z którą umyślny, pewny ksiądz przyjechał, że JMP [Jakub Zygmunt] Rybiński niechybnie udał się ku Sanokowi⁵⁰⁹ i górami z dywizją swoją ma się przebierać do pryncypała swego [hetmana Adama Sieniawskiego]. [s. 69] Przyjechał JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk z Wołynia, który czyni relację, że Moskwy kilkaset stoi w Ostrogu, a drugie tyle w Połonnym. Innej świeżej żadnej nie masz i nie spodziewają się onej. JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] w Lachowcach jeszcze subsistebat [przebywa], ale miał się pomknąć ku Brodom.

D. 25 Martii [III]. Rano o godzinie ósmej ruszył się Król JM z Brusna o mil 2 do Lubaczewa [Lubaczowa], starostwa XJM marszałkowej [Teofili Ludwika Lubomirskiej]. W Załużu⁵¹⁰ wiosce do probostwa lubaczewskiego szpitala należącej, którą trzyma XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] jadł Król JM obiad, będąc zaproszonym od pomienionego księcia JM. Przed Załużem stał [s. 70] się przypadek; kamerdyner JMKs. [Macieja Aleksandra] Sołtyka, woźnicę sługi JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], JMP Kickiego, pchnął pod serce szpadę, że tamże na miejscu, słowa nie wyrzekłszy padł i umarł. Wzięty jest ten kamerdyner w areszt i criminaliter [w postępowaniu karnym] ma być sądzony.

Skoro tu stanąwszy Król JM zaraz jechał do JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, o pół mile stąd stojącego w Oleszycach⁵¹¹, dobrach JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], skąd powróciwszy miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzem [Stanisławem Antonim Szczuką], która in serum usque vesper [do późna

⁵⁰⁹ Sanok, miasto pow. w woj. podkarpackim.

⁵¹⁰ Załuż, wieś w pow. sanockim w woj. podkarpackim.

⁵¹¹ Oleszyce, wieś w pow. lubaczowskim w woj. podkarpackim.

aż do wieczora] trwała. Czyniono dziś relację o liście pewnym księcia pry-
masa [Stanisława Szembeka] do JMP miecznika kor. [Stanisława Denhoffa],
w którym persvadet [doradzał] wydanie wici na pospolite ruszenie. Na co
rzekł Król JM, jeśli oni wydadzą wici i ja swoje także wydam.

[s. 71] **D. 26 Martii [III]**. Ranny czas zszedł na czytaniu poczty gdań-
skiej, z której te są najpryncypalniejsze [najważniejsze] wiadomości. Papież
[Klemens XI] wcale [zupełnie] pogodził się z cesarzem [Józefem I], co gdy
papieżowi imieniem króla francuskiego [Ludwika XIV] exprobrabetur [wyty-
kano] odpowiedział: „Wszak i król francuski uznawszy wprzód za króla
angielskiego Jakuba⁵¹², uznał potym Gwilhelma Trzeciego⁵¹³, tak i ja idąc
za rewolucją i koniunkturami czasu, lubo rekognoskowałem [uznałem] był
Philippa [Filipa V Bourbona] za króla hiszpańskiego, musiałem posteriori actu
[późniejszym aktem] rekognoskować Karola [Karola III Habsburga] za tegoż
króla”. Brandenburczyk [Fryderyk I] wysłał Printza [Marquarda Ludwiga
von Printzen] do Moskwy, dla mediacji cara [Piotra I] z królem szwedzkim
[Karolem XII]. W drukowanych niemieckich gazetach piszą, iż król [s. 72]
francuski przez księcia Malboruka [Johna Churchilla Marlborough] te koli-
gatom [koalicjantom] podał propozycje: 1-mo. żeby suspensio armorum
[zawieszenie broni] była do 3 miesięcy; 2-do. żeby Philip ustąpił Karolowi całej
Hiszpanii i Indii wszystkich⁵¹⁴, a sam się został przy Neapolu i Sycylii; 3-tio
żeby Francja zostawała in pacifica possessione et usu provinciarum conqu-
istarum [w pokojowym posiadaniu i korzystaniu ze zdobytych prowincji].

Słuchał mszy Król JM w kościele, po mszy zwyczajne były suplikacje. Po
obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw, z którym traktował Król JM, żeby
się był ruszył z Oleszyc ku Jarosławiu, ex quo [gdyż] bardzo tu niewygodna
kwatery na Króla JM i na cały dwór. Pokazał w tym JMP Krassaw difficul-
tata [przeszkody] różne ad inveniendos opposita [trudne do zrozumienia]
marszowi [s. 73] i tak podobno tu osiądziemy na Święta [31 III]. Stąd do
Jarosławia, Wysocka i Przemyśla qualiter [po równo] mil 4.

Przed wieczorem samym przyprowadzono Królowi JM od królewicza JM
[Konstantego Sobieskiego] konia masłowatego pięknego, z kulbaką misiurską
blachmalową⁵¹⁵, z takimże rżędem, in super [ponadto] z strojem na całego
konia demaszkowym złotem nabijanym na aksamicie czerwonym. Szacowano
ten prezent na sześć tysięcy talarów bitych [36 000 złp]. O tym stroju to
adquebatur[?] [assequebatur?] [zrozumiano], że jeden taki u samego tylko

⁵¹² Jakub II Stuart (1633–1701), król angielski 1685–1688.

⁵¹³ Wilhelm III Orański (1650–1702), król angielski od 1689.

⁵¹⁴ Najprawdopodobniej hiszpańskie kolonie na Morzu Karaibskim.

⁵¹⁵ Kulbaka misiurska – przypuszczalnie pokryta metalową siatką wykonaną z kółek; blach-
mal – pokrycie (obłożenie) przedmiotu złożonymi lub srebrzonymi płytkami, czasem
też emalią.

cesarza tureckiego znajduje się, a drugi ten, który był przysłany nieboszczkowi królowi Janowi [III Sobieskiemu] od cesarza tureckiego.

Wieczór cały zabrała konferencja z XJM [s. 74] nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Król JM nie jedząc wieczerzy poszedł spać zawczasu.

D. 27 Martii [III]. Rano był JMP Schowen [szwedzki kwatermistrz Joachim Christian Schewen] u Króla JM, z którym peractum est negotium [zawarto umowę o] przyszłej subsystemencji [kwaterze] i tak stanęło, że Król JM będzie stał w Wysocku, dokąd jutro idą wozy stąd Króla JM. Sam zaś Król JM dopiero w Poniedziałek Wielkanocny [1 IV] tamże ruszy się. JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw w Oleszycach będzie miał swoją kwaterę o mil 3 od Wysocka. Bliżej Króla JM będzie stał JMP Miller [płk Wilhelm Müller] i drugi któryś regiment. Mszy słuchał Król JM w kościele, tamże były i suplikacje zwyczajne. Po obiedzie [s. 75] przejeżdżał się Król JM na szpacier w pole, był potem w kościele na lamentacjach. Przed wieczorem przyjeżdżał JMP Krassaw i zabawiwszy z godzinę na konferencji odjechał do kwatery swojej do Oleszyc. Wieczorem samym miał Król JM konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] w stacji XJM nominata.

Z Wołynia i dziś była pewna wiadomość, że tam Moskwy świeżej nie masz i nie spodziewają się. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] znajdował się koło Komarna⁵¹⁶, ciągnie ku Jarosławiu. O JMP [Ludwiku Konstantym] Pociuju i JMP [Jakubie Zygumencie] Rybińskim, żeby się mieli przebierać górami non confirmatur [nie potwierdziło się]. JMP [Michał] Tarło z regimentem swoim po Świętach [31 III – 1 IV] [s. 76] ma wyniść [wyjść] ze Lwowa, bo w tych dniach nałożoną kontrybucję miasto wypłaca. JMP [Stanisław] Rusiecki i JMP kasztelan brzeski [Hrehory Kopeć] z dywizjami litewskimi stanęli już koło Sokala⁵¹⁷. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

JMP graf [Friedrich Christoph] Dohna w drodze swojej awansuje [postępuje], pisał niedawno z Rokitnicy⁵¹⁸ niejakej z Wołynia.
[datacja] J[oza]fat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 77–100

W Wysocku, d. 7 Aprilis [IV] 1709
[s. 77] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

⁵¹⁶ Komarno, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na południe od Lwowa.

⁵¹⁷ Sokal, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

⁵¹⁸ Rokitnica, wieś w obwodzie wołyńskim w Ukrainie, na południowy wschód od Kowla.

D. 28 Martii [III]. Król JM [Stanisław] słuchał mszy w kościele, którą miał XJM nominat krakowski [Teodor Potocki]. Na tejże mszy komunikował Król JM. Wczoraj już w nocy przysłał JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] umyślnego z tą nowiną, jakoby Litwa, znać JMP kasztelan brzeski [Hrehory Kopeć], albo JMP [Stanisław] Rusiecki, napadłszy na Lachowice [Lachowce], mieli JMP [Hrehorego] Ogińskiego znieść, wozy wszystkie zabrać i samego niewolnika na osiemset wziąć⁵¹⁹. O czym [s. 78] konfirmacji [potwierdzenia] czekamy. Po obiedzie Król JM z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] konno jeździł do Oleszyc do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], skąd aż wieczorem samym powrócił.

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] pisał dziś do Króla JM z Sambora, gdzie z całym swoim wojskiem lokował się, w którym to liście oznajmuje, że jego podjazd noviter [dopiero co] zabrał dwie chorągwie pancerne i wielkiej zdobyczy nabył, osobliwie w koniach i rynsztunkach wojennych. Przysłał także list pewnego szlachcica, który świeżo w Lachowicach był. W tym liście oznajmuje, że [s. 79] eo praesente [podczas jego obecności] w Lachowicach, powrócił umyślny JMP [Hrehorego] Ogińskiego od cara [Piotra I] bez żadnej nadziei sukkursu moskiewskiego, co i z innych stron approbatur [potwierdza się]. JMP Ogiński wszystkiego swego wojska, inkludując [włączając] w to Moskwę i Kozaków nie ma nad 4 m. [tys.]. O JMP [Ludwiku Konstantym] Pocięju była relacja, że w tysiącu koni przeszedł na tę stronę Wisły ^c i pisał do niejakiego Sołtyka, żeby mu oznajmił gdzie Szwedzi znajdują się, który to list pan Sołtyk przysłał pani wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej] a pani wojewodzina Królowi Jegomości przysłała ^c. JMP [kasztelan] połańiecki [Feliks Czermiński] znajduje się także na tej stronie Wisły w [s. 80] w ośmiuset koni Polaków, a w pięciuset rajtarii.

D. 29 Martii [III]. Dzisiejszy dzień cały [*Wielki Piątek*] zszedł na nabożeństwie, bo z rana wszystkim ceremoniom asystował Król JM w kościele. Po obiedzie także aż in serum vesper [do późnego wieczora] był Król JM na nabożeństwie, podczas którego miał kazanie jezuita [*Nowotny?*] na theme: „Dolores inferni circumdederunt me” [oplątały mnie pęta (piekła) Szeolu (*Ps 18 (17), 6*). Wywodził, iż Pan Chrystus odkupując grzechy ludzkie, za które mieli być ludzie potępieni, cierpiał też te męki, które cierpią w piekle potępiency.

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] miał świętować w Satanowie⁵²⁰. [s. 81] Z którym miał się poróżnić JMP [Stanisław Mateusz] Rzewuski hetman

⁵¹⁹ Informacja przedwczesna, do bitwy pod Lachowcami, w której wojska litewskie hetmana Sapięhy rzeczywiście zmusiły do odwrotu dywizję Hrehorego Ogińskiego doszło dopiero 11 IV 1709, zob. T. Ciesielski, *Kariera wojskowa Jana Kazimierza Sapięhy*, [w:] *Wielkie rody dawnej Rzeczypospolitej*, t. 1: *Sapięhowie*, red. T. Ciesielski, M. Sawicki, Opole 2018, s. 347–349.

⁵²⁰ Satanów (Sataniw), miasto w obwodzie chmielnickim w Ukrainie, nad Zbruczem.

polny i wymówić mu, że i wojsko i ich zawodzi, kiedy i teraz sukursu [posiłków] moskiewskiego nie masz, który obiecywał, deklarując myślic o sobie.

D. 30 Martii [III]. Mszy słuchał Król JM w kościele. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw i bawił się godzin ze dwie. Dużo ma być mal-kontent [niezadowolony] z tego, że JMP w-da kijowski [Józef Potocki] zabrał na swoją konsystencję [kwatery] ten kraj, w którym on kontrybucje brać zamysłał. W Satanowie dziś ma być jakieś konsylium, na które i JMP starostę żmujdzkiego [Hrehorego Ogińskiego] obiecywano. Który z ludźmi swemi wyszedł z Lachowców i lokował [s. 82] się koło Zbaraża⁵²¹ i Tarnopola. Dziś o południu kilkaset ludzi JMP [kasztelana] połanieckiego [Feliksa Czermińskiego] wpadłszy w Jarosław 2 markietanów szwedzkich i jednego pacholika wzięli.

D. 31 Martii [III]. Jutrznia dziś [Wielkanoc] zaczęła się po wschodzie już słońca. Podczas procesji Król JM niósł baldakimek[!] mały. Po jutrzni miał zaraz mszę czytana XJM nominat krakowski [Teodor Potocki]. Po mszy było kazanie, kazał JMKs. [Karol Samuel] Poniński redux [który powrócił] z Jarosławia z rekolekcji, na theme: „Venerunt Mariae valde mane orto iam sole” [Przybyły Marie wczesnym rankiem (do grobu), gdy słońce już wzeszło (fragmenty z Mk 16, 1–2)]. Przywodził różne eksplikacje [objaśnienia] tego tekstu ewangelicznego i ta materia całego kazania była. Po kazaniu powrócił [s. 83] Król JM do dworu, gdzie winszowali Świąt od senatu XJM nominat krakowski w kilku periodach [zdaniach], od ministrów status [stanu] JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] w kilku słowach. Jedli obiad z Królem JM XJM nominat krakowski, JMP podkanclerzy, JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski]. JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński] nie był, bo chory na podagrę. Po obiedzie przejeżdżał się Król JM do JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego], od którego powracając wstępował do JMP podkanclerzego WXL [Szczuki].

Była dziś relacja od tego człowieka, który na to patrzył, iż in tanta consternatione [w takim oszołomieniu] tamta strona była od podjazdu szwedzkiego i JMP [Adama] Śmigielskiego, że przez Dniestr tumultem [s. 84] przeprawując się, kilkadziesiąt ludzi w oczach hetmanów [Adama Sieniawskiego i Stanisława Mateusza Rzewuskiego] utonęło, prócz koni i wozów. Na co patrząc JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] miał rzec do JMP hetmana polnego [Rzewuskiego]: „Mości Panie hetmanie na czyją to duszę”. Do Węgier Polaków nie puszczają, ex quo [gdyż] JMP obożny kor. [Jerzy Aleksander Lubomirski] przyjął służbę u cesarza [Józefa I] przeciwko Węgom.

D. 1. Aprilis [IV] 1709. Dnia dzisiejszego rano ruszył się Król JM z Lubaczewa [Lubaczowa], mil dwie ujechawszy w kolasie, w której siedzieli

⁵²¹ Zbaraż, miasto w obwodzie tarnopolskim w Ukrainie.

z Królem JM XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i JMP Zieliński porucznik JMP strażnika kor. [Stefana Potockiego]; [potem] wsiadł na konia. Jechał konno milę do Laszkow⁵²², plebanii inkorporowanej [przyłączonej] do probostwa jarosławskiego, [s. 85] gdzie mszy słuchał i tamże obiad jadł u JMKs. nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego]. Po obiedzie zaraz odjechał Król JM. Na miejsce JMP starosty malborskiego wsiadł do kolaski JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka]. Stał Król JM tu w Wysocku o godzinie trzeciej. Wielka ruina w tutejszym pałacu⁵²³, Moskwa większą część ferfurek⁵²⁴ pooddzierała i pozabierała. Kwatera tutejsza nie za wszystkim wygodna, sian i owsów absolute [zupełnie] nie masz, gospody także dalekie. Stojemy za rzeki Wisnią⁵²⁵ odnogą i za przeprawą błotnistą wielką. W Przemyślu 500 Szwedów już stanęło regimentu płk. Melina [Jürgena Friedricha Mellina], do którego deklarował Król JM pisać, ażeby dyskretnie [łagodnie] obszedł się z starostwem przemyskim.

[s. 86] **D. 2. Aprilis [IV]**. Z rana była konferencja z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], po której przechadzał się Król JM po dziedzińcu. Mszy słuchał Król JM w kaplicy tutejszej. Kazanie miał JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Prae gaudio mirantibus” [Z radości byli pełni zdumienia (*fragmenty z Łk 24, 41*)]. Wywodził, że milej P Bóg przyjmuje modlitwy i ofiary z wesołego pochodzące serca, niż z smutnego. Po kazaniu były zwyczajne suplikacje, po których szedł Król JM do XJM nominata krakowskiego do dworku nieboszczyka Matczyńskiego⁵²⁶ w-dy ruskiego, gdzie jadł obiad, na którym wszyscy niemal ex principalibus [z dostojników] znajdowali się, także JMP Muller [Wilhelm Müller] pułkownik i JMP Schowen [kwatremistrz Joachim Christian Schewen], z którym o Trusewicze⁵²⁷ przynajmniej ekspostulowałem [prosiłem]. Deklarował uczynić jakąś allewację [ulgę], czekam tylko na JMP Haraburdę⁵²⁸, z którym dojadę do nich [s. 87] i poprę zaczęty interes. Przy obiedzie i po zebraniu ze stołu podpijali dużo i wielkimi kielichami. Około wtórej godziny przyjechał JMP [Ernst Detlof] Krassaw, z którym i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] Król JM zamknąwszy się, więcej niż godzinową miał konferencję.

⁵²² Laszki, wieś w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim.

⁵²³ Dawny pałac królowej Marii Sobieskiej.

⁵²⁴ Farfurki – kafelki fajansowe, którymi wykładano ściany.

⁵²⁵ Rzeka Wisznia, dopływ Sanu.

⁵²⁶ Marek Matczyński (1631–1697), podskarbi w. kor. od 1689, w-da ruski od 1692.

⁵²⁷ Trusewicze (Trusewyczi), wieś w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na południe od Przemysła, tuż przy granicy z Polską.

⁵²⁸ Przepuszczalnie Krzysztof Haraburda, w AGAD, AR, dz. V zachowały się jego listy z lat 1712–1717.

Dziś w Radymnym⁵²⁹, o ćwierć mile stąd, za Sanem, zabrali kwarciანი kilku ludzi naszych. O JMKs. arcybiskupie lwowskim [Konstantym Józefie Zielińskim] z Wilna była wiadomość, jakoby miał umrzeć na stolicy⁵³⁰.

D. 3. Aprilis [IV]. Przed mszą immediate [bezpośrednio] był Król JM w stajniach, słuchał potym mszy w tutejszej kaplicy. Po obiedzie jeździł Król JM do Jarosławia z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], gdzie był w klasztorze [*benedyktynek*] u XJM [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej. Przed wieczorem samym przyjechała z Leżańska⁵³¹ JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka] z JM Panną [s. 88] Szydłowską kasztelanką sierpską⁵³². JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] dnia dzisiejszego odjechał stąd do JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy]. Supponimus [przypuszczamy], że dla zagrzania go ex parte [ze strony] Króla JM ad fortia agenda [do bardziej zdecydowanego działania].

Dziś rano przeprowiło się Szwedów 300 przez San i lokowali się w Jarosławiu. Którym wybornie mogli byli bronić przejścia kwarciანი, bo ich było 4 chorągwi, lecz ledwo obaczywszy zabierających się Szwedów do przeprowy, zaraz sromotnie uciekli, co Szwedzi srodze detestantur [bardzo wydrwili], powiadając, że nikt Augustowi [II] nie może dziwować się, że abdykował, ponieważ absolute [zupełnie] na milicję takową polską spuszczać się i zakładać utrzymania swego nie mógł.

JMP strażnik kor. [Stefan Potocki] przysłał Królowi JM prezent sahadak⁵³³, który miał od sułtana i szczególnie z tego tylko pretium [wartość] biorący, alias [inaczej] i trzydziestu talarów [180 złp] nie wart, tacę srebrną [s. 89] z szpiglami [spodkami] złotymi do kawy, miseczkę takąż i cztery kubeczki małe, także do kawy i takąż robotą.

Dziś samym wieczorem powrócili od JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] JMP Szumski i JMP Billewicz, dworzanie Króla JM. Zostawili JMP hetmana już w Kowlu, gdzie pierwszy dzień odprawiwszy Świąt [31 III] drugiego dnia miał się ruszyć do Włodzimierza, skąd JMP [Stanisław] Rusiecki ma się pomknąć do Sokala.

D. 4. Aprilis [IV]. Z rana wszystek czas zszedł na konferencjach z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim]. Słuchał potym Król JM mszy św. w kaplicy, gdzie i suplikacje zwyczajne były. Po mszy miał konferencję z pół godziny z [w] kotarze [namiocie] rozbitej na dziedzińcu tutejszym z XJM nominatem krakowskim, dokąd i JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk był [s. 90]

⁵²⁹ Radymno, miasto w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim.

⁵³⁰ Arcybiskup lwowski K. J. Zieliński zm. w Moskwie 17 II 1709. Do Lwowa wiadomość ta dotarła 8 lub 9 IV 1709, zob. K. Szydelski, *op. cit.*, s. 173.

⁵³¹ Zapewne Leżajsk, miasto pow. w woj. podkarpackim.

⁵³² Marianna Szydłowska, córka Pawła, kasztelana sierpskiego.

⁵³³ Sahadak – futerał na łuk i kołczan ze strzałami.

wokowany [wezwany], który wyprawiony ^c-za San dla wiadomości o panu [kasztelanie] połanieckim [Feliksie Czermińskim] i [Jakubie Zygmuncie] Rybińskim^c. Po tej konferencji jechał Król JM w kolasce z JMP wojewodziną kijowską [Wiktoria Potocką], z XJM nominatem krakowskim i JMP [płk. Wilhelmem] Müllerem do JMP Wissiany⁵³⁴, dóbr tutejszych połowy Jarosławia, XJM [Franciszka II] Rakocego, pod imieniem JMP wojewodziny bełskiej [Elżbiety Sieniawskiej], administratora, na obiad o pół mile wielkie stąd.

Zawczora JMKs. dominikan[in], a dziś rajtar, przyjechali tu z listami WXM Dobrodzieja. Bardzo był Król JM kontent z obudwóch tych okazji. Że miasto Melina [płk. Jürgena Friedricha Mellina], Marszałka [płk. Karła Gustafa Marschlacka] napisałem stało się to z niedobrze uczynionej mnie relacji, bo o takich rzeczach, które sekretnie dzieją się, niepodobna mieć [s. 91] doskonałej we wszystkim informacji. O JP staroście bobrownickim [Józefie Narzymskim] pisałem to, co mi powiadał ten człowiek, przed którym on sam pod wielkim sekretem był powiedział, że takowa miała być jego droga. Marszałkostwo i podkomorstwo słonimskie odsyłam podpisane, a papier zamkowy człuchowskiemu [administratorowi – burgrabiemu?] służący podpisany i zapieczętowany. List do porucznika marszałowego [od płk. Marschlacka] należący odesłałem. Trzeba, żebyś WXM Dobrodziej z dziesiątek przywilejów na generalstwa swoją ręką podpisanych, ad normam [według] tego który include [załączam] przysłał, bo onych często potrzebują z kancelarii, ^ca pan podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] w Lubaczewie [Lubaczowie] swoją ręką podpisany i swoją relacją zapisany, [s. 92] był przysłał do pieczęci konfederackiej, alem tego uniknął kształtnie. Obawiam się, żeby et in futurum [i na przyszłość] takowe rekwizycje nie zachodziły, kiedy zaś będą miał przywileja z podpisem ręki WXM Dobrodzieja, łatwo ja [mi!] się będzie wymówić^c.

Hetmanów [Jana Kazimierza Sapiechę i Michała Wiśniowieckiego] sam Król JM będzie godził. JMP Protassowicz [dworzanin M. Wiśniowieckiego] dzisiaj stąd odjechał do Pińska, przyjeżdżał zaś tu dla kontraktu na ekonomię grodzieńską dla XJM hetmana [Wiśniowieckiego] i otrzymał cum onere [z obciążeniem] płacenia annuatim [corocznie] dziesięciu tysięcy talarów [60 tys. złp], lecz Król JM przyrzekł połową kontentować się.

[s. 93] **D. 5. Aprilis [IV]**. Rano Król JM różne prywatne ekspedycje ekspediował. Słuchał potym mszy w kaplicy, po której wstępował do JMP

⁵³⁴ Wesselini, dworzanin księcia Rakoczego (K. Gottfried, *Jarosław w XVIII wieku*, Jarosław 1937, s. 32), może identyczny z Wisiewiczem, kilkakrotnie wspomnianym w listach Elżbiety Sieniawskiej, zob. *Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej kasztelanowej krakowskiej*, t. 1: „Z serca kochająca żona i uniżona sługa”. *Listy Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej do Adama Mikołaja Sieniawskiego z lat 1688–1726*, wyd. B. Popiołek, U. Kicińska, A. Słaby, Warszawa 2016, indeks.

województwa kijowskiej [Wiktorii Potockiej], we dworku na dziedzińcu tutejszym stojącej. Która według powieści wielu, ma tu i połów odprawować. W samo południe przyjechała JMP podkanclerzyna kor.⁵³⁵ ze Lwowa, z którą bawił się Król JM do obiadu swego dzisiejszego piątkowego. Po obiedzie w stacji JMP województwa kijowskiej grał Król JM w warcaby. Potym był u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], w izdebkach przy kaplicy stojącego.

Z Wołynia ta jest relacja, że emissarii [szpiedzy] aż za Połonne były posłani, którzy powiadają, że o Moskwie, żeby do Polski miała iść wcale nie słycać. Owszem, tę od Ukrainy [s. 94] przynieśli wiadomość, że car [Piotr I] zapewne z wojskiem swoim umknął się ku stolicy [Moskwie] i tylko 20 mil miał się znajdować od niej, znać tedy, że król szwedzki [Karol XII] tam zmierza.

Dziś Król JM [Stanisław] na statki z Jarosławia idące do Gdańska XJM marszałkowej [Teofili Ludwika Lubomirskiej] podpisał paszport, szczególnie per respectum [przez wzgląd] WXM Dobrodzieja.

D. 6. Aprilis [IV]. Rano wyszedłszy Król JM z gabinetu swego był w stacji JMP województwa kijowskiej [Wiktorii Potockiej], gdzie z pół godziny zabawiwszy, po dziedzińcu chodził z różnemi konferując, jako to z JMP referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim], JP [Józefem] Poniatowskim i innemi. Potym w stacji XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] we dwóch z godzinę konferowali, skąd szedł na mszę do kaplicy. Po mszy dano zaraz obiad, siedzieli u stołu: JMP województwa kijowska, JMP [s. 95] kanclerzyna [Joanna Jabłonowska], JMP Missiunina⁵³⁶, JMP kasztelanka sierpska [Marianna Szydłowska], XJM nominat krakowski, JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMP referendarz kor. i JMP chorąży nadw. kor. [Franciszek Radzewski]. Po obiedzie wyjeżdżał Król JM w pole na przejażdżkę.

Na Sanie most pod Jarosławiem jutro stanąć ma. Od Ukrainy ta tu u dworu relacja i że ona ma być od tego człowieka, który niedawno aż za Kijowem był. Naprzód, że batalii generalnej żadnej nie było dotąd. Druga, że król szwedzki [Karol XII] kilka miasteczek dobył, w których było Moskwy in praesidio [na załodze] po tysiącu i więcej. Te zaś atakowania czynił król szwedzki, żeby Moskwa dała była sukurs obressis [*opressis?*] [oblężonym] i do batalii przysła, lecz ona miasto dania sukursu zawsze się umykała. Wziętych in praesidio ludzi odsyłał król szwedzki, quo misterio [z jaką pomocą] nie wiedzą. Kozacy zadunajscy [*zadnieprzańscy*] i zaporoscy przyszli już do króla szwedzkiego.

⁵³⁵ Zofia Tarłowa z Pszonków, wdowa po podkanclerzym kor. Karolu Tarle, zm. 1702.

⁵³⁶ Podczaszyna połocka Jadwiga Konstancja z Weberów Misiunowa (zm. po 1730), żona Michała Misiuny (Missuny).

[s. 96] Od JMP [Krzysztofa?] Haraburdy żadnej dotąd nie mam wiadomości co się dzieje w Przemyślu, jutro umyślnego swego pošę z listem Króla JM [Stanisława] do płk. Melina [Jürgena Friedricha Mellina]. Od odebranego WXM Dobrodzieja listu sub n[umer]o [numerowanego] zaczynam także pisać sub numero.

Z teje pierwszej relacji i to constat [jest pewnym], że król szwedzki szedł ku Kijowu, tak dla otwarcia passu [drogi] do Polski, jako dla zjednoczenia Kozaków wszystkich pod władzą [Iwana] Mazepy i już koło Kijowa wielkie wszczęły się między Kozakami tumulty, jednych za carem [Piotrem I], a drugich za Mazepą ciągnących. Dla których pošany JMP Karczewski kasztelan halicki⁵³⁷ od JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] do cara po sukurs, nie dojechawszy Kijowa musiał nazad się wrócić. Do Polski [s. 97] żadnej Moskwy nie spodziewać się. [Henryk] Goltz feldmarszałek, o którym głoszono, że idzie do Polski, jest od cara pošany do Kijowa dla opatrzenia i ufortyfikowania onego, gdzie ma mieć komendę nad praesidium [garnizonem]. Szwedzi i na zdrowiu i na wszystkim bardzo się dobrze mają na Ukrainie.

Kwarciani uczynionej sobie szkody przez podjazdy JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] rachują na czternaście kroć albo więcej złotych. JMP [Jan] Grudziński chodził na JP [kasztelana] połanieckiego [Feliksa Czermińskiego], lecz ten dowiedziawszy się o podejździe idącym przeciwko sobie, porzuciwszy w Cucey⁵³⁸ zabrane piechoty IMM PP Lubomirskich w Łańcucie i Przeworsku, praecitantissime [jak najspieszniej] rejterował się ku Wiśle. Dwie tylko chorągwie zabrał mu JMP Grudziński.

[s. 98] **D. 7. Aprilis [IV]**. Dziś Król JM po ekspediowaniu poczty do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] jedzie do Laszków, o milę stąd do JMKs. nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego] na obiad.

Rajtara do kilku dni jeszcze zatrzymuję. Upadam zatym do stóp Pańskich [...], *życzenia świąteczne*.

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] dziś w nocy tu stanął.
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 99] W Wielką Środę [27 III] przez pocztę JP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] ordynowałem [wysłałem] listy moje do WXM Dobrodzieja. Od [Herbaix'a] rezydenta XJM [Franciszka II] Rakocego pošalam list do XJM Rakocynej [Karoliny Amalii Rakoczy], której JMP [podczaszy połocki Michał] Missuna tu do tych dóbr na rezydencję spodziewa się. List Króla JM [Stanisława] do grafa Melina [płk. Jürgena Friedricha Mellina] za Przemyślem i Trusewiczami pisany pošalam już.

⁵³⁷ Józef lub Stefan, jeden z synów kasztelana halickiego Tomasza Karczewskiego (zm. 1691).

⁵³⁸ Cucey bądź Cuchy, lekcja niepewna, miejscowość niezidentyfikowana.

PS Miał być wczoraj ekspediować Król JM, lecz evitando importunitatem [unikając natręctw] JMP Lipskiej wojewodziny kaliskiej⁵³⁹, która była przyjechała za dobrami swemi prosząc, po siódmej zaraz i mszy nie słuchawszy odjechał do Laszków, skąd po czwartej z południa powrócił. Dziś tedy rano, [s. 100] to jest d. 8 **Apr[ilis]** [IV] oddał ekspedycję swoją Król JM.

XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] posyła w swoim liście gazetkę. Kazał mi tedy upewnić WXM Dobrodzieja iurata fide [przysięgając], że cokolwiek w niej znajduje się, wszystko prawda. XJM nominat tenerrima[?] studia pollicetur [najsztubtelniejsze zbadanie obiecuje] na wszelkie [prośby?] WXM Dobrodzieja, któremu gdym powiadał, że mam cyfrę [szyfr] z WXM Dobrodziejem, odpowiedział, że i cyfrą takich rzeczy, które teraz interveniunt, non est securum [mają miejsce, nie jest bezpiecznie] oznajmować.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 101–124

We Lwowie, d. 21 Aprilis [IV] 1709

[s. 101] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 8 [9?] Aprilis [IV]. Dnia wczorajszego ekspediowany jest od Króla JM [Stanisława] do Białej dominikan[*in*]. Po którego ekspedycji przyjechał JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] wespół z Jejmością swoją⁵⁴⁰ do Króla JM. Wieczorem samym trzymał bank JMP [płk Wilhelm] Müller, do którego przegrał XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] pięćset czerwonych złotych [9 tys. złp], a JMP [Kazimierz] Włostowski sto i kilka czerwonych złotych. Dziś rano niespodziany urósł marsz, Król tedy JM rano o godzinie siódmej słuchał mszy, obiad jadł o godzinie dziesiątej. O południu samym ruszył z Wysocka komunikiem [konno], wszystkie wozy zostawiwszy na miejscu. [s. 102] Wstępował po drodze do kwatery JMKs. nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego] do Laszków, także do referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] do Moszczenicy⁵⁴¹. Stanął na noc we wsi nazywającej Switnica⁵⁴², o mil 2 od Jaworowa. W drodze odebrał Król JM list od JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], który nie dojechawszy do Łokocz [Łokaczy], kwatery JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], o milę stamtąd we wsi pewnej zapadł na krzyże.

⁵³⁹ Urszula Lipska z Krasickich, wdowa po w-dzie kaliskim Aleksandrze Feliksie Lipskim.

⁵⁴⁰ Anna Tarłowa z Tarłów, starościanka goszczyńska, marszałkowa nadw. kor.

⁵⁴¹ Najprawdopodobniej wieś Moszczany, między Wysockiem a Laszkami w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim.

⁵⁴² Świdnica, wieś w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

JMP hetman sam zjeżdżał do niego na konferencję, z której to rezultatem [wynik], że JMP hetman z daniem rezolucji swojej ad proposita [na propozycje] przetrzymał się do powrotu podjazdów swoich, które ekspediował ku nieprzyjacielowi. Wieczorem samym ekspediował z listem swoim do JP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] [s. 103] na całą noc JMP [Adama] Wilkowskiego sędziego ziem[skiego] sochaczewskiego. Zaszła także w drodze wiadomość, jakoby JMP [Hrehory] Ogiński na przedmieściu lwowskim miał się znajdować, co potem nie weryfikowało [potwierdziło] się, tylko to, że podjazdy kwarciane niedaleko Lwowa podmykały się.

D. 10 Aprilis [IV]. Rano słuchał mszy Król JM w cerkwi. Po mszy prędko obiad dano, po którym ekspediowawszy do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] umyślnego, ruszył się Król JM do Jaworowa, mając in assistentia ex senatorio ordine [w asyście ze stanu senatorskiego] dwóch tylko Ichmościów księży biskupów: nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego]. Stanąwszy w Jaworowie o godzinie circiter [około] wtórej, przechadzał się po pokojach i po ogrodzie, w którym nawalność wody [s. 104] niemało szkody uczyniła. Wieczerejadł u JMP Zasickiego komisarza Królowej JM [Marii Sobieskiej], na folwarku. Stancję miał Król JM w apartamentach Królowej JM⁵⁴³.

D. 11 Aprilis [IV]. Dzisiejszy cały dzień w Jaworowie Król JM stał, a to, że Szwedzi wszyscy nie byli się jeszcze zgromadzili na naznaczone rendez vous [spotkanie] pod Szczyrzec⁵⁴⁴ i że niektórzy siedm mil wczoraj uszli, dlatego przez dziś quiete indigebant [spokojnie odpoczywają]. Ranny czas zszedł na czytaniu i ekspediowaniu poczty gdańskiej, z której przysłanemi cudzoziemskie nowiny pisane od JMP w-dy malborskiego [Piotra Kczewskiego] i list od JMP podstolego lit. [Jerzego Wawrzyńca Szymkowicza lub Michała Potockiego] includo [dołączam]. Mszy słuchał Król JM w dolnym kościele tutejszym, gdzie i procesji dzisiejszej, czwartkowej Bractwa Bożego Ciała asystował, po której były zwyczajne obozowe suplikacje. Obiad [jadł] Król JM na folwarku u JMP Zasickiego. Po obiedzie [s. 105] przyjechał JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], z którym Król JM więcej godziny konferował. Imediate [bezpośrednio] zaś przed tą konferencją strzelał Król JM konno i piechotą z łuku do czapki, na stawie tutejszym spuszczonej, pod samym ogrodem.

Przed wieczorem przyjechał JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] z Skolego, z którym cały wieczór strawiony na konferencji. Wieczerejadł Król JM ze wszystkimi siebie asystującymi, na folwarku, tam gdzie i obiad. Dziś wieczorem odebrał Król JM list od JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], w którym oznajmuje, iż JMP hetman w. WXL [Jan

⁵⁴³ Starostwo jaworowskie było trzymane przez Sobieskich od 1633 do 1716.

⁵⁴⁴ Szczyrzec (Szczireć), d. siedziba starostwa, obecnie wieś koło Jaworowa w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

Kazimierz Sapieha], zostawiwszy tabory swoje w Łokaczach, Sokalu i we Włodzimierzu, ruszył się z całym wojskiem na Moskwę i na JMP [Hrehorego] Ogińskiego, na których spodziewał się napaść jutro, albo w sobotę [13 IV]. Niewypowiedzianie Król JM był kontent z tej wiadomości. Przyszła także relacja dnia [s. 106] dzisiejszego, że podjazd jakiś wczoraj napadł na tę wieś, w której stali drabanci na kwaterze.

D. 12 Aprilis [IV]. Król JM wysłuchawszy mszy w kościele farnym, ruszył się z Jaworowa do Janowa⁵⁴⁵, gdzie zjadłszy obiad zwyczajny piątkowy o godzinie czwartej, lubo miał być nocować w Janowie, *ex consideratione* [ze względu na to], żeby miasto [Lwów] nie potykało [witało?] i innych pomp unikając, godzinę przed wieczorem ruszył się Król JM do Lwowa, gdzie około godziny dziewiętej w nocy stanąwszy, z pół godziny czekać musiał, nim bramę odemknęto. Której tardycji [opóźnienia] dano rację, że oficer z kluczami był gdzieś odszedł, lecz ta pewniejsza pono racja, którą a parte [osobno, na boku] słyszałem, że warta przy bramie mała et incompetens [niestosowna] była, nim tedy więcej onej przysposobiono, przetrzymano się z otwarciem [s. 107] bramy. Skoro wjechałszy w miasto zaraz Król JM był u JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], gdzie godzin ze dwie bawił się. Powróciwszy do stacji swojej, którą ma w kamienicy tej, w której ordinarie [zwyczajnie] stawa XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska, na rogu, podle arcybiskupiej⁵⁴⁶, zaraz układał się na pościeli JMP chorążego kor., bo z pościelą Króla JM wielbłądy były nie naciągnęły.

Dziś była wiadomość, że IMM PP hetmani [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] i JMP [Hrehory] Ogiński w Tarnopolu znajdują się. Podjazd litewski pod komendą P Czapkowskiego wziął kilkadziesiąt towarzystwa kwarcianego i przez Olesk⁵⁴⁷ ku Beresteczkwii⁵⁴⁸ poprowadził.

D. 13 Aprilis [IV]. Nim się Król JM ubrał widział różne bogate zasłony i materie od Ormian przyniesione. Po ubraniu się szedł Król JM do XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] w [s. 108] arcybiskupiej kamienicy stojącego, gdzie naprzód JMKs. Skarbak⁵⁴⁹ sufragan tutejszy, a potem różne zakony witały Króla JM. Mszy słuchał Król JM w kaplicy w kamienicy tejże, gdzie stoi, będącej. Po mszy szedł piechotą na obiad do JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], w Rynku na drugiej połaci stojącego. Po obiedzie przyjechał z Żółkwi królewicz JM [Konstanty Sobieski], z którym konferował Król JM z godzinę. Byli potym u Króla JM

⁵⁴⁵ Janów (Iwano-Frankowo), wieś na zachód od Lwowa.

⁵⁴⁶ Kamienica arcybiskupów lwowskich, tzw. Pałac Arcybiskupi we wschodniej pierzei Rynku, nr 9.

⁵⁴⁷ Olesko, miasto i zamek w obwodzie lwowskim w Ukrainie; ówczesna własność Sobieskich.

⁵⁴⁸ Beresteczko, miasto w obwodzie wołyńskim w Ukrainie.

⁵⁴⁹ Jan Skarbak (1661–1733), bp sufragan lwowski od 1696, abp lwowski od 1713.

JMP w-da płocki⁵⁵⁰ i JMP koniuszy kor.⁵⁵¹ Wieczór cały niemal zszedł na konferencjach z JMP Bonakiem [Jeanem LouiSEM Bonnac], z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], z JMP koniuszym kor. i innemi. Grali w bassetę [w karty] w pokoju Króla JM: XJM nominat krakowski, JMP marszałek nadw. kor., JMP Wapowska⁵⁵², JMP [Karol] Wapowski, JMP Bonak, JMP [podstoli wileński Michał?] Szumski, JMP Ozga, JMP Kierski. [s. 109] Trzymał bank JMP Klinskztet [Henrik Klingstedt]. Nie było wielkiej przegranej, ani wygranej. Bank przegrał ze trzydzieści czerwonych zł [540 złp]. Kolację jadł Król JM u XJM nominata krakowskiego, na której byli królewicz JM, JMP chorążyna kor. [Teofila Jabłonowska], JMP Wapowska, JM Panna Kamińska, córka nieboszczyka gen. Kamińskiego⁵⁵³, JMP marszałek nadw. kor., JMP chorąży kor., JMP koniuszy kor., JMP Wapowski. Grali przy kolacji oboistowie Króla JM.

Po wszystkich tu kościołach dzwonią już za duszę JMKs. arcybiskupa lwowskiego [Konstantego Józefa Zielińskiego⁵⁵⁴].

D. 14 Aprilis [IV]. Rano przyszła wiadomość, że JMP [Jan] Grudziński doścignąwszy nad Wisłą JMP [kasztelana] połanieckiego [Feliksa Czermińskiego], zabrał mu 60 chorągwi polskich i 210 kornetów cudzoziemskiego [autoramentu]. Sam JMP połaniecki we 300 koni tylko umknął. Za [s. 110] którym posłał w pogoń JMP Grudziński. Między temi zabranemi ludźmi znajduje się z dywizji JMP [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego i JMP [Ludwika Konstantego] Pocieja wiele, którzy byli przyszli w sukurs JMP [kasztelanowi] połanieckiemu [Czermińskiemu]. Wziął na parol [słowo honoru] u JMP Grudzińskiego zabranych chorągwi 20 JMP starosta bełski⁵⁵⁵. Zabrał także wszystkie wozy kwarciane JMP Grudziński, które były odesłane do JMP Rybińskiego. Z tą relacją był umyślny towarzysz od JMP Grudzińskiego do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] na Wysock, gdzie JMP referendarzowi kor. [Władysławowi Ponińskiemu] o tym wszystkim powiadał, a JMP referendarz Królowi JM wypisał.

⁵⁵⁰ Jan Dobrogost Krasiński (zm. 1717), referendarz kor. od 1668, w-da płocki od 1688.

⁵⁵¹ Jerzy Stanisław Dzieduszycki (1670–1730), łowczy kor. od 1703, koniuszy kor. od 1704, starosta żydaczowski od 1694.

⁵⁵² Anna Wapowska (ur. przed 22 V 1673), z domu Bokumówna, stolnikówna lit., żona Karola, siostra Konstancji Lubomirskiej, kasztelanowej krakowskiej i Urszuli Lubomirskiej, podkomorzyny kor., księżny cieszyńskiej oraz Jana Kazimierza Bokuma, podkanclerzego kor., bp. przemyskiego (M. Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich*, Oświęcim 2013, t. 2, s. 29).

⁵⁵³ Jedna z trzech córek (Helena, Magdalena lub Maria) gen. mjr. Zygmunta Kamińskiego, który jednak zm. we Lwowie dopiero w 1711 (M. Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich*, t. 2, s. 123–125).

⁵⁵⁴ Zmarł w Moskwie 17 II 1709.

⁵⁵⁵ Józef Felicjan Potocki (zm. 1723), starosta bełski 1703–1720, strażnik w. kor. od 1720.

Dziś Król JM szedł piechotą do fary⁵⁵⁶ in asistentia [w towarzystwie królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły], JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], JMP koniuszego kor. [Jerzego Stanisława Dzieduszyckiego], [s. 111] JMP starosty lelowskiego⁵⁵⁷ i innych wielu z szlachty i rycerstwa. Po mszy lekcje [czytanej] witała kapituła tutejsza Króla JM, odpowiadał sam Król JM proprio ore [własnymi ustami]. Po witaniu wpadł z oracją jakiś dziad mente captus [pomyłony] czyniący się ksiązęciem z imaginacji, że w niego wstąpiła dusza księcia Dominika Ostrowskiego⁵⁵⁸ i coś prawił do niewyrozumienia o Świętej Trójcy, lecz go odepchano zaraz. Było potym kazanie na theme: „Mercenarius fugit, quia mercenarius” [Najemnik ucieka, bo jest najemnikiem (*J 10, 13*)]. Wywodził, że dobrodziejstwa i miłosierdzie Boskie psuje ludzi. Jezuita [*Nowotny?*] kazał, ale nie ze wszystkim smaczno. Po kazaniu z tą wszystką asystencją szedł Król JM prosto do JMP starosty czerkaskiego⁵⁵⁹, u którego obiad jadł i wszyscy ex principalibus [z dostojników]. Po obiedzie z tąż [s. 112] asystencją jeździł Król JM do klasztoru panieńskiego Wszystkich Świętych⁵⁶⁰, odwiedzając babkę swoją z domu Kazanowską, ksienię tegoż klasztoru⁵⁶¹, gdzie z godzinę bawił. Skąd powracając wstąpił do JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], u którego bawił się in seram noctem [do późnej nocy], tamże i wieczerzę jadł.

D. 15 Aprilis [IV]. Z rana nie wchodził nikt do Króla JM prócz XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i innych kilku osób, bo malarz Eleuthery⁵⁶² malował konterfekt Króla JM in praesentia [w obecności] samego Króla JM. Mszy słuchał Król JM w pokoju, miał być być na egzekwiach JMKs. arcybiskupa lwowskiego w farze [*katedrze*], które dziś solennissime [uroczyście] odprawowały się, ale nie był. Po mszy szedł Król JM do stacji JMP płk. [s. 113] [Michała] Tarła, u którego obiad jadł. Na którym byli także królewicz JM [Konstanty Sobieski], XJM nominat krakowski, JMP

⁵⁵⁶ Początkowo, od 1340 r. kościołem parafialnym (farnym) dla katolików lwowskich była świątynia Matki Boskiej Śnieżnej, po wzniesieniu na przełomie XIV/XV w. katedry obrządku rzymskokatolickiego przejęła ona funkcję kościoła parafialnego.

⁵⁵⁷ Michał Tymiński (zm. 1711), łowczy wiski, starosta lelowski od 1697.

⁵⁵⁸ Dominik Ostrogski, w-da krakowski zm. w 1656.

⁵⁵⁹ Stefan Potocki, krajczy kor., starosta czerkaski od 1694.

⁵⁶⁰ Kościół i klasztor Benedyktynek we Lwowie na pl. Benedyktyńskim (obecnie pl. Wiczewy).

⁵⁶¹ Helena Kazanowska (zm. 1711), córka w-dy braclawskiego Aleksandra Dominika i Anny z Potockich, w zakonie benedyktynek od 1667, ksieni od 1687. To jej siostra Marianna, żona hetmana w. kor. Stanisława Jana Jabłonowskiego, była babką króla Stanisława.

⁵⁶² Jerzy Eleuter Siemiginowski (ok. 1660 – ok. 1711), nadworny malarz króla Jana III, zob. M. Karpowicz, *Jerzy Eleuter Siemiginowski, malarz polskiego baroku*, Wrocław–Warszawa 1974.

marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski], JMP koniuszy kor. [Jerzy Stanisław Dzieduszycki], JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], JMP [Adam] Śmigieński, JMP starosta lełowski [Michał Tymiński], JMP starosta czerkaski [Stefan Potocki], JMP [Karol] Wapowski, JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP [Józef] Poniatowski. Jeść dano bardzo dobrze, trzy razy stół zastawowano, były i cukry. Po obiedzie dużo wszyscy i wielkimi [*kielichami*] zapijali. Tak powrócił Król JM do stacji swojej. Malarz poprawował rannego swego malowania. Kolację jadł Król JM u XJM nominata krakowskiego ze wszystkimi gośćmi, z którymi obiadał. Przybyły tylko in super [ponadto] dwie damy, JMP chorążyna kor. [Teofila Jabłonowska] i JMP [Anna] Wapowska.

Wczoraj po obiedzie jadąc do królewicza JM [Konstantego] wstępował Król JM do JMP podkomorzyny kor. [Urszuli Lubomirskiej], [s. 114] gdzie JM Panna podkoniuszanka⁵⁶³ grała Królowi JM na kitarze⁵⁶⁴ i flecie. Dziś samym wieczorem przyszła pewna do Króla JM wiadomość, że JMP hetman w. WXL [Jan Kazimierz Sapieha] d. 13 praesentis [IV] napadłszy na kilka partii JMP [Hrehorego] Ogińskiego zniósł one. Moskwy kilkaset było się rejterowało do monasteru zahajewskiego⁵⁶⁵, którą dobyto i wycięto. Po tej akcji szedł prosto do Lachowców JMP hetman, gdzie niechybnie miał zastać JMP [Hrehorego] Ogińskiego. Wczoraj tedy musiał tam być lub szach, lub met [mat].

D. 16 Aprilis [IV]. Z rana konferował Król JM z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP [Adamem] Śmigieńskim. Mszy słuchał Król JM w kościele oo. jezuitów⁵⁶⁶, po której witała societas [Towarzystwo Jezusowe] Króla JM ore [ustami] JMKS. [s. 115] Janiszewskiego rektora tutejszego⁵⁶⁷. Obiad jadł Król JM z wszystkimi ex principalioribus [spośród dostojników], oprócz królewicza JM [Konstantego], u XJM nominata krakowskiego. Po obiedzie przyszedłszy do swego gabinetu z JMP chorążym kor. [Aleksandrem Janem Jabłonowskim], z JMP płk Hondorfem⁵⁶⁸, z JMP Radgowskim, który zawiadywał kancelarią u nieboszczyka JM Pana Krakowskiego⁵⁶⁹ i z innemi różne

⁵⁶³ Przepuszczalnie Teresa Ponińska (ur. po 1697), najstarsza córka starosty babimojskiego Adama Ponińskiego, który po awansie Władysława Ponińskiego na referendarię kor. otrzymał od króla Stanisława w 1706 nominację na podkoniuszostwo kor.

⁵⁶⁴ Kitarra – instrument muzyczny podobny do liry.

⁵⁶⁵ Bazyliński monaster z pierwszej poł. XVII w. w Małych Zahajcach, wsi koło Lachowiec.

⁵⁶⁶ Kościół św. św. Piotra i Pawła z kolegium jezuickim przy obecnej ul. Teatralnej.

⁵⁶⁷ Jan Janiszewski (1650–1723), jezuita od 1666, prof. w kolegiach jezuickich w Kaliszu, Lublinie i Poznaniu, rektor kolegium w Jarosławiu 1703–1706 i we Lwowie 1706–1709.

⁵⁶⁸ Zapewne Jan Krzysztof Hondorff, w służbie wojskowej co najmniej od 1671, ppłk od 1690, płk od 1695, gen. mjr od 1702, osłaniał jesienią 1703 województwo krakowskie i ruskie przed Szwedami.

⁵⁶⁹ Kasztelan krakowski Hieronim Augustyn Lubomirski, hetman w. kor., zm. 20 IV 1706.

prowadził dyskursa. Przed wieczorem był u JMP podkoniuszynej kor.⁵⁷⁰, gdzie JM Panna podkoniuszanka [Teresa? Ponińska] na różnych instrumentach grała. Stamtąd szedł do JMP [Karola] Wapowskiego, u którego jadł kolację ze wszystkimi temi Ichmościami co i obiad, wyjąwszy XJM nominata krakowskiego. Z dam tylko były JMP chorążyna kor. [Teofila Jabłonowska] i JM [s. 116] Panna podkoniuszanka kor.

Przed wieczerzą grał Król JM w lumbra [lombra] z królewiczem JM [Konstantym Sobieskim], JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] i JMP [Anną] Wapowską. U drugiego stołu grali w bassetę JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] i innych wielu ex inferiori ordine [z niższego stanu – tj. szlachty]. Bank trzymał JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Wczoraj w tę grę JMP płk [Michał] Tarło przegrał dwieście kilkadziesiąt czerwonych złotych.

JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] darował Królowi JM konterfekt [portret] [Iwana] Mazepy, bardzo dobry i podobny. Srodze [Bardzo] był z niego kontent Król JM i zaraz kazał przybić w pokoju swoim nad stolikiem. Od JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] impatientissime [bardzo niecierpliwie] czeka Król JM wiadomości. Była dziś relacja, jakoby JMP [Hrehory] Ogiński za Lachowcami gdzieś zamknął się i tam miał go osadzić [osaczyć] JMP hetman.

[s. 117] **D. 17 Aprilis [IV]**. Rano odjechał królewicz JM [Konstanty Sobieski] do Skolego do JMP wojewodziny bełskiej [Elżbiety Sieniawskiej]. Król JM słuchał mszy w pokoju, po której szedł na obiad do JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego]. Po obiedzie powróciwszy do swej stancji spał godzin kilka. Przed wieczorem samym przyszły do Króla JM JMP chorążyna kor. [Teofila Jabłonowska] i JMP [Anna] Wapowska, z którymi Król JM rozmawiał długo. Wieczerzę jadł Król JM u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego].

Przyszedł dziś list o progresach [sukcesach] JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], którego posyłam kopię. Wieczorem samym przyszła wiadomość o śmierci JMP Kątskiej kasztelanowej krakowskiej⁵⁷¹, że 12 praesentis [IV] w Kamieńcu [Podolskim] umarła. Srodze [Bardzo] żalowali onej, zacząwszy od Króla JM, wszyscy tu praesentes ominantur [obecni wróżą] prędkie fata [zgon] i samemu JMP [s. 118] [kasztelanowi] krakowskiemu [Marcinowi Kątskiemu], z samej szczególnie alteracji ex obitu [zdenerwowania ze śmierci] żony, którą bardzo kochał i estymował [cenił].

D. 18 Aprilis [IV]. Z rana ekspediował Król JM do JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa

⁵⁷⁰ Ludwika Ponińska z Mielżyńskich Tworzyjańska (1673–1731), żona Adama Ponińskiego od 1697.

⁵⁷¹ Urszula Kątska z Denhoffów, od 1680 żona Marcina Kątskiego.

i innych. Kilka listów pisał do Wielkiej Polskiej przez JMKs. [Stanisława] Głoskowskiego kanclerza poznańskiego. Po ekspedycjach konferował z JMP koniuszym kor. [Jerzym Stanisławem Dzieduszyckim]. Mszy słuchał Król JM w pokoju, po której miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], u którego i obiad jadł. Po obiedzie jeździł konno z XJM nominatem krakowskim, z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] i innemi do teatynów⁵⁷². Potym był w pałacu nieboszczyka JMP [kasztelana] krakowskiego [Stanisława Jana Jabłonowskiego], chodził po pokojach i po ogrodzie, wielka w nim znajduje się ruina⁵⁷³. Stamtąd jechał do [s. 119] [klasztora benedyktynek] Wszystkich Świątych do JM panny ksieni [Heleny Kazanowskiej]. Wieczorem samym był u JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], gdzie w grand tryktraka grał z JMP [Anną] Wapowską. Skąd powróciwszy, nie jedząc wieczerzy, zawczasu poszedł spać.

Dziś w nocy poszła tutejsza poczta z ordynansem [poleceniem] do pocztarzów zamojskiego, lubelskiego i warszawskiego, żeby poczta usitato praxi [zwyczajną praktyką] stąd aż do Prus zregulowana [rozstawiona] była. Co jeśli succedet [nastąpi] ja listy swoje do WXM Dobrodzieja będą adresował na ręce pocztmajstra lubelskiego.

D. 19 Aprilis [IV]. Przyszła rano wiadomość, że JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha] otrzymał awantaż [zwycięstwo] nad Moskwą, jako przydana enucleabit [objaśnia] gazetka, wrócił się do taborów swoich pod Beresteczko, gdzie maioris causa securitatis [dla większego bezpieczeństwa] okopy koło obozu całego kazał dać.

Mszy [s. 120] słuchał Król JM w kaplicy na cmentarzu farnym [obok katedry] przed cudownym obrazem Najświętszej Panny⁵⁷⁴. Po mszy szedł piechotą Król JM do Zamku dawnego, rozumiejąc, że tam rumaki stały, lecz wzięwszy informację, że w cekauzie⁵⁷⁵ stoją, wrócił się do kamienicy arcybiskupiej, gdzie wprzód konferował z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac], a potym z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], aż do obiadu dzisiejszego piątkowego, który jadł u XJM nominata. Po obiedzie widział przez okno darowanego sobie od JMP koniuszego kor. [Jerzego Stanisława Dzieduszyckiego] konia strokatego [pstrego] pięknego.

⁵⁷² Nieistniejący gmach kolegium teatynów we Lwowie przy obecnej ul. Krzywonosy (d. Teatyńskiej) u podnóża Wysokiego Zamku.

⁵⁷³ Pałac hetmana w. kor. i kasztelana krakowskiego Stanisława Jana Jabłonowskiego (1634–1702), wzniesiony ok. 1680 przy obecnym pl. Petruszewicza, na ówczesnym przedmieściu Lwowa, na wschód od Starego Miasta, zniszczony w czasie II wojny światowej.

⁵⁷⁴ Obraz Matki Boskiej Łaskawej z końca XVI w., początkowo umieszczony był na zewnętrznej ścianie prezbiterium katedry łacińskiej we Lwowie, obecnie znajduje się w ołtarzu głównym katedry.

⁵⁷⁵ Wczesnobarokowy cekhaus, czyli Arsenał przy późniejszej ul. Wały Gubernatorskie, obecnie Podwale.

Przed samym wieczorem wyjeżdżał Król JM konno z JMP chorążym kor. [Aleksandrem Janem Jabłonowskim] za miasto do dworku P Gordona burmistrza tutejszego⁵⁷⁶, skąd nie bawiąc powrócił dla nawalnego [ulewnego] deszczu. Za powrotem wstępował do JMP chorążego kor., u którego aż do nocy bawił się.

O JMP [s. 121] [Janie] Grudzińskim, że tak dobrze gościł nad JP [*kasztelanem*] połanieckim [Felixsem Czermińskim] verificatur [potwierdziło się]. Tenże JMP Grudziński noviter [ostatnio] zabrał 300 siodeł niemieckich, które prowadzono dla JMP miecznika kor. [Stanisława Denhoffa] i munderunek [umundurowanie] cały na kilkadziesiąt ludzi. IMM PP hetmani kor. [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] perterriti [przestraszeni] zbliżeniem się JMP hetmana lit. [Jana Kazimierza Sapiehy], z całym wojskiem kwarcianym rejterowali się ku Kamieńcowi [*Podolskiemu*]. Część tylko onego wyprawili pod komendą JMP [Atanazego] Miączyńskiego podskarbiego nadw. kor. in subsidium [na pomoc] JMP [Hrehoremu] Ogińskiemu.

D. 20 Aprilis [IV]. Z rana była audiencja miasta tutejszego [*Lwowa*], które suplikowało o protekcję Króla JM, ażeby in oneribus suis [w ciężarach swoich] uznało levamen [ulgę]. Odpowiadał JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] omnem Principis [całą Monarchy] miastu pollicendo gratiam [łaskę obiecując]. Mszy słuchał Król JM w pokoju, po której w kolascie JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac] z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP Bonakiem jechał na przedmieście [s. 122] do dworku P [Tomasza] Gordona, gdzie JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] traktował [gościł] Króla JM i wszystkich ex principalioribus [spośród dostojników] znajdujących się tu teraz przy Królu JM. Tylko co po obiedzie przyjechał JMP w-da kijowski [Józef Potocki] z wojska swego o mil pięć stąd stojącego. Koło godziny czwartej powrócił Król JM do miasta w teje kolascie z XJM nominatem krakowskim, JMP w-dą kijowskim i JMP Bonakiem. Stanąwszy w stancji swojej ekspediował list swój do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] przez niejakiego P Wieluhurskiego [Wielhorskiego], który dziś był przyjechał z Beresteczka i referował, że JMP hetman we wtorek [16 IV] tam stanął.

^aKrólewicz JM [Konstanty Sobieski] przed odjazdem swoim zlecił mi, żebym wyraził submisję [oddanie] jego WXM Dobrodziejowi. JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] z Jejmością swoją [Teofilą] jako najuniższej kłaniają [się] WXM Dobrodziejowi^a.

⁵⁷⁶ Tomasz Gordon (zm. 1720/1721), członek III Ordyńku od 1671, ławnik od 1689, rajca od 1690, burmistrz 1693, 1695, 1699, 1709 (zob. M. Kapral, *Urzędnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku*, Toruń 2008, indeks). Jego „dwór z ogrodem” znajdował się na przedmieściu na Woli Kampianowskiej.

Przed wieczorem był Król JM w kamienicy, gdzie stoi JMP [Karol] Wapowski, w którego stancji Król JM, XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JMP [Adam] Śmigieński różne sztuki kartowe pokazywali. Przyszedszy stamtąd jadł Król JM wieczerzę [s. 123] u XJM nominata krakowskiego z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim], JMP chorążym kor. [Aleksandrem Janem Jabłonowskim] i JMP stolnikiem kor. [Adamem Śmigieńskim]. Po wieczerzy grali w gabinecie Króla JM w tranta quaranta JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP Śmigieński i JMP [Józef] Poniatowski. Przegrał JMP Śmigieński ze sto czerwonych złotych [1800 złp].

D. 21 Aprilis [IV]. Król JM dziś rano wyjeżdża stąd [ze Lwowa] do Wysocka. Będzie popasował w Janowie, a na noc w Jaworowie ma stanąć. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^aKról JM o godzinie 7 z rana wyjechał stąd^a. Król JM wiedział o odprawieniu tego rajtara, lecz powiedział, że nie ma nic do pisania tak do WXM Dobrodzieja, jako do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego].

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

W Wysocku od JMP [Krzysztofa?] Haraburdy będą brał posłańców do Białej.

[s. 124] PS JMP Zgurski⁵⁷⁷ d. 8 praesen[tis] [IV] stanął w Wysocku, skąd nazajutrz zaraz swoją drogę do Monkacza⁵⁷⁸ prosekwował [kontynuował], lecz pod wątpieniem, żeby tam zastał XJM [Franciszka II] Rakocego, gdyż mi P Krey, komisarz tegoż księcia tu będąc powiadał, że się miał do dalszych oddalić powiatów. Król JM deklarował starać się o alewiację [ulgi] na Przemyśl, jakoż pisał do JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa i do JMP Melina [płk. Jürgena Friedricha Mellina] urgentissime instando [pilnie nalegając], żeby Przemyśl i Trusewicze nie były agrawowane [obciążane]. Czekam wiadomości od JMP [Krzysztofa?] Haraburdy, co za skutek te listy sprawiły. Posłałem także JMP Haraburdzie paszport Króla JM na jeden statek z Przemyśla do Gdańska idący; a do JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] pisałem prosząc imieniem WXM Dobrodzieja, żeby dla przeprowadzania onego przez most za Jarosław dodał kilku janczarów.

^aZ wiadomości od WXM Dobrodzieja o idącym generale Klocie [Johanie Adolfie Clodt] do Polski bardzo był kontent Król JM^a.

⁵⁷⁷ Zgurski (Zgórski), urzędnik starostwa przemyskiego lub mieszczanin przemyski, czynny jeszcze w 1733 r., m.in. skupował na Węgrzech wino dla Radziwiłłów.

⁵⁷⁸ Obecnie Mukaczewo, miasto w obwodzie zakarpackim w Ukrainie; d. Munkacs, miasto leżące w Górnych Węgrzech, czyli Słowacji.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 68–82

[W Wysocku?, 3? V 1709 – uszkodzony końcowy fragment listu zawierający datację]

[brak początku listu]

[D. 25 Aprilis IV.] [kontry][s. 68]bucję wydawać każę.

D. 26 Aprilis [IV]. Rano przysłanych od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] przez JMP Mirowskiego rotmistrza niewolników [jeńców] moskiewskich widział Król JM [Stanisław], których było 40. Ci będąc pytani o królu szwedzkim [Karolu XII] powiadali, iż im dało się słyszeć od starszyzny onych, jakoby w ciasnym miejscu między wodami subsistit [przebywał]. Na Wołyniu, że tylko dwa pułki Moskwy przy gen. [Nikołaju] Inflancie fatebantur [przynaję] i że w terażniejszym z JMP hetmanem eksperymencie [utarczce] samych grenadierów zginęło 48, którzy w tej byli u cara [Piotra I] estymie [poważaniu], że jak drabanci króla szwedzkiego siadali do stołu jego i więcej będzie ważył tych stratę, niżeli żeby 500 zginęło było prostych żołdatów.

Szedł potym Król JM do [s. 69] JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki], gdzie z godzinę zabawiwszy był u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], u którego miał konferencję z JMP w-dę kijowskim [Józefem Potockim] i JMP referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim]. Po której słucał mszy w kaplicy. Po południu przyjeżdżała XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska i godzin ze dwie bawiła się u Króla JM. Po jej odjeździe Król JM wyjeżdżał na promenadę w pole konno, z której powróciwszy jadł obiad o zwyczajnej piątkowej porze. Po obiedzie na powtórna promenadę wyjeżdżał Król JM z JMP kanclerzyną [Joannę Jabłonowską], z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] i JMKs. Kuropatnickim w kolase.

Przyjechał dziś od JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] choraży jego husarski JMP [s. 70] Młocki, który na parol [słowo honoru] był wypuszczony [w Sie?]chnowie przed Wielkanocą. Ten re[//// mówił, że?] eo praesente et spectante [w jego obecności i przytomności] przyszedł [list] cara [Piotra I] do JMP w-dy bełskiego in [////]tentis, iż car ex vinculo [z zobowiązań] traktatów i miłości ku Rzpltej, oderwawszy a corpore [od głównych sił] wojska swego, bo też go in superfluo [w nadmiarze] ma, posyła in succursum [na pomoc] JMP w-dzie bełskiemu sześć tysięcy kawalerii i dziewięć tysięcy piechoty. W tymże liście te formalia [słowa] przydaje, że P Bóg oczywiście nieprzyjaciela jego tłumi, kiedy w wojsko szwedzkie powietrze [dżuma] wrzuciło się. Która to kawaleria actu [teraz] miała już

stanąć w Konstantynowie⁵⁷⁹, a piechota jeszcze w marszu była. Zaraz tedy miał [s. 71] JMP w-da bełski consilium [naradę], jeśli się łączyć z Moskwą, albo nie? Conclusum [postanowiono] nie łącząc się, być w propinquo [w bliskości], ażeby exigante necessitate [w razie naglącej konieczności] zawsze złączyć się można było. Jeszcze jednak to wszystko indiget confirmationes [wymaga potwierdzenia], kiedy pierwej większe jeszcze particularitae disseminabantur [szczegóły rozsiewano] o będącej jakoby na Wołyniu Moskwie, ac tandem [a jednak] z tego wszystkiego urosło blictri[?].

Księżna JM Rakocyna [Karolina Amalia Rakoczy] już jest w Tarnogrodzie⁵⁸⁰, której praefigitur [przeznaczona] rezydencja w Jaworowie, ponieważ Wysock zajęty. JMP krajczyna kor.⁵⁸¹, ad nuntium [na wiadomość] przyjazdu XJM Rakocynej, ma przybyć w te kraje, o czym dając jej znać, posłał już JMP [Michała] Missiuna.

[s. 72] **D. 27 Aprilis [IV]**. Z rana ekspediowany [wysłany] [oddarty róg listu] [przez Króla?] JM jest do JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] cum expostulation[em] [z żądaniem], by po wybranych tak wielkich kontrybucjach dwóch z ziemi lwowskiej, przemyskiej i sanockiej, dalszemi non oneraret [nie obciążał] kontrybucjami te ziemie. JMP w-da płocki [Jan Dobrogost Krasiński] z JMks. sufraganem lwowskim [Janem Skarbkiem] byli rano u Króla JM nim się był ubrał. Po ubraniu patrzył Król JM na exercitia [ćwiczenia] końskie, potym więcej godziny bawił się na konferencji u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], który puszczał dziś krew. Po konferencji słuchał Król JM mszy w kaplicy, którą miał JMks. Bielicki⁵⁸². Obiad jadł Król JM pod namiotami z JMP Bonakiem [Jeanem Louistem Bonnac], [s. 72a] i referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim], nikt więcej nie siedział u stołu. Po obiedzie przyjechał JMP starosta miński [Krzysztof Zawisza], z którym całe pół dnia dzisiejszego zeszło na konferencji. Był z nim Król JM u XJM nominata krakowskiego i u JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki]. Wieczór cały strawił Król JM u XJM nominata krakowskiego.

Dziś była pewna wiadomość, że przyszły ordynanse [rozkazy] króla szwedzkiego [Karola XII] do regencji sztok[h]olmskiej, ażeby jak największej regimentów sposobila na usługę Króla naszego [Stanisława] i już miał

⁵⁷⁹ Konstantynów (Starokonstantyniów), miasto w obwodzie chmielnickim (na Wołyniu) w Ukrainie.

⁵⁸⁰ Tarnogród, miasto w pow. biłgorajskim w woj. lubelskim.

⁵⁸¹ Konstancja z Denhoffów Potocka, od 1696 druga żona Stefana, krajczego kor.

⁵⁸² Stanisław Bielicki (1656–1718), jezuita od 1672, prof. w kolegiach jezuickich w Lublinie, Sandomierzu, Jarosławiu i Piotrkowie, kapelan Karola Stanisława Radziwiłła 1690–1696, uznawany za jednego z najlepszych kaznodziejów, wydał drukiem dwa zbiory swych kazań.

świeży transport przyjść do Rygi. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] z woj-
skiem kwarcianym subsistit [przebywa] pod Czarnym Ostrowem⁵⁸³ blisko
Międzyboża⁵⁸⁴. JMP marszałek [Stanisław Tarło] już w nocy powrócił od
JMP [gen.] Krassawa [s. 73] nic więcej nie sprawiwszy, tylko, że za[*dnej
nowej nie bę?*]dzie przyczyniał, tej zaś [kontrybucji], która już [rozes]łana,
żadną miarą rewokować [odwołać] nie [może].

D. 28 Aprilis [IV]. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], a JMP
podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] po kilkutygodniowej indyspozy-
cji [chorobie], dziś in publico comparuerunt [publicznie się pokazali] i byli
u Króla JM rano. Z którymi Król JM miał konferencję. Po tym chodził do
stajen z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] i JMP marszałkiem nadw.
kor. [Stanisławem Tarłą]. Mszy słuchał Król JM w kaplicy i kazania, które miał
JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Mittam vobis Spiritus” [Poślę wam
Ducha (J 15, 26)]. Materia całego kazania była: inductio et reprobatio [wpro-
wadzenie i odrzucenie] Ducha politycznego. Były na obiedzie u Króla JM
XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska i JMP wojewodzina trocka [Izabela Helena
Sapieżyńska]. XJM Dolska przyjeżdżała [s. 74] [do Króla] JM starając się o dwie
wioski pewne [z?] ekonomii samborskiej. Na co gdy XJM nominat krakowski
[Teodor Potocki] zezwolić nie chciał furibunda et cum summis comminatio-
nibus [wściekła i z wielkimi pogroźkami] odjechała. Po południu jeździł Król
JM do Jarosławia, gdzie zastawszy u JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii
Potockiej] balety, dwa razy w taniec poszedł. W nocy już powrócił tu nazad.

D. 29 Aprilis [IV]. Ranny czas na tym zszedł co i wczoraj. Po południu
wyjeżdżał Król JM konno na przejażdżkę, skąd powróciwszy zastał IMM
PP kijowskiego [Józefa Potockiego] i wołyńskiego [Jana Stadnickiego],
marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarłę] i starostę mińskiego [Krzysztofa
Zawiszę], z którymi pojedynkiem [pojedynczo] z każdym po ogrodzie
chodząc konferował. W którym [ogrodzie] aż do samej wieczery bawił
się. JMP w-da wołyński rekonyliował [pojednał] się z Królem JM [s. 75]
et in gratiam [z powodu] zgody ^adeklarował po[/// *darować?; pożyczyć?*]
Królowi Jegomości tysiąc [/// *czere*]wonych złotych [18 tys. złp]^a. JMP w-da
pł[ocki] [Jan Dobrogost Krasiński] tu powróciwszy od JMP [gen.] Krassawa
in [///]ris go extollebat laudibus [wnosił w pochwałach], przyznawszy, że
jest convictus [pozyskany] od niego, iż iuste [słusznie] kontrybucje extor-
quet [wymusza, nakłada] i dlatego z swoich dóbr deklarował ad solidum
[w całości] wydać kontrybucję, in super [ponadto] dwa antały wina darował
generałowi. Podziwienie tu wielkie przyniosła też qua[e]nimitas[?] irreflexa

⁵⁸³ Czarny Ostrów (Czarny Ostrów), ówczesna własność Wiśniowieckich, obecnie miasto
w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

⁵⁸⁴ Międzybóž (Medzibiz), miasto i twierdza należąca wówczas do Sieniawskich, obecnie
w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

[bezrozumna gorliwość] JMP w-dy plockiego et primo [i pierwszy] w Polsce exemplo [przykład] podobno, że ździerstwo pro iustitia reputavit [za słuszną rzecz jest uważane].

D. 30 Aprilis [IV]. Rano był Król JM z JMP starostą mińskim [Krzysztofem Zawiszą] u XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] i u JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki]. Słuchał potym mszy w kaplicy. Po obiedzie jeździł do Jarosławia widzieć zgorzałe wczoraj domów pięć, między któremi [s. 76] [///]iantowej [///ianłowej?] dom in favillam [w popiół] poszedł. Samym wieczorem powróciwszy z Jarosławia Król JM zaraz był u XJM nominata krakowskiego, u którego z godzinę na konferencji bawił. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw i nie doczekawszy się przez godzin trzy Króla JM odjechał nazad do Oleszyc. JMP Gałęcka⁵⁸⁵ wojewodzina kaliska dziś tu przyjechała do Króla JM. JMP kanclerzyna kor. [Joanna Jabłonowska] zleciła mi dziś to wyrazić WXM Dobrodziejowi, ^a że po pannie Kątskiej kasztelance krakowskiej⁵⁸⁶ będzie posagu trzydzieści tysięcy czerwonych zł. [540 tys. złp], edukacji zaś dobrej, odchwalić się nie może^a.

D. 1 Maii [V]. Rano przypatrywał się Król JM exercitiom [ćwiczeniom] końskim. Mszy słuchał w kaplicy, kazanie miał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: [s. 77] „Ostende nobis Patrem” [Pokaż nam Ojca (J 14,8)]. Materia kazania [///]cerne amoris boni publice [dotyczyła? miłości dobra publicznego]. Kazał bar[*dzo dobrze?*] i z osobliwym wszystkim ukontentowaniem. Po mszy i kazaniu szedł Król JM do JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca], u którego obiad jadł. Czas poobiedni zszedł na czytaniu i przechadzaniu się po ogrodzie przed wieczerzą, a po wieczerzy grali w gabinecie Króla JM w lumbra [lombra] XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP Bonak, JMP kanclerzyna w. kor. [Joanna Jabłonowska] i JMP [Anna] Wapowska.

Dziś rano poszło Szwedów trzysta z Jarosławia do Sandomierza dla stawienia tam mostu i wybierania kontrybucji i prowiantów. Do województwa bełskiego i ziemi chełmskiej wydał nowe uniwersały JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw, ażeby in duplo [podwójną] taką kontrybucję wydali, jaką przechodzącemu in simpli [pojedynczą] zapłacili. Skąd dłuższej tu subsystencji [pobytu] miałyby spodziewamy się.

[s. 78] [JMP w-da] wołyński [Jan Stadnicki] zgodził się [kontrybucji] za pięć tysięcy [tal]arów [30 tys. złp] ogółem za wszystkie swoje dobra. [///] sam zostawszy u JMP generała [Krassowa] pro obside [jako zakładnik], ordynował [wysłał] po pieniądze ekonomu swego. JMP starosta miński [Krzysztof Zawisza] dziś odjechał od Króla JM do Beresteczka.

⁵⁸⁵ Rozalia z Dzieduszyckich, druga żona w-dy kaliskiego Franciszka Zygmunta Gałęckiego.

⁵⁸⁶ Przymuszalnie Teresa z Kątskich (zm. 1746), od 1711 żona Stefana Potockiego, krajczego kor., od 1726 marszałka nadw. kor., lub jej młodsza siostra Marianna (zm. 1752), od 1721 żona Michała Franciszka Potockiego, starosty trembowelskiego.

D. 2 Maii [V]. Z rana oddano Królowi JM od JMP strażnika kor. [Stefana Potockiego] przysłane w prezencie lulki różną manierą robione, cybuchy i tiutiun [tytoń]. Mszy wysłuchawszy jechał Król JM konno do JMP płk. Milera [Wilhelma Müllera] na obiad, o mil dwie stąd. W kolasce Króla JM jechali XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], JMP kanclerzyna [Joanna Jabłonowska] i JMP [Anna] Wapowska. Godzinę przed wieczorem powrócił Król JM i zaraz był u JMP wojewodziny kaliskiej [Rozalii Gałęckiej], która tu zachorowała. Potym szedł do JMP Bonaka, u którego jadł wieszczę. [s. 79] Po wieszczy przechadzał się po og[rodzie ///] w rozbitej kotarze [namiocie] w ulicy we[///] [no]cował. JMP staroście m[ińskie]mu [Krzysztofowi Zawiszy] pięknego bardzo konia brudno[///]watego, którego miał od JMP chor[ążego] w. kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], darował Król JM, a JMP hetmanowi [Janowi Kazimierzowi Sapieże] posłał przez niego beczkę i dwa antały wina.

O gen. Rytymie [Hansie Isaku Ridderhielmie], tym co lustrował regimenty tej jesieni w Prusiech, ta jest tu wiadomość, że w ośmiu tysięcy [pie] choty idzie z Pomeranii [///] u Króla JM za [///] ma st[anąć?].

D. 3 Maii [V]. Rano miał [Król?] z XJM nominatem [krakowskim] [Teodore Potockim] [///]dział potym JM [///] [///]kękę, skąd był [s. 80] [///] konferowawszy z pół godziny z XJM nominatem i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], ekspediował listy swoje do obydwóch książąt IMM [Michała i Janusza] Wiśniowieckich. Mszy słuował Król JM w kaplicy i kazania, które miał JMKs. [Karol Samuel] Poniński na theme: „Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita oportet Filium Hominis exaltari” [Jak Mojżesz wywyższył węża na pustyni, tak trzeba wywyższyć Syna Człowieczego (J 3, 14)]. Wywodził, że najlepsza jest droga krzyżowa. Po nabożeństwie miał Król JM konferencję z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac]. Po obiedzie dzisiejszym piątkowym wyjeżdżał Król JM z [XJM] [nomi]natem krakowskim [Teodore Potockim] i JM[///] [na] szpacjer do JMP [Michała] Missiu[ny]. Powróciwszy samym zmro[kiem] [cały wi]eczór bawił się różnymi dy[skursami z] XJM nominatem krakowskim [s. 81] i JMP marszałkiem nadw. [kor.] [Stanisławem Tarłą] [///]go obozu kwarcianego m[///] de [z] d. 27 Apr[ilii] [IV] wiadomość, że tam [/// nie masz?] Moskwy i nie słycać onej, żeby [///] przychodził. Województwo sandomierskie przysłało chcąc dobrowolnie dać kontrybucję, byle egzekucji do nich nie zsyłano.

Rajtar WXM Dobrodzieja w przeszłą niedzielę [28 IV] tu stanął. Oddałem zaraz [list] XJM nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu], deklarował procurare [załatwić] [///] media [sposoby] [///] ciężkich kontrybucji [///] [z prze]myskiego. Sam [///] JMP [gen.] Krassawa [///]wić o to. Pisał prz[///], któremi nic się otrzy[///].

[s. 82] [///]nia tu subsistit [przebywa] czekając na rezolucję od JMP [gen.] Krassawa. [Autent]yków [formularzy dokumentów] tylko 9 odebrałem,

z których 4 zaraz wzięto do różnych grodów. Papier dla JMP [Teodora Antoniego?] Wańkowicza podpisany i zapieczętowany konfederacką pieczęcią według rozkazu WXM Dobrodzieja odsyłam. Relację eksperymentu [potyczki] JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] od tamtej strony wydaną includo [załączam]. Oraz upadam do stóp Pańskich [...]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]
[[[[Nam tu zabawić długo tuszą [spodziewają się].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 145–172; nr 6460, s. 141–144, 49–51

W Wysocku, d. 15 Maii [V] 1709

[s. 145] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 4 Maii [V]. Z rana Król JM [Stanisław] miał konferencję z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], po której nawiedzał JMP wojewodzinę kaliską [Rozalię Gałęcką] chorą. Potym szedł do stacji XJM nominata krakowskiego, gdzie był aż do mszy. Po mszy był u JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej], u której zastał JMP [Augustę Wilhelminę] Krassawową, przybyłą z wizytą do JMP kanclerzyny. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego], skąd powróciwszy jadł [s. 146] wieczerzę pod namiotami. Po wieczerzy w gabinecie swoim z godzinę w noc bawił się różnemi dyskursami z XJM nominatem krakowskim. Posyłał dziś Król JM do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], prosząc za dobrami JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły] w Krakowskim będącymi, dokąd kilkaset Szwedów poszło dla wybierania kontrybucji. Nie chciał dać JMP Krassaw libertacji i to powiedział, kiedy szlachta płaci, czemu nic [s. 147] nie ma płacić i JMP marszałek, żebym zaś dawał wszystkim libertację ludzie króla mego [Karola XII] z głodu pomarliby.

D. 5 Maii [V]. Z rana konferował Król JM alternatim [na przemian] z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], z JMP referendarzem kor. [Władysławem Ponińskim] i JMP chorążym nadw. kor. [Franciszkiem Radzewskim]. Szedł potym Król JM na mszę, którą miał JMKs. [Jan] Dłużewski sufragan chełmski. Kazał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Usque modo [non] petistis quidquam” [Do tej pory o nic nie prosiliście (J 16, 24)]; wywodził plausibilissime [z jak największym uznaniem], [s. 148] że P Boga trzeba prosić nie o brednie, ale o wielkie rzeczy. Po kazaniu prosto Król JM szedł do dworku nieboszczyka JMP w-dy ruskiego [Marka Matczyńskiego], gdzie jadł obiad u XJM nominata krakowskiego. Po obiedzie powróciwszy do siebie, więcej dwóch

godzin konferował z XJM nominatem krakowskim [Potockim] i JMP referendarzem kor. [Ponińskim]. Po konferencji jeździł konno do Jarosławia, był u JMP [Michała] Missiuny. Wieczorem samym powrócił tu nazad. Dziś rozgłoszono jakoby JMP [Adam] Śmigieński miał wziąć Brzeżany⁵⁸⁷, o czym ponowy [potwierdzenia] czekamy.

D. 6 Maii [V]. Z rana konferował Król JM z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP referendarzem [s. 149] kor. [Władysławem Ponińskim]. Słuchał potym mszy w kaplicy. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw, do którego gdy Król JM za różnemi dobrami instancjował, żadnego skutku otrzymać nie mógł. Nawet za dobrami JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły] i Maciejowicami⁵⁸⁸ XJM nominata krakowskiego his formalibus [tymi słowami] prosił: „WM Pan w rejestr napisz, że JMP marszałek nadw. kor. i XJM nominat krakowski nie wypłacili kontrybucji”. Replikował na to tak [gen. Krassow]: „Kiedy ja będę kalkulował przed kamerą⁵⁸⁹ szwedzką, a znajdzie ona położono w regestrze, że JMP marszałek i ksiązę nominat nie zapłacili kontrybucji, odpowie czemuś nie wziął, zapłać sam i musiałbym swemi zapłacić”. Bardzo był malkontent [niezadowolony] Król JM, że tam durum p[ot]estas [tak twardą władzę] pokazał JMP [s. 150] Krassaw. Po konferencji z JMP Krassawem, jechał w jego karecie Król JM do JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego], który dziś na Kraków wespół z JMP chorążym nadw. kor. [Franciszkiem Radzewskim] i JMKs. kaznodzieją [Karolem Samuelem Ponińskim] odjechał do Wielkiejpolskiej, cum informationibus [z informacjami] do gen. Rydrielmą [Hansa Isaka Ridderhielma], ażeby praesidium [załoga] z Poznania wyprowadzone było. Powróciwszy od JMP referendarza [Ponińskiego] był Król JM u XJM nominata krakowskiego [Potockiego], u JMP wojewodziny kaliskiej [Rozalii Gałęckiej] i u JMP kanclerzyny kor. [Joanny Jabłonowskiej]. Przybyli tu dziś do Króla JM: JMP w-da kijowski [Józef Potocki], JMP starosta winnicki⁵⁹⁰, JMP starosta bełski [Józef Felicjan Potocki] i JMP Lubomirski nazywający się ksiązę łańcucki⁵⁹¹.

Z Ukrainy ta wiadomość jest, że król szwedzki [Karol XII] świeżo zbił pięć tysięcy Kałmuków i trzy tysiące Moskwy.

[s. 151] **D. 7 Maii [V].** Ranny czas zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem

⁵⁸⁷ Brzeżany (Bereżani), ówczesne miasto i zamek Sieniawskich, obecnie w obwodzie tarnopolskim w Ukrainie.

⁵⁸⁸ Maciejowice, niegdyś miasto, od 1705 własność Potockich, obecnie wieś w pow. garwolińskim w woj. mazowieckim.

⁵⁸⁹ Kamera – instytucja kontrolująca finanse państwowe.

⁵⁹⁰ Kazimierz Ignacy Leszczyński (zm. 1730), starosta winnicki 1693–1710, płk od 1694, kasztelan lwowski od 1724.

⁵⁹¹ Właścicielem Łańcuta był wówczas gen. Franciszek Lubomirski (zm. 1721).

Antonim Szczuką]. Po mszy jechał Król JM do Jarosławia, gdzie jadł obiad u JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego]. O piątej z południa powrócił Król JM z Jarosławia.

W godzinę dobrą po powrocie Króla JM, przyjechał umyślny towarzysz wołoski od króla szwedzkiego. Przebierał się na Bendyr⁵⁹², turecką ziemię i Wołochy [Mołdawię]. Przywiózł listów haniebną moc, co się zaś w nich zawiera nikt jeszcze nie wie, bo zaraz z niemi pobiegł Król JM do gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa, plenus gaudii [pełen radości] z odebranej wiadomości. Jeden tylko list od pocztmajstra będącego w obozie szwedzkim pisany do pocztmajstra wileńskiego [Glochitera] w ten sens: „Listy te zalecam J[s. 152]M Panu, żeby doszły do rąk Króla JM [Stanisława] i choćby kilka miesięcy miały leżeć u WMM Pana nie odsyłaj onych póty aż pewną będziesz miał okazję, bo są magna consequentiae [wielkiej wagi]. Nam tu P Bóg dziwnie assistit [pomaga], bo sami poddani carscy przychodzą do nas i biją Moskwę, a my ledwo co czyniemy, już ze 40 m. [tys.] Moskwy zginęło, a pięć tysięcy niewolnika mamy, z którymi nie wiemy co czynić. Poseł tatarski jest u króla szwedzkiego [Karola XII], który z tym jest przysłany, że 50 m. [tys.] Tatarów na usługę króla naszego wkrótce ma przyjść i ten poseł nie odjedzie wprzód z obozu szwedzkiego, aż się to ziści. Pod Pułtawą [Połtawą]⁵⁹³ d. 13 Aprilis [IV], to jest we dwie niedziele po Wielkiej Nocy”.

JMP starosta czechryński [Jakub Potocki] dnia dzisiejszego stanął tu z Gdańska.

[s. 153] D. 8 Maii [V]. Dzisiejszy dzień patrona Króla JM [św. Stanisława biskupa] przy takowych odprawił się solennizacjach [uroczystościach]. Rano drabanci wszyscy na dziedzińcu na koniach trzy razy salwę dali, raz z karabinów, a dwa razy z pistoletów i wszystkie musztra pokazali in praesentia [w obecności] Króla JM tak dobrze, że i jeden żołnierz niczym nie zmylił. Potym wszyscy Ichmoście tu przytomni winszowali Królowi JM i wiązania [podarunki] oddawali, co trwało aż poszedł na mszę Król JM, którą miał JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński]. Kazał JMKs. [Jan] Dłużewski na theme: „Noscia[?] oves meas, Gaude Mater Polonia” [Znam owce moje, ciesz się Matko Polski⁵⁹⁴]. Wywodził, że lubo Polska utrapiona, powinna przecie zdobyć się na radość przy uroczystości Stanisława Świętego. Na końcu kazania winszował Patrona Królowi JM.

Dziś przede mszą, powiedziawszy kilka słów posłannik [s. 154] seraskiera⁵⁹⁵, oddał dwa listy od pryncypała swego Królowi JM. W jednym

⁵⁹² Bendery, ówczesna twierdza turecka i miasto w Gospodarstwie Mołdawskim, obecnie miasto w Mołdawii.

⁵⁹³ Połtawa, miasto obwodowe w Ukrainie, na wschód od Kijowa.

⁵⁹⁴ Jest to cytat z jakiegoś oficjum ku czci św. Stanisława.

⁵⁹⁵ Zapewne Hadżi Jusuf, seraskier sylistryjski i pasza Benderu.

pisze licząc sobie za szczęście, że ma okazję przysługi Królowi JM przez przesłanie listów od króla szwedzkiego [Karola XII] (bo przy tym posłaniku przyjechał wołoszyn króla szwedzkiego, a u seraskiera zostali jeden króla szwedzkiego, a drugi [Iwana] Mazepy pułkownicy). W drugim pisze, życząc żeby Król JM [Stanisław], rezydenta swego posłał jak najprędzej do Porty, która o to się dopomina i często pisze do seraskiera pytając, kiedy ten rezydent będzie.

Obiad jadł Król JM pod namiotami. Były dwa stoły, u pierwszego siedzieli Król JM, JMP wojewodzina trocka [Izabela Helena Sapieżyna], JMP wojewodzina kaliska [Rozalia Gałęcka], JMP [Anna] Wapowska, XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński], JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], JMP podskarbi [s. 155] w. kor. [Władysław Czarnkowski], JMP Miler [płk. Wilhelm Müller]. U drugiego JMP marszałkowa nadw. kor. [Anna Tarłowa], JM Panna Dydyńska⁵⁹⁶, JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMKs. sufragan chełmski [Jan Dłużewski], JMP [Franciszek] Lubomirski gen., JMP starosta winnicki [Kazimierz Ignacy Leszczyński], JMP podkomorzy kaliski [Andrzej Przyjemski] i inni. Po obiedzie, kilka tańców przetańcowawszy, poszedł Król JM spać, bo całą noc dzisiejszą insomnem peregit [bezsennie spędził]. Skoro odesknął [ocknął] się Król JM, wszedł do niego JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] i prezentował Królowi JM pisany do siebie list od JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] z Lubaczewa [Lubaczowa], o mil cztery stąd, gdzie nie zjeżdżając do Wysocka, życzył sobie tam widzieć się z Królem JM, lecz Król JM in instanti [natychmiast] wysłał do niego JMP podkanclerzego, żeby go sprowadził tu, chcąc JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] z nim pokombinować [pogodzić].

W namiocie zaś wszyscy goście pozostali i tańcowali, aż Król JM, po ekspediowaniu JMP podkanclerzego, przyszedł, lecz ad [do] [s. 156] kwadrans nie trwały więcej tany, a to dla pewnego rozruchu, który się stał z okazji JMP [Karola] Wapowskiego. Który mając jakieś zawzięcie [urazę] do JMP Karszy⁵⁹⁷ podstolego rawskiego, ni z tego, ni z owego, rozmawiającego z JMP marszałkową nadw. kor. [Anną Tarłową], bez dania żadnej sobie okazji, stursknął go pięścią w policzek. Ten zaś głupie uczynił iudicio omnium [zdaniem wszystkich], że mu wet za wet zaraz nie oddał, bo by się sprawa instantissime [z miejsca] uspokoiła, wszczęty się stąd motus [poruszenie] między dworzanami amplectentium [którzy wzięli] stronę JMP Karszy et detestantium [i potępiających] zuchwałość JMP Wapowskiego. Żeby tedy

⁵⁹⁶ Może jedna z dwóch córek podczaszego wołyńskiego Stanisława Dydyńskiego, Justyna Zuzanna lub Marianna.

⁵⁹⁷ Waclaw Karsza (Karsz?) (zm. po 1726), rzekomy podstoli rawski przed 1709.

jaki tumult nie wszczął się, kazano muzyce pójść precz i wszyscy się rozeszli. JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] podpiwszy sobie, biegął na dziedzińcu na koniu.

JMP pisarz polny kor. [Michał Potocki] z Jejmością swoją i dwoma synami⁵⁹⁸, przyjechał tu po obiedzie, także JMP w-da wołyński [Jan Stadnicki].

Przez wczorajszego umyślnego trzy listy miał Król JM [Stanisław] od króla szwedzkiego [Karola XII]. Jeden datowany [*nr 6465/V, s. 141*] in Novembri [XI 1708], w którym pisze, że już stanął szczęśliwie na granicach moskiewskich, drugi de [z] d. 13 Aprilis [IV 1709] spod Pułtawy [Połtawy] ten sens zawierający: „Nie wątpię, że różne wieści o mnie i o wojsku moim rozniesione są po Polsce, lecz ja donoszę, że mi się dobrze, z łaski Bożej, powodziło i powodzi, przy wszelkiej sufficiencji [zaopatrzeniu w żywność]. We wszystkich ile było rankontrach [spotkaniach] żołnierz szwedzki płoszył i bił Moskwę. Trzeba, żebyś WKM pośpieszył tu ad recipienda avulsa et ad exequenda proiecta [dla odzyskania utraconych ziem i dla realizacji planów] przeciwko nieprzyjacielowi”. Bardzo zaś uważali ten termin, że król szwedzki pisze: żołnierz szwedzki, a nie mój. Trzeci [*list*] de [z] d. 30 Aprilis [IV].

Odebrał Król JM dwa także listy od JMP [Stanisława] Poniatowskiego, jeden de [z] d. 27 Mar[tii] [III], a drugi de [z] d. 13 Apr[il]is [IV]. Moskwy na 40 m. [tys.] zginęło od wejścia króla szwedzkiego do Ukrainy oprócz pospólstwa [*s. 142*] dobytego i wyciętego w różnych miastach. Wojska szwedzkiego nad dwa tysiące nie ubyło, ex principalioribus [z dowódców] ci zginęli: pułkownicy Szperling⁵⁹⁹ i Gildensztern⁶⁰⁰, także oberszteljtant [ppłk] Wrangiel⁶⁰¹, którego król JM [Karol XII] bardzo żałował. Koszowi Kozacy, alias Zaporozcy z hetmanem swoim [Iwanem Mazepą] przyszedli do króla szwedzkiego, przed którym schylali chorągwie, carską i nieboszczyka Jana króla [Jana III Sobieskiego]. Przed przyjściem zaś swoim wycięli 4 regimenty Moskwy. Tatarscy deputaci są actu [teraz] przy królu szwedzkim, oczekiwając na kilkadziesiąt tysięcy Ordy, która zapewnie ma się złączyć ze Szwedami.

Ten umyślny osobiłwie 3 rzeczy referował. Naprzód, kiedy król szwedzki ex consilio [za radą] [Iwana] Mazepy, pewną puszcę z całym wojskiem przechodził, której było 12 mil, a szedł całe cztery niedziele, bo wielkie były

⁵⁹⁸ Zofia Aniela z Czarnieckich (zm. 1723), pierwsza żona Michała Potockiego i dwaj jej synowie: Franciszek Ksawery (zm. 1723) oraz Feliks (zm. 1766).

⁵⁹⁹ Podczas oblężenia Wepryku zginęło dwóch szwedzkich pułkowników o nazwisku Sperling: Casper Otto (7 I 1709) i Jakob (12 I 1709).

⁶⁰⁰ Oficer o tym nazwisku nie występuje w zestawieniu A. Lewenhaupta (*Karl XII:s officerare*, t. 1–3, Stockholm 1921), może dotyczy to Erika Gyllenstierny (ur. 1678), który był jednak tylko mjr., a zginął w późniejszej bitwie pod Połtawą.

⁶⁰¹ Przymuszalnie Georg Gustaf Wrangel (ur. 1665), ppłk od 1701, zginął 29 IX 1708 w bitwie pod Leśną.

gęstwiny, że aż [s. 143] wycinać wciąż niemal musiano torując drogę, in tanto disordine rerum et angustiis [w takim nieporządku rzeczy i w kłopotach] znajdował się, że gdyby nieprzyjaciel był śmiały, parvam [małą] onego manu [siłą] z całym wojskiem opprimi [zniszczyć] mógłby. Druga, tenże król szwedzki pewnego czasu ze dwunastą tylko tysięcy o 12 mil był się oddalił od generalnego obozu i taborów i nie dosyć na tym, ale się jeszcze rozdzielił na dwoje, w jedną stronę sam z kilką tysięcy poszedł, a w drugą generała jakiegoś ordynował, tak mu się poszczęściło, że i sam i generał po kilku tysięcy Moskwy zniósłszy, victoriosi redierunt [zwycięscy powrócili] do obozu. I w ten czas łatwusieńko mógł być być oderżniętym od swoich, gdyby wspanialszego serca Moskwa była. Trzecia, jest niejaki pułkownik mazepiński kozacki przy [s. 144] królu szwedzkim nazywający się Łabański, który musi mieć compactum [układ] z diabłem, bo w największym podczas bitwy ogniu, ani jemu, ani ludzom jego (których ma kilka tysięcy) kule i żadne orężę przez godzin trzy nie szkodzą, skoro te [godziny] wyńdą [wyjdą], beneficium [korzyści] tego nie uznawają, lecz on nim dojdzie trzecia godzina (bo ma zawsze przy sobie zegarek) zaraz woła na swoich ludzi: „Panowie mołojcy nie zderzu” i zaraz ex conflictu [z bitwy] z nimi rejteruje się.

Wiązania [prezenty] dziś [8 V 1709] te odebrał Król JM: od JMP wojewodziny kaliskiej [Rozalii Gałęckiej] tabakierkę diamentami sadzoną, którą związał [obdarzył] Król JM JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę], od JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej] kotarkę [namiocik] siatkową jedwabną, od JMP marszałkowej nadw. kor. [Anny Tarłowej] bukłak turecki powlekany aksamitem czerwonym, [h]aftowany złotem ciągnionym. XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska [nr 6465/V, s. 157] deklarowała i oddała 300 czerwonych zł [5400 złp] in vi[ce]m [w zamian za] konia eiusdem valoris [tej wartości]. Od JMP wojewodziny trockiej [Izabeli Heleny Sapieżyny] laseczkę diamentami sadzoną. Od JMP [Anny] Wapowskiej tabakierkę białą, kościaną, z portretem pięknym we środku. Od XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] kołpak piękny soboli. Od JMP w-dy krakowskiego [Franciszka Lanckorońskiego] szablę kamieniami sadzoną, którą zaraz darował Król JM JMP Jastrowskiemu szatnemu swemu. Od JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] konia płowego i szablę damaszkową [damasceńską]. Od JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] sztukę materii błękitnej na kształt krepy. Od JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] spinkę diamentową. Od JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły] szablę szczyrozłotą, bardzo piękną, a JMP starosta czechryński [Jakub Potocki] od Jejmości swojej [Katarzyny] oddał tabakierkę piękną z rubinami we środku.

[s. 158] D. 9 Maii [V]. Dziś Król JM dłużej spał nad insze czasy, bo niemal do dziesiątej godziny. Mszy słuchał w kaplicy, kazanie miał JMKs. [Stanisław] Bielicki super thema [na temat]: „Assumptus est in caelum”

[Został przyjęty do nieba]. Wywodził ingeniosissime [z polotem], że P Chrystus przez w niebo wstąpienie swoje z bogacił niebo, ale nie zubożył i ziemi. Po obiedzie przejeżdżał się Król JM z księciem JM [*nominatam krakowskim Theodore Potockim*] na przejażdżkę, wprzód zaś w gabinecie u siebie długą miał konferencję z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac]. Podwieczorek jadł w Surowie⁶⁰² u JMP [Michała] Missiuny, skąd wieczorem powrócił samym. Po powrocie zaraz Króla JM przyjechał JMP hetman w. WXL [Jan Kazimierz Sapieha] z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], amaecissime [jak najprzyjaźniej] jest przyjęty od Króla JM i jadł wieczerę z Królem JM. Po wieczerzy więcej godziny konferował Król JM z XJM nominatam krakowskim i JMP hetmanem.

Dziś o [s. 159] pół ćwierci mile stąd, ad consensu [za zgodą] Króla JM, odprawił się pojedynek między JMP [Karolem] Wapowskim a JMP [Wacławem] Karszą, pośledni pierwszego wyzwał assciscendo [przywołując] wczorajszą obelgę. JMP Karsza dwa razy ciął w łeb JMP Wapowskiego, że aż szabla zgięła się, ale znać zła i tępa była, kiedy żadnej rany nie uczyniła. JMP Wapowski zaś pchnął szpadą w rękę prawą JMP Karsza, nieszkodliwie, bo tylko po zaskórzu.

D. 10 Maii [V]. Dzisiejszy czas ranny wszystkie zabrały konferencje z XJM nominatam krakowskim [Theodore Potockim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], JMP hetmanem [Janem Kazimierzem Sapiehą] i JMP [gen. Ernestem Detlofem] Krassawem. Po których słuchał Król JM mszy. Po mszy godzin z półtorej bawił się u JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej], a JMP hetman jadł obiad u XJM nominata krakowskiego. Po obiedzie przyszedł Król JM i więcej godziny z JMP hetmanem i JMP [Antonim Karolem?] Nowosielskim [s. 160] starszym w osobliwym [osobnym] gabinecie konferował. Przyjechał potym JMP w-da kijowski [Józef Potocki], z którym oziębło bardzo przywitał się JMP hetman w. WXL. O godzinie circiter [około] czwartej pożegnał się tenerrime [tkliwie] z Królem JM, odjechał JMP hetman [Sapieha] do Oleszyc, kędy miał nocować u JMP generała [*Krassowa*]. Darował Król JM konia karego, pięknego JMP hetmanowi. Przed wieczorem, po obiedzie piątkowym, jeździł Król JM na przejażdżkę, skąd powróciwszy, konferował z JP Nevmaisonem⁶⁰³ podskarbis królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], z Żółkwi od królewicza JM z listem przybyłym.

Dziś dało mi się to słyszeć, że JMP miecznik kor. [Stanisław Denhoff] jeździł do Saksonii, lecz tam do audiencji nawet non est admissus [nie jest

⁶⁰² Obecnie Surochów, wieś w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim, na północny zachód od Wysocka.

⁶⁰³ Zapewne kawaler de Neufmaison, w latach 80. XVII w. nauczyciel przedmiotów wojskowych królewiczów Sobieskich.

dopuszczony], z wielkimi tedy rozpaczami odjechawszy stamtąd, pobiegł teraz do Wiednia, starając się jakoby o [s. 161] jakąś szarżę u cesarza [Józefa I].

D. 11 Maii [V]. Z rana były konferencje z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Mszy słuchał Król JM w kaplicy. Po obiedzie był u JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca], u którego do wieczora samego bawił się, gdzie grał w lumbrę [lombra] z XJM nominatem krakowskim, JMP Bonakiem i JMP [Anną] Wapowską. Wieczерzę jadł u siebie Król JM z XJM nominatem krakowskim i JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą].

Cedryelm [Josias Cederhielm] w liście swoim haec encomia tribuit [tę pochwałę przypisuje] JP [Iwanowi] Mazepie: „C'est un seigneur plein d'esprit et de coeur” [to jest pan pełen dowcipu i serca]. Ów P [Stefan] Bobrownicki, interesant niepotrzebny do starostwa chwejdańskiego z postrzału umarł. Ten towarzysz, który teraz przyjechał, pod jego chorągwią zostaje, którą teraz porucznik nieboszczyka komenderuje.

Na Ukrainie Szwedzi mięsa dosyć mają, o [s. 162] chleb i piwo przytrudniej, miodusity [miodu pitnego?] kwarta⁶⁰⁴ po złotemu, wódki kwarta po zł 6, wina zaś i na lekarstwo nie dostanie. Król szwedzki [Karol XII] ma swoją kwaterę o mil trzy od Pułtawy [Połtawy] w Budyszynie⁶⁰⁵. O Golcu [feldmarszałku Henryku Goltzu] głoszą, że we 20 m. [tys.] Moskwy zapewne miał się złączyć z JP [Hrehorym] Ogińskim i taką uczynili adversae partis [wobec przeciwnej partii] dyspozycję; JP Ogiński z kawalerią ma iść przeciwko wojsku litewskiemu, piechoty ku Szwedom mają się wyciągać, a kwarciani na JP w-dę kijowskiego [Józefa Potockiego] pójść. JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha] propter capiendum consilium [dla uzyskania rady] był tu zjechał, co ma czynić w takowych koniunkturach [okolicznościach].

D. 12 Maii [V]. Z rana z godzin ze dwie konferował Król JM z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą]. O godzinie dziewiątej jechał Król JM do Laszkowa [Laszek] [s. 163] o milę stąd, do JMKs. nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego], gdzie mszy słuchał i jadł obiad, na którym wszyscy ex eminentissibus [z dostojników] rezydujący przy dworze byli. O godzinie trzeciej z południa powrócił Król JM z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Kilka godzin zamknawszy się z JMP [Józefem] Poniatowskim siedział Król JM ^cna ekspedycji [wysłaniu listów] do Ukrainy^c. Przed wieczерzą wyjeżdżał Król JM konno na szpacier. Po wieczерzy w gabinecie swoim bawił się z XJM nominatem krakowskim i JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą].

⁶⁰⁴ Kwarta – miara pojemności odpowiadająca ok. 0,9 l.

⁶⁰⁵ Karol XII w połowie marca 1709 założył kwaterę główną w miasteczku Budyszczce na północ od Połtawy (obecnie Wielki Budyszczka w obwodzie połtawskim w Ukrainie).

Przed kilką dni wołosza i janczarowie Króla JM [Stanisława] z naprowadzenia znaleźli w górach, między skałami, złożenie [schowek] JMP starosty żmujdzkiego [Hrehorego Ogińskiego], którego taki dyspartymet [podział] [s. 164] stanął: na Króla JM oddano bawoły, wielbłądy i wołów coś; XJM nominatowi krakowskiemu [Teodorowi Potockiemu] dostała się karetka piękna, JMP w-dzie kijowskiemu [Józefowi Potockiemu] namioty, JMP marszałkowi nadw. kor. [Stanisławowi Tarle] wina beczek kilka i wołów kilkanaście. Resztę wołosza i janczarowie pobrali. Kilką zaś dniami przed tym wynalezieniem tych rzeczy, kilka wozów cum pretiositatibus [z kosztownościami] wyprowadziła stamtąd JMP starościna żmujdzka [Teofila Ogińska], gdzie i pieniądze znajdować się miały.

JMP [Adam] Śmigiełski od Brzeżan odstąpiwszy rozłożył się z swoją dywizją koło Stryja.

D. 13 Maii [V]. Rano przyjechał JMP Wielohurski [Wielhorski] spod Czarnego Ostrowia z obozu JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], który stamtąd w [s. 165] przeszły czwartek [9 V] wyjechał. Podczas bytności tam jego przyjechał do JMP w-dy bełskiego rezydent jego, który całą zimę był przy [feldmarszałku Henryku] Golcu [Goltzu]. Ten tedy powiadał mu, że z Golcem, [gen. Nikołajem] Inflantem, Tańskim⁶⁰⁶ nie będzie więcej ludzi nad 10 m. [tys.].

Król JM skoro po obiedzie, zaraz wyjechał konno do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa, skąd wieczorem samym powróciwszy w kolasce z JMP Millerem [płk. Wilhelmem Müllerem] i JMP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim], był u JMP posła francuskiego [Jeana Louisa Bonnaca]. Od którego przyszedłszy do stacji swojej, jadł wieczerzę, po której konferował z pół godziny z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], potem z JMP Bonakiem, na koniec z XJM nominatem [s. 166] krakowskim in seram usque noctem [wieczorem aż do nocy].

Dziś dwie, oprócz JMP Wielohurskiego, były relacje o Moskwie. Jedna od jednego człowieka, który służył u oberszterlejtanta [ppłk.] Wrangla, wzięty potym będąc od Moskwy, służył u oberszterlejtanta Golcoguego[?], od którego z Kijowa uciekł. Ten refert [mówi], że przy Golcu [Henryku Goltzu] jest infanterii [piechoty] 5 regimentów, a co kawalerii, która była w okazji z Lawenhawtem [gen. Adamem Ludvigiem Lewenhauptem] i tak jest zrujnowana, że ledwo po 400 ludzi znajduje się pod regimentem. Druga relacja, że Golc we 200 tylko koni zjeżdżał do Łabunia⁶⁰⁷ i tam widział się z JMP w-dą bełskim [Adamem Sieniawskim]. Wojsko zaś dotąd z Kijowa nie ruszało się.

⁶⁰⁶ Wasyl Tański, rosyjski płk, dowodził oddziałem wołochów (lekkiej jazdy).

⁶⁰⁷ Łabuń (Nowołaabuń), wieś w obwodzie chmielnickim w Ukrainie.

XJM biskup warmiński [Andrzej Chryzostom Załuski] pisał tu do JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki], żaloszny bardzo list [s. 167] ex occasione [z okazji] brata swego, JMKs. sufragana plockiego⁶⁰⁸, który teraz po Wielkiejnocy [31 III – 1 IV] fatis cessit [zmarł]. Tenże oznajmuje, że garnizon [szwedzki] z Elbląga wyszedł, o czym czekamy konfirmacji [potwierdzenia].

Z sejmiku wiszyńskiego pojechali posłowie: JMP Ossoliński podczaszy żydaczowski, JMP Gełbutowski i JMP Umnicki⁶⁰⁹ do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] i całego wojska kwarcianego, animując ad unio-nem [zachęcając do jedności], w czym jeśli refragarius [przeszkodę] znajduą, mają in commissis [zlecone] tę donieść rezolucję województwa ruskiego, że wsiędzie nobilitas [szlachta] na koń przeciwko nim, tanquam contra hostes Patriae [jako przeciw wrogom Ojczyzny].

JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw ex falso rumore [z powodu fałszywej pogłoski], że Moskwa koło Lwowa miała się znajdować, miał się być w przyszły czwartek [16 V] stąd ruszyć ku Sandomierzowi, ale [s. 168] go Król JM od tego odwiódł, mechanica [prostym] niemal deductione [wywodem], że gdyby Moskwa incessante [nieustannie] maszerowała od Chmielnika⁶¹⁰, gdzie actu [teraz] ma się znajdować, ledwo za niedziel dwie tu stanąć mogłaby, a zatym dosyć czasu jeszcze będzie sine praecipitantia [bez pośpiechu] rejterowania się, jeśli tego necessitas exigit [konieczność będzie wymagała]. Z tym wszystkim JMP generał totaliter [zupełnie] ułożył się i Szwedzi są in procinctu [w gotowości] ruszenia się. Regimenty piesze te mają być: regiment wismarski 1200, regiment szczeciński 1200, regiment bremski 1200, regiment [Gustafa] Horna z Poznania 1200, regiment Ekamblota [Klaësa Ekeblada] z Elbląga 1200. Kawalerii przy tym świeżej dwa regimenty mają przyjść [s. 169] płk. Lewenhawta⁶¹¹ i drugiego jakiegoś. Rydrielm [gen. Hans Isak Ridderhjelm] sam nie będzie, bo chory.

JMP koniuszy kor. [Jerzy Stanisław Dzieduszycki] dziś tu stanął.

D. 14 Maii [V]. Po mszy przyjechał JMP w-da kijowski [Józef Potocki], z którym konferował Król JM w osobliwym pokoju, Nullo [nikt] tam intrante [nie wchodził]. Po obiedzie zaraz z tymże JMP w-dą kijowskim odjechał Król JM w kolasce do Jarosławia, skąd wieczorem samym powróciwszy,

⁶⁰⁸ Biskup sufragana plocki Marcin Załuski (1655 – 8 IV 1709).

⁶⁰⁹ Posłowie z woj. ruskiego wybrani na sejmiku w Sądowej Wiszni z 10 V 1709: Mikołaj Ossoliński (zm. 1716), podczaszy żydaczowski 1707–1715 i Mikołaj Giebułtowski (chorąży żydaczowski?), czynny na sejmikach od 1695 do 1709. Nazwisko trzeciego posła, Umnicki, nie występuje w aktach sejmiku wiszeńskiego, przypuszczalnie był nim Franciszek Humnicki, wojski przemyski 1704–1713.

⁶¹⁰ Przypuszczalnie miasto Chmielnik nad Bohem, obecnie Chmilnik w obwodzie winnickim w Ukrainie.

⁶¹¹ Przypuszczalnie płk. Gustafa Frederika Lewenhaupta (1658–1723).

konferował z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. O P Donie [Friedrichu Christophie Dohnie] ta tu jest wiadomość, że jako wszystkie mu ekwipaż Moskwa wprzód zabrała, a potem samego wzięwszy, na wozie pocztowym miano odesłać do cara [Piotra I] do Woronia⁶¹² niejakiego. P Klinckenstrom [Leonard Klinckowström] z tym wołoszynem króla szwedzkiego spotkał [s. 170] się na Horodence⁶¹³ u JMP strażnika kor. [Stefana Potockiego] i tym traktem, którym on jechał, miał się przebierać na Bender, dokąd musiał już stanąć u króla szwedzkiego [Karola XII].

Chan tatarski jest teraz nowy⁶¹⁴, który nie chciał się tego podejmować się, ^caż mu Porta przeciwko Moskwie wojować dissimulante et quasi nesciente illa [pозwoli udając jakoby nie wiedziała o tym]^c. Starego chana [Kaplan Gireja] za to Porta rzuciła, że przeciwko Czerkasom bez pozwolenia onej wojował i Czerkasy go znieśli.

D. 15 Maii [V]. Dziś z rana ekspediował Król JM posłannika seraskiera i wołoszyna króla szwedzkiego [Karola XII] tam nazad, skąd byli przyjechali. Pierwszy wziął [s. 171] 50 czerw[onych] zł [900 złp] i na dwie pary sukien, a drugi itidem [tak samo] 50 czerw. zł i konia ze wszystkim.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Rajtara teraz odsyłam, w przyszły czas bojarów [ludzi służebnych] tutejszych przemyskich będę ekspediował do WXM Dobrodzieja.

[datacja] J[ozałat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Instancje ust[awiczne i] listy pokilkakrotnie Króla JM to effecerunt [sprawiły] u JMP Krassawa, że czwartą kontrybucję opuścił, a trzecią kazał wydać z Przemysła.

[s. 172] PS Posyłam diariusz szwedzki z Ukrainy przysłany, który przeczytawszy, racz WXM Dobrodziej odesłać, bo mi go za wielkim staraniem, ledwo pożyczono.

Respons [odpowieź] województwom wielkopolskim i responsa dwa seraskierowi [Hadziemiu Jusufowi], przy tym kopię listu króla szwedzkiego [Karola XII], który racz WXM Dobrodziej mieć in secreto [w sekrecie], bo mi też w sekrecie wielkim jest komunikowany, includo [załączam].

O naszym marszu stąd prędko powiadają, drudzy zaś, a najbardziej ex principalioribus [z dostojników] negant [zaprzeczają] to, [ale?] rzecz jest to najpewniejsza, że nasze ruszenie się dependent [zależy] od zbliżenia się Moskwy ku nam.

⁶¹² W kwietniu 1709 Piotr I przebywał w Woroneżu, potem udał się do Azowa, z którego wyjechał dopiero 7 VI 1709.

⁶¹³ Horodenka (Gorodenka), miasto w obwodzie iwanofrankowskim (stanisławowskim) w Ukrainie.

⁶¹⁴ Od 29 XII 1707 chanem tatarskim był Dewlet Girej.

Ad falsa famam [na podstawie fałszywej wieści o] śmierci JMP [kasztelana] krakowskiego [Marcina Kańskiego] artyleria kor. była deklarowana JMP staroście winnickiemu [Kazimierzowi Ignacemu Leszczyńskiemu].

[nr 6460, s. 49] ^cPan hetman litewski [Jan Kazimierz Sapieha] die sexta Maii [d. 6 V] przysłał do Króla Jegomości chorążego Hejna generała⁶¹⁵, który to chorąży z tą przybiegł był do pana hetmana przestrogą, że [Hrehory] Ogiński z Moskwą i kwarcyanymi w siedmiu tysięcy ma napaść na wojsko litewskie, pisał tedy pan hetman, prosząc Króla Jegomości o sukurs, ale żeby go nie wprzód porywał, aż da znać pan hetman, że go trzeba.

Powiadają, że przysłał król szwedzki [Karol XII] absolutum regimen [całkowitą komendę] nad wojskiem swoim Królowi Jegomości naszemu [Stanisławowi], ale o tym nie chcą głosić [a t]o, że szlachta nie chciała by zara[z] [płaci]ć kontrybucji Szwedom. Województwo [///] zapewne ma być oddane, potyka[///] [J]M Pana strażnika kor. [Stefana Potockiego], ale nie chciał pr[zyj]ąć.

Pan hetman litewski [Jan Kazimierz Sapieha] porywał pana Nowosielskiego⁶¹⁶ do pana wojewody bełskiego [Adama Sieniawskiego] ciągnąc go ad [s. 50] unionem [do jedności] i reprezentując mala imminentia [złe skutki] z niezgody. Odpowiedział pan wojewoda bełski, że przystąpić do Króla Jegomości nie może, ex quo [gdysz] dał już słowo carowi [Piotrowi I] i Augustowi [II], że ich nie odstąpi. Stąd powróciwszy do Beresteczka znowu ma posłać pan hetman tegoż pana Nowosielskiego do pana wojewody bełskiego cum ultimaria expostulatione [z ostatecznym żądaniem] akcesu jego, co jeśli non succedet [nie nastąpi] deklarował się pan hetman offensive [zaczepnie] czynić przeciwko kwarcyanym.

Król Jegomość sam przede mną powiadał, że tenerrime [serdecznie] porozumiał się z panem hetmanem [Janem Kazimierzem Sapiehą] i jest sro-dze [bardzo] t[eraz] kontent z jego przyjaźni ku so[bie] i wszystkich akcji jego. Od księcia [Franciszka II] Rakocego zjechać [ma] l'abbe Brenner⁶¹⁷ z nowemi [///]emis do Króla Jegomości propozycjami.

Pułkownik króla szwedzkiego [Karola XII] i [Iwana] Mazepy są u seraskiera [Hadzi Jusufa] soll[ic]ytując [zachęcając] Portę [s. 51] i Tatarów, chan obiecał dać kilkadziesiąt tysięcy, ale potrzebuje takiej asekuracji od Króla naszego, że Król Jegomość będzie go ewinkował [tu: wspierał] u Porty; druga, że kiedy przyjdzie do traktatu z Moskwą i chan do niego należeć

⁶¹⁵ W wojsku kor. i lit. nie było wówczas gen. o tym nazwisku; może dotyczy to chorążego, który zbiegł od rosyjskiego płk. (gen.?) Gustawa Heina, w 1705 dowódcy regimentu dragonii.

⁶¹⁶ Przepuszczalnie płk Antoni Nowosielski, który we wrześniu 1709 prowadził rozmowy z E. Sieniawską i Rosjanami w sprawie amnestii dla hetmana lit. J. K. Sapiehy, zob. J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 320.

⁶¹⁷ Zob. wcześniej przyp. 399.

i w on inkludowany [włączony] być powinien będzie, która to assekuracja jest dziś, piętnastego maja, posłana przez tego umyślnego wołoszyna^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 173–183

W Wysocku, d. 23 Maii [V] 1709

[s. 173] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 19 Maii [V]. Król JM [Stanisław] słuchał mszy w kaplicy; miał onę JMKs. [Jan] Dłużewski nominat terazniejszy Iwowski. Kazał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Mittam vobis Paraclitus” [Poślę wam Pocieszyciela]. Materia była: „Gdzie Duch Święty i w którym sercu rezyduje, tam nie cierpi sąsiada”. Na końcu zadał i rezolwował ingeniossime [rozstrzygnął bardzo przemyślnie] kwestię, jeżeli Duch Święty ma indygenat w Polsce? Po nabożeństwie szedł Król JM do dworku nieboszczyka JMP w-dy ruskiego [Marka Matczyńskiego], w którym XJM nominat [Teodor Potocki] traktował [gościł] Króla JM. Gdzie byli także JMP chorąży [s. 174] kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] z Jejmością swoją [Teofilą], JMP w-da kijowski [Józef Potocki], JMP wojewodzina kaliska [Rozalia Gałęcka], JMP [Franciszek?] Lubomirski pułkownik, JMP Miler [płk Wilhelm Müller], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP [Józef] Poniatowski, JMP [Karol] Wapowski z Jejmością swoją [Anną]. Po obiedzie z pół godziny i więcej rozmawiał Król JM z JMP Lubomirskim, który enumerabat varias prophaetisationes suas per artem cabalisticam [wyliczał różne swoje przepowiednie kabalistyczne] i że się secundum praesagiam [według przeczucia] jego żywiło, jako to o królu szwedzkim pod Grodno idącym. Takie dał był augurium, prospere quidem sed non perfecte [wróżbę, zaiste pomyslną, ale nie całkowicie]. Szedł stamtąd Król JM do JMP posła francuskiego [Jeana Louisa Bonnaca], dokąd przyjechała XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska. Wieczorem [s. 175] samym w gabinecie swoim grał w lumbra [lombra] Król JM z XJM nominatem krakowskim [Potockim], z JMP Bonakiem i JMP [Anną] Wapowską. JMP Wapowska wygrała kilkadziesiąt czerwonych [zł], wszyscy zaś gracze przegrali.

Była dziś wiadomość, że JMP oboźny kor. [Jerzy Aleksander Lubomirski] cudzoziemskich swoich ludzi odesławszy na Spisz, polskie tylko swoje chorągwie oddał JMP [Janowi] Grudzińskiemu. Co tu aegre [kwaśno] bardzo fertur [mówiono].

D. 20 Maii [V]. Król JM o godzinie ósmej poszedł na mszę. Miał kazanie JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Lux mundi venit et homines tenebras dilexerunt” [Światło przyszło na świat, lecz ludzie bardziej umiłowali

ciemność (J 3, 19)]. Wywodził, że ludzie pod płaszczykiem pobożności i cnoty największe występki czynią.

Koło godziny [s. 176] dziewiątej jadł Król JM obiad ranny, po którym z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim], JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą], JMP [Karolem] Wapowskim, JMP [Józefem] Poniatowskim i z kilką dworzanami jechał Król JM do obozu konno. Jechali tamże JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński] i posłowie województwa krakowskiego: JMP Dembiński chorąży zatorski⁶¹⁸ i JMP Borek kasztelan radomski⁶¹⁹. I mnie Król JM za sobą kazał jechać dla uwolnienia dwóch wsi starostwa przemyskiego z drugiej strony Sanu będących, i które do JP Melina [płk. Jürgena Friedricha Mellina] nie należały, ale do mjr. Stromfelda⁶²⁰ w Jarosławiu stojącego. Także dla eliberacji [uwolnienia] podstarościego tychże wsi, którego tenże major za niewypłacenia kontrybucji wziął w areszt. Stanąwszy w Oleszycach Król JM [s. 177] z godzinę konferował z samym tylko generałem [Ernstem Detlofem Krassowem], potem interes województwa krakowskiego ratione [w sprawie] kontrybucji promował, magno motu [z wielkim trudem] ledwo 17 m. [tys.] tal. bitych [102 tys. złp] kontentował [zadowolili] się Krassaw od województwa, excepto [z wyjątkiem] miasta Krakowa i dóbr adherentów [stronników] moskiewskich, które czworaką kontrybucją mają być onerowane [obciążone]. Klasztory zaś wszystkie i kościoły w Krakowie na interpozycję [za wstawiennictwem] Króla JM libertowano [zwolniono].

Postremo ardentissimo [na koniec jak najgoręcej] Król JM instabat [wstawiał się] za interesem WXM Dobrodzieja. Obiecał wszystko uczynić [gen.] Krassaw, lecz do jutra kazał mi się zatrzymać. I tak pod płotem niemal nocleg tam odprawić musiałem. Król JM wieczorem samym rozsadzonymi [rozstawionymi] końmi wrócił się do Wysocka.

Dziś rano, przed wyjazdem Króla JM do Oleszyc, przesłał JMP hetman w. WXL [Jan Kazimierz Sapieha] dwie chorągwie [s. 178] wzięte JMP [Hrehoremu] Ogińskiemu przez podjazdy swoje i kilku niewolników, którzy referowali, że Golc [feldmarszałek Henryk Goltz] w 5 m. [tys.] Moskwy pięć mil za Lachowiczami był i tam w obozie swoim traktował [gościł] IMM PP hetmanów kor. [Adama Sieniawskiego i Stanisława Mateusza Rzewuskiego] i JMP Ogińskiego.

D. 21 Maii [V]. JMP [gen.] Krassaw zwłóczywszy od godziny do godziny ekspedycję swoją, tandem [w końcu] z niczym, samym wieczorem odprawił, że póty podstarościego wypuścić nie każe, aż in integro [w pełni] cała

⁶¹⁸ Wojciech Dembiński (1667–1720), chorąży zatorski od 1694.

⁶¹⁹ Dominik lub Stanisław, synowie kasztelana radomskiego Józefa Borka (zm. 1693).

⁶²⁰ Johan Karl Strömfelt (1678–1730), mjr od 1707, ppłk od 1709, płk od 1711, gen. mjr od 1713.

kontrybucja zapłacona będzie. Nic u tego tyrana efficere [uskutecznić] nie mogły remonstracje [przedstawienia] czynione zasług WXM Dobrodzieja ku Królowi JM i tak wielkie dezolacje [spustoszenia] dóbr, że in aequali [po równo] z drugimi płacić żadnym sposobem nie wystarczą. Kiedym za powrotem uczynił o tej nieuczynności generała relację przed Królem JM, sensibilissime [bardzo widocznie] był malkontent [niezadowolony] z tego Pan.

Dziś rano [s. 179] była audiencja posłów krakowskich. JMP chorąży [Wojciech Dembiński] miał mowę, a JMP [Dominik lub Stanisław] Borek czytał instrukcję. Podczas obiadu stała się taka rzecz: XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska rzekła to do JMP wojewodziny kaliskiej [Rozalii Gałęckiej]: „Mościa Pani Wojewodzino, piękna teraz jest rzecz siedzieć przy Królu, a przedtym mawialiśmy (aplikując [odnosząc] to do niej), Kocham siestrzeńca mego⁶²¹, ale bardziej królowi Augustowi [II] życzę”. Na co Jejmość wojewodzina: „Kto mi to w oczy rzecze?”, Księżna JM odpowiedziała: „Ja”. Umilkła na to JMP wojewodzina. Król zaś JM podczas tego wszystkiego tylko się uśmiechał. Taż XJM Dolska [Anna Wiśniowiecka], gdy ją dziś wszystkie panie spotkały, a jedna JMP [Anna] Wapowska tego nie uczyniła, na cały głos krzyknęła: „Cóż to jest, nie masz w co ^czadka^c zawinąć a taka [s. 180] hardość, czy nie chce w takowej być [e]stymie u tego Króla, jak siostra⁶²² u przeszłego [Augusta II]. Won tę małpę stąd wygnąć”.

Przyjechał dziś niejaki ^cpan Mirzejewski [rtm. Mierzejewski?] z listami od pana [Stanisława Mateusza] Rzewuskiego i pana krajczego kor. [Stefana Potockiego] do księcia nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], w których co continebatur [zawarto] wiedzieć trudno i ksiązę nie chciał powiedzieć^c. Ex publicis [ze spraw publicznych] to refert [mówią], że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] jeszcze pod Czarnym Ostrowem; z Golcem [Henrykiem Goltzem] 8 m. [tys.] jazdy jest, piechoty z Galiczynem⁶²³ jeszcze mają przyjść.

^aSamym wieczorem przyjechali królewicz JM [Konstanty Sobieski] z Żółkwi, z którym więcej godziny konferował Król JM^a.

D. 22 Maii [V]. Z rana przyjechał JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymiski], który pro vero et immutabili asserit [jako prawdziwe i niezmiennie twierdzi], że gen. Klod [Johan Adolf Clodt] we 4 m. [tys.] kawalerii,

⁶²¹ Anna z Chodorowskich Wiśniowiecka Dolska była spowinowacona ze Stanisławem Leszczyńskim przez swojego syna Janusza Wiśniowieckiego, który w 1703 ożenił się z Teofilą z Leszczyńskich Konarzewską, córką Waclawa Leszczyńskiego, stryjecznego dziadka króla Stanisława. Ponadto syn Waclawa Leszczyńskiego, Kazimierz Ignacy był żonaty z Magdaleną z Chodorowskich, stryjecną siostrą księżny Anny Dolskiej.

⁶²² Wzmiankowaną tu siostrą Anny Wapowskiej była podkomorzyna kor. Urszula z Bokumów Lubomirska, księżna cieszyńska, metresa króla Augusta II.

⁶²³ Ksiązę Michaił Michajłowicz Golicyn (1675–1730), od 1687 w służbie wojskowej, gen. uczestniczący w kampaniach wojennych w Inflantach, feldmarszałek od 1725.

a w 6 m. [tys.] infanterii [piechoty] idzie do Króla JM i już go koło Kowna zostawił. Poobiedni czas cały zszedł na konferencjach z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim] i JMP [s. 181] podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po wieczery, już w nocy, odjechał XJM nominat krakowski z JMP starostą czechryńskim [Jakubem Potockim] in vias nobis incognitas [w drogę nam nie znaną].

D. 23 Maii [V]. Rano odjechał Król JM na polowanie za Jarosław.

Listy WXM Dobrodzieja de [z] d. 27 Martii [III] i JMKs. biskupa łuckiego [Aleksandra Wyhowskiego] dopiero w przeszłych dniach odebrałem przez pocztę jarosławską; wydziwić się nie mogę tantae [takiemu] onych tardationi [opóźnieniu]. List zaś de d. 9 Maii [V] przez JMP Petrussewicza⁶²⁴ pisany, zawczora mnie doszedł. JMKs. Domański darmo u WXM Dobrodzieja, bo listy do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] aliis viis [innymi drogami] stąd były ordynowane [wysyłane] i bywają. JMP kanclerz nigdzie nie będąc, cały czas przebył we Gdańsku, skąd de d. 10 praesentis [V] poślednie [ostatnie] były od niego listy. JMP kanclerzyna [Joanna Jabłowska] spodziewa się prędkiego tu powrotu JMP kanclerza. Stolnikostwo poznańskie i kasacja [s. 182] dla JMP Olendzkiego⁶²⁵ jeszcze nie podpisane; XJM nominat [Teodor Potocki] na wyjeźdnym nie chciał dać onych do podpisu, będą się jednak starał, ażeby jak najprędzej były podpisane. Do XJM Janusza [Wiśniowieckiego] żadnego listu nie odebrałem, a WXM Dobrodziej piszesz, że go posyłasz. XJM Janusz w tych dniach tu speratur [jest spodziewany]. List do JMP strażnika kor. [Stefana Potockiego] należący oddałem rezydentowi jego, deklarował przez pewną odesłać okazję. Autentyków [formularzy dokumentów] ośm odebrałem, potrzebne też były, gdyż dwa tylko z dawnych restabant [pozostały].

XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] ekskuzował [tłumaczył] się odjazdem swoim, że do WXM Dobrodzieja nie odpisał. JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski], wielki depraedicator [chwalca] Imienia i łask WXM Dobrodzieja, zlecił mi uniżoność swoją wyrazić. Listy moje ab hinc [od teraz] (wyjąwszy umyślnych i prostszych okazji) będę odsyłał [s. 183] według ordynansu [polecenia] WXM Dobrodzieja na ręce JMP [Mikołaja Antoniego?] Petrussewicza do obozu litewskiego. Upadam zatym do stóp Pańskich [...] [datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] z tym wyprawił JMP w-dę mazowieckiego [Stanisława Chomętowskiego] do cara [Piotra I], że albo znaczny sukurs [posiłki] żeby przysłał, którym by resisteret [odparł, przeciwstawił się] wszelkim insultom [atakom], albo żeby z przysięgi go uwolnił.

⁶²⁴ Najprawdopodobniej Mikołaj Antoni Petruszewicz, podwojewodzi wileński, w AGAD, AR, dz. V zachowało się 126 jego listów pisanych do Radziwiłłów z 1709–1750.

⁶²⁵ Może Wojciech Olędzki, starosta szmeltański.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 184–189

W Wysocku, d. 26 Maii [V] 1709

[s. 184] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 24 Maii [V]. Z rana konferował Król JM [Stanisław] w gabinecie swoim z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą]. Ubrawszy się, był z godzinę w stacji królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], potem szedł na mszę. Po mszy bawił się u JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego] z pół godziny. Po południu jeździł z królewiczem JM konno do Radymna⁶²⁶, do JMP kanclerzyny kor. [Joanny Jabłonowskiej], która na kilkudniową rezydencję tam się przeniosła. Powróciwszy z Radymna jadł Król JM obiad, o zwyczajnej piątkowej porze. Po obiedzie przechadzał się po polu aż do [s. 185] zmroku. Wieczór cały zszedł na konwersacji z królewiczem JM [Konstantym] i JM posłem francuskim [Jeanem Louisem Bonnac].

Dziś przysłał JMP hetman lit. [Jan Kazimierz Sapieha] kilka języków [jeńców] moskiewskich pod Połonnym wziętych, którzy tamże w Połonnym przez lat trzy byli. Ci refferabant [mówili], że przez Połonne przechodziło 8 m. [tys.] Moskwy, wszystkiego zaś wojska moskiewskiego kładli być 5 m. [tys.] jazdy, a 8 m. [tys.] piechoty z [Michailem M.] Goliczynem, actu [teraz] znajdującego się w Polsce. Ciż twierdzili, że w Kijowie praesidium [załoga] całe zostało i z Połonnego nie ma wyniść [wyjść]. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] z Czarnego Ostrowa ruszył się pod Odzowce⁶²⁷.

[s. 186] **D. 25 Maii [V]**. Ranny czas minął na konferencji z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i różnych ekspedycjach. Idącego na mszę witał Króla JM JMP Nedeski⁶²⁸ marszałek dworu księżnej Rakoczyney [Karoliny Amalii Rakoczy], niedawno z Węgier przybyły. Po obiedzie jechał Król JM z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim] do Oleszyc do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], skąd aż po północy powrócił.

Przysłał dziś umyślnego JMP hetman lit. [Jan Kazimierz Sapieha] z tym, że Moskwy nie tak siła [wielu] jest przy JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim], jak udawano. Tamta strona in summis [w największych] jest anxietatibus et deliberationibus [niepokojach i dyskusjach], jeśli offensive

⁶²⁶ Radymno, miasto w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim.

⁶²⁷ Odzowce, miejscowość nieodnotowana w SGK.

⁶²⁸ Aleksander Nedecki, dyplomata księcia Franciszka II Rakoczego, w latach 1707–1709 przebywał w Rosji i w Polsce.

[zaczeplnie] iść przeciwko Szwedom, albo mieć się tylko deffensive [obronnie]. Dłaczego JM Pan [*hetman lit.*] życzył Królowi JM, żeby o rejteradzie [s. 187] nie myśleć.

Była wiadomość ^c od pana strażnika kor. [Stefana Potockiego]^c i z innych miejsc, że Tatarowie już się ruszyli i trzydzieści tysięcy onych idzie do króla JM szwedzkiego [Karola XII], a drugie trzydzieści tysięcy ku Kijowu w Ukrainę, z któremi spodziewa się Król JM [Stanisław] złączyć, ^cdlaczego kilkanaście sztuk materii bogatych kupiono, ażeby je rozdawać w podarunku starszyźnie^c.

D. 26 Maii [V]. Dziś rano ekspediował Król JM do JMP hetmana lit. [Jana Kazimierza Sapiehy] rotmistrza Baranowskiego⁶²⁹ cum resolutionibus [z postanowieniami] przyszłych operacji wojennych. Przedtym zaś więcej dwóch godzin konferował z samym JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Potym szedł na mszę do kaplicy.

Kasację JMP [Wojciechowi?] Olendzkiemu służącą [s. 188] podpisaną odsyłam. Stolnikowstwa oszmiańskiego nie chciał Król JM podpisać i tak o nim pamięta, jak o czym wielkim, znać dobrze jest w tym praeventus [uprzedzony], bo przed dwiema niedzielami i JMP [Bazyli Krzysztof] Rychlicki rezydent JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] tenże urząd podawał do podpisu, irrito [daremnie] także aventu [*tego pragnąc*]. Z tym wszystkim za przybyciem JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], który już ma być w drodze, będę się starał wypełnić rozkaz WXM Dobrodzieja. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Drugi już to list przesyłam na ręce JMP [Mikołaja Antoniego?] Petruszewicza.

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 189] ^cPosłano panu [Stanisławowi Mateuszowi] Rzewuskiemu referendarzowi i hetmanowi polnemu przywilej na starostwo stryjskie, o co sam przysłał prosząc. Wielka tedy nadzieja akcesu jego prędkiego. Do pana hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] z tym posłano, że jutro [Ernst Detlof] Krassaw i pan w-da kijowski [Józef Potocki] złączywszy się ruszają się, a Król Jegomość we wtorek [28 V] za nimi mamy iść ku Glinianom⁶³⁰ za Lwów, a tabory wszystkie za San pójdą, przy których zostanie gwardia i janczarowie^c.

⁶²⁹ W kompucie lit. w 1703 były dwie chorągwie kozackie (lekkie) rotmistrza „Baranowskiego Starego” i „Baranowskiego Młodsze”, zob. A. Wołoszyn, *Projekt komputu armii litewskiej z 1703 r. wraz z podziałem na poszczególne chorągwie i regimenty*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 18, 2017, nr 4, s. 132.

⁶³⁰ Gliniany, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 83–93

W Jarosławiu, d. 31 Maii [V] 1709

[s. 83] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 27 Maii [V]. Wczoraj przed wieczorem przysłał JMP hetman lit. [Jan Kazimierz Sapieha] Królowi JM [Stanisławowi] kilku Moskwy na podjeździe wziętych. Ci asserebant [zapewniają], że przy JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] Moskwy jest 11 m. [tys.], kawalerii 6 m., inanterii [piechoty] 5 m. Tenże JMP hetman pisał do Króla JM radząc, ażeby Król JM stąd nie ruszał się jeszcze.

Dziś z rana tabory generalnie wszystkie ruszyły się za Jarosław miłą, gdzie i przez jutro będą stały. Król JM więcej dwóch godzin konferowawszy z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], szedł do kaplicy na mszę. Po mszy prędko [s. 84] dano obiad. Siedzieli u stołu JMP chorąży kor. [Aleksander Jan Jabłonowski] z Jejmością swoją [Teofilą], JMKs. Tarło opat tyniecki⁶³¹, JMP płk [Michał] Tarło, JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński]. Po obiedzie był Król JM u JMP podkanclerzego WXL i u JMP posła francuskiego [Jeana Louisa Bonnac].

Przysła dziś wiadomość z Oleska, że z piątku na sobotę [24/25 V] w nocy, podjazd litewski we 3 m. [tys.] napadłszy na kilka tysięcy Moskwy i rajtarię JMP [Hrehorego] Ogińskiego pod Nakwaszą⁶³² o mil dwie od Oleska, funditus [zupełnie] one zniósł, że ledwo kilkanaście osób salwowało [uratowało] się. O czym rzetelniejszej ponowy [nowiny] czeka Król JM impatientissime [jak najbardziej niecierpliwie] od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy]. [s. 85] JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] w przeszły piątek stanął pod Glinianami, a JMP [Hrehory] Ogiński w przeszłą sobotę [25 V] był w Brodach, gdzie w zamku zostawiwszy ciężary, poszedł na Olesk[o] ku Glinianom. Królewicz JM [Konstanty Sobieski] dziś rano odjechał stąd do Żółkwi.

D. 28 Maii [V]. Z rana przyjechał JMP [gen.] Krassaw i zabawiwszy się z godzin ze dwie u Króla JM, odjechał nazad do Oleszyc. Potym aż do mszy konferował Król JM z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] w stancji. Po obiedzie odjechał JMP chorąży w. kor. z Jejmością swoją [Aleksander Jan i Teofila Jabłonowscy] do Lwowa, z którym pożegnawszy się, jeździł Król JM do Radymna do JMP kanclerzyny w. kor. [Joanny Jabłonowskiej], skąd powróciwszy [s. 86] przed wieczorem zastał konfirmację

⁶³¹ Piotr Franciszek Tarło (1672–1722), kanonik gnieźnieński od 1699, opat tyniecki z nominacji króla Stanisława, bp poznański od 1719.

⁶³² Nakwasza, wieś na wschodnim krańcu obwodu lwowskiego w Ukrainie; o bitwie pod Nakwaszą zob. T. Ciesielski, *op. cit.*, s. 353–356, tam też wcześniejsza literatura.

[potwierdzenie] wczorajszej nowiny ratione [dotyczącej] zniesienia kilku tysięcy Moskwy przez JMP hetmana lit. [Jana Kazimierza Sapiechę], cum hac particularitate [z tym szczegółem], że JMP [Hrehory] Ogiński przyszedłszy nazajutrz na pobojowisko kazał przy sobie znosić trupy i one tamże chować.

Wieczorem samym przysła poczta jarosławska, której contenta adiungo [zawartość załączam]. Przysła dziś wiadomość, że przeszłej nocy o milę od Dobromila⁶³³, podjazd kwarciany napadłszy, zabrał koni dwieście na paszy, dywizji JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], który tejże nocy z dywizją swoją poszedł na podjazd ku nieprzyjacielowi.

D. 29 Maii [V]. Z rana przysła gazetka od tamtej strony skomponowana [zredagowana], w której [s. 87] wyrażono było, że totalissime [całkowicie] przegrał JMP hetman lit. [Jan Kazimierz Sapieha] pod Nakwaszą, a Moskwa wygrała. Był także przysłany z Żółkwi od królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] pacholek wojska litewskiego profugus [zbiegły] z tej akcji, który tę relację czynił, że 4 kornety [szwadrony] rajtarii poddało się Moskwie, że polskie chorągwie nie chciały się bić, lubo całe [zupełnie] kilka razy był uszykował JMP hetman [lit.], że tabory litewskie rejterując się rozerwały most na Bugu i że JMP kasztelan brzeski [Hrehory Kopeć] i JMP starosta miński [Krzysztof Zawisza] polegli na placu. Które to wiadomości dużo były sturbowały [zmartwiły] Króla JM, który nad inne czasy mniej wysłuchawszy mszy i obiad zjadłszy ranny, jechał z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] w kolasce do Oleszyc, do JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa. W pół [s. 88] drogi spotkał JMP Nowosielskiego⁶³⁴ porucznika pancernego JMP hetmana, który to całe [zupełnie] inakszą od pierwszych przywiózł relację o akcji JMP hetmana pod Nakwaszą, gdzie JMP hetman trzy tysiące Moskwy effective [skutecznie] w pień wyciął, lecz gdy Golc [feldmarszałek Henryk Goltz] z całym wojskiem nadszedł, rejterował się in optimo ordine [w najlepszym porządku], nie straciwszy nad kilkanaście ludzi i JMP Nowosielskiego buńczucznego⁶³⁵, pod którym zabito konia i w niewolę żywcem wzięto. JMP hetman subsistit [pozostaje] teraz w Kryłowie⁶³⁶.

Byli też tu zawczora u Króla JM generałowie Mikuś i Stoltz⁶³⁷ abszejtowani [zwolnieni] od cara [Piotra I], chcąc mieć służbę w wojsku tutejszym, albo paszporty na przejechanie. Jeszcze im rezolucji nie dano.

⁶³³ Dobromil, miasto w Ukrainie na zachód od Lwowa.

⁶³⁴ Może Antoni Karol Nowosielski, kasztelan nowogródzki, por. pancerny od 1701 (J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 150).

⁶³⁵ Leon Nowosielski (zm. po 1736), już w 1703 porucznik pancerny, starosta luboszański, płk w 1736 (o tym, że to on był wówczas buńczuczny świadczą *Pamiętniki Krzysztofa Zawiszy*, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1862, s. 271, zob. też T. Ciesielski, *op. cit.*, s. 354).

⁶³⁶ Kryłów (Kryliw), wieś w obwodzie rówieńskim w Ukrainie.

⁶³⁷ Gen. mjr I. Mikusz (Mikusch?), w 1709 dowódca regimentu dragonii; Stoltz w 1707 był brygadierem i dowódcą regimentu dragonii działającego w Polsce, w 1709 gen. mjr.

Król JM u JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa nocował i [s. 89] stamtąd po północy zaraz wyprawił JMP [Antoniego Karola?] Nowosielskiego nazad do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy].

D. 30 Maii [V]. Dziś rano prosto z Oleszyc jechał Król JM do Jarosławia, gdzie nabożeństwa całego słuchał u fary⁶³⁸, obiad zaś jadł u JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej] na probostwie. Po obiedzie zaraz tamże układał się i spał aż do godziny piątej. Potym był u XJM [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej, a stamtąd jechał na procesję i nieszpór do fary.

Ja dziś z poczty JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] dwa listy razem od WXM Dobrodzieja odebrałem; jeden de [z] d. 19, a drugi de d. 22 praesentis [V]. JMKs. Domański dotąd nie stanął tu u dworu. Wileńskie nowiny według ordynansu [polecenia] WXM Dobrodzieja odsyłam, którym wcale wiary tu nie dano. Król JM dzisiejszą noc w Jarosławiu nocował.

[s. 90] **D. 31 Maii [V].** Dzisiejszy poranek cały zszedł na ekspedycjach [wysyłaniu poczt] różnych i konferencji z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Była relacja od tego, który był tam praesens [obecny], że więcej półtora tysiąca trupów pochowano pod Nakwaszą, a jeszcze trzecia część leżała insepulta [nie pogrzebana]. Szmat tedy musiało naginać Moskwy, kiedy JMP hetman [Jan Kazimierz Sapieha] nie stracił więcej nad sto ludzi, co jest indubitatum [niepodważalne]. Szwedzi wszyscy tu dziś pod miastem przez most przechodzili i poszli ku Przeworskowi⁶³⁹. Miller [płk Wilhelm Müller] i Marszał [płk Karl Gustaf Marschlack] powrócili dziś z podjazdu, nie dotarłszy tam gdzie należało, ut moris erat et est [co stało się już zwyczajem]. Król JM ze wszystkim przeniósł się z Wysocka tu [do Jarosławia]. Skąd dziś wieczorem, albo jutro rano, ku Rzeszowu mamy maszerować dla złączenia się z piechotami idącymi z Pomeranii [Pomorza Szwedzkiego].

JMKs. Domański dziś rano tandem comparuit [w końcu zjawił się], [s. 91] nie zastawszy mnie tu oddał list do mnie należący od WXM Dobrodzieja Królowi JM, który Król JM odpieczętował i przeczytał wszystek, et bene factum est [i co dobrze się stało], bo był ex contentis [z treści] onego kontent. R[at]io[n]e [względem] arcybiskupstwa lwowskiego i probostwa Płocka responsum [odpowiedziano], już po czasie, bo na pierwsze wyszła ekspedycja [nominacja] dla JMKs. [Jana] Dłużewskiego, a drugie cessit [przypadło] XJM [biskupowi] warmińskiemu [Andrzejowi Chryzostomowi Załuskiemu], ex declarationis principis [z deklaracji królewskiej] jeszcze w Prusiech [Królewskich] facta [uczynionej]. Przysyłał po te probostwo JMKs. Pokrzywnicki⁶⁴⁰

⁶³⁸ Kościół farny Wszystkich Świętych (kolegiata św. Michała) w rynku w Jarosławiu, rozebrana w 1807.

⁶³⁹ Przeworsk, miasto pow. w woj. podkarpackim.

⁶⁴⁰ Przepuszczalnie Jan Pokrzywnicki (zm. 1717), kanonik gnieźnieński od 1677, referendarz kor. od 1703.

i JMKs. [Adam Franciszek?] Rostkowski, utriusque responsum: „Verbum datum mutari nequit” [obu odpowiedziano: „Danego słowa się nie zmienia”].

Od JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] nie przez jednego JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiechę], ale i przez pocztę warszawską i przez umyślonych dochodzą listy do Króla JM. Miecznikowstwo żytomi[e]rskie podpisane i zapieczętowane według ordynansu WXM Dobrodzieja, przez drugą odeśle okazję. [s. 92] Z eloginu [panegiryku] przypisanego przez WXM Dobrodzieja JMKs. Domańskiemu śmiał się Król JM, ^cktórego jutro wysyła z listami do Prus Król [Stanisław]^c.

Z starostwem człuchowskim póty było widzę dobrze, póki tam rezydencja była WWXXMM Dobrodziejów, lecz teraz niechybnie do wielkiej przyjdzie ruiny, quod dolendum [nad czym należy ubolewać]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 93] Soli, soli. ^cTa tu jest przestroga, że pan wojewoda bełski [Adam Sieniawski] wrzekomo ku nam idzie, a w samej rzeczy chce spieszo po Zabugu [*po prawej stronie Bugu*] udać się dla złączenia się z [Jakubem Zygmuntem] Rybińskim. Dla czego to Król przedsięwziął konsylium, żeby pójść prędkim marszu na Rybińskiego i albo go do akcesu przymusić, albo znieść, bo alias [inaczej] byłby ciężki na nas pan wojewoda bełski, gdyby się złączył z Rybińskim^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 94–105

W Jarosławiu, d. 5 Iunii [VI] 1709

[s. 94] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 1 Iunii [VI]. Wczoraj samym wieczorem jechał Król JM [Stanisław] na noc do obozu szwedzkiego o pół mile stąd, pode wsią Pałkinią⁶⁴¹, ku Przeworskowi stojącego, gdzie wszystkie regimenta w polu stoją. Dziś rano był Król JM u JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa]; viceversa [wzajemnie] JMP Krassaw był u Króla JM. Msza była w namiocie JMP starosty malborskiego [Franciszka Bielińskiego], w którym stoi Król JM. Po mszy dano obiad, siedzieli u stołu JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] i JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski]. Po obiedzie konferował Król JM godzin ze [*dwie?*] [s. 95] z JMP marszałkiem nadw. kor., potym spał. Po spaniu

⁶⁴¹ Pełkinie, wieś w pow. jarosławskim w woj. podkarpackim, na północny zachód od Jarosławia.

konferował aż do wieczora z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem. Z rana dnia dzisiejszego poszedł do taborów szwedzkich graf Melin [płk Jürgen Friedrich Mellin] w półtora tysiąca komenderowanych. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] o mil dwie stąd z wojskiem swoim subsistit [stoi], na podjeździe nic nie sprawiono dobrego. Sam JMP wojewoda był dziś u Króla JM. JMP starosta spiski⁶⁴² przysłał umyślnego JMP Miklaszewskiego z rezolucją swoją in scripto [na piśmie] daną, na podane sobie punkta od JMP [Jana] Grudzińskiego, których kopię adiungo [załączam], także i gazety od tamtej strony rozpisane o eksperymencie [bitwie] wojska [s. 96] litewskiego pod Nakwaszą.

D. 2 Iunii [VI]. Król JM po dziewiątej zaraz jechał konno in assistentia [w towarzystwie] JMP w-dy krakowskiego [Franciszka Lanckorońskiego], JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarty], JMP Milera [Wilhelma Müllera] płk. i kilkunastu dworzan do Jarosławia, gdzie w kościółku św. Zofii⁶⁴³ słucał mszy, z której piechotą szedł do probostwa, w którym chodząc po ogrodzie więcej godziny konferował z JMP w-dą kijowskim, JMP podkanclerzym WXL i JMP marszałkiem nadw. kor. Po tej konferencji przysięgał na kasztelanię sądecką JMP Wielopolski⁶⁴⁴. Czytał przysięgę JMP podkanclerzy WXL. Po przysiędze nowy senator kilka periodów [zdań] powiedział do Pana [tj. króla] taciturnissima voce [jak najcichszym głosem], dla tego wiedzieć [s. 97] nie można jeśli dobra, albo zła była oracja. Z probostwa jechał Król JM w kolasie z JMP marszałkiem nadw. kor. na obiad do JMP posła francuskiego [Jeana Louisa Bonnaca], za przedmieściem tutejszym w pewnym dworku stojącego. Stamtąd po obiedzie był u JMP [gen.] Krassawa, gdzie zabawiwszy z godzinę powrócił do probostwa, do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], u którego wieszczę jadł. Po wieszczery jechał na noc do obozu.

Dziś była wiadomość, że wojsko moskiewskie wszystkie wespół z JMP [Hrehorym] Ogińskim stoi pod samemi Brodami. Moskwa pod Nakwaszą swoich ludzi trupy pochowała, litewskich zaś nie chowała.

Dał mi znać dnia dzisiejszego JMP [s. 98] [Krzysztof?] Haraburda, że po tak wielkiej ruinie od Szwedów przyjechał do starostwa przemyskiego z asygnacją JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] na 4 m. [tys.] niejaki Maszkiewicz rotmistrz. Byłem tedy po kilkakroć u JMP w-dy kijowskiego ekspostulując [prosząc] w tym, ażeby pamiętając na przyjaźń WXM

⁶⁴² Teodor Lubomirski (1683–1745), starosta spiski od 1702, w-da krakowski od 1732.

⁶⁴³ Nieistniejący kościół (kaplica) św. Zofii w Jarosławiu, za Bramą Zamkową (Lwowską).

⁶⁴⁴ Franciszek Aleksander Wielopolski, starosta lanckoroński, aktywny stronnik króla Stanisława, zob. E. Wierzbicka, *Wielopolscy. Dzieje awansu społecznego oraz utrwalania pozycji rodziny od połowy XVII do schyłku XVIII wieku*, Lublin 2017, s. 158–159.

Dobrodzieja ku sobie i tak wielką dezolację [spustoszenie] tego starostwa, skasował tę asygnację, lecz pokazał się JMP wojewoda durior et inexorabilior [twardszym i nieustępliwszym] niżeli Krassaw, bo żadną miarą kasacji dać nie chciał. Więc pro finali [na koniec] prosiłem, żeby przynajmniej do kilku niedziel differet [odroczył] tę asygnację, gdyż pomieniony rotmistrz resztę pozostałego bydła chce pozabierać. I tego impertiri [dać] nie chciał. Taka to bieda na Polskę, cięższa sprawa [s. 99] z swemi niż z Szwedami i tak podobno dokończy tego utrapionego starostwa niełaska JMP w-dy kijowskiego, czego nie dokończyła crudelitas [srogość] szwedzka.

D. 3 Iunii [VI]. Rano był Król JM u JMP gen. [Ernsta Detlofa] Krassawa. Skąd jadąc do miasta spotkał się z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką], który prezentował przyslaną z Wilna gazetkę, datowaną z Homla⁶⁴⁵ d. 23 Aprilis [IV], jakoby król szwedzki [Karol XII] już miał pod Pereasławiem⁶⁴⁶ połowę wojska przepawić na tę stronę Dniepru. Co tu pro vero non habetur [za prawdę nie uważają], ale bardziej temu wierzą, że się to JMP [Iwan] Mazepa z częścią wojska szwedzkiego przepawuje.

Mszy słuchał Król JM w kościółku św. Zofii [w Jarosławiu]. Po mszy, w probostwie mieli audiencję posłowie województwa brześciańskiego [brzeskiego litewskiego], JMP Szuyski⁶⁴⁷ podstoli brzeski i IMM PP Wereszczakowie. [s. 100] Perorę miał JMP podstoli dosyć dobrze, odpowiadał JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] deklarując od Króla JM tam in publicis, quam in privatis desideriiis [tak w publicznych, jak i prywatnych postulatach] ukontentowanie. Obiad jadł Król JM u JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego]. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [Ernst Detlof] Krassaw, z którym z godzinę konferował Król JM. Przed wieczorem odjechał Król JM w kolasce JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] z JMP w-dą kijowskim i JMP Bonakiem do obozu. Na wieczerzy był u JMP Krassawa.

D. 4 Iunii [VI]. Z rana był Król JM u JMP [gen.] Krassawa, od którego prosto jechał do miasta. Mszy słuchał w kościółku św. Zofii. Po mszy szedł na probostwo, gdzie nim dano jeść konferował z JMP w-dą kijowskim [Józefa Potockim] i JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po obiedzie przyjeżdżał JMP Krassaw, z którym Król JM konferowawszy z godzinę [s. 101] odjechał do obozu. Skąd samym wieczorem posyłał do JMP podkanclerzego Król JM, żeby przyjechał z miasta do obozu. Z którym konferował z pół godziny.

Dziś przed wieczorem była tu trwoga od znajdujących się jakoby blisko podjazdów i dlatego most na Sanie jest zrzucony i warty nocne wszędzie

⁶⁴⁵ Homel (Gomel), miasto obwodowe w Białorusi

⁶⁴⁶ Perejasław (Perejasław Chmielnicki), miasto w obwodzie kijowskim w Ukrainie.

⁶⁴⁷ Franciszek Michał Szujski (zm. po 1740), podstoli brzeski lit. od 1694, stolnik brzeski od 1740.

podawane. O Moskwie ta jest wiadomość, że stoi pod Brodami, kazała wydać sobie prowiant na 9 dni. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] o miłę od Moskwy lokował się. Król szwedzki [Karol XII] w Słobodach Ukraińskich⁶⁴⁸ koło Pułtawy [Połtawy] subsistit [przebywa] i nie jest to pewne, żeby na tę stronę Dniepru miał się przeprowadzić.

Królewicz JM [Konstanty Sobieski] dziś przez umyślnego przysłał listy do Króla JM i JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] od Królowej JM matki swojej [Marii Sobieskiej], która prosi, ażeby Król JM i JMP podkanclerzy wyperswadowali [tu: zalecili] królewiczowi JM drogę [s. 102] do Rzymu, gdzie go Królowa JM chce żenić⁶⁴⁹, lecz królewicz JM ustnie przez tego umyślnego swego prosił Króla JM i JMP podkanclerzego WXL, ażeby tego nie czyniąc, owszem ekskuzowali [usprawiedliwiali go] przed Królową JM, że królewicz JM absolute [w żadnym razie] nie może jechać z tutejszych krajów do Włoch. Królewicz JM wkrótce ma przyjechać ze wszystkim do Króla JM.

Król JM po niedzieli [9 VI] dopiero ma się stąd ruszyć. Communis rumor [powszechna opinia], że ku Sandomierzowi. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

List od JMP chorążego kor. [Aleksandra Jana Jabłonowskiego] do WXM Dobrodzieja, drugi z poczty tutejszej do XJM Dobrodziejki posyłam.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 103] XJM [Anna Wiśniowiecka] Dolska, JMP wojewodzina trocka [Izabela Helena Sapieżyna] i JMP kanclerzyna kor. [Joanna Jabłonowska] przed kilką dni odjechały stąd do Rzeszowa, a JMP wojewodzina kaliska [Rozalia Gałęcka] do Wielkiej Polskiej. JMP w-da kijowski [Józef Potocki] wczoraj odjechał do obozu swego za Krosnem⁶⁵⁰ stojącego. Gazety łacińskie od JMP w-dy malborskiego [Piotra Kczewskiego] mnie przysłane include [załączam].

[s. 104] ^c-Pan starosta spiski [Teodor Lubomirski] cum arroganti [z arogancją] przysłał responso [odповідź], że swoim kosztem dla konserwacji własnych dóbr i wtenczas swoją dywizję zwinie [rozwiąże], jak drudzy Ichmość cudzym chlebem sustentujący [utrzymujący] ludzi pozwijają, obiecuje jednak dać ludzi Królowi Jegomości, ale tą kondycją jeśli dobra jego od kontrybucji wolne będą. Ten zaś jego umyślny powiadał, że więcej dwóch tysięcy ludzi ku Krakowu posłał, a to dla tego, że jeśli Szwedzi będą

⁶⁴⁸ Słobody Ukraińskie, miejscowość o tej nazwie nie jest obecnie odnotowana w pobliżu Połtawy.

⁶⁴⁹ Konstanty Sobieski, który 18 XI 1708 potajemnie zawarł w Gdańsku ślub z Marią Józefą Wessłówną, już wiosną 1709 podjął zabiegi o unieważnienie tego małżeństwa, do czego jednak, mimo późniejszego procesu w Rzymie, nie doszło.

⁶⁵⁰ Krosno, miasto pow. w woj. podkarpackim.

egzekwować kontrybucję w jego dobrach, ma kazać ich bić. Posłał Król Jegomość do niego teraz pana [Stanisława] Tarło marszałka traktując [by z nim rokował], żeby ludzi swoich dał Królowi Jegomości.

O [Jakubie Zygmuncie] Rybińskim coś słyhać, że znowu practicato [zgodnie] już more resilio [ze zwyczajem usunąć się *chce*] od akcesu. Księżę [biskup] warmiński [Andrzej Chryzostom Załuski] ekspostulował [domagał się, prosił] słyżę, żeby pozwolone mu było exercitium [wykonywanie] pieczęci ponieważ mu onę [s. 105] ustąpił pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], responsum [odpowiedziano] do sejmu to odkładając iuxta mentem [według przekonania] konfederacji^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 106–109

W Jarosławiu, d. 8 Iunii [VI] 1709

[s. 106] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Dnia wczorajszego to jest d. 7 Iunii [VI] Król JM [Stanisław] nigdzie z obozu nie wyjeżdżał i cały niemal dzień zszedł na konferencjach z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem [gen. Ernstem Detlofem Krassowem]. Były dziś od szpiegów te relacje, że tamta strona bardzo ma zmieszane projekta swoje akcją JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy], bo samego trupa moskiewskiego (jako oculati informant spectatores [naoczni informują świadkowie]) ośmset na placu legło, rannych zaś od szabel liczy się 1400, z których codziennie po kilkunastu umiera razem. Podczas tej akcji JMP starosta żmujdzki [Hrehory Ogiński] był o miłę, który za [s. 107] daniem sobie znać, gdy chorągwiom swoim kazał ruszyć się, żadna i jednego kroku uczynić nie chciała powiadając, iż z bracią bić się nie będą. Moskwa palam [otwarciem] mówi, że gdyby dwa takie jeszcze podjazdy były, bez batalii żadnej ad interneconem [do szczętu] zginęliby. Ruszyć się ku nam nie myślą tamci, owszem in magna [w wielkim] pozostają consternatione [zmieszaniu], podjazdów nawet nie śmiejąc przeciwko Szwedom wyprawować. Jak stali, tak i dotąd stoją między Brodami a Oleskiem.

Z Opawy in secreto [poufnie] piszą, iż rezydujący tam Ichmoście między sobą wadzą się i bardzo żałują, iż w ten czas, kiedy invitabantur [ich zapraszano], ad [s. 108] [una]nimitatem [do jednomyślności] nie szli. ^cO królu szwedzkim [Karolu XII] powtórna jest relacja, że się na tę stronę Dniepru przeprawuje, z czego Król Jegomość [Stanisław] zda się być kontent mając nadzieję pędniejszego uspokojenia Polski^c.

Król JM na tym tu miejscu niedziel ze cztery ma zabawić, a bodaj i nie do przyjsia piechot, które w Wielkiej Polsce zapewne już są. Województwo

sieradzkie wsiadło na koń i ludzi JMP [kasztelana] połanieckiego [Feliksa Czerwińskiego] wyгнаło ex finibus suis [z granic swoich], dawszy odpowiadź i na innych wszystkich, którzy by też województwo quibuscumque oneribus [jakimikolwiek ciężarami] chcieli vexare [nękać], pariter [tak samo] znosić. O wojewodztwie sandomierskim spargitur [rozgłoszono], że takowąż przedsięwzięło rezolucję.

Na starostwo ujskie⁶⁵¹ podpisany na JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiechę] [s. 109] przywilej dał Król JM zaręce [w zastaw] JMP podkanclerzemu WXL [Stanisławowi Antoniemu Szczuce], u którego póty będzie sub aresto [zatrzymany], póki per Iudicium Assessoriale [przez Sąd Asesorski], ale albo Comissoriale non decidetur [SądKomisarski nie będzie zdecydowane], że legitime vacat [prawnie wakuje] pomienione starostwo i że JMP szrzemski [kasztelan śremski] nullo iure [bez żadnego prawa] interesował się do niego.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

N[umer]o 10⁶⁵² skończyłem w zawczorajszym pisaniu moim przez IMM PP posłów brzeskich; zaczynam teraz a [od] n[umero] 1.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

JMP buńczuczny [Leona] Nowosielskiego chciał wziąć na parol [słowo honoru] JMP w-da bełski [Adam Sieniawski], ale [Henryk] Goltz nie dał i zapewne mają go do cara [Piotra I] odesłać.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6460, s. 110–124

W obozie pod Trzebowiskiem⁶⁵³, d. 14 Iunii [VI] 1709

[s. 110] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 9 Iunii [VI]. Z rana był Król JM [Stanisław] zabawny [zajęty] ekspedycją do Gdańska. Słuchał potym w namiocie mszy i kazania, które miał JMKs. [Stanisław] Bielicki super thema [na temat]: „Nonaginta novem oves reliquit in deserto” [99 owiec zostawia na pustkowiu (*Łk 15, 4*)]. Wywodził (figurując przez owce wojsko, przez pasterza wodza), że te wojsko najbitniejsze, które zatacza obozy bez szkody ludzkiej. Po mszy była audyencja posłów sandomierskich czterech; ci są de cognomine [z nazwiska]: JMP [Stanisław] Morsztyn chorąży sandomierski, JMP Kochanowski⁶⁵⁴ starosta niehorow[ski],

⁶⁵¹ Starostwo ujsko-pilskie w d. pow. poznańskim trzymał od 1689 kasztelan śremski Adam Aleksander Naramowski, który w 1718 przekazał je swojemu synowi Stanisławowi.

⁶⁵² Niektóre listy J. M. Karpia były numerowane.

⁶⁵³ Trzebownisko, wieś granicząca od północy z Rzeszowem.

⁶⁵⁴ Józef Bonawentura Kochanowski (zm. między 1723 a 1726).

JMP Borowski⁶⁵⁵ skarbnik sandomierski^a i JMP Kochanowski⁶⁵⁶ podczaszy buski^a. JMP Morsztyn miał mowę, odpowiadał JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka]. Series [treść] instrukcji [s. 111] non dissona [nie odbiega] od innych województw; o sejm pacificationis [pacyfikacyjny], o uspokojenie wewnętrzne, o alewację [ulżenie] w kontrybucjach i instancje były za niektórymi obywatelami tegoż województwa. Obiad jadł Król JM w namiocie, byli na nim JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow], JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP Miller [płk Wilhelm Müller] i generałów dwóch od Moskwy abszytowanych Stoltz i Mikus [I. Mikusz]. Po obiedzie Król JM spał. Po spaniu konferował z JMP podkanclerzym, potym jechał do Krassawa, u którego z godzinę bawił się.

Dziś przed wieczorem przybiegł umyślny ze Lwowa^c od pana chorążego koronnego^c [Aleksandra Jana Jabłonowskiego], dając znać, że od przeciwnej strony mocny podjazd jest wyprawiony ku [s. 112] Jarosławiu i dziś miał już stanąć w Jaworowie. Dnia dzisiejszego stanął tu umyślny JMP [płk. Krzysztofa] Urbanowicza, magna infelicitate [bardzo nieszczęśliwie] stało się, że nie zastał XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego]. Oddałem jednak ten list WXM Dobrodzieja do XJM nominata krakowskiego pisany Królowi JM, który przeczytawszy Król JM dał favorabilem rationem [korzystną względem] kuchmistrzostwa WXL declarationem hac [deklarację tę] z tym wszystkim conditione [warunkiem], ażeby JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] assensum suum [swoją zgodę] w tym praeberet [udzielił]. JMP podkanclerzy zaś zirytowany, że ani od WXM Dobrodzieja, ani od JMP Urbanowicza w tym interesie żadnej noty nie miał, pokazał się contrarium sentire [przeciwne zdania]. [s. 113] Owszem żalił się na niełaskę WXM Dobrodzieja, że zażywając promocji przez insze osoby, a nie przez pieczętarza, labefectas [podważasz] WXM Dobrodziej honor pieczętarski, et per consequens [i w konsekwencji] swój własny. Ekskuzował [tłumaczył] się przy tym poprzysięgając per conscientiam [na sumienie], że żadnej do awersji [niechęci] ku sobie nie dawał WXM Dobrodziejowi okazji, chyba per ignorantiam [z niewiedzy], żebyś się miał o to gniewać WXM Dobrodziej, enumerando [wyliczając] to, co WXM Dobrodziej w poscie [poczcie] onemu wymówić kazał, naprzód r[atio]ne [względem] listu JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], że go nie dał czytać, wcale nie pamiętając; druga względem danego responsu [odpowiedzi] JMP krajczemu [Michałowi Antoniemu Radziwiłłowi lub Stefanowi Potockiemu], że denegavit [przeczył] przeczytanie onego. Składał się [s. 114] saeverissimis

⁶⁵⁵ Beniamin Skarbak Borowski (zm. 1740), skarbnik sandomierski od 1708, cześnik sandomierski od 1722, kasztelan zawichojski od 1729.

⁶⁵⁶ Feliks Korwin Kochanowski (zm. 1731), podczaszy buski 1703?–1720, miecznik sandomierski 1720, potem łowczy sandomierski, kasztelan połaniecki od 1724.

[najsurowszymi] w tym inhibitionibus [zakazami] Króla JM, et subiungendo [i opowiadając], że ta bagatela nie powinna być bene radicatam amicitiam [dobrze zakorzonej przyjaźni] onego ku WXM Dobrodziejowi et tot documentis [i tyloma dowodami] usług corroboratam [poświadczonej] rujnować, ile kiedy to zawsze mogło być i jest reparabile [dające się naprawić], gdyż asserebat [twierdził], że ma tego responsu kopię dawno przepisaną, in spe [w nadziei], że o nią napiszesz do niego WXM Dobrodziej. Trzecia: wspomniał starostwo rzeżyckie, że i to nie miało alterować [nadwyrężyć] przyjaźni, bo choć przyjął deklarację onego od Króla JM, ale nunquam urgebat [nigdy nie nalegał na] Króla JM, ażeby o to WXM Dobrodzieja inquietowano [niepokojono] i że sam non instabat [nie nalegał]. Przyjął zaś [*to starostwo*] będąc od Króla JM i JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] upewniony, że miały być inne media adhibita plena [sposoby w pełni użyte] za te starostwo [s. 115] satisfactionis [zadośćuczynienia] WXM Dobrodzieja. Et super addidit [i ponadto dodał], że gdyby człuchowskie, albo inne jakie starostwo dawno WXM Dobrodziejowi należące et extra ulla[m] disquisitionem perfecti iuris [i poza jakimś dochodzeniem zgodnym z prawem] do niego WXM Dobrodzieja, obiecał Król JM cum assecuratione [z zapewnieniem], że WXM Dobrodziej plenissime [jak najpełniej] za one będziesz ukontentowany, omnium iudicio [za zgodą wszystkich], bez najmniejszej urazy od WXM Dobrodzieja, mógłby był przyjąć, lecz gdyby widział jakąkolwiek w tym iniuria [niesprawiedliwość, szkodę] WXM Dobrodzieja, odmówiłby temu wszystkiemu, tak jak się stało z starostwem rzeżyckim. Były i inne tym podobne enucleancje [wyjaśnienia], na które ja datis [danymi] dawno od WXM Dobrodzieja informationibus [informacjami] odpowiadałem. [s. 116] Lecz wszystkie moje responsa solvebantur [odpowiedzi odpierano] tym, że to wszystko mogło się nagrodzić amicabiliter et levia non debebant offendere [przyjaźnie i nie powinno się urażać osób mniej ważnych] i znać nie była dobrze ufundowana przyjaźń, kiedy lada co onę powariowało. Pro finali [na koniec] powiedziałem, że WXM Dobrodziej nie jesteś podobno tak bardzo aversus [niechętny] ku JMP podkanclerzemu prout exaggeratur [jak się mówi], owszem, żadnej podobno nie masz do Jegomości urazy, nec potest [nie może] ona inferri [być wnioskowana] stąd, że WXM Dobrodziej poprzestałeś z Jegomością korespondencji, jako rzadko do kogo ex residentibus [spośród rezydujących] u dworu odzywający się.

D. 10 Iunii [VI]. Król JM o godzinie szóstej ruszył się spod Jarosławia, konno jadąc całą drogę. Mszy słuchał po drodze w Przeworsku u fary⁶⁵⁷. Stał tu w Głuchowie⁶⁵⁸, dobrach JMP oboźnego kor. [Jerzego Aleksandra

⁶⁵⁷ Nieistniejący kościół parafialny św. Katarzyny na rynku w Przeworsku.

⁶⁵⁸ Głuchów, wieś w pow. łańcuckim, w woj. podkarpackim, przylegająca od wschodu do Łańcuta.

Lubomirskiego] o pół mile od Łańcuta, zaraz [s. 117] z południa. Obiad jadł we dworku tutejszym. Po obiedzie jechał do obozu w pole i tam z godzinę i więcej spał. Po spaniu konferował z JMP [gen. Ernstem Detlofem] Krassawem i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Szwedzkie regimenta dopiero godzin dwuma[!] przed wieczorem przysły i stanęły pode wsią obozem. Miasto [zamiast] trawy jarzyny [zboża jare] wszędzie koszą, tak czynili i koło Jarosławia. Na wieczerzę jeździł Król JM do dworku, na noc do obozu powrócił. JMP pisarz polny kor. [Michał Potocki] był dziś u Króla JM.

Od JMP hetmana lit. [Jana Kazimierza Sapiehy] przyjechał dziś umyślny. Na duszach kilku, to jest na JMP kuchmistrza WXL – na JMP [Aleksandra Skarbka] Ważyńskiego i na JMP Zygmunta Billewicza⁶⁵⁹, instancją za JMP starostą wilkowskim [Jerzym Felicjanem Sapiehą]. Kuchmistrzostwo [s. 120] tedy WXL (które niechybnie nie minęłoby JMP [płk. Krzysztofa] Urbanowicza, gdyby była najmniejsza litera [list] do JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki]). Starostwo tyrkiewskie i starostwo skirsty-muńskie cessere [ustąpić] JMP staroście wilkowskiemu, a dzierzawa eragolska⁶⁶⁰ JMP [Józefowi Korwinowi] Piotrowskiemu wojskiemu i pisarzowi grodzkiemu wileńskiemu.

D. 11 Iunii [VI]. Z rana miał konferencję Król JM z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem. Potym był się zapuścił konno do Łańcuta dla mszy, lecz w drodze dano znać, że mszy żadnej nie będzie, wstąpił tedy do pałacyku o kilka staj od miasta, który JMP [Franciszek] Lubomirski założył i z ogrodem. Budynek drewniany, po rogach zawierający w sobie po dwa gabineciki, w środku izba wielka, nad którą takąż sala i 4 gabineciki po 4 rogach. Bardzo Król JM jako tę [s. 121] strukturę [budowlę], tak i ogród upodobał i chwalił. Stamtąd jechał do dworku głuchońskiego, gdzie jadł obiad. Po obiedzie wrócił się do obozu. W godzinę potym jeździł do pałacu łańcutckiego, którego wszystkie lustrował pokoje, wielka w nich znajduje się ruina. Powróciwszy z Łańcuta zastał we dworku JMP starostę wyszyńskiego [wiszeńskiego Adama Rzewuskiego], którego P Mierzeiewski rotmistrz wołoski szwedzki, nie wiedząc, że jest domowy królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], w Żółkwi w gospodzie gwałtem wzięwszy, przyprowadził aż tu, lecz tegoż momentu jest uwolniony, bo też i królewicz JM umyślnego kawalera swego w tropy za nim przysłał do Króla JM, prosząc o eliberację [uwolnienie] onego. Który to JMP starosta wyszyński to referował (bo [s. 118] immediate [bezpośrednio] był przyjechał z wojska kwarcianego do Żółkwi), że wojska tak moskiewskie,

⁶⁵⁹ Zarówno Aleksander Skarbak Ważyński, jak i Zygmunt Billewicz (zm. 1708/1709), miecznik lit. od 1707, otrzymali w 1708 nominacje króla Stanisława na urząd kuchmistrza w. lit.

⁶⁶⁰ Starostwo ejragskie na Żmudzi.

jako kwarciane ściągają pod Gliniany⁶⁶¹, nie szły ku Sanowi, ani ku Bugowi dla ogłodzonego kraju, lecz inna w tym musi być maksyma. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] d. 9 praesentis [VI] zapewne miał stanąć we Lwowie.

[Feldmarszałek Henryk] Goltz Litwie wielkie publice [publicznie] na swoim traktamencie atribuebat encomia [uczcie przydawał pochwały], że się po kawalersku biła z Moskwą. Względem JP [Leona] Nowosielskiego aż do cara [Piotra I] posłano po rezolucję, jeśli go pozwoli wypuścić na zamianę. Królewicz JM [Konstanty] za tydzień obiecał się do Króla JM przyjechać. Wozy swoje wszystkie actu [obecnie] już wysłał z Żółkwi do obozu. O regimentach pomerańskich jest pewna wiadomość, że d. 26 [28?] Maii [V] ruszyły się od Szczecina [s. 119] ku Wielkiej Polsce.

D. 12 Iunii [VI]. Z rana czytał naprzód Król JM pocztę gdańską, potem konferował z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem. Po konferencji słuchał mszy u siebie w namiocie. Po której jechał do dworku na obiad, na którym byli JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich] i JMP Miller [płk Wilhelm Müller]. Immediate [bezpośrednio] przed obiadem odjechał stąd do Żółkwi JMP starosta wyszyński [Adam Rzewuski], po długiej z Królem JM konferencji.

JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] prezentował Królowi JM list z Paryża pisany, że d. 7 Maii [V] Francuzowie nad Portugalczykami otrzymali wiktoryę. W której to akcji miało zginąć 10 m. [tys.] Portugalczyków. Zewsząd piszą, że niechybnie stanie pokój generalny między Francuzami a koligatami [koalicją], co dałby Bóg, azali prędzej i w Polsce nastąpiłoby uspokojenie. [s. 122] Anglikowie pretendują mieć Gibraltar i Ostendę, na co Holendrowie nie pozwalają. W berlińskich prywatnych nowinach to continetur [zawiera się]: margrafowa Albertowa⁶⁶² syna miała. Księżę hanowerski⁶⁶³ zdaje komendę, którą miał nad Renem. Tenże elektor daje cesarzowi [Józefowi I] pewną kwotę ludzi i milion ryńskich [*talarów reńskich*] na kontynuację wojny przeciwko Francuzowi, od cesarza zaś potrzebuje, ażeby za to dał mu iure hypothecae [prawem hipotecznym (zastawnym)] biskupstwo hildeseymskie⁶⁶⁴, które do pewnych lat trzymał Brandenburczyk, a teraz ekspirują [upływają] te lata. Lecz król August [II] wszelkimi siłami chce przeszkodzić temu i obiecuje bez żadnej zastawy cesarzowi certam quantitate[m] [pewną ilość] ludzi i pieniędzy, byle tego biskupstwa nie oddawał elektorowi hanowerskiemu. Sasi ogłosili, że w 20 m. [tys.] idą do Polski [s. 123] dla odebrania województw

⁶⁶¹ Gliniany, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na wschód od Lwowa.

⁶⁶² Najprawdopodobniej Maria Dorota z domu Kettler (1684–1743), księżniczka kurlandzka, żona Albrechta Fryderyka Hohenzollerna (1672–1731).

⁶⁶³ Jerzy Ludwik (1660–1727), elektor hanowerski od 1689, jako król Wielkiej Brytanii (od 1714) Jerzy I.

⁶⁶⁴ Hildesheim, miasto w Dolnej Saksonii w Niemczech, siedziba biskupstwa od 805.

poznańskiego i kaliskiego według sekretnego traktatu króla Augusta z królem szwedzkim [Karolem XII].

D. 13 Iunii [VI]. Dziś rano ruszył się Król JM spod Głuchowa tu pod wieś nazywającą się Trzebowisko [Trzebownisko], o pół mile od Rzeszowa, a o ćwierć mile od Łąki⁶⁶⁵. Stanąwszy tu słuchał Król JM mszy w karczmie tutejszej, gdzie i obiad jadł. Po obiedzie w obozie pod namiotem godzin ze cztery spał. Po spaniu jechał na wieczerzę do karczmy. Po wieczerzy z godzinę i więcej, wprzód z generałami Frelichem [Karlem Gustafem Frölichem], Sztolcem [Stoltzem] i Mikusiem [I. Mikuszem], a potem z JMP starostą malborskim [Franciszkiem Bielińskim] przed karczmą na dworze rozmawiał.

Była dnia dzisiejszego wiadomość, że kwarciani zabrali chorągiew wołoską JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], stojącą na furwachcie [czacie] pod [s. 124] Przemyślem. Szwedzi popołudniu dopiero tu ściągnęli. Płk Zulich [Gustaf Züllich], który był zostawiony na pewnej zasadzce pod Jarosławiem w półtora tysiąca komenderowanych, dziś nazad do obozu powrócił, nie doczekawszy się tego podjazdu, o którym udawano, że miał być wysłany pod Jarosław. Tabory wszystkie nasze stanęły już pod Opatowcem⁶⁶⁶ (gdzie na Wiśle jest zbudowany most). Podjazd moskiewski jeden w Żółkwi, a drugi w Jaworowie w przeszłą niedzielę [9 VI] zapewne miały stanąć. Jutro stąd nie mamy się ruszyć.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 190–205

W obozie pod Szopnicą⁶⁶⁷, o milę od Szendziszowa [Sędziszowa], d. 18 Iunii [VI] 1709

[s. 190] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 14 Iunii [VI]. Dziś rano, skoro wstawszy, zaraz Król JM [Stanisław] jechał do JMP gen. Krassawa [Ernsta Detlofa Krassowa], od którego wstępował do JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], gdzie zabawiwszy z godzinę znowu był u JMP Krassawa, skąd dopiero po jedynastej

⁶⁶⁵ Łąka, wieś na północ od Rzeszowa.

⁶⁶⁶ Opatowiec, wówczas miasto, obecnie wieś na lewym brzegu Wisły w pow. Kazimierza Wielka w woj. świętokrzyskim.

⁶⁶⁷ Szopnica, faktycznie Sepnica, wieś na zachód od Sędziszowa Małopolskiego, w pow. dębickim w woj. podkarpackim.

już powrócił do namiotu swego i mszy w nim słuchał. Po mszy czytaniem książki bawił się, aż do obiadu swego piątkowego, który w karczmie, w wiosce tutejszej będącej, jadł. Po obiedzie jeździł Król JM do JMP Krassawa, stamtąd jechał do Rzeszowa, gdzie naprzód w pałacu⁶⁶⁸ był [s. 191] u JMP [Anny] Wapowskiej, potym w mieście u P Pilego⁶⁶⁹ ekonoma rzeszowskiego, na koniec u JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca], z którym konferowawszy z pół godziny, wieczorem samym wrócił się do obozu i zaraz układał się. Przyszły dziś listy od JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] z Wielkiejpolskiej. Excerpt [wyciąg z] onych posyłam.

O XJM [biskupie] warmińskim [Andrzeju Chryzostomie Załuskim] ta tu jest wiadomość, że stanął już w Warszawie i znajdujących się in circumferentia [w okolicy] onej IMM PP senatorów convocat [zwołał] także tam, studio [staraniem] uformowania [s. 192] partii jakiej Rzpłtej, która by mogła wnieść in mediationem [wejść w pośrednictwo] między Królem JM [Stanisławem] a konfederatami sandomierskimi i uczynić internam [wewnętrzną] w Polsce quietatem [spokojność]. Drudzy zaś tłumaczą, że ta jest bardziej intencja XJM warmińskiego, ażeby ex assensu [za zgodą] tych, których congregabit [zgrupował] zaczął exercitium [sprawowanie] pieczęci [kanclerskiej].

D. 15 Iunii [VI]. Dziś rano ruszył się Król JM i regimenta szwedzkie tu spod Rzeszowa pod wieś Trzciannę, należącą do Szendziszowa⁶⁷⁰. Z czego JMP pisarz polny kor. [Michał Potocki] srodze był malkontent [bardzo niezadowolony] i aż płakał, jak mu dano o tym znać, bo przecie był upewniony od JMP [gen.] Krassawa, że miał minąć jego dobra wszystkie. Te dwie [s. 193] mile całe jechał Król JM w kolasie JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki] z samymże JMP podkanclerzym. Stanąwszy w Trzciannie słuchał mszy w kościele, obiad jadł w plebanii. Po obiedzie jechał do obozu, gdzie stojących ludzi, tak szwedzkich, jako i swoich, na żytach, jeżdżąc na koniu pospędział na łąki. Był potym u JMP Krassawa i tam z pół godziny zabawiwszy, jechał do plebanii, gdzie JMP starosta bełski [Józef Potocki] z Ropczyc⁶⁷¹ do Króla JM przybył cum donario daniela [z podarkiem, daniem]. Nim wieczrę dano konferował Król JM z JMP podkanclerzym, a potym z JMP Bonakiem [Jeanem Louistem Bonnaca]. Na noc wrócił się do obozu.

⁶⁶⁸ W pałacu (zamku) Lubomirskich nad Wisłokiem z początku XVII w., albo w położonym obok pałacyku letnim z początków XVIII w.

⁶⁶⁹ Stanisław Pili, generalny ekonom dóbr rzeszowskich, nobilitowany 1685, podczaszy czernihowski od 1713, cześnik czernihowski od 1722, wraz z żoną Anną dzierżawił wieś Krzemienicę w dobrach łańcuckich Lubomirskich, zob. J. Nieć, *Rzeszowskie za Sasów. Szkic historyczny*, Rzeszów 1938, indeks.

⁶⁷⁰ Trzciana, wieś w połowie drogi między Rzeszowem a Sędziszowem Małopolskim.

⁶⁷¹ Ropczyce, miasto pow. w woj. podkarpackim.

Pewny ksiądz niedawno redux [powróciwszy] z Szląska czynił relację, [s. 194] że go nuncjusz⁶⁷² pytał jakie nabożeństwa bywają u Króla JM [Stanisława] i o innych ad religionem [do religii] należących rzeczach, w czym gdy mu tenże ksiądz fidelissimam [jak najwierniejszą] uczynił relationem [relację], z podziwieniem wielkim rzekł: „Aliter Romae et mihi dictum est” [inaczej Rzymowi i mnie powiadano].

Od JMP oboźnego kor. [Jerzego Aleksandra Lubomirskiego] i JMP starosty spiskiego [Teodora Lubomirskiego] wszystkie chorągwie polskie dobrowolnie do JMP [Jana] Grudzińskiego przyszły. JMP oboźnemu kor. dał cesarz [Józef I] w Orawie w Węgrzech⁶⁷³ subsystemę [utrzymanie], dokąd w 150 rajtarii poszedł. O tychże IMM PP Lubomirskich dwie tu były a parte [odrębne] relacje; jedna, że wszedłszy do Węgier more Polono [polskim zwyczajem] poczęli byli [s. 195] exorbitować [plądrować], o czym dowiedziawszy się, cesarz miał kazać im ustąpić z Węgier i sukursowi [wsparcia] onych odmówić. Druga, że pertigerunt ad corpus [przystąpili do oddziałów] wojska cesarskiego, cum magna [z wielką] jednak clade [klęską] w marszu od Węgrów⁶⁷⁴ i tam generał cesarski wszystkich ich ludzi miał rozebrać kornetami [rozdzielić szwadronami] między swoje regimenta.

Z Krakowa od duchowieństwa, in memor [na pamięć] dawniejszej swojej deklaracji, JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw exigit [żąda] pięć tysięcy talarów, cum summa opressione [z największym uciskiem] kościołów, klasztorów et personarum sacrarum [i osób duchownych].

D. 16 [VI]. Lubo dziś [Zielone] Świątki szwedzkie [s. 196] przypadły⁶⁷⁵, jednak JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw, ad instantiam [za wstawieniem] Króla JM, indulgendo [przynosząc ulgę] dobrom JMP pisarza polnego [Michała Potockiego] ruszył się z Trzciannej. Król JM jechał w kolasce z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] do Szendziszowa [Sędziszowa Małopolskiego], gdzie mszy słuchał. Po mszy na kilka pacierzy wstępował do dworu. JMP pisarz i sama Jejmość [Zofia z Czarnieckich Potocka] zatrzymywali Króla JM na obiad, ale nie chciał zostać się. Z Szendziszowa jechał Król JM w kolasce JMP Krassawa z JMP podkanclerzym i JMP Krassawem aż tu, do wsi nazywającej się Szopnica [Sepnica]. Gdzie stanąwszy obiad jadł z JMP Krassawem i JMP podkanclerzym. Po obiedzie z tymiż Ichmościami więcej godziny [s. 197] in occluso [w zamknięciu] konferował. Po tej konferencji jechał do obozu, skąd ekspediował posłańca JMP w-dy kijowskiego

⁶⁷² Nicola Spinola (1659–1735), dyplomata papieski, od lutego 1708 nuncjusz w Polsce, kardynał od 1715.

⁶⁷³ Orawa, region na pograniczu polsko-słowackim, należała wówczas wraz z całą Słowacją do Węgier, znajdujących się pod panowaniem habsburskim.

⁶⁷⁴ Od powstańców węgierskich Franciszka II Rakoczego.

⁶⁷⁵ W Szwecji praktycznie wciąż używano kalendarza juliańskiego.

[Józefa Potockiego]. Na wieczerzę przyjeżdżał do dworku we wsi Szopnicy [Sepnicy] będącego. Po wieczerzy był u JMP podkanclerzego w tejże wsi stojącego, z którym, [a] także z JMP [płk. Andrzejem] Skórzewskim, dziś wieczorem z Wielkiejpolskiej przybyłym, z godzinę w sadku konferował. Jechał potem na noc do obozu.

O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] dwie dziś były relacje: że zapewne już stanął w Jarosławiu, o czym ponowy [potwierdzenia] czekamy, podjazdy zaś moskiewskie koło Łańcuta miały się [s. 198] znajdować. Od JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] umyślny dziś spod Włodawy przyjechał, przez którego przysłał JMP hetman proces wydany przeciwko sobie, przeciwko JMP w-dzie wileńskiemu [Kazimierzowi Janowi Sapieże], przeciwko staroście wilkowskiemu [Jerzemu Felicjanowi Sapieże] od JMKs. biskupa wileńskiego [Konstantego Kazimierza Brzostowskiego]. Reprobatur [zganiona] ta akcja pomienionego pasterza bardzo tu u dworu. Zaraz tedy pisał Król JM *urgentissime* [jak najpilniej] do JMKs. biskupa, odwodząc go od tego.

D. 17 Iunii [VI]. Rano jechał Król JM do JMP [gen.] Krassawa, u którego więcej godziny zabawiwszy, był w kościele na mszy. Po mszy znowu powrócił do JMP Krassawa, [s. 199] skąd po dwunastej dopiero jechał do JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac] przez pole, we wsi Zawadach⁶⁷⁶ stojącego, gdzie obiad jadł. Po obiedzie wrócił się do dworu szopnickiego, w którym wozy i rumaki Króla JM stoją i tam naprzód z pewnym księdzem dziś z Ukrainy przybyłym, potem z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem, na koniec z JMP Bonakiem konferował. Które to konferencje niemal do samego wieczora przeciągnęły się. Nadjechał z tym JMP w-da sandomierski [Stanisław Morsztyn] i z synem swoim⁶⁷⁷. Król JM mile go bardzo przyjął. Przed samym wieczorem [s. 200] dano wieczerzę. Siedzieli u stołu: JMP w-da sandomierski i syn JM, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymiski], JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP [Andrzej] Skórzewski i JMP Wuiakowska stolnikowa przemyska⁶⁷⁸. Po wieczerzy odjechał Król JM do obozu.

Ten ksiądz z Ukrainy te przywiózł wiadomości: naprzód że Tatarowie obozem już stoją pod Czarnym Lisem⁶⁷⁹, o co gdy car [Piotr I] ekspostulował [kłócił się] z Portą, ten dała respons, że Porta nie łamie z Moskwą paktów, ale Tatarowie zawsze przy tym wojują, kto im lepiej zapłaci, jeżeli car dobrze ich ujmie, będą i przy carze. Druga, że Skoropacki⁶⁸⁰, którego car

⁶⁷⁶ Zawady, wieś w pow. dębnickim w woj. podkarpackim, na południe od Sepnicy.

⁶⁷⁷ Antoni Andrzej Morsztyn (1677/1680–1735), starosta czorsztyński od 1701, płk, w-da inflancki od 1722.

⁶⁷⁸ Zofia Wojakowska z Jelców, żona Kaspra, stolnika przemyskiego 1697–1726.

⁶⁷⁹ Czarny Lis, miejscowość nieodnotowana w SGKP.

⁶⁸⁰ Hetman kozacki Iwan Illicz Skoropadski nie przeszedł wówczas na stronę Mazepy.

na miejscu [Iwana] Mazeppy instituerat [ustanowił] za hetmana, z całym wojskiem [s. 201] zadnieprskim poszedł do Mazeppy. Ordynowano było kilka pułków Moskwy z Kijowa na czajkach⁶⁸¹ Dnieprem, dla przerżnięcia [przecięcia drogi] Skoropackiego, o czym dowiedziawszy się, Kozacy Zaporozcy, przejąwszy pomienioną Moskwę, jedną wystrzelali, a drugą potopili, tak że nuncius cladis [świadek kłeski] do Kijowa nie wrócił się⁶⁸². W Zadnieprzu tylko starzy pozostali, a wszyscy horodowi [grodowi] Kozacy poszli z Skoropackim. O co car rozgniewany Czernihow⁶⁸³ kazał wyciąć i spalić. Trzecia, że król szwedzki [Karol XII] zostawiwszy potioem partem [lepszą część] wojska swego koło Pułtawy [Połtawy], sam in persona [osobiście] w kilku tysięcy Szwedów i ze wszystkimi Kozakami przeprawił się na tę stronę Dniepru [s. 202] dla odebrania Kijowa⁶⁸⁴. Który gdy będzie odebrany, w całej Ukrainie nie będzie miała Moskwa do czego przytulić się. O grafie Donie [Friedrichu Christophie Dohnie] referował, że 4 niedziele był trzymany w Kijowie, potym do cara go odesłano, gdzie co się z nim dzieje, nikt nie wie. Wszystek zaś jego ekwipaż [pojazdy] dotąd jest jeszcze w Kijowie. Najbardziej to go w suspicję [podejrzenie] wprowadziło, że jeden Kozak jechał przy nim, od JMP [Ludwika?] Manieckiego młodszego do [Iwana] Mazeppy posłany z listami, o czym Dona nie wiedział i gdy go już brano w areszt, ten Kozak wymknąwszy się, przebierał się do Mazeppy, ale jest przejęty i będąc egzaminowany, powiedział, że z Doną jechał. Drugi zaś Niemiec, porucznik Wilde nazywający się, widząc, że prowadzą Dona do Kijowa [s. 203], we wszystkim impecie końskim uciekł ku Dnieprowi, który niedaleko był i choć go dosyć wszędzie szukano nie znaleziono i nie wiedzą, czy utonął w Dnieprze, czy też przepłynąwszy salwował [uratował] się.

Była także relacja, jakoby król szwedzki [Karol XII] wszystką flotę carską pod Woroniczem⁶⁸⁵ miał spalić i miejsce te, gdzie lano działa zrujnować. In super [ponadto] samego cara [Piotra I] in succursum [na pomoc] Woroniczowi idącego znacznie przetrzepać, o czym ponowy [potwierdzenia] czekamy.

D. 18 Iunii [VI]. Rano Król JM był u JMP Crassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] od którego jadąc wstąpił do kościoła i słuchał mszy. Po mszy jechał do dworu, gdzie konferował z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i pisał do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy]

⁶⁸¹ Czajki – płaskodenne łodzie kozackie.

⁶⁸² Informacja błędna.

⁶⁸³ Wojska rosyjskie z początkiem listopada 1708 zajęły i spaliły kozacką twierdzę Baturyn, a 25 V 1709 zdobyły Sicz.

⁶⁸⁴ Informacja błędna.

⁶⁸⁵ Karol XII nie dotarł do Woroneża, przebywał tam natomiast Piotr I, który przeprowadził inspekcję stacjonującej tam floty, a gdy okazało się, że większość okrętów nie nadaje się do użytku, polecił je zniszczyć.

[s. 204] przez JMP Zakrzewskiego rotmistrza. Dano potym obiad, na którym byli JMP w-da sandomierski [Stanisław Morsztyn], JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] i JMP starosta czorsztyński [Antoni Morsztyn]. O podjazdach, żeby były koło Łańcuta, jako też, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] stanął w Jarosławiu wcale ewanuit [nie ziściło się] i nie weryfikuje [potwierdza] się ex relatione [z relacji] przyjeżdżających z tamtego kąta.

Król JM jutro stąd [z Sepnicy] ruszy się ku Opatowcu, gdzie wszystkie tabory subsistent [przebywają] nad Wisłą, mil 8 z tego tu miejsca. JMP starosta pereasławski⁶⁸⁶ obiecuje się do dworu przybyć. Któremu ad instantiam [za wstawieniem] XJM [Anny Wiśniowieckiej] Dolskiej jest posłany paszport od Króla JM liberii transitus [wolnego przejazdu].

^aWołosza szwedzka pozostawszy w Jarosławiu exorbitabat [plądrowała] dużo, mieszczanie lacessiti [uciemiężeni] uderzyli na nich i wygnali a extra maenia [poza mury], zabiwszy kilku z nich i porucznika, a kilku nastu raniwszy^a.

[s. 205] Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Już to od kilku niedziel, za każdą okazją, ordynuję [wysyłam] listy moje do JMP [Mikołaja Antoniego?] Petruszewicza.

[datacja] J[oza]f[af] M[icha]ł K[arp] P[od]stoli Sm[oleński]

JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński] w Krakowie jest, a dywizja jego koło Krakowa lokowała się. Rotmistrza Maskiewiczza, który exigebat [wybierał] hibernę w starostwie przemyskim, iustam Dei punitione [za sprawiedliwą Boga karą] zabrali kwarciani z całą chorągwią pod Przemyślem.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/II, s. 100–107

[d. 24? Iunii VI] 1709

[s. 100] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 19 Iunii [VI]. Wczoraj rano stojącej sześćdziesiąt wołoszy JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] na furwachcie [posterunku] pod Łańcutem kwarciani zabrali 40 i rotmistrza Ułana⁶⁸⁷. Dwudziestu z nich salwowało [uratowało] się, między którymi kilku było rannych. Dziś rano ruszył się Król JM [Stanisław] spod Szopnicy [Sepnicy] z całym wojskiem pod Przeclaw⁶⁸⁸ o ćwierć mile od Rzemienia⁶⁸⁹. Jechał Król JM w kolasie JMP Krassawa

⁶⁸⁶ Michał Lubomirski, tytularny starosta perejesławski, podstoli kor.

⁶⁸⁷ Antoni Ułan, rtm. chorągwi tatarskiej w wojsku kor.

⁶⁸⁸ Przeclaw, miasto w pow. mieleckim w woj. podkarpackim.

⁶⁸⁹ Rzemień, wieś w pow. mieleckim, między Przeclawiem a Mielcem.

[gen. Ernsta Detlofa Krassowa] z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i Wołoszyn, od króla szwedzkiego [Karola XII] przybyły, siedział na przedzie, którego relację i historię przejazdu na osobliwej [osobnej] karcie przesyłam spisaną.

[s. 101] Stanąwszy w Przecławiu słuchał Król JM w kościele mszy św. Po mszy szedł do plebanii, gdzie jadł obiad. Siedzieli u stołu JMP podkanclerzy [Szczuka], JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymiski], JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP [płk Andrzej] Skórzewski. Po obiedzie konferował Król JM z JMP podkanclerzym. Po konferencji był u JMP Krassawa we dworze stojącego. Od JMP Krassawa jechał do obozu, gdzie spał. Po spaniu nadszedł JMP Krassaw i z pół godziny zabawił się u Króla JM. Jechał potym Król JM do plebanii na wieczerzę, po której powrócił Król JM na noc do obozu, gdzie nim się układał [s. 102] czytał pocztę gdańską.

Dnia dzisiejszego [19 VI] o ćwierć mile zabrali kwarciani 18 Szwedów furazujących i kapitana jednego zabili, z czego przez godzin kilka trwoga tu trwała. Regimenty pomerańskie [z *Pomorza Szwedzkiego*] póty się mają zabawić w Wielkiej Polsce, póki gen. Rydrielm [Hans Isak Ridderhielm] z Cieplic nie powróci, który za niedziel 2 zapewne ma redire [wrócić]⁶⁹⁰.

D. 20 Iunii [VI]. Dziś rano ruszył się Król JM ze wszystkim wojskiem spod Przecławia pod Szczucinę⁶⁹¹, dziedzictwo JMP [Mikołaja Ścibora] Marchockiego kasztelana żarnowskiego, mil 4 od Przecławia. Jechał w kolasce JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP gen. Frelichem [Karlem Gustafem Frölichem]. O milę od Szczucina w kościółku pewnym słuchał mszy. Stanąwszy na miejscu koło 4 godziny [s. 103] z południa jadł w plebanii tutejszej obiad, na którym byli JMP Krassaw, JMP Frelich i JMP podkanclerzy WXL. Po obiedzie konferował długo Król JM z JMP Krassawem. Jechał potym do obozu o pół ćwierci mile stąd stojącego, a o kilka staj od Wisły, na której tak woda mała, że brodem na kilku miejscach przejeżdżają.

Przyszła dziś [20 VI] wiadomość, że JMP Sołyka⁶⁹² porucznika XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], wzięli z domu kwarciani i dom funditus [do szczytu] zrabowali. Przysyłał JMP marszałek upicki [Aleksander Jan Podbereski] po kuchmistrzostwo WXL na siebie, lecz już po czasie i po oddaniu onego JMP staroście wilkowskiemu [Jerzemu Felicjanowi Sapieże]. O Moskwie ta jest relacja, że z tej strony Lwowa [s. 104] znajduje się.

⁶⁹⁰ Szwedzki gen. Hans Isak Ridderhielm zm. 3 VIII 1709.

⁶⁹¹ Szczucin, miasto w pow. dąbrowskim w woj. małopolskim.

⁶⁹² Przypuszczalnie Józef Franciszek Sołyk (zm. 1735), rtm. od 1702, podczaszy podolski od 1712, marszałek dworu prymasa T. Potockiego i kasztelan bełski od 1724, kasztelan lubelski od 1731.

W owym tumulcie jarosławskim zabito także rotmistrza wołoskiego szwedzkiego Głowackiego i drugiego postrzelono Ulińskiego.

D. 21 Iunii [VI]. Rano był Król JM u JMP [gen.] Krassawa, z którym zabawił się na konferencji z półtorej godziny. Stamtąd jechał do plebanii, w której wozy i rumaki stoją Króla JM. Gdzie naprzód ekspediował do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] do Krakowa, potym z godzinę i więcej konferował z samym JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po tej konferencji jechał do JMP Krassawa, od którego powróciwszy jadł obiad piątkowy. Po obiedzie był u rumaków w stajni. Jechał potym nad Wisłę, gdzie samym wieczorem pławić kazał wszystkie rumaki przy sobie w Wiśle. Dziś przed [s. 105] wieczorem przyjechał graf Marini.

D. 22 Iunii [VI]. Z rana długą czynił relację o wszystkich circumstancjach [okolicznościach] obrotów szwedzkich w Ukrainie przed Królem JM chorąży ten wołoski, który przyjechał od króla szwedzkiego [Karola XII]. Jechał potym Król JM do gen. Krassawa, u którego godzinę zabawiwszy, do plebanii jechał, gdzie z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Łochowskim przybyłym dziś z Żółkwi od królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], konferował. Szedł potym do kościoła na mszę. Immediate [bezpośrednio] przed obiadem przyjechali IMM PP Tarłowie, marszałek nadw. kor. [Stanisław] i pułkownik [Michał]. Po obiedzie cały czas, aż do wieczery bawił się Król JM w plebanii. Po wieczery powrócił do obozu.

To też referował pomieniony chorąży wołoski, że król szwedzki [Karol XII] stoi między [s. 106] wodami, na których kilka mostów ma Moskwa, lecz przechodzić przez one nie śmie. Z jednej strony stoi Mężyk [Aleksy D. Mieński] we 30 m. [tys.], z drugiej Szeremet [Borys P. Szeremietiew] we 30 m. [tys.] także, z trzeciej Ren [Karl Ewald Rönne] od Krymu we 12 m. [tys.], z czwartej książę Wołkoński⁶⁹³ w 10 m. [tys.], z piątej Luckin w 6 m. [tys.], z szóstej Beim⁶⁹⁴ w 5 m. [tys.]. Który to Beim ma kointeligencję [porozumienie] z królem JM szwedzkim i często daje wiadomości o zamysłach moskiewskich. Tatarowie choćby chcieli przyjść mają pasy zależne [drogi zatarasowane, zawalone] i chyba po wziętej Puławie [Poławie] otworzy one król szwedzki. Kozacy zaporoscy w wielkiej estymie u króla szwedzkiego, strzelają bardzo dobrze, ktokolwiek ex praesidiariis [z obłężonej załogi] pokaże głowę za wał, w momencie z samopału zabiją. [Iwan]

⁶⁹³ Grigirij Siemionowicz Wołkoński (przed 1673–1721), książę, płk regimentu dragonów od 1702, uczestnik kampanii w Inflantach i w Polsce (m.in. w bitwie pod Kaliszem 1706), gen. mjr od 1709.

⁶⁹⁴ Luckin i Beim, nazwiska zniekształcone, wyżsi oficerowie o tych nazwiskach nie służyli wówczas w armii rosyjskiej, może byli to Golicyn i Hein. Karola XII pod Poławą blokowały korpusy dowodzone przez Szeremietiewa, Mieńskiego, Hallarta, Wołkońskiego i Rönnego.

Mazepa w tej jest powadze u króla szwedzkiego, jak był nieboszczyk JMP podskarbi [s. 107] WXL [Benedykt Sapieha]. Raz król szwedzki we dwuchset piechoty był się podemknął pod fortecę, lecz sześciu tylko i siódmy sam król zdrowych wyszło z tego ataku. W owe mrozy wielkie Moskwy 8000 wymarzło i Szwedów bardzo wiele, a czeladzi wołoskiej koło trzechset. Wojska szwedzkiego nie masz nad 30 m. [tys.], między którymi chorych znajduje się półczwarta tysiąca [3500]. Gen. Baurowi⁶⁹⁵ kwartę tylko wody z kawałkiem chleba dają na dzień i pewnie będzie stracony, bo służąc kiedyś w wojsku szwedzkim dezertował, a do tego bodaj [czy] nie poddany szwedzki. Niewolnika moskiewskiego ma król szwedzki 7500, a Mazeppa koło 2 m. [tys.] [brak zakończenia listu].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 206–218

Pod Szczucinem, d. 30 Iunii [VI] 1709

[s. 206] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 25 Iunii [VI]. Wczoraj przed samym wieczorem powrócił Król JM [Stanisław] z Opatowca i zaraz był u JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], gdzie z pół godziny zabawiwszy jechał na wieczerzę do plebanii. Na noc do obozu powrócił. Dziś rano był u JMP Krassawa, z którym i z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] z godzinę konferowawszy jechał do kościoła na mszę świętą, po której szedł na obiad do plebanii. Na którym byli JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP chorąży sandomierski [Stanisław Morsztyn] i JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski]. Po obiedzie pisał długo do różnych osób, [s. 207] potym jadąc do obozu wstępował do JMP Krassawa. Na wieczerzę przyjeżdżał do plebanii.

Dziś doszła tu wiadomość przez umyślnego JMP podczaszego WXL [Jerzego Hieronima Kryszpina Kirszenszteina] o śmierci JMP Chodkiewicza⁶⁹⁶, po którym wszystkie trzy starostwa, to jest wielonskie, nawgieliskie i błudeńskie⁶⁹⁷, in spe [w nadziei], że cesje od matki⁶⁹⁸ na syna na te [starostwa] cesserant [ustały], bo dane są JMP podkanclerzemu WXL [Stanisławowi Antoniemu Szczuce].

⁶⁹⁵ Wiadomość mylna, gen. Rodion Bauer nie dostał się do niewoli szwedzkiej, nadal dowodził częścią rosyjskiej kawalerii i wziął udział w bitwie pod Połtawą.

⁶⁹⁶ Wiadomość okazała się fałszywa, zob. następny list; Jan Karol Chodkiewicz (ur. 1686) zm. dopiero w 1712.

⁶⁹⁷ Starostwa: wielońskie (wieluńskie) na Żmudzi, dawgielskie (dowgialskie) w pow. oszmiańskim w woj. wileńskim, miejscowość Błudeń (Błudów?, Błudowo?) nieodnotowana w SGKP.

⁶⁹⁸ Marianna Tekla Chodkiewiczowa z Naruszewiczów (zm. po 1725).

Dwieście oficerów saskich, umiejących po polsku, abszejtował [zwolnił] August [II], ażeby na służbę poszli do cara [Piotra I] i wszyscy oficerowie znajdują się na Gorach Tarnawskich [Tarnowskich Górach], nie mogąc przebrać się do [s. 208] Moskwy dla zależonych pasów [zatarasowanych dróg] od Szwedów. Lecz [feldmarszałek Henryk] Goltz posłał slysząc mocny podjazd dla przeprowadzenia onych do siebie górami.

Dziś przez umyślnego odebraliśmy relację, że piechoty [szwedzkie] z Wielkiejpolskiej idące, były na przeszłym tygodniu pod Zdunami⁶⁹⁹ o 45 mil stąd, których za niedziel dwie najdalej spodziewa się Król JM nadciągnięcia, bo Szulc⁷⁰⁰ pułkownik, który komenduje nimi, deklarował po 4 mile na dzień iść. Elblązski regiment jeszcze nie złączył się z temi pomorskimi piechotami. Poznań zapewne zapowietrzył się [pojawiała się tam dżuma].

[s. 209] **D. 26 Iunii [VI]**. Król JM dziś skoro ubrał się, zaraz jechał do plebanii, gdzie z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem, więcej dwóch godzin zamknąwszy się, konferował. Szedł potym do kościoła na mszę św. Po której jadł w plebanii obiad z JMP Frelichem [gen. Karlem Gustafem Frölichem], z JMP chorążym sandomierskim [Stanisławem Morsztynem], z JMP starostą dunińskim [Stefanem Morsztynem] i z JMP starostą bobrownickim [Józefem Narzymskim]. Po obiedzie był w stacji JMP podkanclerzego i tam z godzinę bawił. Powróciwszy stamtąd do plebanii pisał kilka listów. Jechał potym do JMP Krassawa, skąd przyjechawszy wieczerzę jadł. Na której byli JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk [s. 210], JMP [Franciszek] Jagniętkowski stolnik sandomierski, JMP Karwicki⁷⁰¹ cześnik sandomierski, JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski]. Po wieczerzy z pół godziny bawił się u JMP podkanclerzego, od którego prosto jechał do obozu na noc.

Powrócił dziś JKs. Domański od XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego] z Hartowic⁷⁰² o mil 20 ode Gdańska, gdzie XJM nominat krakowski z JMP kanclerzem w. kor. [Janem Stanisławem Jabłonowskim] kilka dni strawił traktując [prowadząc rokowania] z JMP [Jakubem Zygmuntem] Rybińskim, tamże in persona [w swojej osobie] znajdującym się, lecz nullo efectu [bez skutku]. D. 16 p[rae]sen[tis] [VI] rozjechali się. JMP Rybiński multa impossibilia ad elussionem [wiele niestosownych rzeczy dla uchylenia się od] zgody

⁶⁹⁹ Zduny, miasto w pow. krotoszyńskim w woj. wielkopolskim.

⁷⁰⁰ Martin Schultz von Ascheraden (1660–1730), baron, chorąży od 1675, mjr od 1693, płk i komendant Stralsundu od 1702, gen. mjr kawalerii od 1710, gubernator Stralsundu i Wismaru, gen. lejtn. piechoty od 1716.

⁷⁰¹ Stanisław Dunin Karwicki (1640–1724), cześnik sandomierski od ok. 1683, podkomorzy sandomierski od 1713, pisarz polityczny.

⁷⁰² Hartowiec, wieś należąca wówczas do biskupów chełmińskich, obecnie w pow. nowomiejskim w woj. warmińsko-mazurskim.

proponebat [proponował], między innymi, ażeby JMP [Ludwik Konstanty] Pocię przy podskarbstwie był konserwowany. Ruszył się stamtąd [s. 211] JMP Rybiński pod Ciechanów⁷⁰³, Bug pod Wyszkiem⁷⁰⁴ ma przebywać.

D. 27 Iunii [VI]. Dziś rano JMP [gen.] Krassaw z półtorej godziny bawił w namiocie u Króla JM na konferencji. Jechał po tej konferencji Król JM na mszę św. do kościoła, po której jadł obiad w plebanii. Siedzieli u stołu JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk, JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i JMP starosta bobrownicki [Józef Narzyski]. Po obiedzie konferował z godzinę z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], a godzin ze cztery z JMP Krassawem. Potym w pastewniku [na pastwisku] przejeżdżano rumaki przed Królem JM. Przed wieczorem samym przyjechała JMP kanclerzyna kor. [Joanna Jabłonowska]. Zaraz tedy dano [s. 212] wieczerzę, bo umyślnie z nią czekano na JMP kanclerzynę. Po wieczerzy konferowawszy z pół godziny z JMP kanclerzyną, odjechał Król JM do obozu.

Dziś przywiózł nowinę JMP Jasiński chorąży pancerny JMP [Jana Karola] Chodkiewicza, że JMP Chodkiewicz zdrowiusienki i tak dystrybuta starostw zwała się, która takowa praecesserat [nastąpiła]: wieluńskie był wziął JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka], ustąpiwszy dawgieliskiego i błubeńskiego[!] JMP hetmanowi w. WXL [Janowi Kazimierzowi Sapieżu] invitando invidii [unikając zazdrości].

Z Wielkiej polskiej to była wiadomość, że regimenty cztery pomerańskie rozłożywszy się koło Gniezna i Szczema⁷⁰⁵ praetendunt [żądadają] z województw wielkopolskich na 9 [s. 213] miesięcy kontrybucji i prowiantów. Zjeżdżali do płk. Szulca [Martina Schultza] JMP w-da kaliski [Franciszek Zygmunt Gałęcki] i JMP kasztelan gnieźnieński [Adam Gruszczyński] zgadzając go od województw pomienionych. Dał tedy ostatnią rezolucję Szulca, że od 300 m. [tys.] tal. bitych [1 800 000 złp] i szeląga nie ustąpi. Powietrze [dżuma] nie w samym mieście [Poznaniu], lecz na przedmieściach poznańskich zaczęło się. JMP referendarz kor. [Władysław Poniński] pisze o przybyłych do Wielkiej Polskiej Szwedach, że tak dobrze umieją rzemiosło szarpania, jakby 10 lat już w Polsce byli.

D. 28 Iunii [VI]. Z rana miał Król JM konferencję u siebie w namiocie z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Był potym u JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego jechał na mszę św. do kościoła. Po mszy aż [s. 214] do obiadu samego piątkowego pisał ekspedycję do Gdańska przez grafa Mariniego. Jadł potym obiad, po którym odjechał był do obozu, lecz za przyjazdem JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej],

⁷⁰³ Ciechanów, miasto pow. w woj. mazowieckim.

⁷⁰⁴ Wyszki, miasto pow. w woj. mazowieckim.

⁷⁰⁵ Śrem, miasto pow. w woj. wielkopolskim.

IMM księży nominata poznańskiego [Jana Pawła Gomolińskiego] i sufragana gnieźnieńskiego [Stefana Antonina Mdzewskiego], także podskarbiego w. kor. [Władysława Czarnkowskiego] i JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły] z Jejmością swoją [Anną], powrócił do plebanii, gdzie z pomienionymi osobami, aż do wieczora bawił się. Wieczorem samym odjechał do obozu.

Coś kwarcianych znajduje się w Jarosławiu, gdzie leżącego P Ulińskiego rotmistrza wołoskiego szwedzkiego u oo. jezuitów⁷⁰⁶, w tumulcie onegdajszym miejskim ranionego, wzięto i do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] zaprowadzono. Jezuiti musieli go wydać, bo pisał do [s. 215] nich JMP w-da bełski surowy bardzo list o wydanie jego.

D. 29 Iunii [VI]. Dziś rano, skoro wstawszy, jechał Król JM do plebanii, gdzie u JMP wojewodziny kijowskiej [Wiktorii Potockiej] zabawiwszy się z pół godziny, szedł do kościoła na mszę św. Miał kazanie JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Dico tibi tu es Petra et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, tu vero Paule es vas electionis portans Nomen meum coram gentibus” [Mówię tobie, ty jesteś Piotr (skała) i na tej skale zbuduję mój Kościół, prawdziwie Paweł jest naczyniem wybranym niosącym Imię moje narodom (*kompilacja z Mt 16, 16 i Dziejów Apostolskich 9, 15*)]. Miał propozycję tę: „Zgoda między pany chrześcijańskimi jest szczęście królestw i państw. Zgoda między Apostołami Świętymi jest pociecha Kościoła Bożego”. Po kazaniu powrócił Król JM do plebanii, gdzie zaraz dano obiad. Siedzieli u stołu: JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka], JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMKs. [s. 216] sufragan gnieźnieński [Stefan Antonin Mdzewski], JMP w-da krakowski [Franciszek Lanckoroński], JMP podskarbi w. kor. [Władysław Czarnkowski], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], IMM PP Mikus [I. Mikusz] i Sztoltz pułkownicy. Po obiedzie jechał zaraz Król JM do JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa, u którego z nim samym i JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] konferował godzin ze trzy, skąd powróciwszy do plebanii, wprzód miał konferencję z JMP podkanclerzym, a potem z płk. Zulichem [Gustafem Züllichem]. Dano zatym nie bawiąc wieczere, na której ciż Ichmoście wszyscy byli co i na obiedzie, excepto [z wyjątkiem] generałów, przybył zaś JMP Zulich. Po wieczery odjechał Król JM do obozu.

Dziś rano, o milę stąd, wieś i dwór JMP [Franciszka] Jagniętkowskiego stolnika [s. 217] sandomierskiego, kilkaset Szwedów najechawszy zrabowali i zboża wszystkie wykosili, lubo miał salwagwardię i libertację [list żelazny i zwolnienie z *dostaw*] sobie daną od JMP [gen.] Krassawa z upewnieniem, że żadnej szkody nie miała ponieść. O co gdy JMP stolnik ekspostulował [żalił się], odpowiedział generał, że to za niewydanie prowiantu, o który

⁷⁰⁶ Kościół i klasztor Jezuitów w Jarosławiu, obecnie kościół i klasztor Dominikanów przy ul. Krakowskiej.

nigdy JMP stolnikowi nie mówiono, choć codziennie tak u Króla JM, jako i u JMP Krassawa bywał.

Generałowie Mikus [I. Mikusz] i Sztoltz bardzo są malkontenci ex detentione sua [niezadowoleni z zatrzymania swego], uskarżali się dziś przed JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką], że zjechawszy na parol [słowo] Króla JM, do tej konfuzji [zawstydzenia] przyszli i prosili JMP podkanclerzego, żeby imieniem onych ekspostulował [rozmawiał] z JMP Krassawem, ażeby albo ich uwolnił, albo jeśli mu [s. 218] się tak podoba, zabrał im wszystko, mając nadzieję, że pryncypałowie ich upomną się o tę obelgę. Causam detentionis [sprawę zatrzymania] onych kładą, że jakoby mieli przyjść we 2 m. [tys.] ludzi, co non est subsecutum [nie nastąpiło], lecz oni to negant par omnia, adiungendo impossibilitatem ipsam [negują we wszystkim, dodając niemożność tego], żeby moskiewskich ludzi mogli tu sprowadzić. A do tego szelmami musieliby zostać, gdyby to uczynili.

D. 30 Iunii [VI]. Dziś rano odjechał Król JM do taborów.

^aZa promocję Pańską na ciwuństwo po JMP [Zygmuncie] Billewiczu jako najuniższej WXM Dobrodziejowi dziękuję, ale że bez gumna nie chce być ciwun, dlatego na inszą okazję zachowuję łaskę Pańską WXM Dobrodzieja^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Łowiectwo nowogrodzkie i podczastwo lidzkie skoro będą podpisane, zaraz odeślę.

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 219–229

Pod Sztucinem [Szcucinem] d. 4 Iulii [VII] 1709

[s. 219] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 30 Iunii [VI]. Dziś godzinę przed wieczorem powrócił Król JM [Stanisław] z Opatowca, in assistentia [w towarzystwie] IMM PP kasztelana sandomierskiego [Józefa Władysława Myszkowskiego], XJM chorążego WXL [Józefa Czartoryskiego] i JMP starosty stargardzkiego [Józefa Kosa]. Był zaraz u JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], gdzie z pół godziny zabawiwszy się, jechał do plebanii na wieczerzę. Po wieczerzy z pół godziny konferował z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Odjechał potym do obozu. Przyjeżdżali dziś IMM PP w-da sandomierski [Stanisław Morsztyn], kasztelan wiślicki z Doina Szembek⁷⁰⁷,

⁷⁰⁷ Franciszek Aleksander Szembek (zm. 1724), kasztelan wiślicki od 1704. Przydomek z Doina przymuszalnie nawiązuje do rzekomego przodka Szembeków, Piotra, który w początkach

stolnik sandomierski [Franciszek Jagniętkowski], podwojewodzi sandomierski Popiel⁷⁰⁸ [s. 220] i kilku przy nich szlachty cum quaerimoniis [ze skargami] o zrabowanie wiosek swoich, lecz nie zastawszy Króla JM reversi sunt [zawrócili] do domów swoich sine ulla satisfactione [bez żadnego załatwienia] interesów swoich.

Regimenta pomerańskie nie bardzo spieszą się do nas, owszem, straszne w Wielkiej Polsce exigunt [wymuszają] kontrybucje. Moskwa magazyn swój zakłada w Krasniku⁷⁰⁹, miasteczku do Zamoyszczyzny należącym, o mil 10 od Lublina.

D. 1 Julii [VII] 1709. Byli z rana u Króla JM JMP kasztelan sandomierski [Józef Władysław Myszkowski], XJM chorąży w. WXL [Józef Czartoryski], JMP starosta [s. 221] ostrołęcki⁷¹⁰ i JMP Jelec⁷¹¹. Przyjechał potym JMP [gen.] Krassaw, z którym godzinę konferowawszy, jechał Król JM na mszę św., po której jadł w plebanii obiad. Siedzieli u stołu: JMP kasztelan sandomierski, JMP [Franciszek] Dembiński kasztelan [wojnicki], XJM chorąży w. WXL, JMP starosta ostrołęcki, JMP płk [Wilhelm] Müller. Po obiedzie konferował długo Król JM z JMP kasztelanem sandomierskim. Jeździł potym do JMP Krassawa, od którego powróciwszy jadł w plebanii wieczerzę. Po wieczerzy jechał na noc do obozu.

Zjawiła się tu dziś kopia [s. 222] listu XJM prymasa [Stanisława Szembeka] do cara JM [Piotra I], w którym winszuje naprzód carowi JM zwycięstw nad nieprzyjacielem, potym deklaruje z zagranicy wyjechać i zjazd generalny w Polsce złożyć, ultimate [na koniec] upomina się o deklarowane na wojsko kwarciane miliony.

D. 2 Julii [VII]. Z rana zaraz jechał Król JM do kościoła, gdzie spowiadał się i komunikował. Po mszy miał kazanie JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Intravit Maria in domum Zachariae et salutavit Elisabetham” [Weszła Maria do domu Zachariasza i pozdrowiła Elżbietę (*Łk 1,40*)]. Wywodził, że Najświętsza Panna do którego domu wnidzie [wejdzie], nigdy z niego nie [s. 225] wychodzi, kogo w protekcję swoją weźmie, tego do samej śmierci nie opuści. Przyszedłszy do plebanii, naprzód Król JM konferował z JMP Łochowskim sługą królewicza JM [Konstantego Sobieskiego] i z JMP administratorem żółkiewskim, którzy aderant [przybyli] tu dla otrzymania

XVI w. miał się przenieść z Rzeszy do Prus i ożenić z Anną Czapską, zob. K. Niesiecki, *op. cit.*, t. 8, Lipsk 1841, s. 609. Doin (Doje) to wieś w d. Prusach Wschodnich w pow. gierdawskim (obecnie pow. Żelaznodorożnyj w obwodzie kalininingradzkim).

⁷⁰⁸ Przypuszczalnie Jan Popiel (zm. 1729), podwojewodzi sandomierski, płk husarski, łowczy sandomierski od 1710.

⁷⁰⁹ Kraśnik, miasto pow. w woj. lubelskim.

⁷¹⁰ Jan Kos (zm. 1712), starosta ostrołęcki od 1702.

⁷¹¹ Może Józef Jelec (zm. 1713), chorąży sanocki od 1699 lub Antoni (zm. 1722) podczaszy przemyski od 1702.

sprawiedliwości z P Mierzeiewskiego rotmistrza o splądrowanie wiosek żółkiewskich, lecz *vacuis manibus* [z pustymi rękami] podobno powrócą, bo sądził tę sprawę Marchal [Karl Gustaf Marschlack] pułkownik, przy innych oficerów [*obecności*] i taki dekret stanął: *Si quas ad huc res habet Mirzeievius abreptas Zołkieviam, illas reddat* [Jeżeli Mierzejewski ma jakieś rzeczy dotąd zrabowane w Żółkwi ma owe zwrócić]. Z godzinę potym i więcej bawił się [król Stanisław] na konferencji z JMP [s. 226] podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Dano zatym obiad. Po obiedzie ekspediował kilka listów Król JM. Nadjechał potym JMP [gen.] Krassaw i z godzinę bawił się. Immediate [bezpośrednio] przed wieczerzą nawiedzał Król JM JMP Dąbrowskiego buńczuczny swego, na gorączkę chorującego. Był na wieczerzy JMKs. nominat lwowski [Jan Dłużewski], JMP [Wilhelm] Müller płk, JMP [Johan Karl] Stromfeldt major Krassawa, JMP płk [Michał] Tarło, JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski] i JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński]. Po wieczerzy jechał Król JM do obozu.

Przyprowadzono dziś tu [s. 223] wziętego z dywizji JMP [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego cyrulika. Ten reffert [mówi], że JMP Rybiński pod Kock zmierza i że w wojsku tam JMP Rybińskiego, jako i JMP [*kasztelana*] połanieckiego [Feliksa Czermińskiego] wytrąbiono [ogłoszono], żeby Litwy nie gabać [zaczepiać] i onej nie infestować [atakować]. O JMP hetmanie w WXL [Janie Kazimierzu Sapieże] ta jest wiadomość, że spod Kocka pod Gołąb⁷¹² miał się pomknąć. Moskwy dwa tysiące zapewne już stanęło w Jarosławiu.

D. 3 Iulii [VII]. Z rana był Król JM u JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego jechał prosto do kościoła na mszę św. Po mszy w plebanii konferował z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] z pół godziny. Potym jadł obiad, na którym [s. 224] byli IMM PP generałowie Krassaw i Frelich [Karl Gustaf Frölich]. Po obiedzie z godzinę konferował Król JM z JMP Krassawem. Po której to konferencji jechał do obozu, dokąd przyjechał JMP podstoli kor. starosta pereasławski [Michał Lubomirski] i jest cum plena testificatione affectus [z prawdziwym wzruszeniem] przyjęty od Króla JM. Mało co zabawiwszy w obozie powrócił Król JM z pomienionym JMP podstolim do plebanii, gdzie nad godzinę nie bawiwszy odjechał JMP podstoli do Dąbrowy⁷¹³ majątności swojej o mil kilka stąd, a Król JM zjadłszy wieczerzę, do obozu na noc wrócił się.

Był dziś podjazd kwarciany o mil 3 stąd i porwawszy P Berka, kwarcianego kapitana wypuszczonego na parol [słowo] od JMP w-dy kijowskiego

⁷¹² Gołąb, wieś w pow. puławskim w woj. lubelskim.

⁷¹³ Dąbrowa, nowo założone wówczas miasto, obecnie Dąbrowa Tarnowska, miasto pow. w woj. małopolskim.

[Józefa Potockiego], u JMP Secygnowskiego [s. 227] obywatela województwa sandomierskiego, wrócił się nazad ku Rzeszowu.

D. 4 Julii [VII]. Rano był Król JM u JMP [gen.] Krassawa, od którego jechał na mszę św. do kościoła. Po mszy przyszedłszy do plebanii, zastał JMP Krassawa, z którym z pół godziny konferował. Na obiedzie byli u Króla JM IMM PP Frelich [Karl Gustaf Frölich] i Krassaw generałowie. Po obiedzie z JMP Krassawem bawił się Król JM.

Dziś rano przysłała poczta wrocławska, która to przyniosła: Stralheim [dplomata szwedzki Henning von Stralenheim] z Wrocławia jeździł do Drezna do króla Augusta [II], od którego mile był przyjęty i zamieszkałszy tam niedziel dwie ekspostulując in negotiis [rozmawiając w sprawach] pryncypała swego [Karola XII] z królem Augustem, powrócił [s. 228] nazad do Wrocławia plenissime satisfactus [w pełni zadowolony], bo August wydał nowe po całej Saksonii edykta, ażeby nikt się nie ważył, ani mówić, ani pisać, żeby Sasowie mieli wrócić się do Polski.

Traktat francuski na tym zerwał się, że król francuski [Ludwik XIV] na wszystkie już był pozwolił praeliminaria [wstępne warunki], na to tylko nie chciał pozwolić, że in quantum [o ile] Philipp [Filip V Bourbon] we 2 miesiącach nie będzie ewakuował Hiszpanii, to król francuski miał wnieść w alianse z koligatami [koalicją] przeciwko niemu. Royille⁷¹⁴ odjeżdżając z Hagi z tym się szczycił, że te same praeliminaria traktatu, na które był pozwolił król francuski i które publikowane już są w wojsku francuskim, animabit [zachęciły] wojsko ich ad fortia agenda [do aktywnego działania] przeciwko koligatom.

[s. 229] My jutro [5 VII], albo pojutrze, zapewne mamy się stąd ruszyć ku Krakowu, dla szczupłości już tu prowiantów. List JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] do Króla JM i Króla JM do JMKs. biskupa [wileńskiego Konstantego Kazimierza Brzostowskiego] in copias [w odpisach] posyłam, które in secreto [w sekrecie] są mi komunikowane. Posyłam także relację języka [jęńca] z wojska JMP [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego wziętego, z kancelarii szwedzkiej wydaną. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

Przywilej na łowiectwo nowogrodzkie i podczastwo ludzkie odsyłam podpisane.

[datacja]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

⁷¹⁴ Przepuszczalnie skrócona wersja tytułu *Prince royal*, czyli francuski następca tronu Ludwik Bourbon, tzw. Wielki Delfin.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 230–238

Pod Bolesławem⁷¹⁵, d. 8 Iulii [VII] 1709

[s. 230] Jaśnie Oświecony Miłościwy Ksiązę Panie i Dobrodzieju mój

D. 5 Iulii [VII]. Dziś o godzinie ósmej z rana ruszył się Król JM [Stanisław] spod Szczucina pod Bolesław, o półtorej mile od Opatowca, tyleż od Szczucina. Jechał w kolasie JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa] z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Stanąwszy w Bolesławie wiosce JP Stradomskiego, słuchał mszy w kościele, podczas której przyjechali JMP Morsztyn kasztelan sieradzki⁷¹⁶, JMP Jordan łowczy w. kor.⁷¹⁷, JMP starosta kowalski [Jakub Władysław Morsztyn], JMP chorąży zatorski [Wojciech Dembiński], JMP Jordan cześnik krakowski⁷¹⁸. Po mszy szedł [s. 231] Król JM do plebanii, gdzie z pomienionemi Ichmościami bawił się aż do obiadu piątkowego, na którym ciż Ichmoście wszyscy byli i JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński]. Tylko co obiad skończył się, zgorzała się plebania od komina, od której zajęły się stodoły i kilka przy tym domów poblizszych zgorzało. Ognia uhamować dla wiatru nie można [można było]. Plebanię tutejszą trzyma JMKs. [Jan] Skarbek sufragan lwowski. Przeniosły się tedy wozy Króla JM do dworu tutejszego, w którym Szwedzi magazyn swój byli założyli. Jak począł ogień osiadać pojechał Król JM z JMP Krassawem do obozu.

Moskwa i kwarciani ku [s. 232] Sandomierzowi idą, dokąd pro d. [na dzień] 13 praesentis [VII] z całego województwa sandomierskiego kazano prowianty sobie zwozić. Piechoty szwedzkie dziwnie, słyszę, w Wielkiej Polsce exorbitant [popołniają nadużycia]. Jeszcze ta prowincja od żadnych wojsk większych ciężarów i opresji nie miała, jakie teraz ponosi. Do nas nie bardzo spieszą się, lecz gorące poszły od Króla JM kompelacje [ponaglenia] i ordynanse JMP [gen.] Krassawa, ażeby jak najprędzej dla łączenia się z kawalerią maszerowały ku Wiśle.

D. 6 Iulii [VII]. Rano byli w namiocie u Króla JM JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński] i JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło]. Koło godziny dziewiątej jechał Król JM do JMP [gen. Ernsta Detlofa]

⁷¹⁵ Bolesław, wieś w pow. Dąbrowa Tarnowska w woj. małopolskim.

⁷¹⁶ Kasztelanem sieradzkim z nominacji króla Stanisława był od schyłku 1707 Michał Mikołaj Męciński. J. M. Karp przypuszczalnie pomylił się i określił kasztelanem starostę sieradzkiego (od 1699) Andrzeja Michała Morsztyna (zm. 1752), kasztelana bieckiego od 1724 i sądeckiego od 1728.

⁷¹⁷ Michał Stefan Jordan (zm. 1739), cześnik krakowski 1689–1701, łowczy kor. od 1704, w-ła braclawski od 1710.

⁷¹⁸ Spytek Jordan (zm. 1720), cześnik krakowski od 1701.

Krassawa, od którego do kościoła, gdzie nie [s. 233] zastawszy mszy św., bo się już wszystkie były poodprawowały, jechał do dworu na obiad. Siedzieli u stołu z Królem JM: IMM księża nominat poznański i sufragan gnieźnieński [Stefan Antonin Mdzewski], IMM PP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka], marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] i starosta łomżeński [łomżyński]. Po obiedzie konferował naprzód z samym JMP podkanclerzym z pół godziny, secundario [po drugie] z JMKs. nominatem poznańskim i JMP podkanclerzym, chodząc po dworze. Nadjechali zatem IMM PP podstoli [Michał Lubomirski] i łowczy [Michał Stefan Jordan] w. koronni z Dąbrowy, o milę stąd. Immediate [bezpośrednio] przed wieczerą jeździł Król JM do JMP Krassawa. Od którego powróciwszy jadł wieczerę, na której byli IMM PP marszałek nadw. kor., podstoli i [s. 234] łowczy koronni i JMP starosta bobrownicki [Józef Narzyski]. Po wieczerzy chodził Król JM do stodół, gdzie konie stoją, kilka koni główniejszych przejeżdżano po gumnie. Odjechał potym Król JM do obozu w kolasce JMP podstolego kor.

Dwie dziś były o Moskwie relacje. Jedna, że pod Rawa⁷¹⁹ przed czterema dniami znajdowała się; druga, że jakoby już Zamoysc [Zamość] pominąć [mieli] kwarciani i Moskwa, ciągnąc ku Lublinowi dla złączenia się z JP [Jakubem Zygmunt] Rybińskim. JMP podkomorzy kor. [Jerzy Dominik Lubomirski] z Jejmością swoją księżną de Teshyn [Urszulą z Bokumów, księżną cieszyńską] pogodził się i już żyją z sobą. Dziś umyślny przyjechał z Wielkiejpolskiej z tą wiadomością, że się actu [teraz] już ruszyły ku nam [s. 235] regimenta z Szulcem [płk. Martinem Schultzem]. W Poznaniu na przedmieściach poznańskich i w okolicznych wioskach strasznie powietrzem [dżumą] mrą ludzie, że grabarze nie mogą wystarczyć zakopywać umarłych.

D. 7 Julii [VII]. Dziś o godzinie dziewiątej przyjechał Król JM do kościoła na mszę św., którą miał JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński]. Po mszy jechał Król JM do dworu na obiad, który nim dano, konferował z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Nadjechał zatem JMP w-da kijowski [Józef Potocki] z Jejmością swoją [Wiktoria], XJM chorążyną w. WXL [Teresą Czartoryską], JMP kasztelanową sandomierską⁷²⁰; JMKs. Rupniewski nominat kijowski⁷²¹ i JMP łowczy w. kor. [Michał Stefan Jordan]. Z temi [s. 236] wszystkimi jadł Król JM obiad. Po którym jeździł do JMP [gen.] Krassawa. Od którego powróciwszy odjechał do Beyst⁷²² dóbr JMP w-dy kijowskiego, mila za Opatowiec.

⁷¹⁹ Rawa Ruska, miasto w obwodzie lwowskim w Ukrainie, koło Żółkwi.

⁷²⁰ Helena Myszkowska z Czartoryskich (1665–1740), żona kasztelana sandomierskiego Józefa Władysława Myszkowskiego.

⁷²¹ Stefan Bogusław Rupniewski (1671–1731), bp nominat kijowski, bp sufragan lwowski od 1713, bp kamieniecki od 1716, bp łucki od 1721.

⁷²² Bejsce, wieś w pow. Kazimierza Wielka w woj. świętokrzyskim.

O Moskwie referebatur [mówiono], że pod Lublinem stoi. JMP [Hrehory] Ogiński z dywizją swoją miał się udać w Podgórze ku Krosnowi. O Auguście [II] tu bają, jakoby miał wnieść [wejść] w Pomeranię Szwedzką z wojskiem swoim. JMP Warszzycka miecznikowa kor.⁷²³ laethaliter [śmiertelnie] choruje, po której o dzierżawy już konkurują u Króla JM. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[s. 237] ^cMiędzy piechotami pomorskiemi jest słyszę gwałt ludzi chorych i nie mundurownych, dlatego w Wielkiej Polsce bawią się, bo chcą tam na wszystko sporządzić się^c.

[s. 238] ^cByła tu sekretna relacja, że skoro Szwedzi poczęli odmykać się ode Lwowa ku Wiśle, zaraz Kozacy na Ukrainie bardziej zaczęli wiązać się do cara [Piotra I] zdesperowawszy wcale o przyjsciu Króla Jegomości [Stanisława] na Ukrainę^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 239–273

Pod Bolesławem, d. 25 [26] Iulii [VII] 1709

[s. 239] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 9 Iulii [VII]. Król JM [Stanisław] zawczora nocował w Beystach [Bejscach] u JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego]. Wczoraj obiad jadł u JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły] o milę od Beyst. Na wieczery był u JMP kanclerzyny w. kor. [Joanny Jabłonowskiej] w Rogowie⁷²⁴ o ćwierć mile od Opatowca, a nocował w taborach u JMP płk. [Michała] Tarła. Dziś rano na mszę tu powrócił, po której powróciwszy do dworu z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem [gen. Ernstem Detlofem Krassowem] więcej godziny konferował. [s. 240] Na obiedzie był u Króla JM JMP Krassaw. Po obiedzie przyjechali JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMP w-da kijowski i JMP podstoli kor. [Michał Lubomirski], z którymi bawił się Król JM aż do wieczery. Po wieczery, na której ciż Ichmoście pomienieni byli, jechał Król JM do JMP Krassawa, a potym do namiotów swoich.

Moskwa trzy magazyny założyła, jeden w Tomaszowie⁷²⁵, do którego województwo bełskie ma zwozić prowianty, drugi w Kraśniku na województwo

⁷²³ Marianna Warszzycka z Jordanów, wdowa po Stanisławie (zm. 1704), mieczniku kor. od 1693.

⁷²⁴ Rogów, wieś na południe od Opatowca.

⁷²⁵ Tomaszów Lubelski, miasto pow. w woj. lubelskim.

lubelskie, trzeci w Turobinie⁷²⁶ na ziemię chełmską, do [s. 241] którego pierwsza straż moskiewska we 2 m. [tys.] już przyszła. Marsz przeciwnej strony tak jest dysponowany: prawe skrzydło trzymają kwarciani, corpus [centrum] Moskwa, a lewym skrzydłem idzie JP [Hrehory] Ogiński, który koło Jaworowa w przeszłych dniach znajdował się.

O JMP [Janie] Szembeku podkanclerzym kor. ta tu jest wiadomość, że doktorowie nie tuszą mu nad sześć niedziel życia. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] i z kolegą swoim [Stanisławem Mateuszem Rzewuskim] był w Żółkwi u królewicza JM [Konstantego Sobieskiego]. O królu Augustcie [II] wszystkie już wieści ustały za zerwaniem [s. 242] się traktatu między Francją a koligatami [koalicją] i cale [zupełnie] nie tuszą [sądzą], żeby o powrocie do Polski myślił.

Dziś samym wieczorem kilku Francuzów z regimentu Zulicha [płk. Gustafa Zülicha] podpiwszy na bazarze, naszli gospodę Szwaliego [J. Mandli Chevaliera – lekarza królewskiego], gdzie zwadziwszy [się] z czeladzią jego, wielki tumult uczynili, w którym jeden z Francuzów jest zacięty, drugi postrzelony, a trzeci pchnięty w brzuch bardzo niebezpiecznie. Z drugiej strony kilku także jest ranionych. Wzięto zaraz tych Francuzów pod wartę tanquam invasores [jako napastników] do dalszej JMP [gen.] Krassawa decyzji.

[s. 243] **D. 10 Iulii [VII]**. Dziś rano o godzinie ósmej jechał Król JM do JMP Krassawa, u którego było consilium bellicum [rada wojenna] i trwało aż do południa. Assistebant [asystowali] tej radzie JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka] i wszyscy pułkownicy. Dla spóźnionego czasu Król JM mszy św. nie słuchał, ale skoro przyjechawszy do dworu zaraz jadł obiad. Po obiedzie był u JMP Krassawa, od którego powróciwszy do namiotów swoich, nie odjeżdżał nigdzie do nocy samej.

Dnia dzisiejszego ta była wiadomość, że sama tylko jazda moskiewska i JMP [Stanisław Mateusz] Rzewuski hetman polny, zumunderowani [dobrze wyposażeni?], poszli ku Lublinowi, facilitując passare [ułatwiając przejście] JMP [Jakubowi Zygmunтови] Rybińskiemu. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] pozostał we Lwowie i animuje [zachęca] [s. 244] województwo wołyńskie i ruskie, ażeby przy nim wsiadły na koń przeciwko Szwedom. Kipikron [Per Cuypercrona] rezydent szwedzki we Gdańsku pisał tu, że poseł duński⁷²⁷ będący przy carze [Piotrze I] oznajmił ministrom pruskim w Królewcu mieszkającym, że między królem JM szwedzkim [Karolem XII] a carem stanęło armistitium [zawieszenie broni] i już traktat pokoju zaczął się między niemi. W tym tylko największa trudność, że car chce utrzymać się przy Peterburku [Petersburgu], a król szwedzki nie chce go ustąpić. Daje mu zań car milion czerwonych złotych [18 mln złp].

⁷²⁶ Turobin, niegdyś miasto, obecnie wieś w pow. biłgorajskim w woj. lubelskim.

⁷²⁷ Georg Grund, poseł duński w Rosji 1705–1710.

D. 11 [VII]. Z rana był Król JM u JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego prosto jechał do kościoła na mszę św. Po mszy jadł we dworze obiad, na którym byli JMKs. nominat poznański [Jan Paweł Gomoliński], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], [s. 245], JMP Dembiński kasztelan wojnicki⁷²⁸ i JMP chorąży sandomierski [Stanisław Morsztyn]. Po obiedzie jechał Król JM w kolasce JMKs. nominata poznańskiego z nim samym i JMP marszałkiem nadw. kor. do taborów. Stamtąd był u JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej], u której zjadłszy wieczerzę, powrócił tu nazad w kolasce JMP Klinszteta [Henrika Klingstedta], pod samym wieczorem i zaraz jechał do JMP Krassawa.

O piechotach szwedzkich ta dziś była przez umyślnego relacja, że już weszły w województwo sieradzkie i tylko o mil 30 znajdują się od nas. Od kancelistów dwóch z Lublina, dziś przez Opatowiec przejeżdżających tę odebraliśmy wiadomość, iż JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] i Moskwa zapewne już stanęli w Lublinie, JMP [Jakub Zygmunt] Rybiński zaś miał się przeprawić na [s. 246] tę stronę Wisły jak Warszawa.

D. 12 Iulii [VII]. Dziś rano konferował Król JM w namiocie u siebie z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Jechał potym na mszę do kościoła, po której w dworze z pół godziny z XJM chorążym WXL [Józefem Czartoryskim] zabawiwszy się, jechał do JMP [gen.] Krassawa. Od którego powróciwszy jadł obiad piątkowy, po którym odjechał do obozu. Sprawa owa Francuzów o najście na gospodę zakończyła się deprekacją [przeproszeniem] P Szwaliego [J. Mandli Chevaliera], który per respectum [ze względu] na się łatwo dał się przeprosić.

Wieczorem samym przyszła wiadomość, że IMM PP hetmani kor. [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] d. 8 praesentis [VII] stanęli w Markuszach⁷²⁹ o mil 2 od Zawichostu, stąd zaś o [mil] 13 i już actu [teraz] złączyli się z JMP [s. 247] [Jakubem Zygmuntem] Rybińskim i JMP [kasztelanem] połanieckim [Feliksem Czermińskim]. Tamże blisko Zawichosta most budować intendunt [zamierzają].

D. 13 Iulii [VII]. Dnia dzisiejszego nad inne czasy raniej Król JM do kościoła przyjechał na mszę św., na której miał kazanie JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Pretiosa Margaretae” [Drogocenna perła, Małgorzata]. Wywodził, że jak margerita [*gatunek perły*], jest najdroższa między perlami, tak św. Małgorzata cnót świętych ceną, wszystkie ss [święte] celuje. Po kazaniu jechał Król JM do dworu na obiad, na którym byli: JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka], JMP kasztelan wojnicki [Franciszek Dembiński], JMKs. [Maciej Aleksander]

⁷²⁸ Franciszek Dembiński (zm. 1727), kasztelan sądecki od 1697, kasztelan wojnicki od 1707.

⁷²⁹ Najprawdopodobniej Maruszów, wieś w pow. sandomierskim w woj. świętokrzyskim, na północ od Zawichostu.

Sołtyk, IMM PP bobrownicki [Józef Narzymski] i [s. 248] malborski [Franciszek Bieliński] starostowie. Po obiedzie pisał Król JM kilka listów instancjalnych do Rzymu za JMKs. [Piotrem Franciszkim] Tarłą kanonikiem gnieźnieńskim, który sam jedzie do Rzymu starać się o opactwo tynieckie.

Jechał potym w kolasce JMP kasztelana wiślickiego [Franciszka Aleksandra Szembeka] z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] do taborów. Stamtąd był u JMP kanclerzyny w. kor. [Joanny Jabłonowskiej] w Rogowie, gdzie wieczерzę zjadłszy, samym wieczorem powrócił tu nazad do Bolesława.

Dziś P Mierzejewski rotmistrz wołoski JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa przyprowadził kilku towarzystwa i kilku pachołków JMP [Hrehorego] Ogińskiego, których wziął w górach prowiant egzekwujących.

[s. 249] **D. 14 Julii [VII]**. Był na nabożeństwie Król JM. Kazał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Laudavit Dominus villicum iniquitatis” [Pochwalił Pan nieuczciwego rządcę (Łk 16,8)]. Miał propozycję takową: „Nieszczęśliwe te państwo, w którym dobremu nagrody, a złemu nagany nie masz”. Po kazaniu jechał Król JM na obiad do dworu. Po obiedzie jeździł do JMP [gen.] Krassawa, od którego powróciwszy jadł we dworze wieczерzę. Po wieczery jechał na noc do stodoły niedaleko obozu będącej, do której dziś przeniósł się z namiotów dla ustawicznych przez te dni wiatrowych szturmów.

Cokolwiek w przeszłych dniach o obrotach przeciwnej strony było wiadomości, nie były pewne, aż dnia [s. 250] dzisiejszego przybyły umysłny szlachcic ze Zamoyscia [Zamościa], który był w wojsku moskiewskim i kwarcianym, i rzetelną uczynił relację, że oba hetmani koronni [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] w przeszły czwartek, to jest 11 praesentis [VII] byli w Krasnymbrodzie⁷³⁰ o mil 3 od Zamoyscia. Przy których 6 m. [tys.] wojska polskiego jest. JMP [Jakub Zygmunt] Rybiński i z JMP [kasztelanem] połanieckim [Feliksem Czermińskim] z tej strony Lublina w Bychowie⁷³¹ o mil 7 od Zamoyscia znajdowali się. Dotąd niechybnie musieli się już złączyć z hetmanami. [Feldmarszałek Henryk] Goltz kawalerię prowadzi moskiewską in numero [w liczbie] 4 m. [tys.], a gen. Gieyszow⁷³² infanterię [piechotę] na miejscu Goliczyna [Michała Golicyna], której się liczy 6 m. [tys.] i byli pod Huchnowem⁷³³. [s. 251] Moskwa bardzo jest munderowna [dobrze wyposażona, umundurowana], tylko konie ma nużne [znużone, zmęczone] i ta jest przyczyna, że się tak długo bawili koło

⁷³⁰ Krasnobród, miasto w pow. zamojskim w woj. lubelskim.

⁷³¹ Bychawa, miasto w pow. i woj. lubelskim.

⁷³² Przymuszczalnie Johann Geszow (Geszkow), w 1707 dowódca rosyjskiego regimentu dragonii, w 1709 brygadier. Według pamiętnika tzw. Erazma Otwinowskiego (*op. cit.*, s. 162) był to szlachcic z ziemi ciechanowskiej Gieżowski, który po przejściu do służby rosyjskiej przybrał niemieckie nazwisko Gieszów (Geschow?).

⁷³³ Huchnow, zapewne Uhnów (Uhniv), miasteczko na północ od Rawy Ruskiej, w obwodzie lwowskim w Ukrainie.

Lwowa. Między Moskwą są także odgłosy o odprawionej batalii w Ukrainie, sine notitia [bez wzmianki] przy kim wiktoria.

Most pod Opatowcem dziś z tamtego końca, dla spadłych wielkich wód z gór, zerwawszy się, na tej strony brzeg spłynął bez żadnej szkody in corpore suo [w swej strukturze], tak dalece, że za spadnieniem wód, w kilku godzinach będzie się mógł postawić.

D. 15 Iulii [VII]. Rano był Król JM u JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, u którego z godzinę zabawiwszy jechał do kościoła na mszę. [s. 252] Obiad jadł we dworze. Na którym byli JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] i JMP Krassaw. Po obiedzie długo konferował Król JM z JMP podkanclerzym i JMP Krassawem, potym z samym JMP podkanclerzym po odjeździe JMP Krassawa. Przed wieczrą immediate [bezpośrednio] ekspediował umyślnego do Wielkiejpolskiej do płk. Szulca [Martina Schultza], od którego dziś była wiadomość, że jeszcze był pod Gnieznem d. 10 praesentis [VII], lecz za kilka dni miał się ruszyć ku nam, dysponując marsz na Łenczycę [Łęczycę], dokąd jest już posłany Ekemblat [płk Klaës Ekeblad] z regimentem swoim dla przysposobienia prowiantów. Dziś przyprowadził JMP Gurowski rotmistrz JP [s. 253] w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] kilkunastu ludzi JMP [Hrehorego] Ogińskiego, wziętych pod Rzeszowem, którzy referabant [opowiadali] o pryncypale swoim, że się znajdował pod Bruchnałem⁷³⁴, o milę od Jaworowa.

D. 16 Iulii [VII] 1709. Z rana jeździł Król JM do JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego prosto jechał do kościoła, z kościoła na obiad do dworu. Po obiedzie zaraz jechał do JMP [gen.] Krassawa, gdzie godzin ze cztery, aż do samej wieczery bawił się. Po której wrócił się na noc do obozu.

Dziś powrócił od JMP [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego JMP [Andrzej] Skórzewski cum ultimaria [ostateczną] nieprzystąpienia do Króla JM resolutione [rezolucją]. Pro objecto non accesu [za przyczynę nie przystąpienia] kładł książąt IMM [Janusza i Michała] Wiśniowieckich, ażeby inter summes pollicitationes [s. 254] eadem sortem [przy wielkich obietnicach, ich losu] w niedotrzymaniu promissorum [obietnic] nie poniósł⁷³⁵. Z regimentu JMP Skórzewskiego, który jest przy JP Rybińskim 200 rajtarii najlepszej z rotmistrem Ulatowskim uciekło do JMP [Jana] Grudzińskiego.

Od kilku dni spargitur [rozgłaszają] tu, że na Sztotlandzie⁷³⁶ powietrze [dżuma] pokazało się i że sam Gdańsk in summa periculo [w najwyższym

⁷³⁴ Bruchnal, wieś w obwodzie lwowskim w Ukrainie, na południowy wschód od Jaworowa.

⁷³⁵ Aluzja do obietnic króla Stanisława mianowania Michała Wiśniowieckiego hetmanem wielkim litewskim w zamian za opowiedzenie się po jego stronie.

⁷³⁶ Stare i Nowe Szkoty (Schotland), przedmieście Gdańska. O ówczesnej epidemii dżumy zob. E. Kizik, *Gdańsk i Elbląg w czasach zarazy 1709–1710 roku*, [w:] *Dżuma, ospa, cholera*, s. 99–111.

niebezpieczeństwie] jest zapowietrzenia się. W Krakowie na Kazimierzu, między Żydami pokazało się *contagio pestis* [dotknięcie zarazy], co *per iuridicam inquisitionem compertum* [przez urzędowe dochodzenie potwierdzono].

D. 17 Iulii [VII]. Cały dzisiejszy poranek zszedł na konferencji z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem, po której jechał Król JM na mszę św. do kościoła. Po mszy przyjechawszy do dworu, z pół godziny konferował z JMP podkanclerzym. Jadł potem [s. 255] obiad. Po obiedzie jechał konno do Beystów [Bejsc] do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] i do Rogowa do JMP kancle-rzyny [Joanny Jabłonowskiej] za Opatowiec.

Dziś wyszła ta nowina od JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac], że Villars⁷³⁷ w Flandrii napadłszy na księcia Eugeniusza [Sabaudzkiego] niespodzianie, zniósł mu 10 m. [tys.].

D. 18 Iulii [VII]. Król JM dzisiejszą noc w Beystach [Bejscach] noco-wał, tamże i obiad jadł dziś. Powrócił tu na samą wieczerzę, na której byli JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], Mikus [I. Mikusz] i Sztoltz generałowie i JMP płk [Wilhelm] Müller. Po wieczerzy jechał Król JM do JMP gen. Krassawa. Pewny szlachcic takową przysłał de statu [o stanie] przeciwnych wojsk informację: 1-mo, że [feldmarszałek Henryk] Goltz nie ma się podmykać pod Szwedów, bo nie ma ordynansu carskiego ażeby ich offensive aggredi [ofensywnie zaczepiać]. 2-do, że [s. 256] między Moskwą wielka jakaś skryta jest konsternacja, gdyż między niemi samemi odgłos ten, że król szwedzki [Karol XII] wielki temi czasami miał mieć awantaż [sukces] nad Moskwą w Ukrainie. 3-tio, że wielka mizeria tak w wojsku kwarcianym, jako i w moskiewskim, a to z tego najbardziej, że się skromnie w Polsce obchodzą i pieniędzy nie mają. 4-to: Moskwa strasznie dezertuje, co noc po kilkadziesiąt onej ucieka i lubo przy każdym regimencie szubie-nice wystawują, nic to nie pomaga. 5-to: w wojsku kwarcianym chorągwi siła, a ludzi pod niemi mało, oficjalistów [*tu*: oficerów?] zaś jeszcze mniej. 6-to: JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] umyślnego posłał na Ukrainę, wywiadując się *ipsam veritatem rei* [samej prawdy o sprawie], co się tam właśnie dzieje.

[s. 257] Z drugiego miejsca piszą, że w obozie kwarcianym i moskiew-skim w przeszłą niedzielę [14 VII] miano triumfować z otrzymanej niby cara [Piotra I] nad Szwedami w Ukrainie wiktorii, o czym konfirmacja [potwierdzenie] potrzebna.

D. 19 Iulii [VII]. JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw był rano u Króla JM w stodole, skąd Król JM z nim jechał do JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki], u którego godzin ze dwie była konferencja. Po niej słu-chał Król JM mszy św. w kościele. Po mszy przyjechawszy do dworu bawił

⁷³⁷ Claude de Villars (1653–1734), francuski marszałek.

się z godzinę. Jechał potym do JMP Krassawa, od którego powróciwszy do dworu jadł obiad piątkowy, po którym powrócił na noc do obozu.

Na Wiśle wody coraz więcej przybywa, dla której most reperować się nie [s. 258] może. Dziś tu koło obozu gęste wszędzie porozstawiano warty i ogłoszono, żeby bez paszportu JMP Krassawa nikogo nie puszczano, ani z obozu, ani do obozu. Jest ten odgłos, że adversa pars [przeciwna strona] zostawiwszy wszystkie swoje tabory koło Zamoyścia [Zamościa] gdzieś, ma pójść komunikiem [samą jazdą] przeciwko nam.

D. 20 Iulii [VII]. Z rana jeździł Król JM do JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa i tam godzin ze dwie bawił się. Był potym na mszy św. w kościele, po której jadł obiad we dworze, gdzie spał godzin ze dwie. Nadjechał zatym JMP Krassaw, z którym konferowawszy z godzinę, jechał [król] na wieczerzę do dworu, na której był JMP podstoli kor. [Michał Lubomirski], któremu Szwedzi wszystkie zboża koło [s. 259] Dąbrowy [Tarnowskiej] pokosili. Po wieczerzy wrócił się Król JM na noc do obozu.

Dziś od Żydów ta wyszła nowina, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] laethaliter [śmiertelnie] miał zachorować, inni propelabant de subsecutas [rozgłaszają o nastąpionym] już fatis eiusdem [zgonie tegoż].

D. 21 Iulii [VII]. Z rana prosto od siebie jechał Król JM do kościoła na mszę św. Po mszy miał kazanie JKs. [Stanisław] Bielicki super thema [na temat]: „Veniet dies in quo prosternent te ad terram, eo quod non cognovisses tempus visitationis tuae” [Przyjdą na ciebie dni, które powalą cię na ziemię, żeś nie rozpoznał czasu twojego nawiedzenia (Łk 19, 43–44)]. Wywodził laboratissime et summis [pracowicie i znakomicie] z Pisma Świętego probationibus [dowodami], że najlepsze remedium [lekarstwo] na karanie Boga, poznać, że to P Bóg karze. Po kazaniu przyjechał do dworu, nim obiad dano, [król] konferował z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po obiedzie przyjechał [s. 260] JMP [gen.] Krassaw, z którym jeździł Król JM pod Opatowiec, dla widzenia zaczętego mostu, który lubo na tak wielkiej wodzie, z tym wszystkim we wtorek [23 VII] postawiony będzie. Powróciwszy od mostu jadł Król JM wieczerzę. Siedzieli u stołu JMP podkanclerzy, JMP Krassaw, JMP Jordan podczaszy krakowski⁷³⁸, JMKS. [Maciej Aleksander] Sołtyk, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymiski] i JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Po wieczerzy zaraz odjechał Król JM do obozu.

Dnia dzisiejszego była wiadomość, że JMP [Jakub Zygmunt] Rybiński z JMP w-dą bełskim [Adamem Sieniawskim] złączył się pod Turobinem; de fatis [o zgonie] JMP w-dy podlaskiego [Stefana Mikołaja Branickiego]⁷³⁹, którego Król JM bardzo żałował. Starostw [s. 261] żadnych po nim obiecał

⁷³⁸ Władysław Jordan (zm. 1716/1717), podczaszy krakowski od 1699.

⁷³⁹ Stefan Mikołaj Branicki zm. 6 VII 1709.

Król JM nie rozdawać, ponieważ na jedne ma sama JMP wojewodzina [Katarzyna Branicka] iura communicativa [prawa wspólnoty majątkowej], a na brańskie za konsensem Króla JM uczynił nieboszczyk JMP w-da cesję na syna swego⁷⁴⁰.

D. 22 Iulii [VII]. Rano jadąc do kościoła, zjechał się Król JM z JMP [gen.] Krassawem, z którym i jadąc i na cmentarzu konferowawszy, słuchał potym mszy św. Kazanie miał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Mulier in civitati peccatrix coepit rigare pedes eius” [Kobieta prowadząca w mieście grzeszne życie zaczęła obmywać nogi Jego (Łk 7, 37–38)]. Miał materię, którą ingenossime et ad summum comparitionem audytorów [z polotem i z największym podziwieniem słuchaczy], że św. Magdalena założyła zakon pokuty świętej i pierwszą była fundatorką penitencji. Po kazaniu przyjechałszy do dworu konferował [król] z kwadrans z JMP płk [s. 262] [Michałem] Tarłą. Dano zatym obiad. Siedzieli u stołu JMP płk [Wilhelm] Müller, JMP płk Tarło, JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzyski] i JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Po obiedzie był Król JM u JMP [gen.] Krassawa, z którym przyjechałszy do siebie, do stodoły, tam z nim i z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] konferował więcej godziny. Po której konferencji jechał do dworu na wieczerzę, na której był JMP podstoli kor. [Michał Lubomirski]. Po wieczerzy odjechał na noc Król JM do obozu.

Dziś [22 VII] z Krakowa i od 2 oficerów, którzy z obozu kwarcianego tu przyjechali, mieliśmy tę wiadomość, że w przeszły poniedziałek to jest d. 15 praesentis [VII] w obozie kwarcianym triumfowano strasznie [s. 263] z otrzymanej niby pod Puławą [Poławą] nad królem szwedzkim [Karolem XII] batalii⁷⁴¹, w której i wojsko szwedzkie ad internecium [do szczętu] zniesione i sam król szwedzki zabity, a Reinszeld [Karl Gustav Rehnskiöld] i [Karl] Piper w niewolę wzięci, ale tego konfirmacja [potwierdzenie] potrzebna, bo Moskwie nie nowina i przegrawszy przypisywać sobie wiktoryę. I to zbija credulitatem [wiarygodność] tej wiktoryi, że w listach do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego]⁷⁴² i [feldmarszałka Henryka] Goltza, z których pierwszego data 7 praesentis [VII], a drugiego 8, a w obydwóch additum [dodano], że się w dzień sam batalii ekspediuje, chyba, że kilka dni duravit [trwała] bitwa, jako practacatum est [praktykowane jest] z Lawenhawtem [Adamem Ludvigiem Lewenhauptem].

⁷⁴⁰ Jan Klemens Branicki (1689–1771), późniejszy hetman w. kor.

⁷⁴¹ Bitwa pod Puławą miała miejsce 8 VII 1709.

⁷⁴² Listy cara Piotra I informujące o zwycięstwie połtawskim były szeroko rozpowszechniane, także w postaci drukowanej, kopię jednego z nich przeznaczono dla A. Sieniawskiego zamieścił W. F. Rakowski w swym *Pamiętniku*, s. 115–116: „Kopia listu drukowanego Najjaśniejszego Cara JM do Jaśnie Wielmożnego jm. pana wojewody bełskiego, hetmana wielkiego koronnego spod Puławy dnia 25[?] lipca pisanego o 8 lipca batalii odprawionej”.

D. 23 Iulii [VII]. Rano z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [gen. Ernstem Detlofem] Krassawem godzin kilka w [s. 264] stodole u siebie konferowawszy, jechał [król Stanisław] na mszę św. do kościoła, po której we dworze jadł obiad. Siedzieli u stołu JMP podkanclerzy, JMP podstoli kor. [Michał Lubomirski], JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP podczaszy krakowski [Władysław Jordan], JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Po obiedzie, w kolasce JMP podstolego kor. z JMP podkanclerzym, JMP podstolim kor. i JMP starostą bobrownickim [Józefem Narzymskim] jechał do Dąbrowy [Tarnowskiej], gdzie godzin ze dwie zabawiwszy, powracając nazad, wstępował do JMP Krassawa, od którego na wieczery we dworze był. Po wieczery wrócił się na noc do obozu.

De fatis [o zgonie] JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] odmieniło się. Confirmatus [potwierdziło się] to jednak, że podczas poniedziałkowego [15 VII] triumfu zbyt pijąc, zachorował ciężko i dotąd [s. 265] jeszcze non convaluit [nie wydobrzał]. Wojska wszystkie przeciwne ku Cypłowi⁷⁴³ zmierzwały i mogły już do tego czasu tam stanąć dokąd nad mil 14 stąd nie masz.

D. 24 Iulii [VII]. Mszy św. słuchał Król JM w kościele, po której przyjechawszy do dworu konferował z pół godziny z JMP Mogilskim koniuzszym królewicza JM [Konstantego Sobieskiego], dziś z Żółkwi przybyłym. Dano zatym obiad. Siedzieli u stołu JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka], JMP kasztelan wojnicki [Franciszek Dembiński], JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich]. Po obiedzie, zamknąwszy się, kilka ekspedycji pisał Król JM. Jeździł potym do JMP [gen.] Krassawa, od którego powróciwszy jadł wieczere we dworze. Po wieczery, więcej godziny, naprzód z samym tylko JMP podkanclerzym [s. 266] miał po dziedzińcu chodząc konferencję, potym na nią wokowany [wezwany] jest JMP Mogilski. Zmrokiem samym odjechał Król JM do obozu.

Dziś poczta krakowska przyniosła, że August [II] immutabiles intentiones [niezmienne zamiary] miał iść do Polski, jakoż in hanc finem [w tym celu] feldmarszałek jego Ogilvi⁷⁴⁴ był zjechał nad Odrę z kilkaset kopaczów i tam zaczął był kopać szzańce na wojsko saskie, lecz był odebrał ordynans in contrarium [rozkaz przeciwny] w kilka [dni], żeby nic nie zaczynając, wrócić nazad do Drezna. Rację tego piszą, że elektor hanowerski [Jerzy Ludwik] bliski koligat króla szwedzkiego [Karola XII] przysłał z tą kominiacją [groźbą] do Augusta, że skoro on wnijdzie do Polski, zaraz on z wojskami swemi do Saksonii wtargnie.

[s. 267] **D. 25 Iulii [VII].** Z rana JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw bawił się koło dwóch godzin na konferencji u Króla JM, po której jechał Król JM

⁷⁴³ Przypuszczalnie Cuple, wieś w pow. lubelskim, na zachód od Lublina.

⁷⁴⁴ Georg Benedykt Ogilvie (Ogilvi) (1644-1710), z pochodzenia Szkot, w służbie saskiej, od 1704 rosyjski feldmarszałek, w 1706 zdymisjonowany, potem znowu w wojsku saskim.

na mszę św., którą miał JMKs. sufragan lwowski [Jan Skarbek]. Kazał JMKs. [Stanisław] Bielicki na theme: „Venit ad Iesum Mater filiorum Zaebedei” [Przyszła do Jezusa matka synów Zebedeusza (*Mt 20, 20*)]. Wywodził, że św. Jakub za instancją matki swojej nie tylko został świętym, ale i majorem. Po kazaniu przyjechawszy do dworu zastał Król JM JMP Krassawa z Jejmością swoją [Augustą Wilhelminą]. Nim obiad dano konferował z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem. Siedzieli u stołu JMP Krassaw, JMP Krassawowa, JMKs. sufragan lwowski, JMP Frelich młody⁷⁴⁵, JMP Lawenhawt gen. adiutant⁷⁴⁶, JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i JMP podczaszy krakowski [Władysław Jordan], [s. 268] JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Po obiedzie jechał Król JM do Rogowa do JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej].

^aDobra w górach⁷⁴⁷ będące JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki] JMP [Hrehory] Ogiński funditus [doszczętnie] zrabował^a.

Most pod Opatowcem dziś rano jest skończony. W Poznaniu takie powietrze [dżuma], jakiego jeszcze w Polsce nie było, skąd inferunt [uważają], że musi być aer infectus [powietrze zakażone]. Piechoty [szwedzkie] tandem [wreszcie] ruszyły się z Wielkiejpolskiej, dziś pod Łęczycą miały stanąć. Za niedziel dwie najdalej spodziewa się Król JM złączyć się z niemi. Szultz [płk Martin Schultz] tarditatem suam excusat [powolność swoją tłumaczy], że oficerowie i żołnierze wyszli z Pomeranii [Pomorza Szwedzkiego] niepłatni, dlatego musiał zabawić się w Wielkiejpolszcze, póki na zapłatę onym kontrybucję wybrał. Jakie zaś w Wielkiejpolszcze exorbitancje [szkody] robili, patebit [widać] z kopii [s. 269] listu JMP referendarza kor. [Władysława Ponińskiego] do mnie pisanego.

Dziś [25 VII] przyszła do Króla JM i ze Lwowa i z obozu kwarcianego wiadomość, że ten list carski [Piotra I] wcale [zupełnie] jest zmyślony, owszem to zapewne oznajmują, że 60 m. [tys.] Moskwy zginęło, a król szwedzki [Karol XII] wiktoryę otrzymał. [Feldmarszałka Henryka] Goltza car rewokował [odwołał] nazad do Ukrainy, dla czego [dlatego] Moskwa dwa mosty na Bugu wystawiła. Lecz w tym prawdę chyba czas odkryje. ^aJMP wojewodzina bełska [Elżbieta Sieniawska] sama żartowała z tego listu carskiego i narzekała na pryncypałów, że śmiech z siebie czynią; pisano o tym ze Lwowa. JMP w-da bełski [Adam Sieniawski], [Henryk] Goltz i JMP [Hrehory] Ogiński wszyscy osobliwych swoich wyprawili kurierów o dwu kon[iach?] na Ukrainę dla wiadomości pewnej^a.

⁷⁴⁵ Zapewne syn gen. Karla Gustafa Frölicha.

⁷⁴⁶ Może ppłk Karl Lewenhaupt (1676–1712).

⁷⁴⁷ S. A. Szczuka miał dobra m.in. na Pogórzu Karpackim w pow. bieckim i w ziemi halickiej, zob. I. Grochowska, *Stanisław Antoni Szczuka i jego działalność w ziemi wiskiej (1682–1710)*, Warszawa 1989, s. 39–40.

Odprawuje stąd dziś Król JM JMP Wereszczakę do JMP hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], przez którego terażniejszy list adresuję do WXM Dobrodzieja. W przyszły zaś czas do Warszawy będę ordynował [wysyłał] listy moje do WXM Dobrodzieja, pod kopertą JP Thorzeckiego⁷⁴⁸ korespondenta mego warszawskiego, bo do JMP [s. 270] hetmana rzadko już stąd bywają okazje, do Warszawy zaś na Kraków, co czwartek idzie stąd poczta. W przyszły tedy czwartek [1 VIII], to jest od dnia dzisiejszego za tydzień, zacznę posyłać listy na Warszawę do JP Thorzeckiego nim WXM Dobrodziej naznaczysz kogo inszego, do którego będę miał ordynować. Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

^aWojewództwo podlaskie posłał Król JM JMP hetmanowi w. WXL [Janowi Kazimierzowi Sapieże]. Województwa wielkopolskie deklarowały Królowi JM 200 m. [tys.] tynfów [złp] dawnym sposobem z czopowego powszechnego i szelężnego i już ma JMP referendarz kor. [Władysław Poniński] kontrahenta, co da razem podatku i powoli będzie wybierał [te podatki]^a.

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński] [s. 271] PS D. 26 **Iulii** [VII]. Król JM wczoraj o godzinie 11 w nocy [wrócił do obozu]. Dziś rano był Król JM u JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, od którego prosto jechał na mszę św. do kościoła. Miał kazanie JMks. [Stanisław] Bielicki na theme: „Simile est Regum coelorum thesauro in agro abscondito” [Podobne jest Królestwo niebieskie do skarbu ukrytego w roli (Mt 13, 44)] Bez żadnej propozycji panigiryzował cnoty i godności św. Anny, na końcu uczynił aluzję do Króla JM i księżny JM matki [Anny Leszczyńskiej], powiedziawszy naprzód narratum [historię], że słyszał od księżny JM matki WXM Dobrodzieja⁷⁴⁹ i JMP Potockiej wojewodziny krakowskiej⁷⁵⁰ z domu Lubomirskiej, iż podczas koronacji nieboszczyka króla JM Jana III [2 II 1676] słyszany był głos taki, że z jabłoni wyrośnie złote jabłko i będzie królem.

Po nabożeństwie konferował Król JM we [s. 272] dworze z JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i z JMP [hrabią] Marinim, dziś z Gdańska przybyłym. Potem różne listy pisał, ekspediował i P Mogilskiego [do] królewicza JM [Konstantego Sobieskiego]. Do samego zaś obiadu piątkowego czytał książkę w stancji JMP starosty bobrownickiego [Józefa Narzymskiego].

⁷⁴⁸ Mikołaj Tchórzecki, ksiądz?, redaktor gazet pisanych i korespondent hetmanowej w. kor. E. Sieniawskiej, zob. *Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej*, t. 1, s. 353.

⁷⁴⁹ Katarzyna Radziwiłłowa, siostra króla Jana III, zob. J. Pietrzak, *Księżna dobrodziejka: Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa (1634–1694)*, Warszawa 2016.

⁷⁵⁰ Krystyna Potocka z Lubomirskich (zm. 1699), żona w-dy krakowskiego Feliksa Kazimierza (zm. 1702), od 1692 hetmana polnego kor.

Graf Marini to przywiózł, że się we Gdańsku powietrze [dżuma] tuż zapewne zaczęło. Dniem przed jego stamtąd odjazdem otrębowano [otrąbiono, ogłoszono], żeby z miasta wszystkie świnie wypędzono i że jakaś choroba w mieście pokazała się, alias [inaczej] początek infekcji⁷⁵¹. Na głowę tedy wszyscy ze Gdańska pouciekali; księżna JM Matka [Anna Leszczyńska] do Elbląga przeniosła się, XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] już są w drodze, zostawił ich graf Marini w Toruniu. Po tej [s. 273] niedzieli [28 VII] zapewne mają stanąć u Króla JM. Nie wątpię tedy, że WXM Dobrodziej reasumes [wznowisz] korespondencję swoją z JMP kanclerzem.

IMM PP hetmani koronni [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] d. 21 praesentis [VII] byli w Krasnym Stawie, tendunt [ciągną] ku Kazimierzowi; koło Cypla [Cupli] podjazdy moskiewskie i kwarciane pokazywały się. Pod Zawichostem kwarciani z JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] ludźmi strzelali się o prom, który dostał się kwarcianym.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 274–278; nr 6460, s. 37–48

Pod Bolesławem, d. 29 Iulii [VII] 1709

[s. 274] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 27 Iulii [VII]. Z rana godzin ze trzy bawił się JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] na konferencji w stodole u Króla JM [Stanisława], po której jechał [król] stamtąd na mszę św. do kościoła. Po mszy jadł obiad we dworze. Po obiedzie powróciwszy do obozu czytał książkę. Nadszedł zatym JMP Krassaw, z którym więcej dwóch godzin konferował, był potym we dworze na wieczerzy. Po wieczerzy chodził piechotą z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] do P Szwaliego [J. Mandli Chevaliera – lekarza], od którego jechał prosto do obozu. Dziś JMP [hrabia] Marini z Jejmością swoją odjechał in vias suas [w swoją drogę], non rediturus [s. 275] amplius [nie wracając więcej] do dworu naszego, udał się ku Krakowu. Owi dwaj generałowie Sztoltz i Mikus [I. Mikusz] przed tygodniem są relaksowani [uwolnieni] i już pojechali do domów swoich, jeden do Szląska, a drugi do Czech.

JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] przysłał dnia dzisiejszego z tym, że widział się z pewnym księdzem z obozu kwarcianego jadącym, iż tam przysłała konfirmacja [potwierdzenie] o wiktorii cara [Piotra I] i że króla szwedzkiego [Karola XII] znaleziono między trupami zabitego. Ma tedy wydać tamta strona manifest publiczny ogłaszając o tej klęsce Szwedów.

⁷⁵¹ Zob. E. Kizik, *op. cit.*, s. 103–109.

D. 28 Iulii [VII]. Król JM mszy słuchał w kościele, miał kazanie JMKs. [Stanisław] Bielicki [s. 276] na theme: „Orabat phariseus non sum sicut ceteri” [Modlił się faryzeusz, nie jestem jak inni (*Łk 18, 11*)]. Wywodził, że ta modlitwa najskuteczniejsza i najprzyjemniejsza Panu Bogu, która jeśli in superlativo gradu no[n] in comparativo [w najwyższym stopniu, a nie *tylko* wyższym]. Po nabożeństwie przyjechawszy do dworu konferował z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] nim dano obiad, na którym byli: JMP podkanclerzy, JMKs. sufragan lwowski [Jan Skarbek], JMKs. [Maciej Aleksander] Sołtyk, JMP Krasieński kasztelanic małogoski⁷⁵², JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński], JMP starosta bobrownicki [Józef Narzyski]. Po obiedzie konferował także z JMP podkanclerzym WXL. Nadjechał zatym JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], który prezentował list JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] do siebie pisany o tej wiktorii cara [Piotra I] w Ukrainie [s. 277] oznajmujący. Jechał potem Król JM do taborów i do Rogowa do JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej]. Dziś kilkoro przyszło relacji o przegranej cale [zupełnej] króla szwedzkiego [Karola XII], że tylko sam, w nogę postrzelony, we 3 m. [tys.] na błota salwował [ratował] się, a [Iwan] Mazepa z Kozakami do Tatarów rejterował się. Tu zaś póty wierzyć temu nie chcą, aż przybędzie o tym wiadomość od samego króla szwedzkiego. Tamta strona do druku podała nowiny ukraińskie, manifest także jakiś i uniwersał do województw.

Moskwy dwa tysiące konnej ku Krosnowi⁷⁵³ w góry poszło. Druga Moskwa koło Uchnowa [Uhnowa], Hombrowa i Wojsławic⁷⁵⁴ dotąd subsistit [przebywa]. O wojsku kwarcianym ta [s. 278] jest wiadomość, że oba hetmani [Adam Sieniawski i Stanisław Mateusz Rzewuski] pod Janowem⁷⁵⁵ intendunt [zamierzają] przeprowadzić się przez San i iść ku nam, a pewną partię ordynować na tamtą stronę Wisły.

Z Wrocławia pisano, że król pruski [Fryderyk I] tą kondycją [pod tym warunkiem] pozwolił widzenie się z sobą królom duńskiemu [Fryderykowi IV] i Augustowi [II], ażeby nic z nim o interesach do Polski regulujących się nie traktowano.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

^a-Król JM dotąd jeszcze bawi się w Rogowie u JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej]^a.

[*datacja*]

J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

⁷⁵² Aleksander Krasieński (zm. 1730), kasztelanic małogoski, chorąży sandomierski od 1714, kasztelan wiślicki od 1724.

⁷⁵³ Krosno, miasto pow. w woj. podkarpackim.

⁷⁵⁴ Hombrów, miejscowość nieodnotowana w SGKP; Wojsławice, wieś na południowym krańcu pow. chełmskiego w woj. lubelskim.

⁷⁵⁵ Janów Lubelski, miasto pow. w woj. lubelskim, jest oddalone od Sanu o ok. 30 km.

D. 26 p[rae]sen[tis] [VII] przez ekspediowanego sąd od Króla JM do JMP hetmana w. WXL [Jana Kazimierza Sapiehy] JMP Wereszczakę obszer- nie o wszystkim pisałem do WXM Dobrodzieja.

[nr 6460, s. 37] ^cKról nie śmiejąc n[a] sam mówić panu podkancler- zemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce] namawiał [Bazylego Krzysztofa Rychlickiego] rezydenta pana hetmana [lit. Jana Kazimierza Sapiehy], żeby wrzekomo od siebie perswadował panu podkanclerzemu, by na ukontento- wanie za starostwo u[///]skie [ujskie?] ustąpił starostwa wieluńskiego panu hetmanowi, lecz pan podkanclerzy nie dał sobie tego wyperswadować.

O Augustcie [II] coraz konfirmacje [potwierdzenia] przychodzą, że August ligę zawarł z Duńczykiem i już wojska duńskie zbliżają się do niego. Król Jegomość [Stanisław] dotąd nie wierzył o Augusta powrocie, ale już teraz zaczyna wierzyć. [s. 38] August i król duński [Fryderyk IV] pisali do króla duńskiego [powinno być: pruskiego] prosząc żeby im pozwolił z sobą widzieć się w Berlinie. Niemile zrazu przyjął te ekspostulację [prośby] król pruski [Fryderyk I], ac tandem [lecz w końcu] pozwolił im widzenia się ze sobą w Postdamie⁷⁵⁶ niedaleko Berlina. Król Jegomość [Stanisław] zda się nie apprehendować [obawiać] Augusta, owszem często mówi, daj Boże żeby Sasowie przyszli, azali prędsza będzie zgoda. Car [Piotr I] posłał scripto [na piśmie] assekurację Augustowi i królowi duńskiemu, że z Ukrainy nie wypuści króla szwedzkiego, ale go tam dodłabi[!] [dodławi?], byle jeno August i król duński potrafiali, żeby z Polski nie przybywało więcej wojska królowi szwedzkiemu.

Król duński, król pruski i król August actu [obecnie] są w Postdamie⁷⁵⁷.

[Gen. Ernst Detlof] Krassaw w wielkiej ma suspicji [podejrzeniu] pana hetmana litewskiego [Jana Kazimierza Sapiehy] o to, że wytrombiono [ogło- szono] u [kasztelana] połanieckiego [Feliksa Czermińskiego], żeby Litwy nie zaczepiać. [s. 39] [Andrzej] Skórzewski od [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego przyjechał [p]o rezolucję, że jeśli August nie powróci, to przystąpi do Króla Jegomości, jeśli powróci, to nie przystąpi, bo przy panu Skórzewskim przy- jeżdżał niejaki Górecki, który za pazia służył u Augusta, od tegoż Augusta z listem do Rybińskiego w tych terminach pisany: „Dziękuję ci mój kochany Jakubie za twoją stateczność i życzliwość ku mnie, za co jakom ci jest obli- gowany opowie ustnie mój Górecki, któremu ażebyś i w tym i we wszystkim co ci powie dał wiarę proszę”. Który to list i widział i czytał pan Skórzewski

⁷⁵⁶ Potsdam (Poczdam), miasto, rezydencja królów pruskich, graniczące od zachodu z Ber- linem.

⁷⁵⁷ Król duński Fryderyk IV, wracając z Włoch, przebywał od 26 V 1709 w Dreźnie, 28 czerwca wraz z Augustem II wyjechali do Berlina, gdzie 15 VII 1709 podpisali traktat z królem pruskim Fryderykiem I, zob. J. R. Danielson, *op. cit.*, s. 90–95; J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 259–260.

i powiada, że piętnaście tysięcy Sasów pod Gobenem⁷⁵⁸ August zgromadził, na jaką imprezę, wiedzieć nie można. Książę nominat krakowski [Teodor Potocki] 10 Iunii [VI] był w Brodnicy u [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego, to otrzymał, że czternastego Iunii ostatnią [s. 40] obiecał Rybiński dać rezolucję. Pan Sk[órze]wski żadnej nadziei jego akcesu nie [ży]wi i choć to on wrzekomo łaje pana wojewodę bełskiego [Adama Sieniawskiego] i Królowi pokazuje się być życzliwym, wszystko to czyni na zwłokę. Rybiński actu [teraz] już jest w marszu i najdalej tygodnia koło Lublina ma stanąć. [Płk Michał] Garbowiecki Narew już przeprawił.

Powtórno te mam pewnie już relacje, że [Jakub Zygmunt] Rybiński przysłał z tym [Andrzeja] Skórzewskiego, iż choć życzy Królowi [Stanisławowi] dobrze ul[///]k sprośnie ut requiritur [jak żądano] przystąpić nie może, lecz potrzebuje tego, ażeby Król Jegomość z wojskami szwedzkimi poszedł przeciwko niemu, a on dopiero przystąpi niby coactus [przymuszony], jak zaś będzie K[ról] w marszu przeciwko niemu, żeby pan Skórzewski powrócił do niego z konfirmacją [potwierdzeniem] [s. 41] wszystkich obietnic Króla jemu danych i z informacją o trakcie, którym Król pomaszeruje. Co za rezolucja w tym królewska będzie nondum determinatum [dotąd nie postanowiono]. Król zaś Jegomość wcale [zupełnie] za swego ma Rybińskiego i powiada, że się już zgodził i idzie do Króla, inni zaś temu nie wierząc powiadają, że Rybiński lucrando [zyskując] czas favorabiles [korzystne] daje declaratio-nes [zapewnienia].

[s. 42] Królewicz Konstantyn [Sobieski] był słysząc potajemnie we Lwowie u panny wojewodzianki bełskiej [Zofii Marii Sieniawskiej] i coś powiadają, że zapewne ma się z nią żenić⁷⁵⁹. Co jeśli się stanie, różnych z tego konsekwencji spodziewają się, a najbardziej elekcji nowej. [Jakub Zygmunt] Rybiński listy wszystkich do siebie pisanych kopie i instrumentów traktatu posłał panu wojewodzie bełskiemu [Adamowi Sieniawskiemu], większy sobie parando [zyskując] kredyt u niego.

O Auguście znowu renovantur [wznowiony] odgłos i że pri[mi] Augusti [1 VIII] ma wnieść [wejść] z wojskiem albo do Polski, albo do Pomeranii [Pomorza Szwedzkiego]. Szembekowie, [Konstanty Felicjan] Szaniawski i miecznik koronny [Stanisław Denhoff] recenter [niedawno] będąc w Saksonii prosili Augusta, żeby nie wprowadzając wojska do Polski satius [lepiej] obrócił one do Pomeranii. Są i takie wiadomości, że August syna swego⁷⁶⁰

⁷⁵⁸ Guben (Gubin) miasto w Brandenburgii w Niemczech.

⁷⁵⁹ Zofia Maria Sieniawska (1698–1771), córka w-dy bełskiego i hetmana Adama oraz Elżbiety z Lubomirskich, w 1724 wyszła za mąż za Stanisława Denhoffa, a po jego śmierci za księcia Augusta Czartoryskiego (w 1731). Konstanty Sobieski od 18 XI 1708 był żonaty z Marią Józefą Wesslówną.

⁷⁶⁰ Fryderyk August (1696–1763), elektorowicz saski, od 1733 jako August III król Rzeczypospolitej.

do Pomeranii ma posłać, a sam do Polski wnieść. Cztery tysiące Duńczyków niby od cesarza [Józefa I] abszytowanych [zwolnionych], którzy w [s. 43] Węgrzech byli, przyjął pan miecznik koronny w służbę Rzeczypospolitej, co factum est per conductum [uczynione jest przez układ] z cesarzem [Józefem I] i królem duńskim [Fryderykiem IV]. Ode Lwowa zaś inne wiadomości, że tam o Auguście nie myślą, ale wcale [rzeczywiście] chcą królewicza Konstantego [Sobieskiego] obrać za króla.

Pan [Andrzej] Skórzewski przyjechawszy tu powiadał, że u pewnego rotmistrza wojska litewskiego na furwachcie [straży] stojącego miał widzieć taki ordynans pana hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy], żeby nie zaczepiać kwarcianych, asekurując [zapewniając], że i oni go nie będą zaczepiać. Z czego znowu napoczynają reviviscere suspiciones [odżywać podejrzenia] o kointeligencji [współpracy] pana hetmana z panem wojewodą bełskim [Adamem Sieniawskim].

Szulc [płk Martin Schultz] z piechotami dopiero 19 praesentis [VII] miał się ruszyć spod Gniezna ku Łęczycy, a potem ku nam. Zrazu [s. 44] Szulc nie chciał ruszać się z Wielki Polskiej ekskuzując [tłumacząc] się, że nie ma ordynansu [rozkazu] króla swego [Karola XII], ażeby od Pomeranii [Pomorza Szwedzkiego] umykał się. Za wielkimi reprezentacjami [przedłożeniami] i perswazjami ledwo się nakłonił do tego, że się ruszy z Wielkiej Polskiej.

Po Bonaku [Jeanie Louisie Bonnac] pokazało się coś machinacji przeciwko interesom królewskim [Stanisława], bo sam Król skarżył na niego przed panem podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką]. O przegranej króla szwedzkiego [Karola XII] lubo to nie wierzą, jednak dużo i Król i [gen.] Krassaw aprehendują [niepokoją się na] tę wiadomość, Polacy zaś wszyscy tu będący życzą, żeby o zabiciu króla szwedzkiego nie odmieniło się, dla prędszego w Polsce pokoju, bo choć i w sto koni będzie się salwował [ratował] król szwedzki, to prędkiego nie spodziewać [s. 45] się uspokojenia.

Pisano tu w cyfrach [szyfrem] ze Lwowa, że car [Piotr I] przysłał na ręce pana Kalinowskiego⁷⁶¹ o amnestię dla książąt Wiśniowieckich⁷⁶² i plenipotecję traktowania z nami. Królewicz jegomość [Konstanty Sobieski] posłał także umyślnego swego do Ukrainy dla wzięcia pewne[j] o wszystkim wiadomości i skoro powróci ten umyślny zaraz ma d[ac znać] Królowi Jegomości. Wczoraj odebrał Król Jegomość list w cyfrach wszystek z obozu kwarcianego, nie wiem tylko od kogo, w którym piszą, że był na czynionym triumfie pod [T]urubinem [Turobinem], gdzie gdy uważał miny bardziej do

⁷⁶¹ Przypuszczalnie Marcin Kalinowski, regimentarz partii poleskiej, strażnik polny kor.

⁷⁶² Obietnicę amnestii dla książąt Wiśniowieckich uzyskał Ludwik Konstanty Pocięj od cara Piotra I już 18 IV 1709, zob. J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 262.

melenkolii [smutku], niż do radości były skłonne wszystkich pryncypałów. Bo zapewne była batalia i car na głowę przegrał, dokłada także prosząc, żeby Król przesłał kilka blankietów swoich deklarując, że feldmarszałek [Henryk Goltz] przystąpi, byle [s. 46] jeno panu Kalinowskiemu dano pewne starostwo. Te denominacje feltmarszałka duplíciter [podwójnie] tu biorą. Jedni rozumieją przez to pana wojewodę bełskiego [Adama Sieniawskiego], a drudzy [Henryka] Goltza, [a?] niektórzy zaś obawiają się, żeby [///]d nie było na Uk[rai]nie naszej partii, żeby o rejtra[dzie?] nie myślała, et si [///] circumdetor [jeżeli ... otoczy] Moskwa zewsząd.

[s. 47] Księżna [Anna Wiśniowiecka] Dolska pisała do Króla Jegomości, że księżęta Ichmość [Janusz i Michał] Wiśniowieccy synowie jej, traktują z Moskwą. Co tu wielu rozumie, że to processit [wynika] bardziej ab odio matris [z niechęci matki] ku synom niżeli a[b] veritate [z prawdy]. Król Jegomość poczyna wierząc o tej przegranej króla szwedzkiego [Karola XII] i dużo zda się onę aprehendując [obawiając się] jutro [wysła] tabory wszystkie na tamtą stronę Wisły⁷⁶³. My za kilka dni stąd mamy się ruszyć z piechotą.

[s. 48] Księżę nominat [krakowski Teodor Potocki] pojechał do Gdańska, po drodze był u [Jakuba Zygmunta] Rybińskiego i z nim skonkludował [ręcz uzgodnił], dla którego wziął z sobą przywilej na stolnikostwo koronne post liberam resignationem [po dobrowolnej rezygnacji] pana Stadnickiego⁷⁶⁴, starostwo nowodworskie, którego Król ma, ustępuje, starostwo grudzińskie [grudziądzkie] i diploma securitatis alias [dyplom zaewniający bezpieczeństwo, inaczej] amnestię, przy tym dwie wziął plenipotencje [pełnomocnictwa], jedną traktowania z Rybińskim, drugą ze wszystkimi in genere [ogółem] rycerskimi ludźmi. Panu [Adamowi] Śmigielkiemu deklarowano strażnikowstwo, albo chorąstwo post ascensum [po awansie] jednego z tych [urzęd]ników na województwo ruskie, a księżę Janusz [Wiśniowiecki] kasztelanem krakowskim ma [zostać] post fata [po zgonie] pana [Marcina] Kątskiego, po któ[r]ym sta[ro]stwa, urzędowskie⁷⁶⁵ panu podkanclerzemu [Stanisławowi Antoniemu Szczuce], a mariańskie⁷⁶⁶ panu staroście mińskiemu [Krzysztofowi Zawiszy] są deklarowane. Od Szembeków jest tu książdz pewny, ale z c[zym] przyjechał nie wiem je[sz]cze^c.

⁷⁶³ Tabory szwedzkie przeszły na prawy brzeg Wisły pod Opatowcem 30 VII 1709.

⁷⁶⁴ Informacja niejasna, stolnikiem kor. z nominacji króla Stanisława został z początkiem 1707 Adam Śmigielki. W listach S. K. Szwykowskiego i J. M. Karpia nie ma wiadomości o mianowaniu kogoś innego na tę dygnitarię. Może dotyczyć to miało rezygnacji Jana Franciszka Stadnickiego (zm. 1713) z urzędu wojewody wołyńskiego, do czego się składał.

⁷⁶⁵ Starostwo urzędowskie w d. woj. lubelskim.

⁷⁶⁶ Przypuszczalnie starostwo marnawskie albo marienhauskie, oba w Inflantach.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 1-8

W Opatowcu, d. 1 Aug[usti] [VIII] 1709

[s. 1] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 30 Iulii [VII]. Dziś rano in absentia [pod nieobecność] Króla JM [Stanisława] wszystkie wojsko szwedzkie ruszyło się spod Bolesława pod Opatowiec, koło południa zaś tabory wszystkie poczęły na drugą stronę Wisły przez most przechodzić, co do wieczora samego trwało i stanęły wszystkie pod samym miastem Opatowcem na zbożach⁷⁶⁷. Dnia dzisiejszego z rana w namiocie JMP płk. [Michała] Tarła, w którym Król JM nocował, miał konferencje z różnemi, jako to z JMP grafem Melinem [płk. Jürgenem Friedrichem Mellinem], z JMP podkomorzym kaliskim [Andrzejem Przyjemskim] i z JMP [s. 2] Ozorowskim⁷⁶⁸ pisarzem grodzkim sandomierskim. Jechał potym na mszę św. do miasta do oo. dominikanów⁷⁶⁹, po której jadł tamże w klasztorze obiad. Po obiedzie jeździł do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], od którego był w kwaterze swojej pod namiotami, o kilka staj od miasta, pod pewnym dworkiem na tamtej stronie Wisły rozbitemi, gdzie z godzinę zabawiwszy jechał na wieczerzę do klasztoru dominikańskiego. Po której, chodząc po ogrodzie, konferował z godzinę z JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Po tej konferencji samym wieczorem odjechał na noc do obozu do kwatery swojej.

W [s. 3] przeszłą niedzielę [28 VII] o pół mile tylko od obozu podjazd kwarciany zabrał 6 Szwedów i jednego drabanta, za którym wyprawiono zaraz pewną partię Szwedów, lecz tylko jednego wołoszyna, któremu ustał koń, dogoniono i przyprowadzono żywcem. Ten reffert [mówi], że ten podjazd jest w 600 koni pod komendą JMP Siemianowskiego, porucznika JMP podkanclerzego kor. [Jana Szembeka] i gdzieś w lasy schronił się. Powiedział także, że tamta strona buduje dwa mosty. Jeden na Wiśle, a drugi na Sanie, ale na tych obudwóch rzekach tak spadła woda, że są miejsca, co w [s. 4] bród można przejechać.

Dostało mi się czytać pewny list z obozu kwarcianego pisany spod Radzięczyna⁷⁷⁰ de [z] d. 26 praes[entis] [VII], w którym wyraża, że d. 25

⁷⁶⁷ Na polach uprawnych, gdzie rosło zboże.

⁷⁶⁸ Samuel Maksymilian Ożarowski (zm. 1714), pisarz grodzki sandomierski, wojski sandomierski od 1712.

⁷⁶⁹ Gotycki poddominikański kościół św. Jakuba Apostoła w Opatowcu, od XIX w. kościół parafialny.

⁷⁷⁰ Radzięczyn, najprawdopodobniej Radziechów (Radiechów), miasteczko w obwodzie lwowskim w Ukrainie (na północ od Lwowa), albo Radechów, wieś w obwodzie wołyńskim, na zachód od Kowla.

praes[entis] wrócił z Ukrainy P Tausz⁷⁷¹, który był na rezydencji u cara [Piotra I] od JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] z confirmacją [potwierdzeniem] wiktorii otrzymanej nad Szwedami pod Puławą [Połtawą]. Zaraz tedy tego dnia in gratiam [z okazji] tej nowiny bito z dział w obozie pod Radziejczynem.

D. 31 Iulii [VII]. Z rana bawił się Król JM u JMP [gen.] Krassawa, stojącego nad samą Wisłą w Uysciu⁷⁷², mansii [folwarku] oo. jezuitów krakowskich św. Piotra⁷⁷³, z którym jechał potym do Opatowca, gdzie na cmentarzu oo. dominikanów z nim i [s. 5] JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką] konferował z pół godziny. Po tej konferencji druga była w klasztorze oo. dominikanów z JMP podkanclerzym i JMP starostą duninowskim [Stefanem Morsztynem], po której słuchał Król JM mszy św. w kościele. Po mszy jadł obiad, na którym byli: JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] i JMP [płk Wilhelm] Müller. Po obiedzie jechał o pół ćwierci mile stąd do Rogowa do JMP kanclerzyny [Joanny Jabłonowskiej] (która dnia wczorajszego poroniła syna). Podczas bytności tam Króla JM przyjechali XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], którzy inennarrabiliter [niewypowiedzianie] ukontentowali prezencją [obecnością] swoją Króla JM. Nie zabawiwszy nad godzinę tam jechał [s. 6] Król JM do JMP Krassawa, którego [spotka]wszy przed mostem, wstąpili do namiotu JMP płk. [Michała] Tarła, gdzie z pół godziny z nim konferowali. Powróciwszy do klasztoru aż do wieczery samej konferował [Król] z XJM nominatem krakowskim i JMP Fabriciuszem⁷⁷⁴ rezydentem (ut fertur [jak mówią]) elektora hanowerskiego [Jerzego Ludwika] do króla szwedzkiego [Karola XII]. Po wieczery jeździł Król JM [Stanisław] do Rogowa do JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego], skąd na noc powrócił do obozu.

Dziś była wszelka między Szwedami gotowość, bo udano [wydawało się] było, że wielki podjazd kwarciany miał [s. 7] uderzyć na sam obóz szwedzki.

⁷⁷¹ Józef Tausz, płk, rezydent hetmana A. Sieniawskiego przy carze Piotrze I, 25 VII 1709 przybył do Lwowa do hetmana, zob. A. Perłakowski, *Raz jeszcze o misji Józefa Tausza na dworze Piotra I Romanowa w latach 1707–1709*, [w:] *W podróży przez wiek osiemnasty... Studia i szkice z epoki nowożytnej*, red. A. Perłakowski, M. Wyszomirska, M. Zwierzykowski, Kraków 2015, s. 13–38.

⁷⁷² Obecnie wieś Ujście Jezuićkie w pow. Dąbrowa Tarnowska w woj. małopolskim, leżąca na prawym brzegu Wisły naprzeciw Opatowca.

⁷⁷³ Kościół św. Piotra i klasztor Jezuitów w Krakowie przy ul. Grodzkiej.

⁷⁷⁴ Friedrich Ernst Fabrice (Fabritius, Fabricius), był dyplomatą holsztyńskim, choć pochodził z Hannoveru i potem był w służbie dynastii hanowerskiej w Anglii; o pobycie w Polsce przy boku króla Stanisława (w tym w Opatowcu) i o swym romansie z Marianną Denhofową pisał w pamiętnikach, *Die Memoiren des Kammerherrn Friedrich Ernst von Fabrice*, wyd. R. Grieser, Hildesheim 1956, s. 28–38.

Clades [klęska] rozgłoszona Szwedów w Ukrainie znacznie diminuitur [jest mniejsza], bo z listów kilku przeciwnej strony adherentów patet [stronników okazało się], że nad 2 m. [tys.] Szwedów nie zginęło, a Moskwy 30 m. [tys.]. Ale to dicitur et scribitur [się mówi i pisze], w rzeczy zaś samej absolute pewnej relacji żadnej dotąd nie masz o tej akcji.

D. 1 Augusti [VIII] 1709. Cały dzisiejszy poranek zszedł na konferencji z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem kor. [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym WXL [Stanisławem Antonim Szczuką]. Mszy słuchał Król JM w kościele, po której jechał na obiad do JMP płk. [Michała] Tarła, gdzie wszyscy ex primoribus [z dostojników] [s. 8] znajdowali się. Po obiedzie jechał Król JM do Rogowa do JMP kanclerza, u którego aż do wieczora bawił i tam wieczerzę jadł.

Dziś [1 VIII] umyślny jechał z Zbaraża do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], który przyniósł nowinę affirmando pro certo [potwierdzającą jako pewną] o wygranej króla JM szwedzkiego [Karola XII], cum hac particularitate [z tym szczegółem], że 60 dział wziął Moskwie i że po tej wygranej obrócił się przeciwko temu wojsku moskiewskiemu, które szło od Kijowa.

Kwarciani mieli już jeden most postawić na Sanie pod Gliskim⁷⁷⁵. Na most wiślany mają już wszystkie paramenta [sprzęty], incertum [niepewne] tylko gdzie go będą stawiać.

^aJuż to powtórnie piszę na Warszawę. Jeśli tym traktem i dalej mam pisywać aplikuję [tu: proszę] WXM Dobrodziejowi o informację^a.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 9–16

W Opatowcu, d. 4 Augusti [VIII] 1709

[s. 9] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

^aDwoje listów ordynowałem [wysłałem] już przez pocztę do Warszawy na ręce JP Thorzeckiego [Mikołaja Tchórzeckiego] sub nro [pod nr.] 9 i 10 i dalej tymże traktem będę posyłał, bo nie wątpię, że z Białej częste bywają okazje do Warszawy^a.

D. 2 Augusti [VII]. Z rana byli w namiotach u Króla JM [Stanisława] XJM nominat krakowski [Teodor Potocki] i podkanclerzy WXL [Stanisław Antoni Szczuka]. Jadąc do miasta wstępował Król JM do JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], od którego jechał prosto [na] mszę św. do

⁷⁷⁵ Glisk, miejscowość nieodnotowana w SGKP.

kościół. Po mszy konferowawszy z pół godziny z XJM nominatem krakowskim i JMP podkanclerzym, pisał więcej dwóch godzin różne ekspedycje do Wielkiejpolskiej przez JMP podkomorzego kaliskiego [Andrzeja Przyjemskiego], który dziś stąd tam odjechał. Jeździł potym z XJM nominatem [s. 10] krakowskim i JMP Fabricyuszem [Friedrichem Ernstem Fabrice] do JMP gen. Krassawa. Od którego powróciwszy do klasztoru, nim dano obiad piątkowy, różnemi dyskursami bawił się z JMP Fabricyuszem. Siedzieli u stołu: XJM nominat krakowski, JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], JMP Fabricyusz. Po obiedzie odjechał zaraz Król JM do obozu.

Wczoraj furazujący Szwedzi w pewnej wsi JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] niedaleko stąd, wszystkie niemal zboża wykoszono, o co były różne aklamacje [narzekania] na JMP Krassawa i Król JM aegre [kwaśno] to bardzo tulit [znosił], JMP Krassaw zaś in vim satisfactionis [jako zadośćuczynienie] kazał wziąć pod wartę [s. 11] tego oficera, który miał komendę nad furazującymi, na niego wkładając wszystką winę, że się wprzód nie pytał czyja to była wieś, nim zboża kazał kosić.

JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] miał odebrać komendę JMP [Jakubowi Zygmuntowi] Rybińskiemu nad dywizją tą wojska, z którą on przyjechał, a dać onę JP [kasztelanowi] połanieckiemu [Feliksowi Czermińskiemu].

D. 3 Augusti [VII]. Rano był Król JM u JMP [gen.] Krassawa, gdzie nad godzinę nie zabawiwszy jechał na mszę św. do kościoła. Po mszy jadł w klasztorze obiad, na którym byli: XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP w-da kijowski [Józef Potocki], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP Fabricyusz [Friedrich Ernst Fabrice], JMP starosta duninowski [Stefan Morsztyn] i JMP podczaszy krakowski [Władysław Jordan]. [s. 12] Po obiedzie konferował naprzód Król JM, zamknąwszy się w refektarzu, z JMP w-dą krakowskim [Franciszkiem Lanckorońskim] i JMP marszałkiem nadw. kor. względem przypadającego w tych dniach sejmiku w Proszowicach⁷⁷⁶. Potym po ogrodzie chodząc konferował z JMP w-dą kijowskim i JMP marszałkiem nadw. kor. alternatim [kolejno]. Po tych konferencjach jeździł [król] do JMP Krassawa, od którego powracając wstępował do JMP podkanclerzego WXL [Stanisława Antoniego Szczuki], skąd do klasztoru przyjechałszy i mało co zabawiwszy w nim, jechał do Rogowa do JMP kanclerza [Jabłonowskiego], gdzie i wieczerzę jadł. Na noc wrócił się do obozu.

Była dziś [3 VIII] relacja o akcji ukraińskiej takowa, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] ad primum nuntium [s. 13] clades Sveticae [na pierwszą wiadomość o klęsce szwedzkiej], wyprawił był kilku umyślnych swoich na Ukrainę, dla wywiedzenia się [co się] tam właśnie stało. Z których to

⁷⁷⁶ Proszowice, miejsce odbywania sejmików województwa krakowskiego, obecnie miasto pow. w woj. małopolskim.

umysłnych jeden miał już powrócić i tę przynieść wiadomość, że w batalii d. 8 Julii [VII] odprawionej wszystka kawaleria moskiewska zginęła, lecz Szwedów tak poparto, że z resztą król JM szwedzki [Karol XII] i z Kozakami przy [Iwanie] Mazepie będącymi, musiał się rejterować w granice tureckie i wołoskie, ku Polsce ma się przerzynać [przebijając]. Tę odebrawszy wiadomość JMP w-da bełski miał zaraz wyprawić JMP [Andrzeja] Dąbskiego starostę nakielskiego we 30 chorągwiach ku granicom wołoskim, dla obserwowania marszu szwedzkiego i jeśli poda się okazja [s. 14] infestowania [atakowania] onych.

Druga relacja takowa, że naprzód 70 m. [tys.] Moskwy dało batalię Szwedom. Szwedzi te 70 m. ad interneconem [doszczętnie] znieśli, lecz jako supervenere [przybyło] drugie 70 m. świeże, Szwedzi przełamani zostali i z pola ustąpić musieli.

Trzecia relacja, której tu najbardziej wierzą jest ta, że naprzód 6 m. [tys.] Szwedów i 20 m. Kozaków biło się z Moskwą, lecz Moskwa dla złej kointeligencji [współpracy] Szwedów z Kozakami (bo Szwedzi bili się, a Kozacy tylko na to patrzali nie dopomagając onym) zniosła tę partię, za nastąpieniem zaś całego wojska szwedzkiego, Moskwa funditus [całkowicie] jest zniesiona.

Jeszcze o tym wszystkim na chromego [kulawego, idącego wolno] potrzeba poczekać z prawdziwą i rzetelną [s. 15] wiadomością o tej batalii.

Od cara [Piotra I] miał przejeżdżać górami pewny generał do Augusta [II] z denuncjacją [oznajmieniem] tej wiktorii. Drudzy zaś asserunt de his commissis [twierdzą o tych zleceniach] temu generałowi, że ponieważ dotąd August nie wszedł z wojskami swemi w Polskę, już nie potrzebując imieniem cara wejścia i pomocy jego. Posyłał JMP w-da kijowski [Józef Potocki] JP [płk. Macieja] Dobrosołowskiego przejmując tego generała, ale nie można go przerznąć [zagrozić mu drogi].

JMP miecznik kor. [Stanisław Denhoff] wydał uniwersał swój do ekonomii sandomierskiej zlecając komisarzom swoim, żeby onę odebrali na niego i rugowali wszystkich dzierżawców osadzonych przez intruza (przez to imię intruza znaczy podobno Króla JM [Stanisława]). Tenże JMP miecznik posłanych tysiąc kilkaset beczek soli [s. 16] z żup wielickich przez komisarzów Króla JM na Szląsk dla przedania, zabrał gratis.

D. 4 Augusti [VII]. Dziś rano wysłuchawszy Król JM mszy św. tu [w *Opatowcu*] w kościele odjechał do JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] o milę stąd na obiad. Skąd jedni powiadają, że ma jechać do Krakowa dla nawiedzenia grobu św. Stanisława, drudzy asserunt in secreto [twierdzą w sekrecie], że aż do pułkownika Szultza [Martina Schultza] pobieży, co jest veri similius [bardzo prawdopodobne].

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 244–247

[W Opatowcu, po 7 VIII 1709]

[*brak poczętku*] [s. 246] jedna, że JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] z całym wojskiem przeprowił się przez San i dziś słuchał mszy w Dzikowie⁷⁷⁷. Druga, że tylko JMP gen. [Franciszek Hieronim] Granowski we 4 m. [tys.] miał przeprowić San.

D. 7 Augusti [VIII]. Z rana był Król JM u JMP Krassawa [gen. Ernsta Detlofa Krassowa], od którego prosto jechał na mszę św. do kościoła. Po mszy jadł obiad w klasztorze, siedzieli u stołu: XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP Fabrycyusz [Friedrich Ernst Fabrice], JMP [Karol] Wapowski, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzyski] i JMP [Józef] Poniatowski. Po obiedzie konferował naprzód Król JM z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] i JMP łowczym w. kor. [Michałem Jordanem], którzy powróciwszy z Proszowic, czynili relację actorum [czynności] na sejmiku województwa krakowskiego. [s. 247] Postanowiono primario [po pierwsze] pospolite ruszenie i całe województwo d. 10 Septembris [IX] ma stanąć viritim [całą szlachtą]. Secundario [po drugie] naznaczono deputatów kilku, ażeby imieniem województwa całego uczynili uniwersalną protestację przeciwko wszystkim in genere [ogólnie] (nie kładąc żadnych imion i przezwisk) inwazorom [najeźdźcom] i opresorom województwa. Tertiario [po trzecie] wysłano posłów do województwa sandomierskiego inwitując [zapraszając] onych ad unum sensum [do jednomyślności] z sobą.

Po tej konferencji zamknął się Król JM w izbie z JMP [Józefem] Poniatowskim i JMP [*sekretarzem* Gottliebem] Biberem i tak in occluso [w zamknięciu] z godzinę był. Konferował potem z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP [s. 244] kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim] i JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] unitim et divisim [razem i oddzielnie] aż do samej wieczery, na której byli: XJM nominat krakowski, JMP kanclerz, JMP Fabriciusz [Friedrich Ernst Fabrice], JMP [*płk*] Szrzobek i JMP [*płk?*] Bucholtz. Po wieczery aż do samego wieczora miał Król JM [Stanisław] konferencję w ogrodzie z XJM nominatem krakowskim i JMP kanclerzem. Odjechali potem na noc do obozu.

O JMP w-dzie bełskim [Adamie Sieniawskim] i dziś refferebatur [mówiono], że był wczoraj w Dzikowie, co i zniesiony furwacht [posterunek] JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] pod Baranowem⁷⁷⁸ w ten poniedziałek [5 VIII] comprobata [potwierdza].

⁷⁷⁷ Dzików, ówczesna wieś, obecnie dzielnica Tarnobrzega, miasta pow. w woj. podkarpackim.

⁷⁷⁸ Baranów Sandomierski, miasto w pow. tarnobrzeskim w woj. podkarpackim.

We Wrocławiu dowiedziawszy się pospólstwo o wiktorii moskiewskiej, zbiegło się przed dom [s. 245] poczty i krzyknęło: „Vivat victoria”. O Sasach znowu increbressit fama [dochodzą wieści]; piszą z Wrocławia, że na miejsce nazywające się Sproe [Sprve?]⁷⁷⁹ gromadzą się i stamtąd prędko w granice polskie mają wnieść⁷⁸⁰.

Dziś [7 VIII] ode Lwowa pewny ksiądz przyjechał, który asserit [twierdzi], że we Lwowie i koło Lwowa wszędzie tego pełno, że ta wiktoria moskiewska u jednych diminuitur [pomniejszona], a u drugich za zmyśloną reputatur [jest uważana]. Moskwa pod Uchnowem [Uhnowem] i nie myśli stamtąd ruszać się, most ma na Bugu pod Sokalem. Magazyny dwa założyła, jeden w Brodach, a drugi w Sokalu. JMP [Hrehory] Ogiński z dywizją swoją stoi pod Kochanow- [brak zakończenia listu].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 17–27

W Opatowcu, d. 16 Aug[usti] [VIII] 1709

[s. 17] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

D. 13 Augusti [VIII]. Rano JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow] był w namiotach u Króla JM [Stanisława]. Koło godziny dziesiątej jechał Król JM do klasztoru, gdzie z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP Krassawem konferował aż do mszy. Po mszy w ogrodzie z JMP Bonakiem [Jeanem Louisem Bonnac] miał konferencję nim dano obiad, na którym byli: XJM nominat krakowskim, JMP kanclerz, JMP podkanclerzy, JMP Bonak, JMP starosta bobrownicki [Józef Narzymski], JKs. [Karol Samuel] Poniński, i JMP Klinksztet [Henrik Klingstedt]. Po obiedzie wszystkich [s. 18] czas zszedł na konferencjach z XJM nominatem [krakowskim], JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym. Po wieczery była także konferencja z XJM nominatem i JMP kanclerzem aż do zmroku. Samym wieczorem powracając do obozu wstępował Król JM do JMP podkanclerzego WXL [Szczuki].

Powrócił dziś pewny posłaniec spod Niska⁷⁸¹, który retulit [doniósł], że cara [Piotra I] jeszcze tam nie masz, ale co moment go spodziewano się, JMP w-da bełski [Adam Sieniawski] rozsadził wszędzie cugi [konie, zaprzęgi] swoje.

⁷⁷⁹ Przymyślalnie nad rzeką Szprewą (Spree), której źródła znajdują się w pobliżu Zgorzelca.

⁷⁸⁰ Wojska saskie wyruszyły z Saksonii dopiero 21 VIII 1709, zob. J. R. Danielson, *op. cit.*, s. 102.

⁷⁸¹ Nisko, miasto pow. w woj. podkarpackim.

Tu od nas poodjeżdżało ludzi dosyć: JMP [Władysław] Czarnkowski, JMKS. sufragan gnieźnieński [Stefan Antonin Mdzewski], [s. 19] JMP regent kor. [Adam Radoński] i kilku dworzanów.

JMP strażnik kor. [Stefan Potocki] z tą wiadomością przysyłał do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], że król szwedzki [Karol XII] we dwóchset tylko koni w Benderze stanął.

JMP Fabrycyusz [Friedrich Ernst Fabrice] (który nie jest posłem hano-werskim, ale [h]olsztyńskim) posyłał przed kilką dniami trębacza z listem pryncypała swego⁷⁸² do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego]. W nim wyrażona była prośba o pas [paszport] przejazdu do króla szwedzkiego [Karola XII] ablegatowi [posłowi] swemu, ex quo [ponieważ] w materiałach prywatnych tylko jedzie z denuncjacją śmierci księżnej [h]olsztyńskiej [Jadwigi Zofii – siostry Karola XII] i uczynionego porządku w państwie [h] olsztyńskim, co do wojennych intryg [s. 20] nie należy. Ten trębacz z obozu kwarcianego spod Ulanowa⁷⁸³ dziś powrócił z takim responsem od JMP w-dy bełskiego, że dania passu swego żadnej nie widzi teraz potrzeby, ponieważ za nim nie wiedzieć gdzie by miał JP ablegat znajdować króla szwedzkiego po terazniejszej przegranej w Ukrainie.

D. 14 Julii [VII]⁷⁸⁴. Ranny dzisiejszy czas cały na konferencjach w obozie i w klasztorze z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem. Mszy słuchał Król JM w kościele, po której [s. 21] zaraz dano obiad w klasztorze. Siedzieli u stołu JMP wojewodzina kijowska [Wiktoria Potocka], JMP marszałkowa nadw. kor. [Anna Tarłowa], JMP [Anna] Wapowska, JMP kanclerz, JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP [Karol] Wapowski. Po obiedzie jeździł Król JM do obozu do JMP Krassawa, od którego powróciwszy, miał konferencję z XJM nominatem krakowskim, JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym. Był potym na nieszporze, po którym jadł wieczerzę w mieście u XJM nominata krakowskiego, od którego do obozu odjechał.

Moskwy 7 m. [tys.] nad Wisłą już miało stanąć, a niektóre affirmabant [potwierdzają] relacje, że jej [s. 22] pewna partia do Szydłowca⁷⁸⁵ już przyszła o 7 mil stąd. JMP [Hrehory] Ogiński pobiegł do cara [Piotra I] chcąc u niego zepsować kredyt JMP w-dzie bełskiemu [Adamowi Sieniawskiemu] intuïtu [z racji] mianej korespondencji z JMP hetmanem w. WXL [Janem Kazimierzem Sapiehą]. Tenże JMP Ogiński powróciwszy od cara ma zaraz wniść [wejść] w Litwę z kilką tysięcy Moskwy.

⁷⁸² Karol Fryderyk (1700–1739), książę Holstein-Gotorp.

⁷⁸³ Ulanów, miasto w pow. Nisko w woj. podkarpackim.

⁷⁸⁴ Oczywisty błąd J. M. Karpia, powinno być: Augusti [VIII].

⁷⁸⁵ Szydłowiec, miasto pow. w woj. mazowieckim.

D. 15 Augusti [VIII]. Z rana jechał Król JM prosto zaraz do kościoła, gdzie spowiadał się i komunikował. Po nabożeństwie aż do obiadu samego konferował z XJM nominatem krakowskim [Teodorem Potockim], JMP kanclerzem [Janem Stanisławem Jabłonowskim], JMP podkanclerzym [Stanisławem Antonim Szczuką] i JMP [Ernstem Detlofem] Krassawem. Po obiedzie najpierw z samym tylko JP [s. 23] Krassawem godzin ze dwie miał Król JM konferencję, a potem z XJM nominatem krakowskim, JMP kanclerzem i JMP podkanclerzym, póki nie dano wieczerzy. Na której byli pomienieni ministri [ministrowie], JMP podstoli kor. [Michał Lubomirski], JMP starosta malborski [Franciszek Bieliński] i JMP podczaszy krakowski [Władysław Jordan]. Po wieczerzy z pół godziny konferował Król JM z samym JMP podstolim kor., potem odjechał do obozu.

Były dziś [15 VIII] te particularitates [szczegóły] powiadane o transakcji ukraińskich, że przed batalią przysłał car [Piotr I] do króla szwedzkiego [Karola XII] prosząc o pokój, do czego był się już nakłonił król szwedzki, ale [Karl] Piper odradził. Jak [s. 24] tedy wzięty był w niewolę Piper, księżę witemberski [płk Maksymilian Emanuel] pariter captious invehatur [tak samo jak i na *pierwszego* jeńca napadano] na niego porywając się do szpady, że on jest okazją tej klęski króla Pana swego. I tutejsi Szwedzi źli o toż na Pipera, wróżąc mu szubienicę et confiscationem [konfiskatę] wszystkiej substancji [majątku]. Po rejterowaniu z batalii miał król szwedzki konsylium, na którym [Iwan] Mazepa radził, żeby król ante omnia securitatis suae personae [przede wszystkim starał się o bezpieczeństwo swojej osoby], bo illo salvo [kiedy on zostanie ocalony], choćby wszyscy w niewolę zabrani byli, łatwo liberantur [mogą być uwolnieni]. Akceptował tę radę król szwedzki i w tysiącu tylko koni, skrytymi drogami, którymi Tatarowie [s. 25] Mazepę prowadzili przebrał się do Benderu, stąd Wołochami [Mołdawią] i Węgrami przebierać się miał. Wojsku zaś swemu plenariam [pełną] dał facultatem [swobodę], żeby to czyniło, co będzie się zdało. I tak gdy przez trzy dni chleba nie było, poddać się musieli. Tutejsi Szwedzi przegranej wierzą, ale zdają się contraveniunt [przeczyć temu], stąd najbardziej, że do Prewołoczy⁷⁸⁶ rachują mil około trzydziestu z Pułtawy [Połtawy], a zatym inserunt [wnoszą], że za dni [trzy?] z artylerią wojsko szwedzkie stanąć tam nie mogło.

Zawczora odebrałem list WXM Dobrodzieja de [z] d. 27 Iulii [VII], pierwszy dopiero [s. 26] za powrotem WXM Dobrodzieja⁷⁸⁷. c-Opowiedziałem Królowi Jegomości o konsternacji Waszej Księżęcej Mości Dobrodzieja, z wielkim ukontentowaniem przyjął to i kazał mi podziękować WXM

⁷⁸⁶ Perewołoczna, wieś przy ujściu Worskli do Dniepru w obwodzie połtawskim w Ukrainie.

⁷⁸⁷ K. S. Radziwiłł 24 i 25 VII 1709 przebywał w Janowie Podlaskim, wrócił do Białej w nocy 25 lipca.

Dobrodziejowi, że masz w tym sensum du[ramente]ris[?] [zamyśl wytrwania?], co Króla Jegomości infinite affligit [nieskończenie dręczyło]^c.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

^a-Kopia listu regencji sztokholmskiej niech tylko samemu WXM Dobrodziejowi będzie jawna^a.

[s. 27] Suplikuję WXM Dobrodziejowi przy upadaniu do nóg Jego, aże bym od JMP Jeziornickiego [Andrzeja Jozafata Jeziernickiego] mógł mieć wypłacone moje kwartały [wynagrodzenie kwartalne] za zbliżeniem naszym ku Warszawie, dokąd certo certius [coraz pewniej] Szwedzi zmierzają.

O carze [Piotrze I] zapewnie tuszą [sądzą], że jest w Polsce, ale miejsca tego, gdzie właśnie jest nie wyrażają.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 28–30

W Opatowcu, d. 16 Aug[usti] [VIII] 1709

[s. 28] Monseigneur

Dziś rano obszernie na pocztę warszawską sub n-ro [pod nr.] 4 pisałem, repeto [powtarzam] toż samo in compendium [w skrócie] przez odchodzącą w tym momencie okazję. Ministri [ministrowie] tutejsi cum permissione [za zezwoleniem] Króla JM [Stanisława] pisali do hetmanów kor. [Adama Sieniawskiego i Stanisława Mateusza Rzewuskiego] i do rezydujących w Ołomuńcu, prosząc o przysłanie komisarzów dla traktowania jedności do Warszawy, dokąd już zaraz wyjechali ciż ministri, to jest XJM nominat [krakowski Teodor Potocki], [s. 29] JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] ze wszystkimi swemi wozami. Pojechał z tą ekspedycją JMP Bonak [Jean Louis Bonnac], ale jeszcze nie powrócił.

Przyszły dziś nowiny potwierdzające [potwierdzające] wiktoryę króla szwedzkiego [Karola XII], ale w tym prawdę chyba czas discernet [pouczy].

My stąd za kilka dni mamy się ruszyć ku Warszawie, a potym ku piechotom⁷⁸⁸. Wojsko kwarciane pod Niskiem otiaur [próżnuje] [s. 30] i stąd największy biorą argument Szwedzi przegranej moskiewskiej. O Augusta [II] powrocie augmentatur fama [powiększając się pogłoski], z czym przysyłał przedwczoem królewicz JM Jakub [Sobieski] praecavendo [ostrzegając] Króla JM [Stanisława].

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

⁷⁸⁸ Regimenty piechoty szwedzkiej z Pomorza Szwedzkiego, które weszły do Wielkopolski.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 75–78, 31

W Opatowcu, d. 17 Aug[usti] [VIII] 1709

[s. 75] Jaśnie Oświecony Miłościwy Księżę Panie i Dobrodzieju mój

Dnia wczorajszego dwa razy pisałem do WXM Dobrodzieja, raz przez pocztę, drugi raz przez JMKs. Domańskiego, umyślnie jadącego stąd do wojska lit. Dziś powtórna odchodzi tamże okazja, przez którą scripta [to co napisane] już repeto [powtarzam]. XJM nominat krakowski [Teodor Potocki], JMP kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] i JMP podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] wczoraj stąd odjechali do Warszawy, dokąd spodziewają się komisarzów od tamtej strony, o których prosząc pisali do IMM PP hetmanów kor. [Adama Sieniawskiego i Stanisława Mateusza Rzewuskiego] przez JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac]. Tam tedy mają wprzód [s. 76] ztraktować jedności uspokojenie partii cum parte [jednej partii z drugą], a potem ^cinteres królewski wyrabiać i promowować. Od królewicza Jakuba [Sobieskiego] przyjeżdżał ostrzegając, że August [II] idzie do Polski, tenże umyślny miał od królewicza do Króla [Stanisława] cum summis teneritudini [z największą delikatnością] bo spisany, przy tym ustne commissum [zlecenie], że królewicz wrócić obiecuje Królowi kartę daną na ustąpienie korony⁷⁸⁹ [pod] dwoma kondycjami, naprzód żeby uczynił traktat cum domo regali quam strictissime amicitie [z domem królewskim (*Sobieskich*) jako najściślej przyjaźni]; druga żeby się obligował, że post fata [po śmierci] królowej wdowy [Marii Kazimiery Sobieskiej] wakujących starostw nikomu innemu nie odda, tylko w dom królewski [*Sobieskich*]. Wiele to impresji i konsyderacji czyniła [s. 77] ta legacja, bo przedtym in meliori statu [w lepszym stanie] będąc Król posyłał sam prosząc o wrócenie tej karty i większe kondycje gotów był subire [przyjąć], a królewicz słowa nie dał o to sobie mówić. Teraz zaś gorsze rzeczy królewskie i sam przestrzega, że August [II] wchodzi, a obiecuje wrócić kartę i kondycje takie podaje, po których nic, jeśli Król nie utrzyma się. Odpisał Król annuendo [przytakując] wszystkim expostulacjom [życzeniom] królewicza [Jakuba].

Pan kanclerz [Jan Stanisław Jabłonowski] bardzo życzył prezencji [obecności] Waszej Księżęcej Mości Dobrodzieja w Warszawie, ale WXM

⁷⁸⁹ Stanisław Leszczyński 26 VI 1704 zobowiązał się na piśmie wobec królewicza Aleksandra odstąpić koronę polską królewiczowi Jakubowi Sobieskiemu, po jego uwolnieniu z niewoli saskiej, zob. M. Zwierzykowski, *Elekcja Stanisława Leszczyńskiego w roku 1704 – wynik przypadku czy efekt działań politycznych*, [w:] *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016, s. 403–404, tam też tekst tej deklaracji i odwołania do dawniejszej literatury.

Dobrodziej rozumiem, że to uczynisz co będziesz widział ex re et commodo publico et privato [z rzeczy i korzyści publicznych i prywatnych]^c.

Wczoraj [16 VIII] zjawiła się tu relacja, że jakoby król szwedzki [Karol XII] miał jakiś dezawantaż [niepowodzenie] pod Puławą [Połtawą], ale potem [s. 78] wziął Puławę i Moskwę na głowę zniósł. Druga także relacja, ^c że ułan ten, który jest przy kwarcianych, z drugim ułanem przy panu wojewodzie kijowskim [Józefie Potockim] będącym, miał się zjechać na podjeździe i to dowiedzieć: „Wasze rzeczy dobrze idą, nie słuchajcie tego co piszą i powiadają”^c. Publiczna zaś fama confirmat [potwierdza], że król szwedzki w Węgrzech już znajduje się. ^c Coś tu cicho gruchają, że Król [Stanisław] ma porzucić Szwedów i przenieść się do wojska pana wojewody kijowskiego [Józefa Potockiego]. Z tych ministrów co pojechali, to pewne, czy oni zrobią traktat w Warszawie, czy nie, już tu do Króla nie powrócą, każdy w swą [stronę] pojedzie^c.

JMP [Marianna] Warszycka miecznikowa kor. d. 11 praesentis [VIII] fatis [s. 31] cessit [zmarła]. Dziś [17 VIII] na samym świtaniu, o pół mile tylko od obozu szwedzkiego, napadłszy kwarciani na 3 chorągwie na furwachcie [posterunku] będące funditus [zupełnie] je znieśli. Jedną chorągiew wzięli i rotmistrza.

Powiadano dziś, że August [II] wydał uniwersały swoje, w których amnestię wszystkim daje, inwitując [zapraszając], żeby do niego przystępowali wszyscy.

Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[oza]fat M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]
^a-O ruszeniu się naszym znowu ucichło. Uniwersał, którego kopię posyłam, dano już do druku^{790-a}.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s. 32-43; nr 6460, s. 33-36

W Opatowcu, d. 20 Aug[usti] [VIII] 1709

[s. 32] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 18 Augusti [VIII]. ^a-Dziś pieczętowałem takie uniwersały, z których jeden drukowany include [załączam], a za okazją umyślną uniwersały do Litwy należące odesłano do JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczuki]^a. Z rana był Król JM [Stanisław] u JMP Krassawa [gen. Ernsta

⁷⁹⁰ Przepuszczalnie uniwersał króla Stanisława datowany 19 VIII 1709 w Opatowcu (a nie w Opatowie, jak to podaje większość opracowań), w którym Leszczyński, wzywając do zgody, wyraził gotowość zrzeczenia się korony.

Detlofa Krassowa], od którego przyjechawszy do klasztoru konferował z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] i JMP [Franciszkiem] Jagniętkowskim stolnikiem sandomierskim. Asystował potym procesji w kościele i mszy św. słuował. Po mszy poszedł na obiad do JMP marszałka nadw. kor., w polu za miastem pod namiotami stojącego. Podczas którego stała się, nie wiedzieć skąd trwoga, tak dalece, że obiad porzuciwszy wszyscy na konie powiadali, po kwadransie godziny ewanuit [zniknęła] ta trwoga i wrócono się znowu do stołu. Po obiedzie, [s. 33] jak odjechał Król JM do JMP [gen.] Krassawa, aż do nocy tam samej bawił się i dopiero godzinę w noc przyjechał do klasztoru tutejszego, gdzie nocował. Reszta wozów szwedzkich z tamtej strony przeszła na tę stronę Wisły.

Przyjechał dnia dzisiejszego [18 VIII] umyślny tu od króla JM szwedzkiego [Karola XII] nazywający się ^cBrodzicki^c, który d. 21 Iulii [VII] wyjechał z Benderu. Ten przywiózł konfirmację [potwierdzenie] o nieodmiennej przegranej szwedzkiej pod Puławą [Połtawą], bo w tej batalii sam on był praesens [obecny] i taką o niej czynił relację, in paucis [niewiele] bardzo disciepanem [różniący się] od moskiewskiej, że król szwedzki niespodziewając się, żeby cała [s. 34] potencja moskiewska miała stanąć pod Puławą, z piechotami i 4 [regimentami] tylko kawalerii d. 8 Iulii [VII] ruszył się równo z świtem przeciwko Moskwie, której było ze 20 m. [tys.], tę tedy złamał i gonił aż do samych okopowań, chcąc onych dobyć, lecz tam był Szeremet [Borys P. Szeremietiew] ze 60 m. [tys.] najwyborniejszego ludu i tak dobry dał odpór, że się Szwedzi zmieszali i tył poddali, rejterując się ku taborom, gdzie wszystka kawaleria, oprócz tych 4 regimentów, które w batalii zginęły, była i artyleria wszystka z amunicjami. ^aW tej batalii kilka regimentów pieszych szwedzkich rzucili broń o ziemię i poddali się^a. Uchodził tedy dniem i nocą król szwedzki aż do Perewłoczny [Perewołoczny], którego z [s. 35] razu Moskwa nie goniła obawiając się zasadzki, aż dopiero jak dał znać pewny Kozak, że Szwedzi rejterują się wysłano za nimi pogoń. Pod Perewłoczną było zaraz consilium [narada], na którym Lawenhawt [Adam Ludvig Lewenhaupt] i [Iwan] Mazepa per omnia sacra [na wszystkie świętości] obligowali króla, żeby securitati [o bezpieczeństwo] osoby swojej provideret [zadbał] (gdyż król był się rezolwował [zdecydował] zostać przy taborach i bronić się i uczyniłby to pewnie, żeby nie był w nogę postrzelony) i tak kilka czajek [łodzi] związawszy przepawiono na nich króla. ^aDrabantów tylko 10 zostało, wszyscy inni nad rzeką Bogiem [Bohem] przez księcia Wołkońskiego⁷⁹¹ wycięci, gdzie i sam król był in periculo [w niebezpieczeństwie], bo Turcy z Oczakowa⁷⁹²

⁷⁹¹ Generał mjr książę Grigorij Siemionowicz Wołkoński próbował wraz z kilkoma tysiącami dragonii dogonić Karola XII, podczas przepawy króla szwedzkiego przez Boh (18 VII 1709) zagarnął tylko część straży tylnej.

⁷⁹² Oczaków, twierdza turecka u ujścia Dniepru, obecnie miasto Oczakiw w obwodzie mikołajskim w Ukrainie.

nie prędko dali przewóz^a. Drudzy zaś jakim kto mógł sposobem przeprowowali się, a najbardziej wplaw na koniach oklep, bo dla szerokości haniebnej Dniepru [s. 36] niepodobna było na okulbaczym koniu przepłynąć. Pod Oczakowem drugą jakąś rzekę [Boh] tejże wielkości musiano przebywać, nad którą książę Wołkoński urwał coś gromady asystującej króla szwedzkiego i gdyby nie dobry kałauz⁷⁹³ tatarski (który i Klinckenstroma⁷⁹⁴ prowadził do króla), pewnie sam król wpadł by był w ręce pomienionego księcia Wołkońskiego.

Z Oczakowa stanął król [Karol XII] w Benderze w dwanaście koni Szwedów, Polaków, Kozaków i Wołochów, między którymi najmniej liczy się Szwedów. Wielka tam zrazu była drożyzna, bo co u nas za grosz [1/30 złp] kupią, to tam płacono po czerwonym złotemu [18 złp] za taki kawałek suchara i to dobijano się [s. 37] do kupna. Szwedzi szpadami odganiaли Polaków od tego miejsca, gdzie suchary przedawano, co postrzegłszy Turcy Szwedów odganiaли, a Polaków przypuszczali. Jakoż i przedtym, nad którąś rzeką (ile ich 3 przebywał król szwedzki) wypływających Polaków i Wołochów przyjmowali Turcy, bracią swoją nazywając i suchary darmo dawali, a ze Szwedów urągali się, że uciekają, ^a-zowiąc ich sobakami^a. Seraskier [Hadzi Yusuf] cum omni magnificentia [ze wszelką wspaniałością] przyjął króla szwedzkiego i zaraz dwadzieścia tysięcy janczarów sprowadził pro securitate [dla bezpieczeństwa] osoby jego. Król szwedzki w polu pod namiotami stoi. Ex principalibus [z dostojników] przy nim tylko Lagierkron [Anders Lagercrona], Spar⁷⁹⁵ dwa razy postrzelony, generałowie i [s. 38] pułkownik drabański Holl⁷⁹⁶. JMP [Stanisław] Poniatowski ministrum [ministerstwo] teraz supremum agit [najwyższe sprawuje] u króla szwedzkiego, bo wszystkie osoby do kancelarii należące albo zaginęły, albo w niewolę wzięte. Klinckenstrom jest posłany do chana [Dewlet Gireja] za posła, a Neybawr⁷⁹⁷, który był carewicza [Aleksego] gubernatorem [wychowawcą] do Porty. W batalii było 16 m. [tys.] Zaporozców, którzy ni razu nie strzeliwszy, zdali się, także i Sanduł⁷⁹⁸ pułkownik wołoski na miejscu [Gabriela] Kanifera, ale

⁷⁹³ Kałauz – przypuszczalnie zniekształcone tureckie słowo czausz, oznaczające przewodnika, posłańca.

⁷⁹⁴ Informacja ta dotyczy jednej z trzech osób o nazwisku Klinckowström, może to być Karl Bernard, paź i adiutant Karola XII, lub Leonard, szwedzki rezydent przy królu Stanisławie, który powrócił do Karola XII, ewentualnie sekretarz królewski Otto Wilhelm (ur. 1683).

⁷⁹⁵ Axel Sparre (1652–1728), kpt od 1674, płk od 1699, gen. mjr piechoty od 1705, gen. lejtn. od 1710, feldmarszałek od 1721.

⁷⁹⁶ Karl Gustaf Hård hr. (1674–1744), chorąży od 1696, płk drabantów od 1706, gen. mjr kawalerii od 1710, gen. lejtn. od 1713.

⁷⁹⁷ Martin Neugebauer, przez dłuższy czas przebywał na dworze Piotra I, potem przeszedł na stronę szwedzką.

⁷⁹⁸ Sanduł (Sandul) – pochodzący z Mołdawii płk jazdy wołoskiej w służbie szwedzkiej.

go car [Piotr I] na pal kazał wbić, że był posłem od króla szwedzkiego do chana, sprowadzić chcąc Tatarów na Moskwę. [Iwan] Mazepa najwięcej szkodzi, bo niezliczoną moc pieniędzy nie mogąc uwieźć, musiał porzucić in praedam [na łup] Moskwie, ^aa drugie popalono^a. Królowi [s. 39] szwedzkiemu w batalii dwóch koni pod noszami zabito i nosze ustrzelono. Pod Reinszoldem [Karlem Gustavem Rehnskiöldem] koń ustał, że ledwo pod nim szedł.

Trwała bitwa od czwartej z rana aż do jedynastej godziny. Której przegrana principaliter [głównie] temu attribuitur [przypisują], że sam król dla postrzału swego nie mógł wojskiem komenderować. O Lawenhawcie [Adamie Ludvigu Lewenhauptcie] taką czyni relację, że nim on wyjechał, z Benderu przybiegł do króla szwedzkiego umyślny Tatarzyn, dając znać, że[by] się ze wszystkim rejterował do Krymu, nieprzebywając Dniepru, lecz inszą jakąś rzekę [Worsklę]. ^aDeklarował zaś Lawenhawt królowi cały tydzień pod Perewołoczną bronić się, in favore[m] [na rzecz] rejteraty jak najbezpieczniejszej królewskiej^a.

Przywiózł ten umyślny od króla szwedzkiego ordynanse [rozkazy] do wojsk i inne wszelkie dyspozycje do państwa szwedzkiego. De contentis [o treści] onych nikt nie wie. Był list i do Króla JM naszego [Stanisława] od króla [s. 40] szwedzkiego. Polacy w wielkiej teraz obserwacji [poważaniu] u króla szwedzkiego, wołoscy oficerowie z samym królem do stołu siadają, a towarzystwo z drabantami. Żałował król szwedzki bardzo, że kilku tysięcy nie wziął Polaków kiedy szedł na Ukrainę. Po batalii, patrząc na swoich ludzi król szwedzki, jednych boso, drugich bez czapki i z ranami, a trzecich na rannych koniach uciekających, śmiał się i najmniejszej po sobie ad exteri[us] [na zewnątrz] z tej przegranej nie pokazał przez wszystkie czas alteracji [zdenerwowania], co zaś w sercu działo się *Scrutatori cordium* [Badaczowi serc (*Bogu*)] tylko było wiadomo.

Powiadał i o innych rzeczach tenże umyślny, ale mniej to do wiary podobnych, jako to, że [s. 41] Tatarów 50 m. [tys.] stanęło in assistentia [towarzysząc] królowi szwedzkiemu [Karolowi XII] i że Tatarowie trzy razy już jasyr brali wpadając w moskiewskie prowincje. Że Porta [Turcja] expostulującemu ablegatowi [domagającemu się posłowi] moskiewskiemu, ażeby żadnego reclinatorium [schronienia] w państwach swoich nie dawała królowi szwedzkiemu i ludzi swoich nie dodawała, miała odpowiedzieć: nie tylko reclinatorium królowi szwedzkiemu deklarując, ale wojsk swoich onemu dać przeciwko Moskwie, in quem finem [w tym celu] potężnie Porta armuje [zbroi] się. Że car [Piotr I] po batalii przysłał do króla szwedzkiego prosząc o pokój, ale król szwedzki taki miał dać respons, że car niech nie rozumie, żebym tak bardzo [s. 42] przyciśniony był do uczynienia z nim pokoju przez terazniejszą przegraną, niech wszem to wie, że na Boże Narodzenie sto tysięcy wojska wystawię przeciwko niemu.

^aSpod Perewołoczy posłał król szwedzki gen. Majerfeldta [Johana Augusta Meyerfeldta] do cara prosząc o pochowanie trupów i żeby więźniowie jego byli dobrze traktowani, ale responsu nie doczekał się król i nie wiedzą co się stało z Majerfeldtem. Suponebatur [przypuszcza się] jednak, że się wrócił do Lawenhawta [Adama Ludwiga Lewenhaupta]^a.

Car [Piotr I] już stanął w Huchnowie [Uhnowie] u [feldmarszałka Henryka] Goltza, co i ten umyślny affirmat [potwierdza], bo tam blisko przejeżdżał. Szedł dni siedymnaście król szwedzki [Karol XII] dzikimi polami, gdzie wiele bardzo ludzi z głodu poumierało, bo strasznie o żywność było trudno, o wodę nawet. Z miejsca [Połtawy] wyszedł więcej niż z trzema tysiącami, a w Benderze stanął w 1200 tylko ludzi.

^aSzwedzi tu niektórzy chcą się zakładać o wielkie sumy, że za 3 miesiące 40 m. [tys.] wojska król szwedzki będzie miał w Polsce^{799-a}.

D. 19 Augusti. Ranny cały czas zszedł na pisanie. Koło dwunastej godziny słuchał Król JM [Stanisław] mszy św., po której dano zaraz obiad. Po obiedzie był wyjechał do JMP [Ernsta Detlofa] Krassawa, ale spotkawszy się z nim [s. 43] w drodze wrócił nazad do klasztoru, gdzie z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] i z JMP [gen.] Krassawem konferował więcej niż półtorej godziny. Kontynuował potem swoje pisanie aż do samego zmroku. Regimenty wszystkie przeszły dnia dzisiejszego na tę stronę mostu, zostawiwszy na tamtej stronie straż tylko u mostu.

O Augusta [II] przyjeździe do Polski zewsząd piszą. Stralheim [szwedzki dyplomata Henning von Stralenheim] przysłał Królowi JM kopię manifestu jego [Augusta II] po niemiecku pisanego, w którym wywodzi rationes [powody], że coactus [przymuszony] musiał złożyć koronę⁸⁰⁰. Biskupstwo krakowskie oddał August JMks. [Konstantemu Felicjanowi] Szaniawskiemu biskupowi kujawskiemu. Tak pisano z Krakowa, jako też i o tym, że Francuzi mieli znieść wojsko koligackie [koalicji] i wziąć księcia Eugeniusza [Sabaudzkiego] i Malboruka [Johna Churchilla Marlborough]⁸⁰¹. Sekretarz zaś JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnaca] miał, że Tournay⁸⁰² koligaci wzięli, co musi być pewniej.

^aMost na Wiśle dziś już jest zrzucony. Szwedzi jutro jeszcze nie ruszą, ale pojutrze zapewne^{803-a}.

^aUniwersał JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego] posyłam, który z Krakowa był przysłany Królowi JM [Stanisławowi]^{804-a}.

⁷⁹⁹ Dopisek ze s. 40.

⁸⁰⁰ Manifest Augusta II z 8 VIII 1709, zob. J. Staszewski, *August II Mocny*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1998, s. 182–183.

⁸⁰¹ Informacja błędna.

⁸⁰² Tournay, miasto w Pirenejach Francuskich.

⁸⁰³ Dopisek ze s. 37.

⁸⁰⁴ Dopisek ze s. 38.

^aMy jutro stąd zapewne mamy się ruszyć ku piechotom [szwedzkim]. Król szwedzki [Karol XII] za 6 niedziel obiecywał się do Polski, kiedy ten umyślny wyjeżdżał od niego^a.

Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[*datacja*] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

[*nr 6460, s. 33*] Soli, Soli, Soli. ^bOdstąpienie książąt [Janusza i Michała Wiśniowieckich] nie bardzo Króla Jegomości apprehenduje [trwoży], owszem, zda się być z tego kontent, bo jest tego rozumienie, że gdy książęta uprzedzą swoim przystąpieniem pana hetmana litewskiego [Jana Kazimierza Sapiechę], pan hetman rad nie rad będzie musiał szczyrzej et ardentius [i żarliwiej] niż przedtem adherere [poświęcić się] interesom Króla Jegomości. Jakom zaś z kilka dyskursów zrozumiał bodaj non permissio [nie bez pozwolenia] Króla Jegomości ten accessus [przystąpienie] książąt factus [uczyniony] ex consideratione [z namysłu, z rady], że jedni actu accedunt [obecnie przystępują] do Augusta [II], drudzy, że preparant [przygotowują] tam sobie viam [drogę] i ci nawet, którzy ad intimiora queque [do tajemnic także] tu byli przypuszczani (rozumiem, że mi tego Wasza Książęca Mość Dobrodziej nie zganisz) po kilka razy. Za upatrzaniem czasu mówiłem z Królem Jegomością^b, ^cco też masz Wasza Książęca Mość Dobrodziej w terażniejszej koniunkturze czynić do wielorakich dysceptacji [kłótni] i trutinach [kłopotach], o czym chyba ustnie da Bóg opo[wiem] [*s. 34*] przez czas niemały trzymając się. Król Jegomość indifferenter, tandem consensit [spokojnie wreszcie zgodził się] na to, żebyś Wasza Książęca Mość Dobrodziej non exeponendo periculo [nie wystawiając na niebezpieczeństwo] siebie samego et rapinae [i rabunku] dóbr swoich przystąpił do Augusta. Tak zaś rozumiem Króla Jegomości, że i przy nim tej stronie będąc nie odmienisz Wasza Książęca Mość Dobrodziej przyjaźni swojej ku niemu i one choć non aperte [nie otwarcie], lecz interne fouebis [potajemnie będziesz sprzyjać]. A jeśli forte [mocno] na se cunctabit[?] res [przeciągnie się sprawa] Króla Jegomości in [fu]turum [w przyszłości], przystąpić znowu do Króla Jegomości Wasza Książęca Mość non tardabis [nie omieszkaś]. W czym quam firmissime [jak najmocniej] upewniam Króla Jegomości. Możesz już teraz Wasza Książęca Mość Dobrodziej sine ullo scrupulo [bez żadnych skrupułów] adresować się do tamtej strony. Moim lichym zdaniem życzyłbym preveniro [*s. 35*] accessum [uprzedzić przystąpieniem] swoim, widzenie się Augusta [II] z carem [Piotrem I], takom słyshał od wielu i ode Lwowa pisany list czytałem, że car ma podać registr Augustowi, którzy nie mają być missibiles [dopuszczeni]. Rezydenci różni tu będący mówią od pryncypałów swoich prefixum terminum [o określeniu czasu] póki asystować Królowi Jegomości. Inni także Ichmoście różne terminy naznaczyli asystowania Panu, najdalej zaś mają odprowadzić do granicy pomerańskiej, albo szlonskiej [śląskiej]. I mnie sam Król Jegomość ultronee [dobrowolnie] pozwolił kiedy chcę odjechać

od siebie, ale ja tego nie uczynię póki nie będę miał ordynansu [polecenia] od Waszej Książęcej Mości Dobrodzieja.

[Sąsi]edzi poczynają tchórzyć, nie mają iść offensive [ofensywnie] przeciwko Sasom, ale się tylko defensive [obronnie] mieć się i jeśli [s. 36] Sasowie na nich następują dopiero wtenczas mają się z nimi bić. Przyjechał niedawno z Pokucia⁸⁰⁵ umyślny do pana wojewody kijowskiego [Józefa Potockiego]. Do którego to nakazał ustnie pan strażnik koronny [Stefan Potocki], żeby się nie chwiejąc w terażniejszych koniunkturach firmissime [okolicznościach jak najmocniej] trzymał się przy Królu Jegomości, upewniając, że pomyślna nastąpi rewolucja i że wkrótce król szwedzki [Karol XII] znaczne będzie miał posiłki. Pan [Piotr] Bronisz marszałek konfederacki posłał pana podczaszego koronnego [Krzysztofa Mikołaja Towiańskiego] przepraszając króla Augusta [II].

Manifest ten [z 19 VIII 1709] sam Król Jegomość [Stanisław] koncypował [redagował]. Pan [Bazyli Krzysztof] Rychlicki [rezydent hetmański] klucza od cyfry [szyfru] nie zostawił, srodze [bardzo] tedy Król Jegomość malkontent [niezadowolony], że nie może listu pana hetmana [Jana Kazimierza Sapiehy] wycyfrować^c.

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/V, s. 125–136, nr 6465/VI, s. 79

Pod Koprzywnicą⁸⁰⁶ d. 31 Augusti [VIII] 1709

[s. 125] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 26 Augusti [VIII]. O godzinie circiter [około] ósmej słuchał Król JM [Stanisław] mszy św. w kościele. Po mszy wróciwszy się do stancji grał w grand tryktraka z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] z godzinę. Nadjechał potym JMP Krassaw [gen. Ernst Detlof Krassow], z którym trwała konferencja aż do obiadu, na którym byli JMP Krassaw, JMP marszałek nadw. kor. i JMP Frelich [Frölich] młody. Po obiedzie konferował Król JM z godzinę z JMP Krassawem, po którego odjeździe pisał do JMP Bonaka [Jeana Louisa Bonnac], od którego przyjeżdżał dnia dzisiejszego umyślny [s. 126] z obozu kwarcianego z tym, że ob absentiam [z powodu nieobecności] JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego], który w Sieniawie⁸⁰⁷ pod Jarosławiem znajduje się, muszą wszystkie negocja

⁸⁰⁵ Pokucie, kraina historyczna obejmująca południową część d. woj. ruskiego nad górnym Prutem, obecnie część obwodu iwanofrankińskiego w Ukrainie.

⁸⁰⁶ Koprzywnica, wieś w pow. sandomierskim w woj. świętokrzyskim.

⁸⁰⁷ Sieniawa, miasto w pow. przeworskim w woj. podkarpackim; siedziba rodowa Sieniawskich, potem Czartoryskich.

in suspenso [sprawy w zawieszeniu] być do powrotu jego. JMP hetman polny [Stanisław Mateusz Rzewuski] bez kolegi starszego [hetmana w. kor. Adama Sieniawskiego] audiencję denegat [odmówił].

Wieczorem samym zgorzał tu w mieście dom, w godzin dwie potym podsłuchy [straże] strzelili, z czego trwoga stała się i całe wojsko z godzinę w paracie [gotowości] stało, tandem [wreszcie] to wszystko evanuit [uspokoilo się] za powziętą wiadomością, że kilkadziesiąt koni kwarcianych było podpadło pod podsłuchy i znowu nazad cofnęło się. Było ze trzy tysiące kwarcianych na tej [s. 127] stronie Wisły za Sandomierzem, lecz jak tu Szwedzi stanęli wszyscy na drugą stronę przeprawili się.

D. 27 Augusti [VIII]. Dziś w nocy nagle Król JM zachorował na żołądek, z godzinę i więcej niezmierny ból cierpiał, tandem [wreszcie] sama natura, bez lekarstwa operationes elicuit [wywołała działanie (*wymioty*)] i to trochę ulżyło. Przez cały dzień dzisiejszy Król JM z łóżka nie wstawał dla słabości. Msza była w pokoju, do którego ledwo kto wchodził. Po obiedzie był JMP [gen.] Krassaw. Przyszła poczta z Wrocławia, skąd piszą, że actu [obecnie] wojska saskie spod Gubna [Guben (Gubin)] ruszyły się, w tym tylko discrepentia [różnica], że nie wiedzą jeśli prosto do Polski, czy też do [s. 128] Pomeranii [Pomorza Szwedzkiego] deflectent [się obracają]. JMP podkomorzy kor. [Jerzy Dominik Lubomirski] przez Wrocław przejechał do króla Augusta [II] do Saksonii jadąc.

Car [Piotr I] jeszcze w Ukrainie i nie spodziewają się go prędko do Polski. JMKs. rektor sandomierski⁸⁰⁸ przywiózł dziś informację o wydaniu [Iwana] Mazepy i taką powiadał deductię asserti [historyjkę zapewniając], że jezuita jeden niedawno przyjechał ze Lwowa. Który tam jeszcze będąc widział list jednego kupca z Kijowa pisany do ojca swego we Lwowie będącego, w którym liście affirmat [potwierdza], że sam na swoje oczy widział kiedy Mazepę do Kijowa przyprowadzono⁸⁰⁹. Więcej jest tu wierzących temu z różnych przyczyn, a najbardziej z tej, że za [s. 129] tegoż car intervenit [interweniował], że dwóch paszów, czy sułtaników tureckich podnieśli byli rebelię przeciwko Porcie [Turcji], od której zniesieni refugerant [uciekli] do Moskwy, lecz car na rekwizycję [żądanie] Turków wydał onych. Memor [pamiętna] tej uczynności carskiej Porta mogła teraz wzajemność carowi wyświadczyć.

Dnia dzisiejszego kilku oficerów szwedzkich przyjechało tu do JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa, którzy są wypuszczeni na parol [słowo honoru] od Moskwy, do 4. miesięcy, ^a-po których exprimii [upływie] do Moskwy

⁸⁰⁸ Jerzy Gengell (1657–1727), jezuita od 1673, profesor kolegów jezuickich we Lwowie, Jarosławiu i Lublinie, rektor kolegium w Sandomierzu 1704–1710, potem w Gdańsku, Krakowie i Lwowie, autor wielu religijnych pism polemicznych.

⁸⁰⁹ Iwanowi Mazepie udało się uciec do Turcji, nie został też wydany Rosjanom.

mają się wrócić^a. Ci chwalą bardzo, że Moskwa dobrze traktuje niewolników [jeńców] szwedzkich. Przegraną zaś batalię atribuunt temeritati [przypisują trwożliwości] króla swego [Karola XII], którego dyspozycję na ów czas srodze incusant [bardzo obwiniają]. To też referunt [mówili], że w tej akcji nie zginęło więcej Moskwy nad sześć tysięcy. Co najbardziej Szwedów [s. 130] affliget [dręczy], że równej, przynajmniej w ludziach, straty nie poniosła Moskwa. ^aReinszeld [Karl Gustav Rehnskiöld] chory w Puławie [Poławie] decumbit [zmarł]⁸¹⁰, którego gdy car nawiedzając pytał, jeśli nie trzeba doktora, pieniędzy, albo czegokolwiek, na wszystko odpowiadał, że nie trzeba niczego. Rozumieją tedy stąd niektórzy, że musi być w desperacji pan[?] ^c[///]ć wątpią o je[///]ściu^{c-a}.

D. 28 Augusti [VIII]. Król JM [Stanisław] dziś był zdrowszy. Słuchał mszy św. w kościele. Przed obiadem i po obiedzie kilkugodzinowe z JMP [gen.] Krassawem trwały konferencje. O królu duńskim [Fryderyku IV] pisano, że na głowę konie skupuje i że kilkadziesiąt tysięcy czerwonych złotych przesłał do Saksonii. Szulc [Martin Schultz] pułkownik w rawskim województwie więcej 40 wsi spalił za niezapłacenie kontrybucji, który znajduje się już o mil 6 tylko od nas. W [Gustafa] Horna regimencie no[n]du[m] cessavit contagio [jeszcze nie ustała zaraza], codziennie w nim umierają ludzie, od których i Łęczyca zapowietrzyła się.

Odebrał dziś Król JM niepomyślną wiadomość, że [s. 131] kwarciani wpadłszy w Warszawę d. 24 p[raese]ntis [VIII] wzięli 3 ministrów: XJM nominata krakowskiego [Teodora Potockiego], JMP kanclerza [Jana Stanisława Jabłonowskiego] i JMP podkanclerzego [Stanisława Antoniego Szczukę] i zaprowadziwszy do JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego]. Srodze te attentatum mortyfikuje [Bardzo to wydarzenie martwi] Króla JM i niechybna z tego sequella [skutek], że wszystkie praeconcepta [założenia] do jedności i traktatu plantae [planowane], infructuose concident [bezowocnie runą].

D. 29 Augusti [VIII]. Dziś Król JM był słabszy, dlatego cały dzień nie wychodził z pokoju, gdzie i msza św. była. Tamże i obiad in privato [na osobności]. Po obiedzie godzin kilka insumptum [znajdował się] na konferencji z JMP [gen.] Krassawem. Wieczorem samym grał Król JM w grand tryktraka z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą].

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] dnia dzisiejszego odezwał się do Króla JM spod Pińczowa⁸¹¹ [s. 132] i to wyraża, że Francuzi znaczną otrzymali wiktoryę nad koligatami [koalicją]. Jakoby samego Eugeniusza [Sabaudzkiego] księcia miano wziąć, ale że o tej wiktorii dawno już głoszą, a z Wrocławia i innych miejsc nic o niej nie piszą, podobno in fabulam vertatur [w bajkę to się obróciło]. Przydaje i to w liście swoim JMP w-da kijowski, że August [II]

⁸¹⁰ Informacja mylna, Rehnskiöld zmarł dopiero w 1722.

⁸¹¹ Pińczów, miasto pow. w woj. świętokrzyskim.

ex occasione [z powodu] tej wiktorii miał się cofnąć nazad od Guben [Gubina], i że nie myśli już o wejściu do Polski. Inne zaś wiadomości ferrunt [głoszą], że wojska saskie nad Odrą zapewne stanęły. Przyszła dziś przez umyślnego relacją do Króla JM^c od pana Gurskiego [Samuela Górskiego?] z Podola^c, że Turcy wcale [rzeczywiście] wypowiedzieli wojnę Moskwie i że Porta daje pod komendę króla szwedzkiego [Karola XII] czterdzieści tysięcy jazdy i dwadzieścia pięć tysięcy janczarów. Kazała także dwóm chanom w sto tysięcy [s. 133] i więcej Ordy gotować się in assistentiam [na wsparcie] królowi szwedzkiemu. Nie powracając tedy już do Polski, prosto z temi wojskami król szwedzki ma pójść przeciwko Moskwie. W tę nowinę jak w ewangelię uwierzyli nasi tu Szwedzi et demonstrant [i okazują] stąd wielkie ukontentowania, millenis laudibus [tysiącami pochwał] Portę effe-rendo [sławiają]. Polacy zaś ad primum nuntium [na pierwszą wiadomość] nie chcą temu wierzyć, czekają na konfirmację [potwierdzenie].

JMP Bonak [Jean Louis Bonnac] z wojska kwarcianego odjechał już do Demblina [Dęblina] z taką od IMM PP hetmanów [Adama Sieniawskiego i Stanisława Mateusza Rzewuskiego] (bo i JMP w-da bełski [A. Sieniawski] stanął już w wojsku) deklaracją, że na propozycję traktatu i posłania komisarzów do Warszawy nie mogą sami przez się dać rezolucji, aż chyba inni Ichmoście constituendes partem [stanowiący część] partii tamtej zjadą się et formabitur super hac consilium [i będą nad tym radzić]. Dopiero na [s. 134] ten czas stanie determinacja, quid facto opus erit [co robić z tą sprawą]. Wojsko kwarciane ruszyło się już spod Niskiego ku Lublinowi, dokąd i Moskwa spod Uhnowa drugą stroną maszeruje. Na jaką imprezę ten tam marsz dirigitur, non dum tu decisum [jest kierowany teraz tu nie można orzec]. Wielu jednak jest takie rozumienia, że się ta moles [siła] zwali na JMP hetmana lit. [Jana Kazimierza Sapiechę], którego najbardziej przeciwna strona apprehendebat et apprehendit [obawiała się i obawia]. Niektórzy Szwedzi powiadają to, iż do nich pisano, że książę hanowerskie [Jerzy Ludwik] deklarował pożyczyć królowi szwedzkiemu [Karolowi XII] wojska swego 15 m. [tys.].

D. 30 Augusti [VIII]. Dnia dzisiejszego daleko był Król JM [Stanisław] zdrowszy niż w przeszłych dniach. Mszy słuchał w kościele. Koło południa przyjechał JMP [s. 135] płk [Michał] Tarło, z którym konferował aż do obiadu piątkowego, po którym jeździł Król JM do JMP [gen.] Krassawa. Był także w stancji JMP marszałka nadw. kor. [Stanisława Tarły]. Skąd powróciwszy, cały wieczór grał w grand tryktraka z JMP Klinckstetem [Henrikiem Klingstedtem]. Posłał dziś Król JM dworzanina swego JMP Luberskiego i trębacza do wojska kwarcianego z listem do JMP krajczego kor. [Stefana Potockiego], w którym pisał sciscitando causam [pytając o sprawę] wzięcia senatorów w Warszawie, ponieważ tam byli zjechali operaturi publicum salutem [zabiegając o dobro publiczne] i za wiadomością przeciwnej strony.

Wojsko kwarciane stanęło ex opposito [naprzeciwko] Zawichosta⁸¹², pod którym asserendibus nonnullis [twierdzą niektórzy] mają przeprowadzić się na tę stronę Wisły. Drudzy zaś trzymają, że marsz swój kontynuować będzie ku [s. 136] Lublinowi. O króla Augusta [II] pewnym powrocie do Polski zewsząd piszą, którego manifest polski drukowany zjawiał się tu; w nim ta essentia [treść], że wchodzi do Polski, gdzie konserwację [zachowanie] wszelkich dóbr przyrzeka, excepta parva portione [z wyjątkiem małych porcji] prowiantów, którymi wojska sustentować [utrzymywać] się muszą⁸¹³.

Dziś odebrałem pisanie WXM Dobrodzieja de [z] d. 14 praesentis [VIII], w którym gdy odbieram wiadomość o dochodzeniu listów moich na Warszawę i dalej tąż drogą odzywać się będę, lubo ustały z obozu naszego poczty dla niebezpiecznych przejazdów, starać się jednak będę o okazje jak najczęstsze. Wszelkim nieukontentowaniem WXM Dobrodzieja, a najbardziej nieoszacowanej stracie przez śmierć księcia Albrychta⁸¹⁴, życzliwym indoleo [ubolewam] sercem, życząc szczerze, ażeby Bóg Najwyższy ex demptis annis serenissimae proli addat Patri in longae[6465/VI, s. 79]vam aetatem [zabrane lata najjaśniejszego potomka oddał Ojcu na długie życie] i wszelkie lugubria [zmartwienia] w jak najweselsze przemienił momenta.

Upadam zatem do stóp Pańskich [...]

[datacja] J[ozafat] M[ichał] K[arp] P[odstoli] Sm[oleński]

My dziś [31 VIII] stąd ruszamy, ale nie wiemy dokąd; ponitur [przypuszcza się] jednak ku piechotom [szwedzkim], które od Pińczowa o 3 mile subsistunt [stoją], albo ku Opatowowi⁸¹⁵. O wielkopolskich nowinach list JMP referendarza [Władysława Ponińskiego] informabit [poinformuje], który adiungo [załączam].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, s.44-47; 6460, s. 125-132

W Kozłowie⁸¹⁶ d. 8 Septembris [IX] 1709

[s.44] Jaśnie Oświecony Miłościwy Książę Panie i Dobrodzieju mój

D. 2 Septembris [IX]. Król JM [Stanisław] dnia dzisiejszego cum ortu solis [ze wschodem słońca] wysłuchawszy mszy św. u oo. bernardynów⁸¹⁷,

⁸¹² Zawichost, miasto nad Wisłą w pow. sandomierskim w woj. świętokrzyskim.

⁸¹³ Wojska saskie przeszły przez terytorium pruskie, co zostało uzgodnione z Fryderykiem I i 24 VIII 1709 wkroczyły do Wielkopolski, zob. J. R. Danielson, *op. cit.*, s. 102-104.

⁸¹⁴ Albrycht Radziwiłł, syn kanclerza K. S. Radziwiłła, zm. przed 12 VIII 1709 w Tylży.

⁸¹⁵ Opatów, miasto pow. w woj. świętokrzyskim.

⁸¹⁶ Kozłów, wieś w pow. miechowskim w woj. małopolskim, na północ od Miechowa.

⁸¹⁷ Klasztor i kościół Bernardynów z XV-XVI w Starym Opatowie.

ruszył się z Opatowa takim porządkiem: szło naprzód kilkadziesiąt koni w awantgardzie [straży przedniej], potym drabanci, za nimi kolaska, w której siedział Król JM z JMP Krassawem [gen. Ernestem Detloffem Krassowem], za kolaską ciągnęły się regimenty. O mil dwie od Opatowa, w pewnym dworku jadł Król JM z JMP Krassawem obiad, podczas którego dano było znać, że pokazali się jacyś ludzie. Rozstawiono tedy strażę wszędzie dookoła dworku, które posprowadzano, jak się tylko Król JM ruszył po obiedzie. Koło godziny 3 z południa stanął Król JM w Łagowie⁸¹⁸, miasteczku do biskupstwa krakowskiego należącym, o 4 mile od Opatowa, a o milę tylko od Krzyża⁸¹⁹, gdzie tylko co stanął [s. 45] Król JM przyjechali IMM PP Szulc [Martin Schultz], Stuart⁸²⁰, Ekelblat [Klaës Ekeblad] i [Gustaf] Horn pułkownicy i kilku inszych oficerów. Nadjechali także JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw, JMP [płk Wilhelm] Müller, JMP graf Melin [płk Jürgen Friedrich Mellin] i JMP Marszałk [płk Karl Gustaf Marschlack]. Post finita ceremonialia [po skończonych ceremoniach *powitalnych*], przywitawszy się, zamknęli się w plebanii w kwaterze Króla JM, w izbie jednej: Król JM, JMP Krassaw i wszyscy pułkownicy, tak piechotni, jako i jezdni na consilium bellicum [naradę wojenną], które nie skończyło się, aż po zachodzie słońca. Po tej radzie JMP Szulc z swoimi oficerami odjechał do kwatery swojej do Daleszyc⁸²¹ o mil trzy. Inni Ichmoście także do swoich gospód. Zostali tylko na wieczery u Króla JM, JMP Melin i JMP Marszałk. Na tym consilium diversae agitabantur materiae [radzie różne rozpatrywano sprawy], in primis [po pierwsze] zaś o wejściu Sasów do Polski et conclusum [i postanowiono] (o czym palam [jawnie] już tu wszyscy mówią), żeby wszystkimi siłami szwedzkimi w Polsce znajdującymi się, za [s. 46] złączeniem się z wojskiem litewskim, uderzyć na Sasów. I na ten koniec [w tym celu] marsz nasz jest obrócony ku Wielkiej Polsce. Dobrego skutku tego przedsięwzięcia spem [nadzieję] tu wszyscy mają, ile kiedy de paucis numero [o niewielkiej liczbie] wojsk króla JM Augusta [II] narratur [opowiadają] pod Babimostem⁸²², nie kładą na więcej nad 5 m. [tys.].

Oficerowie piechotni i jezdni przy powitaniu się condolebat [składali kondolencje] jedni drugim super mortes fratrum aut propinquorum [z powodu zmarłych braci lub krewnych] w Ukrainie caesorum [zabitych] i tak wielką klęskę et infortunium [nieszczęście] tam publicum quam privatim uno ore attribuebant [tak publiczne, jak i prywatne, jednym głosem przypisywali] złej

⁸¹⁸ Łągów, miasto w pow. kieleckim w woj. świętokrzyskim, na zachód od Opatowa.

⁸¹⁹ Św. Krzyż, opactwo benedyktyńskie na szczycie Łysej Góry w Górach Świętokrzyskich.

⁸²⁰ Johan Christoffer Stuart (zm. 1715), mjr od 1689, płk i komendant Szczecina od 1707, gen. mjr piechoty od 1711.

⁸²¹ Daleszyce, miasto w pow. kieleckim w woj. świętokrzyskim, na zachód od Łagowa.

⁸²² Babimost, miasto w d. woj. poznańskim, przy granicy ze Śląskiem, obecnie w pow. zielonogórskim w woj. lubuskim.

dyspozycji króla swego [Karola XII], te formalia allegando [te słowa przytaczając]: „Nasz król wszystko coś chciał czynić nie po ludzku”. Przypomnieli parem actum temeritatis [równie lekkomyślne działania] pod Puniczem⁸²³, gdzie similiter [podobnie] nie strzelając, szpadami chciał w kilku regimentach swoich, kilkanaście regimentów saskiej piechoty, lecz cum dedecore [z niesławą] musiał cofnąć się, straciwszy więcej tysiąca swoich ludzi.

[s. 47] **D. 3 Septembris [IX]**. Dziś rano tymże porządkiem co i wczoraj maszerowało wojsko spod Łagowa pod Gurne⁸²⁴, wieś do biskupstwa krakowskiego należąca, w której kilka chałup jest królewskiej tytułu [z tytułu] wójtostwa. W nim stał Król JM, gdzie skoro stanął zaraz jadł obiad, na którym był JMP [gen. Ernst Detlof] Krassaw. Po obiedzie godzin ze dwie konferował z JMP Krassawem, potym spał aż do wieczora samego. Po spaniu grał w grand tryktraka z JMP Klinksztetem [Henrikiem Klingstedtem].

Piechoty dziś miały się pomknąć do Kielc o mil dwie stąd. JMP Szulc [płk Martin Schultz] z kompozycji twarzy zdaje się być dobroci pełen, lecz że pessim actus [jego zgubne działania] inaczej probant [dowodzą], dlatego może mu służyć owo: Frons, oculi, vultus, persaepe mentiuntur [czoło, oczy, twarz często oszukują]. JMP [płk Gustaf] Horn negat per omnia [zaprzecza wszystkiemu], żeby w jego regimencie powietrze [dżuma] było, ludzie zaś affirmative [potwierdzająco] o tym trzymają.

O wojsku kwarcianym powiadają, że ku Warszawie zmierza, podo[6460, s. 125]bno in occursum [naprzeciw] Sasom. JMP [Stefan Remigian] Błędowski we 2 m. [tys.] koni praecessit [pośpieszył] już pod Kalisz z ordynansu JMP w-dy bełskiego [Adama Sieniawskiego].

D. 4 Septembris [IX]. O zwyczajnej rannej godzinie ruszyło się wojsko i zwyczajnym maszerowało trybem. Król JM jechał w kolasie z JMP [gen. Ernestem Detlofem] Krassawem. Obiad w Kielcach jadł, byli na nim: JMP Frelich [gen. Karl Gustaf Frölich], JMP Krassaw z Jejmością swoją [Augustą Wilhelminą], JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], JMP płk [Michał] Tarło, JMP Klincksztet [Henrik Klingstedt], JMP [Józef] Poniatowski. Po obiedzie lustrował Król JM pałac kielecki⁸²⁵. Jechał potym do obozu generalnego pod wieś nazywającą się Prekoszow⁸²⁶ JMP starosty gostyńskiego⁸²⁷,

⁸²³ Bitwa pod Poniecem, wygrana przez Szwedów, podczas której jednak ponieśli oni duże straty, zob. D. Płowy, *Poniec 7 XI 1704. Kampania jesienna Karola XII*, Tarnowskie Góry 2013.

⁸²⁴ Górne, przypuszczalnie obecna wieś Piaseczna Górka, na południe od Kielc, w pow. kieleckim w woj. świętokrzyskim.

⁸²⁵ Wczesnobarokowy pałac biskupów krakowskich w Kielcach.

⁸²⁶ Piekoszów, wieś na zachód od Kielc.

⁸²⁷ Nie było starostwa gostyńskiego, informacja ta dotyczy starostwa gostyńskiego w woj. rawskim. Starostą gostyńskim od 1685 był Felicjan Krajewski, kasztelan bydgoski (zm. 1710).

miłą za Kielce. Stał Król JM we dworze, a JMP Krassaw w plebanii. Do wieczora niemal samego grał w grand tryktraka z JMP Klincksztetem. Po graniu konferował aż do samej wieczery z JMP marszałkiem [Stanisławem Tarłą]. Podczas której przyjechał JMP w-da kijowski [Józef Potocki], z którym po wieczery więcej godziny konferował Król JM.

JMP w-da kijowski powiadał, że wzięci więźniowie przeciwnej strony asserunt [twierdzą], że feldmarszałek Golc [Henryk Goltz] zapewne powraca do Moskwy, lecz nie tak te assertum [twierdzenie], jako absentia [nieobecność] w Polsce cara [Piotra I], varias [różne] tu imprimitt [s. 126] interpretationes [wywołuje przypuszczenia], które in tres maxime [na trzy główne] dzielą się [*uszkodzony wyraz*]. Naprzód rozumieją jedni, że rebelia w państwach moskiewskich podniosła się, co ledwie jest do wiary adstrepens [że się rozchodzi], ile gdy słabszym niby będąc car, a kilka onych oppressit [stłumił] z małą garścią wojska, dopiero zaś, gdy tak wielki awantaż [sukces], na cały świat głośny, otrzymał i tak liczne ma wojska, a jeszcze in visceribus [wewnątrz] monarchii swojej, niepodobna, żeby mógł się wynaleźć jaki author motus inferni [sprawca wewnętrznego buntu], ile kiedy i [Iwanowi] Mazepie podobne przedsięwzięcie, lubo przy tak potężnym protektorze [Karolu XII] nie dało się. Drugich ten sentyment [zdanie], że car z królem szwedzkim wszedł w traktaty i to od wielu reicitur [jest odrzucane] z tej konsyderacji, że w terażniejszych koniunkturach, nie mógł by król szwedzki na pokój pozwolić, chyba z szkodą granic swoich, co niepodobna żeby się mogło stać, według humoru króla szwedzkiego. Na ostatek tej są opinii niektórzy, że Turczyn wkroczył w jakąkolwiek zatargę z Moskałem, ob patratas caedes [z powodu dokonanych mordów] rejterujących się Szwedów w granicach jego pod Oczakowem. I ta ostatnia refleksja od wszystkich niemal approbatur [jest przyjęta].

[s. 127] **D. 5 Septembris [IX]**. Dziś mil dwie do Małogoszcza⁸²⁸ w kupie wojsko maszerowało. Król JM z JMP w-dą kijowskim [Józefem Potockim] i z JMP marszałkiem nadw. kor. [Stanisławem Tarłą] i JMP [Józefem] Poniatowskim zrazu w kolasce jechał, a potym dla złej drogi konno. Od Małogoszcza każdy regiment do inszej wioski i inszą drogą poszedł i już odtąd nie w polu, ale po wioskach ludzie szwedzcy będą stawali. Do tego wczorajszy i dzisiejszy dzień niepogody przywiodły. Król JM mszy św. słuchał w Małogoszczu, po której koło godziny konferował, zamknąwszy się, z JMP w-dą kijowskim, JMP marszałkiem nadw. kor. i z JMP [gen.] Krassawem. Dano zatym obiad, na którym ciż wyżej Ichmoście pomienieni byli, także JMP Zulich [Gustaf Züllich] pułkownik i JMP Sihowen⁸²⁹. Po obiedzie więcej godziny impensum [przeznaczono] na konferencję z temiż Ichmościami co i przed obiadem. Po której odjechał JMP w-da kijowski do wojska swego

⁸²⁸ Małogoszcz, miasto w pow. jędrzejowskim w woj. świętokrzyskim.

⁸²⁹ Oficer o tym nazwisku nie występuje w zestawieniu A. Lewenhaupt, *op. cit.*

o mil 3 pod Jędrzejów⁸³⁰, a Król JM w kolasce z JMP marszałkiem nadw. kor. do kwatery swojej we wsi Kozłowo [Kozłów], milę za Małogoszcz. Stoją przy Królu JM drabanci, janczarowie i regiment JMP [Michała] Tarła, ale ten i ze 4 działkami oddany jest [s. 128] w-dzie kijowskiemu i jutro stąd odchodzi do obozu jego.

W regimencie płk. Brahfelta⁸³¹, w którym niemal wszystko Francuzowie, bardzo dezerterują, uciekło ich już 400. Gdy zaś którego złapią z tych dezerterów, nie mając innej racji ekskuzowania się z erroru [błędu] swego, te najczęściej allegant [przytaczają] oficerowi swemu: „Monsieur ne faut il pas voir le pais?” [czy nie chce pan zobaczyć tego kraju], jakby też tu do Polski dla peregrynacji [wędrówek] i dla przejrzenia się w kraju byli przyprowadzeni. Wcale [zupełnie] ta nacja straciła kredyt i reputację u Szwedów, nie obiecują już więcej przyjmować Francuzów do służby swojej, nazywając ich: „Les gens á raisonner á table, non pas á faire la guerre” [ludźmi, którzy nadają się do rozmów przy stole, a nie do prowadzenia wojny].

D. 6 Septembris [IX]. Dziś wojsko nie ruszało się z kwater swoich. Król JM po mszy św. w kościele wysłuchanej jeździł do JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa o pół mile stąd, gdzie godzin ze trzy bawił się. Powróciwszy stamtąd zaraz jadł obiad o zwyczajnej piątkowej godzinie. Grał potym w grand tryktraka z JMP Klincksztetem [Henrikiem Klingstedtem]. Po graniu, na różnych dyskursach z JMP płk. [Michałem] Tarłem, z JMKs. [Karolem Samuelem] Ponińskim i z JMP [Józefem] Poniatowskim godzin kilka zeszło. O książętach IMM [Januszu i Michale] Wiśniowieckich ta była relacja, że się znajdują w [s. 129] Wielkiej Polsce, dokąd supponitur [przypuszcza się], że nie z innej racji zjechali, tylko dla przywitania przybyłego gościa z Saxonii [Augusta II]. Dyspozycja o regimencie JMP [Michała] Tarła odmieniła się, bo już nie JMP w-dzie kijowskiemu [Józefowi Potockiemu] jako statutum errat [jak było postanowione], ale do piechoty szwedzkiej będzie oddany i między onę podzielony. JMP pułkownik tego regimentu, major i innych oficerów kilkunastu podziękowało za służbę. JMP Krassaw ex innata sibi clementia [z wrodzonej sobie łaskawości] dał dziś swoim ludziom wszystkim ordynans [rozkaz], ażeby w marszu wszędzie zabierano bydła, co niechybnie prędzej ad executionem [do wykonania] będzie przywiezione, niżeli gdyby przeciwna w tym wola była.

JMP w-da kijowski [Józef Potocki] daleko maiorem [większą] teraz zelum et sinceritatem [gorliwość i szczerść] pokazuje ku interesom Króla JM i one viriliter [mężnie] utrzymywać przedsięwzię, niż kiedy prosperiores [pomyślniejsze] były successus [sukcesy].

⁸³⁰ Jędrzejów, miasto pow. w woj. świętokrzyskim, na południe od Małogoszczy.

⁸³¹ Przypuszczalnie niedokładne oddanie nazwiska przez J. M. Karpia, płk Brahfelt ani Brachfeld nie występuje w zestawieniu A. Lewenhaupta, *op. cit.*

D. 7 Septembris [IX]. Mszy św. słuchał Król JM w pokoju. Na obiedzie byli tylko JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło] i JMP płk [Michał] Tarło. Po obiedzie przyjeżdżał JMP [gen.] Krassaw, z którym koło dwóch godzin konferował Król JM. Przed wieczorem przyjechał JMKs. [s. 130] [Jan] Dłużewski, który ogłuchł dużo z lekarstwa danego sobie od pewnego medyka, ale znać niedoskonałego in arte sua [w swoim fachu]. Wieczorem samym powrócił z Małogoszcza JMP marszałek nadw. kor. [Stanisław Tarło], dokąd dla widzenia się z matką swoją⁸³² wyjeżdżał i przyprowadził z sobą brata swego najmłodszego imieniem Jana⁸³³.

Wojsko dziś miało być ruszyć się, ale dla mostu zepsowanego na Pile [Pilicy] do poniedziałku tu subsistet [będzie stało], aż go naprawią. O królu JM Auguście [II] ta jest wiadomość, że cum corpore [z całością] wojska swego znajduje się w Kaliszu. Schulenbourg⁸³⁴ zaś generał we 3 m. [tys.] attigit [osiąga] już Sieradz. Król JM [Stanisław] wszystek swój niemal dwór polski abszeituje [zwalnia], zostaną się tylko JMP [Kazimierz] Włostowski, JMP Gzowski, JMP Rokicki⁸³⁵, JMP Jastrzembski, JMP Skary[///]szewski⁸³⁶ i JMP Bułhak⁸³⁷.

D. 8 Septembris [IX]. Z rana poszły dwie chorągwie janczarskie i 4 armatki z amunicją za nimi do Jędrzejowa do JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego], u którego zawsze już będą, 30 tylko janczarów zostało do posługi. Król JM był dziś [s. 131] na całym nabożeństwie w kościele, spowiadał się także i komunikował. Po nabożeństwie jadł obiad w plebanii u JMP wojewodziny smoleńskiej [Franciszki Teodory Tarłowej]. Po obiedzie przyjechawszy do dworu czas niemały strawił na pisaniu, grał potem w grand tryktaka z JMP [Kazimierzem] Włostowskim.

O wojsku kwarcianym affirmatur [potwierdziło się], że poszło ku Kazimierzowi [nad Wisłą], dokąd i Moskwa od Uchnowa [Uhnowa] pomyka się, tamże na Wiśle most mają stawiać. Książę Mężyk [Aleksy D. Mienszykow] z nowym wojskiem na Wołyniu już ma się znajdować. Sasowie d. 2 p[rae]sen[tis] [IX] mieli zapewne stanąć w Kaliszu, bo prima

⁸³² Franciszka Teodora Tarłowa z Opalińskich (1650 – przed 1713), przed 1675 żona Adama Tarły, w-dy smoleńskiego.

⁸³³ Jan Tarło (zm. 1739), wojewodzie smoleński.

⁸³⁴ Przymuszalnie gen. Daniel von der Schulenburg; raczej nie jego znacznie bardziej znany brat Mathias Schulenburg (1661–1747), kolejno oficer cesarski, sabaudzki i od 1702 saski, który w 1708 powrócił do służby w armii sabaudzkiej i uczestniczył w dalszych kampaniach wojny sukcesyjnej hiszpańskiej.

⁸³⁵ Gzowski i Rokicki – dworzanie Rafała Leszczyńskiego, towarzyszyli mu w poselstwie do Turcji w 1700.

⁸³⁶ Może ktoś ze znanej w Wielkopolsce rodziny Skoroszewskich?

⁸³⁷ Michał Samuel Bułhak lub jego syn Jan, obaj jako dworzanie Rafała Leszczyńskiego, towarzyszyli mu w poselstwie do Turcji w 1700.

[pierwszego] byli o trzy mile od niego. Książęta IMM [Janusz i Michał] Wiśniowieccy mieli już konferencję z ministrami króla JM Augusta, który taką dystrybutę biskupstw uczynił: krakowskie JMKs. biskupowi kujawskiemu [Konstantemu Felicjanowi Szaniawskiemu] oddane, kujawskie JMKs. chełmskiemu⁸³⁸, chełmskie JMKs. Ludwikowi Szembekowi⁸³⁹, poznańskie JMKs. Arcemberskiemu⁸⁴⁰. Król [s. 132] JM [Stanisław] manifest wydaje, którego kopię adiungo [załączam], jako też i kwestie super modernum statum [nad obecnym stanem] od kogo wydane⁸⁴¹.

JKs. Domański dziś wieczorem tu stanął. List WXM Dobrodzieja do mnie pisany i przydaną gazetkę czytał Król JM i był bardzo kontent wyrozumiawszy constantem [stałe] WXM Dobrodzieja ku sobie affectum [uczucie], co w terażniejszej koniunkturze bardzo rarum [rzadkie]. JMP marszałek [Stanisław Tarło] ultimus [ostatni] z senatorów jutro od nas odjeżdża do Krakowa. Dworzanie także wszyscy in vias suas dilabuntur [w swoje drogi rozbiegają się]. Upadam zatym do stóp Pańskich [...]
[datacja] J[oza]f[at] M[ichał] K[arp] P[od]stoli Sm[oleński]

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/IV, s. 257–260

[W Ostrowiu, poł.? IX 1709]

[s. 257] Monseigner

Król JM [Stanisław] wczoraj dopiero ruszył się z Kłomnicy⁸⁴² tu do Ostrowia⁸⁴³ wsi księży częstochowskich mil 2 od Częstochowy i przez dzień nie ruszało się wojsko z kwater swoich. Kapitan JMP [gen. Ernsta Detlofa] Krassawa z Opatowca⁸⁴⁴ jeszcze wysłany do Węgier dla wiadomości o królu

⁸³⁸ Kazimierz Łubieński (1652–1719), bp chełmski od 1705, bp krakowski od 1710.

⁸³⁹ Ludwik Szembek (po 1673?–1710), kasztelan kamieniecki, kanonik krakowski od 1689, sekretarz w. kor. 1710.

⁸⁴⁰ Walenty Maciej Arcemberski (zm. 1717), kanonik poznański, sandomierski, warszawski i gnieźnieński, bp kijowski od 1715.

⁸⁴¹ Zapewne manifest króla Stanisława datowany z Opatowca z 19 VIII 1709 i anonimowo wydane pismo polityczne podkanclerzego lit. S. A. Szczuki *Eclipsis Poloniae orbi publico demonstrata auctore Candido Veronensi Anno 1709 30 mensis Februar.*, wyd. wraz z tłumaczeniem F. K. Kluczycki, Kraków 1902.

⁸⁴² Kłomnice, wieś w pow. częstochowskim w woj. śląskim, na północny wschód od Częstochowy.

⁸⁴³ Ostrowy nad Pilicą, wieś w pow. częstochowskim, na północ od Częstochowy, w woj. śląskim.

⁸⁴⁴ Z Opatowca król Stanisław i gen. Krassow wyjechali po 20 VIII 1709.

JM szwedzkim [Karolu XII], pisze z Preszowa⁸⁴⁵, że kilka listów na swoje oczy widział, w których piszą, iż król szwedzki actu [teraz] ruszył się już z Benderu we 20 m. [tys.] Turków i w 60 m. Tatarów ku granicom polskim. Dziś JMP w-dy kijowskiego [Józefa Potockiego] ludzie przyprowadzili 9 Sasów, między którymi jeden jest chorąży. Ci affirmant [potwierdzają] o 12 m. [tys.] saskiego wojska. Inni zaś go nie rachują nad 7 m. [tys.]. W Wieluniu⁸⁴⁶ o mil 6 stąd było Sasów z tysiąc zawczora, [s. 258] ale dowiedziawszy się o następujących Szwedach ustąpili ku Kaliszowi. Szwedzi zaś Szulcowscy [płk. *Martina Schultza*] tegoż dnia stanęli w Wieluniu, gdzie in circumfaerentia [w okolicy] wszystkie piechoty już znajdują się. O Sasów była pośledniej [ostatnia] wiadomość, że tak od Kalisza, jako od Sieradza 6 mil cofnęli się nazad ku granicom szląskim.

Dziś stała się tu rzecz nie mniejszej importancji [wagi]. Po południu przyjechali do Króla JM JMP w-da kijowski [Józef Potocki] i JMP [Adam] Śmigieński, z którymi i JMP Krassawem [gen. Ernestem Detlofem Krassowem] konferował Król JM. Wyszedł potym Król JM z JMP w-dą kijowskim z izby, za nimi JMP Śmigieński. Jeden tylko w izbie został się JMP [s. 259] Krassaw, wszedł do niego JMKs. [Karol Samuel] Poniński i za nim JMP Śmigieński. Zaczął tedy takową JMP Krassaw do JMP Śmigieńskiego perorę po łacinie: „Excellentissimo D[omi]no. Plures invenientur Poloni, qui perterriti clade Regis mei quod favente Divina gratia cito reparabitur habent secretam correspondentiam cum adversa parte; quod tamen non licet, quia nos malumus app[e?]rtos habere inimicos quam occultos, habemus notitiam et documenta, quod etiam Excellentissima Domina Vestra tenuerit secretam correspondentiam cum inimicis nostris, idcirco nomine Serenissimi Regis Poloniae praecipio, quatenus Excellentissima Domina Vestra arestum[?] sybeat” [Wielmożny Panie. Jest wielu Polaków, którzy przerażeni klęską mojego króla, co, ponieważ łaska Boska sprzyja, szybko zostanie naprawione, mają tajną korespondencję z drugą stroną. To jednak się nie godzi, ponieważ wolimy mieć jawnych nieprzyjaciół niż tajnych. Mamy zapiski i dokumenty, że także Wasza Wielmożność utrzymywała tajną korespondencję z naszymi nieprzyjaciółmi, dlatego w imieniu Najjaśniejszego Króla Polski polecam Waszą Wielmożność zatrzymać]. Po tej przemowie stanęło zaraz kilku drabantów za JMP [Adamem] Śmigieńskim. [s. 260] Przyszedł potym JMP [płk?] Bucholtz i imieniem Króla JM [Stanisława] prosił o szpadę, którą JMP Śmigieński odpasawszy rzucił na stół, srodze [bardzo] na JMP w-dę kijowskiego narzekając, że tantam ingratitude [taką niewdzięcznością] płaci oswobodzenie swoje z niewoli

⁸⁴⁵ Preszów (Prešov), miasto w ówczesnych Górnych Węgrzech, obecnie we wschodniej Słowacji.

⁸⁴⁶ Wieluń, miasto pow. w woj. łódzkim.

moskiewskiej⁸⁴⁷. Prosił, żeby się mógł widzieć z JMP wojewodą, ale mu tego nie dopuściwszy, nie bawiąc nic, odwieźli w kolasie Króla JM do kwatery JMP Krassawa. Powiadają, że mają być jego listy do przeciwnej strony pisane, ale onych jeszcze nie pokazują. JMP W-da kijowski odjeżdżając palam [otwarcie] mówił, że non convictum [bez sądu, bez dowiedzenia mu winy] wzięto i że to narobi złych konsekwencji. Jakoż i sam JMP Śmigieński poscebat deductionem [domagał się przedstawienia] [brak zakończenia listu].

Fragmety listów Jozafata Michała Karpi

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, k. 207

[tekst na luźnej kartce, fragment listu, niedatowany, k. 207v pusta]

[k. 207] jak porucznik taki, tak pułkownik sto razy, to się nie skończyło, aż XJM Janusz [Wiśniowiecki]⁸⁴⁸: „jak Potoccy, tak Lubomirscy skurwysyny, no a że zdrajcy, trzeba wszystkich w pień wyciąć”. Tandem [w końcu] obróciwszy się do JP miecznika koronnego [Stanisława Denhoffa?]: „i Waszeć ich bliski koligat, z nimi masz podobno korespondencje”. „Prawda, koligacji wyprzeć się nie mogę, ale WXM co większa codziennie korespondujesz i czegoż” [brak dalszej części listu].

Jozafat Michał Karp do Karola Stanisława Radziwiłła

AGAD, AR, dz. V, nr 6465/VI, k. 208

[tekst na luźnej kartce, fragment listu, niedatowany, k. 208v pusta]

[k. 208] Dziś Król JM [Stanisław] zawołałszy mnie do siebie powiedział, że list od WXM [K. S. Radziwiłła] do siebie pisany ma cyfrowy [szyfrowany] i że się WXM na klucz u mnie będący referujesz [powołujesz]. Ex improviso [niespodziewanie] tak mnie napadnięto, że nie mogłem negare [zaprzeczyć]; do tego wiedzieli P podkanclerzy [Stanisław Antoni Szczuka] i ks. referendarz [Antoni Rozdrażewski?] o cyfrowej [szyfrem] korespondencji. Nie

⁸⁴⁷ Józef Potocki dostał się do niewoli po przegranej bitwie pod Kaliszem w 1706, uwolnił go Adam Śmigieński.

⁸⁴⁸ Janusz Wiśniowiecki mógł się spotkać ze Stanisławem Denhoffem podczas zjazdu szlachty sandomierskiej i krakowskiej pod Korczynem, zwołanego na 4 VI 1708 przez w-dę sandomierskiego Stanisława Morsztyna, zob. J. A. Wiśniowiecki, *op. cit.*, s. 239–240. Karp zapewne tu tylko cytował czyjąś relację dotyczącą tego spotkania.

dawszy [szyfru] wpadłbym w suspicję [podejrzenie] i dyskredyty [dyskredytujący?] WXM oddałbym; conscius [świadomy] sobie będąc, że nic nie pisałem contra [przeciw] 112⁸⁴⁹, per consequens [wskutek czego] od WXM similiter [podobnie] nic być nie mogło noxium [szkodliwe]. Rad nie rad napisawszy klucz dałem go 112, zaczym odtąd pisać haec methodo [w ten sposób] daremnie, jakie zaś listy przejęto dziś nie mogąc dowiedzieć się, a tę informatus [informację] dam znać.

⁸⁴⁹ W listach J. M. Karpia nie ma szyfru oznaczającego osoby.

Wykaz źródeł drukowanych i literatury do I i II tomu

Źródła

- Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1696–1732*, wyd. M. Zwierzykowski, Poznań 2008.
- Fabrice F. E., *Die Memoiren des Kammerherrn Friedrich Ernst von Fabrice (1683–1750)*, wyd. R. Grieser, Hildesheim 1956.
- Hultman J. D., *O panowaniu Karola XII króla Szwecji*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2015.
- Jabłonowski J. S., *Traktat o familiach i koligacjach*, wyd. M. Górny, Wrocław 2015.
- „...Jako sobie pościelemy na tym sejmie tak spać będziemy...” *Listy Jana Jerzego Przebendowskiego podskarbiego wielkiego koronnego do Jana Szembeka podkanclerzego i kanclerza wielkiego koronnego z lat 1711–1728*, wyd. A. Perłakowski, Kraków 2010
- Kitowicz J., *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, wyd. Z. Goliński, Warszawa 1985.
- Korespondencja Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej kasztelanowej krakowskiej*, t. 1: „Z serca kochająca żona i uniżona sługa”. *Listy Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej do Adama Mikołaja Sieniawskiego z lat 1688–1726*, wyd. B. Popiołek, U. Kicińska, A. Słaby, Warszawa 2016.
- Kuczyński W., *Pamiętnik 1668–1737*, wyd. J. Maroszek i in., Białystok 1999.
- Lengnich G., *Geschichte der Lande Preussen, Polnischen Theils*, Bd. 9, Danzig 1755.
- Niezabitowski S., *Dzienniki 1695–1700*, wyd. A. Sajkowski, Poznań 1998.
- Nordberg G. A., *Histoire de Charles XII, roi de Suede*, t. 2, La Haye 1748.
- Nowiny z r. 1706, 1707, 1708, 1709*, wyd. S. Barącz, [w:] idem, *Pamiętnik dziejów polskich z aktów urzędowych polskich i rękopisów*, Lwów 1855, s. 136–159.
- Oleszewski J., *Abrys domowey nieszczęśliwości y wewnętrznej niesnaski, wojny, Korony y Wielkiego Xięstwa Litewskiego [...] Anno 1721*, wyd. F. K. Kluczycki, Kraków 1899.
- Poselstwo Rafała Leszczyńskiego do Turcji w 1700 roku. Diariusze i inne materiały*, wyd. I. Czamańska, D. Zydorek, Leszno 1998.
- Rakowski W. F., *Pamiętnik wielkiej wojny północnej*, wyd. M. Nagielski, M. Wagner, Warszawa 2002.
- Sarnecki K., *Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Diariusz i relacje z lat 1691–1696*, wyd. J. Woliński, Wrocław 1958.

- Szczuka S. A., *Eclipsis Poloniae orbi publico demonstrata authore Candido Veronensi Anno 1709 30 mensis Februar.*, wyd. wraz z tłumaczeniem F. K. Kluczycki, Kraków 1902.
- Tzw. Erazm Otwinowski, *Dzieje Polski pod panowaniem Augusta II*, wyd. [A. Mułkowski], Kraków 1849.
- Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. 6, Petersburg 1860.
- Wiśniowiecki J. A., *Ilias Polski (1700–1710)*, wyd. P. P. Romaniuk, J. Burdowicz-Nowicki, Warszawa 2018.
- Zawisza K., *Pamiętniki Krzysztofa Zawiszy wojewody mińskiego (1666–1721)*, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1862.

Wykorzystana literatura

- Achremczyk S., *Konfederacja szlachty Prus Królewskich w latach 1703–1709*, „Zapiski Historyczne” 45, 1980, z. 3, s. 31–50.
- Achremczyk S., *Stanisław Leszczyński w Prusach Królewskich i w Prusach Książęcych*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2006, nr 1, s. 69–87.
- Aleksandrowicz M., *Stanisław Szembek, arcybiskup gnieźnieński (1706–1721)*, „Studia Gnesnensia” 1, 1975, s. 29–49.
- Aleksandrowicz M., *Walka o obsadzenie arcybiskupstwa gnieźnieńskiego w latach 1705–1708*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 22, 1975, z. 4, s. 25–33.
- Anusik Z., *Karol XII*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2006.
- Bąkowski-Kois D., *Zarządcy dóbr Elżbiety Sieniawskiej. Studium z historii mentalności 1704–1726*, Kraków 2005.
- Boyé P., *Stanislas Leszczyński et le troisième traité de Vienne*, Paris 1898.
- Burdowicz-Nowicki J., *Piotr I, August II i Rzeczpospolita 1697–1706*, Kraków 2010.
- Ciechanowski H., *Między istnieniem a nieistnieniem. Metryka Koronna Stanisława Leszczyńskiego*, [w:] *Belliculum diplomaticum V Lublinense. Dokumenty, kancelarie i archiwa między wschodem i zachodem Europy*, red. A. Górak, M. Szabaciuk, Lublin 2014, s. 259–260.
- Ciesielski T., *Kariera wojskowa Jana Kazimierza Sapiehy*, [w:] *Wielkie rody dawnej Rzeczypospolitej*, t. 1: *Sapiehowie*, red. T. Ciesielski, M. Sawicki, Opole 2018, s. 333–371.
- Ciesielski T., *Wojsko litewskie w latach 1698–1709*, [w:] *Wojny północne w XVI–XVIII wieku. W czterechsetlecie bitwy pod Kirchholmem*, red. B. Dybaś, A. Ziembewska, Toruń 2007, s. 165–182.
- Cieszyńska L., *Poselstwa sejmikowe Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej za panowania Augusta II Mocnego*, „Ziemia Kujawska” 17, 2004, s. 23–51.
- Cieślak E., *Stanisław Leszczyński*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1994.
- Conrads N., *Die Durchführung der Altranstädter Konvention in Schlesien 1707–1709*, Köln–Wien 1971.
- Czamańska I., *Wiśniowiecy. Monografia rodu*, Poznań 2007.
- Czeppe M., *Działalność agenta hetmańskiego w Dreźnie w latach 1752–1756 w świetle raportów Andrzeja Protasowicza do Michała Kazimierza Radziwiłła*, „Studia Historyczne” 38, 1995, z. 4, s. 495–504.
- Danielson J. R., *Zur Geschichte der Sächsischen Politik 1706–1709*, Helsingfors 1878.
- Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego 1697–1794. Spis*, red. A. Rachuba, P. P. Romaniuk, Warszawa 2004.
- Deputaci Trybunału Koronnego 1578–1794. Spis*, cz. IV: 1701–1750, oprac. W. Bondyra, Warszawa 2017.

- Durbas M., *Sekretarz króla Stanisława Leszczyńskiego – agent czy wierny sługa*, [w:] *Władza i polityka w czasach nowożytnych*, red. Z. Anusik, Łódź 2011, s. 17–33.
- Dybaś B., *Johann Reinhold Patkul (1660–1707) – między państwem absolutnym a państwem stanowym*, [w:] *Spory o państwo w dobie nowożytnej. Między racją stanu a partykularyzmem*, red. Z. Anusik, Łódź 2007
- Dybaś B., *Na obrzeżach Rzeczypospolitej. Sejmik piltyński w latach 1617–1717*, Toruń 2004.
- Dygdała J., „Nowe” doniesienia o pobycie króla Stanisława Leszczyńskiego na Kujawach i w Toruniu na przełomie 1707/1708 roku, „Rocznik Toruński” 42, 2015, s. 7–24.
- Dygdała J., Kucharski A., Szwykowski (Szwejkowski) Samuel Kazimierz, [w:] PSB, t. 49, Warszawa–Kraków 2014, s. 509–512.
- Dygdała J., *Wizyta króla Stanisława Leszczyńskiego w Wilnie w dniach 22–29 marca 1708 roku*, [w:] *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, red. P. Guzowski, M. Liedke, K. Boroda, Białystok 2018, s. 119–131.
- Dygdała J., *Z Torunia do Wilna podróż króla Stanisława zimą 1708 roku*, „Zapiski Historyczne” 82, 2017, z. 2, s. 85–99.
- Dzięcielski M., *Organizacja i funkcjonowanie sądownictwa szlacheckiego w ziemi łęborsko-bytowskiej w XV–XVIII wieku. Urzędnicy*, Gdańsk 2006.
- Erdmann Y., *Der livländische Staatsmann Johan Reinhold von Patkul. Ein abenteuerliches Leben zwischen Peter dem Großen, August dem Starcken und Karl XII. von Schweden*, Berlin 1970.
- Fabiani-Madeyska I., *Gdzie rezydowali w Gdańsku królowie polscy?*, Wrocław 1976.
- Feldman J., *Polska w dobie wielkiej wojny północnej 1704–1709*, Kraków 1925.
- Feldman J., *Stanisław Leszczyński*, Warszawa 1948 (wyd. III Warszawa 1984).
- Flisiński J., *Hrabstwo bialskie w pierwszej połowie XVIII w.*, „Rocznik Białkopodlaski” 2, 1994, s. 21–33.
- Forycki M., *Stanisław Leszczyński: Sarmata i Europejczyk*, Poznań 2006 (II wyd. Poznań 2016).
- From P., *Kłeska pod Połtawą. Kampania Karola XII w Rosji w latach 1707–1709*, Zabrze 2010.
- Gaber S., *Polacy na dworze Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville w latach 1737–1766*, Częstochowa 1998.
- Gierowski J. A., *Karp Józef Michał*, [w:] PSB, t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, s. 94–95.
- Gierowski J. A., *W cieniu Ligi Północnej*, Wrocław 1971.
- Gierowski J. A., *Stanisław Leszczyński w latach 1707–1709 w opiniach dyplomatów francuskich*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia” 1981, nr 36, s. 155–164.
- Glabiszewski P., *Franciszek Radzewski wielkopolski działacz szlachecki i pisarz polityczny czasów saskich*, Poznań 1999.
- Goltz F., *Nachrichten über die Familie der Grafen und Freiherrn von der Goltz*, Strassburg 1885.
- Gottfried K., *Jarosław w XVIII wieku*, Jarosław 1937.
- Grochowska I., *Stanisław Antoni Szczuka i jego działalność w ziemi wiskiej (1682–1710)*, Warszawa 1989.
- Hassinger E., *Brandenburg-preußen, Schweden und Rußland 1700–1713*, München 1953.
- Historia Leszna*, red. J. Topolski, Leszno 1997.
- Hochleitner J., *Dzieje kaplicy św. Anny w czasach staropolskich*, [w:] *Kaplica św. Anny na Zamku Wysokim w Malborku. Dzieje, wystrój, konserwacja*, red. J. Hochleitner, M. Mierzwiński, Malbork 2016, s. 89–90.
- Hochleitner J., *Kościół NMP w okresie nowożytnym*, [w:] *Rewitalizacja zespołu kościoła Najświętszej Marii Panny w Malborku*, red. J. Hochleitner, Malbork 2016, s. 90–101.
- Jarochoński K., *Wielkopolskie Leszno w roku 1707*, [w:] idem, *Opowiadania i studia historyczne, serya nowa*, Poznań 1884, s. 103–126.

- Jusupović M., *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku. Działalność polityczna rodziny Zabielińców w latach 1733–1795*, Warszawa 2014.
- Kamińska-Linderska A., *Między Polską a Brandenburgią. Sprawa lenna łęborsko-bytowskiego w drugiej połowie XVII w.*, Wrocław 1966.
- Kamiński A., *Konfederacja sandomierska wobec Rosji w okresie poaltransztadzki 1706–1709*, Wrocław 1969.
- Kaniewski J., *Szyfry w korespondencji XVII i XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej*, *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, t. 36: 1994, s. 51–58.
- Kapral M., *Urządnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku*, Toruń 2008.
- Karp S., *Starostwo wobolnickie (1707–1709) w świetle listów Jana Karpi, cześnika żmudzkiego. Wpływ wojny północnej na gospodarkę ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego*, „*Studia Podlaskie*” 19, 2011, s. 127–138.
- Karpowicz M., *Jerzy Eleuter Siemiginowski, malarz polskiego baroku*, Wrocław–Warszawa 1974.
- Kizik E., *Gdańsk i Elbląg w czasach zarazy 1709–1710 roku*, [w:] *Dżuma, ospa, cholera. W trzechsetną rocznicę wielkiej epidemii w Gdańsku i na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1708–1711*, red. E. Kizik, Gdańsk 2012, s. 99–111.
- Konopczyński W., *Polska a Turcja 1683–1792*, Warszawa 1936.
- Kopiec J., *Między Altransztadem a Połtawą. Stolica Apostolska wobec obsady tronu polskiego w latach 1706–1709*, Opole 1997.
- Kosińska U., *Sondaż czy prowokacja? Sprawa Lehmana z 1721 r., czyli o rzekomych planach rozbiorowych Augusta II*, Warszawa 2009.
- Kosowski M., *Chorągwie wołoskie w wojsku koronnym w II poł. XVII w.*, Zabrze 2009.
- Kriegseisen W., *Walka polityczna w województwach małopolskich w roku 1708*, „*Kwartalnik Historyczny*” 92, 1985, nr 1, s. 3–31.
- Krokosz P., *Rosyjskie siły zbrojne za panowania Piotra I*, Kraków 2010.
- Królik L., *Kapituła kolegiacka w Warszawie do końca XVIII wieku*, Warszawa 1990.
- Krupa J., *Behrend Lehmann – żydowski klient czy patron w Rzeczypospolitej Augusta II*, [w:] *Patron i dwór. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas-urwanowicz, J. Urwanowicz, Warszawa 2006, s. 155–163.
- Lechicka J., *Rola dziejowa Stanisława Leszczyńskiego oraz wybór z jego pism*, Toruń 1951.
- Lewenhaupt A., *Karl XII:s officerare*, t. 1–3, Stockholm 1921.
- Liljegren B., *Karol XII*, Gdańsk 2015.
- Łopatecki K., *Plan przebudowy twierdzy w Tykocinie z 1708 roku*, „*Zapiski Historyczne*” 74, 2009, z. 2, s. 63–76.
- Majewski W., *Walki Kurpiów ze Szwedami w dobie Wielkiej Wojny Północnej*, „*Kwartalnik Historyczny*” 66, 1959, nr 2, s. 404–424.
- Marcinek R., *Sławne ziele zwane tabaką*, Warszawa 2012.
- Matzke J., *Gesandtschaftswesen und diplomatischer Dienst Sachsens 1694–1763*, Leipzig 2011.
- Muratori-Philip A., *Stanisław Leszczyński. Król – tułacz*, Warszawa 2007.
- Nadolski D., *Augusts des Starken Erzrivale auf Mildestein*, Taucha 1998.
- Nieć J., *Rzeszowskie za Sasów. Szkic historyczny*, Rzeszów 1938.
- Nowicki J., *W kręgu ważkich problemów wciąż nieznanej epoki*, „*Przegląd Historyczny*” 93, 2002, z. 1, s. 103–114.
- Pabich Ł., *Bitwa pod Koniecpolem 21 listopada 1708*, Zabrze 2014.
- Palkij H., *Kancelaryjne spisy starostw w czasach saskich*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. 3, red. A. Górak, K. Latawiec, D. Magier, Radzyń Podlaski 2010, s. 61–99.
- Perényi J., *Franciszek II Rakoczy i tron polski (1707–1709)*, [w:] *Mediaevalia. W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego*, red. J. Garbacik i in., Warszawa 1960, s. 437–468.

- Perłakowski A., *Jan Jerzy Przebendowski jako podskarbi wielki koronny (1703–1729). Studium funkcjonowania ministerium*, Kraków 2004.
- Perłakowski A., *Raz jeszcze o misji Józefa Tausza na dworze Piotra I Romanowa w latach 1707–1709*, [w:] *W podróży przez wiek osiemnasty... Studia i szkice z epoki nowożytnej*, red. A. Perłakowski, M. Wyszomirska, M. Zwierzykowski, Kraków 2015, s. 13–38.
- Perłakowski A., *Saksonia wobec konwencji w Altranstädt. Misja Kaspara Christiana von Seligmanna w Wiedniu w latach 1707–1709*, [w:] *Religia i polityka. Kwestie wyznaniowe i konflikty polityczne w Europie w XVIII wieku. W 300. Rocznicę konwencji w Altranstädt*, red. L. Harc, G. Wąs, Wrocław 2009, s. 107–119 (*Acta Universitatis Wratislaviensis, Historia*, t. 178).
- Perłakowski A., *Wyprawa księcia Maksymiliana Emanuela von Württemberg-Winnental na ziemię ruskie w 1704 roku*, „*Rocznik Przemyski*” 42, 2006, z. 4, s. 73–88.
- Pękacka-Falkowska K., *In lugubri mortalis theatro. Epidemia dżumy w Toruniu w trakcie wielkiej wojny północnej*, Poznań 2019 [w druku].
- Pietrzak J., *Księżna dobrodziejka: Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa (1634–1694)*, Warszawa 2016.
- Piwski K., *Królewicz Jakób Sobieski w Oławie*, Kraków 1939.
- Płowy D., *Poniec 7 XI 1704. Kampania jesienna Karola XII*, Tarnowskie Góry 2013.
- Popiel P., *Rodzina Popielów herbu Sulima z przydomkiem Chościak. Rys historyczny*, Kraków 1936.
- Popiołek B., *Kobieta zaradna. Konstancja Marianna z Potockich Szczukowa, podkanclerzyna litewska*, [w:] *Słynne kobiety w Rzeczypospolitej XVIII wieku*, red. A. Roćko, M. Górka, Warszawa 2017, s. 21–40.
- Popiołek B., *Królowa bez korony. Studium z życia i działalności Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej ok. 1669–1729*, Kraków 1996.
- Porazinski J., *Epiphania Poloniae. Orientacje i postawy polityczne szlachty polskiej w dobie wielkiej wojny północnej (1702–1710)*, Toruń 1999.
- Pragert P., *Herbarz szlachty kaszubskiej*, t. 4, Gdańsk 2015.
- Rachuba A., *Polityka nominacyjna Stanisława Leszczyńskiego na Litwie w latach 1705–1709*, „*Przegląd Historyczny*” 83, 1992, z. 4, s. 617–632.
- Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden*, Bd. 1, Oldenburg 1936.
- Rosman M., *Żydzi pańscy. Stosunki magnacko-żydowskie w Rzeczypospolitej XVIII wieku*, Warszawa 2005.
- Roszkowska W., *Konstanty Sobieski królewicz polski*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia* 47” Wrocław 1984, s. 127–165.
- Roszkowska W., *Oława królewiczów Sobieskich*, Wrocław 1984.
- Roszkowski J., *Utrata starostwa drahimskiego przez Polskę i próby jego odzyskania 1657–1773*, „*Koszalińskie Zeszyty Muzealne*” 14, 1984, s. 61–80.
- Sawicki M., *Listy Pawła Stanisława Stryjeńskiego, wojskiego grodzieńskiego z czasów Wielkiej Wojny Północnej*, [w:] *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej*, t. 6: *Stulecia XVI–XIX, nowa perspektywa historyczna i językowa*, red. P. Borek, M. Olma, Kraków 2015, s. 239–251.
- Sjöström O., *Bitwa pod Wschową 1706 1706: A potem pole bitwy zabarwiło się na czerwono...*, Zabrze–Tarnowskie Góry 2012.
- Skrzypietz A., *Jakub Sobieski*, Poznań 2015.
- Skrzypietz A., *Królewscy synowie – Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy*, Katowice 2011.

- Stamm E., *Miary długości w dawnej Polsce*, Warszawa 1935.
- Staszewski J., *August II Mocny*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998.
- Staszewski J., *Leszczyński – inny niż znany*, [w:] *Strefa bałtycka w XVII–XVIII w. Polityka – społeczeństwo – gospodarka. Ogólnopolska sesja naukowa zorganizowana z okazji 70-lecia urodzin Profesora Edmunda Cieślaka*, red. J. Trzoska, Gdańsk 1993, s. 63–70.
- Szydelski S., *Konstanty Zieliński, arcybiskup lwowski*, Kraków 1910.
- Taylor F., *Wojny Marlborougha (1702–1709)*, t. 1, Oświęcim 2016.
- Wagner M., *Jakub Zygmunt Rybiński jako organizator i dowódca wojsk koronnych w latach 1706–1712*, [w:] *Między Zachodem a Wschodem*, [t. II]: *Studia ku czci Profesora Jacka Staszewskiego*, red. J. Dumanowski i in., Toruń 2003, s. 583–597.
- Wagner M., *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. 1–3, Oświęcim 2013–2018.
- Walczak W., *Unicka eparchia turowsko-pińska w XVII–XVIII wieku. Struktura organizacyjna*, Białystok 2012.
- Wereda D., *Rozwój kultu Jozafata Kuncewicza w XVIII wieku*, [w:] *Śladami unii brzeskiej*, red. M. Dobrowolski, M. Zemło, Lublin–Supraśl 2010, s. 253–274.
- Wierzbička E., *Wielopolscy. Dzieje awansu społecznego oraz utrwalania pozycji rodziny od połowy XVII do schyłku XVIII wieku*, Lublin 2017.
- Wijaczka J., *Epidemia dżumy w Prusach Brandenburskich w latach 1708–1711*, [w:] *Dżuma, ospa, cholera. W trzechsetną rocznicę wielkiej epidemii w Gdańsku i na ziemiach Rzeczypospolitej w latach 1708–1711*, red. E. Kizik, Gdańsk 2012, s. 133–143.
- Wimmer J., *Wojsko Rzeczypospolitej w dobie wojny północnej*, Warszawa 1956.
- Wołoczewski W., *Biskupstwo żmudzkie*, Kraków 1898.
- Wołoszyn A., *Projekt komputu armii litewskiej z 1703 r. wraz z podziałem na poszczególne chorągwie i regimenty*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 18, 2017, nr 4, s. 121–138.
- Zieliński W. K., *Monografia Lublina*, t. 1, Lublin 1878.
- Zwierzycowski M., *Elekcja Stanisława Leszczyńskiego w roku 1704 – wynik przypadku czy efekt działań politycznych*, [w:] *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016, s. 388–406.
- Zwierzycowski M., *Pochodzenie i kariera Aleksandra Mikołaja Gorzeńskiego (1671–1754). Od drobnej szlachty do kręgów elity wielkopolskiej*, [w:] *Dawni właściciele Dobrzyca na tle swoich czasów*, red. S. Borowiak, Dobrzyca 2017, s. 37–57.
- Żórawska-Witkowska A., *Muzyka na dworze Augusta II w Warszawie*, Warszawa 1997.

Uzupełnienia (errata) do tomu I*

- s. 11, wiersz 3 od góry: Urodził się **przed** 3 maja 1679 r.
- s. 32, przyp. 53: zamiast Mandlim Chevalier ma być J[ean?] Mandli (Mandolly) Chevalier
- s. 35, przyp. 69: wspomniane tam starostwo feydańskie to **starostwo chwejdańskie** – zwane też feydańskim (zob. s. 178, przyp. 725)
- s. 37, przyp. 80: Piany to **wieś Piannie (Pjanie) na zachód od Ołyki, w obwodzie wołyńskim w Ukrainie**
- przyp. 81: Turczyn to **wieś i folwark w d. gminie Ołyka**
- przyp. 83: Chorłup to **Chorłupy (Horlub) to wieś na zachód od Ołyki**
- s. 49, przyp. 204: zamiast Aleksander ma być **Konstanty (1680–1726)**
- s. 84, przyp. 320: ma być **Brusy (miasto w pow. chojnickim w woj. pomorskim, d. wieś w starostwie człuchowskim)**
- s. 86, przyp. 333: informacja dotyczy **starostwa rzeczywistego, które po Hieronimie Janie Kłokockim (został jezuitą) miał objąć Kazimierz Krzysztof Pakosz**
- przyp. 335: Balbierzyce to **Balbierzyszki (Balbierzyszki) w d. pow. kowieńskim, obecnie w Litwie**
- s. 93, przyp. 355: **Mikołaj Kazimierz Machwic (1644–1729), stolnik brzeski, podsędek ziemski brzeski lit., sędzia ziemski brzeski lit.**
- s. 119, przyp. 46: informacja dotyczy **ślubu Marianny Świętochowskiej (zm. 1714/1715) z Karolem Rendziejewskim Łoyką (zm. po 1743), łowczym orszańskim**
- s. 148, przyp. 584: zamiast Konstancja z Weberów ma być **Jadwiga Konstancja z Weberów**
- s. 154, przyp. 624: zamiast kasztelan krakowski i hetman polny kor. Feliks Kazimierz Potocki ma być **kasztelan krakowski i hetman w. kor. Stanisław Jan Jabłonowski (1634–1702)**
- s. 169, przyp. 685: należy dodać: **lub Jan Szretter (Schrötter), zob. s. 177, przyp. 720**
- s. 174, przyp. 707: informacja dotyczy **Turowa (Turau), dóbr prywatnych w d. pow. pińskim, obecnie w obwodzie brzeskim w Białorusi.**
- s. 176, w. 8 od dołu: zamiast [Jana Kazimierza Sapiehy] ma być **[Kazimierza Jana Sapiehy]**
- s. 180, w. 2 od dołu: zamiast [Jan Kazimierz] Kniaziewicz ma być **[Jan Michał] Kniaziewicz**

* Bardzo dziękuję dr. Przemysławowi P. Romaniukowi za przesłane poprawki i uzupełnienia dotyczące identyfikacji niektórych osób, a zwłaszcza miejscowości z terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego.

- s. 185, przyp. 744: **Sasy to ośrodek wójtostwa na Żmudzi (d. pow. wieloński), obecnie w Litwie**
- s. 189, przyp. 751: zamiast w pow. wilkomirskim ma być w **pow. wołkowyskim**
- przyp. 752: Cytowiany (Tytuvėnai) leżą obecnie nie w obwodzie grodzieńskim w Białorusi ale w **okręgu szawelskim w Litwie**
- s. 191, przyp. 757: Biesienkowicze to **Bieszenkowicze w d. woj. połockim, obecnie w obwodzie witebskim w Białorusi**
- s. 194, przyp. 771 oraz s. 243, w. 10 od góry: zamiast Jan Połubiński ma być **Piotr Połubiński**
- s. 200, w. 4 od dołu: zamiast Jana Kazimierza Pawła Sapiehy ma być **Kazimierza Jana Sapiehy**
- s. 227, w. 3 od góry: zamiast [Jan Stanisław Sapieha] ma być [Jerzy Stanisław Sapieha]
- s. 231, w. 5 od góry: zamiast JP Krasińskiego ma być **JP [Aleksandra] Krasińskiego**
- przyp. 885: **Leśnictwo wilkiskie było odrębne od starostwa. Stanisław Poniatowski odstąpił je 28 IV 1708 Krzysztofowi i Jadwidze ze Szwykowskich Zenowiczom**
- s. 234, w. 12 od dołu: zamiast [Józefem?] Poniatowskim ma być [Stanisławem] **Poniatowskim**
- s. 245, przyp. 920: zamiast starostwo zedejkańskie ma być **Starostwo zydejkańskie (żydejkańskie, zadekańskie)**
- s. 247, przyp. 922: zamiast Stanisław Jerzy Poźniak, chorąży ma być **Antoni Poźniak, stolnik oszmiański**
- s. 287, przyp. 1016: zamiast Józef Czarnecki ma być **Marcin Czarnecki**
- s. 288 w. 9 i 12 od dołu oraz s. 289 w. 8 i 9 od góry: zamiast [Joanna Florencja Szymkowiczowa] i [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz] ma być **[Barbara Potocka] i [Michał Potocki]**
- s. 294 w. 10/11 od góry: zamiast [Joanna Florencja Szymkowiczowa] ma być **[Barbara Potocka]**
- s. 296, przyp. 1038: Mergactroki to **Mergatroki, królewszczyna w woj. trockim**
- s. 297, przyp. 297: wspomniany tu **Baturyn to miasto w Ukrainie w obwodzie czernihowskim**
- s. 301, przyp. 1051: zamiast był jej bratem ma być **był jej bratankiem stryjecznym?**
- przyp. 1052: zamiast Konstancja (Justyna?) z Gosiewskich ma być **Petronela Gosiewska (zm. 1724), siostra księdza Bogusława Gosiewskiego**
- s. 303, przyp. 1063: zamiast z Janem Franciszkiem Zamoyskim ma być z **Marcinem Leopoldem Zamoyskim**
- s. 307 w. 9 od góry i 3 od dołu oraz s. 309 w. 2 i 19 od góry: zamiast [Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz?] ma być **[Jerzy Wawrzyniec Szymkowicz lub Michał Potocki]**
- s. 309, przyp. 1070: zamiast w pow. rosieńskim ma być w **pow. retowskim**
- s. 314, przyp. 1080: informacja dotyczy **królewszczyny Zykowicze w d. pow. oszmiańskim**

Indeks osób*

- Abramowicz, właściciel dóbr Worniany I 184
Adamowicz, urzędnik radziwiłłowski? I 291
Aderfeldt, zob. Adlerfelt
Adlerfelt Gustaf, szwedzki audytor (prokurator wojskowy) i kronikarz I 109
Albrecht Fryderyk Hohenzollern, margrabia II 241
Aleksy Piotrowicz, carewicz II 147, 154, 290
Alexandrowicz Michał Jan, marszałek lidzki I 154, II 102
Allix Pierre, francuski pastor i autor I 64
Ambroziewicz, zob. Ambrożewicz
Ambrożewicz Stanisław Michał I 164, 219, 238
Ambrożewicz Władysław Michał, horodniczy oszmiański I 164, 219, 238, 268, 276, 285–286, 291, 298, 313, 315
Anckarstierna Kornelius, szwedzki admirał I 308
Ancuta Maciej Józef, ks., referendarz lit. I 90, 249, 253, II 178
Ancuta Wojciech Kazimierz, urzędnik radziwiłłowski II 89, 92, 94, 103, 105
Anna Stuart, królowa angielska I 79, 88, 304, II 112
Anna Zofia, elektorowa saska, matka Augusta II I 45, 74
Ansa?, szwedzki minister? I 171
Antoire, zob. d'Anthouard
Antoniewicz I 189
Antvar (Antwarm?), zob. d'Anthouard?
Arcemberski Walenty Maciej, kanonik poznański i gnieźnieński II 304
Arciechowski Antoni, jezuita, prof. Akademii Wileńskiej I 205
Arenty Tobiasz, jezuita, rektor Akademii Wileńskiej I 205
Arnold, dworzanin? króla Stanisława II 82
August II (Mocny) Wettyn, elektor saski, król polski I 9–11, 17, 19, 25–29, 34, 36, 42–43, 45, 48, 51, 54–55, 57, 59–63, 65, 68, 72, 74–77, 82–83, 86, 88–89, 92–93, 112, 116, 134, 143, 149, 161, 171, 178, 186, 191, 241, 250, 268, 275, 277, 290, 293, II 8, 17, 25, 33, 35, 56, 73, 74, 75, 77, 112, 128, 140, 149, 156, 160, 164, 171, 172, 177, 178, 192, 222, 225, 241, 242, 251, 257, 260, 261, 268, 272–275, 281, 286–288, 292–296, 298, 299, 302–304
August III, zob. Fryderyk August
Baranowicz Łukasz, płk wojska lit. I 168, 247, 272, 275, II 127
Baranowicz, szlachcic z pow. oszmiańskiego I 247
Baranowski, rtm. II 228

* Opuszczono nazwiska z tekstu źródłowego: Stanisława Leszczyńskiego, Karola XII, Karola Stanisława Radziwiłła – jako adresata listów i autora diariusza, a także Samuela Kazimierza Szykowskiego i Jozafata Michała Karpia – jako autorów listów.

- Bartoszewski Jan Kazimierz, administrator korelicki **I** 166, 168, 238–239, 259, 291–292, 316, **II** 57
- Bauer (Baur) Rodion, gen. kawalerii rosyjskiej **I** 283, **II** 250
- Beauvernois, agent francuski i saski **I** 227, 241, 245–246, 249
- Beim, rzekomo gen. rosyjski **II** 249
- Beklewski (Bęklewski?), towarzysz chorągwi Ludwika Konstantego Pocięja **I** 27
- Berg (Berck) von Carmel Władysław Franciszek, kasztelan inflancki **I** 309
- Berg Karolina, hr. **I** 63
- Berk, kpt. w wojsku kor. **II** 256
- Berwick James Stuart ks., francuski marszałek **II** 54
- Besenal Jean Victor, poseł francuski w Polsce **II** 14, 58, 63, 75, 83, 87, 112
- Białkowski **I** 289
- Białozor Krzysztof, kanonik wileński **I** 263, **II** 81
- Biber Gottlieb, sekretarz króla Stanisława, szpieg saski **II** 122, 282
- Biegańska Aleksandra Katarzyna z Kryszpinów Kirszensztejnów, starościna starodubowska **I** 293
- Biegański Franciszek, bp bakowski **I** 118
- Biegański Jan Franciszek, starosta starodubowski, por. chorągwi pancernej **I** 188
- Bielcke Christoff, szwedzki gen. mjr **I** 118
- Bielcke Thure Gabriel hr., szwedzki gen. i dyplomata **I** 118
- Bielicki Stanisław, jezuita **II** 207, 209, 211, 216, 223, 237, 253, 255, 262, 263, 266, 267, 269, 270, 272
- Bielińska Katarzyna, zob. Potocka
- Bielińska Ludwika Maria z Morsztynów, marszałkowa w. kor. **I** 17, **II** 14, 25, 31, 32, 35, 44–45, 54, 56, 63, 83, 87
- Bielińska Teresa, marszałkówna w. kor. **II** 31, 56, 87
- Bielińska Urszula, marszałkówna w. kor. **II** 31, 56, 87
- Bieliński Franciszek, starosta malborski **I** 14, 155, 167, 193, 197–198, 200, 202, 208, **II** 62, 69, 97, 101, 102, 118, 119, 125, 140, 174, 191, 201, 204, 219, 223, 229, 232, 242, 245, 248, 251, 252, 256, 263, 272, 285
- Bieliński Kazimierz Ludwik, marszałek w. kor. **I** 71, 125, 135–136, **II** 14, 37, 59, 61, 62, 63, 69–74, 81, 86, 87, 119
- Bielski Gabriel, podstoli lubelski **II** 143
- Bildiukiewicz (Mikołaj Tomasz, podkomorzny parnawski?) **I** 57, 166, 314
- Billewicz Władysław, marszałek konfederacji upickiej **I** 268
- Billewicz Zygmunt, miecznik lit., kuchmistrz lit. **II** 240, 254
- Billewicz, dworzanin króla Stanisława **II** 192
- Biszping (Bispink) Bolesław Stanisław, wojski rzeczycki, deputat do Trybunału Lit. **I** 213, 320
- Blinstrubowa, szlachcianka lit. **I** 185, 210, 216, 257
- Blosset, dworzanin? króla Stanisława **II** 47, 52
- Błężyńska Marianna Łucja, kasztelanowa międzyrzecka **I** 80, **II** 60, 63, 84
- Błężyński Jakub, kasztelan międzyrzecki **I** 80
- Błęadowski Stefan Remigian, płk **II** 151, 184, 300
- Bobrownicki Stefan, rotmistrz wołoski w służbie szwedzkiej **I** 231, 237, 242, 250, 268, 276, 286, 291, 297–298, 315, **II** 218
- Bobrowski **II** 30, 130
- Boez Daniel, dr medycyny, ławnik i wójt wileński **I** 32, 97, 100, 107, 160, 236, 242, 263, 291
- Bokum Jan Kazimierz, bp przemyski **I** 103, **II** 199
- Bokumówna Anna, zob. Wapowska Anna
- Bonnac Jean Louis d'Usson hr., poseł francuski w Szwecji i w Polsce **I** 76, **II** 15–17, 24, 26, 29, 38, 42, 47, 54, 56, 58, 62–64, 75, 82, 83, 86, 87, 92, 126, 133, 156, 197, 199, 201–204, 206–210, 214, 217–219, 223, 227, 229, 233, 234, 241, 243, 245, 247, 265, 272, 275, 278, 280, 281, 283, 286, 287, 292, 294, 297
- Borch Fabian Kazimierz, gen. mjr, podkomorzny inflancki, starosta luciński **I** 318, **II** 27, 29, 48, 49, 52, 101, 178
- Borek Dominik (lub Stanisław), kasztelan radomski **II** 224, 225
- Borek Józef, kasztelan radomski **II** 224
- Borowski Beniamin Skarbek, skarbnik sandomierski **II** 238

- Borowski Franciszek, podczaszki kijowski II 152
- Bottowski (Bołtowski?), kupiec? warszawski, sługa? Elżbiety Sieniawskiej I 171
- Brahfelt? (Brachfeld?), szwedzki płk II 302
- Branicka Elżbieta, wojewodzianka podlaska II 59
- Branicka Katarzyna z Sapiehów, wojewodzina podlaska II 36, 50, 52, 55, 59, 97, 267
- Branicka Katarzyna, wojewodzianka podlaska II 59
- Branicka Konstancja, wojewodzianka podlaska II 59
- Branicka Urszula, wojewodzianka podlaska II 59
- Branicki Jan Klemens, wojewodziec podlaski, późniejszy hetman w. kor. I 131, II 267
- Branicki Stefan Mikołaj, w-da podlaski I 69, II 36, 59, 96, 97, 100, 106, 181, 266
- Brant Michał, gen. wojska kor. I 26, 29, 57, 59–60, 66, 87, II 69, 75, 108
- Bremze (Bremsee?), szwedzki płk I 303
- Brenner, ksiądz, rezydent Franciszka II Rakoczego przy Adamie Sieniawskim II 153, 222
- Brodowski Stanisław Michał, dworzanin Michała Wiśniowieckiego II 131–132
- Brodzicki, dworzanin Tomasza Józefa Zamoyskiego II 132
- Brodzicki, kurier Karola XII II 289, 291, 293
- Bronikowski, tenentariusz wójtostwa mielejskiego II 103
- Bronisz Michał, jezuita lit. I 195
- Bronisz Piotr Jakub, starosta pyzdrowski, marszałek konfederacji warszawskiej I 14, 71, 135–136, 151, 157, 166, 183, 186–187, 189–192, 195–197, 199–200, 202, 206, 208, 212–213, 216, 223–224, 227, 233, 237, II 17, 21, 26, 28, 32, 35, 46, 59, 61, 62, 66, 73, 79, 80, 81, 83, 86, 91, 294
- Bronisz Stefan, kanonik wileński I 195
- Bronow, zob. Brunnow
- Brunno Jan Mikołaj, płk wojska kor. I 111
- Brunnow von, płk wojska lit. I 111, II 102
- Brześciński Stanisław, por., miecznik przemyski II 116
- Brzostowska Teresa z Woynów?, pisarzowa lit. I 269
- Brzostowski Jan Władysław, kasztelan trocki I 269
- Brzostowski Konstanty Benedykt, kasztelan trocki, pisarz lit. I 269
- Brzostowski Konstanty Kazimierz, bp wileński I 56, 194–195, 204, 210, 225, 232, 234–235, 238, 243, 245, 257, 261, 267, 271, 280, 294, II 72, 94, 245, 257
- Brzostowski, szlachcic wiski II 105
- Brzuchowski Józef Antoni, płk, chorąży halicki II 29, 180
- Bucholtz, szwedzki płk II 282, 305
- Buchwald Christian Albrecht von, szwedzki płk I 138
- Buczyński Jan Kazimierz, podczaszki słonimski I 292
- Buczyński, pokojowy (dworzanin?) króla Stanisława I 243, 245, 249, 260, 262, II 81
- Budwił, klient (dworzanin?) Stefana Mikołaja Branickiego II 100
- Bügen von, dyrektor (Hauptmann) dystryktu szczecińskiego I 55
- Bułhak Jan, dworzanin Rafała Leszczyńskiego i króla Stanisława II 303
- Bułhak Michał Samuel, dworzanin Rafała Leszczyńskiego II 303
- Burba, sługa (dworzanin?) Aleksandra Pawła Sapiehy I 102
- Butler Aleksander, starosta preński i drohicki II 19, 55
- Butler Marek Antoni, starosta preński II 19, 33, 49, 55, 60, 65, 67
- Butlerowa Konstancja z Krassowskich, starościna preńska i drohicka II 55
- Buzański, pleban w Subotnikach I 314
- Cederhielm (Cederhjelm) Josias, sekretarz kancelarii Karola XII I 77, 123, 171, 180, 245, 290, II 19, 218
- Cetner Aleksander, starosta szczurowiecki i trembowelski I 301, II 173, 175
- Cetnerowa Konstancja (Justyna?) z Gosiewskich, starościanka kosańska, starościna szczurowiecka I 301
- Chalecki Marcjan Dominik, starosta nowosielski, deputat do Trybunału Lit. I 197
- Chalińska, ochmistrzyni dworu królowej Katarzyny Leszczyńskiej II 40, 65

- Chamillart Michel de, francuski kanclerz i minister wojny I 232
- Chevalier Mandli (Mandolly) J[ean?], dr medycyny, lekarz króla Stanisława I 10, 32, 173, 196, 246, 310, 319, II 157, 177, 261, 262, 271
- Chłusiewiczówna Felicjana, przełożona bernardynek wileńskich I 195
- Chmara Mikołaj, płk wojska lit. II 51, 59
- Chmielewski Franciszek, miecznik przemyski II 116
- Chodkiewicz Jan Karol, mąż Cecylii Zofii Sapieżanki I 213, II 250, 252
- Chodkiewiczowa Marianna Tekla z Naruszewiczów, matka Jana Karola II 250
- Chomętowski Stanisław, w-da mazowiecki I 84, 244, II 29, 172, 175, 176, 226
- Chrapowicki Stefan Antoni, starosta pilwiński I 93
- Chwałkowski, stanowniczy (kwatremistrz) króla Stanisława I 219, II 108, 113, 141, 142
- Cilich, zob. Züllich
- Clendefelt?, szwedzki gen. I 268
- Clensztern, zob. Klingstedt
- Clodt Johan Adolf, szwedzki gen. mjr II 89, 205, 225
- Columna, ksiądz (proboszcz fordoński?) I 246
- Creutz Karl Gustaf, zob. Kruse
- Cruzet, zob. Kruse
- Cuypercrona Per, rezydent szwedzki w Gdańsku II 152, 261
- Czapkowski, oficer wojska lit. II 198
- Czaplic Jerzy Andrzej, podwojewodzi kijowski, stolnik wołyński II 159
- Czapski, rodzina II 21
- Czapski Jan Chryzostom, kasztelan elbląski I 134–135, 242, II 21, 51
- Czapski Piotr Aleksander, starosta klecki, kasztelan kruszwicki I 143
- Czapski Tomasz Franciszek, opat pelpliński II 21
- Czarnecki Antoni Józef, płk wojska kor. II 119, 169
- Czarnecki Marcin, płk wojska kor., oboźny wojskowy I 287
- Czarnkowska Anna Kazimiera z Grzymułtowskich, podskarбина w. kor. I 143, 148, 166, II 43, 92
- Czarnkowski Władysław, podskarbi w. kor. I 14, 33, 35, 36, 43, 52, 54, 57–58, 64, 73, 75, 78–79, 83, 86, 94, 141–143, 148, 157, 166, 178, 191, 194, 202, 206–207, 212, 215, 217, 240, 262, II 13, 24, 27, 29, 36, 40, 41, 62, 63, 79, 85, 90, 91, 94, 104, 149, 153, 160, 165, 190, 214, 253, 284
- Czartoryscy, rodzina II 294
- Czartoryska Izabela z Morsztynów, podskarбина w. lit. II 28, 136
- Czartoryska Teresa z Denhoffów, chorążyna w. lit. I 44, 301, II 259
- Czartoryski August, w-da ruski II 274
- Czartoryski Jan Karol, ojciec Józefa I 301
- Czartoryski Józef, chorąży w. lit. I 34, 44, 52, 138, 301, II 181, 183, 254, 255, 262
- Czartoryski Kazimierz, podskarbi w. lit. I 123, 125, 150, 159–160, 177–178, 250, 301, 313, 315, II 28, 60, 61, 64, 67, 72, 79, 101, 136
- Czerwiński Antoni, kasztelan małogoski II 87
- Czerwiński Feliks, kasztelan połaniecki, kasztelan kijowski, regimentarz wojska kor. I 28, 62, II 126, 185, 189, 190, 193, 195, 199, 204, 237, 256, 262, 263, 273, 280
- Czobor Max Adam hr., cesarski szambelan i dyplomata I 99, 104
- Czyż Józef Mintowt, podkomorzyc wileński I 183, 261
- Czyż Kazimierz Mintowt, podkomorzy wileński I 183
- d'Anthouard Pierre, szwedzki oficer, adiutant Poniatowskiego (Józefa lub Stanisława) I 285, II 136
- Dalbon, szef? pskowskiego pułku piechoty I 255
- Daldorff Johan Valentin, szwedzki płk I 217, 219, 268
- Darecki Aleksander II 166
- Dąbrowski, buńczuczny króla Stanisława II 158, 256
- Dąbwska Adelajda Cecylia z Radziwiłłów, marszałkowa nadw. kor. I 72, 131, 143
- Dąbski Andrzej, starosta nakielski II 85, 153, 281
- Dąbski Wojciech, marszałek nadw. kor., w-da inowrocławski I 72, 85, 131, 143, 145, 250, II 18, 85, 147, 150, 153

- Dembiński Franciszek, kasztelan wojnicki II 255, 262, 268
- Dembiński Wojciech, chorąży zatorski II 224, 225, 258
- Denhoff Bogusław Ernest, podkomorzy w. lit. II 56
- Denhoff Ernest, w-da malborski I 44
- Denhoff Franciszek Teodor I 94
- Denhoff Stanisław, marszałek proaugustowskiej konfederacji sandomierskiej, miecznik kor. I 29, 44, 67, 84–85, 301, 321, II 81, 135, 145, 172, 175, 187, 204, 217, 274, 281, 306
- Denhoffowa Joanna z Denhoffów, miecznikowa kor. I 44
- Denhoffowa Konstancja ze Słuszków, wojewodzina malborska, wdowa I 44, 301
- Denhoffowa Marianna z Bielińskich „La Belle”, podkomorzyna w. lit. I 17, II 32, 56, 83, 87, 278
- Dewlet Girej, chan krymski I 299, II 221, 290
- Dłużewski Jan, bp sufragan chełmski, kustosz gnieźnieński, administrator diecezji gnieźnieńskiej I 44, 54, 58, 75, 79, 82, 127, 132–133, 144, II 40, 211, 213, 214, 223, 231, 256, 303
- Dobroszowski Maciej, płk wojska kor. I 120, II 169, 170, 173, 281
- Dohna Friedrich Christoph hr., dyplomata prusko-brandenburski II 61, 117, 127–130, 157, 161, 188, 221, 246
- Dolska Anna z Chodorowskich (1661–1711), 1^ov. Wiśniowiecka, marszałkowa w. lit. I 234, II 47, 49, 130, 180, 192, 198, 206, 208, 216, 223, 225, 231, 235, 247, 276
- Dolski Jan Karol, marszałek w. lit. I 234
- Dołgoruki Aleksiej Grigoriewicz, polityk rosyjski I 173
- Dołgoruki Grigorij (Grzegorz) Fiedorowicz, dyplomata rosyjski I 173
- Dołgoruki Jakov Fiodorowicz, rosyjski oficer I 173–174, 224, 255
- Domański, ksiądz (na dworze Karola Stanisława Radziwiłła?) II 226, 231, 232, 251, 287, 304
- Domaradzki Jan Kazimierz, gen. mjr wojska lit. I 318
- Dorpowski Chryzostom (Jan Chryzostom Ernest), chorąży brzeski kujawski I 28
- Dowgird, deputat do Trybunału Lit. I 198
- Dowiat Augustyn, rajca i wójt kowieński I 238
- Dramiński Antoni, cześnik bełski II 143
- Drozdowski, ksiądz, kanonik warszawski? II 76
- Drozdowski, rotmistrz II 81
- Dücker Karl Gustaf, szwedzki płk I 110, 131, 134, 197, 200, 217, 284, 303
- Dückerowa Teresa z Ogińskich I 110
- Duclas, hr., szwedzki kpt. I 217
- Dydyńska (Justyna Zuzanna lub Marianna), podczaszanka wołyńska II 214
- Dydyński Stanisław, podczaszy wołyński II 214
- Dygo, zob. von Bügen
- Działyńska Teresa z Bielińskich, wojewodzina chełmińska II 33, 58, 63, 83, 84, 86
- Działyński Jakub, wojewodzie kaliski II 78
- Działyński Michał, kasztelan brzeski kujawski II 73
- Działyński Tomasz, podskarbi Prus Królewskich, w-da chełmiński I 88, 122, II 14, 15, 18, 50, 61, 63, 80, 87
- Dzieduszycki Jerzy Stanisław, koniuszy kor. I 64, 84, II 199, 200, 201, 203, 220
- Dzierzgowski, zob. Szumski Dzierzgowski
- Dzierżanowski Bogusław, podczaszy kaliski I 116
- Dzierżanowski Jakub I 116
- Dzierżanowski Władysław I 116
- Dzierżanowski Wojciech I 116
- Dziewanowski Andrzej, kasztelan słoński I 93, 96
- Dzikowski Jan, agent radziwiłłowski I 136, 291, II 52, 53, 56, 125
- Ekeblad Klaës, szwedzki płk, komendant Elbląga II 14, 32, 50, 82, 90, 112, 220, 264, 299
- Eleonora Maria Józefa z Habsburgów (1653–1697), polska królowa wdowa, księżna lotaryńska I 111
- Eleonora, elektorówna Palatynatu, żona cesarza Leopolda I I 57
- Eleuter, zob. Siemiginowski

- Elżbieta Augusta, księżniczka neuburska (Pfalz-Neuburg), córka Ludwika Radziwiłłówny i księcia neuburskiego Karola Filipa Wittelsbacha I 63
- Emmerich Georg, burmistrz Görlitz I 45
- Eperjaszy (Eperyaszy) Michał, strażnik polny lit. I 110, 177, 182, 193, 201, II 131
- Erenst? (Ernst?), szwedzki płk? I 217
- Estko Michał Jakub, stolnik kowieński II 102, 110
- Eugeniusz książę Sabaudzki (Eugen von Savoyen), naczelny wódz wojsk cesarskich I 47, 233, II 265, 292, 296
- Eydziatowicz Stanisław, podkomorzy smoleński I 296
- Fabrice (Fabricius) Friedrich Ernst von, szambelan, poseł holztyński w Szwecji i w Polsce II 278, 280, 282, 284
- Ferdynand Kettler, książę kurlandzki, gen. wojska kor. I 108, 110, 175, 184, 233, 241, 251, II 42, 131
- Filip II Orleański, książę I 47
- Filip V Bourbon, król Hiszpanii I 48, 233, 284, II 54, 187, 257
- Flemming Georg Kaspar, ojciec Jakuba Henryka I 68
- Flemming Jakub Henryk, gen. i minister saski I 68, II 164
- Flemmingowa Franciszka Izabela z Sapiehów, żona Jakuba Henryka I 68
- Fortis Abraham Isaac, lekarz I 67
- Fortis Mojzes, lekarz, syn Abrahama Isaaca I 67, 117
- Franciszek II Rakoczy, książę siedmiogrodzki I 74, 109, 117–118, II 126, 153, 154, 168, 193, 195, 205, 222, 227, 244
- Frąckiewicz Jan Kazimierz, krajczy wileński, sędzia grodzki orszański I 185
- Frąckiewicz Kazimierz Jan, sędzia ziemski lidzki, kasztelan wyszogrodzki I 280, 282
- Frąckiewicz Radziwiński Gedeon Michał, chorąży nadw. lit. I 79, 215, 238, 253, 257, 268, 292, 296, 299
- Frąckiewicz, patron (adwokat) trybunalski I 263, 296
- Frezer (Franciszek, pisarz grodz. krakowski?) II 104
- Frölich Karl Gustaf, szwedzki gen. II 158, 163, 164, 168, 238, 241, 242, 248, 250, 251, 252, 256, 257, 262, 268, 269, 300
- Frölich, syn? gen. K.G. Frölicha II 269, 294
- Fryderyk August Wettyn, królewicz polski, syn Augusta II, późniejszy król August III I 12, 28, 143, II 274
- Fryderyk I, król pruski I 56, 70–71, 75–77, 80–81, 92, 149, II 14, 28, 30, 42, 78, 80, 86, 131, 187, 272, 273, 298
- Fryderyk III, król Danii I 74
- Fryderyk IV, król Danii II 131, 140, 272, 273, 275, 296
- Fryderyk Wilhelm Kettler, książę kurlandzki I 108
- Fryderyk Wilhelm książę holztyński (Holstein-Beck) II 26–27
- Fryderyk, książę Holstein-Gotorp II 140
- Funk (Func?), mieszczanin lipski? (urzędnik saski?) I 64
- Galińska, wojska orszańska, zob. Kaniferowa Galiński, wojski orszański I 253–254
- Gałęcka Rozalia z Dzieduszyckich, wojewodzina kaliska II 209–212, 214, 216, 223, 225, 235
- Gałęcki Franciszek Zygmunt, w-da kaliski II 61, 66, 69, 147, 150, 170, 209, 252
- Garbowiecki Michał, płk wojska kor. II 36, 43, 45, 46, 146, 274
- Gawłowicki, rajca wileński? I 291
- Gąsowski, marszałek dworu wojewodziny wileńskiej Teresy Sapieżyny I 288
- Gembicka Helena, podkomorzanka poznańska II 147
- Gembicki Andrzej, podkomorzy poznański II 147
- Gembicki Jan, kasztelan plocki, kasztelan kaliski I 43
- Gembicki Maciej, kasztelan łęczycycki, starosta nakielski, kasztelan inowrocławski I 43, 51, 58, II 18, 85, 147, 150, 153
- Gengell Jerzy, jezuita, rektor kolegium w Sandomierzu II 295
- Georg (Jerzy) Oldenburg, książę duński, mąż królowej angielskiej Anny II 112
- Gereth Lorenz, sekretarz Rady Gdańska II 75
- Germeni, książdz, agent króla Stanisława II 66

- Geszow (Geschow Geszkow, Gieżowski?) Johann, rosyjski brygadier (gen.) **II** 263
- Giebułtowski Mikołaj, chorąży żydaczowski **II** 220
- Giecwicz Franciszek, kanonik wileński **I** 194
- Giedroyć, dworzanin? Jana Fryderyka Sapiehy **II** 148
- Giełgud Andrzej Kazimierz, pisarz w. lit. **I** 172, 174, 239, 269, 310, 322, **II** 53
- Giering (Hiering) Nikołaj, rosyjski płk **I** 117
- Gildensztern, szwedzki płk, zob. Gyllenstierna Erik?
- Gimbut, klient Jana Mikołaja Radziwiłła **I** 316
- Glochtitler, poczmistrz (sekretarz poczty?) wileński **I** 184, 210, 225, 234, 256, 261, 289, 291, 294, 306, 311, 314, 318, **II** 129, 213
- Głogowski Franciszek, starosta grabowiecki, płk **I** 121, **II** 126, 181
- Głogowski Kazimierz Maurycy, starosta grabowiecki **I** 121
- Głogowski, zob. Głokowski
- Głokowski Stanisław, kanonik i kanclerz kapituły poznańskiej **I** 103, **II** 203
- Głowacki, por. pancerny **II** 133
- Głowacki, rtm. wołoski w służbie szwedzkiej **II** 249
- Głuszyński Piotr Dunin, starosta mścibowski, poseł wołkowyski **I** 61, 266
- Gniński Jan Samuel, opat koronowski **I** 131
- Godebski Piotr Stanisław, chorążyc, poseł piński, deputat do Trybunału Lit. **I** 211, 215
- Godlewski Krzysztof, starosta nurski **II** 102
- Goertz (Gierc, Görz, Görtz) Heinrich von, płk rosyjski, saski, potem szwedzki **I** 45, 47, 130
- Gojska Wiktoria z Kołudzkich, starościna korytnicka **I** 31, **II** 167
- Gojski Antoni, starosta korytnicki **II** 167, 170
- Golcogueg?, rosyjski ppłk **II** 219
- Golemowski Mikołaj, jezuita **II** 20, 22
- Golicyn Dmitryj Michajłowicz, książę, rosyjski gen. i polityk **I** 255
- Golicyn Michaił Michajłowicz, książę, rosyjski gen. **II** 225, 249, 263
- Golicyn, rosyjski oficer **II** 71
- Goltz (Golcz) Frantz (Franciszek) Joachim von der, sasko-polski gen. i dyplomata **II** 171, 172
- Goltz (Golcz) Henryk (Heinrich), pruski płk, gen. mjr wojska kor., rosyjski feldmarszałek **I** 251, 255, **II** 35, 161, 167, 170, 181, 195, 218, 219, 224, 225, 230, 237, 241, 251, 263, 265, 267, 269, 276, 292, 301
- Gołuchowski Abraham Konstanty, podkornuszy lit. **I** 143
- Gomoliński Jan Paweł, bp kijowski, bp nominat poznański **I** 14, 17, 49–50, 96, 101, 112, 119, 133, 138, 141, 144, 148, 154–155, 157, 170, 181, 191, 197, 199, 201, 205–206, 211–212, 223, 226, 228, 233, 235, 237, 244–247, 251, 260, 264–266, 277, 288, 300, 302, 306, 314, 322, **II** 11, 12, 118, 145, 175, 185, 191, 194, 195, 196, 197, 213, 214, 218, 232, 253, 258, 259, 260, 262
- Gordon Tomasz, burmistrz Lwowa **II** 204
- Gordon, dworzanin? Michała Józefa Sapiehy **II** 165, 166
- Gorzeński Aleksander Mikołaj **I** 58, 116
- Gorzeński Chryzostom, wojski poznański **I** 58
- Gorzeński Ludwik, żupnik wielkopolski **I** 58
- Gorzeński Maciej **I** 58
- Gorzeński Władysław, por. **II** 114?
- Gosiewska Magdalena z Konopackich, hetmanowa polna lit. **I** 210
- Gosiewska Petronela, starościanka koszańska **II** uzupełnienia
- Gosiewski Bogusław, kanonik wileński **I** 243, 249, 253, 301, **II** 316
- Gosiewski Wincenty Aleksander, hetman polny lit. **I** 210, 301
- Gozdzka (Gojska) Wiktoria z Kołudzkich, starościna korytnicka **I** 31, **II** 167
- Gozdzki (Gojski) Antoni, starosta korytnicki **I** 31, **II** 167
- Górecki, paż Augusta **II** 273
- Górski Samuel, miecznik halicki, emisariusz króla Stanisława do Turcji **I** 187, 220, **II** 297
- Grabowski A., administrator międzyrzecki **II** 104, 161, 162, 166
- Grabowski Andrzej Teodor, sędzia ziemski człuchowski **II** 20
- Grabski Jan Kazimierz, kasztelan nakielski **II** 128
- Granowski Franciszek Hieronim, gen. wojska kor. **II** 170, 282

- Gratta Paweł de, dyrektor urzędu pocztowego w Gdańsku, poczmistrz generalny Prus Królewskich I 169, 184, 204, 234, 238, 261, 269, 271, 281, II 19, 69, 74, 83, 112, 113, 116, 170
- Gronkow (Gronkau), zob. Grumbkow
- Grote Thomas, dyplomata hanowerski I 110
- Grotthus Eustachy Wilhelm, kasztelan żmudzki I 31, 262, II 30
- Grotthusowa Maria Anna z Liniewskich, kasztelanowa żmudzka I 31, II 115
- Grudzińska Lukrecja Katarzyna z Radziwiłłów, starościna golubska I 97
- Grudziński Jan, starosta rawski, płk I 62, II 46, 104, 128, 154, 169, 173, 195, 199, 204, 223, 233, 244, 264
- Grudziński Mikołaj Wiktoryn, starosta golubski I 97
- Grumbkow Friedrich Wilhelm, pruski gen. i minister II 25
- Grumbkow Jan Ludwik, kpt. wojska kor. II 26
- Grumbkow Otto Christian, starszy brat Friedricha Wilhelma II 26
- Grumbkow Philipp Otto, pruski feldmarszałek II 25
- Grumbkow, płk przybocznego regimentu dragonii króla Stanisława II 25–26, 48, 52, 56, 58, 62, 67, 70, 74, 80
- Grund Georg, poseł duński w Rosji II 261
- Gruszczyński Adam, kasztelan gnieźnieński II 62–64, 69, 77, 78, 252
- Gruszczyński Wojciech, poseł województw wielkopolskich do króla Stanisława II 109
- Grużewski Jakub Kazimierz, kuchmistrz lit. I 181
- Grzybowski Franciszek, kasztelan inowrocławski II 147, 150, 153, 155
- Gudelewicz, urzędnik grodzki wileński? I 263, 269, 291, 310
- Gurowski Aleksander, miecznik poznański II 183
- Gurowski, rtm. wojska kor. II 264
- Gustaw Adolf II Waza, król Szwecji I 53
- Gutowski, dworzanin? Karola Stanisława Radziwiłła II 129
- Guzelf Piotr, skarbnik lit. I 169
- Gyllenstierna Erik, szwedzki mjr (płk?) II 215
- Gyllenstierna Nils, szwedzki gen. I 268
- Gzowski, dworzanin króla Stanisława II 303
- Hadzi Yusuf (Justuf), seraskier sylistryjski i pasza Benderu I 124, 140, 220, 299, II 213, 221, 222, 290
- Hallart (Allart) Ludwik Mikołaj, rosyjski gen. lejtn. I 255, II 249
- Haraburda (Krzysztof?), administrator starostwa przemyskiego? II 191, 195, 205, 233
- Hård Karl Gustaf hr., szwedzki płk II 290
- Hastfehr Jacob Johan hr., szwedzki gubernator Rygi i Inflant I 122
- Hein Gustaw, rosyjski płk (gen.?) II 222, 249
- Heinrich, adiutant Johanna Reinholda Patkula I 86
- Herbaix, rezydent Franciszka II Rakoczego przy królu Stanisławie II 153–154, 195
- Hermelin Olof, szwedzki sekretarz stanu I 85–86, 118, 123, 171, 188, II 34
- Hibowski, sługa Jerzego? Tyzenhauza I 256
- Hładowicki Jakub Stanisław, szlachcic litewski I 154
- Holstein-Beck Ludwika Felicjanna z Łosiów, księżna II 26, 88
- Holstein-Beck, książę, zob. Fryderyk Wilhelm
- Hondorf Jan Krzysztof, gen. mjr wojska kor. II 201
- Horain Aleksander Mikołaj, bp sufragan białoruski i bp tytularny tyberiadzki I 194–195, 243, 247, 249, 269
- Horbatowski, patron (adwokat) trybunalski I 263, 291
- Horn Gustaf, szwedzki płk I 303, 305, 307, 311, 313, II 41, 220, 296, 299, 300
- Horn, szwedzki kpt. II 35
- Hryczyna Paweł?, poseł piński I 211
- Humański Jan Alojzy, książdz II 31, 171, 174
- Humiecki Stefan, w-da podolski I 28, II 135
- Hummerhielm Alexander, szwedzki gen. I 269, 295
- Humnicki Franciszek, wojski przemyski II 220
- Ifflant, zob. Inflant
- Imbraim (Imbrahim?), błazen? króla Stanisława II 119
- Imhoff Anton Albrecht von, prezydent saskiej kamery I 45

- Inflant (Ifflant, Iffland) Nikołaj, rosyjski gen. II 163, 169, 173, 206, 219
- Iwanowski Stefan, podstoli wiłkomierski I 214
- Iwanowski Władysław, podczaszy wiłkomierski I 214
- Iwański Adam, kasztelan brzeski kujawski II 73
- Izbiński Władysław, starosta sochaczewski II 165
- Izmaïłow Andrej Petrowicz, poseł rosyjski w Prusach I 88
- Jabłonowska Joanna Maria de Béthune, wojewodzina ruska, kanclerzyna w. kor. I 90–91, 95–96, 105, 109, 120, 143, II 46, 50, 54, 69, 70, 73, 76, 79, 86, 88, 92, 93, 96, 108, 110, 112, 133, 134, 153, 179, 194, 206, 209–212, 216, 217, 226, 227, 229, 235, 252, 260, 262, 263, 265, 269, 272, 278
- Jabłonowska Marianna z Kazanowskich, hetmanowa w. kor., babka króla Stanisława II 200
- Jabłonowska Teofila z Sieniawskich, chorążyna w. kor. II 73, 199, 201, 202, 204, 223, 229
- Jabłonowski Aleksander Jan, chorąży w. kor. I 64, 174, II 73, 159, 175, 184, 185, 198, 200–205, 210, 223, 226, 227, 229, 235, 238
- Jabłonowski Jan Stanisław, w-da ruski, kanclerz w. kor. I 14, 16–18, 43, 47–51, 53, 57, 60, 64, 66–67, 70, 75, 77, 79–82, 84–85, 90–91, 95–96, 98, 100–102, 104–105, 109, 117–119, 121, 123, 126, 135, 138, 140, 143, 148, 154, 157, 161, 165–166, 170–171, 173, 176, 178, 183, 185–187, 191–195, 197–198, 200, 202, 204, 206–207, 210–214, 216–217, 220, 223–229, 237, 242–243–247, 249, 260, 265–267, 269, 272–273, 277, 281–286, 288, 300, 302, 305–306, 308, 310, 314–316, 321, II 11, 13, 14, 17, 24–26, 28, 30, 40, 46–55, 57–64, 66, 68–73, 75–77, 79, 80, 82–84, 86–94, 100–102, 104–112, 114–121, 123–130, 133–140, 142–146, 148, 149, 151, 153, 154, 156–165, 167, 169, 172–182, 186, 195, 205, 216, 226, 228, 232, 236, 239, 251, 271, 278–280, 282–287, 296
- Jabłonowski Stanisław Jan, hetman w. kor., kasztelan krakowski II 200, 203, uzupełnienia
- Jadwiga Zofia, księżna Holstein-Gotorp, siostra Karola XII II 140, 284
- Jagiellowicz, rzekomy deputat do Trybunału Lit. I 197
- Jagniątkowski Franciszek Dezyderiusz, podczaszy łączycy, stolnik sandomierski I 137, II 251, 253, 255, 289
- Jakub II Stuart, król angielski II 187
- Jakub, sługa radziwiłłowski I 136
- Jan III Sobieski, król polski I 8, 51, 108, II 121, 184, 188, 200, 215, 270
- Janiewicz, urzędnik radziwiłłowski I 164, 286
- Janiszewski Jan, jezuita II 201
- Jankowski Michał, urzędnik radziwiłłowski II 94
- Jasieniecki, zob. Woyna Jasieniecki
- Jasiński „stary”, tenutariusz leśnictwa jurbońskiego I 313
- Jasiński, chorąży pancerny II 252
- Jastrzembski Piotr? I 120
- Jastrzębski, dworzanin króla Stanisława II 303
- Jaszyński, dworzanin? Kazimierza Czartoryskiego I 250
- Jefiński, jeden z oskarżonych o zabójstwo Michała Franciszka Sapiehy w 1701 I 263
- Jelec Antoni, podczaszy przemyski II 255
- Jelec Józef, chorąży sanocki II 255
- Jelowicki Jan Franciszek, łowczy wołyński I 35
- Jemielski Stanisław, kasztelan nakielski II 128
- Jerzy Ludwik, elektor hanowerski II 241, 268, 278
- Jeziernicki Andrzej Jozafat, komisarz dóbr radziwiłłowskich i architekt I 163, II 106, 286
- Jordan Michał Stefan, łowczy kor. II 258, 259, 282
- Jordan Spytek, cześnik krakowski II 258
- Jordan Władysław, podczaszy krakowski II 266, 268, 269, 280, 285
- Jozafat Kuncewicz, święty II 77, 84
- Józef I Habsburg, cesarz I 18–21, 36, 43, 61, 76–77, 79, 84, 88, 97, 102–104, 106–108, 114–115, 117–118, 233, 238, II 126, 170, 187, 190, 218, 241, 244, 275

- Judycki Antoni, marszałek rzeczycki I 319
- Jundziłł Krzysztof Wiktorian, szlachcic litewski I 152
- Juniewicz, administrator (dzierzawca?) wsi Półbrzeg I 156, 179
- Jurewicz, zob. Juriewicz
- Juriewicz Jerzy, starosta nowodworski I 31
- Juriewicz Samuel, pisarz dekretowy lit., wojski wołkowyski I 31, 254, II 149
- Jurkiewicz (Juszkiewicz?), starosta koniawski I 31
- Juszyński, kurier? Karola XII II 135, 137–138
- Kalinowski Marcin, regimentarz wojska kor., strażnik polny kor. II 176, 275, 276
- Kamiński (Kamiński) Seweryn, sędzia grodzki gostyniński II 39
- Kamiński Krzysztof, wojski oszmiański, sędzia grodzki trocki, deputat do Trybunału Lit. I 197, 253
- Kamińska (Helena, Magdalena lub Maria, córka gen. Zygmunta Kamińskiego II 199
- Kamiński (Michał Stanisław?) II 43
- Kamiński Zygmunt, gen. mjr wojska kor. II 199
- Kamiński, urzędnik celny II 30
- Kanifer (Canifer, Kanefahr) Gabriel Otto von, płk szwedzkiej wołoszy, gen. adiutant króla Stanisława I 150, 165–166, 185, 219, 245, 253, 257, 268, 283, 312, II 44, 290
- Kaniferowa, 1^ov. Galińska I 268
- Kaplan Girej, chan tatarski II 221
- Karaś Ignacy, dworzanin Kazimierza Czartoryskiego, łowczy połocki I 178, II 64, 72
- Karaś Kazimierz, marszałek dworu króla Stanisława Augusta I 178
- Karczewski (Józef lub Stefan), kasztelan halicki II 195
- Karczewski Tomasz, kasztelan halicki II 195
- Karol Filip Wittelsbach, książę neuburski (Pfalz-Neuburg) I 63, 270
- Karol Fryderyk, książę Holstein-Gotorp II 284
- Karol III Filip, książę neuburski (Pfalz-Neuburg) II 97
- Karol III Habsburg, król Hiszpanii I 48, II 54, 187
- Karol Józef, książę lotaryński, bp ołomuniecki i osnabrücki I 111
- Karol V Lotaryński, książę I 111
- Karol XII, król Szwecji I 7, 14–15, 17–19, 22, II 7–8
- Karolina z Piastów, księżna holsztyńska I 63
- Karp Jan, cześnik żmudzki, brat Jozafata Michała I 289, II 104
- Karp Jozafat Michał, sekretarz Karola Stanisława Radziwiłła, podstoli smoleński, sekretarz króla Stanisława I 8, 11–19, 99, 125, 135–136, 138–139, 142, 147, 254, II 7, 8, 28, 85, 92, 162, 169, 171, 237, 258, 276, 284, 302, 306, 307
- Karp Stefan Kazimierz, podsędek żmudzki, ojciec Jozafata Michała I 258, 292, II 85
- Karsza Ludwik, prowincjał franciszkanów I 118, II 159
- Karsza Waclaw, podstoli rawski II 214, 217
- Karwicki Stanisław Dunin, cześnik sandomierski II 251
- Kaszowski Jan Teodor, podkoniuszy lit. I 143
- Katarzyna Leszczyńska z Opalińskich, królowa polska I 15, 63–65, 68, 75–76, 78, 80–82, 92, 107, 276, 298, 311, II 11, 12, 14, 15, 24, 26, 32, 33, 35, 37, 40–42, 44, 45, 50, 51, 55, 56, 62, 63, 65, 68, 77–80, 82–84, 86, 89, 91–94, 177
- Kawęczyński Olbracht (Wojciech), podkomorzy chełmiński I 134–135, II 21
- Kazanowska Anna z Potockich, wojewodzina braclawska II 200
- Kazanowska Helena, ksieni benedyktynek lwowskich II 200, 203
- Kazanowski Aleksander Dominik, w-da braclawski II 200
- Kątska Marianna, kasztelanica krakowska II 209
- Kątska Teresa, kasztelanica krakowska II 209
- Kątska Urszula z Denhoffów, kasztelanowa krakowska II 202
- Kątski Marcin Kazimierz, kasztelan krakowski II 49, 60, 165, 202, 222, 276
- Kczewski Piotr, w-da malborski II 197, 235
- Kempski Mikołaj, kasztelan raciański, w-da mazowiecki I 144–145, II 61
- Kianowski (Kijanowski?), rotmistrz trybunalski I 297
- Kicki, dworzanin Jana Stanisława Jabłonowskiego II 186

- Kiersnowski, łowczy nowogródzki I 291
- Kiersnowski, łowczyc nowogródzki I 291
- Kiszka Łukasz, bazylianin, administrator unickiej archidiecezji połockiej II 91
- Klemens XI, papież I 133, 233, II 47, 90, 91, 170, 187
- Klinckowström Karl Bernard, paż i adiutant Karola XII II 290
- Klinckowström Leonard, rezydent Karola XII przy królu Stanisławie II 108, 111, 112, 122, 131, 221, 290
- Klinckowström Otto Wilhelm, sekretarz Karola XII II 290
- Klingstedt Henrik, gen. adiutant króla Stanisława I 104, 219, 232, 235, 237, 247, 266, 278, 283, 285–286, 288, 307–309, II 35, 47, 69, 97, 99, 101, 104, 107, 113, 117, 124, 131, 140, 147, 165, 172, 174, 199, 202, 262, 266–269, 283, 297, 300, 302
- Klinksztet, zob. Klingstedt
- Klot, zob. Clodt
- Kłokocki Hieronim Jan, starosta rzeczycki, jezuita I 86, 211, II uzupełnienia
- Kniażewicz (Kniaziewicz) Michał Kazimierz, pisarz grodzki żmudzki, podstarości żmudzki I 177, 180 (mylnie jako Jan Kazimierz), 190, 193, 197, 201, 239, 253, 262, 270, 293, 311, II 182
- Kochanowski Feliks Korwin, podczaszy buski II 238
- Kochanowski Józef Bonawentura, starosta niehorowski II 237
- Kocieł Michał Kazimierz, w-da trocki, starosta raduński I 156, 165, 182, 185, 255, 269, 297
- Kociełłowa Anna Rachela z Korsaków, 1^{ov}. Danilewiczowa, wojewodzina trocka I 269
- Komar Adam, rotmistrz wołoski I 262, 297, 305, 312, 318
- Komar, szlachcic lit. I 253, 293
- Komorowski Jan Kazimierz, pisarz ziemski mozyrski I 189
- Komorowski Krzysztof, w-da brzeski lit. I 158, 169, II 12, 72
- Konarzewska Teofila z Leszczyńskich II 225
- Konarzewski, por. husarski wojska lit. I 293
- Kondratowicz Kazimierz Władysław, miecznik nowogródzki I 176, 222, 238
- Königsmarck Maria Aurora von hr., metresa Augusta II, tytularna ksieni w Quedlinburgu I 77
- Konopacki Stanisław, kasztelan chełmiński II 21, 51
- Kopeć Hrehory, kasztelan brzeski lit. I 168, 172, 181, 186–187, 193–194, 200, 202, 206, 210, 223, 226, 231, 237–238, 243, 273, 289, 306–307, II 51, 59, 148, 179, 188, 189, 230
- Kopeć Michał Antoni, obożny piński, instygator lit. I 145, 239, 256, 263
- Korcz, zob. Kurcz, wojewodzie brzeski lit.
- Korff Mikołaj, starosta rzeżycki I 200, II 27, 60, 100, 102
- Korff Mikołaj, starościc rzeżycki II 102
- Kos Jan, starosta ostrołęcki II 255
- Kos Józef, starosta starogardzki I 143, II 254
- Kossakowski, deputat do Trybunału Lit. I 197
- Kostrowicki, właściciel miasteczka Myto I 154
- Koszczyk Stanisław, stolnik oszmiański II 160, 178
- Koszutski (Koszucki Michał?), ksiądz II 159
- Kościuszkiewicz, właściciel Chobułtowa I 34
- Kotowicz Hrehory Józef, starosta grodzieński II 25, 38, 48
- Kotowski Hieronim Konstanty, podkomorzy mozyrski I 30
- Kownacki Ignacy, przeor dominikanów w Łucku I 118, II 159
- Kownacki, deputat do Trybunału Lit. I 198
- Koźmiński Piotr, podsędek wschowski II 79
- Krajewski Felicjan, kasztelan bydgoski, starosta gostyniński I 96, II 300
- Krasicka Justyna Anna z Sapiehow, kasztelanowa halicka I 96
- Krasicki Józef Stefan, kasztelan halicki I 96
- Krasicki Karol Aleksander, kasztelan czernihowski I 279
- Kraśniński Aleksander, kasztelan małogoski, starosta homelski i propojski, kasztelan wiślicki I 231, II 272, uzupełnienia
- Kraśniński Jan Dobrogost, w-da płocki II 199, 207, 208
- Kraśniński Stanisław Bonifacy, wojewodzie płocki, starosta warszawski I 58, II 115, 119
- Krasnodębski Kazimierz Władysław, podstoli podlaski, instygator kor. II 101

- Krassaw, zob. Krassow
- Krassow (Krassau, Krassaw) Ernst Detlof von, szwedzki gen. mjr I 313, 320, II 7, 8, 13, 20, 24, 35, 36, 38, 41, 45, 56–58, 63, 66, 68–72, 75, 78, 82, 94, 99, 101, 102, 104, 107–114, 116, 117, 120–125, 128–140, 142, 144, 146, 149–153, 156–160, 162, 163, 165, 167–170, 172–174, 176–183, 185–191, 197, 202, 205, 207–213, 217, 219–221, 224, 227–234, 236, 238, 240–271, 273, 275, 277–280, 282–285, 288, 289, 292, 294–297, 299–306
- Krassow Augusta Wilhelmina z domu Wolffradt, generałowa II 58, 63, 131, 176, 211, 269, 300
- Kretkowski Feliks Ignacy, archidiakon gnieźnieński, kanonik chełmiński II 11, 76
- Krey, komisarz księcia Franciszka II Rakoczego w dobrach jarosławskich II 205
- Kruse (Cruse, Creutz) Karl Gustaf, szwedzki gen. mjr kawalerii I 98, 303
- Kruse (Cruset) Henning Adolf, szwedzki płk I 98, 303
- Kruzet, zob. Kruse
- Krystyna Eberhardyna, margrabianka von Bayreuth, elektorowa saska, żona Augusta II I 45, 64, 74
- Kryszpin Kirszensztejn Andrzej Kazimierz, w-da witebski I 196, II 22, 65
- Kryszpin Kirszensztejn Jan Hieronim, bp żmudzki I 243, 246
- Kryszpin Kirszensztejn Jerzy Hieronim, pisarz polny lit., podczaszy lit. I 176, 179–181, 189, 198, 200, 202, 206, 210, 213, 228–232, 283–284, II 250
- Kryszpin Kirszensztejn Kazimierz Franciszek, starosta płungiański, chorąży nadw. lit., strażnik w. lit. I 156, 168, 177, 180, 182, 190, 193, 197, 201, 203, 248, 255, 263, 295, 299, II 48, 63
- Kryszpinowa Kirszensztejn Rachela z Brzostowskich, wojewodzina witebska, wdowa I 195–196, 206, 211, II 22, 65, 72
- Kryszpinówna Kirszensztejn Konstancja, wojewodzianka witebska I 196
- Krzesz, sekretarz Karola Stanisława Radziwiłła II 156, 159
- Kuczyński Wiktoryn, podstoli mielnicki, pamiętnikarz II 98
- Kulczycki Piotr Porfiry, bp unicki piński, nominat metropolita kijowski II 27, 51, 65
- Kulesza Aleksander, oboźny upicki I 279
- Kulesza Anna ze Szczuków, oboźna upicka I 279
- Kulesza Jan Stanisław, siostrzeniec Stanisława Antoniego Szczuki I 279, 284
- Kunicki Michał, płk, regimentarz wojska kor. II 179
- Kurcz Franciszek, wojewodzie brzeski lit. I 222
- Kurcz Jan, wojewodzie brzeski lit. I 222
- Kurdwanowski, tenentariusz Nowego Brusna II 185
- Kuropatnicki, ksiądz II 206
- Lagercrona Anders, szwedzki gen. mjr. I 95, 123, 212, 249, II 290
- Lamar Piotr (Pierre), sasko-polski dyplomata I 63
- Lamoth Antoni de, inżynier wojskowy I 94
- Lamoth Katarzyna z Potockich de, 1^ov. Wielopolska, 2^ov. Denhoffowa I 94
- Lamprecht, urzędnik? warmiński II 13
- Lanckorońska Jadwiga z Morsztynów, wojewodzina krakowska I 82
- Lanckoroński Franciszek, podkomorzy krakowski, w-da krakowski I 28, 45, 50, 52, 58, 108, 157, 191, 199, 206, 212, II 12, 98, 145, 177, 190, 214, 216, 224, 233, 247, 253, 280
- Lasocki Ludwik, starosta zakroczymski II 34, 61
- Lebel Marcin (Labell Maciej?) I 320
- Ledóchowski Adam, płk, starosta krzemieniecki II 152
- Ledóchowski Stanisław, podkomorzy krzemieniecki, kasztelan łucki (wołyński) I 137, II 148
- Ledóchowski Stefan, podstoli wołyński II 152
- Lehmann Berendt, bankier i finansista I 159–160
- Leszczyńscy, rodzina II 165
- Leszczyńska Anna z Jabłonowskich, podskarbina w. kor., wdowa, matka króla Stanisława I 15, 63–65, 68, 71, 75, 78, 80–82, 276, 311, II 12, 14, 15, 18, 26–27, 30, 33–35, 37–39,

- 41, 44–46, 49–52, 55, 56, 58, 60–63, 65–67, 74, 82–84, 86, 87, 89–94, 128, 270, 271
- Leszczyńska Magdalena z Chodorowskich **II** 225
- Leszczyński Kazimierz Ignacy, starosta winnicki **II** 212, 214, 222, 225
- Leszczyński Rafał, podskarbi w. kor., ojciec króla Stanisława **I** 15, 187, **II** 108, 164, 303
- Leszczyński Stefan, starosta ostrzeszowski **II** 143
- Leszczyński Wacław, stryjeczny dziadek króla Stanisława **II** 225
- Leśniowski, rzekomy łowczy wołyński **I** 35
- Lewenhaupt Adam Ludvig hr., szwedzki gen. **I** 127, 176, 182, 201, 206, 214, 217, 244, 248–249, 251, 273, 280–282, 287, 300, 302, 310, 317, **II** 20, 23, 32, 44, 52, 78, 89, 99, 107, 138, 163, 170, 215, 219, 267, 289, 291, 292, 301, 302
- Lewenhaupt Gustaf Frederik, szwedzki płk **II** 220
- Lewenhaupt Karl, szwedzki ppłk **II** 269
- Ligeża Stanisław Kazimierz, kasztelan chełmski **I** 84
- Limont Florian, starosta sokołowski, rezydent Sapiehów przy Karolu XII **II** 87
- Lind Magnus, szwedzki komisarz w Lublinie **II** 151
- Lindorf, por. wojska lit. **I** 212, 260
- Liniewski Michał, kasztelan lubaczowski **I** 84, **II** 43, 175
- Lipska Urszula z Krasickich, wojewodzina kaliska, wdowa **II** 196
- Lipski Aleksander Feliks, w-da kaliski **II** 196
- Loelhoeffel Georg Friedrich, rezydent i poseł pruski w Polsce **II** 80, 86, 91
- Luberski, dworzanin króla Stanisława **II** 70, 297
- Lubomirscy, rodzina **II** 161, 184, 195, 243, 244, 306
- Lubomirska Konstancja z Bokumów, hetmanowa w. kor. i kasztelanowa krakowska **I** 143, **II** 199
- Lubomirska Teofila Ludwika z Zasławskich, marszałkowa w. kor., wdowa **II** 184, 186, 194
- Lubomirska Urszula z Bokumów, podkomorzyna kor., księżna cieszyńska **I** 63, **II** 199, 201, 225, 259
- Lubomirski Franciszek, gen., właściciel Łañcuta **II** 212, 214, 223, 240
- Lubomirski Hieronim Augustyn, hetman w. kor., kasztelan krakowski **I** 25, 143, **II** 28, 201
- Lubomirski Jerzy Aleksander, starosta sądecki, oboźny kor. **I** 36, 49, 58, 73, 125–126, 129–130, **II** 168, 190, 223, 240, 244
- Lubomirski Jerzy Dominik, starosta kazimierski, podkomorzy kor. **I** 36, 48, 52, 57, 62, 73, 78, 121, 134, 267, 287, 290, **II** 40, 49, 82, 98, 163, 259, 295
- Lubomirski Jerzy Ignacy, starosta buhusławski, smotrycki i ryczywolski **I** 143, **II** 56
- Lubomirski Józef Karol, marszałek w. kor. **II** 184
- Lubomirski Michał, podstoli kor. **I** 28, **II** 247, 256, 259, 260, 266–268, 285
- Lubomirski Teodor, starosta spiski, później w-da krakowski **II** 233, 235, 244
- Lubomirski, reformata, apostata, zob. Ostrowski
- Luckin, rzekomo rosyjski gen. **II** 249
- Ludwik Burbon tzw. Wielki Delfin (1661–1712), francuski następca tronu **I** 232, **II** 257
- Ludwik książę Asturii, hiszpański następca tronu **I** 284
- Ludwik XIV, król Francji **I** 61, 76, 88, 232, **II** 15, 128, 134, 187, 257
- Ludwika Karolina z Radziwiłłów, księżna neuburska (Pfalz-Neuburg) **I** 63, 270, **II** 97, 98
- Lybecker Georg, szwedzki gen. **I** 203, **II** 78
- Łabański, kozacki płk **II** 216
- Łajszczewski (Łajszczewski) Maciej, podkomorzy sochaczewski **II** 165, 169
- Łaszcz Aleksander Michał, kasztelan, później w-da bełski **I** 84, 119, 128, 175, **II** 43, 171
- Łaszczowa Elżbieta z Modrzejowskich, kasztelanowa bełska **I** 119
- Łochowski, dworzanin Konstantego Sobieskiego **II** 249, 255
- łomżyński starosta z nominacji króla Stanisława (nieznany z nazwiska) **I** 126, **II** 156, 259
- Łosiewski Krzysztof, rektor nowicjatu jezuickiego w Wilnie **I** 195, 197

- Łoski Franciszek Alojzy, chorąży warszawski, podczaszy zakroczyński I 132, 136, II 55, 61
- Łoś Jacek, stolnik brzeski kujawski, podstarości i sędzieja grodzki bełski II 143
- Łoś Wojciech, podstoli lwowski II 169
- Łoyko Rendziejewska Marianna z Świętochowskich, dwórka księżny Teofli Wiśniowieckiej II uzupełnienia
- Łoyko Rendziejewski Karol I 119, II uzupełnienia
- Łubieński Bogusław, kasztelan sandomierski II 87
- Łubieński Kazimierz, bp chełmski II 304
- Machwic Mikołaj Kazimierz, podsędek brzeski lit., stolnik brzeski lit. I 93, 315, II 103, uzupełnienia
- Majewski, sługa Krzysztofa Kazimierza Sienickiego I 272
- Maksymilian Emanuel von Württemberg-Winnental, książę wirtemberski, szwedzki płk I 99, 288–289, 307–309, II 285
- Malawski Kazimierz Franciszek, podczaszy nowogródzki, deputat do Trybunału Lit. I 198, 253, 255, 266, 276
- Malchizedek, błogosławiony I 41
- Malechowski Jan, kasztelan kaliski II 155
- Mandli (Mandolly), zob. Chevalier
- Maniecki Andrzej Krzysztof, podczaszy kijowski II 30, 137–138, 152
- Maniecki młodszy (Ludwik, chorąży czernihowski?) II 30, 152, 246
- Marchocki Mikołaj Ścibor, kasztelan żarnowski II 248
- Mardefelt Arvid Axel, gen. szwedzki I 48, 54, 219, 295, 297
- Maria Dorota z domu Ketler, żona margrabiego Albrechta Fryderyka Hohenzollerna II 241
- Maria Eleonora, księżna Anhalt-Dessau, bratowa Karola Stanisława Radziwiłła I 54, II 64
- Maria Kazimiera Sobieska, królowa polska I 94, 108, 241, II 184, 191, 197, 235, 287
- Marini Mario, dyplomata wenecki II 164
- Marini Paolo, dyplomata genueński II 164
- Marini Vincenzo, dyplomata genueński II 164
- Marini, hrabia, dyplomata II 164, 249, 252, 270, 271
- Marini, hrabina II 166
- Marlborough John Churchill of, książę, angielski wódz i polityk I 36, 88, 95–96, II 25, 54, 112, 187, 292
- Marschlack Karl Gustaf, płk szwedzki II 43, 58, 109, 113, 121–123, 125, 128, 133, 135, 176, 179–181, 193, 231, 256, 299
- Marsin Ferdinand de hr., dowódca wojsk francuskich I 47
- Maskiewicz, rtm. II 247
- Massalski Jan Antoni, marszałek i starosta grodzieński I 27
- Matczyński Marek, w-da ruski II 191, 211, 223
- Mazepa Iwan, hetman Ukrainy Lewobrzeżnej II 30, 99, 107, 119, 135, 137, 138, 154, 162, 180, 195, 202, 214, 215, 218, 222, 234, 245, 246, 250, 272, 281, 285, 289, 291, 295, 301
- Mdzewski Stefan Antonin, bp sufragan gnieźnieński II 43, 88, 94, 104, 106, 253, 259, 284
- Medem Heinrich Wilhelm von, nadstarosta mitawski I 184, 241, 251, 261, 267, 278, 288, II 20, 37
- Melander, zob. Segerfeldt
- Mellin Jürgen Friedrich, szwedzki płk II 41, 101, 110, 133, 145, 155, 191, 193, 195, 205, 224, 233, 277, 299
- Meszek Stanisław Konstanty, późniejszy marszałek dworu króla Stanisława II 41
- Metzner (Metzger?) I 57
- Meyerfeldt (Meijerfelt) Anna Maria z domu Tornflycht, żona Johana Augusta I 89
- Meyerfeldt (Meijerfelt) Johan August, szwedzki gen. mjr I 43, 89, 122, 162–163, 217, 219, 239, 286, II 292
- Męciński Michał Mikołaj, kasztelan sieradzki II 258
- Miączyński Atanazy, podskarbi nadw. kor. II 82, 175, 204
- Michał Korybut Wiśniowiecki, król polski I 111
- Michałowski Kazimierz? I 56, 83, 92–93
- Mienszykow (Męzyk, Męzyk, Menżyk) Aleksy Daniłowicz, feldmarszałek i polityk rosyjski I 60, 152, 165, 167, 172, 183, 191, 218, 245, 255, 302, 309, II 99, 135, 137, 149, 249, 303

- Mienszykowa Daria Arsenjewa, żona Aleksego Daniłowicza I 309
- Mierzejewski, rotmistrz wołoski w służbie szwedzkiej II 112?, 151, 256, 263
- Mikalewicz, szlachcic lit. spod Giedrojc I 253
- Miklaszewski, dworzanin? Teodora Lubomirskiego II 233
- Mikusz (Mikusch?) I., rosyjski gen. mjr II 230, 238, 242, 253, 254, 265, 271
- Miller, zob. Müller
- Mironowicz, patron (adwokat) trybunalski I 263, 297
- Mirowicki (Mikołaj?) II 156, 160
- Mirzejewski (Mierzejewski?), pośrednik w rokowaniach króla Stanisława z konfederatami sandomierskimi II 112, 225
- Misiuna (Missuna) Michał, podczaszy połocki I 148, II 194, 195
- Misiunowa (Missunowa) Jadwiga Konstancja z Werberów?, podczaszyna połocka I 148, II 194
- Młocki Stanisław, starosta zakroczymski, chorąży husarski II 34, 206
- Mniewski Antoni?, kasztelan słoński I 93
- Mniszech Józef Wandalin, marszałek nadw. lit. I 84, 236, 242
- Moczarski, marszałek dworu Stefana Mikołaja Branickiego II 100
- Mogilski, koniuszy Konstantego Sobieskiego II 268, 270
- Montmorency Joseph hr. de, saski gen. lejtn. II 128
- Moroz Stefan, burmistrz i wójt wileński I 97, 100
- Moroz, syn Stefana I 97, 100
- Morsztyn Andrzej Michał, kasztelan biecki II 258
- Morsztyn Antoni Andrzej, wojewodzie sandomierski, starosta czorszyński, marszałek Trybunału Kor., później w-da inflancki I 83, II 245, 247
- Morsztyn Jakub Władysław, starosta kowalski II 258
- Morsztyn Stanisław, chorąży sandomierski I 138, II 237, 238, 250, 251, 262
- Morsztyn Stanisław, w-da sandomierski, literat I 26, II 245, 247, 254, 306
- Morsztyn Stefan, starosta duninowski I 67–68, 129, II 87, 141, 251, 278, 280
- Morsztyn Szczęsny, podkoniuszy lit. I 143
- Morsztynowa Konstancja z Oborskich, wojewodzina sandomierska I 26
- Mosiewicz Franciszek Józef, chorąży lidzki I 282
- Mostowski Aleksander, kanonik gnieźnieński I 173, 223–224
- Mstowski, dominikanin wileński I 205
- Mühlenfels Johann, rosyjski płk I 172, 180–181
- Müller Wilhelm von der Lühnen, szwedzki płk dragonii I 171, II 38, 50, 57, 58, 68, 79, 80, 82, 83, 102, 140, 168, 173, 188, 191, 193, 196, 210, 214, 219, 223, 231, 233, 238, 241, 255, 25, 265, 267, 278, 299
- Münster Mateusz, płk dragonii hetmana w. lit. Jana Kazimierza Sapiehy I 300
- Myszkowska Helena z Czartoryskich, kasztelanowa sandomierska II 259
- Myszkowski Józef Władysław Gonzaga, kasztelan sandomierski II 38, 254, 255, 259
- Nagórka (Nagurka?), płk wojska lit.? I 201
- Nagurski (Franciszek Władysław?), regent Trybunału Lit. II 92, 118, 122
- Naramowski Adam Aleksander, kasztelan śremski, starosta ujski II 42, 84, 147, 150, 237
- Naramowski Stanisław, starosta ujski II 237
- Narewicz Andrzej, jezuita II 29
- Narzymiski Józef, starosta bobrownicki I 82, 108, 127, II 18, 97, 102, 112, 117, 118, 124, 150, 158, 165, 193, 225, 232, 245, 248, 250–252, 256, 259, 263, 266–268, 270, 272, 282, 283
- Nedeczki Aleksander, dyplomata księcia Franciszka II Rakoczego II 227
- Nesterowicz, dzierżawca tenuty Oziaty I 59
- Neufmaison kawaler de, podskarbi królewicza Konstantego Sobieskiego II 217
- Neugebauer Martin, wychowawca carewicza Aleksego II 290
- Nidecki, paź pokojowy Augusta II I 29
- Nieroth Karl, szwedzki gen. I 31, 68
- Niezabitowski Stanisław, administrator tzw. dóbr neuburskich, pamiętnikarz I 270, 280

- Noailles Louis-Antoine de, abp Paryża, kardynał I 232
- Noniewicz Kazimierz, deputat do Trybunału Lit. I 214
- Nowosielski Antoni Karol, por. pancerny, płk, lowczy nadw. lit., kasztelan nowogródzki I 176, 206, 209, 214, 272–273, 278, 281, 283, 285, 321, II 82, 102, 142, 217, 222, 230, 231
- Nowosielski Jan, starosta łukowski II 116, 120
- Nowosielski Leon, por., buńczuczny hetmana w. kor. II 230, 237, 241
- Nowotny, jezuita II 61, 62, 183, 186, 189, 200
- Odachowski Jan?, poseł wołkowyski I 266
- Odyniec Mikołaj, starosta jądowski I 93
- Ogilvie (Ogilvi) George Benedykt, rosyjski i saski feldmarszałek II 268
- Ogińscy, rodzina I 165
- Ogińska Anna z Wiśniowieckich II 48
- Ogińska Teofila z Czartoryskich, 1^ov. Krasicka, starościna żmudzka I 167, 183, II 154, 219
- Ogiński Aleksander, starosta uświatski I 125, 134
- Ogiński Bogusław Kazimierz, marszałek kowieński I 110, 190
- Ogiński Hrehory Antoni, starosta żmudzki I 109, 156, 167, 176, 180, 182–183, 189, 199, 229, 240, 245, 255, 260, 262, 272, II 51, 59, 81, 99, 115, 144, 151, 152, 154, 163, 168, 172, 173, 180, 184, 186, 189, 190, 197, 198, 201, 202, 204, 218, 219, 222, 224, 229, 230, 233, 236, 260, 261, 263, 264, 269, 283, 284
- Ogiński Józef II 48
- Ogiński Kazimierz Dominik, starosta gorzdowski I 167, 183, 189, 199, 212, 255, 260, 295
- Ogiński Marcján Michał, kasztelan witebski I 197, 256
- Olędzki Wojciech, starosta szmeltyński II 108, 151, 226
- Olizar Adam, podkomorzy kijowski I 34
- Olszański Jerzy, płk i chorąży owrucki II 152
- Olszański Mikołaj Baltazar, chorąży wołyński I 306
- Opacki Zygmunt, cześnik warszawski II 111
- Orzecki, oficer II 82
- Ossoliński Mikołaj, podczaszy żydaczowski II 220
- Ossoliński, szlachcic z woj. sandomierskiego II 106
- Ostrogski Dominik, w-da krakowski II 220
- Ostrowski (rzekomy Lubomirski), reformata, apostata II 35, 125
- Ostrowski, sługa Samuela Kazimierza Szwadowskiego I 145, 156
- Ottoboni Pietro, kardynał I 207
- Owierkowicz, szlachcic lit.? I 261, 275
- Owsianny, płk u Jerzego Dominika Lubomirskiego II 40, 49, 82, 98
- Ozga (Ożga Kazimierz?), dworzanin Janusza Wiśniowieckiego I 68, II 47, 199
- Ożarowski Samuel Maksymilian, pisarz grodzki sandomierski II 277
- Pac Kazimierz Michał, kawaler maltański, pisarz w. lit., marszałek nadw. lit. I 102, 152, 236, 242, 253, 263, 281, 288–290, 295, II 12
- Pac Krzysztof Konstanty, starosta kowieński I 196
- Pac Mikołaj Andrzej, starosta kowieński I 196
- Pakosz Kazimierz Krzysztof, starosta rzeszycki I 86, 196, 199, 259, 296, II uzupełnienia
- Palmquist Johan, poseł szwedzki w Holandii II 25
- Pancerzyński Hieronim Michał, podstoli oszmiański I 254
- Paolucci Fabrizio, kardynał protektor Polski I 206
- Paryssowicz Kasper, horodniczy, deputat do Trybunału Lit. I 214
- Paskowski, mieszczanin nieświeski I 251, II 67
- Patkul Johann Reinhold, szlachcic inflancki, gen. saski, dyplomata rosyjski I 60, 64–65, 75–76, 86–87, 90, 122
- Pawłowski, por. II 145
- Paykul Otto Arnold, szlachcic inflancki, gen. saski I 59–60
- Pehne Julius, rezydent pruski w Polsce i Saksonii I 93–94
- Peplowski, rotmistrz II 146
- Petrusewicz Mikołaj Antoni, podwojewodzi wileński I 127, II 226
- Pfingsten Georg Ernest, sekretarz saskiego Tajnego Gabinetu I 45

- Pflug (Flug) Gebhard, rosyjski gen. I 255, II 164
- Pflug August Ferdynand von hr., marszałek dworu Augusta II I 77, 83, 93, II 25
- Piazza Giulio (Julius), dyplomata papieski, nuncjusz w Rzeczypospolitej I 89, II 39, 47, 71, 74, 90, 134
- Piekarski, ppłk II 93
- Pieniążek Jan Chryzostom, w-da sieradzki II 22, 27, 28, 33, 106
- Piestrzecki Michał Krzysztof, poseł żmudzki do króla Stanisława II 85
- Pieszkiewicz Sylwester, bazylianin, abp unicki połocki II 178
- Pietraszko, jeden z oskarżonych o zabójstwo Michała Franciszka Sapiehy w 1701 I 263
- Pikrzeński, dworzanin pokojowy króla Stanisława I 139
- Pilli Stanisław, generalny ekonom rzeszowski II 243
- Piotr I Aleksiejewicz, car Rosji I 27, 29, 60, 78, 88, 90, 98, 101, 108, 120, 151, 161, 167, 180–183, 190–191, 211, 218, 232, 245, 248, 255, 261, 283, 302, 304, 308, II 92, 97, 117, 120, 135, 147, 149, 152, 154, 162, 164, 170, 180, 187, 189, 194, 195, 206, 221, 222, 226, 230, 237, 241, 245, 246, 251, 255, 260, 261, 265, 267, 269, 271–273, 275, 278, 281, 283–286, 290–293, 295, 301
- Piotrowski Józef Korwin, wojski i pisarz grodzki wileński, deputat do Trybunału Lit. I 207, 213, 216, 241, 258–259, 293, II 240
- Piotrowski, ksiądz, agent króla Stanisława II 99
- Piper Christiana z domu Törnflycht, żona kanclerza Karla Pipera I 109
- Piper Karl, szwedzki kanclerz I 50, 53, 91, 104, 118, 123, 165, 171, 211, 224, 227–228, 248, 262, 273, 308, II 52, 66, 267, 285
- Pipes, kupiec? I 105
- Pisarski, kpt. wojska kor. II 162, 163
- Piszczala, sługa Karola Stanisława Radziwiłła II 134
- Plater Fabian Ksawery, płk, łowczy inflancki I 318
- Pociej Kazimierz Aleksander, w-da witebski I 72, 159, 166, 168–169, 180, 190, 194, 196, 200, 202, 206, 208, 210, 212, 236, 241, 258, 260, 284, 287, 293, 298, 310–311, II 65, 84, 87, 103
- Pociej Ludwik Konstanty, podskarbi w. lit., hetman polny lit. I 27, 109, 159, 169, 172–173, 241, 258, 287, 292–293, 297, 306, II 47, 75, 81, 84, 87, 98, 103, 128, 185, 188, 189, 199, 252, 275
- Pociejowa Agnieszka Emercjanna z Warszyc- kich, podskarbinia i hetmanowa lit. II 128
- Pociejowa Anna Teresa z Lettowów, woje- wodzina witebska II 22, 65, 72
- Podbereska Drucka Konstancja, marszał- kówna upicka I 303, II 59
- Podbereski Drucki Aleksander Jan, marszałek upicki I 109, 176, 180, 200, 211, 228–229, 231, 260, 303, II 248
- Podlecki (Podleski) Konstanty Jan, sędzia ziemski wilkomierski, deputat do Trybu- nału Lit. I 197, 214, 253
- Pokrzywnicki Jan, kanonik gnieźnieński, referendarz kor. II 231
- Polanowski (Jan lub Michał?), oficer (płk?) wojska kor. II 17, 19, 27
- Politański, towarzysz z wojska lit., płk? II 60
- połaniecki kasztelan, zob. Czermiński Feliks
- Połubiński Jan, podkomorzy lit., starosta elekt żmudzki I 322, II 30, 53, 61, 65
- Połubiński Piotr, wojewodziec nowogródzki, kanonik i proboszcz katedralny wileński, koadiutor żmudzki? I 194, 243, 246–247, 263, II uzupełnienia
- Poniatowski Józef, płk, starszy brat Stanisława I 14–15, 68, 143, 229, 231, 234, 247, 272, 288, 301–302, 306, II 57, 58, 69, 103, 118, 124, 132, 136, 140, 154, 158, 159, 161, 164, 174, 176, 194, 201, 205, 218, 223, 224, 282, 300–302, uzupełnienia
- Poniatowski Stanisław, gen. artylerii lit., miecznik kor., gen. szwedzki, ojciec króla Stanisława Augusta I 14–15, 62, 68, 109, 166–167, 169–170, 193, 195, 197–198, 200, 223, 231, 234, 237, 246, 250–251, 253–254, 267, 270, 272, 274, 276, 278, 283, 289, 293, 299, 301–302, 304, 307–308, 311, 313, 321, II 19, 44, 52, 54, 127, 138, 215, 290, uzu- pełnienia
- Ponińscy, rodzina 124

- Ponińska Konstancja z Zaleskich, referendarzowa kor. I 58, 82, 122
- Ponińska Ludwika z Mielżyńskich, podkoniuszyna kor. II 202
- Ponińska Teresa, podkoniuszanka kor. II 201, 202
- Poniński Adam, starosta babimojski, podkoniuszy kor. I 96, 116, II 201, 202
- Poniński Franciszek, starosta kopanicki I 116
- Poniński Karol Samuel, kanonik gnieźnieński, sekretarz lit. I 133, 137, 186–187, 220, 223, 226–227, 236–237, 245–247, 272, 277–278, 282, 300, 306, 314, II 12, 31, 37, 42, 45, 91, 118, 124, 138, 143, 161, 163, 167, 174, 190, 191, 208, 210, 212, 283, 302, 305
- Poniński Stanisław, syn Władysława I 44, 122
- Poniński Stefan, jezuita I 58, 96, 133, 137, 186–187, 220, 223, 226–227, 236–237, II 125, 126
- Poniński Teodor, syn Władysława I 44, 122
- Poniński Władysław, podkoniuszy kor., referendarz kor. I 14, 44, 58, 79, 82, 96, 146, 155–157, 174, 181, 202, 212, 225, II 51, 55, 124, 126, 132, 139, 152, 157, 173, 190, 194, 196, 199, 205–207, 211, 212, 243, 252, 269, 270, 298
- Popiel Jan, podwojewodzi sandomierski II 255
- Popiel Jan, por. chorągwi husarskiej, podczaszy nowogrodzki I 203
- Posse Knut, szwedzki gen. mjr I 68
- Potoccy, rodzina II 212, 306
- Potocka Barbara z Duninów, podstolina lit. I 281, 288–289, 294, 299, II 51, uzupełnienia
- Potocka Joanna z Sieniawskich, strażnikowa w. kor. I 29, 31, 36
- Potocka Katarzyna z Bielińskich, starościna czehryńska II 14, 28, 35, 45, 50, 62, 63, 87, 216
- Potocka Konstancja Róża z Łosiów, kasztelanowa krakowska, wdowa II 169
- Potocka Konstancja z Denhoffów, krajczyni kor. II 207
- Potocka Krystyna z Lubomirskich, wojewodzina krakowska II 270
- Potocka Wiktoria z Leszczyńskich, wojewodzina kijowska II 57, 58, 104, 107, 117–119, 124, 127, 130–132, 144, 146, 149, 150, 189, 192–194, 208, 231, 252, 253, 259, 284
- Potocka Zofia Aniela z Czarnieckich, pisarzowa polna kor. I 49, II 215, 244
- Potocki Feliks Kazimierz, w-da, później kasztelan krakowski, hetman polny kor. I 154, II 169, 270, uzupełnienia
- Potocki Feliks, pisarzowic polny kor. I 49, II 215
- Potocki Franciszek Ksawery, pisarzowic polny kor. I 49, II 215
- Potocki Franciszek, starosta owrucki I 284, II 152
- Potocki Jakub, starosta czehryński I 200, II 14, 23, 28, 62, 213, 216, 226
- Potocki Józef Felicjan, starosta bełski II 199, 212, 243
- Potocki Józef, w-da kijowski, hetman w. kor. I 15, 27, 40, 48, 54, 57, 60–61, 65, 67, 73, 74, 78, 98, 106, 113, 122–123, 125–126, 146, 148, 154, 175, 188–189, 225–226, 244, 246, 263, 267, 302, 306–307, II 12, 19, 37, 39, 41, 43, 48, 52, 61, 69–71, 74, 79, 80, 82, 95, 98, 103, 104, 108, 115, 124, 126–128, 131, 132, 135, 136, 139, 142, 144, 146, 151, 154–156, 158, 162, 168, 169, 173, 174, 177, 179, 181, 182, 184, 185, 188–190, 195, 199, 204–206, 208, 212–214, 216–220, 223, 224, 227, 228, 230, 233–235, 242, 245, 247, 249, 257, 259, 260, 264, 265, 271, 279–282, 288, 294, 296, 301–303, 305, 306
- Potocki Marian, starosta grabowiecki I 303
- Potocki Michał Franciszek, starosta trembowelski II 209
- Potocki Michał, gen. mjr, podstoli lit. I 281, 288–289, 307, 309, II 17, 48, 51, 52, 87, 91, 94, 112, 134, 197, uzupełnienia
- Potocki Michał, starosta krasnostawski, pisarz polny kor. I 35, 48–49, 271, II 133, 215, 240, 243, 244
- Potocki Przeclaw, kasztelan rogoziński I 115
- Potocki Stanisław Władysław, łowczy w. lit. II 142
- Potocki Stefan, krajczy kor., starosta czerkaski II 23, 29, 114–116, 159, 165, 175, 176, 200, 201, 207, 209, 225, 238, 297
- Potocki Stefan, strażnik w. kor. I 28, 174, II 14, 131, 191, 192, 210, 221, 222, 226, 228, 284, 294

- Potocki Teodor, bp chełmiński, bp nominat krakowski I 14–18, 71, 85, 122, 133, 141, 144, 154–155, 157, 166–168, 173–174, 176–178, 181, 186, 191, 193–195, 197, 199, 201, 204, 206–208, 210, 213, 235, 238, 245, 249–250, 285–286, II 14, 15, 22–24, 26, 35, 39, 40, 46, 47, 49–52, 54–58, 61–64, 66–72, 75–77, 79–84, 86, 87, 89, 90, 92, 93, 120, 131, 133, 134, 137–141, 143–149, 151, 153, 157–160, 162, 163, 165, 167, 172–177, 179, 180, 182–184, 186, 188–192, 194, 196–198, 200–212, 214, 216–219, 221, 223, 225, 226, 238, 248, 251, 271, 274, 276, 278–280, 282–287, 296
- Poźniak Antoni Franciszek, stolnik oszmiański I 247 (jako Stanisław Jerzy), II 160, uzupełnienia
- Poźniak Dominik Michał, chorążyc oszmiański II 178
- Poźniak Stanisław Jerzy, chorąży oszmiański I 215, 219, 247 (jako Antoni Franciszek), II uzupełnienia
- Prażmowska Helena z Tarłów, starościna łomżyńska II 168
- Prażmowski Paweł, starosta łomżyński I 126, II 156
- Printzen Marquard Ludwig von, dyplomata i minister pruski I 74, 80–83, II 187
- Procewicz Bazyli, ihumen bazylianów chełmskich, kandydat na bpa pińskiego II 88, 91
- Proski Jan, kasztelan czernihowski I 279
- Protasowicz (Protassowicz) Józef Gabriel, cześnik piński, dworzanin Michała Wiśniowieckiego I 257, 272, II 193
- Przebendowski Jan Jerzy, podskarbi w. kor. I 94, 134, 207, II 25
- Przeradowski Paweł, starosta makowski II 37, 117
- Przedziecki „drugi” I 69
- Przedziecki Aleksander, chorąży mozyrski, miecznik lit. I 27, 66, 69, 71, 73, 142, 198, 200, 206, 209–211, 260
- Przybyszewska, dwórka księżny matki Anny Leszczyńskiej II 65
- Przyjemski Andrzej, kasztelan chełmiński, podkomorzy kaliski I 44, 58, 98, II 124, 156, 168, 214, 277, 280
- Puciata Michał Kazimierz, podstoli oszmiański I 172
- Putkamer I 164
- Puzyna Michał, regent kancelarii mniejszej lit. II 178
- Puzyna Michał, starosta wiski, pisarz w. lit. II 112, 113, 130, 135, 141–142, 144
- Puzynianka Teresa Anna, starościanka wiska II 144
- Radgowski, sekretarz? kasztelana krakowskiego (Stanisława Jana Jabłonowskiego albo Hieronima Augustyna Lubomirskiego) II 201
- Radomicki Maciej, w-da inowrocławski i starosta gen. wielkopolski I 29, 72, 306
- Radoński Adam, starosta inowłodzki, regent kor. I 30, 139, 145, 155, 200, 202, 212, 217, 231, 237, II 41, 65, 73, 79, 84, 161, 172, 178, 184
- Radzewski Franciszek, chorąży nadw. kor., starosta wschowski I 96, 126, II 42, 67, 75, 88, 183, 194, 211, 212
- Radziwiłł Albrycht Stanisław, kanclerzyc w. lit. I 235, 292, II 298
- Radziwiłł Bogusław, koniuszy lit. I 164, 270, II 98
- Radziwiłł Dominik, kanclerz w. lit. I 97
- Radziwiłł Jan Mikołaj, krajczy lit., kasztelan wileński, w-da nowogródzki I 9, 87, 169, 172, 175, 196, 199, 202, 215, 220, 235–236, 258, 294, 315–316, 321, II 113
- Radziwiłł Jerzy Józef, brat Karola Stanisława Radziwiłła I 54
- Radziwiłł Karol Stanisław, kanclerz w. lit. I 8–11, 13, 48, 50–51, 53–55, 70, 91, 95–96, 101, 107, 114–115, 120–121, 123, 131–132, 158–160, 175, 178–179, 194, 196, 222, 230, 240, 246, 254, 264, 277, 285–286, 293, 301, II 7, 12–15, 18, 20, 24, 26, 60, 64, 66–67, 73, 77–78, 84–85, 88, 90, 92, 100, 104–105, 107, 109, 113, 115, 122, 124–125, 126, 129, 133, 135, 136, 141, 143–144, 149, 154, 156, 170, 172–173, 193, 207, 231, 285–287, 293, 298, 304, 306
- Radziwiłł Michał Antoni, starosta lidzki, krajczy lit. I 9, 39, 169, 239, 289–290, 294, 321, II 238

- Radziwiłł Michał Kazimierz, kanclerzyc w. lit., I 10, 131, 136
- Radziwiłł Mikołaj Faustyn, starosta kowieński I 9, 132, 156, 164, 167, 196, 240, 294, 300
- Radziwiłł Mikołaj, najstarszy syn kanclerza w. lit. Karola Stanisława Radziwiłła I 37
- Radziwiłłowa Anna z Sanguszków, kanclerzyna w. lit. I 30, 32, 33, 36–42, 55, 63, 71, 75, 118, 131, 136, 148, 173, 286, II 15–16, 22, 26, 64, 71, 88–90, 92, 104, 106, 113, 118, 122, 125, 128, 136, 173
- Radziwiłłowa Katarzyna z Sobieskich, matka Karola Stanisława Radziwiłła, siostra Jana III I 9, II 270
- Radziwiłłowa Marcjanna z Siesickich, starościna lidzka I 290
- Radziwiłłowie, rodzina II 20, 166, 205, 226
- Radziwiłłówna Anna Aleksandra, kanclerzanka w. lit. I 32
- Radziwiłłówna Karolina Teresa, kanclerzanka w. lit. I 71, II 48
- Radziwiłłówna Katarzyna Barbara, kanclerzanka w. lit. I 32, 131, 136
- Radziwiłłówna Konstancja Anna, kanclerzanka w. lit. I 32
- Radziwiłłówna Krystyna Helena, kanclerzanka w. lit. II 173
- Radziwiłłówna Ludwika Karolina, zob. Ludwika Karolina, księżna neuburska
- Radziwiłłówna Tekla Róża, kanclerzanka w. lit. I 32
- Rafał z Proszowic, błogosławiony I 41
- Rakoczy Karolina Amalia von Hessen-Rheinfels-Wanfried, księżna siedmiogrodzka I 74, II 16, 22, 55, 136, 195, 207, 227
- Rakoczy, zob. Franciszek II
- Rakowski Wawrzyniec Franciszek, cześnik wiski, pamiętnikarz II 111, 267
- Ranck Gustaf, szwedzki płk I 110, 116, 219, 227, 247, 267, 311
- Rayski, błazen II 148
- Rehbinder Jerzy Andrzej, szwedzki płk w służbie króla Stanisława II 70
- Rehnskiöld Karl Gustaf, szwedzki feldmarszałek I 26, 34, 40, 91, 103, 105, 112–113, 118, 124, 163, 171, 248, 268, 308, II 44, 52, 78, 107, 137, 138, 267, 291, 296
- Rembowski I 275
- Repnin Anikita Iwanowicz, rosyjski gen. I 218
- Reytanowa, właścicielka Wiązowca I 157
- Ridderhielm (Ridderhjelm) Hans Isak, szwedzki gen. II 46, 57, 58, 210, 212, 220, 248
- Rokicki, dworzanin króla Stanisława II 303
- Romocki Jan Stanisław, podsędek dobrzyński I 212
- Rönne (Ren) Karl Ewald, rosyjski gen. I 164, 255, II 249
- Rosen Mikołaj, podstoli wschowski II 109
- Rösner Jan Gottfried, burmistrz Torunia I 141
- Rosochacki Stanisław Jan, miecznik buski I 37
- Rosochacki Stanisław, rotmistrz wołoski w służbie szwedzkiej I 220
- Rostkowski Adam Franciszek, kanonik płocki, prepozyt warszawski, bp sufragan łucki II 100, 232
- Rozrażewski Franciszek, płk II 31, 106, 107
- Rozrażewski Jan Antoni, opat lubiński II 27, 29, 31, 33, 35, 58, 69, 72
- Rozwadowski Stanisław, chorąży łukowski II 120
- Rudomina Jan Kazimierz, podstoli i pisarz ziem. brasławski I 257
- Rudomina Tomasz Konstancy I 257
- Rudomina, starosta raduński I 185
- Rudomina, szlachcic lit. II 52
- Rukiewicz Stanisław, instygator lit. I 239
- Rupniewski Stefan Bogusław, bp nominat kamieniecki II 259
- Rusiecki Stanisław, kasztelan miński, oboźny lit., starosta chwejdański I 61, 202, 225–227, 231, 262, II 172, 182, 188, 189, 192
- Rybiński Jakub Zygmunt, regimentarz wojska kor., gen. I 28, 45, 71, 213, 260, II 26, 29, 31, 36, 90, 98, 123, 127, 128, 146, 185, 186, 188, 193, 199, 232, 236, 251, 252, 256, 257, 259, 261–264, 266, 273, 274, 276, 280
- Rychlicki Bazyl Krzysztof, plenipotent wojewodziny witebskiej, rezydent hetmana w. lit. Jana Kazimierza Sapiehy II 22, 51, 72, 136, 155, 156, 170, 228, 273, 294
- Rynwid Jan Hieronim, marszałkowiec lidzki, starosta nowodworski I 320
- Rysiecki, por. husarski w wojsku lit. I 293
- Ryszkowski Michał, podczaszy łukowski II 116

- Rzeczycki Andrzej, płk wojska kor., I 271, 278, 283–284, 290, 293, 295
- Rzeczycki Stanisław, łowczy nadw. kor. II 143, 170
- Rzewuski Adam, starosta wiszeński II 179, 180, 240, 241
- Rzewuski Franciszek, starosta czułycki, płk II 159
- Rzewuski II 68
- Rzewuski Stanisław Mateusz, hetman polny kor. I 60, 78, II 161, 174–176, 180, 181, 189, 190, 198, 204, 224, 225, 228, 261–263, 271, 272, 286, 287, 295, 297
- Sakowicz Kazimierz, pisarz ziem. witebski I 307
- Sandul (Sandul), Mołdawianin, płk jazdy wołoskiej w służbie szwedzkiej II 290
- Sanguszko Paweł Karol, stolnik lit. I 9, 63, 94, II 22, 28, 131
- Sapieha Aleksander Paweł, marszałek w. lit. I 43, 47–50, 64, 67, 80–82, 94, 102, 141–142, 158, 225, 228, 247, 251, 253, 261, 267, 269–270, 272–274, 279, 293, 295, 298, 302, 305, 309–310, 312, 317, II 12, 46, 48, 49, 50, 58, 65, 70, 71, 85
- Sapieha Antoni Kazimierz, starosta merecki, stolnik lit. I 56
- Sapieha Benedykt Paweł, podskarbi w. lit. I 37, 41–42, 53–55, 66, 70, 73, 75, 78, 83, 86, 93, 98, 101, 111, 114, 142, 159–160, II 84, 250
- Sapieha Jan Fryderyk, referendarz lit. I 43, 75, 95–96, 101, 108, 121, 126, 135, 148, II 76, 103, 110, 111, 113, 125, 130, 133, 137, 138, 139, 148
- Sapieha Jan Kazimierz, starosta bobrujski, starosta generalny Wielkopolski, hetman w. lit. I 18, 99, 114, 119, 141–142, 154–155, 158, 178, 180, 182–183, 185–187, 196, 198, 200, 202, 206–208, 210–211, 213–214, 216, 218, 224–225, 227–232, 240, 243, 247, 251, 254, 260–262, 267, 270, 272–276, 279–281, 287–289, 293, 295, 297, 304, 306, 308, 312–313, 317, 322, II 12, 17, 18, 22, 26, 51, 59–61, 66, 76, 81, 87, 95, 101–104, 111, 112, 117, 135, 136, 140–142, 148, 150, 154–156, 158, 159, 161, 162, 165, 167, 169, 170, 172, 173, 177–179, 181–183, 185, 186, 189, 192, 193, 195–198, 201–204, 206, 210, 211, 214, 217, 218, 222, 224, 227–232, 236–238, 240, 245, 246, 252, 256, 257, 270, 273, 275, 284, 293, 294, 297, uzupełnienia
- Sapieha Jerzy Felicjan, gen. mjr, starosta wilkowskiego I 196, II 240, 245, 248
- Sapieha Jerzy Stanisław, w-da trocki I 56, 224–228, 233, 256, 269–270, 295, 304–305, 309–310, 317, II 12, 44, 51, uzupełnienia
- Sapieha Józef Franciszek, gen. mjr, podskarbi nadw. lit. I 196, 224, 303, II 17, 95
- Sapieha Józef Stanisław, marszałkowiec w. lit., potem bp koadiutor wileński II 70
- Sapieha Kazimierz Jan, w-da wileński, hetman w. lit. I 40, 43, 50, 54, 60, 64, 67, 73, 79–80, 82–83, 85, 141, 151, 155, 158, 167, 174, 176, 178, 181–183, 185–187, 193–194, 197–199, 200, 202, 205–208, 211, 213, 216–217, 225, 228, 241, 247, 251, 253–254, 257–259, 262–263, 267, 270–274, 279–280, 293, 298, 300–301, 310, 317, II 12, 97, 245, uzupełnienia
- Sapieha Kazimierz Józef, brat Michała Józefa I 111
- Sapieha Kazimierz Leon, starosta wołpiński II 48
- Sapieha Kazimierz Władysław, w-da trocki I 213
- Sapieha Michał Franciszek, koniuszy lit. I 198, 211, 240, 253, 256, 263, II 82
- Sapieha Michał Józef, pisarz polny lit. I 73, 103–105, 107, 111, 115, 123, 142, 154, 254, 309, II 18, 25, 36–38, 41, 48, 51, 63, 100, 160, 165
- Sapieha Paweł Franciszek, opat paradyski, sekretarz w. lit., bp nominat chełmiński I 79, 83, 121, II 139
- Sapieha Władysław Jozafat, w-da miński I 158, 241, 311, II 27, 60, 72, 75, 81, 87–88, 132, 133, 136, 137, 141
- Sapiehowie, rodzina II 77, 87, 97, 99, 182
- Sapieżanka Cecylia Zofia, wojewodzianka trocka I 213
- Sapieżanka Teresa Krystyna, wojewodzianka trocka I 233
- Sapieżyna Izabela Helena z Pałubińskich, wojewodzina trocka I 233, II 208, 214, 216, 235

- Sapieżyna Karolina Teresa z Radziwiłłów, generałowa artylerii lit. **II** 48
- Sapieżyna Krystyna z Branickich, podskarbini nadw. lit. **I** 303
- Sapieżyna Ludwika Maria z Opalińskich, starościna bobrujska, hetmanowa w. lit. **I** 114, 275, 288, 297, 304, **II** 38, 86, 87
- Sapieżyna Maria Katarzyna de Béthune, marszałkowa w. lit. **I** 94, **II** 70, 71
- Sapieżyna Maria Teresa z Wielopolskich, pisarzowa polna lit. **II** 51, 63, 83, 84, 86
- Sapieżyna Teresa z Gosiewskich, wojewodzina wileńska, 1^ov. Słuszkowa **I** 184, 198, 217, 228–230, 233–234, 243, 253–254, 262, 265–267, 271, 274, 281, 288–289, 300–301, 303, 318
- Sarbiewski Rafał, starosta korytnicki **I** 31
- Sarnecki Kazimierz, rezydent Karola Stanisława Radziwiłła na dworze Jana III Sobieskiego **I** 8
- Schewen Joachim Christian, gen. kwatermistrz wojsk szwedzkich **I** 247, **II** 100, 188, 191
- Schrötter (Szretter) Jan, poczmistrz lit., skarbnik lit. **I** 176–177, 180, 212, **II** uzupełnienia
- Schulenburg Daniel von der, gen. saski, brat Mathiasa **II** 303
- Schulenburg Mathias von der, feldmarszałek cesarski, saski i sabaudzki **II** 303
- Schultz Martin von Ascheraden, baron, szwedzki płk **II** 251, 252, 259, 264, 269, 275, 281, 296, 299, 300, 305
- Schultz, zob. Szulc
- Schwartzwald Johann Karl (albo Ernest), mieszczanin gdański **II** 71
- Scipio (Scypion) del Campo Jan, podstoli lidzki, deputat do Trybunału Lit. **I** 214, 253, 255, 276, 282, 284, 320, **II** 92
- Szaniecki Stefan, rektor kolegium jezuickiego w Lublinie **II** 124
- Secygnowski, szlachcic sandomierski **II** 257
- Segerfeldt Abraham (Melander), szwedzki kpt., komisarz w Wilnie **I** 317
- Shovell Cloudesley, angielski admirał **I** 233
- Siadowicz (Siachawicz?), jezuita toruński **I** 141
- Siatycki Michał, oskarżony o zabójstwo Michała Franciszka Sapiehy w 1701 **I** 253, 263
- Siemianowski Kazimierz Maciej, podczaszcy wieluński, marszałek dworu Karola Stanisława Radziwiłła **I** 31, 41, 121, 124–126, 204, 209, 222
- Siemianowski Mikołaj, por., starosta sochaczewski **II** 107
- Siemianowski Walerian, podczaszcy wieluński **I** 209
- Siemianowski, por. w chorągwi Jana Szembeka **II** 277
- Siemiginowski Jerzy Eleuter, malarz **II** 200
- Sieniawscy, rodzina **II** 208, 212, 294
- Sieniawska Elżbieta z Lubomirskich, wojewodzina bełska, hetmanowa w. kor. **I** 32, 34, 44, 57, 67, 69, 78, 90, 101, 121, 129–130, 134, 137, 171, **II** 104, 112, 141, 161, 193, 202, 222, 269, 270, 274
- Sieniawska Zofia Maria, wojewodzianka bełska **II** 274
- Sieniawski Adam Mikołaj, w-da bełski, hetman w. kor. **I** 14, 25, 34, 57, 67, 69, 73, 78, 84, 101, 109, 121, 123, 155, 158, 174, 189–190, 225–226, 267, 271, 278, 285, 287, 312, 320, **II** 17, 19, 24, 27, 29, 30, 34, 39–41, 49, 52, 59, 62–64, 66, 73, 81, 95, 97, 108, 110–112, 114, 115, 117, 119, 126, 130–133, 135, 141, 142, 153, 155, 156, 159, 161–164, 169–171, 173–176, 178–181, 184, 186, 189, 190, 195, 198, 204, 206, 208, 219, 220, 222, 224–227, 229, 232, 235, 237, 241, 245, 247, 253, 261–263, 265–269, 271, 272, 274–276, 278, 280, 282–284, 286, 287, 292, 294–297, 300
- Sienicki Krzysztof Kazimierz, gen. lejtn. i miecznik lit. **I** 67, 71–72, 132, 208, 272, **II** 29, 34, 162
- Sienkiewicz, sługa? Karola Stanisława Radziwiłła **I** 149
- Sierputowski, dworzanin? królowej Katarzyny Leszczyńskiej **II** 41
- Siesicki Michał Dowmont, w-da mścislawski **I** 177–178, 182, 185, 187, 196, 200, 202, 214–215, 221
- Sihowen?, szwedzki oficer? **II** 301
- Sizendorf Philipp Ludwig Wenzel von, dyplomata cesarski **I** 48
- Skalski, administrator jurborski **I** 315
- Skaławski Franciszek, chorąży poznański **I** 116

- Skarbak Jan, bp sufragan lwowski **II** 198, 207, 258, 269, 272
- Skarbak Władysław, kasztelan halicki **II** 115
- Skaryszewski? (Skoroszewski?), dworzanin króla Stanisława **II** 303
- Skirmunt Aleksander, poseł piński **I** 211
- Skoropadski Iwan Illicz, hetman kozacki **II** 155, 245
- Skórzewski Andrzej, chorąży poznański, płk, gen. mjr wojska kor. **I** 120, 321, **II** 29, 70, 83, 129, 245, 248, 264, 273–275
- Skrodzki Michał, stolnik wiski, dworzanin podkanclerzego Stanisława Antoniego Szczuki **II** 37, 39
- Sługocki Andrzej, chorąży chełmski **II** 151
- Służka Dominik Michał, w-da połocki **I** 155, 161–162, 165, 178–179, 182, 185–188, 200, 202, 206–207, 210, 214, 223, 228–231, 237, 257, 259, 262, 264, 274, 279, 280, 292, 295, 297–298, 303, **II** 71, 72, 80
- Służka Józef Bogusław, hetman polny lit. **I** 229–230
- Służkowa Konstancja z Podbereskich, wojewodzina połocka **I** 194, 201, 230
- Służkowa Ludwika z Leszczyńskich, żona Józefa Bogusława **I** 230
- Sobiescy, rodzina **II** 68, 165, 197, 198, 287
- Sobieska Jadwiga Elżbieta, elektorówna Palatynatu, żona królewicza Jakuba **I** 57, 127
- Sobieska Maria Józefa, królewiczowa, żona Konstantego, zob. Wessłówna
- Sobieska Teresa Kunegunda, córka Jana III, elektorowa bawarska **I** 9–10
- Sobieski Aleksander, królewicz polski **I** 9, 38, 43–44, 47, 54, 56–58, 60, 62–63, 65–66, 82, 127, **II** 287
- Sobieski Jakub, królewicz polski **I** 49–52, 56–58, 60, 62–63, 65, 127, **II** 68, 217, 286, 287
- Sobieski Konstanty, królewicz polski **I** 14, 16, 49–52, 56–58, 60, 62–63, 65, 67, 127, 171, **II** 18, 20, 27, 31, 32, 34, 37, 44, 54, 56, 58, 63, 68, 70, 71, 85, 87, 90, 94, 104, 109, 112–115, 117–119, 121–125, 127, 129, 131, 134, 136, 138, 140, 143–148, 150, 152, 154, 156, 157, 160, 162, 163, 165, 167, 174, 179, 180, 187, 198, 200–202, 204, 217, 225, 227, 229, 230, 235, 240, 249, 255, 261, 268, 270, 274, 275
- Sobolewski **II** 144
- Sobor, zob. Czobor
- Sokoliński Drucki Michał Leonor, pisarz w. lit. **I** 269
- Sołtan Jan, chorąży starodubowski **II** 27, 29, 48, 60, 101
- Sołtan Michał Leon, deputat do Trybunału Lit. **I** 214
- Sołtyk **II** 189
- Sołtyk Józef Franciszek, por. (rtm.?) **II** 248
- Sołtyk Maciej Aleksander, kanonik chełmiński **II** 71, 74, 176, 186, 192, 251, 252, 256, 263, 266, 267, 272
- Sosnowski Marcin, płk, pisarz wojskowy, rotmistrz u Jerzego Dominika Lubomirskiego **I** 267, 283, 290, 295, **II** 102, 103, 183
- Sosnowski Paweł, gen. wojska kor. **I** 283
- Sparre Axel, szwedzki gen. **II** 290
- Sperling Jakob, szwedzki płk **I** 97, 102–103, 108, 110, **II** 215
- Sperling Kasper Otto, szwedzki płk **I** 97, 102–103, 108, 110, **II** 215
- Spinola Nicola, nuncjusz w Rzeczypospolitej **II** 244
- Stadnicki Jan Franciszek, w-da wołyński **I** 283, **II** 208, 209, 215, 276
- Stambcke Heinrich Julius, poseł elektora mogunckiego w Saksonii **I** 95
- Staszkiwicz, por. **I** 189
- Stawianowski, dworzanin króla Stanisława **II** 40, 90, 93
- Stenbock Magnus, gen. szwedzki, dyrektor Generalnego Komisarjatu Wojennego w Polsce **I** 31, 251, 268
- Stocki (z Krakowa?) **I** 62
- Stoiński Antoni, podstoli łukowski **II** 168
- Stoltz, rosyjski gen. mjr **II** 230, 238, 242
- Stradomski, właściciel wsi Bolesław **II** 258
- Stralenheim Henning von, szwedzki dyplomata **I** 99, 303, **II** 257, 292
- Strömberg Nils, szwedzki gen. **I** 35, 43, 68
- Strömfeld Johan Karl, szwedzki mjr **II** 224
- Stryjeński Paweł Stanisław, wojski grodzieński **II** 97, 100
- Strzemiński (Strzempski), urzędnik radziwiłłowski? **I** 119, 121, 143
- Stuart Johan Christoffer, szwedzki płk **II** 299
- Suchocki, ksiądz, kanonik warszawski? **II** 56

- Suczynski I 213
- Suffczyński Michał, jezuita, prof. Akademii Wileńskiej I 205
- Sulimirska z Rykaczewskich, dama dworu Katarzyny Potockiej II 63
- Sulimirski (Piotr Antoni?), chorąży braclawski, marszałek dworu bpa Teodora Potockiego II 63
- Sulimirski, ksiądz II 55
- Szachna, ksiądz II 182
- Szaniawski Adam, kasztelan lubelski II 175
- Szaniawski Konstanty Felicjan, bp kujawski I 29, 84, 248, II 39, 41, 52, 74, 134, 161, 274, 292, 304
- Szaniawski, deputat do Trybunału Lit. I 213
- Szaszkowski, oficer jazdy wołoskiej II 122
- Szczawińska Żółtowska Zofia, starościna gąbińska II 64, 67, 75
- Szczawiński Jakub Olbracht, w-da inowroclawski, starosta gąbiński II 67
- Szczawiński Jakub, rtm., wojewodziec inowroclawski II 64
- Szczuczanka Anna Maria, podkanclerzanka lit. I 161
- Szczuczanka Franciszka, podkanclerzanka lit. II 49, 65, 67, 88
- Szczuczanka Wiktoria, podkanclerzanka lit. I 161
- Szczuka Gracjan Michał, brat Stanisława Antoniego I 284, II 49
- Szczuka Jan Kanty, podkanclerzyc lit. I 161
- Szczuka Marcin Leopold, podkanclerzyc lit. I 161
- Szczuka Michał, kasztelan miński I 159, II 75
- Szczuka Michał, ppłk, cześnik wiski I 284
- Szczuka Stanisław Antoni, podkanclerzyc lit. I 8–9, 14–17, 26, 44, 51–52, 66, 70, 74, 77–79, 81–83, 91, 94, 98, 101, 107, 110, 113, 117, 123, 125, 133, 135, 138–139, 141, 144–148, 150–151, 155, 157–162, 166–170, 174–179, 185–187, 191–194, 196, 200–201, 204–206, 210–212, 214–216, 221–230, 233–237, 240–247, 249–250, 254–255, 257–259, 265–268, 272–273, 275–277, 279, 282–289, 291, 293, 299–302, 306–308, 310, 312–316, 319–320, 322, II 12, 17–19, 24, 26–29, 31–34, 36, 37, 39–41, 43, 46–49, 51–55, 60, 65, 67, 82, 88, 95, 98, 100–107, 111, 114, 119–121, 123, 124, 126–128, 130–132, 134, 135, 141–143, 146, 148, 151–153, 155, 158–160, 162, 163, 165–167, 172–174, 176–184, 186, 188–193, 196, 197, 206, 207–214, 216–221, 226–229, 231, 233–238, 240–246, 248–254, 256, 258–262, 264–273, 275–280, 282–288, 296, 304, 306
- Szczukowa Konstancja Maria z Potockich, podkanclerzyna lit. I 26, 44, 65, 82, 161–162, II 34, 43
- Szczyt Krzysztof Benedykt Niemirowicz, cześnik lit. I 176, 181, 185, 202, 211, 218
- Szczyt, szlachcic z woj. połockiego II 80
- Szembek Franciszek Aleksander, kasztelan wiślicki II 254, 263
- Szembek Franciszek, stolnik kor., starosta biecki I 25
- Szembek Jan, podkanclerzyc kor. I 26, 29, 60, 64, 84, 171, II 107, 115, 135, 156, 161, 261, 274, 276–277
- Szembek Ludwik, kanonik krakowski II 304
- Szembek Piotr, rzekomy przodek rodziny II 254
- Szembek Stanisław, abp gnieźnieński, prymas Polski I 55–56, 60, 84–85, 118, II 115, 135, 161, 187, 255, 274, 276
- Szembekowa Anna z Czapskich, rzekoma żona Piotra II 254
- Szemiot Konstanty Łukasz, sędzia ziemski żmudzki I 198
- Szemioth II 102
- Szemiotówna, córka Konstantego Łukasza I 198, 211
- Szeremietiew (Szeremet) Borys Piotrowicz, rosyjski feldmarszałek I 27, 127, 183, 206, 218, 256, 261, 302, II 30, 107, 137, 148, 149, 154, 180, 249, 289
- Szeremietiew Michaił Borysowicz, rosyjski płk II 149
- Sznobek (Szrobek, Śrobek), zob. Żróbek
- Szowel, zob. Shovell
- Szowen, zob. Schewen
- Szpilowski Józef, sekretarz króla Stanisława II 32
- Szpringier, dworzanin Stanisława Leszczyńskiego I 108–109
- Szujski Franciszek Michał, podstoli brzeski lit. II 234

- Szulc Michał (Michaił) von, rosyjski płk I 116–117
- Szumlański Józef, abp (metropolita) unicki lwowski I 242, II 30
- Szumski Dzierzgowski Kazimierz, horodniczy wileński, sędzia wojskowy I 275, II 158, 161
- Szumski Dzierzgowski Michał Rafał, podstoli, sędzia grodzki i podwojewodzi wileński I 275, 308, II 199
- Szumski, dworzanin króla Stanisława II 161, 192
- Szwykowska Petronela, bernardynka wileńska, siostra Samuela Kazimierza Szwykowskiego I 195–196
- Szwykowska Teresa Cecylia, matka Samuela Kazimierza Szwykowskiego I 9
- Szwykowski Samuel Kazimierz, łowczy nadw. lit., sekretarz króla Stanisława I 8–18, 156–157, 165, 172–174, 177–178, 195–196, 199, 202, 204, 206, 209–210, 212–214, 219–221, 224, 229, 231, 237, 243, 246–247, 260, 263–264, 266, 268, 274, 281–282, 285–288, 293, 298–299, 312–313, 315, 319, 322, II 7, 13, 43, 46, 60, 61, 67, 73, 90, 106, 177, 276
- Szydłowska Marianna, kasztelanka sierpska II 192, 194
- Szydłowski Paweł, kasztelan sierpski II 192
- Szymanowski Michał, stolnik warszawski I 132, 136
- Szymkowicz Jerzy Wawrzyniec, pisarz skarbowy lit., podstoli lit. I 218, 221, 288, 300, 307, 309, II 17, 48, 51, 52, 87, 91, 94, 134, 197, uzupełnienia
- Szymkowiczowa Joanna Florencja z Koronów, podstolina lit. I 288–289, 294, 299, II 51, 87, uzupełnienia
- Szyrwiński Franciszek Ignacy, płk, regimentarz wojska lit., chorąży wilkomierski I 168, 218, 273, 280, 295, 308, 317
- Ślizień Benedykt Szymon, krajczy oszmiański I 198
- Ślizień Michał Adam, referendarz lit. I 275
- Ślizień Michał Brunon, starosta trabski, podstoli oszmiański I 172
- Ślizień Michał Ignacy, podstoli oszmiański I 198
- Ślizień Stefan Jan, referendarz lit. I 72, 275
- Ślizień, oskarżony o zabójstwo Michała Franciszka Sapiehy w 1701 I 198, 240, 253, 256, 263, 295, 297, 312, 317
- Śmigielski Adam, płk, starosta gnieźnieński, chorąży nadw. kor., stolnik kor. I 25, 28, 35, 48, 59–61, 88, 98, 146, 244, II 12, 26, 31, 35, 45, 50, 98, 104, 107, 126, 136, 172, 174, 177, 179, 181, 182, 190, 201, 205, 212, 219, 276, 305, 306
- Święcicki Mikołaj, bp poznański I 103
- Tański Wasyl, rosyjski płk II 219
- Taraszkiewicz, szlachcic z pow. grodzieńskiego I 280
- Tarło Adam Piotr, w-da lubelski I 25, 84, II 174, 176
- Tarło Adam, w-da smoleński I 141, II 303
- Tarło Jan, wojewodziec lubelski I 8, 17, 65, 181, 197–198, 200, 223, 236, 245–246, 278, 288–289, 299, 307–308, 319, 322, II 7, 53, 170, 173
- Tarło Jan, wojewodziec smoleński I 141, II 303
- Tarło Karol, podkanclerzy kor. II 194
- Tarło Michał, wojewodziec smoleński, płk I 18, 64, 78, 82, 106, 128, 141, 148, 158, 166, 170, 177, II 52, 57, 65, 66, 68, 73, 76–78, 89, 90, 94, 98, 99, 101–105, 112, 113, 117, 118, 132, 133, 153, 155, 159, 177, 181, 185, 188, 200, 202, 229, 249, 256, 260, 267, 277–279, 297, 300, 302, 303
- Tarło Piotr Franciszek, kanonik gnieźnieński, opat tyniecki II 229, 263
- Tarło Stanisław, wojewodziec smoleński, kuchmistrz kor., marszałek nadw. kor. I 14, 16, 40, 61, 63–64, 66, 72, 78, 80, 82, 107, 113, 125–126, 135, 141, 155, 228, 245, 250, 299, 305, 309, II 35, 42, 52, 96, 97, 101, 102, 104, 107, 111, 113, 114, 116, 161, 172, 173, 176, 177, 189, 196, 197, 199, 200–202, 204, 205, 207, 208, 210–212, 214–216, 218, 219, 223, 224, 227, 230, 232, 233, 236, 249, 253, 258–260, 262, 263, 265, 271, 280, 282, 284, 289, 292, 294, 296, 297, 300, 301, 303, 304
- Tarłowa Anna z Tarłów, marszałkowa nadw. kor II 196, 214, 216, 253, 284
- Tarłowa Franciszka Teodora z Opalińskich, wojewodzina smoleńska II 303

- Tarłowa Zofia z Pszonków, podkanclerzyna kor., wdowa II 194
- Taube Gustaf Adam, szwedzki płk I 280, 297, 319
- Tausz Józef, płk, rezydent hetmański przy boku Piotra I II 278
- Tchórzecki Mikołaj, ksiądz?, warszawski korespondent Jozafata Michała Karpia II 270, 279
- Tetwin Jan, podkomorzy derbski I 151
- Tetwin, właściciel Dzieciołowa I 151
- Thorzecki, zob. Tchórzecki
- Thunurus, szwedzki komisarz w Wilnie I 317
- Towiańska Konstancja, wojewodzina łęczycka II 40
- Towiańska Marianna z Lubomirskich, podczaszyna kor. II 28, 72, 92
- Towiański Jerzy, w-da łęczycki I 151, 186, 191, 200, 202, 206, 212, II 168
- Towiański Krzysztof Mikołaj, podczaszy kor. I 129, II 28, 294
- Towiański Michał Kazimierz, wojski wileński I 258–259
- Trojanowski Stanisław K., gubernator ołycki II 167
- Trypolski Antoni, chorąży owrucki I 284
- Tuchołka (Jan Franciszek, starosta jasieniecki?) II 60, 66
- Turski, rotmistrz janczarski II 42
- Tymiński Michał, starosta chęciński, łowczy wiski I 138, II 200, 201
- Tyszkiewicz Jerzy Tadeusz, ciwun wileński I 239
- Tyszkiewicz Jerzy, ciwun wileński I 239, 250
- Tyszkiewicz, deputat do Trybunału Lit. I 197
- Tyszkiewiczowa Anna z Ogińskich, starościna starodubowska I 239, 263, 293
- Tyszkowski Stanisław, podstoli brzeski lit. II 103
- Tyzenhauz Jan Stefan, wojewodzic nowogródzki, starosta kupiski, pisarz lit. I 180, 200, 212, 215, 260
- Tyzenhauz Jerzy, wojewodzic nowogródzki, starosta diamencki I 87, 168, 177, 212, 221, 239, 256, 260
- Tyzenhauz Michał Jan, starosta inturski I 261
- Tyzenhauz Stefan, w-da nowogródzki I 87, 158, 168–169, 256
- Ulatowski, rtm. w wojsku kor. II 264
- Uliński, rtm. wołoski w służbie szwedzkiej II 249, 253
- Ulryka Eleonora, królowa Szwecji, matka Karola XII I 74
- Ułan Antoni, rtm. chorągwi tatarskiej II 247
- Umnicki, zob. Humnicki
- Unichowski I 321
- Unrug (Unruh) Zygmunt, starościc walecki I 58, 116, 118, II 74, 78
- Urbanowicz Krzysztof Cyprian, płk w służbie szwedzkiej I 129, 256, 276, 295, 297, 306, 312, II 102, 238, 240
- Urbanowski Stefan, pisarz grodzki wschowski, podwojewodzi poznański II 79
- Ustrzycki Maciej Józef, chorąży przemyski I 287
- Uwoyn Władysław, horodniczy żmudzki, poseł do króla Stanisława II 85, 88
- Vaux de, urzędnik poselstwa francuskiego? II 88, 92
- Vendôme Louis Joseph, ks. de Bourbon, francuski gen. II 54
- Villars Claude de, francuski marszałek II 265
- Vitzthum von Eckstädt Friedrich, szambelan Augusta II II 77
- Vota Karol Maurycy, jezuita, spowiednik Jana III Sobieskiego i Augusta II Mocnego I 77
- Wachschlager Georg, szwedzki dyplomata II 19, 25, 26, 28, 32, 35, 37, 38, 57, 58, 71, 75, 82, 86, 90
- Waczyński, szlachcic lit. I 190
- Wadowski, ksiądz, kanonik warszawski? II 55, 76, 81
- Wańkiewicz Teodor Antoni, stolnik miński II 75, 211
- Wapowska Anna z Bokumów, stolnikówna lit., żona Karola II 199, 201–203, 209, 210, 214, 216, 218, 223, 225, 243, 284
- Wapowski Karol, stolnikowicz kor. II 184, 185, 199, 201, 202, 205, 214, 217, 223, 224, 282, 284
- Warszycka Marianna z Jordanów, miecznikowa kor., wdowa II 260, 288
- Warszycka Teresa z Potockich, kasztelanowa łęczycka II 14

- Warszycki Jerzy Antoni, kasztelan łączycki I 67, 82, 143, 154–155, 157, 191, 193, 200, 202, 206, 210, 212, 217, 244, 266, II 43, 44, 53, 55, 146
- Warszycki Stanisław, miecznik kor. II 128, 260
- Wawrzecki II 60, 100
- Wawrzecki Jan Józef, krajczy brasławski I 310
- Wawrzecki Teodor Piotr, podstoli brasławski I 310
- Ważyński Michał, starosta tyrkiszlewski I 253, II 74
- Ważyński Skarbek Aleksander Nestor, kuchmistrz lit. I 176, 181, II 74, 240
- Welling Mauritz, szwedzki gen. mjr I 68
- Wereszczaka I 31, II 270, 273
- Wereszczakowie II 234
- Wereszczyński, pleban w Świerszczowie? II 150
- Wessel Augustyn Adam, ksiądz, starościc różański i makowski, kanonik inflancki II 42, 46, 76
- Wessel Franciszek, starościc różański i makowski II 34, 37, 117
- Wessel Jan, starościc różański i makowski II 34, 37, 117
- Wessel Stanisław, starosta makowski i różański II 34, 37, 117
- Wessel Wojciech, starościc różański i makowski, starosta makowski? II 34, 37, 117
- Wesselini, dworzanin księcia Franciszka II Rakoczego, administrator dóbr jarosławskich (zob. też Wissiany) II 193
- Wessłówna (Sobieska) Maria Józefa, starościanka różańska II 31, 32, 35, 44, 55, 56, 68, 87, 235, 274
- Węgierski Stanisław?, dworzanin? (por.?) Józefa Potockiego I 263, 283–284
- Wiązewicz Aleksander?, poseł nowogródzki I 222
- Wielhorska Joanna z Potockich, kasztelanowa łucka (wołyńska) I 144
- Wielhorski II 204, 219
- Wielhorski Wacław Ksawery, kasztelan łucki (wołyński) I 137, 144
- Wielopolski Franciszek Aleksander, starosta krakowski, lanckoroński, kasztelan sądecki I 62, 64, 78, II 18, 31, 67, 84, 87, 143, 233
- Wienikiewicz, zob. Więckowicz
- Wierzbowski Stanisław, chorąży i starosta łączycki I 41, 68
- Więckowicz Franciszek Mirosław, deputat do Trybunału Lit. I 197
- Wilczopolski Aleksander Kazimierz, podczaszcy owrucki II 152
- Wilczyński, ksiądz II 26, 33
- Wilda, kpt. II 161
- Wilde, pruski por. II 246
- Wilhelm III Orański, król angielski II 187
- Wilkaniec, szlachcic lidzki I 170
- Wilkowski Adam, sędzia ziem. sochaczewski I 278, II 197
- Wincenty, ksiądz, agent króla Stanisława I 101, 155, 299, 309, II 153, 164
- Winnicki Jerzy, unicki bp przemyski, administrator metropolii kijowskiej II 51
- Wisiewicz, zob. Wesselini
- Wissiany (Wesselini?, Wisiewicz?), administrator dóbr jarosławskich II 193
- Wiszniewski (Wiśniowski) Stanisław, por. I 176
- Wiśniowski, zob. Wiśniowski
- Wiśniowiecka Anna, hetmanówna w. lit. II 48
- Wiśniowiecka Elżbieta, hetmanówna w. lit. II 48
- Wiśniowiecka Katarzyna z Dolskich, hetmanowa polna lit. I 218, II 86
- Wiśniowiecka Teofila z Leszczyńskich, 1^{ov}. Konarzewska, kasztelanowa wileńska I 107, 119, 122, 143, 213, II 17, 63, 86, 225
- Wiśniowiecki Janusz Antoni, kasztelan wileński, w-da ruski I 68, 102, 107, 113, 117, 119, 126, 129–130, 135, 146, 148, 154–155, 157, 159, 165, 170, 172, 176, 180–181, 183, 186–187, 190–196, 198, 200–202, 204, 206, 208, 210–211, 213–214, 231, 234–236, 241, 244, 246–247, 285, 302, 306–308, 321, II 12, 13, 17–20, 22, 23, 29, 36, 37, 39, 42, 43, 46, 47, 49, 50, 52, 56, 60, 61, 67, 69, 74–75, 77, 79, 80, 82, 85, 87, 88, 91, 98, 99, 102–104, 106, 107, 110, 112, 116, 117, 124, 125, 127–131, 140, 156, 165, 172, 180, 208, 210, 222, 225, 226, 230, 264, 273, 275–276, 293, 302, 304, 306
- Wiśniowiecki Michał Serwacy, kasztelan wileński, hetman polny lit., hetman w. lit. I 18, 27, 35, 66–67, 69–71, 73, 113, 142–143,

- 147, 149–150, 153, 158, 165, 167, 168, 170–172, 176–177, 180–181, 183–191, 193–194, 196–199, 201–202, 204, 206, 208, 210–211, 213, 216, 218, 226, 229, 231–232, 234, 236, 240, 246–247, 254, 257, 259, 261, 271–274, 277–278, 282–283, 285, 287, 292–293, 296, 298, 311–313, 318, 322, **II** 12, 20, 22, 29, 36, 37, 39, 41–43, 46–50, 65, 74, 77, 114, 115, 117, 120, 124, 125, 127–132, 139, 140, 148, 156, 165, 172, 180, 193, 208, 210, 264, 275–276, 293, 302, 304
- Wiśniowski Antoni **II** 43
- Władyczko (Władyczko?), dowódca chorągwi wołoskiej **I** 167
- Włostowski Kazimierz (Wojciech?), intendent dworu króla Stanisława **I** 15–16, 78, 82, 173, 212, **II** 101, 104, 107, 115, 117–119, 121, 126, 131, 134, 143, 145–147, 158, 163, 164, 166, 174, 179, 196, 303
- Wojakowska Zofia z Jelców, stolnikowa przemyska **II** 245
- Wojakowski Kasper, stolnik przemyski **II** 245
- Wojtek, służący Samuela Kazimierza Szwykowskiego **I** 246–247
- Wolf Teodor, bp koadiutor inflancki **I** 143
- Woliński Michał, starosta lityński **I** 37, 109
- Wołk Łaniewski Florian, opat (archimandryta) bazylianów **I** 241–242
- Wołkoński Grigorij Siemionowicz książę, rosyjski gen. **II** 249, 289, 290
- Wołowicz Jan Kazimierz, starosta chwejdański **I** 178–179, 192, 239, 250, 264
- Wołowicz Marcján Dominik, marszałek w. lit. **II** 167
- Wołowiczowa Antonina z Zahorowskich, marszałkowa w. lit. **II** 167
- Wołmiński, książdz **I** 211
- Wołodkiewicz Stefan Antoni, podsędek miński **I** 178
- Wołodkiewicz Dominik podstoli miński **I** 201
- Wołodkiewicz Franciszek Antoni horodniczy miński **I** 201
- Wołodkiewicz Marcin Kazimierz, pisarz ziem. miński **I** 201
- Wołodkiewicz, zob. Wołodkowicz
- Woydziewicz Kazimierz Karol, regent kancelarii lit., pisarz dekretowy **I** 124, 320, **II** 149, 177
- Woyna Dominik Michał, starosta uzwentski (uzwętski) i wasiliski **I** 206, 258
- Woyna Jasieniecki Konstanty Aleksander, podkomorzy brasławski **II** 40, 53
- Woyna Jasieniecki Michał, starosta brasławski **I** 269
- Woyna Konstanty, podkomorzy rzeczycki **I** 320
- Woyna Michał, starosta uzwentski (uzwętski) **II** 53
- Woyna Orański Gedeon, bp unicki chełmski **II** 158
- Woynina Helena z Ciechanowieckich, Drucka Sokolińska, starościna brasławska **I** 269
- Wrangel Georg Frederik, szwedzki kpt. **I** 140
- Wrangel Georg Gustaf, szwedzki ppłk **II** 215, 219
- Wrangel Henrik Wilhelm, szwedzki ppłk, komendant Wilna **I** 155, 193–194, 197–198, 200–201, 205, 235, 248, 265, 283, 303, 307–309
- Wrangel, szwedzki płk drabantów (w 1708) **I** 248
- Wrangel, szwedzki płk **II** 19
- Wrangel, szwedzki ppłk **I** 140
- Wratislaw Johann Wenzel von Mitrowitz hr., kanclerz czeski, dyplomata cesarski **I** 100–102, 104–105, 107, 114
- Wyhowska Teresa Drucka Sokolińska, koniuszyna lit. **I** 184, 198, 211, 307–308
- Wyhowski Aleksander Benedykt, bp łucki **I** 128, 175, **II** 123, 226
- Wyhowski Daniel, hr., koniuszy lit. **I** 63, 184, 268, **II** 40, 68, 81, 91, 92
- Wyrozębski Jan Władysław, instygator kor. **II** 98
- Wysocki Franciszek Ignacy, książdz, kanonik wrocławski **II** 39, 41
- Wysocki Hieronim, kanonik wrocławski **I** 55
- Wyżycka z Żaboklickich, chorążyna brasławska **II** 157
- Wyżycki Jan, starosta brasławski, chorąży kijowski **II** 157
- Yerkölülü Mehmed effendi, poseł (agent) turecki w Polsce **I** 124, 130–131, 140–141, 220, 299

- Zabiełło Szymon, łowczy nadw. lit. **II** 106
- Zagórski (Zagurski), dworzanin? Jana Mikołaja Radziwiłła **I** 215, 220–221, 225, 235, 239
- Zagrzewski, mieszczanin lubelski **II** 151
- Zahorowska Jadwiga z Saczków, kasztelanowa wołyńska **II** 167
- Zahorowski Stefan, kasztelan wołyński **II** 167
- Zakrzewski Antoni, podczaszy brzeski kujawski, poseł województw kujawskich **II** 62, 85
- Zakrzewski Marcin, kasztelan słoński **I** 93
- Zakrzewski, rtm. **II** 247
- Załuski Andrzej Chryzostom, bp warmiński, kanclerz w. kor. **I** 9, 68, 85, 87, 144, 192, **II** 13, 14, 17, 21, 23, 95, 220, 231, 236, 243
- Załuski Jan Hieronim, kasztelan rawski **I** 68
- Załuski Marcin, bp sufragan płocki **II** 220
- Zamoyscy, rodzina **II** 65
- Zamoyska Anna Teresa, starościanka gniewska **II** 33
- Zamoyska Anna z Działyńskich, starościana gniewska **II** 45, 49–50, 86
- Zamoyska Ludwika, starościanka gniewska **II** 33
- Zamoyski Marcin Leopold, starosta bolimowski, kuchmistrz kor. **I** 303 (błędnie jako Jan Franciszek), **II** 42, 59, 97, uzupełnienia
- Zamoyski Marcin, podskarbi w. kor. **II** 42
- Zamoyski Michał Zdzisław, starosta gniewski **II** 21, 33, 35, 45, 48, 54, 56, 59, 61, 65
- Zamoyski Tomasz Józef, ordynat zamojski **I** 84, **II** 132
- Zapolski Franciszek Antoni, kasztelan sieradzki **I** 124
- Zaraneek Kazimierz, strażnik lit. **I** 85, 162, 164–165, 167, 189, 226, 241, **II** 81
- Zawadzki Kazimierz, kasztelan chełmiński **II** 11
- Zawisza Jan, chorąży miński **I** 178, 250, 267–268, 298
- Zawisza Krzysztof Stanisław, starosta miński **I** 141–142, 155, 158, 174, 178, 184–185, 197, 217, 245, 247, 250, 253, 257, 263, 297–298, 303, 305, **II** 79, 207–210, 230, 276
- Zawiszyna Teresa z Tyszkiewiczów, starościana mińska **I** 228–229, 262, 265–267
- Zdzitowiecki, dworzanin? Karola Stanisława Radziwiłła **II** 172, 181
- Zdychowski (Zdzichowski?), deputat do Trybunału Kor. **I** 83
- Zenowicz Krzysztof Deszpot, starosta oszmiański, pisarz w. lit., w-da miński **I** 205, 229, 231, 234, 237, 263, 290, **II** uzupełnienia
- Zenowiczowa Jadwiga ze Szwykowskich, starościana oszmiańska **II** uzupełnienia
- Zgurski (Zgórski?), urzędnik radziwiłłowski (mieszczanin przemyski?) **II** 205
- Ziegler von, saski gen., komendant Königsteinu **I** 86–87
- Zieliński Konstanty Józef, abp lwowski **I** 173, 223–224, 255, **II** 40, 175, 192, 199
- Zieliński, por. **II** 191
- Zinzendorf Franz Ludwig von, dyplomata cesarski **I** 43, 65, 74, 79, 102, 104
- Złotnicki Aleksander (Adam?), regimentarz wojsk kor. **II** 102, 133, 179
- Zofia Elżbieta, księżniczka neuburska (Pfalz-Neuburg) **II** 98
- Zofia Ludwika Hohenzollern, królowa pruska **II** 78
- Zulich Gustaf, szwedzki płk **II** 36, 145, 146, 155, 242, 253, 261, 301
- Żaba (Żabka) Hieronim, płk wojska lit. **I** 176, 179, 289, 321, **II** 117, 172
- Żaboklicki Nikodem, w-da podolski **I** 28
- Żagiel Olbrycht, deputat do Trybunału Lit. **I** 197
- Żagiewicz Józef, ławnik, potem burmistrz Wilna **I** 177, 236, 291
- Żagowicz, zob. Żagiewicz
- Żebrowski Andrzej, starosta stryjski **II** 161
- Żemłła Jerzy Wawrzyniec, podkomorzy oszmiański **I** 198
- Żemłłanki: Anna, Benedykta, Aniela, podkomorzanki oszmiańskie **I** 198
- Żółtowski Jan, starosta gąbiński **II** 67
- Żróbek (Zróbek, Sznopek, Szropek, Śropek), płk wojska lit. **II** 127
- Żurawski, właściciel Zawidza **I** 144

Indeks miejscowości i starostw

- Almanza I 233
Altranstädt I 47–48, 53, 88, 104, 114
Ankona I 68
Azow I 206, II 221
- Babimost II 299
Baków (Bacau) I 118
Balbierzyce, zob. Balwierzyski
Balwierzyski I 86, II uzupełnienia
Baranów Sandomierski II 282
Baszków I 42, 44
Baturyn I 297, II 120, 138, 246, uzupełnienia
Bautzen, zob. Budziszyn
Begieda I 244
Bejsce II 259, 260, 265
Belgard, zob. Białogard
Bełżyce II 133, 155
Bendery I 299, II 213, 221, 284, 285, 289–292, 305
Beresteczko I 37, II 198, 203, 204, 209, 222
Bereza Kartuska (Bjaroza) II 172
Berlin I 88, 92, 94, 108, 134, II 74, 94, 131, 164, 273
Biała Podlaska I 163, II 64, 78, 94, 96, 99, 101, 103, 104, 106–108, 110, 113, 114, 122, 125, 128, 129, 134, 136, 138, 139, 143, 144, 154, 156, 160, 162, 180–182, 185, 196, 205, 279, 285
Biała Soroka II 30
Białe Błota I 275
Białogard II 64
Białystok II 96, 172
Bielica I 212
- Biesienkowicze, zob. Bieszenkowicze
Bieszenkowicze I 191, II uzupełnienia
Bijuciszki I 221, 223, 224, 313
Biskupice Ołoboczne I 41
Biskupice Zabaryczne I 41
Biskupnica I 131
Biwiszki, zob. Bijuciszki
błudeńskie (błubeńskie?) starostwo II 250, 252
Bobrujsk I 263, 275
Boćki II 96, 101
Bolcie II 39
Bolesław II 258, 260, 263, 271, 277
Bolesławiec I 45, 119
Bonclau, zob. Bolesławiec
Borowe I 39
Boruny (Baruny) I 223–224, 313
borysowskie starostwo II 17–18
Borysów (Borysau) I 198, 219, 220, 263, 295–296, 316, 321
Brasław II 100
brasławskie starostwo I 289
Brodnica II 43, 79, 82, 274
Brody II 155, 186, 229, 233, 235, 236, 283
Bruchnał II 264
Bruciszki I 317
brusenska parafia, zob. Brusy
Brusno Nowe II 184–186
Brusy (bruseńska parafia) I 84, II uzupełnienia
Brześć Litewski I 29, 281, II 30, 51, 76, 81, 82, 87, 103, 140, 142, 151
Brzeżany (Bereżany) II 212, 219

Brzostowice (Brostownica?, Wielka Brzostowica?, Berestowica), zob. też Murowana Brzostowica I 280, 295, 297, 317, 322, II 12
 Brzozowo I 150
 Budyszcz Wielki II 218
 Budyszyn, zob. Budyszcz
 Budziszyn (Bautzen) I 46, 112–113, 119
 Bunzlau, zob. Bolesławiec
 Burzenin I 41
 buskie starostwo II 175
 Bychawa II 263
 Bydgoszcz I 131, 238, II 25, 26, 62
 Byuciszki, zob. Bijuciszki

 Chełm II 144, 149, 156, 161, 183
 Chmielnik II 220
 Chobułtów (Hobułtów?) I 34
 Chocianowiec I 45
 Chocieszewice I 119–120
 Chodorówka (Nowa i Stara) I 152
 Chojnice I 120, 242, II 15, 66, 68, 73, 76, 77, 78, 83
 Chojno (Nowe Chojno) I 38
 Chorłupy (Chorłup, Horłup) I 37, II uzupełnienia
 Chwaliszew I 42
 Chwejdany (Kvedarna) i chwejdańskie starostwo I 35, 178–179, 192, 218, 231–233, 237, 239, 242, 267–268, 276, 285–287, 291, 298, 302, 315, II 218, uzupełnienia
 Ciechanowiec II 46
 Ciechanów I 146, II 252
 Cieciszew II 141
 Ciepiesów I 211
 Cieplice I 74, 109, II 248
 Colditz I 54
 Cörlin (Cöslin), zob. Koszalin
 Cuple II 268, 271
 Cypel, zob. Cuple
 Cyrusowa Wola I 40
 Cytowiany I 189, 258, 292, II uzupełnienia
 Czarnawczyce (Czarnauczycy) I 239
 Czarne (Hamersztyn) I 131
 Czarny Lis? II 245
 Czarny Ostrów (Czarnyj Ostriw) II 208, 219, 225, 227
 Czartorysk (Czartoryjsk) II 165
 Czaszniki (Casniki) I 211

 Czepielów I 39
 Czereja (Careja) II 99
 Czermino II 166–168
 Czerne, zob. Czermino
 Czernihów II 120, 246
 Częstochowa II 304
 człuchowskie starostwo I 84, 106, 128, 158, 170, 177, 240, II 89, 108, 127, 232, 239
 Człuchów I 131, 148, 209, 215, 230, 251, 301, 321, II 12, 13, 15, 22, 29, 52, 53, 64, 66–69, 77, 78, 84, 88–90, 94, 108, 125, 128
 Czulczyce II 159

 Daleszyce II 299
 Dambrowa (Dembrawa) I 319
 Dauksze (Dauksiai) I 317
 Daukszyce, zob. Dauksze dawgielskie starostwo II 250
 Dąbrowa (Tarnowska) II 256, 259, 266, 268
 Dąbrowna (Dubrouna) I 29
 Dąbrówka I 39
 Debrzno II 77
 Delatycze I 226, 231
 Derpt, zob. Tartu
 Dessau I 53, 55
 Ditischbar (Dittersbach), zob. Zwierzyniec
 Dmosin I 40
 Döbeln I 111
 Dobre Miasto (Gutstadt) II 13
 Dobromil II 230
 Döbschütz I 46
 Doin (Doje) II 254, 255
 Doleck I 40
 Dolina Lipowa (Lypowa Dolina) II 137, 138
 Dołhinicze I 201
 Dołhynów (Dołhinów, Dauhinava) I 182–183, 206, 211
 Domaszewice, zob. Domaszewnica
 Domaszewnica II 120, 123, 126
 domianowskie starostwo II 177
 Dorobicza II 180
 Dorpat (Derbs, Derpt), zob. Tartu dorsuniskie (dorsuńskie) starostwo I 110
 Drezno (Dresden) I 46, 55, II 257, 268, 273
 Drobin I 145–146
 drohickie starostwo II 17–19, 49, 60
 Drosowicz, zob. Döbschütz
 Dubienka I 146, II 81, 178

Dubno **II** 158, 169
 Dworzyszca (Dwarysca, Dworysca) **I** 316
 dybowski starostwo **I** 72
 Dysna, zob. Dzisna
 Dziadkowice **I** 40
 Dzierżgoń **II** 17
 Dzierżgowo **I** 147, 149
 Dziesiątki, zob. Dziesiętniki
 Dziesiętniki **I** 125, 134
 Dziewieniszki **I** 219
 Dziewieniszki **I** 219
 Dzięciołowo **I** 151
 Dzików **II** 282
 Dzisna **I** 280
 dziśnieńskie starostwo **I** 111
 Dziwenty **I** 292

 ejragolskie starostwo **II** 240
 Elbląg **I** 207, 298, **II** 12, 13, 16, 39, 58, 59,
 92, 94, 220, 271
 Elstwerde **I** 113
 Elk **II** 12

 feydańskie starostwo, zob. chweydańskie
 starostwo
 Fordon **I** 238, 249, 310
 Freiberg **I** 97

 Gdańsk **I** 10–11, 17, 61, 88, 93–94, 102, 136,
 144, 149, 151, 156, 169, 184, 207–208, 217,
 230, 237, 291–292, 305, 315, 321, **II** 11, 12,
 14, 16, 18–20, 22, 23, 26, 27, 34–40, 42,
 44–46, 48, 52, 53, 55–59, 61, 64, 68–70,
 74–77, 80, 81, 83, 86, 87, 92, 93, 112, 125,
 129, 140, 143, 147, 152, 180, 182, 194,
 205, 213, 226, 237, 251, 252, 261, 264,
 270, 271, 276
 Giedrojcie (Giedraiciai) **I** 253
 Gieranony (Gieraniony, Hieraniony) **I** 154,
 156, 162, 169, 179, 181, 187–188, 190, 192,
 199–200, 210, 214–215, 217, 219, 220–221,
 224–225, 275, 284, 311, 317
 Gliniany **II** 228, 229, 241
 Glinny Stok **II** 130
 Glinstok, zob. Glinny Stok
 Głisk **II** 279
 Głębokie (Głubokoje) **I** 218, 230, 263
 Głuchów **II** 239, 242

 Gniew **II** 18, 65, 67, 69
 Gniezno **I** 127, **II** 252, 264, 275
 Göda **I** 112
 Golub (Golub Dobrzyń) **I** 97
 golubskie starostwo **I** 97–98
 Gołąb **II** 256
 Goniądz **I** 150–151
 Görlitz (Zgorzelec) **I** 45–46, 113–114, 116,
 119
 Gornie **I** 320
 gostynińskie starostwo **II** 300
 Górne, zob. Piaseczna Górka
 Grabów nad Prosną **I** 41
 Gradzanów Kościelny **I** 147
 Grajewo **I** 150–151
 Grauzkocin (Gross Kotzenau), zob. Chocia-
 nowiec
 Graz **I** 104
 Grimma **I** 54–55, 104
 Grodno **I** 28, 29, 150–153, 156, 162, 167,
 172, 174, 189–190, 209, 230, 235, 241–242,
 279, 297, 305, 311–313, 316, 319, 321–322,
II 11–13, 223
 grodzieńska ekonomia **II** 148, 193
 grodzieńskie starostwo i wójtostwo **II** 25,
 36–38, 48, 63
 Gronfeld (Grünfelde), zob. Zielonki
 Grudziądz **II** 38, 75, 94, 140
 grudziądzkie starostwo **II** 276
 Gruszów k. Krakowa **I** 10
 grybowski starostwo **I** 98
 Guben (Gubin) **II** 274, 295, 297
 Gutstadt, zob. Dobre Miasto
 guzowski starostwo **I** 98

 Hadziacz **II** 137, 138, 148
 Halle **I** 64–65
 Hamburg **I** 303, **II** 24
 Hamersztyn, zob. Czarne
 Hartowiec **II** 251
 Heilsberg, zob. Lidzbark Warmiński
 Hemauerthof **I** 127
 Hernerstorf (Hermsdorf), zob. Jerzmanki
 Hildesheim **II** 241
 Hłusk **I** 255, 294, 300, 306
 Hłyk? **I** 294
 Hołowacze **I** 154
 Hołowczyn **II** 22, 23, 138

Hołyń I 152
 Hombrów II 272
 Homel (Gomel) I 230–231, II 234
 Hopkie II 169
 Horki II 50, 54, 57
 Horndorf I 46
 Hornie (Horna) I 284
 Horochów (Gorochiw) II 155
 Horodenka (Gorodenka) II 221
 Horodło I 36
 Horodnica (Gorodnica) II 184
 Hrubieszów II 161, 186
 Huchnow, zob. Uhnów
 Hundorf, zob. Horndorf

 Ignalin II 13
 inowrocławskie starostwo I 246, 249–250,
 II 85
 Istruc, zob. Wystruc
 Iwie (Iuie) I 162, 295

 Jabłeczna II 166, 173
 jabłonowskie starostwo I 29
 jadowskie starostwo I 93
 Jakubowice I 38
 Jakuń I 297
 Janiszewice, zob. Janowice
 Jankowice I 39
 Janowice I 40
 Janów (Iwano-Frankowo) II 198, 205
 Janów Lubelski II 272
 Janów pod Przasnyszem (Janowięta?) I 146
 Janów Podlaski II 96, 123
 Jansbork, zob. Pisz
 Janusze (Janiski) I 199
 Jarosław II 126, 133, 141, 153, 156, 159, 163,
 164, 168–171, 173–176, 183, 184, 187, 188,
 190, 192–194, 205, 208, 209, 212, 213, 220,
 224, 226, 229, 231–234, 236, 238–240, 242,
 245, 247, 253, 256, 294
 Jarosławicze I 30
 Jaszuny (Jasiunai) I 192–193, 219
 Jaworów II 165, 167, 173, 174, 196–198, 205,
 207, 238, 242, 261, 264
 Jedlanka I 39
 Jedlnia I 39
 Jerzmanki (Hermsdorf) I 114
 Jewie (Vievis) I 182

 Jędrzejów II 302, 303
 Johannsburg, zob. Pisz
 Jurbork (Jurbarkas) I 148, 313, 315
 jurborskie leśnictwo I 313, II 48
 Jutrosin I 44

 Kaczkowo I 131–132
 Kalino I 40
 Kalisz I 48–49, 68, 98, 117, 119–120, 146,
 II 300, 303, 305
 Kamenz (Kamienica Saska) I 46
 Kamieniec Podolski II 151, 184, 202, 204
 Kamienna II 12, 50
 Kamienna, zob. też Kamionka Nowa i Stara
 Kamień Krajeński I 131, 173
 Kamionka Nowa i Stara II 12, 50
 Kanki I 39
 Kazimierz Biskupi I 122
 Kazimierz nad Wisłą I 39, II 303
 kąkolownicze (kąkolewskie) starostwo
 I 275
 Kępkki II 120
 Kidula (Kidulai) I 313
 Kiejdany (Kedaniai) I 317
 Kielce II 300, 301
 Kieslin, zob. Koszalin
 Kijowiec II 133, 139, 140, 141
 Kijów I 173, 204, II 57, 153, 180, 194, 195,
 219, 227, 228, 246, 279, 295
 Kilia I 89
 Kiszpork, zob. Dzierzgoń
 Klukowo Podlaskie II 98
 Kłajpeda (Klaipeda) I 286
 Kłodowo (Kłodów?) I 297
 Kłomnice II 304
 Kobryń II 142
 Kock II 146, 256
 Kodeń II 133
 Koist, zob. Queis
 Kolno I 148
 Koło II 50
 Komarno II 188
 Koneck I 130, 132, 135–140, 142
 koniawskie starostwo I 31
 Koniecpol II 98, 103, 107
 Königsbrück I 46
 Königsdorf, zob. Królewo
 Königstein I 64, 86–87

Konin I 122
Koniuchy I 284, 320
Konotop II 147
Konstantynopol, zob. Stambuł
Konstantynów (Starokonstantyniów) II 207
Koprzywnica II 294
Kopyś I 153, 164, 252, 281, 283
Korelicze (Karelicy) I 166, 168, 251
Koronowo I 131
Korsuń II 159
Korzeniów I 189
Kosiny I 147
Koski II 96, 101, 105
Kossaki II 99, 100
Kossowo, zob. Kossaki
Kossów (Kosów Poleski, Kosawa) II 140, 155, 156, 158, 170, 172
Kostki, zob. Koski
Koszalin I 96, 108, II 68
Kotlice II 170
Kowel II 158, 179, 192
Kownaty II 113
Kowno (Kaunas) I 150, 153, 156, 168, 218, 297, 318, II 226
Kozłów II 298, 302
Kozmin Wielkopolski I 42
Kozuszki II 113
Kraków I 10, 25, 62, 78, 118, II 126, 154, 212, 224, 235, 244, 247, 249, 257, 265, 267, 270, 271, 281, 292, 304
Krasne II 162
Krasne Sioło (Krasnaje) I 269
Krasnobród II 263
Krasnystaw II 159, 271
Kraszewice I 41
Kraśnik II 255, 260
Krewo (Kreva) I 254
krewskie starostwo I 93, 95, 275
Krosno II 235, 260, 272
Królewiec I 11, 148, 151, 166, 169, 253, 269, 275, 297, II 13, 23, 38, 87, 90, 92, 125, 131, 169, 261
Królewo II 14
Kruszwica I 128–129
Kryłów (Kryliw, w Ukrainie) II 230
Kryłów (w woj. lubelskim) II 168
Krzemieniec II 99
Krzeszlin II 105–107
Krzywonoga Wielka I 147, 149
Kurów II 149
Kuszliki I 279, 284, 315
Lachowce (Bilhorija) II 184, 186, 189, 190, 201, 202, 224
Lachowo I 151
Laszki II 191, 195, 196, 218
Latowicz II 111
Leben (Leblin), zob. Lubin
Legnica I 115
Leisnig I 47, 53–59, 62–71, 75–80, 83–85, 87–92, 94–102, 104, 107–110, 112
– zamek Mildenstein I 47, 49, 63, 68, 78, 80, 82
Lepzig, zob. Lipsk
Leśna II 99
Leśniew II 151
Leśniew, zob. Leszniów
Leszczany I 38
Leszcze (Leszcz, przedmieście Pińska, opactwo unickie, archimandria) II 28
Leszna I 248
Leszniów (Leszniw) I 37
Leszno, miasto I 48, 61, 100, 105, II 29
Leszno, wieś II 119
Leuben I 47
Lewartów, zob. Lubartów
Leżajsk II 132, 192
Lida I 148, 153, 311, 314, 316–318, II 11
Lidzbark Warmiński II 13, 104, 136
lipienieckie starostwo II 21
Lipowa Dolina, zob. Dolina Lipowa
Lipsk (Leipzig) I 47, 53–55, 60–68, 70, 72–74, 76, 83–85, 88, 90–92, 95, 100, 102, 105, 114, II 74
Lubaczów II 185, 186, 190, 193, 214
Lubar (Liubar) II 163
Lubartów II 184–185
Lubcz (Liubca) I 163–164
Lubieszów (Lubeszów) II 165
Lubin I 45
Lublin I 25, 26, 33, 38, 39, 43, 52, 203, II 40, 110, 121, 122, 133, 151, 153, 155, 159, 255, 259–263, 274, 297, 298
Lubowiec (Lipowiec?) I 62
lucińskie starostwo II 27, 29, 48
Lützen I 53

Łwów I 60, 84, 148, 234, II 7, 81, 110–112, 115, 116, 119, 126, 130, 133–135, 139, 141, 153, 154, 167, 168, 170–172, 174, 177, 179–181, 183–185, 188, 194, 196–198, 204, 205, 220, 228, 229, 238, 241, 248, 260, 261, 264, 269, 274, 275, 283, 293, 295
 Lyck, zob. Elk
 Lypowa Dolina, zob. Dolina Lipowa
 Łabuń (Nowołabuń) II 219
 Łągów (koło Kielc) II 299, 300
 Łañcut II 185, 195, 240, 245, 247
 Łask I 41
 Łąka (koło Rzeszowa) II 242
 Łęczna II 132, 133
 Łęczycza I 116, 129, II 264, 269, 275, 296
 Łokacze (Łokaczi) I 34, 35, 38, II 196, 198
 Łomazy II 49, 136
 Łomża II 155
 Łopatki I 41
 Łosewo I 151
 Łosice II 76
 Łowicz I 40, 62, 137, 146, II 50
 Łubienica II 107
 Łuck I 37, 38, II 29
 łuckie starostwo I 72
 Łukiszki I 208
 Łuków I 244, II 100, 101, 119, 120, 123, 129, 145, 146
 Machnów Stary i Nowy II 174, 179, 181, 182, 183, 185
 Maciejowice II 23, 212
 Malbork I 17, 158, 241, II 11–14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 33, 34, 36, 40, 41, 44, 45, 49, 52–60, 64–69, 72, 74–78, 80, 83, 85, 89, 93, 103, 141
 malborska ekonomia I 171, 254, II 57
 Małogoszcz II 301–303
 Marchaty I 40
 Marchowce, zob. Marchaty
 marienhauskie starostwo II 165, 276
 Markusze, zob. Maruszów
 marnawskie starostwo II 276
 Maruszów II 262
 Masileszki, zob. też Wasiliszki I 317
 Meila I 111
 Meissen, zob. Miśnia
 Mejszagola (Maisiagala) I 230
 Mełgiew I 38
 Memel, zob. Kłajpeda
 Mergactroki (Mergutroki?), zob. Mergatroki
 Mergatroki I 296, II uzupełnienia
 Merseburg I 53
 Metejkany I 284, 320
 Metełe (Meteliai) I 290
 Michaliszki (Michaliski) I 317
 Miedniki (Medininki) I 155, 165, 168
 Miejska Górka I 44
 Międzybóź (Medżibiz) II 208
 Międzyrzec Podlaski II 104, 110, 112, 114, 162
 Mikołaj (Mikołaje?) I 216
 Mikołajewszczyzna I 251
 Mikstat I 41
 Milejczyce (wójtostwo) I 294, 310, 316, II 96
 Mińsk (Litewski) I 29, 152–153, 165, 172–173, 181–182, 201, 217, 219, 222, 296
 Mir I 163–164, 179, 259, 268
 Miśnia (Meissen) I 46–47, 97, 110–111, 113, 119
 Mitawa (Jelgava) I 318, II 107
 Moguncja (Meinz) I 95
 Mohylew (Mahilou) I 182–183, 245, 255, 302, II 18, 30, 54, 135
 mohylewska ekonomia I 311
 Mołodeczno (Maładzeczna) I 165
 Moskwa I 166, 173, 203, 218, 287, 302, 304, 309, II 40, 137, 147–148, 153–154, 164, 192, 199
 Moszczany II 196
 Mozyrz (Mazyr) I 216, 272
 mścibowskie (mściborskie) starostwo I 189, 267
 Mukaczewo (Munkacs) II 205
 Murowana Brzostowica (Berestowica) I 280, 295, 297, 317, 322
 Mysz I 276
 Myto I 154, 318–319
 Nadarzyn I 244
 Nakory II 107
 Nakwasza II 229–231, 233
 Napruszewo I 125, 127
 Narwa I 173, II 65
 Nechern I 46
 Neumarkt, zob. Nowy Targ

Niechniewicze (Niehniewicze, Niahnieviczy) I 162, 164, 168, 286
 Niedergork, zob. Nechern
 Niegdały I 154
 Niemirów II 96
 Nieszawa I 138, 142–143
 Nieśwież (Njaświż) I 9, 163–164, 179, 251, 259, 264, 268
 Nisko II 283, 286, 297
 niżyńskie starostwo I 293, 310
 Nowe Chojno I 38
 nowodworskie starostwo (w pow. lidzkim) I 320, II 276
 Nowogródek (Nawahrudak) I 152
 Nowy Dwór (w pow. sokólskim) I 153
 Nowy Dwór Gdański (Tygenhof) II 18
 Nowy Szczecinek, zob. Szczecinek
 Nowy Targ (Neumarkt, w d. woj. malborskim) II 88

 Obra I 10
 Obrytki I 151
 Oczaków (Oczakiw) II 289, 290, 301
 Odolanów I 41
 Odzowce II 227
 Okonek I 55
 Okszewice (Oksiewicze?) I 214
 Okuniew I 73
 Olawa, zob. Oława
 Olesiewiczze I 275
 Olesko II 198, 229, 236
 Oleszyce II 186–189, 209, 217, 224, 227, 229, 230, 231
 olkiennickie starostwo I 111
 Olkienniki I 111, 263, 305
 Olsza (Popowa Olsza) I 150, 153
 Olszany (Halszany) I 221, 307, 311
 Oława II 68
 Ołomuniec II 286
 Ołyka I 31, 33, 37, II 139, 144, 167
 Opatowiec II 7, 242, 247, 250, 254, 258–260, 262, 264–266, 269, 277–279, 281–283, 286–288, 304
 Opatów II 298, 299
 Opawa I 89, II 71, 90, 236
 Orneta II 13, 95
 Orpizew I 42
 Orwol I 256

 Ostachów I 168
 Ostrowy nad Pilicą II 304
 Ostróg I 118
 Ostryna (Astryna) I 154, 311
 ostrzyńskie (ostrzyńskie) starostwo I 293, 310
 oszmiańskie starostwo I 111
 Otwock Stary II 59
 Oudenarde II 16
 Owanty (Alanta) I 317
 owruckie starostwo I 284–285, 306
 Ozdeniż I 38
 Oziaty (Aziaty) I 59, 66

 Pabianice I 40
 Paduchy II 114
 Pakosław I 44
 Palczewo II 56, 69, 82
 Palikije I 39
 Pałkinia, zob. Pełkinie
 Paprotnia I 41
 Parchwitz, zob. Prochowice
 Pełkinie II 232
 Pełty I 149
 Perejesław (Perejasław Chmielnicki) II 234
 Perewołoczna II 285, 289, 291, 292
 Petersburg I 203, 245, 260, 283, 308, II 162, 261
 Piannie (Pjanie) I 37, II uzupełnienia
 Piany, zob. Piannie
 Piaseczna Górka (Górne?) II 300
 Piaszczyzna I 199
 Piasznyzna, zob. Piaszczyzna
 Piekoszów II 300
 Pietkowo II 96
 pilwiskie starostwo I 93
 Pińczów II 296, 298
 Pińsk II 28, 127, 140, 193
 Piotrków Trybunalski I 51
 Piotrowicze I 254
 Piskorzyna I 44
 Pisz (Jansbork, Johannisburg) I 149–151, II 55, 129, 147
 Pleisenburg I 49
 Pleszew I 122
 Płock I 244, II 25, 231
 Poczdam (Potsdam) II 273
 Poduchów, zob. Paduchy

Pogorzelica I 42
 Pojurze (Pajuris) I 239
 pokrzywnickie starostwo I 134
 Polanowice I 128–129
 Polenica I 126
 połągowskie starostwo I 174, 233, 241
 Połock I 167, 180, 182, 217, 255, 263, 280, 283, 317
 Połonne II 148, 180, 186, 194, 227
 Połtawa I 7, 19, 22, II 213, 215, 218, 235, 246, 249, 296
 – bitwa II 8, 267, 269, 271–272, 278, 279, 281, 285, 288–292
 Poniec II 38, 300
 Popowa Olsza, zob. Olsza
 Postawy (Pastawy) I 253
 Potarzyca I 119
 Potulice II 77
 Poznań I 58, 61, 121, 228, II 148, 212, 220, 251, 252, 259, 269
 Półbrzeg (Pułbrzeg, Połbierch) I 156, 179
 Preny (Priennai) II 29, 55
 preńskie starostwo II 17–19, 60
 preńskie wójtostwo II 182
 Preszow (Prešov) II 305
 Prochowice (Parchwitz) I 116
 Propojsk (Sławograd, Slauharad) I 230–231
 Proszowice II 280, 282
 Przasnysz I 146
 Przecław II 247, 248
 przemyskie starostwo II 126, 191, 224, 233–234, 247
 Przemyśl II 174, 184, 187, 191, 195, 205, 221, 242, 247
 Przeworsk II 195, 231, 232, 239
 Przygodzice I 42
 Przyłuka II 138
 Pstrokonie I 41
 Puławy I 38, 39
 Pułtusk I 244, II 146
 Puńsk II 72
 puńskie starostwo II 72
 Putywl (Putivl) II 137
 Pызdry I 122

 Queis I 103, 105, 107

 Racybor (Ratyzebur), zob. Okonek
 Radoszkowice (Radaszkowiczy) I 214, 222, 224, 235, 248, 265, 268, 273, 276, 280, 288–289, 296, 298, 300, 307–308, 313, 316
 radoszkowskie starostwo I 58
 raduńskie starostwo I 185, 257, 292
 Radymno II 192, 227, 229
 Radziechów (Radiechiw, Radechiw) II 277
 Radziejów I 129
 Radziejczyn, zob. Radziechów
 Radzyń Podlaski II 130, 145, 146
 Rajgród I 151
 Rajowice I 42
 Raków (Rakau) I 165, 183, 190, 214, 216, 222
 Raudań (Raudany, Raudone) I 196
 Rawa Ruska II 259
 Rawicz I 44, 71
 rawskie starostwo II 14
 Rejowiec I 38
 Remiswald (Reinerswalde), zob. Ignalin
 retowskie starostwo I 111, II uzupełnienia
 Retów (Rietavas) I 309, II 38
 Rogoźno (ekonomia rogozińska) I 309
 Rogów II 260, 263, 265, 269, 272, 278, 279, 280
 Rojewo I 131
 Rokitnica II 188
 Romaniski I 189
 Romny II 138
 Ropczyce II 243
 Rososzycza I 41
 Różana II 97
 Rudomino (Rudamina) I 193
 Ruszków I 41
 ryczywolskie starostwo I 143
 Rydzyna I 100
 Ryga I 217, 280, 295, 300, II 20, 37, 48, 158, 170, 208
 Rygarby (Rückgarben) I 301
 Rykardy, zob. Rygarby
 Rykonty (Rukanai) I 182
 Rzeczyca (Recyca) I 272
 rzeczyckie starostwo I 86, II uzupełnienia
 Rzemień II 247
 Rzeszów II 231, 235, 242, 243, 257, 264
 Rzeżyca (Rositen, Rezekne), starostwo rzeczyckie I 86, II 33, 48, 103–105, 110, 115, 178, 239

Rzym I 57–58, 68, II 47, 51, 74, 91, 134,
235, 244, 263
Rzymiec I 40

Sambor I 30, II 174, 179, 189
samborska ekonomia II 208
sandomierska ekonomia II 281
Sandomierz II 209, 220, 235, 258, 295
Sanok II 186
Sarnowo (pow. mławski) I 120
Sasy (wójtostwo) I 185, II uzupełnienia
Satanów (Sataniw) II 189, 190
Sentki, zob. Kęпки
Sepnica II 242, 244, 245, 247
Sędziszów Małopolski II 133, 242–244
Sidra I 26, II 43
Siebież I 283, II 164
Sielec II 97
Sielub (Usielub) I 156
Siemień II 130, 132, 139, 145
Sieniawa II 294
Sienica Mała i Wielka I 125, 134
Sierpc I 143–144
Sinin II 159
Skarszewy II 22
Skępe I 144
Skole II 141, 181, 197, 202
Skrzynno II 26, 31
Skurcze (Skircze) I 35
Sławatycze II 140, 166, 178, 185
Słobody Ukraińskie II 235
słonimska ekonomia I 111
Słuck I 164–165, 167, 177, 182, 218
Słupca I 120–125, 127, 276
Słupia (koło Łowicza) I 40
Słupsk II 68
Smardzewo I 244, II 126
Smarzewo, zob. Smardzewo
Smolany (Smaliany) II 43
Smoleńsk I 204, 252, 283, 316, II 50, 164
Smorgonie (Smarhoń) I 154–155, 157–158,
166–167, 171–172, 174, 180–181, 196, 199,
201, 203, 210–212, 215, 217, 219, 223, 277,
307, II 20
smotryckie starostwo I 143
Sobakińce I 154
Sobakowicze, zob. Sobakińce
Sobakowszczyzna I 154

Sokal II 188, 192, 198, 283
Sokoły II 96
Solec (w Wielkim Księstwie Lit.) I 317
Soleczniki Małe (Salcininkeliai) I 170, 181,
192, 219
Soleczniki Wielkie (Salcininkai) I 170, 181
Soły (Soly) I 155, 215, 219, 222–223, 225,
232, 234, 243, 245, 247, 252, 254–255,
261, 264–265, 270–271, 281, 288–289, 293,
295–297, 302, 304–311, 317
Sorocze I 125, 134
Sośnia I 151
Stambuł (Konstantynopol) I 89, 299
Stanisławów (Iwanofrankiowski) I 85
Stara Rawa I 40
Stargard (Szczeciński) II 68
Starodub II 112
Starogard Gdański II 15
Stein, Steinau, zob. Ścinawa
Steklin I 144
Stokliszki (Stakliskes) I 156, 254, 258, 268,
280
Stolpa, zob. Słupsk
Stryj II 171, 174, 180, 219
Stryjówka (Stryjeuka) I 153, 214
stryjskie starostwo II 161, 177, 228
Strzałki Wielkie i Małe I 320
Subotniki I 314–315, 317
Suchowola II 130, 144
Suraż (obwód miński) I 204, 211, 235
Suraż (pow. białostocki) I 204
Surochów II 217
Surwiliszki I 221–222, 224
Szadek I 40
Szczecin I 55, 65, 88, 92–95, 104, 144, 173,
227, 241, 245–246, 276, 286, II 8, 11, 15,
41, 45, 60, 65, 68, 241
Szczecinek I 11, 55, 93, 96, 120–121, II 39
Szczerec (Szczireć) II 197
Szczucin II 43, 248, 250, 254, 258
Szczuczyn I 150–151, 160–161, II 34, 52, 55,
82, 95, 133
szczurowieckie starostwo II 175
Szeszby I 317
Szkłów (Sklou) I 189, 276
Szkoty Stare i Nowe II 264
Szopnica, zob. Sepnica
Szropy II 55

Šztenhau, zob. Šcinawa
Sztokholm I 60, 161, 318
Szydłowiec II 284
Szymańce (Simkaiciai?), starostwo szymańskie I 268, 311

Šcinawa I 44, 115–117, 119
Šmiełowicze (Smaliavicy) I 316
Šmigiel I 288
Šrem II 252
Šwidnica (Swydnicza?) II 196
šwieckie starostwo I 166
Šwierszczów II 144, 145, 148, 150, 155, 157, 171
Šwięta Lipka I 301, II 12–13, 95
Šwięte I 130, 132, 142, 173, 220
Šwięty Krzyż II 299

Targowica (Torhowytsja) I 30, 31, 33, 34, 37, II 105
Tarnogród II 207
Tarnopol II 190, 198
Tarnowskie Góry II 25, 251
Tartu I 245
Taryn I 149
Taucha I 53
Tczew II 16, 38
Tczów I 39
Tepin, zob. Typin
Tewełe (Teuli) II 142
Tomaszów Lubelski II 168, 169, 260
Torgau (Torgawa) I 77, 83
Toruń I 26, 121, 123–124, 127, 129, 140–146, 151, 157, 166, II 11, 12, 42, 271
Tournay II 292
Traby I 221, 312–314, 317
trembowelskie starostwo II 111, 113
Trosteniec (Vialiki Trasceniec) I 316
Trusewicze (Trusewyczi) II 191, 195, 205
Trzciana II 243, 244
Trzcianne II 95
Trzebnica, zob. Trosteniec
Trzebowisko, zob. Trzebowniko
Trzebowniko II 237, 242
Trzęsacz I 68
Tulniki II 130, 132, 134, 137, 142
Tulon I 233
Turczyn I 37, II uzupełnienia

Turobin II 261, 266, 275
Turoscheln, zob. Taryn
Turośl, zob. Taryn
Turowo II 33
Turów (Turau) I 174, II uzupełnienia
Turyn I 47
Tyczyna I 124
Tygenhof, zob. Nowy Dwór Gdański
Tykocin I 17, 28, 29, 151, 244, II 35, 42, 49, 52, 65, 67, 68, 77–79, 82, 85, 87, 90, 92, 95–98, 100
Tylża I 153, 169, 217, 232, 234, II 136
Typin II 166, 168, 171, 174, 178

Uchanie I 38
Uher II 157
Uhnów (Uhniw) II 263, 272, 283, 292, 297, 303
ujskie starostwo II 147, 237, 273
Ujście Jezuickie II 278
Uła (Ulja) I 167
Ulanów II 284
Upita (Upyte) I 317
urzędowskie starostwo II 276
Usza koło Krasnego Sioła I 269
uszpolskie starostwo II 60
Uścimów II 144, 145
uświatskie (uświackie) starostwo I 124, II 61, 67
uzwentskie (użwętskie) starostwo I 206, 258

Waręż II 174
Warszawa I 26, 33, 57, 73, 79, 119, 121, 124, 127, 129, 148, 151, 153, 171, 174, 181, 220, 235, 244, II 26, 38, 59, 76, 122, 141, 159, 243, 262, 270, 279, 286–288, 296–298, 300
warszawskie starostwo II 119
Warta I 41
wasiliskie starostwo I 206
Wasiliszi (Wasiliski) I 317–319, 322
Wąsosz I 151
wąwolnickie starostwo II 60
Weißenfels I 76
Welawa I 70
Werki (Verkiu) I 195, 280
Węgrów I 244
Wiązowiec I 157
Widumszły I 317

Wiedeń I 97, II 140, 218
Wielgie I 41
Wieliczka I 26
Wielkie Łuki II 164
wielońskie (wieluńskie) starostwo II 250
Wieluń II 305
wieluńskie starostwo II 14, 252, 273
Wieniec I 132
Wigurycze (Borochoycze) I 33
Wiguszyce, zob. Wigurycze
Wilia pod Połockiem, zob. Ula
wilkiskie leśnictwo (i starostwo) I 231, 234,
II uzupełnienia
Wilkowiszki (Wiłkowyszki), zob. Wyłko-
wyszki
Wilno I 27, 30, 100, 107, 147, 153–155, 157,
160, 168–169, 176–177, 180, 182–184,
192–215, 217, 219–220, 223, 225, 227,
231–232, 234–240, 243, 246, 249–256, 260,
262, 264, 267, 269, 271, 275, 279, 281, 285,
287, 289, 291–292, 296–297, 301–303, 307,
309–310, 312–314, 316–318, II 7, 12, 18,
43, 129, 192, 234
Wiłkomierz (Ukmerge) I 317
Wismar II 46
Wissembourg I 10
Wisznice II 122, 136, 143–144, 148
Wiśnicz II 161
Wiśniew II 108, 109, 111, 113, 114, 116, 118,
120, 121, 123, 149
Witebsk I 283
Witoroż II 110, 138
Wittenberga I 108
Wizna II 100
Włocławek I 123, 130, 132, 135
Włodzimierz (Wołodimir) Wołyński I 38,
II 103, 161, 186, 192, 198
wobolnickie starostwo I 174, 241, 260
Wobolniki I 289
Wojnów II 146
Wojsławice II 167, 272
Wojtał II 15
Wola Domaszowska, zob. Wólka Doma-
szewska
Wola Leszczańska, zob. Wólka Leszczańska
Wola Łękowa, zob. Wołkowe
Wołczyn (Woucyn) I 274, 280, 300
Wołkowe I 149
wołkowyskie starostwo I 159, 241, II 67
Wołpa (Voupa) I 156
Worniany (Warniany) I 184, 215
Woroneż II 221, 246
Woronicz, zob. Woroneż
Woroniec II 114
Wólka Domaszewska II 117, 119, 120
Wólka Leszczańska II 161, 162, 167
Wrocław I 62, 65, 78, 82, 99, 106, 108, 112–
115, 117, 120, II 25, 257, 272, 283, 295,
296
Wschowa I 104
Wurzen I 53
Wyłkowyszki (Vilkaviskis) I 153, 184, 246,
285, 298, 318
Wyrzymierzyce, zob. Wyśmierzyce
Wysocko II 184, 187, 188, 191, 196, 199,
205–207, 211, 214, 223, 224, 227, 231
Wysokie Mazowieckie II 97, 166
Wystruć I 208, 218, II 136
Wyszków II 252
Wyśmierzyce I 39
Zabłudów II 97
Zadniestajki I 125, 134
Zahajce Małe II 201
Zakroczym I 244
zakroczymskie starostwo II 34, 37
Załuż II 186
Zamość II 135, 163, 166, 168, 170, 175, 259,
263, 266
Zasław (Zaslauje) I 273, II 168
Zaturec (Zaturtsi) I 38
Zawady II 245
Zawichost II 262, 271, 298
Zawidz Mały (Zawidzek) I 144, 146–147
Zbaraż II 190, 279
Zblewo II 15
Zbuczyn II 113
Zduny I 42, II 251
Zdziembrowo, zob. też Dambrowa (Dem-
browa) I 319
Zdzięcioł (Dziatława) I 156, 164, 167, 300
Zebrów, zob. Żebry-Laskowiec
Zielonki II 26, 43–45
ziołowskie starostwo I 300
Zozany, zob. Żdzanne
Zwierzyniec I 44

zydejkańskie (zadekańskie, zedejkańskie) starostwo I 185, 245, 253, 257, 268, II uzupełnienia

zykowskie starostwo II 177

Zykowicze I 314, II 177, uzupełnienia

Żdzanne I 38

Żebrów, zob. Żebry-Laskowiec

Żebry-Laskowiec II 98, 99

Żółkiew (Żowkwa) II 68, 160, 163, 168, 174, 177, 180, 184, 198, 217, 225, 229, 230, 240–242, 249, 256, 261, 268

Żukowszczyzna I 164

Żuprany I 215, 219, 310–313, 317

Żykiewicze, zob. Zykowicze

żyżymorskie starostwo I 111

Indeks rzeczowy

- armaty **I** 26, 85, 155, 217, 254, 316, **II** 12, 22–23, 42, 104, 279, 303
- bal u Augusta **II** **I** 77
- bilard **I** 100–101, 247, 282–283
- biskupi grecko-katoliccy (uniccy), nominacje **I** 174, 176, 236, 241–242, **II** 51, 65, 91, 178
- biskupi rzymsko-katoliccy, nominacje **I** 55–56, 85, 103, 118, 132–133, 141, 206, 243, 246–247, **II** 134, 139, 178, 231, 304
- bitwy i potyczki na terenie Rzeczypospolitej i Saksonii **I** 27, 45, 47–49, 54, 62, 73, 120, 129, 149–150, 154, 172, 177–178, 180–183, 190, 198, 201, 203, 218–220, 222, 280, 305–306, **II** 29, 31, 36, 43, 45–46, 50, 59, 81, 98, 100, 103–104, 107, 112, 122–123, 132, 140, 145–148, 150–151, 153, 155, 168–171, 173, 180–182, 189–190, 192, 195, 198–199, 201, 203, 211–212, 229–231, 236, 242, 256, 261, 264, 266, 271, 277, 282, 288, 295
- bitwy na terenie Inflant i Rosji **I** 127, 203, 260, 295, 297, 300, 304, 308–309, 315, **II** 18–19, 21–22, 30, 35, 44, 50, 54, 57–58, 65, 71, 76, 78, 81, 99, 107, 112, 135, 137–138, 147–149, 152–154, 162–163, 194–195, 206, 212–213, 215–216, 246, 249, 264–265
- bitwa pod Połtawą **II** 8, 249–250, 265, 267, 269, 271–272, 279, 281, 284–285, 288–292, 296, 299–300
- bitwy w wojnie o sukcesję hiszpańską **I** 47, 95, **II** 16, 54, 241, 265, 292, 296
- bojarzy radziwiłłowscy (ludzie służebni) **II** 93–94, 105–106, 167, 185, 221
- buńczuk **II** 45, 104, 120, 145, 168
- ceny żywności **I** 150, 153, 194, 202, 206, 318, **II** 54, 87, 218, 290
- charty **II** 185
- choroby **I** 32–33, 35, 67, 73, 75, 79, 83, 85, 94, 96, 110, 113, 117, 123, 129–130, 142, 146, 173–174, 179, 181, 202, 204, 206, 222, 224, 255, 262, 268–269, 291, 305–306, 308, 315, **II** 24–25, 36, 66–67, 73, 77, 82, 84, 86, 88, 90, 122, 131–132, 140–141, 143, 149, 153–154, 157, 160, 164, 169, 177, 190, 196, 208, 211, 256, 266, 268, 295–297, 303
- chrzty **I** 44, 122, **II** 70, 144
- cja **I** 61, 73, 94–95, 207, 209, 280, **II** 91
- czary, wróżby **I** 97, 105–106
- daniele **II** 121, 243
- dezerterzy **II** 105, 265, 302
- drogi **I** 53, 121, 147, 149, 156, 192–193, 221, 223, **II** 157, 167, 301
- duchowni rzymsko-katoliccy i grecko-katoliccy (prałatury, kanonie, archimandryci, prezenty na probostwa) **I** 84, 243, 246–247, 249, 253, 310, **II** 26–28, 40, 51, 55–56, 76, 229, 231–232, 263
- dwory **I** 38, 55, 157, 223, 228, 247, 265, 282, 308, 313, **II** 109, 120, 132, 145–146, 157, 190, 194, 204, 211, 233, 240–241, 245–246, 253, 259–272, 277, 299
- dypłomaci obcych państw u króla Stanisława **I** 74, 76, 110, 130–131, **II** 15, 19, 24–26, 28–29, 32, 37–38, 58, 63–64, 75, 80, 82–83,

- 86, 90–92, 133, 156, 197, 199, 201, 204, 206–207, 209–210, 217–219, 222–223, 227, 229, 233–234, 241, 243, 245, 272, 275, 278, 280–284, 286
- dziwy natury **I** 105–106
- egzekucje skazańców **I** 59–60, 75, 86–87, 99, 122, 305, 312, **II** 49, 290
- epidemia dżumy **I** 28, 314, **II** 17, 25–26, 28, 33–34, 38, 42, 52, 55, 59, 61, 76, 90, 110, 122, 147, 159, 206, 251, 259, 264–265, 269, 271, 296, 300
- finanse króla Stanisława **I** 17, 52, 61, 73, 83, 113, 130, 159–160, 171, 174, 176, 204, 207–208, 212, 220, 234, 237, 239, 260, 264, 309, 311–312, **II** 23, 32, 35, 39, 58–59, 64, 69, 71–72, 75–76, 81, 87, 91, 93, 193, 208, 270, 281
- gazety (drukowane i pisane) **I** 207, **II** 28, 30, 40, 88, 115–116, 153–154, 170, 178, 180, 187, 196–197, 230, 233, 235, 304
- gry planszowe (warcaby, szachy, tryktrakt) **I** 78, 173, 267, 272, 283, 285–286, 288, 309, 314–315, **II** 118–119, 121, 123, 126, 130, 138, 148, 163–165, 174, 194, 203, 297, 300–302
- incydenty między Szwedami a ludźmi króla Stanisława **I** 87, 102–103, 108–110, 121, 138, 152, 155–157, 161, 212, **II** 47, 49, 261, 305–306
- jarmarki
– lipski **I** 60–61
– dominikański w Gdańsku **II** 18
- kancelaria króla Stanisława (wystawianie i pieczętowanie dokumentów) **I** 30–32, 36–37, 56–59, 68, 72, 86–87, 93, 95, 97, 103, 107–108, 110, 125, 127, 134, 139, 144–145, 147, 160, 166, 172–178, 185, 199, 204, 206–207, 210, 214–216, 226, 229, 235, 237–238, 241–243, 249–251, 254, 257–258, 268, 275–276, 285, 293–294, 296, 301, 309–310, 314–316, 320, **II** 24, 27–28, 36–37, 39, 48, 51–53, 58, 60, 65, 67, 72–73, 75–77, 80–81, 84, 88, 91, 100, 103, 105, 115–116, 159–160, 177–178, 181–182, 193, 210–211, 226, 228, 232, 237–239, 257, 288
- karczmy **I** 108, 153, 192, 219, **II** 15, 242
- karty **I** 62, 78, 173, 278, **II** 96–97, 101, 104–105, 107, 115, 117, 126, 131, 134, 140, 143, 146–147, 150, 154, 158, 166, 177, 179, 196, 199, 202, 205, 218, 223
- kawa **II** 83, 192
- kazania **I** 133, 137, 141, 169–170, 179, 186–187, 205, 220, 223, 226–228, 236, 245–246, 265, 272, 277–278, 282, 300, 306, 314, **II** 31–32, 37, 42, 45–46, 61, 118, 124, 138, 143, 163, 167, 174, 183, 186, 189–191, 200, 208–211, 213, 216–217, 223–224, 237, 253, 255, 262–263, 266–267, 269–270, 272
- konie **I** 66, 80, 82, 89–90, 95, 99, 106, 143, 156, 168, 180, 193–194, 199, 214, 219, 221, 223, 232, 234–235, 245–247, 251, 260, 267, 272, 277–278, 282–284, 296, 304, 307–309, 313, 315, **II** 12, 16, 25, 33, 37, 59, 69, 86, 94, 97–99, 103–104, 107, 113, 119–120, 143, 145, 157, 167–168, 185, 187, 189, 191, 196, 203–204, 206–207, 209–210, 212, 217–219, 224, 249, 252, 259, 265, 283, 296, 299
- kontrybucje szwedzkie i wymuszanie dostaw **I** 18, 76, 87, 91, 102, 115, 119, 121, 132, 155, 160–166, 168–170, 175, 179–180, 182, 184, 197, 202, 211–212, 217, 219, 222, 227–228, 235–236, 239–240, 249, 253, 260, 264, 268, 271, 273–274, 280, 284, 290, 294–295, 297, 303, 305, 307, 316–317, **II** 24, 37–38, 75, 85, 88–89, 109–110, 117, 121–123, 125, 128–129, 133, 136–137, 139–140, 142, 171, 185, 190–191, 205, 207–212, 224–225, 235–236, 244, 252
- kradzieże **I** 212–213, 246–247
- książki **I** 53, 64, 197, 216, 232, 311, **II** 40, 72–73, 76, 270–271
- kupno i sprzedaż nieruchomości (dóbr ziemskich, pałaców) **I** 230, 270
- kurlandzkie sprawy **I** 184, 233, 241, 251, 267, 278, 288, **II** 32, 37, 131
- kwatery króla Stanisława **I** 34–35, 37–40, 42, 44–47, 53, 63–64, 68, 78, 80, 82, 85, 98, 104, 107, 111–115, 119, 121, 129–130, 143–144, 147, 149, 151, 153–154, 157, 166, 174, 181, 183–184, 192–193, 195, 200, 214–216, 219,

- 221–224, 248, 284, 290, 307, 313–314, 316, II 11, 14, 26, 36, 44, 62, 69, 109, 111, 113, 123, 157, 184, 187–188, 191, 197–198, 231, 239–240, 242, 300–301
- kwatery ludzi z otoczenia króla Stanisława I 63, 73, 78, 87, 102, 108, 130–132, 138, 157, 170, 181, 193–194, 202, 213, 223, 314–315, II 18, 25, 71, 76, 95, 108–109, 157, 171, 191, 194
- lekarze I 10, 31–32, 56, 67, 117, 173, 196, 246, 319, II 77, 157, 176–177, 256, 261, 271, 303
- luneta I 134, 140
- magazyny wojskowe rosyjskie II 260–261, 283
- mosty I 38–39, 79, 116, 123–124, 130, 135, 140, 151, 172, 190, 251–252, 295–296, II 38, 75, 94, 97–98, 157, 194, 205, 230–231, 234, 242, 249, 262, 264, 266, 269, 277, 279, 283, 292, 303
- muzyka i muzycy I 17, 80, 164, 195, 198, II 35, 124, 134, 139, 146, 148–149, 199, 202
- namioty (kotary, kotarki) I 34, 37, 39, 96, 122, 273, 284, 286, 288, 296, 313–315, II 87, 192, 210–211, 214, 232, 242–243, 260–262, 277–279, 289
- niedźwiedzie (tresowane) I 167
- ogrody I 206, 296, II 37, 70–71, 184, 197, 203, 209, 240, 245, 280, 282–283
- owce II 119
- pałace I 38, 46, 129, 131, 193–195, 200, 204–205, 230, 274, II 14, 17, 35, 45, 62, 158, 184, 190, 197–198, 203, 240, 243, 300
- panegiryki II 53, 232
- paszkwile I 95
- pensje, wynagrodzenia I 66, 99, 106, 120, 127–128, 136, 274, II 131, 136, 286
- piwo I 161, II 54, 87, 121, 218
- plebanie I 181, 223, 314–316, II 190, 243, 248–258, 299
- poczta (przesyłanie informacji) I 25, 27, 29, 33–36, 49, 53, 55, 57, 60–63, 70, 72, 75, 77, 79, 82, 92, 96, 101, 105–106, 108, 110–112, 119–121, 123, 125, 130, 132, 135–136, 142, 144–147, 149–151, 153, 157, 161, 165–166, 168–171, 178–179, 183–184, 202, 204, 209–210, 215–216, 220, 224–225, 232, 234–235, 238, 241, 243, 245–247, 250, 256–257, 259, 261, 269, 271, 279, 281, 289, 293–294, 299, 306, 310–312, 314, 318, 320–321, II 27, 30, 40, 47–48, 50–54, 64, 67–68, 72, 89, 91–93, 104, 106, 122, 129, 132, 135–136, 147, 154, 156, 159, 162, 166–167, 169, 178, 181, 183, 187, 193, 197, 203, 226, 230, 232, 247–248, 257, 270, 273, 279, 286–287, 295, 298
- podarunki I 52, 89–90, 95, 113, 122, 134, 140–141, 146, 162, 171, 214, 222–223, 232, 235, 240–241, 245–246, 251, 260, 265–266, 272, 282–284, 289, 309, 315, II 24, 35, 41, 171–172, 185, 187, 192, 203, 210, 213, 216–217, 221
- podatki i dostawy dla wojsk króla Stanisława I 58, 61, 73, 134, 156, 158, 177, 202, 251, 259, II 52, 62, 89, 108, 123, 139, 141–142, 148, 168, 185, 188, 233–234, 247
- podatki i dostawy dla wojsk kwarcianych (konfederacji sandomierskiej) I 26, 59, 232, 244, 271–272, II 155, 258
- pogoda (anomalie) I 39, 96, 223, 252, II 157, 203, 301
- pogrzeby I 318
- pojedynki I 10, 140, 319, 322, II 217
- polowania I 47, 77, 82–83, 102, II 226
- poselstwa sejmikowe do króla Stanisława, Karola XII i hetmanów I 32, 37–38, 132, 134–136, 138, 177, 180, 182, 211–212, 214, 222, 265–266, 279, 301, II 17, 62, 66, 69, 73, 79, 84–85, 89, 97–98, 103, 109, 111, 116–117, 151–152, 158, 183, 220–221, 225, 234, 237–238
- posty I 163, 166, 185, 193, 195, 201, 266, 277, 288
- powozy (karety, kolaski, wozy) I 34–35, 44, 70, 80, 82, 93, 95, 104–105, 140–142, 147, 178, 187, 193–194, 204, 223, 229, 236, 245, 249, 282, 308, 310, II 13, 35, 56, 70, 92–93, 97–98, 105–106, 119, 143, 157, 160, 167–168, 174, 188, 190, 193, 196, 199, 204, 206, 212, 219–221, 228–229, 233–234, 242, 244, 247–248, 258–259, 262, 276–277, 289, 299–302
- zakup kolaski I 95, 105

pożary **I** 170, 181, **II** 99, 158, 209, 258, 295
przepowiednie i prognozytyki **I** 222, 232–233,
237, **II** 223, 270

pułk przyboczny króla Stanisława, gwardia,
janczarze, drabanci **I** 18, 30, 96, 126, 128,
148, 150–151, 158, 166, 171, 177, 264–266,
II 25, 52, 62, 68, 70, 77–78, 80, 89, 96, 105,
132, 138, 148, 159, 177, 181, 188, 219, 228,
299, 302–303

rabunki i ekscesy wojsk szwedzkich **I** 26, 157,
182, 199, 227, 235, 262, 318, **II** 130

rabunki wojsk kwarcianych (konfederacji
sandomierskiej) **I** 48, 232, **II** 127

rady i zjazdy konfederacji sandomierskiej
I 60, 69, 84–85, 109

rady senatu **I** 49–54, 70, 133, 159, 163, 171,
176, 191–192, 199, 202, 313, 321, **II** 17

rokowania (rzekome) szwedzko-rosyjskie (po-
głoski o pokoju) **I** 65, 75, 90–91, 94, 163,
181, 248, 252, **II** 90, 92, 94, 152, 154, 170,
174–176, 261, 291, 301

rokowania Karola XII z cesarzem Józefem **I**
I 43, 97, 102, 104–108, 114, 117, 303

rokowania konfederacji sandomierskiej
z Piotrem **I** 98, 101

rokowania króla Stanisława z przeciwnikami
(próby mediacji) **I** 69, 78, 88–89, 94, 98,
134, 155–156, 158, 174, 189, 213, 229,
248–249, **II** 11, 39, 41, 47, 52, 59, 63–64,
66, 102, 110–117, 126, 133–135, 141–142,
149, 153, 163, 165, 222, 236, 243, 251–252,
264, 274, 276, 286–287, 294–297

rokowania pokojowe w wojnie sukcesyjnej
hiszpańskiej **I** 88, **II** 187, 170, 257, 261

rozboje i rabunki **I** 182, 227, 280, 318, **II** 136,
170

rzeki (stan wód) **I** 140, 142, **II** 59, 197, 248,
264, 266, 277

– przeprawy **I** 36, 39, 44, 112, 120, 137, 140,
142, 151, 244, **II** 44, 57, 157, 184, 191–192,
234, 236, 246, 262, 271, 276, 282, 289–290

– splaw rzeczny **I** 244, 269, **II** 48, 184–185, 194

samobójstwa **I** 130, 139, 280

sanie **II** 134

sejm pacyfikacyjny (projekty) **I** 132, 134–135,
187, 191, 222, 274, 313

sejmiki **I** 37, 52, 180, **II** 15, 18, 21, 23–24,
182, 280, 282

skarbiec koronny **I** 118

spory i zabiegi o obsadę urzędów i starostw
I 28, 31, 35, 66–67, 69, 71–73, 93, 96, 98, 102,
111, 115, 118, 121, 124–127, 132, 134, 137,
142–143, 146, 154, 158–159, 165–167, 169,
171–176, 180, 183–186, 188–189, 191–192,
196–197, 199, 207–208, 216, 218, 220–221,
225–226, 229–233, 235–236, 239, 241–243,
247, 249–250, 254, 258–259, 261–263, 267–
270, 272–276, 278, 282, 284–287, 291–293,
298, 300–302, 313, 315–316, 320, **II** 17, 19,
29–30, 37, 41, 43, 46–47, 63, 71, 75, 77, 84–85,
87, 94, 100, 105, 111, 113, 119, 144, 155,
160, 175, 177–178, 182, 226, 228, 231, 236–
240, 248, 250, 254, 266–267, 270, 273, 276

sprzedaż starostw i urzędów **I** 125, 134, 185,
196, 214–215, 221, 231, 234, 253–254, 257,
275, 289, 297, 313, **II** 19, 25, 33, 48–49

szklanica (puchar?) saskiej roboty **II** 171–172
szpiedzy **I** 101, 155, 172, 227, 253–254, 300,
II 55, 74, 122, 153, 164, 177, 194, 236

szyfry **I** 13, 167, 184, 241, 293, 299, **II** 29,
161, 196, 275, 294, 306–307

śluby, wesela, zaręczyny **I** 89, 94, 119, 268–
269, 303, **II** 14, 23, 48–49, 55, 59–60, 63,
65, 67, 82–83, 128, 149–150, 235, 274

tańce **I** 77, **II** 16, 31, 124, 208, 214

traktaty międzynarodowe **I** 48–49, 53–54,
70–71, 94, 106, 115, 117

Trybunał Kor. **I** 38, 83, **II** 33

Trybunał Lit. **I** 197–198, 213–214, 237–239,
247, 252–253, 255, 257, 263, 266, 279–280,
291–295, 297–298, 303, 305, 317–318, **II** 122

Turcja i Tatarzy (zabiegi o uzyskanie ich
pomocy) **I** 30, 89, 124, 131, 140, 187, 206,
220, 299, 305, **II** 55, 96, 213–215, 221–223,
228, 245, 290–291, 297, 301, 305

tytoń i tabaka **I** 17, 195, 207, **II** 57, 83, 129,
131, 210

ubiory **I** 25, 62, 105, 111, 171, 207, 230

uczty i bankiety **I** 16, 31, 80, 82, 123, 132,
137, 141, 143, 206, 229, **II** 16, 49–50, 71,
83, 201, 214

- uniwersały i manifesty króla Stanisława I 25–26, 37, 51, 58, 68, 198, 202, II 24, 117, 131, 148, 154, 160, 288, 294, 304
- uroczystości religijne (święta kościelne, procesje) I 137, 141, 194–195, 200–201, 204–205, 223, 226–227, 248, 252, 264–266, 277, 285, 300, 302, 306–308, 310, 315, II 22–23, 62, 118, 189, 200, 213
- uznanie króla Stanisława przez obcych monarchów I 74, 76, 79–82, 84, 110, 161, 304, II 15, 90, 114–115
- werbunki szwedzkie I 99, 104, 106
- wielbłądy I 146, 223, 289, II 120, 219
- wino (pijaństwa) I 16–17, 80, 82, 87, 123, 137, 142, 145, 151, 163, 171, 206, 229, 282, 304, II 14, 47, 50, 54, 70–71, 74, 83, 91, 111, 119, 121, 124, 127, 146, 153, 191, 201, 205, 208, 210, 215, 218–219, 268
- wojsko kor. i lit. króla Stanisława I 35–36, 40, 48, 58, 60, 73, 106, 113, 128, 151, 153, 157–158, 168, 181, 183, 185, 187–190, 198, 202, 204, 211–214, 216–218, 231, 240, 244, 258, 262, 279–281, 289, 292, 295, 297, 302, 304, 308, 313, 321, II 103, 105–106, 112, 126, 128, 135, 172, 179, 184, 188, 233, 244
- wojsko kwarciane (konfederacji sandomierskiej) I 27, 34, 57, 101, 109, 155–156, 167, 203, 244, 278, 302, II 40, 90, 99, 109, 112, 140–141, 151, 164, 170–171, 173–174, 179–180, 184, 186, 188, 197, 208, 218, 232, 253, 256, 258–260, 262, 264–265, 271, 274, 280, 286, 297–298, 300, 303
- wojsko rosyjskie I 27–29, 79, 116, 151, 153, 164, 183, 190–191, 167, 172, 183, 190–191, 196, 203, 206, 211, 218, 245, 255, 261, 272, 281, 283, 302, 317, II 20, 23, 34–35, 120, 144, 161–163, 167, 171, 180, 184–186, 195, 206–207, 218–220, 224–225, 227, 229, 235, 249–250, 256, 258–260, 265, 271–272, 284
- wojsko saskie I 27, 29, 34, II 25, 128, 143, 241, 251, 260, 268, 274, 295, 297–300, 303–305
- wojsko szwedzkie I 33–36, 43, 61, 71, 76, 89, 91, 98–99, 102–103, 106, 110, 112–113, 115, 120–121, 124, 153, 155, 163–165, 201, 203, 206, 216–217, 244, 249, 252, 254, 267, 278, 281, 287, 299, 304–305, 307, 311, 313, 315–317, II 20, 23, 38, 41, 44, 46, 58, 68–69, 79, 82–83, 87, 94, 119–120, 162–163, 195, 207–208, 210, 218, 220, 231–233, 250–251, 260, 262, 264, 275, 277, 299, 302, 305
- wołoskie chorągwie (wołosza)
– w służbie szwedzkiej I 129, 150, 172, 180–181, 220, 231, 283, 291, 300, 305, 312, II 30, 44, 100, 122, 151, 177, 221, 223, 240, 247–249, 253, 291
– w wojsku polsko-litewskim I 34, 178, II 146, 171, 219, 247, 277
- woły II 91, 119, 219
- wódka II 54, 87, 218
- zajazdy starostw i dóbr prywatnych I 189, 231–232, 245, 250, 257, 268, 276, 315, II 100
- zamki I 37–38, 46–47, 54, 62, 78, II 11, 14, 17, 35, 45, 62, 86, 95, 107, 157, 168, 203, 229
- zniszczenia spowodowane przez wojska kwarciane (konfederacji sandomierskiej) I 58, 61, 100, 105, II 248, 269
- zniszczenia spowodowane przez wojska rosyjskie I 88, 100, 105, 152, 164–165, 175, 201, 203, 251–252, 263, 295, 302, 306
- zniszczenia spowodowane przez wojska szwedzkie I 26, 36, 152, 157, 161, 164, 286, II 38, 116, 130, 225, 240, 243, 253, 255–256, 258, 266, 280, 296
- zwady wśród ludzi z otoczenia króla Stanisława I 125–126, 129–130, 133, 210–212, 245, 319, II 62, 70, 124, 127, 156, 186, 193, 214–215, 225, 245
- Żydzi I 153, 159, 222, 227, 300, II 162, 265–266

Najmniej znanym okresem życia króla Stanisława Leszczyńskiego są lata 1706–1709. Zachowały się jednak źródła pozwalające dzień po dniu przedstawić losy tego niefortunnego władcy w tym właśnie czasie. Publikowane tu listy dwóch królewskich sekretarzy przynoszą wiele cennych informacji o wydarzeniach politycznych i militarnych, a także dają obraz życia codziennego na królewskim dworze, stale zmieniającym miejsce pobytu. Dobrze ilustrują też bezradność Leszczyńskiego, cały czas uzależnionego od szwedzkiej pomocy wojskowej i finansowej, niemogącego doprowadzić do pojednania w Rzeczypospolitej, ustępującego praktycznie we wszystkim Karolowi XII i jego generalom.

Tom I zawiera listy z lat 1706–1708, kiedy to Leszczyński, towarzysząc Karolowi XII, przebywał w Saksonii, po czym przez Wielkopolskę i Mazowsze udał się na Litwę. W tomie II, obejmującym lata 1708–1709, opublikowane są listy informujące o pobycie króla Stanisława w Prusach Królewskich (po powrocie z Litwy), o powolnym marszu na południe Polski aż do Lwowa i o wycofaniu się stamtąd pod Jarosław. Na wiadomość o całkowitej klęsce szwedzkiego monarchy pod Połtawą schronił się Leszczyński w szwedzkim wówczas Szczecinie.

